

**YAVUZBAHADİROĞLU'NUN BEŞ TARİHİ ROMANI ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

Hazırlayan: Mustafa ERYAVUZ

Danışman: Prof. Dr. Himmet UÇ

TÜRK DİLİVE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

Her Hakkı Saklıdır

IĞDIR/2023

T.C.
İĞDIR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YAVUZ BAHADİROĞLU'NUN BEŞ TARİHİ ROMANI
ÜZERİNE BİR İNCELEME

Mustafa ERYAVUZ

YENİ TÜRK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

İĞDIR/2023

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Mustafa ERYAVUZ

ÖZET

YAVUZ BAHADIROĞLU’NUN BEŞ TARİHİ ROMANI ÜZERİNE BİR İNCELEME

ERYAVUZ, Mustafa

Yüksek Lisans Tezi

Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Himmet UÇ

Mart 2023, 418 Sayfa

Bu çalışmada Yavuz Bahadıroğlu’na ait beş tarihi roman çeşitli yönleriyle incelenmiştir. Çalışmanın amacı Yavuz Bahadıroğlu’nun tarihi roman anlayışını, eserlerinde kullandığı yöntem ve teknikleri tespit ederek “Tarihi sevdiren adam” yapan özelliklerini ortaya koymaktır.

Yavuz Bahadıroğlu’nun yazmış olduğu tüm tarihi romanlarında geçmişe ışık tutmak ve toplumu eğitmek vardır. Bu amaç doğrultusunda yazmış olduğu *Buhara Yanıyor*, *Elveda Buhara*, *Selahaddin Eyyubi*, *Şirpençe*, *Malazgirt’te Bir Cuma Sabahı* tarihi romanları biçim ve içerik yönünden roman metodolojisine göre incelenmiştir.

Giriş bölümünde tarihi roman ve edebiyatımızdaki yerinden bahsedilerek ele alınan romanların incelemesine dair yapılan tasnifle ilgili bilgi verilmiştir.

İlk bölümde Yavuz Bahadıroğlu hakkında bilgi verildikten sonra diğer bölümlerde beş tarihi romanın incelemesine yer verilmiştir. Her bir eser hakkında yapılan eleştiriler ve değerlendirmeler dile getirildikten sonra romanın özeti verilerek şahıslar, mekân, zaman, sosyal çevre ve teknik özellikler ile inceleme ayrıntılandırılmıştır.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise yazarın hangi amaçla tarihi roman kaleme aldığına, romanlarında kullandığı tekniklerin neler olduğuna ve tarihi roman alanına olan katkısına dair saptamalar ve yorumlara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yavuz Bahadıroğlu, Tarihi Roman, Roman Eleştirisi, Roman İncelemesi

ABSTRACT

A REVIEW ON YAVUZ BAHADIROĞLU'S FIVE HISTORICAL NOVELS

ERYAVUZ, Mustafa

Master's Thesis

Department of New Turkish Literature

Advisor: Prof. Dr. Himmet UÇ

March 2023, 418 Pages

In this study, five historical novels of Yavuz Bahadıroğlu were examined in various aspects. The aim of the study is to reveal Yavuz Bahadıroğlu's understanding of historical novel, the methods and techniques he used in his works and to reveal his features that make him "the man who makes history love".

All of Yavuz Bahadıroğlu's historical novels include shedding light on the past and educating the society. For this purpose, the historical novels *Buhara Yanıyor*, *Elveda Buhara*, *Selahaddin Eyyubi*, *Şirpençe*, *Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı* have been examined in terms of form and content according to the methodology of the novel.

In the introduction part, the historical novel and its place in our literature are mentioned and information is given about the classification made about the analysis of the novels discussed.

After giving information about Yavuz Bahadıroğlu in the first part, five historical novels are analyzed in the other parts. After expressing the criticisms and evaluations about each work, the summary of the novel is given and the analysis is detailed with the characters, place, time, social environment and technical features.

In the conclusion part of the study, determinations and comments about the purpose of the author's writing a historical novel, the techniques he used in his novels and his contribution to the field of historical novels are given.

Keywords: Yavuz Bahadıroğlu, Historical Novel, Novel Criticism, Novel Analys.

ÖN SÖZ

Yavuz Bahadıroğlu'nun Beş Tarihi Romanı Üzerine Bir İnceleme adlı bu çalışmada 1970'li yıllarda araştırmacı ve gazeteci kimliğiyle öne çıkan, daha sonrasında yazdığı tarihi romanları ile edebiyat dünyasına damga vuran Yavuz Bahadıroğlu'nun hayatı, edebi yönü ve beş tarihi romanı incelenmiştir. Yavuz Bahadıroğlu ve eserleri ile ilgili çalışmalar yapılmış olsa da tarihi romanlarına yönelik roman eleştiri terimleri ve tekniklerine göre ayrıntılı incelemesi yapılmamıştır. Literatür taraması ile bu eksiklik tespit edilmiştir.

Tarihi Sevdiren Adam unvanına sahip olan Yavuz Bahadıroğlu yazın hayatı boyunca tarih ve roman ikilisini başarılı bir şekilde sentezleyerek yaşanmış, gerçek tarihi kendi kurmacasına göre hikayesini oluşturarak yediden yetmişe aktarmaya çalışmıştır. Bu bağlamda araştırmacı- yazar Yavuz Bahadıroğlu'nun tüm tarihsel birikimleri ile edebi olarak katkı sağladığı tarihi roman niteliğinde olan beş romanını eleştirel bir bakışla ele aldık. Romancının tarihe bakışı; ele aldığı hayali ya da gerçek kişilerin diyaloglarında, birbirleriyle olan ilişkilerinde ve kendi iç çatışmalarında yansıtılır. Romancının amacı; geçmişte büyük öneme sahip olan tarihi olayların daha iyi anlaşılmasını, değeri bilinmeyen kahramanların gün yüzüne çıkarılmasını ve tarihi sevdirecek tarihten ders alınmasını sağlamaktır.

Çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Her bölüm alt başlıklar ile detaylandırılmıştır. Giriş bölümünde edebiyatımızdaki tarihsel roman anlayışı ve gelişimi anlatılmıştır. 1. bölümde Yavuz Bahadıroğlu'nun hayatı ve edebi kişiliği ile birlikte incelenecek olan tarihi romanlar beyan edilmiştir. 2. bölümde incelemeye konu olan beş tarihi roman; roman üzerine, romanın özeti, şahıs kadrosu, zaman, mekân, sosyal çevre ve teknik özellikler alt başlıkları ile incelenmiştir. *Roman üzerine* bölümünde ele alınan romanla ilgili var olan çalışmalar, makaleler, eleştiriler dile getirilmiştir. Romanların ayrıntılı özetleri verildikten sonra roman kahramanları; baş karakterler, norm karakterler, kart karakterler ve fon karakterler olarak tasnif edilip her biri tanıtmaya, fonksiyon, işleniş, diyaloglar ve ilişkiler ağı alt başlıkları ile incelenmiştir. Yine her bir bölümde sosyal çevre, mekân, zaman ve kullanılan teknikler başlıkları ile romanın alt yapısını oluşturan unsurları incelenip değerlendirilmiştir. Elde edilenler sonuç bölümünde tekrar dile getirilmiştir.

Bahsi geçen eserler; tarama, derleme, metin çözümleme, roman metodolojisi, roman eleştirisi, karşılaştırma gibi yöntem/tekniklerden yararlanarak romancı, tarih, tarihi roman üçgeninde eleştirel bir bakışla değeriendirilmiştir. Bu çalışmamız ile Yavuz Bahadıroğlu'nun ve onun tarihi romanlarını daha iyi anlamak ve roman eleştirisi yönünde yapılacak çalışmalara ışık tutmak amaçlanmıştır.

Mustafa ERYAVUZ

TEŞEKKÜR

Roman eleştirisi ve incelemesi yönündeki bilgi birikimleriyle bu çalışmanın kapısını aralayan danışmanım Sayın Prof. Dr. Himmet UÇ'a, çalışmam sırasında her problemle ilgilenip yardımını esirgemeyen Araş. Gör. Bahar SAYIM'a, çalışmamın başlangıcından bitimine kadar sabırla bana destek olan sevgili eşim Mehtap GÜNAYDIN ERYAVUZ'a teşekkürlerimi sunarım.

Mustafa ERYAVUZ

IĞDIR/2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ.....	iii
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
I. GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YAVUZ BAHADİROĞLU

1.1. Hayatı	3
1.2. Edebi Kişiliği.....	4
1.3. İncelenecek Olan Tarihi Romanları	5

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ ROMANLARIN İNCELENMESİ

2.1. Malazgirt’te Bir Cuma Sabahı.....	6
2.1.1. Roman Üzerine	6
2.1.2. Romanın Özeti	7
2.1.3. Romanın Şahısları.....	14
2.1.3.1. SULTAN ALPASLAN.....	16
2.1.3.1.1. Tanıtma.....	16
2.1.3.1.2. Fonksiyonu	17
2.1.3.1.3. İşleme	17
2.1.3.1.4. İç ve dış Diyaloglar	24
2.1.3.1.5. İlişkiler Ağı	27
2.1.3.2. ABDURRAHMAN GAZİ	28
2.1.3.2.1. Tanıtma.....	28
2.1.3.2.2. Fonksiyonu	29
2.1.3.2.3. İşlenişi	30

2.1.3.2.4. İç ve Dış Diyaloglar	32
2.1.3.2.5. İlişkiler Ağı	35
2.1.3.3. TEKİN(MENGÜÇ).....	36
2.1.3.3.1. Tanıtma.....	36
2.1.3.3.2. Fonksiyonu	37
2.1.3.3.3. İşlenişi	37
2.1.3.3.4. İç ve Dış Diyaloglar	39
2.1.3.3.5. İlişkiler Ağı	42
2.1.3.4.ROMEN DİYOJEN	42
2.1.3.4.1. Tanıtma.....	42
2.1.3.4.2. Fonksiyonu	43
2.1.3.4.3. İşlenişi	44
2.1.3.4.4.İç ve Dış Diyaloglar	47
2.1.3.4.5.İlişkiler Ağı	51
2.1.3.5. ANDRONİKOS DUKAS	52
2.1.3.5.1. Tanıtma.....	52
2.1.3.5.2. Fonksiyonu	53
2.1.3.5.3. İşlenişi	54
2.1.3.5.4. İç ve Dış Diyaloglar	55
2.1.3.5.5. İlişkiler Ağı	58
2.1.3.6. MİŞEL PSELLOS.....	58
2.1.3.6.1. Tanıtma.....	58
2.1.3.6.2. Fonksiyonu	60
2.1.3.6.3. İşlenişi	61
2.1.3.6.4. İç ve Dış Diyaloglar	63
2.1.3.6.5. İlişkiler Ağı	66
2.1.4. Diğer Şahıslar	66
2.1.5. Sosyal Çevre	70
2.1.6.Mekân	74
2.1.7. Zaman	77

2.1.8. Teknik Özellikler	79
2.2. SELAHADDİN EYYÜBİ	85
2.2.1. Roman Üzerine	85
2.2.2. Roman Özeti	88
2.2.3. Romanın Şahısları.....	95
2.2.3.1. SULTAN SELAHADDİN EYYUBİ.....	96
2.2.3.1.1. Tanıtım	96
2.2.3.1.2. Fonksiyonu	98
2.2.3.1.3. İşlenişi	99
2.2.3.1.4. İç ve Dış Diyaloglar	104
2.2.3.1.5. İlişkiler Ağı	107
2.2.3.2. EMİR ADİL	108
2.2.3.2.1. Tanıtma.....	108
2.2.3.2.2. Fonksiyonu	108
2.2.3.2.3. İşlenişi	109
2.2.3.2.4. İç ve Dış Diyaloglar	110
2.2.3.2.3. İlişkiler Ağı	112
2.2.3.3. TURAN ŞAH.....	112
2.2.3.3.1. Tanıtma.....	112
2.2.3.3.2. Fonksiyonu	113
2.2.3.3.3. İşlenişi	114
2.2.3.3.4. İç ve Dış Diyaloglar	115
2.2.3.3.5. İlişkiler Ağı	118
2.2.3.4.BİLAL.....	118
2.2.3.4.1. Tanıtma.....	118
2.2.3.4.2. Fonksiyonu	119
2.2.3.4.3. İşlenişi	120
2.2.3.4.4. İç ve Dış Diyaloglar	122
2.2.3.4.5. İlişkiler Ağı	125
2.2.3.5.OSMAN	126

2.2.3.5.1. Tanıtma.....	126
2.2.3.5.2. Fonksiyonu	128
2.2.3.5.3. İşlenişi	128
2.2.3.5.4. İç ve Dış Diyaloglar	130
2.2.3.5.5. İlişkiler Ağı	132
2.2.3.6.KRAL BUDİN	133
2.2.3.6.1. Tanıtma.....	133
2.2.3.6.2. Fonksiyonu	134
2.2.3.6.3. İşlenişi	134
2.2.3.6.4. İç ve Dış Diyaloglar	136
2.2.3.6.5. İlişkiler Ağı	138
2.2.3.7.KRAL GUİ DÖ LUSİGNAN	138
2.2.3.7.1. Tanıtma.....	138
2.2.3.7.2. Fonksiyonu	139
2.2.3.7.3. İşlenişi	140
2.2.3.7.4. İç ve Dış Diyaloglar	142
2.2.3.7.5. İlişkiler Ağı	144
2.2.3.8.KONT ŞATİYÖ	145
2.2.3.8.1. Tanıtma.....	145
2.2.3.8.2. Fonksiyonu	146
2.2.3.8.3. İşlenişi	146
2.2.3.8.4. İç ve Dış Diyaloglar	148
2.2.3.8.5. İlişkiler Ağı	151
2.2.4. Diğer Şahıslar	152
2.2.5. Sosyal Çevre	154
2.2.6. Mekân	156
2.2.7. Zaman	159
2.2.8. Teknik Özellikler	161
2.3. Buhara Yanıyor	166
2.3.1. Roman Üzerine	166

2.3.2. Romanın Özeti	169
2.3.3. Romanın Şahısları.....	181
2.3.3.1. ALAÜDDİN MUHAMMED.....	182
2.3.3.1.1. Tanıtım	182
2.3.3.1.2. Fonksiyonu	183
2.3.3.1.3. İşlenişi	184
2.3.3.1.4. İç ve Dış Diyaloglar	192
2.3.3.1.5. İlişkiler Ağı	198
2.3.3.2.ŞEHZADE CELALEDDİN	201
2.3.3.2.1. Tanıtım	201
2.3.3.2.2. Fonksiyonu	203
2.3.3.2.3. İşlenişi	204
2.3.3.2.4. İç ve Dış Diyaloglar	207
2.3.3.2.5. İlişkiler Ağı	211
2.3.3.3.TEMÜR MELİK.....	213
2.3.3.3.1. Tanıtım	213
2.3.3.3.2. Fonksiyonu	214
2.3.3.3.3. İşlenişi	215
2.3.3.3.4. İç ve Dış Diyaloglar	219
2.3.3.3.5. İlişkiler Ağı	224
2.3.3.4.SARI LAGOD	226
2.3.3.4.1. Tanıtma.....	226
2.3.3.4.2. Fonksiyonu	227
2.3.3.4.3. İşlenişi	227
2.3.3.4.4. İç ve Dış Diyalog.....	229
2.3.3.4.5. İlişkiler Ağı	230
2.3.3.5.TÜRKAN HATUN	231
2.3.3.5.1. Tanıtma.....	231
2.3.3.5.2. Fonksiyonu	232
2.3.3.5.3. İşlenişi	233

2.3.3.5.4. İç ve Dış Diyaloglar	235
2.3.3.5.5. İlişkiler Ağı	237
2.3.3.6.CENGİZ HAN	238
2.3.3.6.1. Tanıtım	238
2.3.3.6.2. Fonksiyonu	240
2.3.3.6.3. İşlenişi	242
2.3.3.6.4. İç ve Dış Diyaloglar	246
2.3.3.6.5. İlişkiler Ağı	250
2.3.3.7.CUCİ HAN	252
2.3.3.7.1. Tanıtım	252
2.3.3.7.2. Fonksiyonu	253
2.3.3.7.3. İşlenişi	253
2.3.3.7.4. İç ve Dış Diyaloglar	254
2.3.3.7.5. İlişkiler Ağı	257
2.3.4. Diğer Şahıslar	257
2.3.5. Sosyal Çevre	262
2.3.6. Mekân	264
2.3.7. Zaman	269
2.3.8. Teknik Özellikler	271
2.4. ELVEDA BUHARA	277
2.4.1. Roman Üzerine	277
2.4.2. Romanın Özeti	279
2.4.3. Romanın Şahısları	284
2.4.3.1.CELELEDDİN HARZEMŞAH	287
2.4.3.1.1. Tanıtma	287
2.4.3.1.2. Fonksiyonu	289
2.4.3.1.3. İşlenişi	289
2.4.3.1.4. İç ve Dış Diyaloglar	292
2.4.3.1.5. İlişkiler Ağı	293
2.4.3.2.ALAÜDDİN MUHAMMED	293

2.4.3.2.1. Tanıtma.....	293
2.4.3.2.2. Fonksiyonu	294
2.4.3.2.3. İşlenişi	294
2.4.3.2.4. İç ve Dış Diyaloglar	295
2.4.3.2.5. İlişkiler Ağı	295
2.4.3.3.TEMÜR MELİK	295
2.4.3.3.1. Tanıtma.....	295
2.4.3.3.2. Fonksiyonu	297
2.4.3.3.3. İşlenişi	297
2.4.3.3.4. İç ve Dış Diyaloglar	300
2.4.3.3.5. İlişkiler Ağı	302
2.4.3.4.SARI LAGOD	302
2.4.3.4.1. Tanıtma.....	302
2.4.3.4.2. Fonksiyonu	303
2.4.3.4.3. İşlenişi	303
2.4.3.4.4. İç ve dış diyaloglar	305
2.4.3.4.5. İlişkiler Ağı	306
2.4.3.5.CUCİ HAN	306
2.4.3.5.1.Tanıtma	306
2.4.3.5.2. Fonksiyonu	307
2.4.3.5.3. İşlenişi	308
2.4.3.5.5. İç ve Dış Diyaloglar	309
2.4.3.5.6. İlişkiler Ağı	309
2.4.3.6.CENGİZ HAN	310
2.4.3.6.1. Tanıtma.....	310
2.4.3.6.2. Fonksiyonu	311
2.4.3.6.3. İşlenişi	312
2.4.3.6.4. İç ve Dış Diyaloglar	314
2.4.3.6.5. İlişkiler Ağı	316
2.4.4. Diğer Şahıslar	316

2.4.5. Sosyal Çevre	318
2.4.6. Mekân	320
2.4.7. Zaman	322
2.4.8. Teknik Özellikler	323
2.5. ŞİRPENÇE	327
2.5.1. Roman Üzerine	327
2.5.2. Romanın Özeti	331
2.5.3. Romanın Şahısları.....	338
2.5.3.1.SULTAN SELİM.....	340
2.5.3.1.1. Tanıtma.....	340
2.5.3.1.2. Fonksiyonu	341
2.5.3.1.3. İşlenişi	342
2.5.3.1.4. İç ve Dış Diyaloglar	350
2.5.3.1.5. İlişkiler Ağı	356
2.5.3.2.ORHAN BEY	357
2.5.3.2.1. Tanıtma.....	357
2.5.3.2.2. Fonksiyonu	359
2.5.3.2.3. İşlenişi	360
2.5.3.2.4. İç ve Dış Diyaloglar	362
2.5.3.2.5. İlişkiler Ağı	365
2.5.3.3.MALKOÇOĞLU ALİ BEY	366
2.5.3.3.1. Tanıtma.....	366
2.5.3.3.2. Fonksiyonu	368
2.5.3.3.3. İşlenişi	369
2.5.3.3.4. İç ve Dış Diyaloglar	370
2.5.3.3.5. İlişkiler Ağı	372
2.5.3.4.SARIOĞLAN	373
2.5.3.4.1. Tanıtma.....	373
2.5.3.4.2. Fonksiyonu	373
2.5.3.4.3. İşlenişi	374

2.5.3.4.4. İç ve Dış Diyaloglar	376
2.5.3.4.5. İlişkiler Ağı	377
2.5.3.5.ŞEHZADE AHMED.....	378
2.5.3.5.1. Tanıtma.....	378
2.5.3.5.2. Fonksiyonu	379
2.5.3.5.3. İşlenişi	379
2.5.3.5.4. İç ve Dış Diyaloglar	381
2.5.3.5.5. İlişkiler Ağı	383
2.5.3.6.ŞEHZADE KORKUD	384
2.5.3.6.1. Tanıtma.....	384
2.5.3.6.2. Fonksiyonu	385
2.5.3.6.3. İşlenişi	385
2.5.3.6.4. İç ve Dış Diyaloglar	388
2.5.3.6.6. İlişkiler Ağı	389
2.5.3.7.ŞAH İSMAİL	390
2.5.3.7.1.Tanıtma.....	390
2.5.3.7.2. Fonksiyonu	392
2.5.3.7.3. İşlenişi	392
2.5.3.7.4. İç ve Dış Diyaloglar	393
2.5.3.7.5. İlişkiler Ağı	395
2.5.4. Diğer Şahıslar	396
2.5.5. Sosyal Çevre	401
2.5.6. Mekân	403
2.5.7. Zaman	405
2.5.8. Teknik Özellikler	407
SONUÇ.....	414
KAYNAKÇA	416
ÖZGEÇMİŞ.....	419

KISALTMALAR DİZİNİ

A.g.e...... Adı geçen eser

Çev...... Çeviren

Haz...... Hazırlayan

S...... Sayı

S...... Sayfa

Yay...... Yayın

I. GİRİŞ

Tarih, bir konuyu ya da olayı geçmiş ve gelişimi içinde ele alan bir bilimdir. Geçmişte yaşanan bu olayları anlatan kişi tarihçidir. Bu tarihi olayları merkeze alarak onu kendi kurmaca dünyasına göre tekrar işleyen ise romancıdır. Romancının bu işleme sonucunda ortaya çıkardığı ürün tarihi romandır.

Tanzimat'tan bu yana tarihi roman özelliği gösteren birçok başarılı yapıt edebiyatımıza kazandırılmıştır. Edebiyatımızda yer edinen bu tarihi romanlarımızın en önemli işlevi toplumu bilinçlendirmek ve eğitmektir. Romancı bu işlevi ele aldığı tarihi olayı kendi kurgusuna göre okuyucuyu yönlendirerek yapar.

Türk Edebiyatı'nda önemli bir yere sahip olan tarihi roman, ilk örneklerinin çıkmaya başladığı Tanzimat'tan günümüze kadar olan süreçte geçmişin saklı kalmışlarını ortaya çıkarmış, toplumların önünü açmış, madden ve manen gelişmelerine katkı sağlamış bir türdür. Nitekim tarihi romanın öncülüğünü yapan Namık Kemal'in; halkı bilinçlendirmek ve onu eğitmek amacıyla kaleme aldığı *Cezmi* romanı, günümüze kadar yazılmış tüm tarihi roman özelliği gösteren eserlere ışık olmuştur.

Yavuz Bahadıroğlu'nun Beş Tarihi Romanı Üzerine Bir İnceleme adlı çalışmamızda seçtiğimiz tarihi romanların; vaka örgüsü, olayların işlenişi, şahıslar, şahıslar arası diyaloglar ve iletişim ağı, zaman, mekân, dil ve üslup unsurlarını göz önünde bulundurduk. *Roman Üzerine* bölümünde romanla ilgili bilgileri, yazılış serüveni ve hakkında dile getirilen değerlendirmeleri ortaya koyduk. Aynı zamanda romanda yer alan karakterlerin rol dağılımlarını protagonisti (başkahraman), norm (tamamlayıcı), antagonist (baş düşman), kart ve fon şahıslar olarak inceledik.

Yavuz Bahadıroğlu'nun yazmış olduğu tüm tarihi romanlarında geçmişe ışık tutmak ve toplumu eğitmek amacı vardır. Bu amaç doğrultusunda yazmış olduğu beş tarihi roman özelliği taşıyan *Buhara Yanıyor* (1974), *Elveda Buhara* (1974), *Selahaddin Eyyubi* (1976), *Şirpençe* (1976), *Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı* (1978) romanlarında geçmişin tozlu raflarında kalmış Türk ve İslam tarihi yönünden büyük önem arz eden tarihi dönemleri, yazar kendi fiktif yapısına göre tekrar topluma ghhsunar. Ele aldığımız bu tarihi romanlarda yer alan karakterler aracılığıyla vatan bütünlüğü ve İslam birliği

içerisinde yapılan hatalardan ders alınması, kardeş kavgalarının son bulunması, birlik içinde düşmana karşı tek yürek olunması, İslam'ın ve Müslümanlığın yüceltilmesi salık verilir.

“Türk edebiyatı tarihinde Namık Kemal, Ömer Seyfettin, Yahya Kemal, Tarık Buğra, (...) Yavuz Bahadıroğlu, Abdullah Ziya Kozanoğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi nice yazarlar, öznesi insan olan bu iki disiplinden mümkün olduğunca yararlanarak önemli eserler kaleme almışlardır. Namık Kemal Cezmi romanında ilhamını tarih bilgisinden alır. (...) Yahya Kemal Süleymaniye’de Bayram Sabahı şiiriyle tarihle kendi ruhunu birleştirir; Tanpınar Bursa’da Zaman şiirinde ilhamını Orhan Gazi zamanlarına kadar uzanan tarihi bir derinlikten alır.”¹ Kemal Tahir’in romanları da Osmanlının kuruluşundan itibaren tarihi dönemleri konu alması yönüyle önemlidir. Özellikle Osmanlının insancıl yönünü ortaya koymayı amaçlar. Türk Edebiyatında edebi ve sanat yönü ağır basan bu eserlerin tarih eğitimiye olan katkısı oldukça önemlidir.

Bu yönüyle edebiyat ve tarih birbirinden ayrılamaz. İncelediğimiz romanlar tarihten esinlenerek yazarın kendi kurmacasına göre işlenip okuyucuya sunulur. “Hiçbir romanın tarihi ve yaşanmış vakayı olduğu gibi dikkatlere sunduğunu iddia edemeyiz. Gerçek dediğimiz şey, değişikliğe uğrayarak edebi eserin dünyasına girer. Bunun için de hayatın gerçeği ile sanatın gerçeği birbirinden farklıdır. En gerçekçi olduğu iddia edilen edebi eserler dahi yaşanmış olanı değil, gerçeğe uygun olanı dikkatlere sunar.”² Yavuz Bahadıroğlu’nun gerçek tarihten ilham alarak sanatın gerçekliğine aktardığı bahsi geçen eserlerin incelemesinde hem tarihi roman eleştirisi hem de tarihi romanların dayanakları daha net ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

¹ Sağlam, M. H. (2017). *Batılı Tarihî Romanlarda Muteber ve Müslüman Bir Türk Karakter: Selahaddin Eyyubi*. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (62), 231-247. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/abuhsbd/issue/32976/366591>

² Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, 1991, s. 15

BİRİNCİ BÖLÜM

YAVUZ BAHADİROĞLU

1.1. Hayatı

Asıl adı Niyazi Birinci'dir. 1945 yılında Rize'nin Pazar ilçesinde doğdu. Yazar, tarihçi, gazeteci ve radyo programcısıdır.

Çocuk yaşta resme ilgi duyar, satranç oynar. Musikiyi ve hafızlığı yarım bırakır. Hafızlığı bırakma sebebini şöyle anlatır: "Hocamın, benimle hafızlık çalışan torununu kayırması sebebiyle kapıyı çarpıp çıktım. Haksızlığa ilk büyük başkaldırışımdır bu. Hafızlığa isyan ederek, 'atı dövemezsem semeri döverim' hesabı hafızlığı bıraktım. Kendi kendime gadrettim. En büyük pişmanlıklarımdan biridir."³

Yazar özgeçmişe bakışını bir söyleşisinde dile getirir ve bu özgeçmişini tüm kitaplarında yer verir. "Özgeçmiş nedir sahi? Nerede olacağıma, hangi millete mensup olacağıma ben karar vermedim. Kendi irademle olmayan şeylerle niçin övünmeli, neden bahsetmeliyim? Yazarın nerede doğduğu, kaç çocuk ya da torun sahibi olduğu kimi ilgilendirir? Yazar, toplumun katkısıyla değerlendirilmelidir."⁴

1971 yılında İstanbul'da gazeteciliğe başlayan Birinci, muhabirlik, araştırma-inceleme, röportaj ve fıkra yazarlığı yaptı. Bunlarla meşgul olurken bir yanda da çocuklara yönelik eserler üretti. Yüzlerce çocuk romanı, hikâye yayınlandı. Aynı dönemde bir gazetede Şeref Baysal ve Veysel Akpınar isimleriyle iki köşe yazısı yazdı.

Yavuz Bahadıroğlu mahlasıyla asıl çıkışını yakaladı. Tarihi nitelikte olan ilk romanı Sunguroğlu ve ardından yazdığı *Buhara Yanıyor* romanı ile büyük ses getirerek çok satanlar listesinde yerini alır. Özellikle tarih üzerine yaptığı çalışmalar, yayınladığı kitaplar, verdiği konferanslar 20 Kasım 2004'te "Tarihi Sevdiren Adam" unvanını kazandırır. Hayatı boyunca hikâye, çocuk kitabı, araştırma, oyun senaryo ve fikri eserler olmak üzere yüzlerce çalışmaya imza attı. Ulusal bir radyoda "Hayatın Yorumu" başlıklı güncel yorumlarını, televizyon programlarını, günlük bir gazetede köşe yazarlığı ile gazeteciliğini sürdürür. Birinci, geçirdiği bir rahatsızlık nedeniyle 21 Ocak 2021 yılında vefat eder.

³ Nilüfer Taktak, *Anılarımdaki Türkiye Yavuz Bahadıroğlu*, İstanbul, 2015, s.32

⁴ Yavuz Bahadıroğlu: 2008 (yavuzbahadiroglu.blogspot.com)

1.2. Edebi Kişiliği

Yavuz Bahadıroğlu'nun yazın hayatındaki ilk tecrübesi okul yıllarında yazmış olduğu bir şiirdir. Okulun duvar gazetesi için yazdığı şiiri dönemin siyasi olaylarına eleştiri yaptığı gerekçesiyle kaldırılır. Fakat o düşüncelerini dile getirmekten ve yazmaktan vazgeçmez. İlkokul yıllarında bir çöp kenarında Victor Hugo'nun romanına ait birkaç sayfası eline geçer. Daha fazlasına ulaşmak isteyen Bahadıroğlu, kitapçada karşılaştığı Türkçe öğretmeninin istediği kitabı temin etmesiyle kısa bir sürede bitirir. Daha sonra dünya klasiklerinden devam ederek okumayı sürdürür. İstikrarlı okuma duruşu onu yazmaya sevk eder.

Bahadıroğlu'nu yazmaya iten en büyük neden tarih alanında hissettiği çelişkidir. Ders kitaplarıyla amcasının ona aktardığı tarihi bilgiler birbiriyle örtüşmek yerine keskin farklılıklar göstermektedir. “Ona göre tarih ibretti; tarih istikametti, tarih köktü, tarih mayaydı. Öncelikle, aslından koparılacak istenen bir millete aslını göstermek gerekiyordu. Bunun için çok okudu ve yazdı. Gözü yazarlıktaydı, bilhassa romancılıktaydı.”⁵

Yazarın bu hususta yazdığı tarihi romanlar şunlardır: *Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı*, *Çakabey*, *Selahaddin Eyyubi*, *Buhara Yanıyor*, *Elveda Buhara*, *Merhaba Söğüt*, *Cengâver*, *Turgut Alp*, *Sunguroğlu/10 Cilt*, *Binatlı*, *Topal Kasırga*, *Sahipsiz Saltanat*, *Mavi Yıldız*, *Cem Sultan/1-2*, *Endülü's'e Veda*, *Şehzade Selim*, *Şirpençe*, *Mısır'a Doğru*, *4. Murat/1-2*, *Ağalar Saltanatı*.

“Yavuz Bahadıroğlu'nun tarihi romanlarında iki ana eksen vardır: Yıkılış ve diriliş.”⁶ İncelemesini yaptığımız *Malazgirt'te bir Cuma Sabahı*, *Selahaddin Eyyubi*, *Şirpençe* romanları diriliş ekseninde kaleme alınır. Romanda, kahramanlar son derece eğlenceli, şen ve bir o kadar da heyecanlıdır. Yeni toprakların kazanılması, yurdun düşmanlardan kurtarılışı onları hem heyecanlandırır hem de sevince boğar. Diğer incelemesini yaptığımız *Buhara Yanıyor* ve *Elveda Buhara* romanları yıkılış ekseninde kaleme alınır. Bir devletin düşman işgalinden kurtarılması için verilen mücadele ile yaşanan zorluklar ve akabinde başarısız olunuşu anlatılır. Bu yüzden romanın genel havası kasvetli ve hüznülüdür. Kahramanlar, diriliş romanlarında olduğu gibi güle oynaya kılıç sallamazlar, elem ve kederle vatani kurtarma peşine düşerler.

⁵ İsmail Fatih Ceylan, *Romancının Romanı*. Nesil Yayıncılık, İstanbul, s. 38

⁶ İsmail Fatih Ceylan, *a.g.e.*, s. 86

1.3. İncelenecek Olan Tarihi Romanları

Yavuz Bahadıroğlu'nun beş tarihi romanını yayınladığı tarihe göre değil işlemiş olduğu tarihi dđnemlere gđre sıralamasını yaparak inceleyeceğiz.

a. MALAZGİRT'TE BİR CUMA SABAHİ

b. SELAHADDİN EYYUBİ

c. BUHARA YANIYOR

d. ELVEDA BUHARA

e. şİRPENÇE

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ ROMANLARIN İNCELENMESİ

2.1. Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı

2.1.1. Roman Üzerine

Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı romanı Yavuz Bahadıroğlu'nun 1976 yılında yayımladığı önemli tarihi romanlardan biridir. Selçuklu sultanı Alpaslan ile Bizans imparatoru Romen Diyojen'in aralarında gerçekleşen tarihi Malazgirt Savaşı'nı konu alır. Bu konu içinde o dönemin insanların hayatlarından izler taşıyan epizotlara yer verilerek ana vaka üzerinden tarihi mesajları okuyucuya iletilmesi sağlanır.

Tarihte bildiğimiz Romen Diyojen, güçlü ve kalabalık ordusu ile kendinden sayıca az askere sahip Alpaslan'la savaşmış mağlup olan Bizans İmparatoru'dur. Yazar, *Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı* romanında bu tarihi bilgiden hareketle kendi kurmaca dünyasını oluşturup arka planda yaşanan olaylara, şahısların iç dünyalarına ve düşünce yapılarına neden sonuç ilişkisi içinde yansıtmaya çalışır.

*Turan Güler*⁷, bir makalesinde romanın ana karakterinin Abdurrahman Bey olduğunu ve olaylar onun etrafında kurgulandığını dile getirir.⁸ Fakat bizim değerlendirmemiz ise Sultan Alpaslan'ın ana karakter olduğudur. Ana vaka ise Malazgirt Savaşı'na giden yolda Sultan Alpaslan'ın Diyojen'le olan mücadelesidir. Abdurrahman Gazi'nin kayıp oğlu Tekin'i arayışı ile gelişen olaylar ise yardımcı vakadır. Malazgirt Savaşı'nın hazırlığı içinde fon oluşturur. Yani romanın ana karakteri Sultan Alpaslan, yardımcı karakteri ise Abdurrahman Gazi'dir. Sultan'ı ve Malazgirt Savaşı'nı tamamlayıcı nitelikte bir şahıstır. Çünkü romanın başlığından da hareketle asıl anlatılan Malazgirt Savaşı'dır. Bu çevrede gelişen olaylar ve var olan şahıslar yardımcı unsur niteliğini taşır. Romandan Malazgirt Savaşı'nı çıkardığımız zaman geriye yalnızca evladını arayan bir babanın hikayesi kalır. Oysaki romancının amacı Malazgirt Savaşı çevresinde hangi olayların yaşandığını, bu olayların hangi sıkıntılara sebep olduğunu ve buna rağmen zafere nasıl ulaşıldığını okuyucuya anlatabilmektir. Romanı roman yapan da işte bu amaçtır.

⁷ Dr. Öğretim Üyesi, Muş Alpaslan Üniversitesi

⁸ Turan Güler, **Roman Karakteri Olarak Sultan Alpaslan**, Tarihten Romana Malazgirt Bilgi Şöleni, 2020, s. 141- 142

Yazar, romanının 1978 yılındaki baskısının önsözünde Malazgirt Zaferi'nin neticesini ve kendi tarihi roman anlayışını dile getirerek biz okuyuculara da öğüt verir. Malazgirt Zaferi'yle Anadolu'yu kendisine yurt edinen milletin tarih boyunca çeşitli devletler kurarak önemli işler yaptığı, zaferler kazanıp topraklarına toprak kattığı tarihin altın sayfalarından sadece birkaçını çevirerek hangi amaçla roman yazdığını dile getirir: “Gerçeklere sadık kalarak. Malazgirt'te şahlanan ruhu anlamaya çalışarak. Aşireti millet, kabileyi devlet yapan unsurları bulmayı umarak. Bir devlet nasıl doğar sorusunun cevabını yakaladık mı, anlayın ki ‘Bir devlet nasıl batar?’ sorusunun cevabını da bulmuşuz. Nasıl batar’ın cevabını bulduğumuz an, ‘Nasıl kurtulur’un sırrını da yakalamışız. Bu ipucuna hele bugünlerde son derece muhtaç olduğumuza şüphe yok.”⁹

Aynı zamanda kitabın arka kapağında ise romanla ilgili şu ifadelere yer verilir: “Malazgirt Savaşı, tarihimizin dönüm noktalarından biridir. Bu itibarla alabildiğine önemli, alabildiğine manalıdır. Gerçi tarihimizi taçlandıran büyük zafer hakkında çok şey yazılmıştır. Ancak yazılanların çoğu, savaşın sebepleriyle neticelerine dairdir. O şartları yaşayan ‘insan’ ihmal edilmiştir. Acaba o günün insanı, dünyaya nasıl bakıyordu? Kendinden olmayan milletleri nasıl görüp değerlendiriyordu? Ona göre savaş neydi, barış ne mana ifade ediyordu? Ölüm – kalım savaşına insanları gönüllü yapan duyguydu? Zaferin insanı ruh ve madde olarak nasıl bir insandı? Biz bu ‘meçhul asker’i aradık. Bulup bulamadığımıza okuyucu karar verecektir.”¹⁰

2.1.2. Romanın Özeti

Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı romanı dokuz bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölüm; on beş yıl önce geride karısı Esme ve oğlu Tekin'i bırakıp küffara karşı savaşa giden ve Uzlara esir düşen Abdurrahman Gazi'nin köyüne geri dönüşüyle başlar. Köyüne varır varmaz camiye gidip cemaat ile namaz kılar. Köyün imamıyla görüşür. Aradan uzun yıllar geçtiği için imam onu tanıyamaz. Abdurrahman kendisinin yıllar önce savaşa gittiğini, karısı Esme ile oğlu Tekin'i geride bıraktığını anlatınca onu tanır. İmam, Abdurrahman gittikten sonra köyün başına gelenleri anlatır. Köye saldıran Uzların karısı Esme'yi öldürdüğünü oğlu Tekin'i de kaçırdığını söyler. Beyninden vurulmuş dönen Abdurrahman'ı teselli eder. Kinini, intikamını şahsi düşmanlıkla

⁹ Yavuz Bahadıroğlu, *Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı*, 11. Baskı, 1999, s. 8 aktaran: İsmail Fatih Ceylan, *Romancının Romanı*, 2000, s.81

¹⁰ Yavuz Bahadıroğlu, *Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı*, Nesil yayınları, İstanbul, 2019, s. Arka Kapak

değil, Allah ve İslam düşmanlarına karşı büyütmesini öğütler. Abdurrahman, imamın bu mana dolu sözlerine kulak vererek olan biteni Sultan Alpaslan'a anlatıp sadece Bizans'ın düşmanlığına değil Uzların da zalimliğine dikkat kesilmelerini, onlarla mücadele edilmesi gerektiğini iletmek ister. Bunun için yola koyulur.

İkinci bölümde; bir köyde yaşayan ihtiyar bir adam, Tuğrul Bey'in nasıl mücadele ederek Anadolu'ya girdiğini ve bu toprakları yurt tuttuğunu anlatır. Malazgirt'e kadar gelindiği fakat kalenin alınamadığını, geri çekilmek zorunda kaldıklarını anlatır. Yeteri kadar tarih dersi anlattıktan sonra torunları Şems, Temir Ali, Boğaç ile kılıç talimi yapar. Şems ile vuruşurken Peçeneklerin köye doğru hızla geldiklerini fark ederler. İhtiyar silahların hazır bulundurulması söyler. Köylünün çoğu tarlada olduğu için yaklaşık yüz kişilik Peçenek kafilesini on beş kişi ile karşılamak zorunda kalırlar. Peçenek reisi Burkut, adamlarıyla beraber köyü yağmalayacağını ve buna kimsenin karşı koymamasını söyler. İhtiyar köyü istediği gibi talan edebileceğini ama cana dokunmamasını, aynı ırktan olduklarını ve Müslüman olup bu hatadan dönmelerini ister. Fakat Burkut, daha da öfkelenerek ihtiyara kırbaç vurmaya çalışır. İhtiyar da karşılık verince torunları ile birlikte vuruşmaya başlarlar. En sonunda İhtiyar ve torunları yenik düşer, ölürlər. Peçenek askerlerinden bu zulme şahit olan Mengüç, iç hesaplaşmaya girerek yaptıkları davranışlarını sorgular ve orayı hızla terk eder. Bunu gören Burkut, hemen peşine düşer. Bu sırada Abdurrahman Bey de uğradığı köylerden gönüllüler toplayıp elli kişilik birlik kurmuş, ormanın içinde ilerlerken Mengüç'ün birilerinden kaçtığını fark edince peşine düşerler. Peçeneklerin peşinden geldiğini ve Mengüç'ün atının yorulup düşmesi üzerine saklandıkları yerlerden çıkarak Mengüç'ü kollarlar. Bunu gören Burkut, ormanın içinde daha fazla adamları olabileceğini düşünerek geri çekilir. Abdurrahman ile Mengüç konuşurlar. Mengüç onlardan olmadığını, Uzlardan kaçırıldığını hatta kendisinin Uz bile olmadığını söyler. Onların az ileride bir köye saldırdıklarını genç, yaşlı demeden zalimce öldürdüklerini anlatır. Artık aralarına geri dönmek istemediğini, tek başına yaşayacağını söyler. Yaptığı hatalardan ders aldığını ve pişman olduğunu anlayan Abdurrahman, tövbe kapısının açık olduğunu, Müslüman olup aralarına katılabileceğini söyler. Mengüç'ün Abdurrahman'a ve İslam'a bakışı ılımlı olsa da belki bir gün diyerek geçiştirir. Bunun üzerine Abdurrahman ve adamları yağmalanan köye doğru yol alırlar. Mengüç de arkalarından bir müddet kararsızlık içinde bakakalır.

Üçüncü bölümde; İmparator Roman Diyojen sahne alır. Diyojen'in ordusunun çeşitli ırklardan ve bir amacı olmayan gruplardan toplama olduğu, birlik ve beraberliğin olmadığı anlatılır. Diyojen'in İmparatoriçe Evdoksiya sayesinde onunla evlenerek nasıl tahta çıktığını, kimlerin desteğini aldığını, kimlerin düşman beslediği anlatılır.

Evdoksiya çevresindeki insanları kandırmayı başararak Romen Diyojen ile evlenir. Diyojen'in hanedanlıkla kan bağı olmadığı için kimse onu istemez. Andronikos Dukas, tekrar Dukas ailesinden birinin tahta olması gerektiğini düşünür. Bu düşünceyle ilgili çalışmalarda bulunur ve içten içe Diyojen'in kuyusunu kazar. Çavuş Leon da Andronikosla aynı görüşte olduklarını bildirmek ve kendi yanlarına çekmek için İmparator muhafızı Polemis'i onun yanına gönderir. Çünkü imparatorun varlığı müddetince kendilerinin belli makamlara yükselemeyeceklerini, Dukas ailesinden biri geçerse önlerinin açılacağını düşünürler.

Çavuş Leon'un isteği ile Polemis, Dukas'ın yanına giderek ona bağlılığını beyan ederek Varenklerin de imparatorluk yolunda yanında olduklarını iletir. Dukas buna çok sevinir. Bu durum Çavuş Leon'un işine gelir. Dukas'ın Varenkler'le iş tutup İmparator aleyhine komple kurduklarını bir mektupla iletir. Böylece ikisinden de kurtulup kısa yoldan subay olmayı amaçlar.

Andronikos, Polemis ile görüştükten hemen sonra Afşin Bey'in hizmetine girmiş olan Abdurrahman çıkagelir ve Afşin Bey'in görüşlerini iletir. Diyojen'i Anadolu içlerine girmesini engelleyip bu diyardan çekilmesini veyahut daha da içeri girmesini sağlayarak sonunu hazırlanmasını ister. Akabinde Dukas ailesinin tekrar tahta geçmesi gerektiğini söyler. Andronikos durumu düşünüp kararını sonra bildireceğini söyler ve Abdurrahman oradan ayrılır.

Dağ yoluna doğru giderken Abdurrahman'ı bekleyen iki arkadaşıyla buluşarak yollarına devam ederler. Bu sırada Mengüç tek başına kaldığı dönemde yanına yol arkadaşları bulmuş ve Bizans ordusuna katılıp para kazanmak için yola düşmüşlerdir. Abdurrahman ve ekibini çalılıkların ardında gözlemleyen Mengüç'ün arkadaşları onları yağma etmeyi düşünür fakat Mengüç buna izin vermez. Amaçları doğrultusunda Bizans ordusuna yola koyulurlar. Vardıklarında hiç de düşündükleri gibi olmadığını, çeşit çeşit ırktan insanlar olduğunu, birliktelik olmadığını ve rüşvet ile işlerin hallolduğunu görünce içerlenirler.

Dördüncü bölümde; Sultan Alpaslan İslam ordusu ile birlikte Bizans'ı ezmek için Fırat Nehri'nden geçmeyi başarır. Nehri geçen ilk Müslüman Türk hükümdarı olur. Halep cenubuna ordugahını kurarak şehrin hâkimi Emir Mahmud'un bağlılığını ve teslimiyetini ister. Emir, ilk başta şehri teslime yanaşmasa da sonunda teslim olmaya razı oldu. Bu sırada Diyojen'den Aleksî Stefanos adında bir elçi gelir. İmparator'un Ahlat'ı, Erciş'i Menbiç'i geri istediğini, verilmediği takdirde savaş çıkacağını söyler. Alpaslan, toprağın istemekle değil fethetmekle alınabileceğini söyler ve elçiyi gönderir.

Alpaslan, İslam Halifesini Fatımilerin belasından kurtarmak üzere Mısır'a yürür. Güzergâh üzerinde talan edilen Ermeni köye uğrar. Köy halkı zalim Rumlardan onları kurtarması için Alpaslan'a yalvarıp onun için iyi dileklerde bulunur. Bu sırada Afşin Bey hizmetinde bulunan Abdurrahman Gazi elçi olarak gelir. Afşin Bey ile uzun zamandır Rumlar ile savaştıklarını, onları bozguna uğrattıklarını ve dağıttıklarını anlatır. Diyojen'in ordusu hakkında malumat verir. Ordusunun çok kalabalık olduğunu fakat birlik ve beraberliğin olmadığını, hiçbiri niçin savaştığını bilmeden ordunun içinde para için yer aldığını anlatır. Ordunun içinde Uzlar ve Peçenekler gibi Türk ırkından olan askerlerin arasına savaş sırasında kendi taraflarına geçmelerini sağlamak için casuslar yerleştirdiğini anlatır. Hatta İmparator'un yanında bulunan fakat onun aleyhine işler çeviren kumandan Andronikos Dukas'ın da emellerine katkı sağlayacağını da iletir. Sultan Alpaslan, verdiği malumatlar için Abdurrahman'a minnet duygularını iletir. Abdurrahman oradan ayrılır.

Diyojen'in huzuruna varan Aleksî Stefanos boynunun vurulması korkusundan ötürü yalan konuşur. Alpaslan'ın çok korktuğunu, korkusundan Arap ellerine kaçtığını söyler. General Basillas ve Briyones elçinin sözlerine inanmazlar. Böyle bir şey olamayacağını, Alpaslan'ı ve askerlerini iyi bildiğini söylemelerine rağmen Diyojen aldırış etmez, Stefanos'a inanır, iyi haberler getirdiği için onu mükafatlandırır. Bunun üzerine Diyojen tez elden Alpaslan'ın üzerine yürüme kararı alır ve ordunun hazırlanmasını emreder.

İmparator'un huzurundan ayrıldıktan sonra Andronikos Dukas'ın önüne Varenklerden Polemis yaralı olarak çıkar. Çavuş Leon'un Dukas'ın arkasından iş çevirdiğini, daha önce bahsettiği Dukas ailesinin tekrar tahta geçmesi için isyan edileceğinin yalan olduğunu söyler. Hatta Mavros diye bir subay ile isyan hazırlığı

içinde olduğunu söylemek için Diyojen'e göndereceğini anlatır. Bunu öğrenen Dukas, Mavros'un evini basar ve onu öldürür.

Ertesi gün Papa hazretlerinden iki temsilci gelir. Papa'nın ve kilisenin zaferlerinin için dua edildiğini, mezhep farklılığını unutup Alpaslan'a karşı birlik olunup önünün kesilmesi gerektiğini iletir. Diyojen, Papa'nın Hristiyanları da toplayarak destek göndereceğini umar. Fakat Papa temsilcilerinin aslında kendilerinin hacı olmak için Kudüs'e doğru yola çıktıklarını ve kendilerine her türlü kolaylık sağlamalarını istedikleri zaman bir çıkar ilişkisi olduğunu anlar.

Kısa bir süre sonra Selçukluları durdurmak için sefere çıkan General Nikefor Briyones'in adamlarından biri telaşa huzura gelir. Ordunun Alpaslan'ın birliği tarafından hezimete uğratıldığını, General Briyones'in yaralı olduğunu ve durumu iletmek adına kendisinin gönderildiğini anlatır. Diyojen hemen Basillas'a adamları hazırlayıp Briyones'in intikamını alması için Ahlat cenubuna gidilmesini emreder. Giderken de iki papazı da gidecekleri yere kadar eşlik etmelerini ister.

Beşinci bölüm; Afşin Bey'in birliğinde Abdurrahman Gazi ve Emir Saltuk'un konuşmalarıyla başlar. Basillas askeri birliğini toplamış üzerlerine doğru gelmektedir. Basillas'ın birliğinde Uzlarla birlikte Mengüç de vardır. Afşin Bey ve adamları onların yaklaştıkları haberini alınca gelmelerini beklemeden onlara doğru atlarını sürerler. Az sonra iki ordu karşı karşıya gelir. Basillas ve ordusu kısıkaca girdiğini anlar, geri çekilmeye çalışsa da etrafı sarılmıştır. Savaşmaktan başka bir çare kalmaz. Mengüç ile Abdurrahman birbirlerini yine bulur ve çarpışırlar. Mengüç Abdurrahman'ın canını kurtarır ve ona ödeştiklerini söyleyerek yanından uzaklaşır. Abdurrahman Gazi bu durumu şaşkınlıkla karşılar. Basillas'ı da elinden kaçırdığını düşünerek Afşin Bey'in yanına gider. Fakat adı sanı duyulmayan bir asker tarafından Basillas ve iki Papaz esir alınmıştır. Sultan Alpaslan'a takdim etmek isterler ve dönüş yolunu tutarlar.

Altıncı bölümde; Abdurrahman Gazi ile vuruştuktan sonra yenileceğini anlayan Mengüç ölü taklidi yaparak savaş alanından uzaklaşmayı başarır. Altı yıl beraber yollara düşer. Selçuklular ile vuruşmak istemediğini ve Abdurrahman Gazi ile bir hana ulaşır. Burada aynı savaştan kaçan iki Uzlu askerle tanışır. Çavlı ve Tamış. Mengüç birlik olmayı, tekrar birliğe geri dönüp hem Bizans'ın parasını alıp hem de Uzlara ve Peçeneklere, Selçuklular ile aynı kanı taşıdıklarını anlatarak orduyu dağıtmayı teklif

eder. Mengüç aynı zamanda onlara para teklifinde bulunur ve onlar da kabul eder. Sabah uyandığında altın kesesinin Çavlı ve Tamiş tarafında çalındığını fark eder. Handan ayrılarak onların peşine düşer. Belli bir zaman yol aldıktan sonra aklına babası katledilirken feryat eden kız gelir. Köy de bulunduğu yere yakındır, oraya doğru yol alır. Köye vardığında her yerde cesetler olduğunu görür. Kızın kardeşini bulur, yaralıdır. Bizanslıların saldırdığını, babasını öldürdüklerini daha sonra Bizans kılığına girip iki Uzlunun ablasını kaçırdığını anlatır ve çocuk orada ölür. Mengüç o iki kişinin Çavlı ve Tamiş olduğunu anlar ve hemen peşine düşer. Onları kısıkvrak yakalar. Fakat kızı çoktan öldürmüşlerdir. Mengüç onu bir ağaçta asılı bulur. Bunun üzerine Çavlı ve Tamiş'ı öldürür. Yoğun duygu değişimi ve iç sorgulama yaşayan Mengüç, Abdurrahman Gazi'ye gidip hizmetine girmeyi düşünür. Ama ondan önce köyü yakıp yıkanlardan ve sevdiği kızı öldürenlerden intikamını almak için Malazgirt Kalesi'ne gizlice girip ateşe verip kaçmayı planlar. Düşündüğünü de yapar. Kaleye gizlice girdikten sonra onlardanmış gibi davranarak kaleyi ateşe verir. Kaçarken de zindanda bulunan esirleri de yanına alarak kaleden ayrılır.

Yedinci Bölümde; Halife'nin elçisi İbn-i Mühelban, Sultan Alpaslan'a mektup getirir. Halife'nin kendisi ve ordusu için dualarda bulunduğunu iletir. Bizans'a saldırmadan önce kan çıkmaması adına teklifte bulunulması gerektiğini iletir. Alpaslan bu teklifin Halife'nin elçisi olarak İbn-i Mühelban'ın iletmesi daha uygun olacağını söyler. Bunun üzerine İbn-i Mühelban barış elçisi olarak Diyojen'e gider.

Alpaslan teklifin kabul edilmeyeceğini varsayarak ordunun hazır beklemesini ister. Bu savaşın daha öncekilere benzemediğini, Anadolu'nun İslamlaşması ve edebi olması adına önemli bir savaş olacağını anlatır. Savaş sırasında kendisinin başına bir şey gelmesi durumunda oğlu Melikşah'ı tahta geçirmelerini ve ona tabi olmalarını ister. Savaşın çok çetin olacağını bu yüzden muharebe etmek istemeyen varsa şimdiden gitmekte serbest olduklarını söyler. Bunun üzerine Afşin Bey bu söze olan kalp kırıklığıyla bu zamana kadar böyle bir şey düşünülmüş müdür ki şimdi düşünülün diye Alpaslan'a söylenir. Afşin Bey'i sözlerinden dolayı üzüldüğünü gören Sultan Alpaslan ondan özür diler. Hepsini tek tek kucakladıktan sonra Kuran okumaya çekilir.

Mengüç, Abdurrahman Gazi ile beraberdir. Çoktan Abdurrahman'ı bulmuş ona tabi olup Müslüman olmuştur. Tam bir Müslüman olması için de Kuran'ı öğrenmektedir. Kuran'ın ve İslam'ın vermiş olduğu huşuyu dile getirir.

Sekizinci bölümde; Halife elçisi İbn-i Mühelban, Romen Diyojen'in huzuruna varır. Sulh ister, kan dökülmeden burayı terk etmelerini ister. Diyojen kabul etmez, onları kovar.

Diyojen'in yanına İmparatoriçe'den haber getiren filozof Psellos çıkagelir. Bazı devlet idarecilerinin arkasından işler çevirdiğini İmparatoriçe'nin mektubu ile bildirir. Psellos daha sonra Andronikos Dukas ile görüşür. Ona İmparator'u kandırdığını, ona yakın olan adamların alaşağı edilmeye başlandığını söyler. Yakında savaş başladığında Diyojen'in kaybetmesi için yapılacak çalışmalardan konuşurlar. Psellos Dukas ailesinden birinin hatta Andronikos'un geçmesini ister. Onunla pazarlık bile yapar. Tehditkâr tavırla kardinal olmayı ister. Andronikos, İmparator olacağı hayallerine çoktan kapılmıştır.

O sırada Selçuklular gelir ve bu hülyadan onu uyandırır. Selçuklular savaş öncesi öncü kuvvet göndererek Bizans askerlerinin maneviyatını bozmaya çalışır. Psellos ile Andronikos içten içe sevinirler. Alpaslan cuma gününe kadar gözdağı vermeye devam eder.

Dokuzuncu bölümde; yıl 1071 Cuma günüdür. Halife, Alpaslan için hilafet merkezi Bağdat'tan dua eder. Alpaslan savaş hazırlıklarını yapmıştır. Hücum emri vermeden önce askerlere moral ve destek konuşması yapar. Tüm ordu Alpaslan'a gönülden bağlılığını dile getirir ve ölümü dahi göze alarak çarpışmaya hazır oldukları görülür. Bizans tarafında ise Diyojen ordusuna konuşmaya yapar. Fakat kendi askerlerini hangi amaçla birliğe çağıracağını bilemez, kekeler kalır. Çünkü ordusu menfaatler üzerine kurulmuş birlik olmayan bir ordudur.

Alpaslan hücum için adım atacağı sırada Kürt beyleri peşinde beş bin askerle çıkagelir. Kendilerine davet gelmediğini fakat din-i Mübin için yanında cenk etmeye geldiklerini söyler. Alpaslan onları bağrına basarak ordusuna dahil eder.

Artık savaş başlar. Alpaslan'ın harp hilesinden biri olan geri çekilme taktiği ile Bizans bozguna uğrar. Peçenekler ve Uzlar taraf değiştirerek Selçuklu saflarına geçer.

Ordu dağılmak üzeredir. İmparator'un öldüğü söylentileri askerler içinde hızla yayılır. Andronikos ve Phellos içten içe sevinirler ve ordunun başına geçerek geri çekilme emri verir. İmparator yenileceğini anladığı için asker kıyafeti giyerek kaçırmaya çalışır. Fakat Sadettin Gevheray'ın kölesi Şadi onu yakalar ve Sultan'ın huzuruna getirir. Kendisinin İmparator olduğunu inkâr etse de Basillas ve İbn-i Mühelban bizzat o olduğunu onaylarlar.

Sultan Alpaslan kendisinin korkmamasını, bir esir gibi değil bir hükümdar gibi davranılacağını söyler. Diyojen tüm bunları şaşkınlıkla karşılar. Alpaslan'ın bir esire bile bu şekilde davrandığını gören Diyojen, kendisinin neden kaybettiğini, Alpaslan'ın ve ordusunun neden bu denli zaferler kazandığını o anda daha iyi anlar.

2.1.3. Romanın Şahısları

Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı romanında iki taraflı vaka gelişimi vardır. Selçuklu ve Bizans tarafı. Yazar bu iki tarafı kendi içinde ve birbirleriyle olan ilişkilerde olayları başlatan, geliştiren ve sonuca ulaştıran şahısları belirlemiştir. Tarihsel bir roman olması sebebiyle ana vakaya destek olacak ve onu geliştirecek birçok şahsı romanda görürüz. Bu şahısların geneli tarihi şahıslar olmakla beraber yazarın kendi kurmacasına göre olaya dahil ettiği şahıslar da vardır.

Romanın olay örgüsünde herhangi bir müdahalesi olmayan şahıslarla dahil şahıs kadrosu 62'dir. Bunlar: Abdurrahman Gazi, Tekin(Mengüç), Esme, İmam, Sultan Alpaslan, Nizamülmülk, Tuğrul Bey, Hasan, İbrahim, Kutalmış, İhtiyar, Ebu'l Fazl Nasır, Liparit, Şems, Temir Ali, Boğaç, Peçenekler, Burkut, Romen Diyojen, Prens Andronikos Dukas, İmparatoriçe Evdoksiya, Eski İmparator Kostantin Dukas, Filozof Mişel Psellos, Patrik Yoannes, Bardas, Polemis, Çavuş Leon, Afşin Bey, General Basillas, Şişman, Barak, Teymir, Buharalı Kadı Ebu Cafer, Emir Mahmud, Ahmed Han, Aleksi Stefanos, General Nikefor Briyones, Ursel, Mavros, General Kapodakyalı Alyates, Emir Sadak, Emir Saltuk, Çavlı, Tamiş, Sıska, Zindancıbaşı, Halife El Kaim Biemrillah) İbn-i Mühelban, Savtekin, Gevherayın, Şadi, Tarangoğlu, Ahmed Şah, Dilmaçoğlu, Artuk, Tutibey, Melikşah, Tamiş, Peder Guilimo, Matiyö, Buharalı Ebu Nasır Muhammed, Yuanidis.

Sultan Alpaslan romanın *protagonist*¹¹ şahsıdır. Başkahraman konumundadır. Ana vakaya yön verir, olaylar onun çevresinde gelişir ve ilerler.

Abdurrahman Gazi, Tekin (Mengüç) romanın *norm*¹² şahıslarıdır. Başkahramanın çevresinde bulunan, onu tamamlayan ve tecrübesini netleştiren mukayese unsuru kişidir.¹³

Mişel Psellos ve Aleksi Stefanos romanda *kart*¹⁴ şahıs olarak yerini alır. Romanın olay örgüsünde çatışmayı sağlamak adına sıklıkla kullanılan ve ihtiyaç anında sahneye sürülen şahıstır.

Prens Andronikos Dukas, Polemis, Çavuş Leon, Afşin Bey, General Basillas, Emir Mahmud, General Nikefor Briyones, Ahmet Han, Emir Sadak, Emir Saltuk, Çavlı, Tamış, Halife El Kaim Biemrillah) İbn-i Mühelban, Savtekin, Şadi, Melikşah, romanın *yakın fon* şahıslarındandır. Bu şahıslar romanın ana kahramanı Sultan Alpaslan'ın çevresinde yer alan şahıslardır.

İmam, Esme, Nizamülmülk, Tuğrul Bey, Hasan, İbrahim, Kutalmış, İhtiyar, Ebu'l Fazl Nasır, Liparit, şems, Temir Ali, Boğaç, Burkut, İmparatoriçe Evdoksiya, Eski İmparator Kostantin Dukas, Patrik Yoannes, Bardas, Şişman, Barak, Teymir, Buharalı Kadı Ebu Cafer, Ursel Mavros, General Kapodokyalı Alyates, Hancı, Sıska, Zindancıbaşı, Gevherayın, Tarangoğlu, Dilmaçoğlu, Artuk, Tutibey, romanın *uzak fon* şahıslarıdır. Sultan Alpaslan'ın yakın çevresinde yer almayan, olaylara etkisinin az olduğu ve ana karakterlere bağlılığı az olan şahıslardır. Romen Diyojen ise romanın *antagonist*¹⁵ şahıslarındandır. Başkahraman Sultan Alpaslan'ın düşmanıdır.

¹¹ Romanın başkahramanı, ana karakteridir. Eksen karakter de denir. Çatışmayı yaratan ileri doğru hareket ettiren eksen karakterdir. Ne istediğini bilir, onsuz bir roman boşuna çabalar, o romanın olmazlarından. Eksen karakter bir şeyi yalnız istemekle yetinmez, istediğini her ne olursa olsun elde etmeğe gayret eder. Bkz. Himmet UÇ, *Roman Eleştiri Terimleri*, Büro Basımevi, Ankara, 2006, s.366

¹² Birinci derecedeki kahramanlardan sonra ferdi planda en çok boyutlu olan ve en fazla derinliğe sahip olan kahramanlardır. Bkz. Philip Stevick, *Roman Teorisi*, Çev. Sevim Kantarcıoğlu, Ankara, Akçağ Yayınları, 1983 s. 189.

¹³ Himmet UÇ, *Roman Eleştiri Terimleri*, Büro Basımevi, Ankara, 2006, s.254.

¹⁴ Romanın ana şahıslarına pek sıkı bağları olmayan, seyyal fonksiyonlu, romandaki her kişiye nüfuz edebilen, sürpriz kişilik. Bkz. Himmet UÇ, *Roman Eleştiri Terimleri*, Büro Basımevi, Ankara, 2006, s.78.

¹⁵ Ana kahramanın karşısında bulunan ona muhalif olan düşman konumunda yer alan şahıstır. Asıl karakterin zıttıdır. Bkz. Himmet UÇ, *Roman Eleştiri Terimleri*, Büro Basımevi, Ankara, 2006, s.41.

Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı romanında yer alan tüm şahısları sınıflandırarak romandaki konumuna değindik. Romanın merkezinde yer alan bazı kahramanları bizzat ele alarak inceleyip değerlendireceğiz.

2.1.3.1. SULTAN ALPASLAN

2.1.3.1.1. Tanıtma

Sultan Alpaslan romanın protagonist şahsıdır. Olayların çıkış noktası ve geliştiricisi olarak baş köşede yerini alır. Bizanslılarla mücadele içerisinde kendi ırkından olan Peçenekler ve Uzlarla da çatışma halinde bulunur. Alpaslan, kardeş kanının boşa akmasını istemeyen, Anadolu toprakları içerisinde yaşanan zulme başkaldıran, Anadolu topraklarını yurt tutup Bizans'a karşı mücadele ederek İslam sancığını genişletmek ve Allah'ın rızasını kazanmak için serden geçen bir şahıstır.

Sultan Alpaslan, romanın bazı bölümlerinde bizzat yazar tarafından tanıtılırken bazı bölümlerde de kahramanlar aracılığıyla tanıtılır. Bizans üzerine sefere çıktığı sırada Fırat Nehri'ni askerleriyle birlikte sorunsuz geçtiği için yanına bulunan Buharalı Kadı Cafer'in ağzından Sultan'ın Fırat Nehri'ni geçen ilk Müslüman Türk hükümdarı olduğu söylenir.¹⁶ Diğer bir tanıtma ise; Fırat'ı geçtikten sonra Bizanslılar tarafından yağmalanan Ermeni köyünde gerçekleşir. Hem köyün yaşlısı tarafından hem de Sultan'ın kendisi ile ilgili düşünceleriyle tanıtılmaya devam eder. Yaşlı Ermeni, Sultan Alpaslan'ın yalnız Müslümanların değil Süryanilerinde de kurtarıcısı olduğunu dile getirmesi üzerine Alpaslan'ın şu sözleri kendisini tanıtmaya yönüyle önemlidir. “Biz zalimin elinden bütün mazlum milletleri kurtarmaya çalışırız. Tevfik Allah'tandır. Arzumuz gerçekleşirse milletler İslam adaletinin koruyuculuğu altında dünyevi saadetlerin en yücesini tadacaklardır.”¹⁷

Sultan Alpaslan'ı Hazreti Peygamberi örnek alan ve emeli yalnızca İslam hizmet etmek olan bir şahıs olarak görürüz. Kendisi Sultan olmasına rağmen gösteriştan uzak, ziynetten ve şatafattan tiksindiğini bildiğimiz¹⁸ normal bir asker gibi görünen, alelade eşyalarla bir yataktan oluşan çadırdan koca bir Selçuklu ordusunu yöneten Müslüman bir hükümdardır. Halife'nin elçisi İbn-i Mühelban'ın Sultan'ın bu denli görünüm içerisinde olmanın verdiği şaşkınlığa Alpaslan karşılık verir: “Hayretini adımlarının

¹⁶ Yavuz Bahadıroğlu, *Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı*, Nesil Yayınları, 2020 s.60

¹⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e*, s.64

¹⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e*, s.141

altında ezmeye çalış ey İbni Mühelban! Gördüklerin hakikatin ta kendisi. Ne bulacağını sanıyordun ya? Altın simli sedirler, hazine sandıkları, şatafatlı halılar...İşte görüyorsun Müslümanların serdarı ile onun herhangi bir askeri arasında yaşama farkı yok...”¹⁹

2.1.3.1.2. Fonksiyonu

Sultan Alpaslan romanın merkez kişisidir. Onun fonksiyonu romanın yazılış sebebini belirler. Türklerin Anadolu’ya geçiş için kapıların açıldığı Malazgirt Zaferi, Alpaslan’ı tarihin en önemli hükümdarlarından biri yapar. Yazar da bu hükümdarı, tarihin gerçek unsurlarından kopmadan kendi kurmaca dünyasına göre işleyerek ona önemli bir işlev yükler. Onun romandaki en önemli fonksiyonu Hilal’in Haç’a karşı üstün gelmesi için ve Anadolu’nun kapılarının ardına kadar açıp bu toprakları mamur bir yurt haline getirmek için verdiği mücadelenin sonucunda Malazgirt Savaşı’nı kazanmasıdır.

Malazgirt Savaşı’na az bir süre kala Halife tarafından gönderilen İbn-i Mühelban’ın sözleriyle romandaki işlevi, fonksiyonu daha ön planda olur. “Ey Müslüman milletin çekilmiş kılıcı! Ey din-i Mübin uğruna canından geçen yiğitlerin serdarı! Ey göğsünde imanı coşan, peygamber bayrağını Anadolu içlerinde dalgalandırmaya koşan, Ey Allah’ın huzurunda aciz, küffar önünde heybetli Sultan’ım!”²⁰

Alpaslan’ın olayların geliştiricisi olması bakımından onun etrafında bulunan unsurlar da onun bu fonksiyonundan etkilenirler. En başta yönettiği Selçuklu ordusun her bir neferi Sultan’ı örnek alırlar ve ona gönülden bağlanırlar. Ordunun içinde en ufak bir menfaat duygusu yoktur. Tek gayeleri zulüm ve yağma edilmiş Anadolu topraklarında adaleti sağlamak, İslam sancağını ilelebet taşımak ve fethettikleri toprakları İslamlaştırmaktır. Bu amaçlarına ulaşmak için de aldıkları tek güç şehadet arzusudur. Malazgirt Meydan Savaşı, böylesine din-i Mübin uğruna kılıç sallayan askerin sultanı olan Alpaslan’ın sayesinde kazanılır.

2.1.3.1.3.İşleme

Romanın ilk bölümünde Sultan Alpaslan’dan bahsedilir. Fakat fiili olarak sahnede göremeyiz. Ana vakaya götürecek olan olaylar anlatılır. İlk bölümde Sultan

¹⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e*, s.140

²⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e*, s. 139

buyruğu ile askere çağrılan, yıllarca Uzlara esir düşen ve sonunda köyüne geri dönen Abdurrahman Gazi'nin yaşadıkları anlatılır. Kendisi savaştayken karısının öldürüldüğünü ve oğlu Tekin'in de Uzlar tarafından kaçırıldığını öğrenir. Bunun üzerine Abdurrahman, Selçukluların Bizans'tan önce Uzlar ile mücadele etmesi gerektiğini, Sultan Alpaslan'ın Bizans'a odaklanmasından kaynaklı Uzların zulmünü göremediğini düşünür. Bunun için Sultanın da gerçeklerden haberdar olması gerektiğini söyleyerek yola çıkar.

İkinci bölümde; hudut köylerinden birinde yaşayan ihtiyar bir adamın ailesi ile birlikte köye baskın veren Peçeneklere karşı mücadelesi anlatılır. Köy halkı da artık bu durumdan bezmiştir. Sultan Alpaslan, hudut köyleriyle de ilgilenmesi gerektiği yönünde eleştirilir. “Biz hudut köyleri Selçuklulardan sayılıyorsak yalnız asker toplamak için, yalnız Sultan buyruğunu duyurmak için gelinmesin.” “Siz Bizans'ı baş düşman ilan edip onunla uğraşırken, bu tarafta Uzlar, Peçenekler yapacağını yapıyor”²¹

Üçüncü bölümde; ana vakaya giriş niteliğinde Sultan Alpaslan ve Selçukluların baş düşmanı Romen Diyojen sahne alır. Alpaslan'ın kendi büyüklüğü karşısında korktuğunu hizmetinde bulunan herkese böbürlenerek anlatır. Romanda Alpaslan ve ordusu, Diyojen'in kumandanı Andronikos tarafından da arka planda işlenmeye devam eder. “Dört koldan, bir çığ gibi Anadolu'ya akıyor Türkler. Mâni olmak ne mümkün? Onlar bir yurt edinebilmenin iştiağı, ihtirası içinde geliyorlar. Bir devlet olabilmek için, nesillerini devam ettirebilmek için Anadolu'ya ihtiyaçları var, kendileri de biliyor bunu. Durduramayız, kimse durduramaz!”²²

Dördüncü bölümde; artık Sultan Alpaslan fiili olarak görünür. Küffara karşı çıktığı yolda Fırat Nehri'ni geçerek Halep'e ulaşmasıyla ana vakaya dahil olur. Fırat'ı geçen ilk Müslüman Türk hükümdarı unvanına sahip olur. Nehri geçtikten sonra Bizans ile mücadelesinde Halep'in önemli bir konuma sahip olmasından dolayı Halep emirinin kendilerine bağlılığını ister. Çünkü Müslüman kanının akmasını, Müslümanların birlikteliğe zarar gelmesini istemez. “Küffar karşısında bir arslan pençesi gibi dikilmiş

²¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 27

²² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 37

bu İslam hudut şehrini kılıçla almaktan haya ederim.”²³ Halep emiri istemeye istemeye şehri kendisine teslim eder.

Bizans’tan elçi gelir. İmparator’un Ahlat’ı, Erciş ve Menbiç’i geri istediğini iletir. Sultan Alpaslan da “...toprak istenmez, fethedilir.” diyerek elçiyi gönderir. Alpaslan ve ordusu Halife’nin çağrısı üzerine Fatımi belasından kurtarmak için Mısır’a yürür. Bu sırada Afşin Bey’in elçisi olarak Abdurrahman gelir. Rum ellerinde uzun zamandır Bizanslılarla vuruştıklarını ve bozguna uğrattıklarını anlatır. Bizans ordusunun emellerinin sadece para olduğu, çeşitli ırklardan askerlerin toplandığı ve tek yumruk olamadıklarını söyler. “

Alpaslan, Diyojen’in ordusunun kendilerinden sayıca fazla olmasına rağmen birliğin olmayışı zaferinin kolaylaştıracağını düşünür.

Alpaslan’ın huzuruna çıkan Bizans elçisi Aleksi Stefanos, Diyojen’e gerçek yaşanan hadiseyi korkusundan söyleyemez. Alpaslan’ın korkusundan kaçır durumda olduğunu, ordusunun sadece bir yığın insan olduğunu, bir kuru ekmek için birbirlerini yediklerini anlatır. Bunun üzerine General Basillas ve Briyones elçinin söylediklerini doğru bulmaz ve karşı çıkar. “Alpaslan’ın askerleri arasında değil bir dilim kara ekmek için, dünya dolusu altını önlerine serseniz kapışacak tek kişi bulamazsınız.”²⁴ Sultan Alpaslan sadece kendi tarafında değil Bizans askerleri tarafından da tanıtılıp vakaya işlenmeye devam eder.

Beşinci Bölümde; Afşin Bey’in İmparator’un üzerlerine gönderdiği Basillas ile olan mücadelesinde Abdurrahman ile oğlu Tekin’in karşılıklı vuruşmasını anlatır. Sultan Alpaslan bu bölümde diğer roman şahıslarının onu anmasıyla yer alır. Bizzat kendisi göremeyiz. Abdurrahman Gazi’nin Emir Saltuk’a anlattığı rüyada yer alır. “Sultanımız Alpaslan bir tepenin doruğunda idi. Lakin ne yüksek, başı bulutlarda. Ezan okuyor. Sağ eli kulağında, sol elinde kılıç. Kılıcının ucunda bir parıltı, ben diyeyim ay, sen de güneş, öylesine parlak. Sesi desen dünyayı tutmuş, bir gür, bir çingiraklı.”²⁵

Altıncı bölümde; Basillas ile Afşin Bey’in birliğini basan Mengüç (Tekin)’ün Abdurrahman Gazi ile vuruştuktan sonraki başına gelenler anlatılır. Savaşı

²³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 60

²⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 70

²⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 89

kazanamayacaklarını anlayan Mengüç savaş alanından kurtulur. Kendi kendine asıl muharebeyi kimin kazanacağını düşünür. “Sultan Alpaslan mı, yoksa İmparator Romen Diyojen mi? Şimdiden kestirmek ne kadar zor. Vakıa Bizanslılar kalabalık ama, Selçuklular çok kararlı, hem de düzenli. Neler yaptıklarını gözlerimle gördüm. Sanki cirit oyunundalar, sanki bayram yerinde...”²⁶ Mengüç’ün bu düşünceleri ile Alpaslan, kendisi dışında gelişen olayların alt yapısında yerini alır.

Mengüç’ün aklına daha önce Peçeneklerle yağma etmek için gittikleri bir köyde babası öldüğü için bir kızın feryat edişi aklına gelir. Tekrar köye gider ve gördüğü manzara karşısında şok olur. Bizanslılar kendilerinden sonra herkesi öldürüp köyü ateşe verdiklerini öğrenir. Aklına Ermeni bir köyde yaşayan insanların sözleri gelir: “Bizans mı düşman, Selçuklu mu? Anlamak ne zor? Dindaşlarıyız, fakat mezheplerinden değiliz diye kiliselerimizi yakıyorlar, mukaddes kitaplarımızı paralıyorlar, ırzımızı payümal ediyorlar. Alpaslan üç gün askeriyle kaldı burada. Şu kilisenin onarılmış damını görüyor musun delikanlı? Onun yardımıyla oldu. Yıkıldı yıkılacak haline dayanamamış da, kilise de olsa mabeddir, harap halde görmek bizi üzer, diyerek dülgerlerini seferber edip, iki günde yenilemiş.”²⁷ Bizans ile aynı dinden olan Ermeniler bile onların yaptıkları zulmü eleştirip Alpaslan’ın yaptığı iyilik dolu hareketleri taktir eder. Mengüç tüm bu olanları gördükten sonra Sultan Alpaslan’ın ordusuna katılmayı ve Müslüman olmayı düşünür.

Yedinci bölümde; Halife’nin mektubunu Sultan Alpaslan’a iletmek için gelen elçi İbn-i Mühelban ile olan muhabbeti anlatılır. Elçi Alpaslan’a övgüler ederek onun zaferini tebrik eder. Sultan da bunun üzerine şunları söyler: “Kazanılmış bir şeref varsa askerimize aittir. Kazanılacak bir zafer varsa yine askerimize aittir. Kaybetmişsek eğer yahut bundan sonra kaybedersek tamamıyla bizim acziyetimizin ifadesi olacak.”²⁸ Bu sözlerle Alpaslan’ın nasıl bir hükümdar olduğunu, zaferlerine ve yenilgilerine olan bakış açısını görürüz.

Aynı zamanda Alpaslan’ın dünya görüşünü de şu ifadelerle dile getirir: “Dünya ancak İslam adaletinin engin müsamahasında huzur bulur. Milletlere bu adaleti taşımak

²⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 103

²⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 123

²⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 139

vazifesinin yüce şerefi hepimize yeter. Şatafatlı yaşamaktan niçin şeref arayalım?”²⁹ Alpaslan’ın bir Sultan olarak çok fazla imkana sahip olmasına rağmen sadeliği seçer. Onun için ihtiyaçtan ayrı tüketilen ya da kullanılan her şey aldattıcıdır. Onun için tek gerçek zulüm altında olan topraklara İslam sancağını dalgalandırmak ve İslam’ı yaymaktır. Bunu Halife’nin bizzat Alpaslan’a yazdığı mektupta da görürüz: “Ya Rabbi, Alpaslan’ı küffara muzaffer kıl ve askerlerini meleklerinle kuvvetlendir. Zira onlar senin rızanı kazanmak için varlıklarını, canlarını ve her şeylerini fedadan sakınmıyorlar.”³⁰

Sultan bunun üzerine hiç vakit kaybetmeden ordusunu hazırlamaya başlar. Kumandanlarına savaş taktiğini anlatır. Alpaslan’ın anlattığı taktik Türklerin sıkça kullanıp sonuç aldığı Turan taktiğidir.

Sekizinci bölümde; Sultan Alpaslan’ın isteğiyle İbn-i Mühelban, Romen Diyojen’in huzuruna barış elçisi olarak gider. Bizans İmparator’unun çadırına girdiğinde Alpaslan’ın çadırı aklına gelir. Sultan’ın çadırı olabildiğine sadedir fakat Diyojen’in çadırı bir o kadar da süslü ve şatafatlıdır. Bu kısımda Alpaslan’ın dünyevi unsurlara ehemmiyet vermediğini emelleri doğrultusunda hayatını idame ettirdiğini İbn-i Mühelban’ın gözünden daha somut bir şekilde görürüz. İmparator’a ülkesine geri dönmesi şartıyla sulh olacağını bildirir. Diyojen de Alpaslan’ı bir kafesin içine tıkip Papa’ya göndereceğini söyler. İbn-i Mühelban “Arslanlar kafese girmez, bahsettiğiniz kişi Alpaslan’dır.”³¹ diyerek Diyojen’e karşı Sultan Alparslan’ı çok iyi savunur, onun vaka örgüsündeki rolünü güçlendirir. Sulh teklifini kabul etmeyen Diyojen’le artık büyük savaş kaçınılmaz olur. Sultan’ın bu duruma üzüldüğünü gören hocası Buharalı Ebu Nasır Muhammed onun üzülmemesini, kendisi için değil İslam aleminin rahatı için gaza edeceğini söyler. Bu ifadelerle Alpaslan’ın barıştan yana olduğunu, birbirlerine düşman da olsa canlara zarar gelmemesi için uğraştığını net bir şekilde görürüz.

Dokuzuncu bölümde; Büyük savaş, Malazgirt Meydan Muharebesi, başlar. Günlerden cumadır. Halife El -Kaaım Biemrillah hutbede Alpaslan ve onun ordusu için dua eder. Halife’nin Sultan’a karşı olan duası onun rolünü daha da baskın hale getirerek karakterini güçlendirir. Zeynep Kerman’ın “İslam Kaynaklarına göre Malazgirt” adlı

²⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 142

³⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 144

³¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 154

makalesinde Bizans ve Selçuklu 'nun savaş öncesi durumunu tarihi kaynaklar ile açıklar: “Buna karşılık Romanos Diogenes'in idare ettiği ordu muazzamdı; 'İmâd al-Dîn ve al-Fârikî 300.000 kişi olduğunu iddia ederler. Birinciye nazaran, orduda Bizanslılar, Ruslar, Hazarlar, Alanlar, Oğuz Türkleri ve Kıpçaklar, Gürcüler, Ermeniler ve Franklar bulunuyordu. Sürvariler, piyadeler, mızraklı süvariler, okçular yanında pek çok sayıda işçi, lağımcı, savaş âletlerini kullanan kimseler ve ağırlıkları taşıyanlar da vardı. Yazarlarımızın dediğine göre, aralarında beş bin "egzark"; dük, kont ve patrik gibi otuz büyük şahsiyet mevcuttu. Mandaların çektiği yüzlerce, bazılarına göre binlerce araba, elbiseleri, demirleri, çivileri, silâhları ve her çeşit ağırlık ve teçhizatı taşıyordu. Muhasara âletleri arasında, on Suriye kentali veya İmâd al-Dîn'e göre Ahlat ölçüsüne nazaran bir kental ağırlığında bir taşı atan muazzam bir mancınık da bulunuyordu; Dendiğine göre bu mancınık yüz araba ile çekiliyor ve bin iki yüz adam tarafından idare ediliyordu. Nihayet tarihçilerimizin ileri sürdüğüne göre," imparatorun hazineleri, kıymetli elbiseler yığımı, kuşaklar, süslü eyerler ve sayısız mücevherler hâriç, bir milyon dinarı ihtiva ediyordu. Bizans yazarlarının kalabalık bir Bizans ordusu intibasını vermekle beraber, Türk ordusunu küçümsedikleri de söylenemez. Fakat Arap kroniklerinin verdikleri rakamlar nazar-ı itibara alınmasa bile, Bizanslıların sayıca çok üstün olduklarını kabul etmek gerekir. Alp Arslan vaziyeti o kadar vahîm görmüştü ki, kendisini Allah'a emanet ettikten sonra, şayet savâşta şehit olursa, oğlu Melik şah'a sadık kalacaklarına dair Türk kumandanlarına yemin ettirmiş, sonra Ahlat'a doğru yürümüştü.”³² Yavuz Bahadıroğlu da bu tarihi konuşmayı romanında yer verir. “şehit olursam Melikşah'ı kendinize sultan yapınız ve ona bağlı kalınız. İşte! Okumu ve mızrağımı atıyorum, içinizden biri gibi ön safta yalın kılıçla vuruşacağım!”³³ Yazarın tamamen tarihten bağımsız değil, tarihi gerçeklikleri kendi kurmacasına göre işleyip romanını kaleme aldığı görölür.

Yazar, Alpaslan'ın savaş meydanında beyaz bir at ve beyaz bir elbise ile ordunun başında olduğunu bildirir. Alpaslan'ın atıyla beraber beyazlar içinde olması onun bu kutlu yola kefeniyle çıktığının göstergesidir. Aynı zamanda askerlerine karşı yaptığı konuşmada kendisinin ve askerlerinin eşit olduğunu, savaş meydanında sultanın

³² Cahen, C. & Kerman, Ç. (2010). *İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı*. Journal of Turkology, 17 (0), 77-100. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuturkiyat/issue/18507/195081>

³³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 169

olmadığını, yalnızca Allah için vuruşacağını söyler. “Bugün burada sultan yoktur, ben de ancak sizlerden biriyim. Önümüzde mağfîret kapısı var, şehadet kapısı var.”³⁴ Alpaslan’ın bu sözleriyle onun savaş meydanında askerlerine karşı bile tevazu sahibi biri olduğunu görürüz. Savaşın başlamasına az bir zaman kala Kürt beylerinin de çıkıp din-i mübin uğruna Sultan Alpaslan’ın ordusuna katılır. Bu yönüyle Bizans gibi ırk ayrımı yapmadan birleştirici bir güç olarak işlenir. “Kaynaklarımızda belirtildiğine göre, sultan imparatorun barış müzakerelerini reddini tenkid etmiş, Bizans ordusunun askeri hatalarını saymış ve nihayet ona, nasıl bir muamele beklediğini sormuştur: Diogenes’in, ya öldürüleceği yahut zincire vurularak islam ülkelerinde dolaştırılacağı veya, pek zayıf ihtimalle, affedilip bir naib sıfatı ile, memleketine gönderileceği cevabı üzerine, sultan onunla dostluk kuracağını bildirmiş, onu teselli etmiş ve tahtta kendi yanına oturtmuştur. Böylece Türk sultanı merhamet, itidal ve insanlık duygularının bir örneğini daha vermiş oluyordu. Alp Arslan, kendisi ile bir ittifak anlaşması yaptığı Diogenes’i bir hafta kadar hususi çadırda bir hükümdar gibi misafir ettikten sonra, maiyetindekiler ve diğer esir asilzadeler ile birlikte, bir Türk süvari kıt’asının muhafazasında, memleketine iade etti (3 Eylül 1071).”³⁵

Alpaslan kendi askerlerine ve dostlarına karşı kibirle tepeden bakmadığı gibi düşmanına karşı da mağrur bir bakış içinde değildir. Düşmanını kendinden büyük görmez, ona saygı duyar. Romen Diyojen’in bir asker gibi vuruştığını duyunca “düşmanın böylesi makbuldür”³⁶ diyerek gülümser. Savaş bittiğinde Romen Diyojen esir olduğunda da Alpaslan’ın bir esir bile olsa onu hükümdar gibi karşıladığını görürüz. “Size esir gibi değil, bir hükümdar gibi davranacağız. Kadere kim karşı gelebilir? Alınyazının önüne kim geçebilir? Müteessir olmayınız, şu andan itibaren bizim misafirimizsiniz.”³⁷

Sultan Alpaslan roman boyunca bazı bölümlerde kendi dostları ve düşmanları tarafından ana vakanın arka planında işlenmeye devam eder. Bazı bölümlerinde de bizzat olayın içerisinde yer alarak ana vakayı geliştirir ve güçlendirir. Güçlendirici yapısı onun kişilik ve liderlik özelliklerinin olayın akışına iyi bir şekilde yansıtılmasından gelir.

³⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.169

³⁵ İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972, s. 58 - 59

³⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 180

³⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 189

2.1.3.1.4. İç ve dış Diyaloglar

Romanda Sultan Alpaslan dördüncü bölüme kadar olayların akışı içinde değildir. Arka planda işlenmeye devam eder. Dördüncü bölümden itibaren ana vakanın akışına dâhil olur. Bu bölümden sonra monologlarına ve diyaloglarına yer verilir. Dördüncü bölümde Halep emiri ile arasında geçen diyalog onun hükümdarlık özelliklerini gözler önüne serer. Yapılan konuşma ile okuyucu Sultan Alpaslan hakkında görüş elde eder. Bizans üzerine sefere giderken konumu itibariyle önemli olan Halep şehrinin teslimini ister. Emir Mahmud zor da olsa şehri teslim eder. Et ile tırnak nasıl birbirinden ayrılması zor ise bir kumandanın da kalesinden ayrılmasının çok zor olduğunu fakat dini mübin için kaleyi kendisine teslim ettiğini söyler. Sultan Alpaslan bunun üzerine şu sözleri söyler: “Ver elini yiğit adam, neler hissettiğini biliyorum, fakat ızdırabına medar olduğumuz kişilerin ihtiyarımız dâhilinde ızdıraplarına merhem olmaya da şiar edinmişlerdeniz, biz sadece itaat üze olmanızı isteriz, şehir yine kumandanızda kalacak.”³⁸ Aralarında geçen bu diyalog ile ikisinin de İslam üzere olduklarını ve aldıkları kararlarda İslam’ı ve Müslümanları düşündüklerini görürüz.

Bizans’tan gelen elçi ile aralarında geçen konuşma da Alpaslan’ın fetih ve toprak anlayışını gözler önüne serer. “Git söyle ona, toprak istenmez, fethedilir. Biz fethettik. Gücü varsa Romen Diyojen de gelir, bizden geri alır. Bu kadar.”³⁹

Abdurrahman Gazi’nin Bizans hakkında malumat vermesi üzerine Ahmet Han muharebeyi kazanıp kazanamayacağımızı sorar. Bunun üzerine Sultan Alpaslan konuşmasında “...Ganimet için yola çıkmadık. Niyetimiz kendimize yurt olacak topraklar ele geçirmek, bir de dinimizin İlahi beyannamesini başka milletlere sunmak, adaletin yumağında onları da rahata kavuşturmak...”⁴⁰ İfadelerini kullanır. Sultan’ın Ahmet Han’a karşı olan bu diyalogu onu tanıtıcı niteliktedir. Bu yola neden baş koyduklarını, amaçlarının ne olduğunu dile getirmiştir.

Yedinci bölümde; Halife’nin elçisi İbni Mühelban’ın Alpaslan’ı ziyaret etmesi ile aralarında geçen konuşma onun hilafet makamına verdiği önemi gösterir. “Gel dinimin ulu kişisi, hilafet makamının gözdesi. Peygamber diyarının mana yükünü şerefle taşıyan karındaşım, gel! Âdem Baba ile Havva Anadan beri öz karındaşım, din

³⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 61

³⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 61

⁴⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 66

kardaşım, gel!”⁴¹ Yine İbni Mühelban ile devamında gerçekleşen diyalogda Alpaslan’ın ne uğruna yaşadığını, askerlerine olan bakış açısını görürüz. “...Hak Teala şahittir ki, bütün marifetimiz yine Hak Teâlâ’nın üzerimize tevdi ettiği serdarlık emanetini, sultanlık vazifesini İslam hukukuna ve askerlik tarihimize yaraşır tarzda ifaya çalışıyoruz. Şu gördüğünüz iman ordusunun her ferdi bizden kat be kat değerli.”⁴²

İbni Mühelban’ın Sultan’ın çadırının çok sade ve süsten uzak olduğunu görünce şaşırır. Alpaslan bu şaşkınlığını şu ifadelerle giderir: “Hazret-i Peygamber Aleyhisselam da böyle yaşamamış mı, Hazreti Ebu Bekir, Hazreti Ömer... Şatafatlı, gösterişli mi giyinmişler, gösterişli mi hayat sürmüşler? Karşısındaki bir sultan, evet, ama Müslüman bir sultan. Hazreti Peygambere ümmet olmayı dünyanın hazinelerine değişmeyen bir sultanın önündesin.” Alpaslan’ın bu konuşması onun kişiliği ve yaşam tarzı hakkında bize bilgi verir. Tanıtıcı nitelikte olan bir diğer diyalogdur.

Alpaslan’ın yalnız kaldığı zamanlardaki monologlarına da şahit oluruz. Elçiye ağırladıktan sonra çadırına çekilerek bir süre düşünür. Burada Allah ile olan diyalogunu görürüz. Allah’a bu kutsal görevi layıkıyla yapabilmek adına dua eder. Gaye birliğinin, inanç birliğinin bütün maniaları aşabileceğini düşünür. “Ya topyekûn ölüm yahut zafer! Üçüncü bir şık mevcut değil.”⁴³ diye düşüncesini sürdürür.

Savaş sırasında ola ki şehit olduğunu söyleyen Alpaslan, kendisinden sonra oğlu Melikşah’ı tahta geçirmelerini ister. “...ölüm haktır. Dileğim, oğlumuz Melikşah’ı yerimize geçirip ona ittiba etmeniz. Bize gösterdiğiniz sevgiyi, sadakatı ona da göstermeniz. Bize olduğunuz gibi ona dahi delil olmanız, ışık olmanız, rehber olmanız.”⁴⁴ Alpaslan, kendisinin ölümünden sonra bile devletini düşünür.

Alpaslan, emrindeki kumandanlara istemeyen varsa bu savaşa katılmayabileceklerini söylemesi üzerine Afşin Bey çok üzülür. Şimdiye kadar beraber ne mücadeleler verdiklerini bundan sonra da değişen bir şeyin olmayacağını kırılgan bir dille ifade etmesi üzerine Sultan Alpaslan, Afşin Bey ve onun nezdinde diğer kumandanlardan özür diler. Aralarında geçen bu konuşmayla Alpaslan’ı, kendi hatalarının farkına varan, özür dilemesini bilen bir hükümdar olarak görürüz.

⁴¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 138

⁴² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 139

⁴³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 144

⁴⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 145

Günlerden cumadır. Savaş günü gelmiştir. Sultan Alpaslan Cuma namazında sonra zafer için dua eder. “Ey büyük Allahım! Bu cihadla Sana yürekten inananlara zafer yollarını açmaya geldim. Ya Rabbi! Senin azametinin karşısında secdeye kapanıyor ve yüzümü toprağa sürüyorum. Niyetim halistir Allah’ım! Bu halis niyetim hürmeti için bana yardım et! Sözlerimde hilaf varsa eğer, ey Yüceler Yücesi, beni kahret!”⁴⁵ Allah ile olan diyalogundan sonra askerlerle olan diyaloguna geçer. Askerleriyle beraber dua edip başını secdeden kaldırır, askerlerine seslenir: “Kalkın! Ey kumandanlar, askerler! Bugün ve her gün burada ve her yerde, Allah’tan başka sultan yoktur; her emir, her kudret Onun elindedir. Benimle birlikte cenk etmekte veya etmemekte tamamıyla serbestsiniz.”⁴⁶ Sultan’ın Allah’a olan duasından sonra askerlerine yaptığı bu konuşma, onun tevazu sahibi bir hükümdar olduğunu pekiştirir. Çünkü Alpaslan, Bizans İmparator’u Diyojen gibi kendisini dev aynasında görmez. Böbürlenip kibir üzere yaşamaz.

Savaşın başlamasına ramak kala bir atlı sürüsünün kendilerine doğru geldiğini gören Sultan Alpaslan’ın içinden geçen düşünceleri, Nizamülmük’ten ve Halife’den yardım noktasında bu zamana kadar beklenti içerisinde olduğunu gösterir. “...Acaba düşman ordusu mu? Romen Diyojen’in arkaya saklayabilmesi mümkün mü? Yoksa Vezir Nizamülmülk yardım kuvvetleri mi çıkardı? Yahut Halife asker toplayıp mı gönderdi?”⁴⁷ Fakat beklentisinin dışında, Kürt beylerinin geldiğini görür ve yanındaki beş bin asker ile Sultan’ın ordusuna katılır. Sultan, bizzat savaştan haberi olanlar üzerinde bir yardım beklentisi içerisinde. Kürt beyleri davet edilmemesine rağmen orduya katılıp onlarla İslam alemi için mücadele vermesi Sultan’ı çok duygulandırır.

Bizans tarafında ise Andronikos ve Psellos’un içten pazarlıklı davranarak kendi geleceklerini düşünürler ve savaş daha başlamadan kaçıp gitmeye karar verirler. Bizans ordusu içinde yer alan Peçenekler ve Uzlar da kendi içinde yaşadıkları sorgulayıcı tavırda olması, ordunun birlik olma yönünün zayıf olması neticesinde Malazgirt Meydanı onlara mezar olacaktır. Tabi ki bu tek başına etkili olmamıştır. Selçuklu içinde Allah için savaşmaları, Halife’nin memleketin dört bir yanına gönderdiği dua mektubunun Cuma hutbesinde okunması ile ordunun zafere olan inancının artması ve

⁴⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 168

⁴⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 169

⁴⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 171

özellikle Sultan Alparslan'ın kullandığı savaş taktiği savaşın Selçuklular lehine dönmesinde etkili olmuştur. "...Alparslan'ın dikkatli bir sevk ve idare ile tatbik ettiği sahte ric'at, pusu ve uzak muhaebe esnasına dayanan Bizanslılara yabancı, bozkır savaşan usulünde ve Türk ordusundaki maneviyat yüksekliğinde aramak daha doğrudur."⁴⁸ Bahsi geçen sahte ricat, Türklere özgü olan, Öncü birliğin bozguna uğramış gibi yapıp geri çekilmesi ve asıl birlik tarafından düşmanın ablukaya alınması taktiğidir. Psellos, Andronikos'la olan konuşmasında bu taktiğin ehemmiyetine değinir. "İki tarih savaşıyor. Türkler kadim usullerini tatbik ediyorlar. Merkez çekilmeye başlamış bile. Romen Diyojen bu hileyi yutarsa, artık iflah olmaz."⁴⁹

Savaşın bitiminde Diyojen'in esir olması ile aralarında geçen diyalogda İslam dininin esirlere olan yaklaşımı ve Müslümanlık hakkında bilgi verilir. "Esirlere bile insanca davranmak dinimizin emri. Bir de atasözümüz var, daha doğrusu atalarımızdan intikal eden bir nasihat, der ki: 'Bir kavmin büyüğü zelil olduğu zaman ona merhamet ediniz.' Şimdi biz buna uyuyoruz. Seni öldürmek kasap işidir, bize şeref kazandırmaz. Zaferimizi teşhir için şehir şehir bir kafes içinde dolaştırmak sarraf işidir, biz tüccar değiliz. Esire iyi muamele edip, gerekirse hürriyetini bağışlamaya gelince. İşte bu Müslüman işidir, biz de Müslümanız..."⁵⁰

2.1.3.1.5. İlişkiler Ağı

Sultan Alpaslan romanda diğer kahramanlarla en fazla etkileşim içinde bulunan bir şahıstır. Bazı roman şahısları ile birebir ana vakanın içinde yolları bir düşse de bazı şahıslar ile yalnızca arka planda bir ilişki halinde devam eder. Sultan'ın bu ilişkiler ağı içinde olan ilk şahıs, en fazla romanın ana vakasına tesiri olan Abdurrahman Gazi'dir. Onunla beraber hep yolları kesişen oğlu Tekin (Mengüç) de bu ağa dâhil olur. Sultan Alpaslan daha çok emrinde bulunan kumandanlarla ve hocası ile beraberdir. Hilafet makamından gelen elçi İbn-i Mühelban ile ve bizatihi Halife'den gelen dua mektubu onun bu ilişkiler ağı içerisindeki yerini sağlamlaştırır, ona güç katar. Romanın antagonist şahsı olan Romen Diyojen ise şahıslara arasındaki bu ilişkiler ağında Sultan Alpaslan ile en merkezde yer alır. Çünkü romanın ana vakası Diyojen sayesinde gelişir. Alpaslan'ı,

⁴⁸ İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, Milli Eğitim Basınevi, İstanbul, 1972, s. 58

⁴⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 177

⁵⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 190

Alpaslan yapan, onun fonksiyonunu ve romandaki gücünü artıran Romen Diyojen'dir. Merkezde onunla olan mücadelesi yer alır ve bu merkez etrafında ilişkiler ağı gelişir.

2.1.3.2. ABDURRAHMAN GAZİ

2.1.3.2.1. Tanıtma

Abdurrahman Gazi romanın norm şahsıdır. Sultan'ı ve Malazgirt Savaşı'nı tamamlayıcı şahıslardan biridir. On beş yıl önce Sultan buyruğu ile savaşa katılır. On yıl savaşa bulunduktan sonra Uzlara esir düşer. Beş yıl da esirlik hayatı sürer. On beş yılın ardından ellerinden kurtularak köyüne geri döner. Roman Abdurrahman'ın köye geliş sahnesiyle başlar. Yazar, okuyucuya Abdurrahman Gazi'yi tanıtır: “İlk kendisi koşmuştu. Atıyla, pusatıyla... gencecik karısını, Esme'sini bırakarak... Beş yaşındaki oğlunu, Tekini bırakarak. Sadece helallaşacak kadar vakti olmuştu.” (...) “Gidiş o gidiş. Putperest Uzlara esir düşmek zül ya, düştü işte. Dile kolay, tam beş yılı gitti. Kâh çalıştırıldı, kâh demir kafese konularak dolaştırıldı. Beş yıl değil, beş yüz yıl kadar uzun geldi esaret.”⁵¹

Yazar, Abdurrahman'ı bu özelliklerini ve yaşadıklarını anlatarak onu tanıtmaya çalışır. Fakat bu kişinin Abdurrahman olduğunu okuyucuya henüz söylemez. Okuyucuda merak uyandırmak ister. Daha sonra köyün imamıyla görüşmesinde Abdurrahman'ın kendini tanıtmamasıyla kim olduğunu öğrenmiş oluruz. “Ben Tekin'in babasıym hocam, Tekin'imi bildin ya, giderken beş yaşında filandı, şimdi yirmisinde koca delikanlı olmalı.” (...) “Vaay! Sen bizim Abdurrahman'ımızsın, öyle mi?”⁵²

Abdurrahman kendini tanıttıktan sonra imamdan kötü haberleri alır. Kendisi savaşa gittikten sonra Uzlar köyü basmış. Karısı Esme'yi öldürüp oğlu Tekin'i de kaçırmışlardır. Karısının öcünü almak, oğlu Tekin'i bulmak ve Uzlar'ın zulmünü Sultan'a duyurmak için yola koyulur. Uzlar ve Peçeneklere karşı köylerden gönüllü toplayıp elli kişilik bir savaşçı grubu kurmuştur. Uzun bir aradan sonra oğlu Tekin (Mengüç) Peçeneklerin arasındayken onların masum insanlara yaptıkları zulme dayanamayıp kaçınca bir ormanda tesadüfen denk gelirler. Fakat birbirlerinin kim olduğunu bilmezler. Bu kısımda yaşanan konuşmada Abdurrahman'ı kendi ağzından

⁵¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 6

⁵² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 8

fakat sanki bir başkasını anlatırmış gibi tanıttığını görürüz: “Tanıdığım bir Müslümandan söz edeyim sana. Köyünde olmadığı bir sırada Uzlar köyü basmışlardır, talan etmişler. Beş yaşındaki oğlunu kaçırmışlar, karısını hançerlemişler. Adamı da bir baskında gafil avlayıp tam beş yıl esir tutmuşlar, türlü işkenceler etmişler...”⁵³

Abdurrahman, Afşin Bey’in kumandanlığında hizmet eder. Bu hizmet neticesinde Bizans kumandanı Andronikos’la gizli görüşme yapar. Bu görüşmenin sonucunda Andronikos’un içinden geçirdikleriyle de Abdurrahman Bey hem kişilik hem de fiziki olarak tanıtılmaya devam eder. “Androniskos yatağa girdi, uyumadan önce yüzü benli, bıyıkları burma, çenesi köşeli Selçukluyu düşünmekten kendini alamadı. ‘Cesur adam neme lazım, delicesine cesur.’”⁵⁴

Abdurrahman Gazi, Afşin Bey’in kumandanlığında bulunarak Selçuklu adına hizmet etmeye devam eder. Uzlara olan kişisel düşmanlığı bırakıp Allah adına, din adına bu düşmanların zulmüne son vermek için mücadele eder. Verdiği bu mücadele Selçukluya Malazgirt Savaş öncesi çok önemli prestij kazandırır. Oğlu Tekin ile sık sık yolları kesişir. Tekin düşman tarafında olsa da birbirlerine karşı yakınlık hissederler. Malazgirt Savaşı sırasında baba oğul olduklarını anlarlar. Fakat bu birliktelik kısa sürer. Tekin, savaşta babası ile birlikte Bizans’a karşı omuz omuza çarpışırken şehit olur.

2.1.3.2.2. Fonksiyonu

Romanda Abdurrahman Gazi’nin ana vakayı geliştirici etkiye sahip bir fonksiyonu vardır. Kendi kişisel düşmanlığından vazgeçerek dini mübin için savaşmaya karar verdikten sonra Selçuklu hizmetinde bulunur. Burada Afşin Bey’in yanında yer alarak Sultan’ın Malazgirt Savaşı öncesi yollarına çıkan engelleri ortadan kaldırır ve düşman tarafı ile ilgili önemli bilgiler edinerek savaşın seyrinin Selçuklu lehine dönmesinde büyük katkı sağlar.

Bizans ile saf tutan Uzların arasına savaş sırasında kendi yanlarına çekebilmek için casus yerleştirir. Abdurrahman’ın düşmanlardan edindiği bilgiler ve savaşın alt yapısını kolaylaştırıcı hamleleri ile romandaki fonksiyonu daha da güçlenir.

⁵³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 31

⁵⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 48

2.1.3.2.3. İşlenişi

Abdurrahman Gazi, romanda ilk sahne alan kişidir. Roman, onun on beş yılın ardından tekrar köyüne dönmesiyle başlar. Dokuz bölümden oluşan bu romanda Abdurrahman yedi bölümde ana vaka ve yardımcı vakaların içerisinde bizzat yer alır. İki bölümde ise arka planda yer alır.

Birinci bölümde; Abdurrahman, on beş yıl önce Sultan buyruğu ile savaşa katılır. On yıllık savaşın ardından beş yıl da Uzlara esir düştükten sonra köyüne geri döner. Arkasında bıraktığı karısı Esme'yi Uzların öldürdüğünü, oğlu Tekin'in de kaçırıldığını öğrenir. Abdurrahman esaretlik hayatından dolayı Uzlara karşı kini, nefreti büyüktür. Bir de karısını öldürüp oğlunu kaçırmaları onun öfkesini daha da artırır. Fakat köyün imamının ona verdiği telkinlerle yaşanan bu duruma karşı bakış açısı değişir. “Ruhunu intikam zindanından kurtar önce (...) Kinini şahsi düşmanlıklarla küçülteceğine, Allah düşmanlarına tevcih ederek büyüt, mana kazandır. Önce nefsinle savaş, onu yen.”⁵⁵ Abdurrahman bu sözlerden sonra kendine gelir, tüm bu başına gelenlerin aynı zamanda Selçukluların başında olduğunu da anlar. Şahsi menfaati uğruna değil tüm İslam alemi uğruna bu zulme dur demeyi düşünür.

İkinci bölümde; Abdurrahman'ın uğradığı köylerden gönüllü toplayarak Uzlar ve Peçeneklerle mücadele etmek adına savaş birliği oluşturduğunu görürüz. Birliği ile ilerlerken bir atlı gurubun bir kişiyi kovaladığını görür. “Ne olursa olsun, dost ya da düşman bir sürü adamın tek kişiyi sıkıştırmaları hoşumuza gitmez.” diyerek takip edenler Selçuklu olmadığı durumda takip edilen kim olursa olsun korunma kararı alırlar. Takip edilen aslında Peçeneklerle birlikte olmaktan azap duyan ve onlardan kaçmaya çalışan oğlu Tekin'dir. Fakat birbirlerini aradan uzun yıllar geçtiği için tanımazlar. Aynı zamanda ismi de değişmiştir. Mengüç olarak vaka akışına dahil olur. Peçeneklerin elinden kurtarıp ona yardım elini uzatır. Tövbe kapısının açık olduğunu ve Müslüman olabileceğine söylemesi üzerine Mengüç'ün İslama'a karşı yanlış bilgilendirildiğini anlayınca İslam'ın bakışını kendi hayatında göstermek ister. Bunu tanıdığı bir arkadaşının başından geçmiş gibi anlatır. Uzların, karısını öldürüp oğlunu kaçırdıklarını hatta beş yıl da onlara esir olduğunu buna rağmen intikam duygusuna kapılmayıp kendi kinini bir kenara bırakarak dini için savaştığını söyler. “Oysa intikam

⁵⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 11

almaya andı bile vardı. Hepsinden vazgeçti. Kinini attı, dinine sarıldı.”⁵⁶ Yazar Abdurrahman’a bu sözleri söyleterek onun romandaki kişilik yapısını ve dolayısıyla bundan sonraki yaşanılacak ana vaka üzerindeki rolünü de bu sahnede işlemiş olur.

Üçüncü bölümde; Abdurrahman, Afşin Bey’in emri ile Romen Diyojen’in aleyhine işler çeviren Bizans kumandanı Andronikos Dukas ile görüşür. Abdurrahman, onca Bizans askerlerinin arasından gizlice Andronikos’un çadırına girer. Yazar bu kısımda Abdurrahman’ı çok yönlü bir şekilde fiktif yapıyı geliştirecek şekilde işler. Kimselere görünmeden bir kumandanın çadırına girmesiyle ne denli cesaretli olduğunu, Bizans ordusu hakkında bilgi edinip, orduyu iyi çözümlediğini, Afşin Bey’in isteğiyle Selçuklunun savaşa karşı tutumunun ne olduğunu iyice anlatmasını görürüz.

Dördüncü bölümde; yazar üçüncü bölümde olduğu gibi Abdurrahman’ı Bizans ile Selçuklu arasında gerçekleşecek olan savaşın hangi şartlar altında gerçekleşeceğinin habercisi niteliğinde, elçi olarak işler. Abdurrahman, Sultan Alparslan’ın huzuruna çıkarak Bizans cenubunda gördüklerini, Afşin Bey’le Ahlat’ta Bizans kuvvetleri ile mücadele ettiklerini ve hepsini bozguna uğrattıklarını anlatır. Bizans ordusu hakkında edindiği bilgileri Sultan’a aktarır.

Beşinci bölümde; Afşin Bey’in birliğinde Emir Saltuk ile muhabbet eder. Bu muhabbette Abdurrahman Gazi’yi yine ana vakanın arkasında gelişen olaylardan haberdar etme rolünde işlenmeye devam eder. “Küffar’ın içi adamakıllı bozuk. Bugün yarın birbirleriyle kapışırlar. Dün Halife Hazretlerinden bir elçi geldi. Sultan Alpaslan’ı tebrik ediyor. Camilerde muzaffer olmamız için dua ettiriyor. Vezir Nizamül – Mülk’ün de elçisi geldi dün. Geride işler iyi. Mahsul bolca.”⁵⁷

Muhabbetin ardından Romen Diyojen’in gönderdiği Genaral Basillas ve askerlerinin kendilerine doğru geldiklerinin haberini alırlar. Basillas’ın birliğinde Mengüç de vardır. Abdurrahman’la yolları yine karşılaşır. Yazar Mengüç’ün şu sözleri ile Abdurrahman’ın savaşta düşmana olan etkisini işler. “...Niyeti fena. Basillas’ı öldürmeyi kafasına koymuş olduğu belli. Yaralı da üstelik. Tek kolla vuruşuyor. Lakin bu nasıl vuruşma! Dört kolu, dört kılıcı varmış gibi!”⁵⁸

⁵⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 31

⁵⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 89

⁵⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 95

Altıncı bölümde; Mengüç'ün başından geçenler anlatılır. Fakat Abdurrahman Gazi, fiilen bulunmasa da Mengüç'ün aklındadır. Onunla yaptığı muharebe aklına gelir. Bir şekilde yollarının kesiştiğini, onunla aralarında bir bağ olduğunu hisseder. Peçenekler ve Uzların da yapmış olduğu zulümleri görünce İslam'a olan bakışı değişir. Abdurrahman'ın yanına varıp hizmetine girmek ister. Bu bölümde Abdurrahman olmasa da onun Mengüç'te bıraktığı izlenimler neticesinde ona ve İslam'a daha ılımlı bakar.

Yedinci bölümde; Abdurrahman, İslam'ı ve Müslümanlığı öğretici konumdadır. Mengüç'ün, Abdurrahman'ın yanına gelip Müslüman olduğunu ve Abdurrahman'ın ona Kuran öğrettiğini görürüz. Mengüç'e dini öğütler vererek, bundan önceki günahlarının affı için tövbe etmesini, Allah'ın kudretini hissedip kendi acziyetini görmesini öğütler.

Sekizinci bölümde; Abdurrahman Gazi'yi göremeyiz. Bu bölümde Bizans içinde gelişen olaylar ve neticesinde Sultan Alpaslan'ın savaş öncesi Bizans ordusuna gözdağı vermek için düzenlediği baskınlar anlatılır.

Dokuzuncu bölümde; Malazgirt Meydanı'nda savaş başlamıştır. Abdurrahman'ı bu kısımda hüznü ve ağlamaklı görürüz. Sultan Alpaslan'ın savaş öncesi yaptığı konuşma ve Kürt beylerinin yardıma gelmesi onu hüznendirir. Savaş başladığında Mengüç, Abdurrahman'a kaybolan oğlunun adını kendisine vermesini ister. Abdurrahman da kabul eder ve bir baba oğul gibi sırt sırta çarpışırlar. Mengüç'ün iki omzunun arasından yaralanması ile sırtındaki beni görür. Gerçekten oğlu Tekin olduğunu anlar fakat Tekin orada ölür. Sultan da yakın dostu Savtekin'i şehit verir. Bizans meliki esir alınıp savaş kazanılsa da Sultan ile Abdurrahman kaybettikleri canları düşünerek hüznlenirler.

2.1.3.2.4. İç ve Dış Diyaloglar

Abdurrahman Gazi'nin romanda, kendi içinde yaptığı konuşmalar ve diğer şahıslarla yaptığı konuşmalar ana vakayı daha anlaşılır kılarak verilmek istenen mesajlar daha net verilir.

Abdurrahman'ın romanın girişindeki kendi içindeki düşüncelerinin, romanın sonunda bir nebze de olsa gerçekleştiğini görürüz. Uzlara esir düştüğünden dolayı intikam duygusuyla yaşar. "Alıp yanıma Tekin'im, düşmeli Uzların tepesine, kaya gibi düşmeli; yok, kaya ne ki, yıldırım gibi düşmeli, düştüğü yeri delesiye, yakasıya,

yıkasıya!”⁵⁹ Roman’ın sonunda Abdurrahman, Mengüç’ü, yani Tekin’i yanına alarak onu eğitir ve Tekin ile Uzlara karşı olmasa da Bizans’a karşı omuz omuza çarpışırlar.

Abdurrahman’ın köye dönüş yolunda içinden geçenler onun oğluna karşı duyduğu özlem ve Uzlara karşı olan intikamını gözler önüne serer. “Alıp yanıma Tekin’imi, düşmeli Uzlara tepesine, kaya gibi düşmeli; yok, kaya ne ki, yıldırım gibi düşmeli, düştüğü yeri delesiye, yakasıya, yıkasıya!”⁶⁰ Bu monolog Abdurrahman’ın ana vakaya giriş için yardımcı unsurlardan biridir.

Köyüne vardığında karısının öldürüldüğünü oğlunun da kaçırıldığını öğrenir. Kendi içinde arayışa girer: “Başka dayanaklar mı aramalı, yoksa karısının yanına gitmenin bir yolunu mu bulmalıydı? Karar veremedi.”⁶¹ İmamın bütün hudut köylerinin yağma altında olduğunu söylemesi üzerine Sultan Alpaslan’ı eleştirir: “Sultan buyruğu diye toplanan askerler köylerini koruyamayacaksa niçin toplanır?”⁶² Abdurrahman karısının ve oğlunun acısı ile serzenişte bulunur. Fakat imamın telkinleri ile yatıştır.

Peçeneklerden kaçan ve yaptığı işlerden pişmanlık duyan Mengüç ile karşılaşan Abdurrahman, onu Müslüman olmaya davet eder. Mengüç’ün İslam dini hakkında Şamanları yüzünden yanlış bilgilere sahip olduğunu görünce İslam’ı ve Müslümanlığı anlatır: “Şamanlarınız bizden korkuyorlar, dinimizin yüceliğini öğrenirsiniz Müslüman olursunuz diye korkuyorlar, bunun için ne kadar çirkinlik varsa bize mal edip anlatıyorlar. Bizim dinimiz iyilik dini, merhamet, şefkat dini.”⁶³

Abdurrahman’ın Mengüç ile karşılaşmasıyla oğlu Tekin’i hatırlar ve yaptığı monologda ahirete ve ölüme karşı bakışını da görürüz. “Yaşıyorsa şu delikanlının yaşında olmalı. Acaba yaşıyor mu? Acaba nerde? Acaba karşılaşmak nasip olacak mı? Ölmüşse, ahirette annesiyledir mutlaka. Son menzil orası ve son ümidin son durağı.”⁶⁴

Afşin Bey’in elçisi olarak Andornikos’un yanına gider. Abdurrahman, Andronikos’un kimin adına çalıştığını sorunca şunları söyler: “Bizim ellerde onun hesabı, bunu hesabı diye bir şey yok Prens, hepimizi dinimizin hesabına çalışıyor, kendimize bir temelli yurt bulmak için vuruşuyoruz. Tek hesabımız bu. Afşin Bey’in

⁵⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 6

⁶⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 6

⁶¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 11

⁶² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 12

⁶³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 31

⁶⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 32

kumandasındaki akıncı kolunda vazife yapıp yapmadığını soruyorsanız cevabım evettir. Bir ara köyüme dönmem için izin verdiler, gittim...”⁶⁵ Bu diyalogda Abdurrahman hem Selçuklu Devletini hem de kendini tanıtır. Son cümlesi romanın ilk başında kendisi ile ilgili verilmeyen ayrıntıdan biridir. Bu ana kadar Abdurrahman’ın on yıl cenk beş yıl esaretten sonra köyüne döndüğünü biliriz. “Bir ara köyüme dönmem için izin verdiler” ifadesi belirsizliğe neden olur. Afşin Bey’in izin vermesiyle mi köyüne gider yoksa esir olduğu Uzların izin vermesiyle mi köyüne gider? Yazar bu bilgiyi Afşin Bey’in hizmetinde bulunduğunu söyledikten sonra ifade etse de sonraki cümleleri onun aklına o an karısı ve oğlu gelmesi sebebiyle aklından geçenlerin istemsiz ve zamansız dile döküldüğünü gösterir: “Fakat ne karımı ne oğlumu bulamadım. Uzlar fırtına gibi esmiş oralarda. Bazılarını öldürmüşler, bazılarını götürmüşler. Neyse, sizinle bunları konuşmaya gelmedim.”⁶⁶

Abdurrahman’ın Sultan Alpaslan’a karşı Bizans hakkındaki diyalogunda verdiği bilgiler de Alpaslan’ın nasıl bir düşmanla savaşıyor olduğunu bilmesi açısından önemlidir: “Çoktan beri, kimse kimseyi dinlemiyor, en küçük vesile ile kavga patlatıyor. Gaye ortaklığı olmadığı gibi, din birliği de yok, ırk birliği de. (...) Bu arada imparatorluk için mücadele veren Dukas ailesi, makam mevki için ne yapacakları belirsiz şair, edip takımı... Bir curcuna ki Sultanım, ancak görmekle anlaşılabilir. Ömrümde böyle insicamsız bir kalabalığı daha görmüş değilim.”⁶⁷

Basillas’ın Selçuklu üstüne yaptığı baskında Mengüç ile Abdurrahman çarpışır. Fakat Mengüç’ü alt edebilecek durumlarda eli gitmez. Kendi içinde yaşadığı çatışmayı görürüz: “Kolumu donduran o şeyin ne olduğunu bir bilebilsem, yoksa ihtiyarlıyormuyum? Nedir beni böyle mütereddit kılan? Bu delikanlıyı derinden derine sevmeye başladığımı hissediyorum. Gönlümden uzanan bu şefkat köprüsü de neyin nesi? Tüm bu sorularının cevabını ilerleyen zamanlarda alacaktır.

Basillas’ı adı sanı duyulmayan biri tarafından esir alınması ona dokunur. Afşin Bey, Abdurrahman’a esir olduğuna değil böyle birinin esir aldığına yandığını söyler. Abdurrahman şu ifadeleri kullanır: “Söyleseydin ya yiğit Afşin, aramızda rütbenin, mevkinin hiç değeri yok diye. Bir askerle bir kumandan aynı haklara sahiptir diye.

⁶⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 46

⁶⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 46

⁶⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.65

Dinimiz, insanları, Allah'a olan bağılıkları ölçüsünde değerlendirir diye.”⁶⁸ Abdurrahman'ın bu konuşmasından Selçuklu ve onların askerlerinin ve kumandanlarının nasıl bir anlayışla kılıç salladıklarını, menfaat uğruna değil İslam dini uğruna eşitçe, kardeşçe yaşandığını görürüz.

Mengüç'ün Abdurrahman'a gelip Müslüman olmasıyla birlikte Abdurrahman'ın aklına yine oğlu Tekin gelir: “Yirminci Bahar (...) Oğlu yaşıyorsa bu yaşta olmalıydı şimdi. Kimbilir nerede ne şartlar altında? Uzlar onu çaldığından beri ne gelişmiş, ne serpilmiştir. Yaşıyorsa eğer...”⁶⁹ En sonunda Mengüç'ün aslında kendi oğlu olduğunu öğrenir fakat Malazgirt Savaşı sırasında yaralanır ve ölür. O anki duygu ve düşüncelerini Sultan Alparslan ile paylaşır: “Ta kendisi. Çok aradım, tam bulmuşken göçtü. Ama ahirette aramama lüzum kalmayacak. Gider gitmez bulacağım.”⁷⁰ Abdurrahman'ın bu sözleri ile yine ahirete imanını ve ölüme karşı bakışını görürüz.

2.1.3.2.5. İlişkiler Ağı

Abdurrahman, esaretten kurtulduktan sonra Uzların kaçırdığı oğlu Tekin'i arayış içerisinde. Bu arayış içinde İslam'a ve Selçukluya zararı dokunan Uzlar, Peçenekler ve Bizans ile mücadele halindedir. Bu mücadele içinde kurduğu ilişkiler ağının merkezinde oğlu Tekin ile Sultan Alpaslan yer almaktadır. Alpaslan'ın fonksiyonunu besleyici konumdadır. Bizans'a karşı girişilecek mücadelede önemli işler başarır ve Alpaslan'ı tamamlayarak onu güçlendirir. Merkez ağın çevresinde olan diğer kişiler ise; Abdurrahman'ı kininden uzaklaştırıp intikam duygusunu yenmesini sağlayan köyün imamı, Selçuklu için hizmet eden kumandanlığında bulunduğu Afşin Bey, Afşin Bey'in kendisini elçi olarak gönderdiği, Selçukluların lehine kararlar almasını istediği Bizans kumandanı Prens Andornikos Dukas, Afşin Bey ile beraber Bizans birliğini bozguna uğratarak esir aldıkları General Basillas. Bunların dışında hem Selçuklu tarafında hem de Bizans tarafında yolları bile kesişmediği şahıslar da vardır. Romanın baş düşmanı Romen Diyojen ile yolları hiç kesişmez. Abdurrahman yalnızca rüyasında Sultan'ın Diyojen'e karşı zaferini görür.

Abdurrahman'ın Malazgirt Savaşı'nı hazırlayan yardımcı vakaların içinde oğlu Tekin ile her defasında yolları kesişir. Kader, baba oğlun bir araya gelmesi ve

⁶⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.100

⁶⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.148

⁷⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.187

birbirlerini bulması için ağlarını örür. Abdurrahman'ın dahil olduğu nerdeyse tüm olayların içinde birbirlerini bulurlar. Tekin düşman hattında bulunduğu için karşılıklı vuruşurlar. Fakat aralarında sebebini bilmedikleri gizli bir gönül bağı kurulur. İkisi de savaş esnasında birbirlerinin canını kurtarır. Ezelden gelen baba ve oğul hasreti onları bir araya getirir.

2.1.3.3. TEKİN(MENGÜÇ)

2.1.3.3.1. Tanıtma

Tekin, daha beş yaşındayken Uzların kaçırdığı Abdurrahman'ın oğlu olan norm şahıstır. Kaçırıldığı için ismi değiştirilmiş, Mengüç ismi verilmiş. Peçeneklerle beraber yağma için gittikleri bir köyde yapılan zulme dayanamayıp aralarından kaçmasıyla romandaki yerini alır. Kaçarken ormanda babası Abdurrahman ile karşılaşır. Fakat aradan on beş yıl geçtiği için birbirlerini tanımaları mümkün değildir. Bu ilk buluşmada Abdurrahman Peçeneklerin arasında ne işi olduğunu sorunca kendisini tanıtıcı cevap verir: “Uzlardan çaldılar beni. Sık sık olur, bunlar birbirlerini de sorarlar. İşin kötüsü Uzlu olmadığımı da biliyorum. Hiçbir zaman kendilerinden biri imişim gibi davranmadılar bana; ne onlar, ne bunlar.”⁷¹ Bu kısımda okuyucu bu kişinin Abdurrahman'ın oğlu Tekin olduğunu anlar. Abdurrahman, Mengüç'ü görünce aklına Tekin gelir fakat karşısında duranın oğlu olduğunu anlamaz. Mengüç'ün yola kendisinin yalnız devam edeceğini söylemesiyle herkes kendi yoluna gider.

Mengüç geçimini sağlamak adına para için Bizans ordusuna katılır. Abdurrahman ile Selçuklulara olan savaşta tekrar karşılaşır. Abdurrahman'a karşı etkili kılıç kullanamaz. O ilk karşılaşmanın ardından artık bir gönül bağı oluşur aralarında. İkisi de düşman tarafında olsa da birbirlerine öldürücü darbeyi vuramazlar. Hatta Mengüç, Abdurrahman'ın hayatını kurtarır ve savaş alanında ayrılır. Bundan sonra yaşadığı olayların ve Uzların, Peçeneklerin, Bizanslıların yaptıkları zulümlerin kendisinde bıraktığı etkiyle Abdurrahman'ın yanına varır. İslam'ı seçerek Müslüman olur. Malazgirt Savaşı'nda Abdurrahman ile omuz omuza çarpışırken ağır yaralanır. Abdurrahman'ın sırtındaki beni görmesiyle Mengüç'ün aslında kendi oğlu Tekin olduğunu öğrenir. Fakat bu kavuşma kısa sürer. Tekin ölür.

⁷¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 30

2.1.3.3.2. Fonksiyonu

Tekin'in romandaki fonksiyonu Abdurrahman Gazi ile güçlenir. Yazar, tarihte Uzlar ve Peçeneklerin İslam'a ve Türk ırkına ne denli zarar verdiğini yansıtabilmek için Tekin'e yüklediği fonksiyondan yararlanır. Tekin Uzlar tarafından daha sonra da Peçenekler tarafından kaçırılır. Kendisinin kim olduğunun arayışı içerisinde çevresinde gelişen olaylara dahil olur. Bu arayışını Abdurrahman ile paylaşır: "Açıkçası ne olduğumu, kim olduğumu bilmiyorum yığidim. Bunun çok fena bir şey olduğu malum; ama ne yapayım ki gerçek. Önce kendimi aramakla işe başlamak en iyisi diye düşünüyorum."⁷² Tekin bu kendini arayış içerisinde Abdurrahman'ın ona karşı merhametli tutumunu, Selçukluların nasıl bir askeri birliğe ve dine sahip olduğunu görür. Bu arayışın bir nebze de olsa neticeye ulaştığını hisseder. Uzların, Peçeneklerin ve Bizans'ın zulümkar tavırları ile Selçukluların merhametli şefkatli tavırlarını görünce kimin davasının haklı olduğunu ve hangi tarafın yararına işler yapacağını anlamış olur.

Bir handa karşılaştığı Çavlı ve Tamiş ile yaptığı konuşmada onun romandaki fonksiyonunu net bir şekilde görürüz: "Müşterek gayemiz para. Bunun için kılıcımızı kınından çekmişiz. Bizans ordusunun da, kumandanın da canları cehenneme. Bakın ne yapalım: Dönelim birliklerimize. Bizanslıların altınlarını almaya devam edelim. Yalnız arada sırada boşboğazlığımız tutsun: Uzlara, Peçeneklere, Selçukluların bizimle aynı kanı taşıdıklarını anlatalım. Var mısınız?"⁷³ Özetleyecek olursak Mengüç'ün romandaki fonksiyonu, kendi arayışı içerisinde kimin davasının haklı olduğunu görüp düşmanın içinde kalarak düşmanla mücadele etmek ve Selçuklular lehine işler yapmaktır.

2.1.3.3.3. İşlenişi

Yazar, Mengüç'ü iki yönlü işler. Hem Abdurrahman'ın gözünden hem de bizzat kendisi tarafından işlenir. Tekin'in Abdurrahman'ın kaçırılan oğlu olması sebebiyle oğlunu arayış içerisindeyken bu arayış çevresinde gelişen olaylara ve ana vakaya etki eder. Aynı zamanda Mengüç'ün kendisinin kim olduğu arayışında olması da olaylara etkisi önemlidir. Uzların ve Peçeneklerin durumunu okuyucuya yansıtan bir şahıs olarak işlenir.

⁷² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 30

⁷³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 106

Peçeneklerle beraber yağma maksatlı gittikleri köyde yaptıklarından dolayı duyduğu pişmanlığını Abdurrahman ile olan konuşmasında görürüz: “Hepsini öldürdüler, daha doğrusu öldürdük. Ben de aralarında idim, iştirak etmedim ya, aralarında idim, niye inkâr etmeli; bu iş bitti. Sıra kızlara, kadınlara geldi. Peçenekler bunları götürür, Bizans pazarlarında köle olarak satarlar. Hep iğrenirdim, bu sefer her zamankinden daha ağırıma gitti nedense, o genç kızın hareketi dokundu galiba. Babasının kanlı sarığını alıp açılan başını örtünce...”⁷⁴ Onlardan kurtulmak ve gerçeklerle yüzleşip hak yolunu bulmak adına Tekin için bir kırılma noktası olmuştur genç kızın o hali.

Yazar, Abdurrahman’ın gözünden Tekin’i ses ve koku *imesiyle*⁷⁵ işler. Ne zaman Abdurrahman ile Mengüç birbirlerine yaklaşır, o zaman Abdurrahman’ın içinde bir his belirir. Ya onun sesini duyar gibi olur ya da bir koku duyar o an. Evlat kokusu. İlk hissi Andronikos’un yanından dönüş yolunda hisseder: “Lüle lüle saçlarını görür gibi oldu. ‘Baba’ diyen sesini duyar gibi. Çok yakınında idi sanki hemen şu çalılığın ardında. Çıkıp boynuna atılsın diye bekledi.”⁷⁶ Öyle de olur. Abdurrahman oradan ayrıldıktan sonra Mengüç gizlendiği çalılıklardan çıkar. İkinci hissi ise Emir Saltuk ile muhabbet ederken duyduğu o evlat kokusudur. “Yine o koku! (...) Yaşlandım da yürek yufkalığına basıldım sanma. Oğlumun kokusunu duyuyorum. O aşına olduğum hafif ekşi kokusunu.”⁷⁷ Bu kokuyu duyduktan sonra Basillas ve adamları Afşin Bey’in birliğini basar. İçlerinde Mengüç de vardır.

Üçüncü hissi ise bizzat Mengüç ile vuruşmaya başlayınca gelen o hasret kokusu. “Fakat ah! Yine o koku. Genzini yakan, baygınlaştıran hasret kokusu. Evlat hasreti.” Dördüncü hissi ise Mengüç’ün kendi yanına gelerek Müslüman olduktan sonra bizzat yanında yer adlığı sırada, ona bakarak hissettiği yine o evlat kokusudur. “Daldı gözleri, derin derin nefes aldı, ciğerlerini hava ile yalnız hava değil, evlat kokusuyla doldurdu.”⁷⁸ Son hissi ise Malazgirt Savaşı’nda omuz omuza çarpışırken Mengüç’ün artık Abdurrahman’ı babası görmesi sırasındaki o evlat kokusudur. “Ah, şu ‘baba’ sözü,

⁷⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 30

⁷⁵ Bir olgu bir nesne bir olayın insan zihninde tahayyülü. Bknz. Himmet UÇ, *Roman Eleştiri Terimleri*, Büro Basımevi, Ankara, 2006, s.171

⁷⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 50

⁷⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 92

⁷⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 148

ah o koku. Evlat kokusu. Yine meydanı doldurmuş, yine ılık ılık içine akmış.”⁷⁹ Bu hadiseden sonra da Mengüç’ün yaralanması ile onun gerçekten oğlu Tekin olduğunu öğrenir fakat Tekin orada can verir.

2.1.3.3.4. İç ve Dış Diyaloglar

Mengüç’ün romandaki monologları, diğer şahıslarla kurduğu diyaloglardan daha fazladır. En fazla diyalog halinde olduğu kişi Abdurrahman’dır. Diğer geri kalan şahıslarla kurduğu diyaloglar fon şahıslarladır. Abdurrahman ile ilk karşılaşmasında geçen konuşmada kendisiyle ilgili bilgiler vererek eleştirel bir dille içinde bulunduğu duyguyu aktarır: “Tepenin ardında bir köy var, gittik oraya. Zaten uzun zamandır köyleri basmaktan başka bir şey yaptığımız yok. Reisimiz kara atlı, Burkut adlı soysuz bir tilki. Kurnaz olmasına kurnaz, belki de cesur, ama merhametin zerresini taşımaz. Köyde birkaç yiğit çıktı karşımıza. Hele ak – pak bir ihtiyar vardı ki...”⁸⁰ Abdurrahman ile yollarının ayrılmasından sonra yağma için gittikleri köydeki kızı merak eder. Tekrar gidip gitmememe arasındaki iç çatışmaya şahit oluruz: “Babasının katillerinden birini karşısında görse, kimbilir ne hale gelir zavalıcık? Nerden bilecek benim kılıcımı bile çekmeyip uzaktan seyrettiğimi? Köylülere derdimi nasıl anlatırım? Mutlaka bir ağaçta sallandırır beni. En iyisi, izimizi kaybettirelim.”⁸¹

Mengüç, Bizans ordusuna katılmak için çıktığı yolda iki arkadaş edinir. Bu iki arkadaşla birlikteyken Abdurrahman ile yolları kesişir fakat arkadaşları saldırıp onu soymak istese de Mengüç izin vermez: “Hey gidi şişman, siz kendinizi ne sanıyorsunuz? Selçuk yiğidi be onlar! Ne demektir bu, bilir misiniz? Akıncı grubundan üstelik. Bilir misiniz, ne demektir? Her biri on kılıca bedel demektir.”⁸² Mengüç’ün arkadaşları ile olan bu diyalogu Abdurrahman’ı ve Selçukluyu tanıtmaya görevi görür.

Devamındaki konuşmada ise Selçuklu ve Bizans’ı karşılaştırır: “Alpaslan’ın askerleri ortak bir gaye ile birbirlerine iyice kenetli. Yakından biliyorum, çünkü gördüm. Din birliği var onlarda. Allah diyorlar, yürüyorlar. Bizans ordusunda bu yok, kan birliği de yok.”⁸³

⁷⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 181

⁸⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 29

⁸¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 33

⁸² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 51

⁸³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 54

Mengüç'ün bir başka monoloğunda Abdurrahman'ın romandaki yerini ve işlevini görürüz: “Kader bu adamı hep karşıma çıkardığına göre, bunda bir iş olmalı. Niyeti fena. Basillas'ı öldürmeyi kafasına koymuş olduğu belli. Yaralı da üstelik. Tek kolla vuruşuyor. Lakin bu nasıl vuruşma! Dört kolu, dört kılıcı varmış gibi.”⁸⁴

Mengüç, Bizans safında Abdurrahman ile çarpışırken Bizans ordusunun yenileceğini anlamasıyla birlikte iç çatışma yaşar. “Kılıç ustasına çatmıştı. Kabadayılığına heveslenmeseydi başına bunlar gelmeyecekti. Basillas'ı yakalayacaklarmış, varsınlar yakalasınlar, bundan ona neydi sanki. Basillas altyanı Bizanslı, üstyanı Hristiyan; hiçbir surette ne kan ne din bağı yok aralarında, yalnızca menfaat bağı. Peki, ama bu bağı insanı ateşe sürükleyecek kadar kuvvetli miydi?”⁸⁵ Mengüç'ün bu kısımda yaşadığı iç çatışmayla birlikte ondaki değişim başlar. Selçuklulara karşı daha ılımlı tavır takınır. Bizans'ın merhametsizliğini ve düzensiz ordusunu görünce kurduğu menfaat bağı da kopar. “Galiba Selçuklularla vuruşmak istemiyorum. O adama yaklaşmam biraz da bunun için. Selçuklularla vuruştuktan kaçmak için. Sevmeye başladım. Onunla aramızda bir bağı var gibi, bilmiyorum, ama var olduğundan eminim. (...) Dövüşürken bile yüzüme muhabbetle mi bakıyordu, bana mı öyle geldi? Bu dama karşı savaşmak değil de, bu adamla birlikte savaşmak müthiş tatlı olmalı.”⁸⁶

Mengüç'ün savaş alanından uzaklaşması ile birlikte bir anda karşılaştığı kişiler tarafından altın kesesinin çalınması üzerine yaptığı monologda onun artık ne yapmak istediğini bildiğini ve bir amaç uğruna hareket ettiğini görürüz: “Namussuzlukla kazanılmış bile olsa, o altınlar iyi bir iş için kullanılacaktı. Gece konuştuklarımızı gerçekleştirmeye. Uzlari, Peçenekleri, diğer Türk boylarını Bizanslılardan ayırmaya.”⁸⁷

Bu amaç doğrultusunda yollara düşer ve önceden yağma için gittiği köye gider. Köydeki herkes kılıçtan geçirilmiştir, her yerde cesetler vardır. Mengüç, ölmüş olan bir kadının örtüsünün bir ucunu dişleriyle sıkarak haldeki duruşuna dikkat kesilir: “Müthiş bir ağlama arzusuyla dolu dolu baktı. Başının açılmamasını belki canını kurtarmaktan çok mühimsemişti bu orta yaşlı kadın. Bu nasıl inançtı ki ölüm anında bile dimdik ayakta

⁸⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 95

⁸⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 97

⁸⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 102- 104

⁸⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 111

kalıyor, can kurtarma hissi gibi en tabii bir hissin bile önüne geçiyordu?”⁸⁸ Yazar Mengüç’ün bu monoloğunda bir kadının başını kapatmaya çalışmasını ve ölüm anında bile bu İslami kaideden ayrılmayışını iç acıtan bir sahne ile verir. Aynı zamanda bir Müslümanın Allah korkusuyla beraber dinine olan bağlılığını işler.

Mengüç’ün kendinin kim olduğunu arayışı içinde o yağma ettikleri köydeki gördüğü ve ona gönül bağı kurduğu kızın kaçırıldığını öğrenir ve onu kurtarmak ister. Tüm bunların neticesinde gelen sorunlar ve can sıkıntısından kaynaklı bir sorgulama yaşar. “Çalıların arasından geçtiler. Mengüç’ün atı iki atla birlikte otluyordu. Delikanlı bir an hayvanlara gıpta etti. Yemek, içmek ve uyumak. Başka hiçbir şey düşünmemek. İnsanlardan daha mı talihliydim acaba?”⁸⁹ Yazar, Mengüç’ün kendini arayışı içerisinde kendisini hayvanlara kıyaslatarak bu dünyadaki yerini sorgulatır. Bu iç çatışmayla beraber kendisini arayış içerisinde dahil olduğu olayların akışı ivme kazanır.

Kız iki Uzlu tarafından öldürüldüğünü görünce zulüm ile köyleri talan eden Bizans’ın ve masum bir genç kızı öldüren Uzların dinini sorgular ve İslam dini ile kıyaslar. “Bir din ki mensuplarını insanlaştırmıyor, bir din ki, öfkenin yularını çekemiyor. Hayır! Müslümanların böyle bir haline şahit olmuş değilim. Geçtikleri köylerden ben de geçtim. Kimsenin kılına dokunulmuş olduğunu ne gördüm ne duydum. Talan etmediler; ırza, namusa ilişmediler, canı canandan ayırmadılar. Ne aldılarsa ücretini bıraktılar, ne götürdülerse karşılığını verdiler.”⁹⁰ Bu iç diyalogun ardından hak yolun kimin tarafında olduğunu anlar ve Selçuklular lehine iş yapmak ister. Malazgirt kalesine girip ateşe verip kaçmak ister. Bu sırada da bunun bir delilik olduğunu düşünse de Selçuklular için vuruşmak istediğini anlarız. “Adaam sende, en sonu ölüm değil mi, gelecekse Bizanslılarla beraber vuruşurken değil de, Bizanslılara karşı vuruşurken gelmeli. Alnından öpülecek ölüm diye buna derim ben!”⁹¹ Mengüç’ün bu iç konuşmasında Selçukluların ve İslam nazarının tesiri görürüz. Bu tesir neticesinde Selçuklular için hizmet etmek ister ve daha önce beraber olduğu Bizans’ın karşısında durarak ölmek ister. Mengüç henüz Müslüman olmamıştır fakat onda şehadet arzunun yansımaları görürüz.

⁸⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 114

⁸⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.121

⁹⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.123

⁹¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.125

Mengüç tüm yaşadıklarından çıkardığı dersle birlikte Abdurrahman'ın yanına gider. Ona tabi olup Müslüman olur.

2.1.3.3.5. İlişkiler Ağı

Mengüç (Tekin)'ün dahil olduğu olaylar içerisinde ilişkilerin en merkezinde Abdurrahman yer alır. Abdurrahman Gazi, Mengüç'ün babasıdır. Zamanında beş yaşındayken Uzlar tarafından kaçırıldığı için yolları her defasında kesişse de birbirlerini tanıyamazlar. Ama ikisi de birbirlerine gönül bağı ile bağlanırlar. Bunun en iyi örneğini Diyojen'in emri ile General Basillas'ı Selçuklular üzerine göndermesiyle yaşanan savaşta görürüz. Mengüç de Basillas'ın ordusunda yer alır ve Abdurrahman ile karşılaşır. Mengüç savaşırken açık verse de Abdurrahman ona öldürücü darbeyi indiremez. Aynı durum daha sonra Mengüç'te de olur. Abdurrahman'a saldırmak isteyen bir Bizans askerinden onu kurtarır. Yazar baba ve oğlun birbirlerini kıymalarına müsaade etmez. Romantik bir yaklaşım sergileyerek yer yer yollarını kesiştirerek ana vakaya olan hizmetini gerçekleştirdikten sonra romanın sonunda birbirlerine kavuşturur. Bu bağlılığın sonunda baba oğul olduklarını öğrenirler. Fakat Tekin'in ölümüyle kavuşma kısa sürer.

Abdurrahman ile birlikte Uzlar, Peçenekler, Çavlı ve Tamiş da Mengüç'ün bu ilişkiler ağını genişletir. Uzlar ve Peçeneklerle beraber olduğu süre zarfında onları iyi çözümleyip okuyucuya yansıtır. İnsanlara olan zulümlerinden dolayı onlardan kaçarak kendi yolunu çizmek ister. Fakat yine onların cihetinden olan Çavlı ve Tamiş'la tanışır. Daha önce yağma için gittikleri köydeki kızı zalimce öldürür. Tüm bu zalimlikler ve merhametsizlikler onu İslam'a biraz daha yaklaştırır ve Abdurrahman'ın kendisinde bıraktığı iz ile Müslüman olur. Sultan Alpaslan'ın emrinde Malazgirt'te Bizanslılara karşı savaşır ve o daha önce dediği “Alnından öpülecek ölüm...” onu bulur ve şehit olur.

2.1.3.4.ROMEN DİYOJEN

2.1.3.4.1. Tanıtma

Romen Diyojen, Bizans hanedanı içinden olmayan, kocası ölmüş olan Kraliçe Evdoksiya ile evlenen ve böylece tahta oturmayı başaran Bizans İmparatoru'dur. Romanın ana vakası olan Malazgirt Savaşı'nın sebebi konumundadır. Romanın antagonisti yani baş düşmanıdır. Bu yüzden Sultan Alpaslan ile mücadele halindedir.

Onun kavgası Alpaslan'ı yenmek ve Selçukluları Anadolu'dan atmaktır. Yalnız kendisi hanedandan olmadığı halde Kraliçe Evdoksiya ile evlenip tahta geçtiği için kimse onu istemez, çevresindeki çoğu kişi vasıfsız biri olarak görür. Yazar, kumandanların gözünden hareketle Romen Diyojen'i tanıtır: "Onlar Romen Diyojen'i küçük görüyorlardı. Çoğu Andronikos'un fikrinde birleşiyordu. İmparator bir evlilik bağı ile bu makama gelmiş, başka hiçbir meziyeti olmayan alelade bir kumandandı."⁹² Buna karşın Filozof Mişel Psellos'un Kraliçe Evdoksiya'ya Romen Diyojen'i över ve onu tanıtır: "Bir dev gibi heybetli, geniş omuzlu, kuvveti ile titreten, silahsızken bile insanı ürküten, silahlı iken ise yenilmez bir hükümdar. Sadece dış görünüşüyle insan onda dünyanın hakimini teşhis eder."⁹³ Yavuz Bahadıroğlu'nun tanıtımı ile aktarılan Romen Diyojen ile bilinenler, tarihi kaynaklarla örtüşür: "İmparatoriçe, Türk taarruzları karşısında imparatorluğun pek az müddet zarfında yıkılacağından korkarak bu hücumları durdurulacak muktedir bir kimse aradı ve nihayet Bizans zadeganı içinde, biraz evvel isyanından dolayı tevkif edilmiş iken affedilmiş olan Romanos Diyogens'i imparatorluğa ve kendisine zevçliğe intihap etti. Hakikaten teşkilatçı ve büyük bir asker olan bu adam işe başlar başlamaz imparatorluğun ordusunu tensika başladı ve Türklerle muharebe için büyük hazırlıklar yapmağa koyuldu."⁹⁴

2.1.3.4.2. Fonksiyonu

Romen Diyojen'in romandaki fonksiyonu Sultan Alpaslan sayesinde güçlüdür. Amacı Sultan Alpaslan'ı yenmek ve Türkleri Anadolu'dan kovmaktır. Bunun uğruna Selçuklular ile aynı ırktan fakat farklı dinden olan Peçenekleri ve Uzları kendisine bağlayarak Türk'ü Türk'e kırdırmaya çalışır. Nitekim başarır da. Bazı Müslüman Türk köylerini yağma ederek onları katlederler. Çeşitli ırktan ve farklı amaçlar için bir araya gelmiş kalabalık ordusuna güvenir. Fakat kendisinin aleyhine işler çeviren ve onun çevresinde bulunan diğer roman şahısları, onu alacak olduğu kararlarda çok etkiler. Ordusunun da disiplinsiz oluşu ile başarısız sonuçlar elde eder. Bu başarısızlığın en büyüğünü de Malazgirt Meydanı'nda alır.

Diyojen'in romandaki işlevi sadece Alpaslan ile mücadelesi sonucunda Malazgirt'ten mağlup ayrılması değildir. Bu uğurda almış olduğu bazı kararlar ile

⁹² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 35

⁹³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 36

⁹⁴ Mükrimin Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1944, s. 62

yardımcı vakaların gelişimini sağlama fonksiyonunu da görürüz. Selçukluların gazabına uğrayan General Briyones'in öcünü almak için görevlendirdiği Basillas sayesinde Abdurrahman ile Mengüç (Tekin) tekrar bir araya gelir. Mengüç'n bu savaşta yaşadıkları biraz daha olayları analiz edip sorgulamasını sağlar. Abdurrahman ile olan gönül bağını sağlamlaştırır.

2.1.3.4.3. İşlenişi

Romen Diyojen, Alpaslan ile olan mücadelesiyle tanınan ve Malazgirt'te hezimete uğrayıp Anadolu'nun Türklere geçişini hızlandıran bir şahıstır. Yazar, onu romanda bir İmparator'un sahip olmaması gereken özellikleri ona yükleyerek işler. Ana vaka üzerinde etkisi büyüktür fakat karakter olarak etkisi küçüktür. Kendisini olduğundan daha büyük göstermeye çalışan, kendisiyle övünen, gurur ve kibirle ordusunun başında bulunup birlik olamayan baş düşman olarak romandaki yerini alır. "Selçuklu Sultanı Alpaslan benden nasıl korkmaz, adımı duyunca nasıl ürpermez' şu meydana dikkatle bakın prensler, beyler, kumandanlar; dikkatle bakın' bir an kendinizi Alpaslan'ın yerine koyun bakarken, ne hissediyorsunuz?"⁹⁵

Diyojen, kraliyet ailesinden olmadığı halde Kraliçe Evdoksiya ile evlenip tahta geçtiği için seveni pek yoktur. Diyojen'in de ana vaka üzerindeki handikabı da budur. Hanedandan kimse bu şekilde tahta geçmiş birini istemedikleri için Diyojen aleyhine işler çevirirler ve ona güvenmezler. Romanda Diyojen, eski imparator zamanında hizmet etmiş olan Prens Andornikos Dukas'ın ona karşı olan aleyhte düşüncelerini fark edince savaşta yanında olmasını istemediğini hissettirir. Andronikos Dukas da şu düşünceleri içinden geçirir: "Herhalde savaş esnasında eski imparator taraflarından bir kargaşa çıkarıp ortalığı birbirine katacaklarını sanıyordu. Ya da asıl olmadığı için gerçek asillerin yanında küçülüyor, nefsine olan itimadı sarsılıyordu."⁹⁶ Yazar, Andornikos'un nazarıyla Diyojen'in nasıl bir karaktere sahip olduğunu okuyucuya bildirerek ana vaka üzerine işler.

Diyojen'in özel muhafızlığında bulunan Varenklerden Polemis, Andronikos ile olan konuşmasında Diyojen'in komuta ettiği Bizans ordusu ile Selçuklu ordusunu karşılaştırır: "Dinler ayrı, ırklar ayrı, diller ayrı, renkler ayrı. Bakın, kıyasıya çatışıyorlar

⁹⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 36

⁹⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 37

aralarında. (...) Herkes kendi bildiğini okuyor, herkes bir ayrı şeyin peşinde. Selçukiler öyle değil. Onlar ne yapacaklarını biliyorlar. (...) Daha dün Peçeneklerle savaşıyorduk. Bugün onları parayla tuttuk, parayla da olsa dost edindik. Kendi ırklarına karşı kullanacağız. Sizce para bu derece kudretli midir Aziz Prens?”⁹⁷ Bu kısımda Diyojen’in ordusundaki askerlerden bir kısmını para karşılığı kendisine bağladığını bundan dolayı da hiçbir şekilde birlik olamadıklarını görürüz. Malazgirt hezimetini yolunda yapılan hatalar birer birer Diyojen’in üzerinden okuyucuya aktarılmaya devam eder.

Alpaslan’a elçi olarak gönderdiği Aleksi Stefanos’un Alpaslan için söylediği yalan haberlere inanmak isteyen Diyojen, doğruları duymak istemez, cesaretlenmek ister. “Tedirgindi. Kuvveti ne kadar olursa olsun içi rahat değildi. Kendini Alpaslan’ı yeneceğine inandırmaya çalışıyordu ama doğrusu pek de başaramıyordu. Bu yüzden desteğe muhtaçtı. İşte destek! Aleksi Stefanos. Gitmiş, görmüş, gelmiş. Duymak istediklerini anlatmaya başlamış.”⁹⁸ Diyojen içten içe Alpaslan’dan korkar, kendisi de aslında doğruları biliyordur fakat bunu kimseye belli etmemeye çalışarak korkusuz lideri oynar. Fakat Stefanos ile bu konuşmanın devamında Diyojen’in korkusunu ve tedirginliğini açık bir şekilde görürüz: “...gözlerinle iyice gördün değil mi, birlik içinde olmadıklarını iyice gördün, İslamiyet birleştirici olmamış değil mi? Selçuk ordusu dağınık, adeta çapulcu sürüsü.”⁹⁹ Alpaslan ise İbni Mühelban ile olan konuşmasında durumun böyle olmadığını, Selçukluların birlik içinde olduklarını ve Diyojen’in yanlış tavırları yüzünden Bizans’ın hezimete uğrayacağını dile getirir: “Romen Diyojen şimdiye kadar hata yapageldi. Azlıgız, ama birliğiz. Birlikten doğan kuvvetle gururdan doğan şirretliği ezeceğiz. İmparator şimdiye kadar kendini yenemedi, hep gururuna yenildi. Etrafındaki insan kalabalığının muharebede işe yaramayacağını gerçeğinden gafil. Bu gafleti Allah’ın izniyle bize zafer kazandıracak.”¹⁰⁰

Diyojen; düşmanı, Alpaslan’ı küçümser, onu hafife alır. Alpaslan da tam tersine düşmanını hafife almaz. “Bizans İmparatorunun dört yüz bine yakın olduğunu haber aldığı kuvveti, yeni silahları küçümsenecek gibi değildi. Şüphesiz, Romen Diyojen de iyi bir kumandandı. Ümit kapısı ordunun çeşitli kavimlerden oluşmasıydı. Aralarına soktuğu casuslar, Türk unsurları için her çareye başvuruyorlardı. Ama hesabını onların

⁹⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 38- 39

⁹⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 70

⁹⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 72

¹⁰⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 140

iltihakına göre yapamazdı. Mutlak ölçüler kullanması lazımdı.”¹⁰¹ Alpaslan, emir verdiği kişilerin yapacak olduklarına kapılmayıp kesin sonuçlar almak için düşmanını iyi analiz etmeye çalışır. Fakat Diyojen, Alpaslan’ın aksine kendi aleyhine çalışan şahıslara itibar edip yalanlar üzerinden ordusuna liderlik yapmaya çalışır.

Alpaslan pahalı, şatafatlı hayata lüzum görmezdi. Üzerine giydiği kıyafetten çadırının içinde var olan eşyalara kadar her şey sadeydi. Alpaslan dış dünyaya ehemmiyet vermezdi. Diyojen ise dış görünüşün güç göstergesi olduğunu düşünür ve süse, gösterişe çok önem verir. İbni Mühelban’ın Romen Diyojen’e elçi olarak gittiği sırada karşılaştığı manzara bunu net bir şekilde yansıtır: “...Bizans İmparatorunun çadırına girer girmez bir hazine kuyusuna düşmüş kadar şaşırmış, bunca gösterişe, bunca debdebeye neden lüzum hissettiklerini kendi kendine sormuştu. (...) Romen Diyojen sırmaların, ipeklerin, altınların, yakutların içinde kayıptı. Azamet gösterisine heveslendikçe küçüldüğünün farkında değildi herhalde.”¹⁰² Alpaslan bu dünyanın yalancı yüzüne kanmaz. Onun için önemli olan Allah’ın rızasını kazanmaktır. Zenginliği ve gücü mana aleminde arar. Diyojen ise önemli olan milletin ve düşmanının nazarında çok güçlü görünmek. Ulaşmak istediği bu gücü ve zenginliği madde aleminde arar.

Diyojen maddeci yaklaşımın bazı sonuçlarını daha savaş başlamadan önce sezmiş fakat bu sonuçları görmezden gelmiştir. Türk olan fakat Selçuklu ordusuna karşı Bizans’ın safında yer alan Peçenekleri, Uzları, Kıpçakları menfaat duygusuyla kendisine bağlamaya çalışır. Aynı duyguyla kendi çevresinde olan kumandanların da bağlılığını sağlamak adına yemin etmelerini ister. Çünkü kendisi de biliyor ki ordusu kalabalık olsa da birlik yoktur. Çevresinde var olan tüm kişiler onun yanındadır fakat aleyhine işler yaparlar. Güven yoktur. Ortada sadece Romen Diyojen’in gururu vardır.

Yazar, nasıl ki Basillas’ı sıradan bir askerin onu esir almasını işlediyse Diyojen için de aynısını yapar. Bizans İmparatoru Romen Diyojen’in Saadettin Gevherayin’in kölesi Şadi tarafından esir alınmasını işleyerek onların gururunu yerle bir etmiş ve onları küçültmüştür.

¹⁰¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 143- 144

¹⁰² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 151

2.1.3.4.4.İç ve Dış Diyaloglar

Romen Diyojen'in romandaki diyalogları Bizans ve Selçuklu ordusu üzerindeki etkisini yansıtır niteliktedir. Monologları ile karakter özellikleri hakkında bilgi verdiği gibi yaşadığı iç çatışmaları da okuyucuya sunar. Diyalogları ile birlikte de olay akışına etkisini ve diğer şahıslarla olan ilişkisini yansıttığını görürüz.

Bizans İmparatoru Diyojen romanın üçüncü bölümünde olay akışına dahil olur. Kumandanlarına, Alpaslan'ın yerine kendilerini koyup kendisiyle ilgili ne hissettiklerini sorunca Andronikos da dehşet duyduğunu söyler. Andronikos'un bu cevabı karşısındaki monoloğunda hem kendisinin tanıtımını hem de yaşadığı iç çatışmayı görürüz. "Acaba alay mı ediyordu? Belki. Bu adamla yıldızı barışmamıştı nedense. Kendisini meşru imparator olarak görmüyordu. 'Serseri!' İmparatoriçe Evdoksiya'nın kocası olmak meşruiyet için kâfi bir sebep değil miydi?"¹⁰³ Bu iç konuşmayla olaya dahil olan İmparator Romen Diyojen'in tahta Kraliçe ile evlenerek oturduğunu ve bu nedenle Andronikos'un ona olan bakışını öğreniriz.

Romen Diyojen, Andronikos'un ve yanındaki diğer kumandanların kendisine olan bakışlarını bilir. Bildiği içinde her söylediği sözden sonra birilerinin itirazı olabileceği tedirginliği içinde kendisini onaylatma gereği duyar. Sultan Alpaslan'a elçi olarak gönderdiği Aleksi Stefanos Alpaslan'la ilgili yalanlar anlatır. Alpaslan'ın çok korktuğunu ve ordusunun da çok dağınık olduğunu, birliğin olmadığını anlatır. Diyojen de içten içe sevinerek hemen ona saldırımayı düşünür. Fakat kumandanları saldırılmamasını gerektiğini Alpaslan hakkındaki gerçeklerle birlikte anlattığı halde Diyojen onların söylediklerini reddeder. Prens Andornikos, Diyojen üzerindeki emellerini gerçekleştirmek onu tahttan etmek adına Aleksi Stefanos'un sözlerinin doğru olduğunu söyler. Diyojen de Andornikos üzerinden kendi düşüncesini tasdiklemek ister: "Alpaslan'ın arkasına düşülecek. Bu konuda Prens Andronikos Dukas hepinizden çok daha isabetli düşünmesini bildi, o benim fikrimde, öyle değil mi sevgili Prens?"¹⁰⁴ Andronikos da hemen saldırılması ve Bizans üzerindeki Türk tehdidini ortadan kaldırılmasını söyler.

¹⁰³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 35

¹⁰⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 71

Diyojen bu sözlerden sonra Türklerin dini olan İslam'ın birleştirici gücünü düşünür. “İslamiyet, tuhaf bir din. (...) İnsanları birleştiriyor, güçlendiriyor.”¹⁰⁵ Bu düşüncelerinden sonra tekrar kendisini onaylatma gereği duyar: “Yok canım! Aleksı Stefanos, gözlerinle gördün değil mi, birlik içinde olmadıklarını iyice gördün, İslamiyet birleştirici olmamış değil mi? Selçuk ordusu dağınık, adeta çapulcu sürüsü.”¹⁰⁶ İmparator Diyojen Aleksı Stefanos'tan içini ferahlatacak cevaplar aldıktan sonra Alpaslan'ın peşine düşme isteğini söyler. Yine bu düşüncesini Andronikos'a onaylattığını görürüz. “Erzani Rum'da (Erzurum) kala kaldık. Hoşuma gitmiyor, ben çakılıp bekleyecek adam değilim, bunca kuvvetim var, Alpaslan'ın ardına düşmeli, onu yakalamalıyım, öyle değil mi Andronikos Dukas?”¹⁰⁷

Romen Diyojen, gerekli onayı aldıktan sonra kumandanlarından Ursel'in de fikrini almak ister. Ursel de imparatoru destekler. General Briyones'i ise korkaklıkla itham eder. Bunun üzerine aralarında sürtüşme yaşanır. Diyojen araya girerek onları uyarır: “Rica ederim, sakın olun. Asker ne der sonra? Generallerin birbirleriyle vuruşmaya başladıklarını duyunca nasıl davranıyorlar? Hiç düşünmüyor musunuz? Savaştaız. Birbirimize kardeşçe bağlanmanın vaktidir. Bizans'ın kaderiyle oynadığınızı biliyor musunuz?”¹⁰⁸ Diyojen'in bu diyalogu şimdiye kadar olan ve bundan sonra da olacak olan tüm diyalogların ilk ve tek kendinden emin, net tavrıdır. Kendisini onaylatma gereği duymadan, gerçek bir lider gibi davranıp insancıl yaklaştığı tek konuşmadır.

Romen Diyojen'e Papa'dan iki elçi gelir. Papa'nın Alpaslan ile mücadelesinde kendisine dua ettiğini ve yardımları esirgemeyeceğini iletir. Diyojen içten içe yardım geleceğine sevinir. Fakat daha sonra elçiler, Kudüs'e doğru hacı olmak için yola çıktıklarını ve bu hac yolculuğunda onlara kolaylık gösterebileceklerini söylemesi üzerine asıl niyetlerini anlar: “Düzenbaz keratalar, güya bize elçi gelmişler, aslında Kudüs'e gitmek için bizden faydalanacaklar.”¹⁰⁹ Diyojen'in elçilerle olan bu diyaloglarında Hristiyan birliğinin göstermelik olduğunu ve birbirlerini kendi emelleri doğrultusunda kullanmaya çalıştıklarını görürüz. Din birliği değil menfaat birliği vardır.

¹⁰⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 72

¹⁰⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 72

¹⁰⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 72

¹⁰⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 74

¹⁰⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 81

Bizans ordusunun birlik içinde olmayışını Diyojen'in General Briyones'i Alpaslan'ın üzerine gönderip mağlup oluşunda da görürüz. Selçukluların gazabına uğrayan Briyones, bir askeri olan biteni anlatması için Diyojen'e gönderir. Asker de kumandanını suçlayıcı konuşunca Diyojen adamdan iğrenir: "Böyle bir zamanda bile canını düşünüp kumandanına bütün suçu yıkan askerden ne hayır gelirdi?"¹¹⁰ Diyojen bu hadiseyle birlikte askeri birliğin olmadığını, herkesin kendi canının derdinde olduğunu, geleceklerinin pamuk ipliğine bağlı olduğunu anlar ve ümitsizliğe kapılır.

Bu ümitsizlik içinden çıkmak için hemen Basillas'ı Ahlat'a Briyones'in öcünü almak için göndermeyi düşünür: "Evet, bu yapılmazsa Bizans'a kötü haberler ulaşacak. Zaten, imparator konusunda mütereddit olan halk, aleyhine geçecek, belki de sevgili imparatoriçe Evdoksiya yanlış bir seçim yapacağını sanacak. Acele bir zafer kazanarak bu mağlubiyetin sillesini iade etmezse herşey olabilir."¹¹¹ Bu düşünce içinde olan Diyojen'in koltuğunun sallanmakta olduğunu ve tedirginlik içinde acele kararlar aldığını görürüz.

Alpaslan, Diyojen'e halifenin elçisi İbni Mühelbanı barış elçisi olarak gönderir fakat Diyojen'in Alpaslan'ı aşağılayıcı sözlerine karşılık verince Diyojen sinirlenir, küstahça bulur. Briyones de bu son küstahlıkları olacağını söylemesi üzerine Selçuklular üzerindeki planı açıklar. Yine kendisini Andronikos'a onaylatma gereği duyar: "Selçuklu atlılarını artık Anadolu'da görmeyeceğiz. Yalnız ordularını yenmekle kalmayacak, bütünüyle imha edeceğiz. Çoluk, çocuk, kadın, genç! Geldikleri yerlere, Orta Asya'nın steplerine süreceğiz. Ancak böyle rahatlayabiliriz değil mi Andronikos?"¹¹²

Diyojen savaş hazırlığı içindedir. Ordu içinde anlaşmazlıklar baş gösterir. Kumandanlarına askerlere telkinlerde bulunması için uyarır. Lakin kendisi de bu telkinlere şüpheyile yaklaşır: "Askerlere anlatın. Bu alelade bir savaş değil, Hristiyanlığın Müslümanlığa karşı savaşıdır, böylece belletin! Fakat... Hristiyanlığın savaşından Uzlara, Peçeneklere, Kıpçaklara ne? Umursamazlar ki? (...) Hayır... En iyisi Hristiyanlığı nazara vermeyin. Menfaat duygularını körükleyin!"¹¹³ Diyojen'in bu

¹¹⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.83

¹¹¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.84

¹¹² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.154

¹¹³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.155

konusmasında her şeyin farkında olduğunu, ordusunu yönetmesi noktasında sıkıntılar yaşadığını görürüz. Birlik içinde olabilmeleri için tek bir seçenek vardır. O da herkesin çıkarları. Bu emellerle bir araya gelmiş bir ordu şüphesiz imparatorun ve kumandanların sözleriyle değil kendi bildikleri doğrultusunda hareket eder.

Nitekim yazar Romen Diyojen'in savaştan önce ordusunun karşısına geçip konuşma yapacağı sırada yaşadığı durumu gözler önüne serer: “Canla, başla savaşmalıydılar. Niçinini pek açıklayamadı. Hristiyanlık için, Selçukluların toprakları için, onları topraklarından sürmek için, gibi kekelemelerle geçiştirdi. Uzlar ve Peçenekler bu konuşmadan zerre miktar etkilenmediler. Hatta Bizans askerleri bile İmparator konuşurken aralarında sohbete dalmışlardı.¹¹⁴ Diyojen'in bile askerleri karşısında ne uğruna savaşacaklarını söyleyememesi “Balık baştan kokar.” atasözünün vücut bulmuş halidir. Diyojen ordu içindeki tüm olumsuzluklara ve kötü gidişata rağmen Alpaslan'ın üzerine yürümekte ısrarcıdır.

Alpaslan ise Bizans ordusuna psikolojik baskı uygulamak için öncü kuvvetler göndererek çeşitli sesler çıkarmalarını, dikkatlerini dağıtmalarını sağlar. Diyojen bu yapılanları ne kadar sabırla karşıladığını yine onaylatma gereği duyar: “Bunlar böyle bağırıp çağırmakla bizi ürküteceklerini sanıyorlar. Akılları sıra beni sinirlendirip taaruz emri verdirecekler de bir müdafaa cengi yapacaklar. Yağma yok. Ben öyle kolaylıkla sinirlenmem. Bakınız, bakınız sevgili kumandanlarım, ne kadar sakinim değil mi?”¹¹⁵

Tüm bu planları yapsa da mağlup olur. Esir olarak yakalanır. Diyojen kendisinin ya boynu vurdurulacağını ya da bir kafeste şehir şehir dolaştırılacağını düşünür. Fakat Alpaslan ona esir muamelesi yapmaz. İnsanca davranılacağını ve belli bir kurtuluş akçesi ile serbest kalabileceğini söylenince Diyojen'in gözündeki perde kalkar, hatasını anlar ve tüm gerçekleri idrak eder: “Ey Sultan! Seni bu topraklardan atmak için türlü ırklardan büyük ordular kurdum, bu yolda pekçok para harcadım. Fakat yenildim. Ve şu an niçin yenildiğimi anlıyorum.¹¹⁶ Romen Diyojen, Sultan Alparslan tarafından bağışlanıp maiyetiyle birlikte Kostantin'e gönderilse de artık eski imajı yoktur. Kaynaklarda barış anlaşması yapıldıktan sonra serbest bırakıldığı ve akıbetinin kötü sonuçlandığı yer alır. “Barış anlaşmasının imzalanmasından bir gün sonra Alpaslan,

¹¹⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.170

¹¹⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.174

¹¹⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.190

maiyetine iki hacip ve 100 hassa askeri verdiği Romanos Dieogenes'i İstanbul'a doğru uğurladı. Ancak Bizans Senatosu, mağlubiyet haberini alınca Romanos Diogenes'i tahttan indirip yerine VII. Mikhail Dukas'ı imparator ilan etmişti. Bizans kuvvetleri tarafından teslim alınan Romanos Diohenes getirildiği Kütahya'da gözlerine mil çekilerek hapse atıldı; ertesi yıl da Kınalıada zindanında öldü."¹¹⁷

2.1.3.4.5.İlişkiler Ağı

Romen Diyojen romanda Sultan Alpaslan'ın baş düşmanıdır. Kraliçe Evdoksiya ile evlenerek Bizans İmparatoru olur. Bizans için tehdit unsuru olan Selçukluları Anadolu'dan atmak ister. Bu bağlamda roman şahısları ile olan ilişkisinin merkezinde Sultan Alpaslan vardır. Onunla olan mücadele çevresinde yer alan diğer şahıslar da ana vaka üzerindeki yerlerini alırlar.

Evdoksiya ile evlenerek tahta geçtiği için çevresinde bulunan kumandanları dahil onu istemez. Özellikle Prens Andronikos Dukas, Diyojen'in aleyhine işler çevirerek onu tahttan etmeye çalışır. Selçuklular ile Diyojen'in mağlup olması için bile iş birliği içine girer. Diyojen de Andronikos'un kendi üzerindeki emellerini fark eder. Fakat kendisi dışardan gelerek tahta geçtiği için tedirginlik içindedir. Andronikos'un yapabileceklerinden korkar. Romanın sonuna kadar Diyojen'in yanında olduğunu ve onu desteklediği söyler. Fakat bu desteklemeler Diyojen'i tahttan etmek için yapılanlardan başka bir şey değildir.

Andronikos Dukas ile iş birliği içinde olup da Diyojen'in kuyusunu kazan diğer şahıs ise Filozof Mişel Psellos'tur. Aslında Diyojen'in tahta oturmasını sağlayan kişidir. Kraliçe Evdoksiya'ya Diyojen ile ilgili övgü dolu sözler söylemesi üzerine onu etkilemeyi başarır. Daha sonrasında Mişel Psellos söylediklerinden vazgeçer ve Diyojen'e karşı tavır alır, onu tahttan indirmek için yoğun uğraş içine girer.

Alpaslan'a elçi olarak gönderdiği Aleksi Stefanos ile olan ilişkisi ana vaka üzerinde etkilidir. Stefanos, Alpaslan ve ordusu hakkında yalan haberler vermesiyle Diyojen hülyalara dalıp yanlış kararlar almasına sebep olmuştur.

¹¹⁷ Ali Sevim, "*Malazgirt Muharebesi*", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/malazgirt-muharebesi> (19.01.2023).

General Basillas ve General Briyones ise Romen Diyojen'in yanında olan ve arkasından iş çevirmeyen şahıslardır. İkisi de Romen Diyojen'in ve Bizans ordusunun geleceği için iyi niyetli konuşup ona göre hareket ederler.

Birebir teması olmasa da kendi üzerinde etkisi olan diğer kişiler de vardır. Varenklerden Polemis ve Çavuş Leon gibi.

Diyojen'in ilişkiler ağında daha çok kendi çevresinde bulunan şahıslar olduğunu görürüz. Aldığı kararlarda bu ilişkiler ağı içerisinde bulunanların etkisi büyüktür. Düşmanı ile ilişkisi içinde bulunanlar ise Alpaslan'ın elçi olarak gönderdiği İbni Mühelban ve Alpaslan'ın bizzat kendisidir.

2.1.3.5. ANDRONİKOS DUKAS

2.1.3.5.1. Tanıtma

Prens Andronikos Dukas romanın ptotagonisti olan Romen Diyojen'in yanında yer alan yakın fon şahıslardan biridir. Diyojen'in hak etmeyerek tahta geçtiğini düşünür. Sözleriyle Diyojen'in yanında olduğunu, onu desteklediğini yansıtsa da içten pazarlıklı bir şahıstır. Diyojen'i tahtta istemez, onu tahtından etmek için düşmanı Selçuklu ile bile iş birliği yapar. Amacı Diyojen'i alaşağı etmek olsa da Bizans'a zarar verebileceği düşüncesiyle de bazen yaptığı işlerin vicdan azabını yaşar. O yer yer düşünceleri ve davranışları ile ikilemde kalır ve bu yüzden hep kendisiyle çatışma halinde olur. Romanda kimi zaman diğer şahıslar tarafından kimi zaman da yaşadığı iç çatışmalarla tanıtılır.

Romana üçüncü bölümde Romen Diyojen ile birlikte dahil olur. Romen Diyojen'le olan ikili konuşmada Andronikos'un kendisiyle alay ettiğini bunun sebebinin de kendisini meşru imparator olarak kabul etmeyişinden kaynaklandığını fakat onu cezalandıramayacağını düşünür: "Çünkü... Evet, çünkü muharebe arifesinde bulunuyordu, bu bir. İkincisi, emrinin dinlenip dinlenmeyeceğinden pek emin değildi. Üçüncüsü, karşısındaki alelade bir kumandan değil, kral ailesinden gelen bir asildi. O kadar asildi ki eski imparator Konstantin Dukas'ın kardeşinin oğluydu. Cesareti de buradan gelse gerekti."¹¹⁸ Yazar, Diyojen'in iç diyalogundan hareketle Andronikos'u tanıtır.

¹¹⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 35

Andronikos kendisini üstün görüp mevki olarak kendisinden düşük olan kişileri hakir görür ve onlara kendisinin bulunduğu makamın gücünü aşağılayıcı sözlerle yansıtmaya çalışır. Polemis’le aralarında geçen konuşmada bu durum görülür. “Havlamaya benzer bir sesle, gaganı kapsana sen! Akıl hocası mı tayin edildin başıma? Herşeyi bildiğini mi sanıyorsun? Aptal! Aşağı tabadakiler ne zamandan beri prenslerle ahbaplık kurmaya başladı?”¹¹⁹

Romen Diyojen’i tahtta görmek istemediği için Selçuklu kumandanı Afşin Bey ile Diyojen’in sonunu hazırlamak için iş birliği yapar. Yaptığı bu iş birliğinde yaşadığı çatışmayla kendisiyle ilgili bilgiler vererek okuyucuya kendisini daha iyi tanıtır: “Çok alçalıyorum galiba” (...) “kendimden iğrendiğim bile oluyor. Yaptığım iş dürüstlikle bağdaşır mı? Memleketimin kuyusunu kazmak değil mi bu? Yok! Romen Diyojen’den nefret ediyorum. Alelaide bir kumandan iken İmparator oldu. Oysa imparatorluk ailemin hakkı, daha doğrusu...” (...) “Daha doğrusu benim hakkım.”¹²⁰ Andronikos, memleketine ihanet etme duygusuna kapılsa da o yine de imparatorluk tahtında kendisinin olmasını ister.

Psellos, Andronikos ile aralarında geçen konuşmada da Andronikos’u imparatorluk tahtında görmek istediğini söyler. Bunu söylerken de Andronikos’u biraz yerici biraz da övücü bir dille tanıtır: “Geçsin, kabiliyetlisin, bazan sözlerimi anlamakta güçlük çekmiyor değilsin ya, eh gelmiş geçmiş Bizans imparatorları kadar akıllısın en azından.”¹²¹

2.1.3.5.2. Fonksiyonu

Andronikos Dukas’ın romandaki en önemli fonksiyonu gerek kendi çevresindeki aynı görüşe sahip olan kişilerle gerek Selçuklu ile iş birliği yaparak Romen Diyojen’i tahttan indirmektir. Dukas, kendi niyetini açık bir şekilde belli etmeden Diyojen’in yanında olduğunu hissettirerek onu tahttan uzaklaştırmanın mücadelesini verir. Bu mücadeleyi verirken Bizans’ın içinde bulunduğu durumu ve yaklaşım tarzlarını iyi bir şekilde okuyucuya yansıtır. Bunun yanında İmparator Romen Diyojen için kendisini onaylatma ve düşüncelerine destek olma işlevi de vardır.

¹¹⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 41

¹²⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 47- 48

¹²¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 162

2.1.3.5.3. İşlenişi

Prens Andronikos Dukas, Bizans kraliyet ailesinin asillerindendir. Yazar; Andronikos'u, Diyojen'in arkasından işler çeviren, hatta onu Bizans tahtından uzaklaştırmak için düşmanı ile bile anlaşma içerisinde olan bir şahıs olarak ana vakaya işler.

Romanın üçüncü bölümünde vaka akışı içindeki yerini alır. Diyojen ile olan ilk konuşmalarında Andronikos'un Diyojen üzerindeki etkisini görürüz. Andronikos, Diyojen'in sözlerine alaycı bir şekilde cevap vermesi ve ona karşı bir şey yapamamasından kaynaklı bir tehdit unsuru olarak işlenir. "İmparator, Prens'in sözlerini nasıl karşılamak gerektiğini bir anda kestiremedi. Acaba alay mı ediyordu? Belki. Bu adamla yıldızı barışmamıştı nedense." (...) "Kendini ne sanıyordu bu adam, hayatının, dudakları arasından çıkacak vir kelimeyle bağlı bulunduğunu bilemeyecek kadar aptal mıydı, yoksa Romen Diyojen'in böyle bir emir veremeyeceğini bilecek kadar akıllı mı?"¹²²

Andronikos, Polemis için ikircikli davranır. Kendisine Bizans ile ilgili kötü gidişatı ile ilgili malumat verirken tavrını beğenmez, onu yanından kovar. Fakat daha sonra onun lehine sözler söyleyince onu evine buyur eder ve ona bir kese altın verir: "Andronikos karşısında ağzı kalabalık Polemis'i bulunca kızdı, sağ elini eğri kılıcına atarak birkaç tehdit savurdu ama Polemis'in nefes nefese anlattıklarını dinleyince gözleri parladı. İmparatorluk muhafızlarından bir grubun kendi ailesini destekleyeceği haberi oldukça hoştu. Daha rahat konuşabilmek için Polemis'i evine davet etti."¹²³

Daha sonra durumun böyle olmadığını çok geçmeden anlar. Polemis bu sefer yaralı olarak tekrar gelir. Çavuş Leon'un onu kandırdığını ve her şeyin Andronikos'u ortadan kaldırmak için yalan olduğunu söyler: "Bizim çavuş tuttu bu sefer de Romen Diyojen'e kuyruğundan bağlı bir subaya sizin bir isyan hazırlamak üzere olduğunuzu ihbarladı."¹²⁴ Andronikos'un Diyojen'e karşı olan hislerini bilen Çavuş Leon ondan kurtulup boşalan yere kendisinin geçme hayaliyle Andronikos'u kullanır.

Haberi bir muhafız subayı olan Mavros diye birinin İmparatora yetiştireceğini öğrenen Andronikos, Mavros'u yakalar ve onunla dövüşür. Bu sırada onları izleyen iki

¹²² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 35

¹²³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 44

¹²⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 75

asker niye dövüştüklerini bilmediklerini eleştirir. Andronikos ile birlikte Bizans ordusu hakkında da bilgi verir: “Kime sorsan bilmez. Peki niye dövüşüyorlar? Zahir, kumandan kısmı askere bir şey söylemez. Ölmesi gerektiği zaman öl der, vurması gerektiğinde vur der, hepsi bu kadar. Asker başka bir şeye layık değildir.” (...) “Aldığımız birkaç kurşun karşılığı olarak canımız istenir, başka geçim yolu bilmediğimizden razı oluruz. İyi güzel; arada böyle işler de olmasa katlanacağız.”¹²⁵

Andronikos’un Mavros ve Çavuş Leon’u öldürdüğü haberini alan Diyojen ona hesap sorar. Fakat Andronikos son derece rahat bir hazır cevapla İmparator’a karşı hakarete bulundukları gerekçesiyle öldürdüğünü söyler. Diyojen’in içinden geçen düşünceler ile Andronikos’un Diyojen için hangi konumda olduğu gösterilir: “Belki daha da soracaktı, tatmin olmamıştı, Andronikos’un içinde uyuyan yılanı bilmese, belki inanırdı sözlerine, ama öteden beri imparatorlukta gözü olduğunu biliyor, o yüzden ona güvenemiyordu.”¹²⁶ Romen Diyojen, Andronikos’a karşı olan hislerinde haklıdır. Çünkü Mişel Psellos’un etkisiyle savaş sırasında Selçuklu lehine çalışır. Fakat Selçukluların kazanma ihtimalini düşününce de kendisini kötü hisseder: “Öyle ya, Romen Diyojen’in Bizans’a muzaffer dönmemesi lazım. Yine de göz göre göre Müslümanların zaferini istemek hoşuma gitmiyor.”¹²⁷

Psellos’un savaş sırasında yenileceklerini anladıkları zaman savaş alanını terk etmesi gerektiğini söylemesi üzerine ihanet duygusuna kapılsa amaca giden yolda her şey mubahtır anlayışıyla hareket eder: “İmparatorluğa çıkan basamaklardan biri ihanet üzerine kurulduysa Andronikos’un elinden ne gelirdi? O imparator olmak istiyordu, şu veya bu şekilde, mühim değil. Tahta giden her yolu denemeye başından karar vermişti.”¹²⁸

2.1.3.5.4. İç ve Dış Diyaloglar

Andronikos’un romandaki diyaloglarında ve monologlarında kendisi ile ilgili bilgiler ediniriz. Aynı zamanda Bizans’ın durumunu da gözler önüne sermesi bakımından önemlidir. Diyojen’le olan diyaloglarında Selçukluyla olan mücadelesine destek çıkar ve onun düşüncelerini onaylar. Monologlarında ise aksine Diyojen’i tahtta

¹²⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 77

¹²⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 80

¹²⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 163

¹²⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 176

istemediğini ve ona güvenmediğini görürüz. “Ona güvenenler de var” (...) “Ama ben güvenmiyorum. Anadolu’yu Türk istilasından koruyabileceğini de sanmıyorum. Zaten hiç kimse koruyamaz. Dört koldan, bir çığ gibi Anadolu’ya akıyor Türkler. Mâni olmak ne mümkün?”¹²⁹ Bu monoloğunda hem Diyojen’e karşı hem de Türklere karşı olan bakışını görürüz.

Aynı zamanda Polemis’in Bizans ordusunun birlik içinde olmadığını, hep bir uyuşmazlık içinde olduğunu dile getirir. Andronikos’un monoloğunda Bizans ordusunu nasıl değerlendirdiğini görürüz: “Meydanı Nuh’un gemisine döndürdük. İçinde türlü türlü mahlukat. Gerçi topu birden insan yığını, hepsi bu kadar. Bu kalabalığa ordu denmez. Ordu aynı gayeye yürüyen disiplinli insanlardan kurulur. Nerede o, nerede bu? Hele Uzlari, Peçenekleri orduya yazmak hiç akıllıca bir iş değil.”¹³⁰

Uzların Peçeneklerin para için savaştıklarını fakat Türklerin ise paraya tamah etmediklerini düşünür ve tedirgin olur. Aklına din ayrılığı gelmesiyle tedirginliğini hafifletir: “Din ayrılığı var aralarında. Zaten geçimsizlikleri bundan değil mi? Para filan vız gelse bile, din ayrılığı yeter sebep vuruşturmak için. Bunu iyice körüklemeli. Zaten Uzlari ve Peçenekler, Selçukluları atalarının dinine ihanetle suçluyorlar. Bu noktanın üstüne gitmeli. Selçukluların aleyhine ırkdaşlarını tahrik etmek için daha iyi bir şey bulunamaz. İmparatorun aklı varsa para dağıtmaktan çok bunu nazara alır. Söylesem mi acaba? Söylesem dinler mi beni? Bizans’ın geleceği Romen Diyojen’i devirmekten çok daha önemli.”¹³¹ Andronikos’un bu monoloğu Uzlari ve Peçeneklere eleştiri niteliğindedir. Sırf dini ayrılıktan kaynaklı aynı ırktan olan Selçuklulara karşı savaş halindedir. Hem de Hristiyan olan Bizans’ın yanında yer alarak. Aynı zamanda Andronikos Bizans’ın geleceğinin daha önemli olduğunu düşünse de tahtı tekrar Dukas ailesine vermeyi ister. Bu ikilemde kalışını bundan sonraki monologlarında da görürüz: “Bunu daha etraflıca düşünmeliyim” (...)” Bana göre Anadolu’nun muhafazası mı daha mühim, İmparatorun düşmesi mi? Karar vermeden önce uzun uzun düşünmeliyim.”¹³²

Selçuklulardan Afşin Bey’in elçisi Abdurrahman ile Diyojen hakkındaki planlar konuşulur. Yine bu kısımda memleketine ihanet ettiği duygusuna kapılır. Fakat hemen

¹²⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 37

¹³⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 40

¹³¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 40

¹³² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 40

sonra kendisini haklı çıkarmaya çalışır. Yine onun ikilemde kalışını görürüz: “Elbette benim hakkım. Ailenin en güçlüsü benim. Bizans halkı cesaretimi taktir ediyor. İçlerinde beni İmparator olarak görmekten memnun olacaklar çoğunlukta.”¹³³

Bu konudaki ikilemini çözdükten sonra başka ikilemler içine girer: “Sahi, çoğunlukta mıydı acaba? ‘Daha neler!’ Romen Diyojen’i ilk Anadolu seferi dönüşü nasıl karşıladıklarını görmüştü. Nasıl alkışladıklarını, sesleri kısılana kadar nasıl bağırıp çağırdıklarını, kaç gün bayram şenliği yaptıklarını... Bütün bunlar Romen Diyojen’i sevdiklerini göstermez miydi?” (...) “Ne münasebet (...) Bizans ordusunun zaferini kutladılar, Romen’in başarısını değil. Zaten başardığı ne ki? Kendi kuvvetinin kat kat altında kuvvetlerle bir iki tutuştu, onları yendi, ama verdiği zayıat korkunç, bunu düşünen var mı?”¹³⁴ Andronikos’un bu ikilemler içindeki iç çatışmalarıyla hem kendisi hakkında hem de Bizans hakkında fikir sahibi oluruz.

Diyojen ile olan diyalogları ise onun düşüncelerini destekleme ve onaylama niteliğindedir. Alpaslan’a elçi olarak giden Aleksi Stefanos’un Diyojen’i hoşnut etmek için Alpaslan hakkındaki yanlış verdiği bilgileri doğru kabul eder. Çünkü Diyojen’in hemen savaşmasını ve yenilmesini ister: “Evet İmparator hazretleri, elçi kanaatımca gördüklerini anlatıyor. Benim de Alpaslan’ın ordusu hakkındaki görüşlerim hemen hemen aynı, ardına düşüp vurursak bir daha belini doğrultamaz ve Bizans artık hiçbir zaman Türk tehdidi altında kalmaz.”¹³⁵

Diyojen’e Alpaslan’dan elçi olarak gelen İbni Mühelban ile konuşmalarından iyi sonuç çıkmaz. Bunu üzerine Diyojen öfkelenerek Türkleri Anadolu’dan atmak için her şeyi yapabileceğini söyler. Fakat Andornikos tüm bu olanları kendi içinde eleştirel bir yaklaşımla değerlendirir: “Selçukluların neler yapabileceklerini şu birkaç ay içinde yaptıklarından kestirmek mümkündü. Halbuki İmparator ve dalkavukları gerçeği görmemekte direniyorlar, hayal dünyalarının sırça köşkünde yaşıyorlardı. Gerçeklerle boğuşmaktansa kolayı tercih edip hayal içinde yaşamayı yeğ saymışlardı. Bu durum Bizans’ın felaketini hazırlayabilirdi. Romen Diyojen’in düşmesini yalnız şahsi kını ve ihtirası yüzünden değil, Bizans için de istiyordu.”¹³⁶ Andornikos’un bu eleştirel

¹³³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 48

¹³⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 48

¹³⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 71

¹³⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 154

yaklaşımı onun şu ana kadar en net oluş yaklaşımıdır. Bu monologda ikilemden kurtulduğunu görürüz. Önceden Diyojen'i alaşağı etmenin Bizans'a zarar vereceğini düşünürken şimdi Bizans'ın geleceği için Diyojen'in gitmesi gerektiğini düşünür.

2.1.3.5.5. İlişkiler Ağı

Andronikos'un romandaki ilişkiler ağı dört kolda gelişir. Diyojen ile olan ilişkisi, Afşin Bey ve Abdurrahman Gazi ile olan ilişkisi, Polemis, Mavros ve Çavuş Leon ile olan ilişkisi, Mişel Psellos ile olan ilişkisi. İlişkiler ağının merkezinde Romen Diyojen vardır. Diğerleri olan ilişkisi ise bu merkez etrafında gelişir. Prens Andronikos Bizans kraliyet ailesindendir. Aile içinden olmayan Romen Diyojen'in bir evlilik ile tahta oturmasına tahammül gösteremez. Onu tahttan indirme peşindedir. Diyojen bunun farkındadır fakat taht konusundaki meşruluk hususunda baskı altında olduğunu hissettiği için ona karşı bir şey yapamaz. Andronikos da içten içe Dukas ailesinden birinin tahta geçmesi hesabını yapsa da Diyojen'e karşı bunu belli etmeden yanında olduğunu dile getirir.

Andronikos'un vaka akışı içerisindeki Diyojen'le olan ilişkisi Malazgirt Savaşı sırasında onu yalnız bırakarak son bulur. Afşin Bey ve onun elçisi Abdurrahman Gazi ile olan ilişkisi Diyojen'i tahtan indirmek için düşmanla iş birliği içinde olunan bir ilişkidir. Polemis, Mavros ve Çavuş Leon ise Andronikos'a karşı kumpas içindedirler. Bu kumpasın başını Çavuş Leon çeker. Andronikos'tan kurtulmak ve böylece Romen Diyojen'in gözüne girip daha iyi mevkilere gelebilmek için Diyojen'e karşı isyan içinde olduğunu bildirmek ister. Bu planına Polemis'i ve Mavros'u da dahil eder. Andronikos, Mavros ve Çavuş Leon'u öldürerek bu kumpası bozar. Yazarın bu kumpas ilişkisini kurmasındaki amacı Andronikos'u Diyojen'e karşı bir tehdit oluşturmak istemesidir. Nitekimde başarılı olur. Diyojen, onun imparatorluk peşinde her şeyi yapabileceğini düşünür ve tedirgin olur. Mişel Psellos ile kurduğu ilişki ise çıkar ilişkisidir. Psellos da Diyojen'i tahttan indirmek ister. Yerine kendisini daha büyük makamlara getirmesini sağlayacak Andronikos'u geçirmek ister.

2.1.3.6. MİŞEL PSELLOS

2.1.3.6.1. Tanıtma

Mişel Psellos, romanın kart karakteridir. Ana vakanın can alıcı noktalarında ortaya çıkarak olayların seyrini değiştirmede etkilidir. Kendisi şair ve filozoftur. Romen

Diyojen'den önce kraliyet içinde önemli bir kişidir fakat Diyojen tahta geçtikten sonra daha da iyi mevkilere geleceğini beklerken Diyojen onu görmezden gelir. Bu nedenle Romen Diyojen'i tahttan indirme derdine düşer. Oysaki Kraliçe Evdoksiya'nın aklında girerek Romen Diyojen ile evlenmesini sağlamıştır. “İşte kurtuluş günü geldi artık, bütün dertlerden kurtuluşumuzun alameti belirdi, işte yeni Roma'nın kudretine yeniden kavuşmadı ve kuvvetlenmesi anı geldi. Başımızda bir imparator göreceğiz, şanı ve icraatı ile gerçek bir imparatora kavuştuk.”¹³⁷ Polemis'in bu sözlerini düşünen Andronikos'un Polemis hakkındaki düşünceleri onu tanıtır niteliktedir: “Hadi Psellos rüzgarana göre yelken kullanan bir riyakâr. Şair, edip, politikacı, filozof vesaire, ama riyakâr! Bunu Bizans'ta bilmeyen yok. Şiirlerini zevkten dörtköşe okurken bile şahsına karşı küçümseyici bir tebessüm gönderirler.”¹³⁸ Andronikos'un bu düşüncelerinde Mişel Psellos'un şairliği yanında riyakâr oluşu da görülür. Bu özelliğinden kaynaklı Diyojen'in de rahatsız olduğu görülür. Papa'dan Diyojen'e elçi olarak gelenlerin asıl niyetlerinin kendisini kullanmak olduğunu anlayınca onları sahtekarlıkla suçlar. Mişel Psellos da papazlar hakkında kötü konuşmanın uğursuzluk getireceğini söylemesi üzerine Diyojen'in cevabı Psellos hakkında bilgi verir: “Uğursuzluk senin iki dudağının arasında Psellos, her fırsatta ileri fırlamaktan vazgeç.”¹³⁹ Belli ki Psellos öteden beri olmadık zamanlarda ortaya çıkar ve ortalığı karıştırır.

Romen Diyojen'in ona sert çıkışıyla Mişel Psellos, kendi iç çatışmasında önceden Diyojen hakkında Evdoksiya'ya karşı söyledikleri aklına gelerek pişman bir halde Diyojen'in nezdinde kendisiyle ilgili bilgiler de paylaşır: “...Niye inkâr etmeli, o zaman gerektiği gibi tanımıyordum. Yani herşeyin yine eskisi gibi olacağını sanmıştım. Diyojen benden akıl danışacak, bana üstün makamlar verecekti. Görüyorum ki hiç oralı değil.”¹⁴⁰

Diyojen onun bu hoşuna gitmeyen tavırları yüzünden Psellos'u Bizans'a gönderir. Daha sonra tekrar İmparator'un huzuruna çıkarak Kraliçe Evdoksiya'dan önemli bir mektup getirdiğini söyler. Evdoksiya'nın mektubundan Diyojen'in en yakınlarının bile kendisinin aleyhine işler çevirdiğini öğrenir. Fakat Mişel Psellos hakkındaki düşüncelerinden dolayı da şüpheye düşer: “Belki de tahta tırmanması için

¹³⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 36

¹³⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 36

¹³⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 81

¹⁴⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 85

çok işine yarayan o süslü nutuklarından birkaçını aleyhine atmış, bir anda devlet erkanını aleyhine geçirmişti. Psellos bu... Bir ordunun kılıçla yapamadığını bazan birkaç cümle ile tek başına yapardı. Selçukluların önünde yenilmiş, bu yüzden demir parmaklıklar arkasına itilmiş genç bir kumandandı."¹⁴¹ Romen Diyojen'in bu iç çatışmasında Mişel Psellos'un nasıl bir karaktere sahip olduğu görülür. Aynı zamanda Psellos'un Selçuklulara karşı yenilgi almasından kaynaklı zindana atıldığını da öğreniriz.

Mişel Psellos, kendisiyle aynı düşünceye sahip olan Andronikos Dukas ile Romen Diyojen'e karşı iş birliği içine girer. Onun amacı Diyojen'i tahttan indirip yerine lafını geçirebilecek Andronikos'u geçirerek daha yüksek mevkilere gelmektir. Bu uğurda yaptıklarından sonra Andronikos monoloğunda onun kişilik özellikleri yansır: "Yani her isteyen imparator olamaz. Psellos gibi güçlü dostlar lazım; akıllı, ağzı laf eden, dilediğini kandırabilen."¹⁴²

2.1.3.6.2. Fonksiyonu

Mişel Psellos'un romana iki önemli fonksiyonu vardır. İlki Kraliçe Evdoksiya'ya Romen Diyojen hakkında övgü dolu sözler söyleyerek onun aklına girip ve Diyojen'le evlenmesini sağlamaktır. Böylece Romen Diyojen onun telkinleri sayesinde İmparatorluk koltuğuna oturur. İkinci fonksiyonu ise Romen Diyojen'i sözleriyle etkileyerek onu Alpaslan'la olan mücadelesinde yanlış kararlar almasını sağlamaktır. Diyojen tahta geçtikten sonra kendi istediği makama yükselemeyince ona karşı olan düşünceleri değişir. Kendisiyle aynı görüşte olan Andronikos Dukas ile Diyojen'i tahttan indirme planları yapar. Andronikos gibi Psellos da Diyojen'in sözlerine katılarak onu destekler gibi görünür. Fakat bu destekler Diyojen'in sonunu getirmeye yöneliktir.

Romanın çeşitli yerlerinde Psellos'un ana vakaya olan etkisini ve işlevini görmek mümkündür. Andronikos Dukas'ın düşüncelerinde Psellos'un romandaki fonksiyonunun en net ifade edilişidir: "İmparator olmak ... Ah, imparator olmak! Ne güzel hayal. Niçin hayal? Asıl Romen Diyojen için hayaldi. Yenik bir kumandan iken, hatta mevkuf iken, bir el uzandı, kolundan tuttu, çeke çeke tahta oturttu. Bu güçlü el

¹⁴¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 157

¹⁴² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 162

Psellos'un eli değil mi? Vakıa Evdoksiya da sevmiş Romen Diyojen'i, sevmiş ama mutlaka Psellos'un telkinleri sayesinde. Yoksa Evdoksiya Romen'in varlığından haberdar mı olabilirdi?"¹⁴³

Malazgirt Meydanı'nda savaş hazırlığı içinde olan Romen Diyojen'i sözleriyle etkileyerek onu yanlış düşüncelere sevk ederek hata yapmasını sağlar. "Ne var ki orduda memnuniyetsizlik emareleri belirmiştir. Beklemek ve beklerken Selçukluların naralarını dinlemek ordumuzda bulunan Türk unsurlar üstünde kırbaç tesiri yapıyor. Korkarım beklemekle Alpaslan Sultanın emellerine hizmet ediyoruz."¹⁴⁴ Alpaslan'ın hamle yapmasını bekleyen Diyojen, Psellos'un bu sözleri ile beklemekten vazgeçip Alpaslan'ın üzerine yürür. Bu karar onu hezimete uğramasına neden olur. Psellos'un bu fonksiyonu Malazgirt Savaşı'nın seyrini değiştirecek kadar etkilidir.

2.1.3.6.3. İşlenişi

Romanda Mişel Psellos ona yüklenen fonksiyon ile işlenir. Romen Diyojen'in yanında yer almak ve onu düşünceleri ile hataya sürüklemek ister. Bu amaç doğrultusunda olayın akışını etkileyecek adımlar atar. Diyojen, Psellos'un kendisini rahatsız eden açıklamalarından dolayı onu İstanbul'a göndermek ister: "İstanbul'a dönmeye ne dersin Psellos? Buraları senin gibiler için değil, askerler içindir. Eserler vermiş bir edipsin, yeni eserler verebilmek için kütüphaneye dönmelisin. Edebi cihetini kısırlaştırmaya hakkım yok."¹⁴⁵ Psellos da Diyojen'in bu sözlerinin altında kalmak istemez. Kendisini öven bir tavırla cevap verir: "Edip olduğumu hatırlatma lütfunda bulunurken aynı zamanda politikacı olduğumu unuttur görünmeleri nasıl yorumlamak? Bu büyük savaşa kılıcımla değil belki, ama kafamla görev yapamaz mıyım?"¹⁴⁶ Diyojen de Psellos'un bu cevabının altında kalmaz. Onu sustur: "Azizim Psellos, bir edip olduğun muhakkak, yoksa bunca cerbezeyi kelimelere yükleyebilir miydin? Ama bir politikacı olduğunu kabul etmiyorum, zira iyi bir politikacı katiyen imparatorun karşısında yüzüzlüğü ele almaz."¹⁴⁷ Yazar, Diyojen'in sözleri ile Psellos'u işlemeye devam eder. Psellos kendi emelleri için Diyojen'in yanında kalmak ister. Diyojen de

¹⁴³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 162

¹⁴⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 174

¹⁴⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 86

¹⁴⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 86

¹⁴⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 87

kendisini olumsuz etkileyen Psellos'u ise yanından kovmak ister. Diyojen'in onunla olan bu konuşmasında Psellos'un nasıl bir karakter olduğu işlenir.

Andronikos'un düşüncelerinde de Psellos'u görmeye devam ederiz. "Gerçi tahta tırmanırken bu adamın az yardımını görmemişti, ama çoktandır kendisini iğrendiriyordu. Her zaman sinsî bakan gözleri, herşeye soktuğu sivri burnu, her sözü duymak için dikili kepçe kulaklarıyla imparatorun gözünde Psellos, bir bilginden çok casusa benziyordu."¹⁴⁸

Romen Diyojen, Psellos'u İstanbul'a göndermiştir fakat o Evdoksiya'nın mektubu bahanesiyle tekrar geri döner. Getirdiği mektup içinde Diyojen'in en yakınlarının kendisine ihanet içinde oldukları yazar. Bu yazılanları da Psellos sözleri ile destekler. Çünkü mektupta yazılan isimler Psellos'un uğraşıyla yer edinmiştir. Bunu Andronikos ile olan konuşmasında görürüz: "Yazdırdım dedim, fakat karşısına geçtim, böyle böyle yaz şeklinde değil. Evdoksiya'yı inandırdım ve o adamların İmparator aleyhine çalıştıklarına. Bunun için bir haftam gitti, biliyor musun?"¹⁴⁹

Andronikos'la olan bu konuşmasından sonra Psellos'a, tahta geçmesi halinde Yüksek Mahkeme Reisliği'ne getireceğini söyler. Psellos da aynı teklifi İmparator Diyojen'in de verdiğini ama artık bu makamı istemediğini söyler: "Bitti çoktan, ben o makamı kudretimi arttırmak için istiyordum. Bizans İmparatorları Yüksek Mahkemeyi de kukla hale getirdikten sonra anladım ki, kardinal olmaktan başka çarem yok."¹⁵⁰ Psellos'un Diyojen ile Andronikos'un gözünde daha önemli bir insan olarak görmüş olmasından dolayı artık ulaşmak istediği o makamı basit görür ve gözünü yükseklerle diker.

Andronikos, Psellos'u akıllı, konuşmasını bilen, insanları kandırabilen biri olarak görür. Bu denli bir insanın neden imparatorlukta gözünün olmadığını düşünür: "Bu kadar güçlü ise, imparatorluğu kendisi için niye istemiyor? Bu bir sır. Sırrın çemberinde bir hile olabilir mi? Elbette olabilir, Psellos bu, güvenilirmez ki."¹⁵¹ Ulaşmak

¹⁴⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 157

¹⁴⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 160

¹⁵⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 161

¹⁵¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 162

istediği makama ulaşınca gözü yüksek makamlara takılan Psellos'un bu makamı da beğenmeyip İmparatorluğu istemesi muhtemeldir.

Artık savaş başlayacaktır. İki taraf da hazır bir şekilde birbirlerinden hamle bekler. Diyojen, Alpaslan'ın kendisine saldırmasını ister. Savunma savaşı ile başlamayı tercih eder. Bu durumun Alpaslan'ın işine gelmeyeceğini bilen Psellos, Diyoje'in aklına girerek ilk onun saldırmasını sağlar. Bunu gören Andronikos onu şeytanlıkla itham eder. Psellos da kahkaha atarak: "Rica ederim Prens, şeytanla beni mukayese kalkışmayın, kendimden güçsüzlerle karşılaştırılmaktan hoşlanmam. Ben gücümü..."¹⁵² cevabını verirken Bizans ordusunun saldırıya başladığının sesleri duyulur. Psellos'un bu cevabında kendisiyle karşılaştırılan şeytanı bile güçsüz görür. Kendinden güçlü olan ile karşılaştırılması hoşuna gider. Onun nazarında kendinden güçlü bir Allah vardır. Yarım kalan "Ben gücümü..." ifadesi de kendisi bu düşünceleri barındırır. Yazar, bu kısımda Psellos'un kişiliğini daha iyi yansıtmak adına böyle bir kıyaslama yaptırır ona. Bir yandan da çok iddialı olan bu düşünceleri Psellos'a söyletmez konuşmasını yarıda keserek okuyucuya bırakır.

2.1.3.6.4. İç ve Dış Diyaloglar

Mişel Psellos'un romandaki diyalogları Romen Diyojen ve Andronikos Dukas ileldir. Yaptığı iç konuşmaları ise Diyojen'e karşı olan düşüncelerini içerir. Psellos'un amacı İmparator Diyojen'i tahttan indirip yerine dışını geçirebilecek Andronikos'u getirmektir. Psellos bu amaç doğrultusunda Romen Diyojen'in aleyhine sonuçlar almasını sağlamak için uğraşır. Andronikos ile de Diyojen'i tahttan indirme planları yapar. Tüm bunları onların diyaloglarında görmek mümkündür.

Aynı zamanda Psellos'un Diyojen'e karşı olan düşünceleriyle ilgili monologları da vardır. "Ha, şu başında yanan taç, bir de altındaki koltuk. Bu ikisi kudretin timsali, geçir şu tacı bir çobanın başına; niye çobanın, benim başıma geçir, oturt beni şu tahtta, ver imparatorluk esasını elime; kucağındaki altın topuzlu asayı diyorum, ver elime. Diyojen'den neyim eksik? Daha akıllı olduğum muhakkak. Buna gelene kadar hiçbir imparator bana akıl danışmadan, fikrimi sormadan ayakyoluna gitmezdi. Boşuna mı? Değil, ama şu Diyojen niye hiç danışmaz? Yokmuşum gibi davranır?"¹⁵³ Bu iç

¹⁵² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 175

¹⁵³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 85

konusmasında hem kendisi ile ilgili bilgilere hem de onun Diyojen'e olan bakışını görürüz. Diyojen'den önceki imparatorların gözünde daha önemli konumdayken Diyojen'in gözünde aynı konumda değildir. Oysaki Psellos'un Evdoksiya'ya olan telkinleriyle Diyojen'in imparator olmasını sağlamıştır. Psellos, yaptığı bu işten pişmanlık duyarak kendisine kızar: "Tüh bana! Ben bu adam için mi dev gibi heybetli demişim? Süt dökmüş kediye benziyor." (...) "Anlamıyorum, gözlerim onca nasıl yanıldı? Hatta bu adamı kastederek 'Davut Peygamberin yürekliliğine sahiptir' bile dedim." (...) "Evdoksiya bununla evlenmekle hata etti. Keşke yardımcı olsaydım. Nereden bilebilirdim, ah, nereden? Bilmem gerekirdi oysa ben ki yanılmaz sezgilerime gücenirim, bilmeliydim..."¹⁵⁴ Bu yaşadığı pişmanlığı Andronikos Dukas ile olan diyalogunda da görürüz: "Belimi doğrultmanın bir yolunu bulmalıyım aziz Prens, eskiden yaptıklarına bin pişmanım, tahta Dukas ailesinin bir ferdi geçmeli."¹⁵⁵ Psellos, İmparator Diyojen'i artık tahtta görmek istemez, onun yerine Andronikos'u geçirmeyi düşünür.

Romen Diyojen, Psellos'un tavırlarından ve düşüncelerinden rahatsız olduğu için onu İstanbul'a gönderir. Psellos, Evdoksiya'dan mektup getirmesi bahanesiyle yalan haberlerle geri döner. "İmparator Hazretleri endişe buyurmasınlar. Vakıa bazı devlet idarecileri yokluğunuzdan faydalanarak sizi İmparatoriçemiz nezdinde küçük düşürmeye çalışıyorlar, ama müessir değiller. Öncülerimizin hezimetini. Basillas'ın esareti, fesatçıların ellerine güçlü kozlar verdi. Beni göndermekle gerçekte iyi ettiniz. Güçlü konuşmalarım sayesinde çoğu ikna oldu."¹⁵⁶ Psellos'un amacı İmparatora yakın olanları bir bir ayıklamaktır. Aynı zamanda kendisini de ön plana çıkararak İmparatorluk üzerinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermek ister.

Diyojen'i tahttan indirmek için yaptığı bu işleri Andronikos'a anlatır. Diyojen'in Yüksek Mahkeme Reisliğine getireceğini fakat kendisinin kardinal olmak istediğini söyleyince Andronikos bunun zor olduğunu söyler. Psellos da ona biraz tehditkâr cevapla karşılık verir: "Ne diyorsun sevgili Andronikos, bir İmparatoru yıkmak, bir başkasını imparator yapmak, bundan daha mı zor? Bunu yapacağım! İmparatorluğu ailenize geri vereceğim. Karşılık olarak da kardinal olmak istiyorum, çok mu? İsterseniz

¹⁵⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 86

¹⁵⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 87

¹⁵⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 158

İmparatorun verdiği Yüksek Mahkeme Reisliğine evet derim, sen bilirsin.”¹⁵⁷ Psellos’un Aandronikos’la olan bu diyalogunda onun gerçekten İmparator ailesinden birini tahtta görmek istediği değil kendi menfaati için tahta Andronikos’u geçirmek istediği görülür. Çıkarları doğrultusunda insanları basamak olarak kullanan birisidir Psellos.

Psellos’un Andronikos ile olan konuşmasında kendisi ve Andronikos hakkında bilgilere ulaşırız. “(...) Mühim olan Romen Diyojen’in kaybetmesi. Köpek kadar önem veriyor bana, bunu ödemesi gerek. Amcan zamanında sarayın gözdesi idim. Bu geldi, sonunculuğa yuvarlandım. Oysa kolundan tutmuş, imparatorluğa yükseltmişim. Cevap olarak beni alçalttı. Layık olduğu yere göndereyim de görsün gününü.”¹⁵⁸ Diyojen’den önce imparator olan Andronikos’un amcası Kostantin Dukas’ın döneminde en gözde kişilerden olduğunu öğreniriz. Diyojen döneminde ise aynı değeri göremeyince tek derdi onu tahttan indirmek olmuştur.

Psellos, savaş sırasında Andronikos’a savaş alanını terk edecek zamanı anlatır: “Daha değil. Her ne kadar İmparatorun mağlup olacağı muhakkak gibi ise de, harp bu, ne olur ne olmaz! Burada bekleyeceğiz; netice bize gülecek gibi olursa Alpaslan’a hücum edeceğiz, böylece savaşı Romen Diyojen değil, sen kazanmış olacaksın. Bunun söylentisini yaymak tabii benim gibi çok güçlü ve bilge bir filozofa düşer, hakkında yazacağım yazıları ve şiirleri şimdiden tasarlamaya başladım bile aziz dostum.”¹⁵⁹ Yazar, Psellos’un bu diyalogundan hareketle okuyucuya mesaj verme niyetindedir. Tarihte yalan yazılan olayların iç yüzünü göstermeye çalışır. Çıkarlar doğrultusunda yazılan tarihin eleştirisi vardır.

Andronikos, Psellos’un söylediklerini ihanet etme olarak düşünerek Psellos’a karşı aksi davranır. Bunu gören Psellos’un iç konuşmasında onun ulaşmak istediği makamla ilgili ve kendisi ile ilgili yeni bilgi ediniriz: “Daha şimdiden aksileşti. İmparatorluğu niçin ayaklarının altına sereyim dostum, o makama benden daha layık insan düşünemiyorum. Evdoksiya mı? Ah canım Evdoksiya! İhtiyar kalbimin İmparatorluktan sonra gelen ikinci büyük çarpıntısı.”¹⁶⁰ Psellos’un ilk hedefinde

¹⁵⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 161

¹⁵⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 164

¹⁵⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 176

¹⁶⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 177

Yüksek Mahkeme Reisliği varken bundan vazgeçip kardinal olmayı düşünür. Şimdi de kardinallikten vazgeçip İmparator olma hayalleri kurar. Andronikos'un daha önce düşündüğü "imparatorluğu kendisi için niye istemiyor?" sorusunun cevabı bu bölümde verilir. İlk başlarda kendisi sadece Diyojen'i indirmek isteyen biri olarak görünürken romanın son bölümünde İmparatorluk peşinde olan bir şahsa dönüşür. Aynı zamanda Romen Diyojen'in eşi Evdoksiya'ya olan sevgisini dile getirir. Psellos gözünü hem Diyojen'in tahtına hem de karısı Evdoksiya'ya dikmiştir.

2.1.3.6.5. İlişkiler Ağı

Mişel Psellos'un romandaki ana vaka üzerindeki kurduğu ilişkiler ağında İmparator Romen Diyojen, Kraliçe Evdoksiya ve Prens Andronikos Dukas vardır. Romen Diyojen'le olan ilişkisi Evdoksiya'ya onu methederek evlenmesini sağlamasıyla başlar. Daha sonra istediği makamlara gelemeyince Diyojen'e olan öfkesi ve kini artar. Onu tahttan indirme planları içine girer. Bu süreçte Diyojen'in yanında yer alarak düşünceleri ile onu aleyhine etkilemeye çalışarak Sultan Alpaslan karşısında hezimete uğratmak ister. Diyojen'i indirmek için yaptığı planlarla Andronikos ile olan ilişkisi başlar. Andronikos ile emelleri ortaktır. Tahta Dukas ailesinden birinin geçmesi gerekirken Romen Diyojen geçer. Andronikos da bu duruma fazla içerler ve onu istemez. Mişel Psellos ile onu tahttan indirmek ve yerine kendisinin geçmesini ister. İmparatoriçe Evdoksiya ile olan ilişkisi de Diyojen'in onu İstanbul'a göndermesiyle başlar. Evdoksiya'nın aklına girerek Diyojen'in yakınında bulunan kumandanları kötülemesini amaçlayan bir mektup yazdırır. Bu amaçla başlayan ilişkileri romanın sonunda Psellos'un Evdoksiya'ya olan aşkına dönüşür. Mişel Psellos'un içinde bulunduğu bu ağ onun emellerine ulaşmak için kurduğu çıkar ilişkisi ağıdır.

2.1.4. Diğer Şahıslar

Romanın ana vaka üzerinde bulunan diğer şahıslar ise şunlardır: Köyün imamı, İhtiyar adam, Burkut, İmparatoriçe Evdoksiya, Polemis, Çavuş Leon, Afşin Bey, General Basillas, Aleksi Stefanos, General Nikefor Briyones,, Çavlı ve Tamış, Halife El Kaim Biemrillah , İbni Mühelban, Savtekin. Bu roman karakterleri ana vaka üzerinde gelişen yardımcı vakalardaki rolü önemlidir. Bu bakımdan kendilerini tanıtmada fayda vardır:

Köyün imamı: Abdurrahman Gazi'nin savaştan ve esirlik hayatından sonra köye dönüşünde karısı ve çocuğu hakkında bilgi veren şahıstır. On beş yıl önce Abdurrahman'ın savaşa gittiği zamanda da köyün imamı olan bu şahıs onun dönüşünde de köydedir. Abdurrahman, ona Tekin'in babası olduğunu söyleyince hatırlar. Karısının öldürüldüğünü, oğlu Tekin'in de kaçırıldığını söyler. Kin ve öfke haliyle intikamı düşünen Abdurrahman'a telkinlerde bulunarak onu iyiye sevk eder. Şahsi kinini bir kenara bırakmasını dini için düşmanla mücadele etmesini sağlar.

İhtiyar adam: Romana ikinci bölümde köyünde torunlarına tarihten bir kıssa anlatırken dahil olur. Bu sırada köye Peçenekler saldırır. Peçeneklerin içinde Abdurrahman'ın kaçırılan oğlu Tekin (Mengüç) de vardır. İhtiyar, torunları Şems ve Temir Ali ile onlara karşılık verir. Fakat torunları ve İhtiyar ölür. İhtiyarın kızının feryadı ile Mengüç kendisini kötü hisseder. Yapılan bu zulüm karşısında vicdan azabı çeken Mengüç orayı terk eder. İhtiyar'ın rolü ise Mengüç'ün iç hesaplaşma ile kendisine gelmesini sağlayarak Peçeneklerden kurtarmaktır.

Burkut: Peçeneklerin komutanı olan ve İhtiyar'ın köyünü basıp onu herkesi kılıçtan geçiren zulüm ve yağma üzerine yaşayan bir şahıstır. Yaptığı bu zulüm karşısında Mengüç'ü vicdani rahatsızlığa sürükleyerek kendilerinden kurtulmasını sağlar. Aralarından kaçarken ormanda babası Abdurrahman ile yollarının kesişmesini sağlayan şahıs olması yönüyle önem arz eder.

İmparatoriçe Evdoksiya: Eski İmparator Kostantin Dukas'ın karısıdır. Kocası öldükten sonra başka biri ile evlenmesi halinde imparator naipliği kalkacak yönünde senet imzalar. Fakat Patrik Yoannis'i, kardeşi Bardas'la evlenmeyi düşündüğünü vaat edince Yoannis sevinir ve senedi yırtar. Tabi İmparatoriçe Evdoksiya oyun oynamıştır. Onun yerine Kapadokyalı Romen Diyojen ile evlenir. Romanda onu bizzat göremeyiz. İsmiyle ve yaptıkları ile anılır. Onun romandaki yerini güçlendiren unsur Bizans hanedanından olmayan Romen Diyojen ile evlenip onu tahta geçirmesidir.

Polemis: Varenklerden İmparator muhafızı olan ve Çavuş Leon ile birlik olup Prens Andronikos Dukas'ın aleyhine işler çeviren bir şahıstır. Aslında Çavuş Leon tarafından kullanılan fakat bunu çok sonra anlayan biridir.

Çavuş Leon: Andronikos Dukas'a Polemis aracılığıyla kumpas kurarak İmparator'un gözüne girip kolay yoldan subay olmak isteyen bir şahıstır. Andronikos'a,

kendilerinin İmparatorluk yolunda destekçisi olduğunu bildirmesi için Polemis'i görevlendirir. Amacı Diyojen'e Andronikos'un hainlik içinde olduğunu bildirerek kendi emellerine ulaşmaktır. Fakat başarısız olur. Andronikos Dukas bunu öğrenir ve Çavuş Leon'u öldürtür.

Afşin Bey: Abdurrahman Gazi'nin kumandanı olan ve Selçuklu Sultanı Alpaslan'ın hizmetinde bulunan, bu hizmet uğrunda Bizans ile mücadele içinde olan bir şahıstır. O, devleti Selçukluya ve sultanı Alpaslan'a gönülden bir bağ ile bağlıdır. Alpaslan'ın savaş meydanında askerlerine karşı yaptığı konuşmada savaşmak istemeyen gitmekte serbesttir demesi Afşin Bey'i yaralar: “Şimdiye kadar muharebe meydanında isteksizlik mi ettim ki böyle yüreğimi paralayan sözleri Sultanımın ağzından işitme bedbahtlığımı tadıyorum. Ne olaydı da bu sözleri duymaz olaydım.”¹⁶¹ Bu sözleri söyledikten sonra Afşin Bey'in gözünden yaşlar süzüldüğünü gören Sultan Alpaslan dayanamaz, içinden geçen duyguları aktarır: “Kalk yiğitler yığidi, kalk büyük serdarım, karındaşım kalk! Yersiz kaçan sözlerim yüreğini dilhun etti, anladım. Bebekliğinden beri gözyaşı dökmeyi unutan çocukluk arkadaşım! Senin coşkun imanını sultanlık lakabımı ezdi, söndürdü.”¹⁶² Diyojen'in bu diyalogunda da anlaşıldığı üzere Afşin Bey, gözünü kırpmadan devleti ve sultanı için savaşan biridir. Onun bu denli bağlılığı Alpaslan'ın sultanlık vasfını yerle bir eder.

General Basillas: İmparator Romen Diyojen'in emir komutasından olan, Alpaslan'a karşı Briyones'in intikamını almak için gönderilen ve sonunda hezimete uğrayıp Selçuklulara esir düşen bir generaldır. Elçi Stefanos'un Alpaslan hakkında söylediklerine katılmaz, Alpaslan'ın gerçekte nasıl biri olduğunu Diyojen'e söyler. Diyojen'in duymak istediği doğrular değil yalan da olsa onu memnun edecek sözler söylenmesini istediğinden Basillas'ın söylediklerine kulak asmaz. Selçuklularla mücadele için giden General Briyones'in saldırıya uğramasıyla Basillas onun intikamını almak için Selçuklulara yürür. Birliğin içinde Mengüç de vardır. Afşin Bey'in birliğine saldırması ile babası Abdurrahman ile yolları tekrar kesişir. Mengüç ve Abdurrahman Gazi'nin buluşması ve birbirlerini bu savaşta daha iyi öğrenmeleri Basillas sayesinde. Basillas, yardımcı vakanın gelişimine aracı olmuştur. Aynı zamanda bu mücadelede esir

¹⁶¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 146

¹⁶² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 147

düşer. Bu esirliği, Malazgirt'te Diyojen'in de esir düşmesi ve onu Alpaslan'a karşı imparator olup olmadığı yönünde teşhis etmesi bakımından önemlidir.

Aleksi Stefanos: Romen Diyojen'in Selçuklu Sultanı Alpaslan'a, fethettiği yerleri Bizans'a vermesini ve Anadolu'dan gitmesini söylemesi için gönderdiği elçidir. İmparator'un bu teklifini duyan Alpaslan, elçiye ve Diyojen'i sözleriyle yerinden dibine sokar. "Toprak istemeyle değil, fethetmeyle alınır" diyerek onu huzurundan kovar. Aleksi Stefanos, Diyojen'den korktuğu için bu sözleri söyleyemez. İmparator'a Alpaslan'ın çok korktuğunu, güçsüz konumda olduğunu ve yakın zamanda çekip gidebileceği yalanını söyler. Aleksi Stefanos'un, Diyojen'e Alpaslan ile ilgili söylediği bu yalanlar onu Alpaslan üzerine yürümesi için yeşil ışık yakar. Bu bakımdan iki taraf arasındaki sıcak çatışmayı oluşturan şahıs olması bakımından romandaki yerini alır.

General Nikefor Briyenos: Bizans İmparatoru Romen Diyojen'in hizmetinde bulunan bir generaldir. Elçi Aleksi Stefanos'un yalanlarına katılmaz. Bizans'ın geleceğini düşündüğünden şu an için Alpaslan'ın üzerine yürünmesini istemez. Bu düşüncelerini Diyojen'e iletse de onu ikna edemez. Kendisini Alpaslan'a karşı öncü olarak gönderir. Bu sırada Selçuklular ile mücadelesinde yenilir. Yaralı olan Briyenos olanları anlatması için Diyojen'e asker gönderir. Haberi alan İmparator, Basillas'ın intikamını alması için gönderir. Fakat Basillas da yenilir ve Alpaslan'a esir olur. En son yaralı olarak bildiğimiz Briyenos ile ilgili bir detay verilmez. Belli bir zaman geçtikten sonra Malazgirt Meydanı'nda Diyojen'in yanında, birliğinin başında görülür.

Çavlı ve Tamış: Basillas'ın birliğinde bulunup yenileceklerini anladıklarında savaş meydanından kaçıp bir handa Mengüç ile yolları kesişen iki Uzlu askerdir. Mengüç'ün bir kese altınını ve atını çalıp kaçarlar. Daha önce Mengüç'ün Peçeneklerle saldırdığı köye giderler. Ölen ihtiyarın arkasından feryat eden kızını kaçıırırlar. Mengüç ikisinin peşine düşer ve yakalar. Ama kızı çoktan öldürmüşlerdir. Mengüç de onları öldürerek kızın intikamını alır.

İbni Mühelban: Abbasi halifesi tarafından Sultan Alpaslan'a Bizans'la mücadelesinde yanında olduğunu belirtmek adına beş bin askerle birlikte dua mesajı içeren mektubu iletmesi için gönderilen elçidir. Elçi'nin gelişi ile Sultan Alpaslan ile Romen Diyojen'in yaşam tarzı ile ilgili detaylara da sahip oluruz. Alpaslan'ın giyimini ve çadırının şatafattan uzak sade oluşunu görür. Böylesine bir Sultanın bu denli dünyevi

nimetlerden uzak yaşaması onu şaşırtır. Diyojen'in de yaşam tarzını görme fırsatı yakalar. Halife'nin Bizans'a boşa kan akması için sulh teklifinde bulunulması istediğini söyler. Alpaslan da böyle bir teklifi Halife'nin elçisi olarak kendilerinin daha uygun olacağını söyler. Bunun üzerine Alpaslan'ın da ricasıyla Diyojen'in yanına barış elçisi olarak gider. Diyojen'in giyimi ve çadırı Alpaslan'ın aksine olabildiğince şatafatlı, süslü oluşunu görür. Bu bakımdan onun nazarıyla hem Alpaslan'ın hem de Diyojen'in nasıl ve niçin yaşadıklarını somut bir şekilde gözler önüne serilir.

Halife El Kaim Biemrillah: Sultan Alpaslan'a savaş öncesinde ona destek ve dua mektubu yollayan aynı zamanda savaş zamanında Bağdat'ta cuma hutbesinde Alpaslan ve ordusu için dua eden Abbasi Halifesi'dir.

Savtekin: Sultan Alpaslan'ın hizmetinde bulunan ve aynı zamanda çocukluk arkadaşı olan Selçuklu neferidir. Diyojen'e karşı sulh teklifinde bulunmak için İbni Mühelban'ın yanında bulunur. İkili konuşmalarda tercümanlık görevi yapar. Savaş başladığında düşmanla vuruşurken yaralanır. Zaferi görmeden ölmeyi diler. Savaş biter, zafer Selçuklularındır. Savtekin ruhunu teslim eder.

2.1.5. Sosyal Çevre

Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı romanında olaylar Romen Diyojen ve Sultan Alpaslan çevresinde gelişmektedir.

Sultan Alpaslan çevresinde gelişen olaylarda yer alan baş kişi roman boyunca mücadele içinde olduğu antagonist Romen Diyojen'dir. Ardından, Abdurrahman Gazi ve Mengüç (Tekin) Sultan'ın çevresinde bulunan norm karakterlerdir. Ana vakanın gelişimine katkı sağlayan diğer fon şahıslar; Buharalı Kadı Ebu Cafer, Emir Mahmud, Aleksi Stefanos, Ahmed Han, İbni Mühelban, Savtekin, Afşin Bey, Halife El Kaim Biemrillah ve General Basillas'tır.

Sultan Alpaslan, Bizans İmparatoru Romen Diyojen ile savaş halindedir. Savaşa hazırlık döneminde, Sultan'ın çevresinde bulunan şahıslar ve onların iş ve söylemleri ile hem Selçuklu ordusu hem de Bizans ordusu ile ilgili bilgiler verilir. Afşin Bey'in kumandanlığında bulunan Abdurrahman'ın Sultan'a verdiği Bizans ordusu hakkında verdiği bilgiler Alpaslan'ın Bizans üzerindeki mücadelesinde psikolojik olarak katkı sağlar. "Bizans ordusu bir arı kovanına benziyor. Lakin arılar başka başka kovanlardan toplanmış, zoraki bir kalabalık meydana getirilmiş. Balarısı ile eşek arısı, yaban arısı

karma karışık. Kimin ne işi var, kim ne için vuruşacak, kim niye silaha sarılmış, belirsiz.”¹⁶³ Bizans’ın içinde bulunduğu durumu en iyi bir şekilde yansıtır. Aynı zamanda arka planda Abdurrahman’ın Afşin Bey ile birlikte Bizans birliklerine karşı verdikleri mücadele de Selçuklunun gücüne güç katar.

Bizans elçisi Aleksi Stefanos ile kurduğu diyalog ile de Selçuklunun Anadolu topraklarını yurt edinmede ne kadar kararlı ve kuvvetli olduğunu gösterir. “Hey elçi, elçi! Karşıma geçtin, şımarık oğlanlar gibi laf yığarsın, acuzeler gibi ağzında bakla ıslanmaz. Elçisi senin gibi olan bir imparatorun askerini tahmin etmek zor değil. Git söyle ona, toprak istenmez, fethedilir. Biz fethettik. Gücü varsa Romen Diyojen de gelir, bizden geri alır. Bu kadar.”¹⁶⁴ Bizans İmparatoru ile Selçuklu Sultanının toprağa olan bakış açılarını net bir şekilde görürüz.

Elçi İbni Mühelban’ın Halife’den getirdiği destek ve dua mektubu da Alpaslan’ın sosyal yapısını genişletir ve güçlendirir. Aynı zamanda Alpaslan, İbni Mühelban’ı Diyojen’e barış elçisi olarak göndermeyi düşünür. Kurulan bu sosyal yapı sayesinde İbni Mühelban’ın Diyojen’le olan diyalogu sonucunda barış olmasa da Selçuklu nezdinde Hilafet makamını da iyi bir şekilde temsil eder.

Selçuklunun da nasıl bir sosyal yapıda olduğu, Bizans’tan farklı olarak amaçlarının ne üzere olduğu, Abdurrahman Gazi ile Emir Saltuk’un konuşmalarında ifade edilir: “Bilirsin, Sultanımız sayı çokluğundan hiçbir zaman medet ummuş değildir. İnsan kalabalığından çok, inanç birliği lazım. Bizans askerlerinde olmayıp bizde olan şey bu; inanç! Ne yaptığımızı, niçin yaptığımızı biliyoruz. Macera hevesinde, makam mevki peşinde değiliz hamdolsun. Bir yurt kurmaya çalışıyoruz, dinimizin hamiyet ve şefkat kanatlarını başka kavimlerin de üstüne germek istiyoruz.”¹⁶⁵ Bizans kalabalık olsa da dağınıktırlar, Selçuklu az olsalar da birlik içindedirler. Bu birlik inanç birliğidir. Türklerin Anadolu’yu yurt edinmede ön önemli yere sahip Malazgirt’in anahtarıdır.

Bizans İmparatoru Romen Diyojen’in çevresinde gelişen olaylarda yer alan baş kişi romanın protagonistisi Sultan Alpaslan’dır. Kart karakter Mişel Psellos ile diğer fon şahıslar da Diyojen’in sosyal çevresini oluşturur. Bunlar: İmparatoriçe Evdoksiya,

¹⁶³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 65

¹⁶⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 62

¹⁶⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 90 - 91

Andronikos Dukas, General Basillas, General Nikefor Briyones, Aleksi Strefanos, Ursel, General Kapadokyalı Alyates'tir.

Romen Diyojen, Anadolu'yu yurt edinmek isteyen Selçuklular ve lideri Sultan Alpaslan ile mücadele içindedir. Tahta geldiği günden itibaren Alpaslan'la olacak olan Malazgirt Savaşı'na hazırlık içindedir. Fakat kraliyet ailesinden olmadığı halde Evdoksiya ile evlenmesi neticesinde Bizans tahtına geçtiği için seveni yoktur. Çevresi, onu tahtan indirmek isteyenlerle doludur. Görünürde Diyojen'e gönülden bağlıdır fakat içten içe onun aleyhine işler çevirirler.

Bu mücadelesinde aleyhine işler çevrilen ve yalnız kalan İmparatorun ordusu da birlik içinde değildir. Yazar, Diyojen'i tanıtmadan önce onun sosyal çevresini oluşturan Bizans ordusunu tanıtır: "Orta Asya steplerinden kopup gelen granit yüzlüler, çekik gözlüler, Bosnalı eşkıyalar, korsanlıktan bıkip karaya atlamış maceraperestler, Belgrat'ın Gürcü takımı, Ermeni servet avcıları, yapacak başka işi olmayan Kumanlar, Uzlar, Peçenekler, Normanlar, Bizans'ın çapulcu takımı ve İmparator Romen Diyojen'in düzenli askerleri..."¹⁶⁶ Bu birlik beraberliğin olmadığı Bizans ordusu ile Alpaslan'la savaş halindedir. Nitekim ne kadar zafer için uğraşsa da Alpaslan'ı yenememiştir. Arkasından çevrilen işler, ordunun dağınıklığı ve tüm bunların farkında olmasına rağmen bir şey yapamaması kaçınılmaz yenilgiyi getirmiştir. Malazgirt Meydanı Türklerin bayram yeri olmuştur.

Özellikle yanında bulunan ve onlara güvenen insanların aslında kuyusunu kazmaları etkili olmuştur. Çünkü kraliyet ailesinden olmadığı halde Evdoksiya ile evlenmesi neticesinde Bizans tahtına geçtiği için onu istemezler. Çevresi, onu sevmeyen, çekemeyen insanlarla doludur. Görünürde Diyojen'e gönülden bağlıdır fakat içten içe onun aleyhine işler çevirirler. En başta Prens Andronikos Dukas ile Mişel Psellos Diyojen'i tahttan indirme planları kurar. Bu iki kişinin yaptığı planlar Diyojen'in sosyal çevresine ve Bizans'ın savaş seyrine etkisi oldukça önemlidir. Onun düşüncelerini ve savaş adımlarını değiştirerek emellerine ulaşırlar.

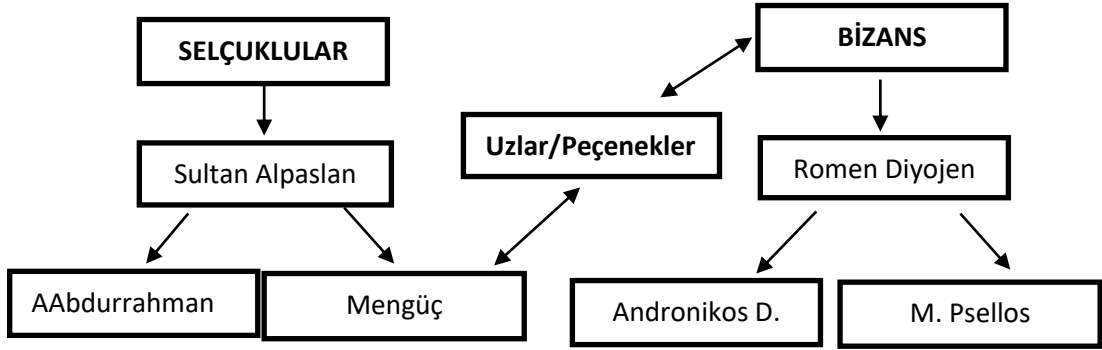
Romanda yer alan Pratonist ve Antagonist'in çevresinde bulunan diğer şahıslar ana vakayı daha etkin hale getirir. Abdurrahman Gazi ve oğlu Tekin (Mengüç) üzerinden gelişen yardımcı vakalar da çekirdek vakaya bağlanarak romanın sosyal

¹⁶⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 34

çevresine katkı sağlar. Abdurrahman Gazi'nin sosyal çevresini oluşturan ana karakterler Tekin (Mengüç) ve Sultan Alpaslan'dır. Fon şahıslar ise köyün imamı, Andronikos Dukas, Afşin Bey, Basillas, Emir Saltuk'tur.

Abdurrahman'ın yıllarca savaştıktan sonra Uzlara esir düşmesi ve ardından köyüne varınca oğlunun da Uzlar tarafından kaçırıldığını öğrenmesi roman boyunca dahil olacağı çevrenin alt yapısını oluşturur. Çünkü hem oğlunu arayış içinde olmasından kaynaklı Uzlarla hem de Selçuklu adına hizmet ettiğinden Bizanslılarla mücadele içinde olacaktır. Bu nedenle Abdurrahman'ın çevresini oğlu Tekin, Uzlar, Bizanslılar ve Selçuklular oluşturur. Bu çevre içinde yaşanan olaylar Uzlar hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir. Aynı ırktan olmalarına rağmen İslam dinine inanmalarından ötürü Selçukluları düşman belleyip Bizans için paralı asker olarak savaşır. Peçenekler de Uzlar gibi Bizans'a çalışırlar. Alpaslan'ın kaçırılan oğlu Mengüç ismiyle Peçeneklerin arasında yer alır. Mengüç'ün dahil olduğu çevre ilk önce Uzlar, daha sonra Peçenekler olur. Onların aralarında yapılan zulümlere dayanamayarak baş kaldırıp kendi sosyal çevresini oluşturur. Onun çevresini oluşturan ana karakter ise babası Abdurrahman Gazi ve Sultan Alpaslan'dır. Diğer fon şahıslar ise; Peçenek lideri Burkut, Peçeneklerden kurtulduktan sonra edindiği Şişman ve diğer üç arkadaşı, General Basillas, gönlünü kaptırdığı köylü kızı, Çavlı, Tamış'tır.

Peçeneklerden kaçtıktan sonra babası Abdurrahman Gazi ile Mengüç'ün yolları kesişir. Fakat birbirlerini tanımadıkları için onların kavuşmaları başka zamana kalır. Kavuşma zamanı gelinceye kadar yine yolları kesişmeye devam eder. Abdurrahman Selçuklu Sultanı Alpaslan'ın yanında bulunurken Mengüç de karşı düşman Diyojen'in yanında bulunur. Daha sonra Mengüç'ün Alpaslan'dan etkilenmesiyle Müslüman olup ona katılmasıyla çevresi değişir.

Şekil 1: Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı romanı Sosyal Çevre Şeması

2.1.6.Mekân

Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı romanında birçok mekân bulunmaktadır. Her bir mekânın olaylar üzerindeki fonksiyonu farklıdır. Olaylar mekânsal bilgi verildikten sonra mekanların üzerine inşa edilir.

İlk bölüm, bir kişinin uzaktan izlediği köyünün on beş yıl önceki haline göre değişimi ile ilgili bilgi verilerek başlar: “‘On beş sene önce bıraktığımda birkaç çadırdan ibaretti bu köy’ dedi tepeden bakan adam. ‘Amma büyümüş. Teey ırmağın öte yakasına taşmış. İrmağın üstüne de bir köprü oturtmuşlar.’”¹⁶⁷ Bu değişimi dile getiren kişinin kim olduğunu, on beş yıldır neden köyüne gelmediğini henüz bilinmez. Ancak köyüne varınca onun Abdurrahman olduğunu, savaş ve esaretten dolayı on beş yıl köyüne dönemediğini köyün imamıyla olan diyalogunda öğreniriz. Yazar böyle bir mekânsal değişimi kullanarak gizem katar. Okuyucuyu olayın içine çekmeye çalışır.

İkinci bölümde, bir ihtiyarın ağzından torunlara anlattığı Tuğrul Bey’le ilgili tarih dersinde mekanların gücünü ve ona olan şükürünü görürüz: “İşte burası! Teey gözümüzün gördüğü yere kadar, teey gücünüzün erdiği yere kadar, teey bütün bakır otlaklar, teey bütün bu topraklar bizim! Şükrolsun bize bunu bğışlayan yüce Allah’a! Salat ve selam olsun Peygamberine!”¹⁶⁸ Aynı zamanda ihtiyar, Tuğrul Bey’le birlikte Anadolu’ya girmek için çektikleri zorluklardan bahseder: “Girildi Anadolu’ya. Bastığınız şu topraklara. Her karışında bir şehit, her çukurunda candaşlarımızın, dindaşlarımızın, soydaşlarımızın kanı. Her ağacın her yaprağında Allah sesi.”¹⁶⁹ Yazar,

¹⁶⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 5

¹⁶⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 13

¹⁶⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 15

Anadolu uğruna nelerin kaybedildiğini göstererek onun önemini yansıtmaya çalışır. Sultan Tuğrul'un Erciş'i kuşatıp halkını Bizans'ın zulmünden ve ağır vergilerinden kurtarması ile Malazgirt'in fethi de şart olur. "Çünkü Malazgirt en muhkem ve en hâkim kale. O alınmazsa Anadolu'da hakimiyet rüya olarak kalır."¹⁷⁰ Yazar, Anadolu uğruna nelerin kaybedildiğini göstererek Türklerin yurt edinmesindeki Malazgirt Kalesi'nin ne derece önem arz ettiğini ihtiyarın anlattığı tarih dersinden yansıtmaya çalışır. Sultan Tuğrul'un alamadığı bu kaleyi almak Sultan Alpaslan'a kalır.

Dördüncü bölümde, Sultan Alpaslan'ın Malazgirt'i almak için girdiği mücadelede bazı mekânsal tasvirlerle onlara yüklenen fonksiyonu görürüz: "Fırat boz bulanık. Saygılı ve durgun. İslam ordusuna geçit vermediği için de utanıyor gibi. Kollarını açtı, Alpaslan'ın kumanda ettiği büyük İslam ordusu Fırat'ın açık kollarına kendini attı. Biraz müşkülât, biraz meşakkat, biraz da zayıat. Fakat ne ehemmiyeti var! Bu yol ulvi inanışları yaygınlaştırmak için açılan bir yol, bu geçit hilalin haçı ezmek için geçeceği geçit; ilerde ışık, ilerde müjde, ilerde mefkurelerin düğümlendiği nokta."¹⁷¹ Fırat, Malazgirt'in fethi için gidilen yolda önemli bir mekandır. Yazar, bu mekânın önemini sanatsal bir söyleyişle aktarır.

Ahlat, Erciş, Menbiç Selçuklu topraklarıdır. Bu toprakları Bizans İmparatoru Romen Diyojen geri verilmesini ister. Alpaslan'ın bu isteğe karşılık verdiği cevap, bu mekanların nasıl toprak olduklarını en iyi bir şekilde açıklar: "...toprak istenmez, fethedilir. Biz fethettik. Gücü varsa Romen Diyojen de gelir, bizden geri alır."¹⁷²

Yazar bazı mekanları kişileri tanıtmak ve onlar hakkında bilgi vermek için de kullanır. Sultan Alpaslan, Halife'nin isteğiyle Mısır'a Fatımilerin üstüne yürür. Gidiş yolunda Ermeni köyünde durur. Halkın feryadını dinler. "Rumlar bize etmediklerini bırakmadılar. İktidarsız, kadınlaşmış, bu iğrenç sürü, Ermenistan'ın en cesur evlatlarını zorla yurtlarından koparıp dağıttılar. Ortodoks değiliz diye mabetlerimize hücum edip kitaplarımızı yaktılar, kiliselerimizi yıktılar, papazlarımızı sakallarından ağaçlara astılar. Bizi Süryanilikten çıkmaya zorladılar."¹⁷³ Bu kısımda Ermeni halkı ile ilgili bilgiler verilerek Bizans'ın onlara yaptığı zulmü gösterilir. Aynı zamanda Mengüç'ün Ermeni

¹⁷⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 16

¹⁷¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 60

¹⁷² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 62

¹⁷³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 64

köylerinde Sultan Alpaslan'ın yaptıkları ile ilgili düşünceleri de Alpaslan'ın mekânsal bakışını da görürüz: “Alpaslan üç gün askeriyle kaldı burada. Şu kilisenin onarılmış damını görüyor musun delikanlı? Onun yardımıyla oldu. Yıkıldı yıkılacak haline dayanamamış da, kilse de olsa mabeddir, harap halde görmek bizi üzer, diyerek dülgerlerini seferber edip, iki günde yenilemiş.”¹⁷⁴ Sultan Alpaslan'ın ayırt etmeksizin farklı dinlere ait kutsal mekanlara da ne derece ehemmiyet verdiğini görürüz.

Alpaslan Azerbaycan canibindedir. Romen Diyojen de Erzurum'da konuşlanmaktadır. Erzurum, Diyojen'in Alpaslan'a saldırmak için atağa geçtiği ilk mekandır. “Erzani Rum'da (Erzurum) kala kaldık. Hoşuma gitmiyor, ben çakılıp bekleyecek adam değilim, bunca kuvvetim var, Alpaslan'ın ardına düşmeli, onu yakalamalıyım...”¹⁷⁵ Erzurum'dan çıkarak Ahlat'ta Selçuklu ordusuna darbe vurmaya düşünür.

Ana vakayı destekleyen yardımcı vakaların içinde yer alan Mengüç de mekanlar hakkında bilgi verir. Özellikle fethedilecek olan Malazgirt Kalesi ile ilgili verilen bilgiler önem arz eder: “Bu kale çok el değiştirmişti. Daha birkaç hafta önce İmparatorun askerleri çok az bir kuvvetle korunan kaleyi ele geçirmişti. Daha doğrusu, içerde asker kalmayınca ahali hiçbir şeylerine dokunulmamak kaydıyla teslim olmuştu.”¹⁷⁶

Malazgirt Meydan Muharebesi'ne hazırlık içinde olan Sultan Alpaslan'a Halife'den elçi gelir. Elçi İbni Mühelban'ın gözünden Alpaslan'ın çadırı yansıtılır: “‘Burası bir sultana ait olamaz’ diye geçirdi içinden. ‘Alelade bir askerin çadırı.’ Fakat belli ki Alpaslan'ın. Otağın orta direğinde enli kılıcı asılı. Kılıcın kınında yazılar. Bir yıl kadar önce Halife Hazretleri armağan olarak göndermişti, çok iyi hatırlıyor. Kibleye doğru gösterişsiz minderler. Zemin, bir Türkmenin özenle dokuduğu kilimlerle kaplanmış. Dip tarafta bir sandık, üstünde zırh ve birkaç kalkan.”¹⁷⁷ Mekânsal bir tasvirle Alpaslan'ın ve Selçuklunun nasıl bir yaşam tarzları ve hayat görüşleri olduğunun net bir şekilde aktarılır.

¹⁷⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 123

¹⁷⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 72

¹⁷⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 124

¹⁷⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 140

Bu kısımda yapılan mekânsal tasvir, yine İbni Mühelban'ın gözünden Bizans İmparatoru Diyojen'e barış elçisi olarak gittiği sırada onun çadırı için de yapılır: "İbni Mühelban, Bizans İmparatorunun çadırına girer girmez bir hazine kuyusuna düşmüş kadar şaşırmış, bunca gösterişe, bunca debdebeye neden lüzum hissettiklerini kendi kendine sormuştu. Sonra zihninden Alpaslan'ın çadırı ne kadar sade ise, burası o kadar süslü. Çadırın orta direği göz göz yakutlarla, zümrütlerle bezeli som altından. Yerler kaim tüylü halılarla döşenmiş. Çadırın girişine asılı atlas örtü başlıbaşına bir hazineye bedel."¹⁷⁸ Yazar Halife'nin elçisi aracılığıyla Sultan Alpaslan'ın ve Romen Diyojen'in çadırlarını karşılaştırarak onların nasıl yaşadıklarını ve ne için mücadele ettiklerini okuyucuya yansıtmaya çalışır. Sultan'ın İbni Mühelban'a söylediği sözlerle bu mekânsal tasviri destekler: "İşte görüyorsun, Müslümanların serdari ile onun herhangi bir askeri arasında yaşama farkı yok. Hazret-i Peygamber Aleyhisselam da böyle yaşamamış mı, Hazret-i Ebu Bekir, Hazret-i Ömer... Şatafatlı, gösterişli mi giyinmişler, gösterişli mi hayat sürmüşler? Karşısındaki bir sultan, evet, ama Müslüman bir sultan. Hazret-i Peygambere ümmet olmayı dünyanın hazinelerine değişmeyen bir sultanın önündesin."¹⁷⁹ Sultan Alpaslan için dünyaya ait olan bu mekanların ve içlerinde bulunan eşyaların zerre bir önemi yoktur. Onun bu hayat görüşü çadırına sığdırdıklarında saklıdır.

Bu çadırların yanında romanda asıl önemli olan mekân kitaba da adını veren Malazgirt'tir. Selçuklunun ve Bizans'ın geleceği bu mekânda saklıdır. Sultan Alpaslan'ın Türklerin Anadolu'yu yurt edinmelerini sağlamak ve Bizans zulmünden kurtarmak için girdiği mücadelede Malazgirt mekanının fonksiyonu büyük önem arz eder. Bu mekân Sultan Alpaslan için yükselişin Romen Diyojen için çöküşün simgesidir.

2.1.7. Zaman

Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı romanı Selçuklu sultanı Alpaslan ile Bizans imparatoru Romen Diyojen'in tarihi mücadelesini anlatır. Yazar Malazgirt Savaşı'na (1071) giden yolda yaşananları tarihi gerçeklikten kopmadan kendi kurmacasına göre işler. Romanda geçen zaman 1070'li yıllardır. Abdurrahman Gazi'nin on beş yılın

¹⁷⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 151

¹⁷⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 140- 141

ardından köyüne dönüşüyle başlayan olaylar silsilesi 1071 yılının Ağustos’unda Malazgirt Savaşı ile sona erer.

Romanda geçen olayların ne kadar bir zaman içinde gerçekleştiğini kestirmek zor değildir. Net tarih olarak bilinen romanın sonunda gerçekleşen Malazgirt Savaşı’nın tarihidir. Romanın başlangıcı olan Abdurrahman’ın köye gelişinde zaman belli değildir. Fakat bölümler arasındaki olayların geçişi arasında uzun zaman aralıkları olmadığını, olayların aynı zaman akışı içinde devam ettiğini görürüz. Romanın baş düşmanı olan Romen Diyojen’in Ocak 1068 tarihinde Bizans tahtına oturmasıyla¹⁸⁰ Selçuklu Sultan’ı Alpaslan ile olan mücadelesi başlar ve Ağustos 1071’de Malazgirt Meydanı’nda aldığı yenilgiyle son bulur. Romanın birinci ve ikinci bölümlerinde Abdurrahman Gazi’nin başından geçen olaylar da Romen Diyojen ve Alpaslan çevresinde geçer. Köyüne geldikten sonra Afşin Bey’in birliğine katılıp Selçuklu akıncı kuvvetlerinde hizmet ettiğini görürüz.

Romanın üçüncü bölümünde Diyojen sahne alarak Bizans ordusu, dördüncü bölümünde ise Sultan Alpaslan sahne alarak Selçuklu ordusu hakkında bilgi verilir. Bu bölümlerde iki tarafın da savaş hazırlıklarının tamamlanmak üzere oldukları görülür. Sultan Alpaslan’ın romana dahil olduğu bölümde ise Fırat’ı geçmekte olup Halep’e konuşlandığı görülür. Kaynaklara göre Fırat’ı ocak ayında geçtikten sonra Halep emiri Emir Mahmud’un kendisine bağlılığını bildirmesini ister. Fakat o itaat etmez.¹⁸¹

1 Nisan tarihinde şehri kuşatırlar.¹⁸² Sultan Alpaslan, Emir Mahmud’un kuşatmadan beş gün sonra teslim olmasıyla 6 Mayıs 1071’de Malazgirt’e gitmek üzere Halep’ten ayrılır.¹⁸³ Romanda Ocak 1068’de Diyojen’in tahta çıkışından bu yana yardımcı vakalar alt zeminde işlenirken ana vaka olan Sultan Alpaslan ile olan mücadelesi yaklaşık 8 aylık bir zaman diliminde işlenir. Ana vakanın başlangıcı Ocak 1071 bitişi ise Ağustos 1071’dir.

Romanın dokuzuncu bölümünde Malazgirt Savaşı başlamıştır. Yazar burada savaşın başlangıç tarihinin 25 Ağustos Cuma günü olduğunu ifade eder. Fakat kaynaklarda savaşın tarihi 26 Ağustos Cuma günü olarak geçer: “25 Ağustos 1071

¹⁸⁰ Ali Sevim, *Malazgirt Meydan Savaşı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019, s. 32.

¹⁸¹ Mustafa Alican, *Malazgirt Kıyametin İlk Günü 1071*, Kronik Yayınları, 2017, s. 91

¹⁸² Alican, *a.g.e.*, s. 94

¹⁸³ Alican, *a.g.e.*, s. 100

gününü her iki taraf tam bir savaş düzeni içinde geçirdi. Bu arada Selçuklu atlı birlikleri sürekli tekbir sesleriyle, boru, davul çalıp haykırarak ve oklar atarak Bizans askerlerini moral bakımından çökermeğe çalışıyorlardı. (...) 26 Ağustos Cuma günü namaz vakti yaklaştığı zaman Sultan, kumandan ve askerleriyle birlikte namaz kıldı... Artık savaş başlıyordu...”¹⁸⁴ Yazar genel olarak roman boyunca tarihi gerçekliklere bağlı kalarak kendi kurmacasını oluşturmuştur. Fakat bu kısımda kendisinin ifade ettiği savaşın tarihi ile kaynaklarda geçen tarih birbiriyle uyuşmaz.

2.1.8. Teknik Özellikler

Malazgirt’te Bir Cuma Sabahı romanı yazarın 1976 yılında yazdığı dördüncü kitabıdır. Romanda Selçuklu Sultan’ı Alpaslan ile Bizans İmparatoru Romen Diyojen’in tarihi mücadelesi olan Malazgirt Savaşı ele alınır. Abdurrahman Gazi’nin on beş yıllık savaş ve esarettin ardından köyüne dönmesi, Uzlar tarafından karısının öldürüldüğünü ve oğlu Tekin’in kaçırıldığını öğrenmesi ile oğlunu arayış içinde olması, tesadüfen onunla yollarının kesişip birbirlerine kılıç sallamaları, kurdukları gönül bağından dolayı birbirlerine kıyamamaları ve en sonunda baba oğul olarak kavuşmaları ana vakanın alt yapısını oluşturur.

Yazar, bir tarihi olayı ele alarak onun sonuçlarından çok nedenlerine odaklanarak o tarihi olay döneminde yaşayan insanların bakış açılarını, maddi ve manevi yaşantılarını yansıtarak okuyucuya aktarmak ister. Bunu yaparken de ana karakter ve onun dahil olduğu ana vakayı desteklemesi, tamamlaması için yardımcı karakter ve olaylar üzerinden ana vakayı işler. Nasıl ki *Elveda Buhara* romanında baş karakter Celaladdin’i ve onun çevresinde gelişen olayları tamamlaması için Temür Melik’i seçtiyse bu romanda da Abdurrahman Gazi’yi seçmiştir. Abdurrahman Gazi ve onun başından geçenler ana vakayı destekleyen, tamamlayan yardımcı unsurlardır.

“Anlatma esasına bağlı edebi eserlerde çok ehemmiyetli olan ve diğer unsurları çevresinde toplayan vaka zincirinin şekli, başlangıç ve bitiş noktası, diğer zincirlerle kesiştiği ve ayrıldığı yerler, geniş ölçüde, bakış açısına bağlıdır. Vaka zincirlerinde yer alan şahısların yaratılması ve tanıtılması, mekân olarak seçilen yer ve mahallin tanıtılması ve tasviri konusunda da, üzerinde durulacak kavramlardan biri bakış

¹⁸⁴ Sevim, *a.g.e.*, s. 74- 77

açısıdır.”¹⁸⁵ Yavuz Bahadıroğlu da , sözü edilen romanda geçen tarihi olayı hâkim bakış açısı ile kaleme almıştır. Olayda geçen bütün karakterlerin ve olayların iç yapısını bilir. Karakterlerin nerede ne yapacağını ve ne düşündüğünü ve olaylar karşısındaki hissettiklerine varana kadar tümüne hakimdir. Olayları istediği şekilde ilerletir. “roman, bireysel bir yaşamı, roman kahramanı olarak seçtiği insanların gündelik hayatını öne çıkarır. Onlarla birlikte işleyen ve roman için zengin bir arka plan oluşturan tarihî gelişmeler ise yer yer bu kahramanların konumları, yaşayışları ve özlemleriyle örtüşür. Böylece yazar bir taraftan roman kişilerinin kendilerine ait yaşayışlarını anlatırken, diğer taraftan onların içine yerleştirdiği siyasi olayları da öğrenmemize, kavramamıza ve dönemin ünlü kişileri ile birlikte tanımamıza imkân verir.”¹⁸⁶ diyen Törenek, tarihi roman serüveninin nasıl ortaya konulduğunu açıklar.

“Mutlak ve sınırsız bir yönetme hakkına sahiptir.”¹⁸⁷ Bazen olayları hızlandırır, bazen de yavaşlatarak yaşanan o ana odaklanır. Sultan Alpaslan’ın Fırat’ı nasıl geçtiğiyle ve Emir Mahmut ile süren yaklaşık bir aylık mücadeleyle ilgili detaylar verilmeden hızlıca geçilir. Fakat Bizans İmparatoru Romen Diyojen’den gelen elçi Aleksi Stefanos ile olan diyalogu ve akabinde elçinin daha sonra Diyojen ile olan diyalogu uzun uzadıya anlatılır.

Yazar, bu bakış açısı içinde roman şahıslarını tanıtır. Anlatıcının ağzından, şahsın kendi ağzından, bir başka şahsın ağzından olmak üzere üç farklı yöntemle tanıtır. Anlatıcının ağzından Abdurrahman Gazi tanıtılır: “Gidiş, o gidiş. Putperest Uzlara esir düşmek zül ya, düştü işte. Dile kolay, tam on beş yılı gitti. Kâh çalıştırıldı, kâh demir kafese konularak dolaştırıldı. Beş yıl değil, beş yüz yıl kadar uzun geldi esaret.”¹⁸⁸

Roman şahsının kendi ağzından tanıtımı yapılır. Mengüç, Peçeneklerden kaçarken Abdurrahman ile karşılaşınca kendisini tanıtır: “Uzlardan çaldılar beni. Sık sık olur, bunlar birbirlerini de soyarlar. İşin kötüsü Uzlu olmadığımı da biliyorum. Hiçbir zaman kendilerinden biri imiş gibi davranmadılar bana ne onlar, ne bunlar.”¹⁸⁹

¹⁸⁵ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, 1991, s. 82- 83

¹⁸⁶ Mehmet Törenek, *Zaman Uzam Birlikteliği yaklaşımıyla Sultan Hamid Düşerken Romanı*, Türk Dili, 2006, s. 411.

¹⁸⁷ Himmet Uç, *Ansiklopedik Roman Eleştiri Terimleri*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2006, s. 321

¹⁸⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 6

¹⁸⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 30

Bir roman şahsının ağzından başka bir şahıs monologlar ile tanıtılır. Romen Diyojen'in Prens Andronikos Dukas ile ilgili düşünceleri onu tanıtıcı niteliktedir: "...karşısındaki alelade bir kumandan değil, kral ailesinden gelen bir asildi. O kadar asildi ki eski imparator Konstanstin Dukas'ın kardeşinin oğluydu. Cesareti de buradan gelse gerekti."190

Bir roman şahsının başka bir şahısla kurduğu diyalogda da tanıtma yapılır. İbni Müheleban'ın Sultan Alpaslan'ın huzuruna çıktığındaki konuşmasında Alpaslan le ilgili tanıtma yapılır: "Ey Müslüman milletin çekilmiş kılıcı! Ey göğsünde imanı coşan, Peygamber bayrağını Anadolu içlerinde dalgalandırmaya koşan, ey Allah huzurunda aciz, küffar önünde heybetli Sultanım!.."191

Romanda geçen diyaloglar tanıtıcı bir işlev yüklenerek oluşturulmuştur. Diyaloglar sayesinde hem şahıslar hem de olaylar daha ayrıntılı bir şekilde yansıtılır. Olaylar üzerinden kurulan bu diyalog ve monologlar bazen eleştirel bakış ile verilir. Abdurrahman'ın köyün imamı ile konuşmasından sonra Uzlarla ilgili düşündükleri tarihi eleştiri niteliğindedir. "...Türk boyları İslam diniyle müşerref olduktan sonra bir millet şuuruna girmişler, adil bir idarenin etrafında kenetlenerek devletleşmişlerdi. Putperest kalmış yahut Hristiyan olmuş Türklere de bu şuur meşalesini ulaştırmak lazım."192 Yazar, Abdurrahman'ın bu düşünceleri ile Uzların kendi milletinden olanlara sırf Müslüman diye zulüm etmesini eleştirir.

Aynı zamanda Mengüç'ün iç konuşmasında Bizans ve Uzların dini ile İslam dini karşılaştırılır. Bu iki dinin arasındaki farklara dikkat çekerek eleştirisini sunar: "Dinlerinin doğruluğundan şüpheliyim. Bir kavga arasında, ne bileyim bir intikam halinin zorlamasıyla hadi neyse... Bir din ki, mensuplarını insanlaştıramıyor, bir din ki, öfkenin yularını çekemiyor. Hayır! Müslümanların böyle bir haline şahit olmuş değilim. Geçtikleri köylerden ben de geçtim. Kimsenin kılına dokunulmuş olduğunu ne gördüm, ne duydum. Talan etmediler; ırza, namusa ilişmediler, canı candan ayırmadılar..."193 Bu eleştirel bakış yazarın kendi düşünceleridir. Bizans ve Uzlarla ilgili düşüncelerini bir şahsın düşünceleri ile verir. Bu nedenledir ki olaylara karşı tarafsız olmadığından

190 Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 35

191 Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 139

192 Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 12

193 Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 123

okuyucuya yorum hakkı bırakmaz. Okuyucuya tarafını belli ederek kendi bakışıyla olayları değerlendirmesini ister.

Malazgirt Meydanı'nda Alpaslan ve ordusunun halini kendi nazarıyla aktarır: “Artık ağlayan, gözler değil. Göz pınarları çoktan kurumuş, şimdi ağlayan, yürekler. Her camide aynı coşkunkluk aynı heyecan ve aynı yürek. Çağıl çağıl, boğum boğum... (...) Beyaz bir at. Atın yanında beyazlar giyinmiş bir adam Sultan Alpaslan! Etrafında kumandanlar. Sıra sıra, dizi dizi askerler. İman kalesi, ruh hamlesini tazeleyecek olan serdengeçti yiğitler. Kalb adamları.”¹⁹⁴ Yazar eleştirilerini kendi ırklarından olmasına rağmen İslam'ı seçtikleri için Müslüman Türklere zulüm yapan ve Bizans saflarında paralı askerlik yapan Uzlar üzerinden yapar. Uzların bu denli zükümkar tavırlarının yanında Malazgirt Savaşı'na ramak kala Kürt beylerinin çağrı yapmadan desteğe gelmesi ırk birliğinin değil din birliğinin önemini gösterir. Yazar, *Biz Osmanlıyız* kitabında da bu birlikteliği vurgular: “Malazgirt'te Alpaslan'ın üzerine yürüyen Bizans ordusunda bulunanların ortak adı ‘düşman’dı; Selçuklu ordusunun içinde yer alan Türk, Kürt, Laz, Çerkz, Abaza, Arnavut vs. gibi etnik unsurların ortak adı ise ‘kardeş’ti...”¹⁹⁵

Birleştirici güç, dini birlik içinde aynı amaç uğruna savaşmaktır. Bizans ordusu olabildiğine kalabalık fakat dini birliktelik yok. Çeşitli ırklardan insanlar olmasının yanında farklı dinden insanların bulunması birlik olmaya engeldir. Selçuklu ordusu ise Kürt ve Türk ırkı ile İslam sancağı altında aynı amaç uğruna düşmanla savaşır. Bizans'ı hezimete uğratan, Selçukluyu da muzaffer kılan temelde din birliğinin olup olmaması ile ilgilidir. Roman boyunca bu din birliği ön plana çıkarılarak ana vakaya işlenir. Yazarın romanında ele aldığı dinler ayrılığı ve birlikteliğine bu denli pekiştirerek tarihi vaka üzerinden vermesi kaleme aldığı dönemdeki sorunları yansıttığından kaynaklıdır. “Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı romanındaki Uzlar ve Peçenekler gibi Müslüman olmayan Türk kavimleriyle, Selçuklular gibi Müslüman olmuş Türk kavimler arasındaki ırk kavgası, Müslüman olmayan kavimlerin, Müslüman olan Türk kavimlerine ‘Arabın dinine girdiniz’ diye aşağılaması, öldürmesi gibi olaylar; romanın yazıldığı yıllarda Türkiye’de yaşanan hadiselerle çok benziyordu.”¹⁹⁶

¹⁹⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 168

¹⁹⁵ Yavuz Bahadıroğlu, *Biz Osmanlıyız*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2020, s. 9.

¹⁹⁶ İsmail Fatih Ceylan, *Romancının Romanı*, Nesil Matbaacılık, 3. Baskı, İstanbul, 2000, s. 47

Romanda yer alan Güneş ufuktaki ak bulutlara tutuna tutuna kayması, akşam güneşinin gölgeliğine doğru, gecenin koyu, akşamın alacası gibi zaman kavramları olay örgüsünü daha canlı tutar. Olayların geliştiği andaki zamanlar genelde vakit namazları üzerinden aktarılır. Bunların dışında bahsedilen zaman dilimleri belirsizdir. Olaylar kaç saat ya da kaç gün sürer bilinmez. Zaman olarak en net bilinen Malazgirt Savaşı (1071)'dir.

Ana vaka üzerinde ele alınan mekanların bazıları okuyucunun gözünde canlandırmak için kullanılır. Sultan Alpaslan'ın çadırı ile Diyojen'in çadırının mekânsal tasviri ile olaylar okuyucuya daha rahat yansıtılır. Bazı mekanlar da artık roman karakteri ile özdeşleşmiştir. Diyojen Kostantinapol (Bizans), Alpaslan Ahlat mekanları ile işlenir. İkisinin de ortak noktası ise Malazgirt'tir. Malazgirt deyince akla Diyojen'in hezimet, Alpaslan'ın zaferi gelir. Ayrıca romanın başlangıcında bulunan köyün imamı, cami ve caminin avlusundaki ağaç yazarın bizzat kendi köyünün mekânsal özellikleridir.¹⁹⁷

Yazar yer yer okuyucuyu olayın içinde tutmak için merak unsurunu kullanır. Abdurrahman Gazi'nin tanıtımında bunu görürüz. Romanın ilk bölümünde yıllar önce savaşa gitmiş ve esir olmuş bir adamın köyüne dönüşü anlatılır. Bu kişinin kim olduğu söylenmeden kendisi ile ilgili bilgiler verilir. Köyün imamı ile olan konuşmasının ardından onun kaçırılan Tekin'in babası, Abdurrahman Gazi, olduğunu öğreniriz. Yazar Abdurrahman Gazi'yi yine romanın üçüncü bölümünde merak unsuru olarak kullanır. Andronikos Dukas'ın yanına gider. Burada sadece isim verilmeden Afşin Bey'in adamı sahne alır. İkili konuşmanın ardından verilen bilgiler neticesinde bu kişinin Afşin Bey'in hizmetinde bulunan Abdurrahman olduğu aktarılır.

Romanda geri gitme (flashback)¹⁹⁸ yöntemine de yer verildiğini görürüz. Abdurrahman Gazi'nin köye gelişinden sonra geçmişte başına gelenler anlatılır: “Gidiş o gidiş. Putperest Uzlara esir düşmek zül ya, düştü işte. Dile kolay, tam beş yılı gitti.

¹⁹⁷ Ceylan, *a.g.e.*, s. 47

¹⁹⁸ “Bir yazarın romanın asıl aksiyonunu kesmesini sağlayan bir aygıt. Romancının, erken zamanlar ve ilk zamanlardaki bir olay ve durumu, şimdide cereyan ediyormuş gibi yeniden yaratması. Bkz. Himmet Uç, *Ansiklopedik Roman Eleştiri Terimleri*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2006, s.149

Kah çalıştırıldı, kah demir kafese konularak dolaştırıldı. Beş yıl değil, beş yüz yıl kadar uzun geldi esaret. Bir gün kurtulacağını düşünerek bekledi...”¹⁹⁹

Bizans İmparatoru Romen Diyojen’in tahta nasıl geçtiğiyle ilgili de geriye giderek bilgi verilir: “...İmparator bir evlilik bağı ile bu makama gelmiş, başka hiçbir meziyeti olmayan alelade bir kumandandı. Kraliçe Evdoksiya bu adamla evlenmekle hata etmişti. Bu davranışı yüzünden İmparator naipliği hüviyetinin düşmesi lazımdı. Fakat o bütün Bizanslı asilzadelere şeytanca bir oyun oynamış, yağdan kıl çeker gibi işi halletmiş, İmparatorluk tacını Kapadokyalı Romen Diyojen’i başına geçirmişti.”²⁰⁰

Aynı yöntem Mengüç’ün bir arda olduğu üç kişiyle nasıl yollarının kesiştiği anlatılır: “...Daha ne kadar olmuştu ki tanışalı, birleşeli. Şişmanla üç aydır beraberdi, diğer ikisine birkaç gün önce yolda rastlamıştı. Başiboşluk tek ortak vsıflarıydı. Birbirlerini kaynaştırmıştı. Bizans karargahının yakınında idiler. Romen Diyojen’in ordusuna asker yazılmak için bunca yolu tepmiş bulunuyorlardı.”²⁰¹

Yazar, leitmotiv (Anlamlı Tekrar) tekniğinden ²⁰² yararlanarak Mengüç’ün romandaki yerini daha iyi oturtur. Koku ve et beni gibi motifler ile onu tanımlar. Koku, romanın beş yerinde tekrarlanarak Tekin (Mengüç)’in babası Abdurrahman Gazi tarafından işlenir. Tekin ne zaman Abdurrahman’a yaklaşırsa ya da onunla yolları kesişse Abdurrahman onun kokusunu alır. Evlat kokusu. Romanın üçüncü bölümünde bahsettiği et beni motifi de gerçekte Mengüç’ün Abdurrahman’ın oğlu Tekin olduğunun ispatıdır. Yazar Mengüç’ün et benini üçüncü bölümde işler. Okuyucuya Mengüç’ün vücudunda onu tanımlayacak bir işaretin olduğu gösterilir. “...Her sıkıntılı anında olduğu gibi yine iki omuzu arasındaki büyükçe et beni kaşıyordu. Dayanılmaz bir arzu ile elini oraya atmıştı. Hırsından kanatıncaya kadar kaşdı.”²⁰³ Daha sonra romanın son bölümünde Mengüç’ün savaş meydanında yaralanması sonucunda Abdurrahman’ın et beni görmesi ve onun oğlu olduğuna kanaat getirmesidir. “Bakakaldı. Olabilir miydi? Bu çocuk... Tekin. Şu omzundaki kocaman siyah ben. Annesiyle birlikte oğlunu

¹⁹⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 6

²⁰⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 35- 36

²⁰¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 52

²⁰² “Bir romanda sık sık tekrarlanan konu veya kişilerle ilgili olarak tekrarlanan bazı kelimeler.” Bkz. Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 17. Basım. s. 263

²⁰³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 59

yıkarken hep gördüğü, hep sevdiği dokunup sıkıldığı, oğlunu bağırttığı... O ben. Oğlumun sırtındaki siyah. Tatlı.”²⁰⁴

Yazar, cezalandırıcı yapı (Plot Punitive) tekniğinden yararlanarak toplumsal kötülükleri okuyucu nazarında cezalandırmaktan hoşnut olur.²⁰⁵ Mengüç’ün gönül verdiği kızı Çavlı ve Tamiş’in öldürmesi üzerine aynı şekilde karşılık vererek onları öldürmesi, Romen Diyojen’in Mişel Psellos’u her şeye burnunu sokuyor diye Kostantinapol’e göndermesi, General Basillas ve İmparator Romen Diyojen’in esir düşüşü cezalandırıcı yapıya örnektir.

2.2. SELAHADDİN EYYÜBİ

2.2.1. Roman Üzerine

Selahaddin Eyyubi romanı Yavuz Bahadıroğlu’nun 1976 yılında yayımlanan diğer bir tarihi romanıdır. Romanda “Kudüs Fatih” olarak bilinen Sultan Selahaddin’in Haşhaşilerin suikast girişimlerine karşı verdiği mücadele ve haçlı ordularına karşı Müslüman beldelerin, bizatihi Kudüs’ün küffarın elinden kurtarılması için verilen mücadele anlatılır.

Romanın açılışı(openning)²⁰⁶ romanın başkahramanı Sultan Selahaddin Eyyubi’nin tanıtımı ile yapılır. “Gece yarısı rüzgârı çadırların arasında yalelli söylerken Sultan Selahaddin Eyyubi uyuyordu. Aylar süren meşakkatli bir seferin biriktirdiği yorgunluğu uykunun dinlendirici kollarında gidermek için, koyun postundan döşegine uzanmış, Eyyübilerin geleceğini düşünür düşünür uykuya dalmıştı.”²⁰⁷ Daha sonra Haşhaşi lideri Reşiddüddin Sinan’ın emriyle görevlendirilen fedainin Sultan Selahaddin’in çadırına gizlice girerek onu öldürme teşebbüsünde bulunması ile devam eder. Heinz Halm, *Haşhaşiler* kitabında Sultan Selahaddin’e yapılan bu suikast girişimini şöyle anlatır: “Fedailer gerçekten de Aralık 1174 tarihinde Selahaddin’in kampına sızmayı başardılar ancak Haşhaşi kalelerinin yakınlarında toprağı bulunan ve onlarla sık sık iş yapan emir onları tanıdı ve sorgulamaya çalıştı. Fedailer onu öldürdüler ve içlerinden biri elinde hançeriyle Selahaddin’in çadırına girmeyi bile

²⁰⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 184 - 185

²⁰⁵ Uç, *a.g.e.*, s. 307

²⁰⁶ “Romanların başlangıçları farklıdır. Romanın geleceğinin temeli başlangıcında atılır. Geleneksel romanda başlangıçların klasik bir düzeni vardır. Bir şahıs ve bir ailenin tanıtımı ile romana girilir.” Bkz. Himmet Uç, *Ansiklopedik Roman Eleştiri Terimleri*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2006, s. 258

²⁰⁷ Yavuz Bahadıroğlu, *Selahaddin Eyyübi*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2021, s. 5

başardı fakat muhafızlar epeyce kayıp verme pahasına suikastçıların hepsini öldürmeyi başardılar.”²⁰⁸ *Selahaddin Eyyubi* romanında ise bir fedainin kapıdaki nöbetçileri öldürüp çadırın içine girip uyuyan Sultan’a elindeki zehirli hançerle öldürecek olması anlatılır: “Boğuşma başlamıştı. Zehirli hançerin herhangi bir yerini azıcık çizmesi demek, ölüm demektir. Katil bunu biliyor, ne olursa olsun, Sultan’ı azıcık yaralayabilmek için insanüstü bir gayret sarf ediyordu. Fakat Sultanın hayat mumu sönmemiş, vadesi bitmemişti. Hasımını kısıvrak yakaladı. Ne yazık ki, dövüşme sırasında hançer hasımın kolunu çizmişti. Bir dakika sonra kaskatı oldu. Nefes alamıyordu. Yüzü morarmış, dudakları manasız bir sırtıkla incelmışti. Artık konuşamazdı.”²⁰⁹ Yazar, tarihi olayı kendi kurgusuna göre şekillendirip romanın fiktif yapısına işler. Zira romancının görevi gerçek tarihi anlatmak değil, gerçek tarihin hikâyesini oluşturmaktır.

Bu suikast girişiminin ardından Haşhaşilerin üzerine gitme kararı alınır. Romanın ilk beş sayfasında anlatılan bu epizottan sonra Selahaddin ve ordusunun Askalan Kalesi’nde Kudüs Kralı Budin ve Kont Şatıyö’ye karşı savunma üzere oldukları sahne ile başlar. Bu geçiş sırasında arada yaşananlar aktarılmaz. Yazar, ilerleyen sayfalarda Sultan’ın kardeşi Turan Şah’ın Bilal ile konuşmasında üstü kapalı bu arada yaşananlar ile ilgili bilgi verir: “Tam Haşhaşi Reisi Şeyhülcebel Reşiddüddin Sinan’ı melanetlerine tövbe ettirmişken, tam Mısır’ı surlarla çevreleyip medreseler, camiler, kervansaraylar kurmaya başlamışken fesat zuhur ediyor. Kudüs Kralı, Frank askerlerinin başında Askalan’ı basıyor, etrafı tahrip ediyor yağmalıyor. Az daha sultanımızla bile esir olacaktık, o dillere destan soğukkanlılığı olmasaydı, o akıllara durgunluk veren harp oyunlarını bilmeseydi kurtulmamıza imkân yoktu. Bir de senin saman adamların tabii. İyi buluştu, sağol.”²¹⁰ Ayşe Atıcı Arayancan ise *Efsaneler ve Gerçekler* kitabında o arada yaşananları tarihi gerçeklikle aktarır: “Raşidüddin Sinan, 1174 yılında cuma günü Selahaddin’in ordugâhına fedailerini yolladı. Ancak Nasih al- din tarafından fark edilen fedailerin yakalanması üzerine suikast önlendi. Halep’in kuzeyindeki Ezaz’ı kuşattığı dönemde, İsmaililerin ikinci kez suikasta uğradı ancak zırhlardan dolayı yine kurtuldu. Suikast girişimlerinden dolayı Selahaddin Eyyubi, İsmaililerden öç almak

²⁰⁸ Heinz Halm, *Haşhaşiler: Gizli Bir Örgütün Tarihi*, Runik Kitap, İstanbul, 2020, s. 75- 76

²⁰⁹ Yavuz Bahadıroğlu, *Selahaddin Eyyübi*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2021, s. 7

²¹⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.* s. 18

maksadıyla onların topraklarına saldırarak Mesyaf Kalesi'ni kısa süreliğine kuşattı. Ancak komşusu İsmaililer ile iyi geçinmekte fayda gören dayısı Şihabeddin Mahmud b. Tekeş'in ısrarları üzerine Raşiddüddin Sinan ile ateşkes yapmak zorunda kalan Selahaddin'in, İsmaili topraklarından çekildi."²¹¹ Romanda Haşhaşiler üzerine gidilmesi konu alınır fakat Haşhaşilerle mücadele kısmı anlatılmadan Askalan'da Kudüs Kralı ile olan mücadeleye geçiş yapılır. Tarihi kaynaklarda Mesyaf Kalesi'nde Haçlılar ile savaştığı geçer. Romanda ise Haçlılar üzerine gittikten sonra Askalan Kalesi'nde Kudüs Kralı ile olan mücadelesi anlatılır. Yazar, Mesyaf Kalesi'nde Haçlılarla olan mücadeleyi anlatmadan Askalan Kalesi'ne geçiş yapar. Bu da metnin bağlamından hareketle okuyucu için kafa karışıklığına sebebiyet verir.

Romanda Haşhaşiler ile olan mücadele ilk vaka halkasından sonra yer almaz. Kudüs Kralı ile olan mücadele roman boyunca ele alınır. Çünkü Haşhaşiler için romanda geçen "melanetlerine tövbe ettirmişken" ifadesi onlarla anlaşma yapıldığını ve bir daha çatışmadıklarını gösterir. Ramazan Şeşen hocamız da bunu teyit eder: "Selahaddin, Ağustos 1176'da Halep – Musul kuvvetleriyle anlaştıktan sonra Haşhaşiler'in merkezi Misyaf (Masyaf, Misyab) Kalesi'ni kuşatıp topraklarını yağmaladı. Haşhaşiler bu olayın ardından onunla iyi geçinmeye söz verdiler ve bir daha Selahaddin'le Haşhaşiler arasında olay çıkmadı."²¹² Romanın girişinde Haşhaşiler ile kısa bir mücadele anlatıldıktan sonra roman, Kudüs'ün fethi yolunda Kudüs Kralları ve haçlı ordusuna karşı verilen mücadelelerle devam eder.

Romanda, Sultan Selahaddin, gösterişten, şatafattan uzak sade yaşayan, kimseye kötü niyetle yaklaşmayan, düşmanına bile iyilikle, adaletle, merhametle karşılık veren, her zaman sulh içinde olmayı yeğleyen bir başkarakter olarak işlenir Sultan Selahaddin'i konu alan batıya ait tarihi romanlarda da bu kişisel özellikleri ile yer alır. M. Halil Sağlam yazdığı makalede Selahaddin Eyyubi'nin batı kaynaklı tarihi romanlar olan *İslam'ın Kılıcı Selahaddin Eyyubi*, *Selahaddin Eyyubi'nin Gölgesinde*, *Kartal, Bir Savaşçı Doğuyor*, *Selahaddin Eyyubi ve Aslan Yürekli Richard*, *Tanrı'nın Savaşçıları*

²¹¹ Ayşe Atıcı Arayancan, *Haşhaşiler: Efsaneler ve Gerçekler*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2020, s.149

²¹² Ramazan Şeşen, "*Selâhaddîn-i Eyyûbî*", TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 38, 2009, s. 337

Üçüncü Haçlı Seferinde Selahaddin Eyyubi ve Aslan Yürekli Richard, Tozkoparan eserlerinde Sultan Selahaddin'i onun kişisel özelliklerine göre incelemesini yapar.²¹³

İsmail Fatih Ceylan, *Romancının Romanı* adlı eserinde *Selahaddin Eyyubi* romanı ile ilgili değerlendirmede bulunur: “Roman Selahaddin Eyyubi'yi her yönüyle ve dönemin bütün özellikleriyle ele alınır. Selahaddin Eyyubi'nin düşmanların takdirini kazanan zekâsı, hızı, iyiliği ve yiğitliği, dillere destan savaş tekniği romanda başarılı bir anlatımla tasvir edilir. Aynı zamanda dönem bütün ayrıntılarıyla anlatılır.”²¹⁴

2.2.2. Roman Özeti

Roman altı bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm, Sultan Selahattin'in uykusunda suikasta uğramasıyla başlar. Haşhaşi lideri Reşiddüddin Sinan, Sultan'ı öldürmesi için müritlerinden birini görevlendirir. Fakat başarılı olamaz. Bu olaydan sonra Sultan Selahaddin sefere çıkmanın şart olduğunu söyler. Sefer öncesi atıyla gezintiye çıkmak ister. Fakat ata biner binmez at onu sırtından atar. Haşhaşiler ikinci bir suikast girişimini de yapar. Atın eyerinin altına iğne konulduğunu görürler. Artık Haşhaşiler ile olacak olan savaş kaçınılmaz olur.

Selahattin Eyyübi, Reşidüddin üzerine yürür ve Askalan Kalesi alır. Fakat kaleyi aldığı duyan Kudüs Kralı ve Kont Şatıyö, tarafından mahsur kalır. Uzun bir süre mahsur kaldıklarından su ve erzaklarının tükenmiş olduğunu düşünürler fakat nasıl hala dayandıklarına şaşırırlar. Kudüs Kralı, bu duruma artık canı sıkılır. Kuşatmayı Kont Şatıyö'ye devrederek Kudüs'e gider.

Sultan Selahattin ve yol arkadaşları, erzakları kalmamasına rağmen teslim olmayı düşünmezler. Bilal'in teklifi ile samandan korkuluklar yapıp üzerine asker kıyafetleri giydirerek düşmana çokluk olduklarını sanmalarını sağlar. Kont Şatıyö, Halife'den yardım alıklarını düşünerek panikler. Sultan Selahattin ordusu ile birlikte saldırıya geçer. Şatıyö, iki yüz kişilik bir ordu olduklarını görünce rahatlar fakat o iki yüz kişi Şatıyö'nün birliğini dağıtır, geri çekilir. Şatıyö artık boşa kan akmasın diyerek Sultan'a barış elçisi gönderir. Sultan Selahattin de kendisine güvenebilmesi için ismini

²¹³ Sağlam, M. H. *Batılı Tarihî romanlarda Muteber ve Müslüman Bir Türk Karakter: Selahaddin Eyyubi*. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (62), 231-247.

²¹⁴ İsmail Fatih Ceylan, *Romancının Romanı*, Nesil Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul, 2000, s. 90

vereceği haçlı kumandanlarını kaleden çıkıp güvenli bir yere gidene kadar teminat olarak ister. Şatiyö kabul eder.

Selâhattin ve ordusu kaleden çıkar ve Tih Çölü'ne yürürler. Çölün şartları onları çok zorlar. Mola verdikleri yerde Sultan'ı çöl yılanı ısırır. Buna rağmen Sultan durup vakit kaybetmek istemez, yola koyulurlar. Yolda fenalaşır, devenin üzerinde duramaz olur. Mola verilir. Sultan Selahattin kendisinde değildir, ara ara maziye gider. Geçmişte nasıl biri olduğu ve sonrasında sultanlığa doğru nasıl yol aldığı aklına gelir.

Sultan'ın yol arkadaşları durumun vahametini anlarlar. Susuz kalan Sultan'a su içirmek için develerden birini keserler, hörgücünden çıkan az bir suyu içirirler. Sabaha karşı Sultan iyileşir, kendine gelir. Uyandığında kendilerinin bir pınar başında olmadıklarını, içtikleri suyu devenin hörgücünden temin ettiklerini öğrenir. Sultan, yol arkadaşlarının içmeden kendisinin su içtiğini anlayınca içten içe üzölür.

İkinci bölüm, Amury'nin yerine kral olan Budin'in taç giyme merasimi ile başlar. Bu merasimde Şatiyö, Sultan Selahattin ile olan mücadelesini yalanlarla anlatmaya başlar. Onu yendiğini ve kendisinden korkarak çöllere düştüğünü anlatır. Fakat Sultan Selahattin'in güçlü bir ordu ile birlikte onların üzerine doğru geldiği haberi almaları ile Şatiyö'nün foyası ortaya çıkar.

Kral Budin, hemen Ürdün'e giderek şehrin en sağlam yerine kale inşası başlatır. Şatiyö iki bin kişilik bir ordu toplamaya çalışır. Bu toplama sırasında Sultan'ın casuslarından Bilal ve Osman bulunduğu yerde bir süre kalır. Daha önceki gelişinde gördüğü yeşil panjurlu evin kızını yine görmek ister. Evin yakınında bekler. Kont Şatiyö'nün kumandanlarından Herzel'in kızı Sonya'dır. Gönlünü ona kaptırır. Kızı bir kez daha gördükten sonra Bilal ile buluşup Sultan Selahattin'in huzuruna çıkarlar. Gördüklerini ve duyduklarını anlatırlar.

Sultan Kudüs Kralı Budin'e sefer düzenler. Bilal ile Osman öncü kuvvet olarak giderler ve sabaha kadar düşmanın huzurunu kaçırlar. Sabah olunca ordu sefer için hazırdır. Sultan, Ürdün şehrine bir kale yapılmakta olduğunu görür ve inşayı durdurmaları için elçi göndererek para teklifinde bulunur. Budin bu teklife ve elçinin sözlerine sinirlenir ve istemeden de olsa adamları tarafından öldürölmesine sebep olur. Sultan Selahattin'in kaleyi almaktan başka seçeneği kalmadığını düşünerek saldırır. Yenileceğini anlayan Kral Budin kaçar ve kale Müslümanların eline geçer. Sultan

Selahattin kalenin yarım kalanını esir alınan Hristiyanlara gönüllülük esasına dayalı ücreti mukabilinde yaptırmaya koyulur. Aralarında Varenk adlı bir taş ustası Müslümanlara yardım etmenin inandığı dine ihanet olacağını söyleyerek kabul etmez. Varenk'in cevabı Sultan'ı memnun eder. Esir aldığı kişiye, Osman'a, kefarete parasını vererek onu azat eder. Bu yapılan iyi niyetli davranış karşısında Varenk şaşırır. Sultan'ın bu davranışından sonra Osman'la olan muhabbetiyle birlikte de İslam'a olan bakışı değişir. Osman ile dost olurlar. Sonya ile ilgili konuşurlar ve Osman onun hakkında bilgi edinir. Kudüs'te görüşmek üzere Varenk'i uğurlar.

Kudüs Kralı Budin, Selahattin Eyyübi'yi yenemeyeceğini anlar ve barış ister. Sultan'ın kabul etmesiyle iki yıllık anlaşma yapılır.

Halep saltanatının başına İzzettin Mesud'un geçtiği haberi gelir. Selahattin Müslüman birliği için elçi gönderir fakat o çoktan Kral Budin ile ittifak kurmuştur. Öte yandan Hısn Rabban kentini de Selçuklu Sultan'ı II. Kılıçarslan'ın kaleyi zapt ettiği haberini alır. Selahattin, Müslümanların birlik olmayışına, yardım çağrılarına cevap vermeyişlerine üzüldür. Ordusunu alıp Suriye'ye geçer. Burada geçinemeyecek kadar güçsüz olan aileleri yanına alarak Mısır'da iskân ettirir. Giyecek, yiyecek ihtiyaçlarını karşılar. Medreseler, hanlar, camiler inşa ettirerek özlediği ilim sohbetlerine kavuşur.

Üçüncü bölüm, Kont Şatıyö'nün Müslüman kervanları basması haberi ile başlar. Seyit Ali ve arkadaşları kendi aralarında bu durumu konuşurlar. Hısn Rabban Kale'sini zapt eden Kılıçarslan, Sultan'ın elçi olarak gönderdiği Takiyüddin'in sözleri ile pişman olup geri çekildiği söylenir. Halep'ten de bazı Müslüman temsilcileri kendilerini İzzettin Mesut'tan kurtarması için Sultan'dan yardım ister. Sultan Selahattin de ulemayı toplayarak İzzettin Mesut'u ve İslam adaletinden sapan bütün emirleri düzene sokmak adına bir beyanname hazırlar. Halka ve devlet yöneticilerine duyurulur.

Selahattin ulemeden onayı alarak İzzettin Mesut'un üzerine sefere çıkar. Giderken Halep'i alır. Sonra Musul'a varır. Musul halkı da şehri teslim etmeyi düşünürler fakat üzerlerine silahlı askerler gönderilmesiyle bu kararı uygulayamazlar. Kaleden bir şekilde çıkmayı başaranlar şehri susuz bırakılarak alınabileceğini söyler fakat Selahattin onca masum kişiyi de susuz bırakmak istemez. Aynı gün Kral Budin'in öldüğünü v yerine Kral Gui dö Lusignan'ın geçtiği haberini alır. Sultan Selahattin bu

işin içinde Kont Şatıyö'nün parmağı olduğunu düşünür. Bunun üzerine Bilal ve Osman'ı olayın aslını araştırmaları için Kudüs'e gönderir.

İzzettin Mesut, Kral Budin öldüğü için endişelenir. Yeni gelen kralla anlaşabileceği ile ilgili tereddüdü vardır. Bunun üzerine Sultan'a elçi gönderip hatasından dönmeyi düşünür. Gelen elçilere Sultan, kendisine bağlı olur, vergisini verirse bağışlanacağını söyler ve elçiler de kabul eder.

Bu anlaşmadan sonra dönüş hazırlığına başlayan Sultan Selahattin'in huzuruna Kral Gui'den de elçi gelir ve onlar da barış isterler. Kral Gui ile de dört yıllık anlaşma yapılır.

Sultan Selahattin hastalığa yakalanır. Seferler yüzünden ihmal ettiği hastalığını tedavi ettirmek için Mısır'a döner. Sultan'ın olan biteni öğrenmesi için gönderdiği Bilal ile Osman Kudüs'e varırlar. Varenk'in evini bulurlar. Hem Sonya hem de Kral Gui ile ilgili bilgiler edinirler. Babasını, Kont Şatıyö'nün öldürdüğünü öğrenen Sonya, Kral Budin'in huzuruna çıkarak babasının kanını ister. Kral Budin de bunu fırsat beller. Şatıyö'nün zırhlı askerlerinden kurtulmak için hepsini Kerak'a gönderir. Kont Şatıyö yalnız kalınca onu suçundan dolayı yargılayarak zindana attırır. Fakat günün birinde Şatitö'nün askerleri geri döner ve onu aradan kurtarırlar. Sabahına da Kral Budin'in ölüsünü bulurlar.

Varenk, Şatıyö'den Sonya'yı kurtamak için onu Manastır'a gönderir. Fakat burada da rahat vermezler. Bunun üzerine Sonya Varenk'e sığınır. Varenk de kendi yanlarına alır. Osman, Sonya'nın kendi yanında oluşuna sevinir ve onla görüşür. Birbirlerine hediye vererek kendi aralarında sözlenirler. Kudüs'ü fethettikleri sabahına düğün için karar alırlar.

Dördüncü bölüm, Şatıyö'nün kervancı Abdullah'ın kervanını basıp herkesi öldürmesiyle başlar. Haber Sultan Selahattin'in kulağına varır. Kral Gui'ye zararın karşılanması ve bir daha tekrarı olmamasını bildiren bir mektup gönderir. Kral Gui, Şatıyö'nün başına buyruk şövalye olduğunu ve mesuliyet almayacağını söyler. Bunun üzerine Sultan Selahattin ulemayı toplayarak Kral Gui'ye sefer kararı alır. Ordusunu da toplayıp Keraş şehrine varırlar ve şehri muhasara ederler. Kral Gui, Normanaların başı Raymond ve Kont Şatıyö ile birlikte Selahattin'in muhasara ettiği şehri onlar da muhasara ederler. Sultan Selahattin ilk önce Tebra kıyılarını tuttuğu için Kral Gui'yi ve

ordusunu arkadan sararak kısıpaca alırlar. Kont Şatıyö bir gece habersiz kaçır, Gui yenilir ve esir olur. Ağlayarak her şeyin sorumlusunun Şatıyö olduğunu ve kendisini kandırdığını söyler. Sultan, onu teselli eder.

Kont Şatıyö sarp dağların ardında bulunan bir kaleye sığınır. Sultan iki ay uğraşır, sonunda onu da yener ve esir alır. Şatıyö'yü Gui'nin yanına getirir. Gui onu görür görmez onun boğazına atılır ve onu boğarak öldürür. Sultan, Askalan Kale'sini kendisine vermesi şartıyla Gui'yi serbest bırakacağını söyler. Gui, Müslüman esirlere yaptığı zulümleri, işkenceleri kendisine de yapılacağını düşünürken Sultan onu kale karşılığında serbest bırakır. Bu durum onu çok şaşırtır. Uzun zamandır uzak kaldığı halkı hakkında Sultan'dan bilgi ister. Gui, kendisi yokken Balion diye bir kumandanın başa geçtiğini öğrenir. Balion acımasız ve sulh yanlısı olmayan biridir. Sultan ise hedefe, Kudüs'e, ulaşmak için artık sulhun olamayacağını söyler. Gui, Sultan'ın yanından ayrılır.

Sultan ordusunu toplar, Kudüs'e saldırma hazırlığına geçer. İlk önce Emir Turanşah'ı elçi olarak gönderir. Şehri teslim etmeleri durumunda kan akmayacağını ve dileyenin istediği yere gitmesine kolaylık sağlayacağını söyler. Balion bu teklifi duyunca Emir Turanşah'ın yakasına yapışır. Aralarında arbede yaşanır. Gui de şehri teslim etmeyeceklerini, savunmaya hazır olduklarını söyler. Turan Şah, Sultan Selahattin'in huzuruna dönerek anlaşmaya varmadıklarını bildirir.

Balion defalarca huruç denemesi yapar ama başarılı olamaz. Sonunda şehri savunamayacaklarını anlarlar ve Balion şehri teslim için elçi olarak Sultan'a gider. Her erkek, kadın ve çocuk için kurtuluş bedeli verilmesi teklifinde bulunur. Sultan da tüm savaş melezlemelerini teslim etmeleri durumunda teklifi kabul eder.

Sultan Selahattin, Kudüs'e girer. Kral Gui rahatsız olduğu için sarayındadır. Sultan2ı Balion karşılar. Kudüs kralının tahtı ortadadır. Sultan kaldırılmasını ve yerine sedir getirilmesini söyler. Balion ve Kudüs halkı şaşıır. Daha sonra herkes can diyetini ödemek için sıraya girer. Papaz Aziz Sagner cübbesinin altında kilisenin altın şamdanlıklarını saklar. Kendi kurtuluş bedelini öderken Veronika adlı bir kadın, savaş öncesi tüm mal varlığını Müslümanları yensin diye kiliseye verdiğini, kendisi ve kızı için kurtuluş bedeline ihtiyacı olduğunu söyler. Sagner duymazlıktan gelir. Bunun üzerine Sultan ona çıkışır, cübbesindeki sakladıkları ortaya çıkar. Tüm papaz ve

kumandanların üstü aranarak çalınan başka şeyler varsa onları fakirlerin kurtuluş bedeli sayar. Veronika ile kızı Luka'nın bedelini Sultan kendi kesesinden öder. Veronika bu cömertlikten etkilenir, burada kalmak ve Müslüman olmak ister.

Turanşah da yetimler, kimsesizler için kendi kesesinden onların kurtuluş bedelini verir. Bilal ile Osman da işler kolaylaşınca Vanek'in yanına Fatma'yı görmeye giderler.

Beşinci bölüm, Kral Gui'nin peşine taktığı papaz ve kumandanları ile birlikte bir çadırda konaklamasıyla başlar. Peder Sanger yaptığı dua ve ayinle Kralın Sultan'a karşı olan saldırmama yeminini kaldırdığını söyler. Gui de verdiği sözü tutmayarak Kudüs'ü geri alma planları içine girer. Danimarka ve İtalya kuvvetleri yardıma gelir. Onlarla birlikte Akka Kalesi'ne saldırırlar. Fakat Sultan Selahattin önceden Gui'nin saldıracağı haberini aldığı için Akka Kalesi'nde onu beklemektedir. Gui saldırırsa da başarısız olur. Sultan Halife'den yardım ister fakat halife yardıma cevap vermez. Gui'nin birliğine ise Danimarka ve İtalya'dan sonra Almanya İmparatoru Frederick, İngiltere Kralı Rişar ve Fransız Kralı Filip de yardıma gelir. Kalabalık bir haçlı ordusu toplanır. Toplansalar da başkumandanın kim olacağı yönünde anlaşmazlık yaşarlar. Herkes kendisini üstün görür. Sonunda kura yaparak kumandanlığı sıraya sokarlar. Fakat üçü de iyi yönetemez, başarısız olurlar.

Sultan, Emir Adil'i Mısır'da ordu toplaması için gönderir. Buhara donama komutanı Hüsamettin Lülü'ye de haber gönderip deniz yoluyla yetişmesini emreder. Sultan da yeni bir taktikle kalede biraz asker bırakıp Harrube Dağı'na çekilir. Bahara doğru Hüsamettin gelir. Haçlılar Akka Kalesi'ne saldırmaya devam eder. Sultan Halife'den tekrar yardım ister ama yine cevap vermez. Bu sefer Bizans imparatoruna elçi gönderip tarafsız olmasını sağlar. Ardında Konya Selçuklu Sultan'ı Kılıçarslan yardım kuvvetlerini göndereceğini bildirir. Bu taze kuvvetle biraz rahatlamış olur.

Alman imparatoru Frederick nehre düşüp boğulmasıyla birlikte birliği daha fazla dayanamaz ve geri çekilir. Düşmanın dağılmasını fırsat bilen Sultan, sağ ceneha kardeşi Emir Adil'i devrederek saldırıya geçerler. Yine bozguna uğratırlar. Düşman kendi aralarında çatışma yaşar, birbirlerini suçlarlar. Bunun üzerine Fransız Kralı Filip daha fazla dayanamaz o da geri çekilir. İngiltere Kralı Rişar da bütün ipleri eline alarak Gui'yi etkisiz hale getirir. Orduyu o yönetir. Bir sabah savaşta esir alınan iki bin beş yüz

Müslüman'ı asar. Haberi alan Sultan, Harrube Dağı'ndan Akka Kalesi'ne gizlice sızarak kumandanları ile etraflıca konuşur ve çekilme kararı alınır. Sultan'ın hastalığı nükseder ve orduya komuta etmekte zorlanır. Sığındığı Yafa Kalesi'ni ateşe vererek oradan ayrılır. Diğer çevre kaleleri de Rişar'ın konaklamasını engellemek için yaktırır.

Kral Rişar da Sultan'ın peşindedir. Yakılan Yafa Kalesi'ni kışı geçirmek için tamir etmek ister. Ama ordusu çok isteksizdir. Esir alınan Müslümanlar da işi yapmaz. Kral Rişar artık yorulduğunu hisseder. Bunun üzerine Sultan'a Kudüs'ü teslim etmeleri şartıyla sulh teklifinde bulunur. Sultan kabul etmez. Bu sefer Kudüs'ün fethiyle elde ettikleri kutsal haçı vermesi teklifinde bulunur. Sultan yine kabul etmez. Son teklifi ise kız kardeşini münasip gördüğü bir yakınına nikâhlamak olur. Bu teklifi duyan kız kardeşi onun yüreksiz oluşuna kızar ve onu azarlar. Bunun üzerine Rişar da ordusunun da bıkkınlık içinde olduğunu görünce daha da öfkelenir, Askalan'a yürür. Fakat Sultan yine ondan önce davranmış, kaleyi yakmıştır. Bu sefer Kudüs'e yürür. Bu sırada Filip'in de hudutları işgal ettiği haberini alan Rişar, Kudüs'ü alamayacağını düşünerek kumandanları ile Sultan ile barışın sağlanması için konuşurlar.

Bu sırada Sultan Selahaddin'in Remle'ye gidip kaleyi ele geçirdiği haberi gelir. Rişar da peşinden gider. Kaleye saldırırsa da Sultan onu kısıkaca alır. Gece bastırdığı için muharabe yarıda kalır. Sultan son bir darbe ile Haçlıları bu topraklardan atabileceklerini düşünse de kumandanları aynı fikirde değildir. Askerlerin yorulduğunu, kıtlığın baş gösterdiğini bu yüzden onların sulh teklifinin kabul edilmesini dile getirir. Herkesin düşüncesi bu yönde olunca Sultan bu karara uymak durumunda kalır ve düşmanla üç senelik barış anlaşması imzalanır.

Altıncı bölüm, Sultan Selahattin'in ölüm döşeginde oluşuyla başlar. Artık hastalığın son evresindedir. Başucunda oğlu Melik Efdal vardır. Sultan, onun gelişine sevinir ve ona nasihatlerde bulunur. Dışarda halk Sultan'ı görmek ister. Bunun üzerine halkın isteğini kırmaz, onlara pencereden görünür. Halktan ve yakınlarından helallik ister. Tellallar da Sultan'ın emriyle mızrağın ucuna geçirdiği kefen parçası ile bu kadar şan, şöhretten sonra şu kefenle gidiyor oluşunu çıkarır.

Hicretin 589. yılı Sefer ayının yirmi yedinci gecesi, Şam'da Sultan Selahattin Eyyubi dünyaya gözlerini yumar.

2.2.3. Romanın Şahısları

Selahattin Eyyubi romanında var olan şahıs kadrosunu hem tarihi kahramanlar hem de yazarın olayın akışına göre dâhil ettiği kurmaca kahramanlar oluşturur. Romanın başkahramanı ile baş düşman çevresinde gelişen olaylarda yer alan kahramanlar ana vakanın gelişimine katkı sağladığı gibi yardımcı vakalarda yer alan kahramanlar da bazen romanın aksiyonunu yükselterek bazen düşürerek ana vakanın canlı kalmasına yardımcı olur.

Yazar, tarihin genel kabul görülen sonucuna odaklanmaz. Onun odak noktası bu sonuca ulaştıran nedenlerdir. Dönemin insanların neler yaşayarak bu sonuca ulaştıklarıdır. Bu minvalde yazar *insan*'ı odak noktası yaparak tarihi olayı ele alır. Romanın şahıs kadrosunu da geniş tutar. Ana karakterlerle birlikte olaylar üzerinde fazla bir etkisi olmayan şahıslar da dahil romanın şahıs kadrosu elli kişidir. Bu kişiler şunlardır: Sultan Selahattin Eyyübi, Reşidüddin Sinan, Emir Adil, Bilal, Turan Şah, Kudüs Kralı Budin, Kont Şatiyö, Şeyh İsa, Mehmet Hanefi, Necmettin Eyyubi, Sultan Nureddin bin Zengi, Şirkuh, Fatımi Veziri Yaver, Kudüs Kralı Amury, Fatımi Halifesi, Osman, Sonya, Herzel, Konyalı Suud Efendi, Melik Efdal, Ferruh Şah, Emir Tuğtekin, Melik Hüseyin, Sofracıbaşı, Nine, Vanek, İzzettin Mesut, Musul Atabeyi Seyfettin, Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan, Takıyyüddin, Halit, Seyit Ali, Halep Emiri, Gui dö Lusignan, Raymond, Kervancıbaşı Abdullah, Mektupçu, Kumandan Balion, Fransız Kralı Filip, İngiliz Kralı Rişar, Alman İmparatoru Frederick, Emir Aziz, Küçük Zahir, Papaz Sagner, Veronika ve kızı Luka, Halife Nasır, Hüsamettin Lülü, Kumandan Marlon.

Romanın *protagonisti* Sultan Selahattin Eyyubi'dir. Ana vaka onunla beraber var olur ve gelişerek devam eder. *Norm şahıslar* ise Bilal, Emir Adil ve Turan Şah'tır. Sultan Selahattin'i tamamlayan ve onu güçlendiren şahıslardır.

Baş karakterin karşısında bulunan ve onun rakibi olan *baş düşmanlar(antagonist)* Kudüs Kralı Budin ve Gui dö Lusignan'dır. Roman boyunca bu iki Kudüs kralının saldırıları ve yaptıkları zulümler neticesinde Kudüs'ün fethi yolunda mücadele edilen baş düşmanlardır. Bu baş düşmanların yanında romanda karakter özellikleri değişmeyen ve sabit kalan başkahramanın belirlediği hedefe giden yolda

çelme takan, roman boyunca bu düşmanlığından vazgeçmeyen *kart karakterler* ise Kont Şatiyö ve İngiliz Kralı Rişar'dır.

Romanın başkahramanın çevresinde bulunan *yakın fon şahıslar*; Osman, Reşidüddin Sinan, Şeyh İsa, Mehmet Hanefi, Sonya (Fatma), Konyalı Suud Efendi, Melik Efdal, Ferruh Şah, Emir Tuğtekin, Melik Hüseyin, Nine, Vanek, İzzettin Mesut, Selçuklu sultanı II. Kılıçarslan, Takıyüddin, Kumandan Balion, Fransa Kralı Filip, Alman İmparatoru Frederick, Emir Aziz, Küçük Zahir, Papaz Sagner, Veronika ve kızı Luka'dır.

Başkahraman ile ilişkisinin ve olaylara etkisinin az olduğu *uzak fon şahıslar* ise; Necmettin Eyyubi, Sultan Nureddin bin Zengi, Şirkuh, Fatımi Veziri Şaver, Kudüs Kralı Amury, Fatımi Halifesi, Herzel, Sofracıbaşı, Musul Atabeyi Seyfettin, Seyit Ali, Halit, Halep emiri, Raymond, Kervancıbaşı Abdullah, Mektupçu, Halife Nasır, Hüsamettin Lülü, Kumandan Marlon'dur.

2.2.3.1. SULTAN SELAHADDİN EYYUBİ

2.2.3.1.1. Tanıtım

Romanda, Sultan Selahaddin Eyyubi'nin düşmanlarla yaşadığı o zorlu mücadelenin ardından sabırla ve kararlı bir şekilde Kudüs'ü nasıl fethettiği ve Kudüs'ün nasıl bir İslam şehri olduğu anlatılır. Bu ana olay üzerinden Sultan Selahattin, bazen anlatıcı ağzıyla bazen kendi diyalogları ile bazen de diğer kahramanların bakışı ile tanıtılır.

Romanın başkahramanı olan Sultan Selahaddin, çocukluğundan bu yana çok kitap okuyan kendini ilim haznesinde yoğuran ve öğrendiklerini düşmanla mücadele ederken uygulayan, adalet çizgisinden ayrılmayan, bütün zorlukları iman gücüyle karşılayan, “Yeri geldikçe sert, haşın, öfkeli. Yeri geldikçe sakin, müşfik, merhametli.”²¹⁵ akıl dolu harp oyunlarını bilen, soğukkanlı ve her zaman istişare ile karar alan bir liderdir. Yazar, onun istişareye çok önem verdiğini ve prensip haline getirdiğini şu ifadelerle okuyucuya aktarır: “...Sultan da böylesini isterdi. ‘Sünnet üzere istişare edilsin, kim ne düşünür, ne bilirse söylesin’ derdi. Netice kendi fikrinin aksine de çıksa rıza gösterir, ‘Mademki ümmetin reyi bu cihettedir boynumuz kıldan ince’

²¹⁵ Yavuz Bahadıroğlu, *Selahaddin Eyyubi*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2021, s. 20

diyerek, o fikrin gerçekleşmesi için ne mümkünse yapardı.”²¹⁶ Sultan’ın kendi bildiğini okumadığını, her önemli konuda meşveret meclisini topladığını ve ortak alınan kararlarla hareket edildiğini görürüz.

Sultan Selahattin’in kardeşi Turan Şah da Bilal ile olan konuşmalarında Sultan’ın çocukluğundan bu yana nasıl yetiştiği le ilgili verir: “...Baalbek şehrindeki evimizin bahçesinde koca gövdeli bir palmiye vardı. Uzanırdı serinliğine, önüne yığardı kaim kalın kitapları vururdu okumaya. Bazen muhterem babamıza, bazen sevgili anamıza öyle sualler açardı ki, sade onların değil, Baalbek’in ünlü alimlerin bile aciz kalıp cevaplandıramadıkları olurdu.”²¹⁷ Sultan’ın düşmanla olan mücadelesindeki mahareti onun çocukluğundan beri çok okumasından ve sorgulamasından gelir. İslam aleminin o parçalanmış halini gördükçe bir kaçış olarak kendisini ilme vermiş fakat memleketin ve İslam aleminin sıkıntıların omzuna yüklenmesinden kaçamamıştır.

Dönemin sultanı Nureddin bin Zengi’nin isteğiyle orduya katılıp serdar olunması istense de o ilim üzere yaşamak ister. Bu düşüncesini de babasına açar: “Ne ikbal meraklısıyım ne de fırsat düşkünü. Ne istediğimi siz de çok iyi biliyorsunuz. Rahat rahat ilimle, sanatla, edebiyatla meşgul olmak istiyorum. Sultanımın serdara ihtiyacı olduğu kadar bilgine de ihtiyacı var. Kabiliyetim mademki ilim sahasındadır, dinime ve milletime o yolla hizmet etmekliğim lazım.”²¹⁸

Yazar, Selahattin’in babası ile olan bu diyaloguyla onun Sultan olmadan önceki hayatından ve düşünce yapısından bahseder. Selahattin bu düşüncede olsa da dilden dile dolaşıp efsaneleşen sultanlıktan kurtulamamıştır: “Mümkün olsa meçhul bir İslam mücahidi olarak kalacaktı. Fakat kader kolundan çekmiş, çok sevdiği edebi sohbetlerden kopardığı gibi muharebe meydanlarına sürmüştü. Yirmi dört yaşlarında idi. Kalem ile kâğıt arasına sıkışan yirmi dört koca yıl. Sonrası kılıç, muharebe ve zaferler. Şimdi otuz dört yaşında, ilk defa mağlubiyeti tatmış bir sultan olarak öfkeli, lavlanmaya hazır bir yanardağ, köşeye sıkışmış bir yaralı aslan...”²¹⁹ Ayrıca Sultan Selahattin’in ana vaka başlangıcında otuz dört yaşında olduğu, yirmi dört yaşına kadar ilimle uğraştığını, son

²¹⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 8

²¹⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 19

²¹⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 32- 33

²¹⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 22

on yılını ise düşmanla mücadele ile geçtiği bilgisi de verilerek okuyucuya daha ayrıntılı tanıtılır.

Sultan Selahattin, romandaki diğer şahıslar tarafından da tanıtılmaya devam eder. Kont Şatıyö'nün Sultan Selahattin ile girdiği mücadelenin sonucunu yalanlar atarak Kudüs halkına anlatması üzerine Kral Budin onu uyararak kendi nazarında nasıl bir Sultan olduğunu aktarır: “Ne yaptığının farkında mısın Şatıyö, Selahaddin'i bir korkak gibi takdim ediyorsun. Bana kalırsa şimdiye kadar karşılaştığım düşmanların en merdi, en korkusuzu ve kabiliyetlisidir. Bir avuç dostuyla az daha canımıza okuyordu. Bunu nasıl unutabilirsin?”²²⁰ Sultan Selahaddin, düşmanla girdiği bütün mücadelede sulhtan yanadır, aman dileyene kılıç sallamaz. İslam âlemine ve devletine karşı saldırı olmadığı müddetçe anlaşma halindedir. Bu barış yanlısı tutumunu düşmanın bakışı ile aktarılır: “Sultan başkadır. O daima anlaşmadan taraf olmuştur, nice sıkışık anlarımızda teklif ettiğimiz anlaşmaların hemen tamamını kabullenip aman vermişti.”²²¹

Kudüs Kralı ile olan mücadelesinde savaş hazırlığı içindeyken yaşlı bir kadın şikâyetini Sultan'a anlatırken kullandığı“...genç de olsan halden anlamaklığın lazım, yoksa milletin başına sultan diye konmazdın.”²²² ifadeleri üzerine Sultan'ın verdiği cevap kendisini en iyi şekilde tanıtır niteliktedir: “Milletin başına konmuşluğumuz yok ninem” (...) “Biz milletin hizmetkârıyız, böyle belleriz.”²²³ Sultan Selahaddin aynı ifadeyi Kudüs kumandanlarından Balion'la olan diyalogunda da kullanır: “...dinimin hizmetkârıyım. Müslüman milletlerin hizmetkârıyım. Kendimi bundan başka türlü görmekten ve başka türlü görünmekten Allah'a sığınırım.”²²⁴ Sultan Selahaddin'in tevazu sahibi olmasının yanında, cesareti, asaleti, merhameti ve Allah'a teslimiyeti gerek konuşmalarında gerek yaptığı işlerde roman boyunca hissedilir.

2.2.3.1.2. Fonksiyonu

Sultan Selahaddin, romandaki fonksiyonu itibariyle en merkezi konumda yer alan başkahramandır. Onun fonksiyonu Müslümanların başında durarak onları düşmanlardan ve yapılan zulümlerden kurtarmak, insanca, hürce, Müslümanca

²²⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 43

²²¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 125

²²² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 75

²²³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 75

²²⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 143

yaşatmak ve tüm bunları gerçekleştirmek için Kudüs'ün fethi için son nefesine kadar mücadele etmektir. Bu fonksiyonu romanın çeşitli yerlerinde okuyucuya aktarılır.

Sultan'ın kardeşi Turan Şah'ın Bilal ile olan diyalogunda Sultan Selahattin'in bu amaç uğruna yaratıldığını ifade eder: “Bu ona Allah vergisi. Kurban olduğum Allah, Selahaddin kulunun büyük bir serdar olmasını istemiş, olsun da bütün ehl-i İslamı tek inanç etrafında birleştirmesini murad etmiş ve buna göre kabiliyetlerle donatmış.”²²⁵ Yazar bu işlevini gerçekleştirememekten korktuğunu, Selahaddin'in çöldeyken verdiği yaşam mücadelesinde gösterir: “Çölden korkmuyordu aslında, ölmekten korkmuyordu. Tek korkusu İslam âlemi için düşündüklerini gerçekleştiremeden ölmektir. Kudüs'ü alamadan, bu bozgunun hesabını soramadan, İslam birliğini sağlam temeller üzerine kuramadan ölmek, ölümlerin en kötüsüydü.”²²⁶

Daha sonra bu düşüncelerden sıyrılıp onun omuzları üstünde olan bu sorumluluğu gerçekleştirme arzusu içine girdiği görülür: “Böyle olmamalı, bitmemeliydi burda; kendisini bekleyenler vardı. Karısı ve çocukları. Yok onlardan önce İslam milleti. Ayrılıktan, fitneden asla hazzetmeyen, ama bazı muhterisler tarafından ayrılığa düşürülüp kardeşleriyle çatışmaya sürüklenen masum, mazlum millet. Onların ümididi, ümitlerini boşa çıkarmamak lazımdı.”²²⁷ Bu düşünceleri zamanında babası Necmeddin Eyyubi, serdar olup bu millete hizmet etmesi için onu ikna etmeye çalıştığında aklına sokmuştur: “Hizmet etmek istiyorsan işte fırsat, ayağına geldi. Tepme, zira hizmetlerin en büyüğü, en lüzumlusu, en yücesi budur! Serdar ol, yol açılsa sultan ol ve bizim yüreğimizi yıllardan beri dağlayan kardeş kavgasına bir son ver. Müslümanları etrafında toplayarak ehl-i salibi yere ser! Dinini, inançlarını dünyanın tey öteki ucuna götür. İslam medeniyetini yayabildiğin kadar yay. İnsanlık İslam adaletini tanısin ve bu ilahi adaletin gölgesinde huzurla yaşasın.”²²⁸

2.2.3.1.3. İşlenişi

Selahaddin Eyyübi'nin sultanlığı boyunca birçok düşmanı olur ve her biri ile ayrı ayrı mücadele eder. Romanın başında Haşhaşilerle olan mücadelenin yerini Kudüs Kralı Budin ile olan mücadelesi alır. Bu mücadelede Kralın kumandanlarından

²²⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 19

²²⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 21

²²⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 28

²²⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 36

Trablüşam Kontu Şatıyö Sultan Selahaddin üzerine çok oynar. . Kral Budin ölünce yerine geçen Kral Gui ile mücadelesi kaldığı yerden devam eder. Daha sonra İngiliz, Fransız ve Alman haçlı ordularıyla daha da bu mücadelesi artar. En sonunda tüm düşmanlarını mağlup ederek ulaşmak istediği hedefe varır ve Kudüs'ün Fatihi olur.

Romanın başında Haşhaşilerin lideri Reşiddüdin Sinan'ın üzerine yürür ve Askalan Kalesi'ni alır. Bu sırada kaleyi Kral Budin ve Kont Şatıyö muhasara altına alır. Uzun uğraşlar verilmesine rağmen sonuç alamaz. Artık sabrı tükenir: “İki ay mıdır, yoksa iki yıl mıdır şu minnacık kaleye mahsur ettiğimiz Sultan Selahaddin teslim olmuyor. Suyu da, yiyeceği de bitmiş olmalı, değil mi? Peki, ama nasıl davranıyor hala? Aklım almıyor Kont.” (...) “Bitti dersin, bitmez, öldü dersin ölmez; yıkıldı dersin, yıkılmaz! Baskınlarla, üstelik bizi yıpratır.”²²⁹ Kral Budin'in bu sözleriyle Sultan Selahaddin, düşmanın gözünde zorlu, anlaşılması güç yeteneklere sahip ve bütün tükenmişliklere rağmen ayakta kalabilen bir karakter olarak görülür.

Sultan'ın kardeşi Turan Şah, Selahaddin'in okuduğu kitaplardan ve ilme verdiği önemden bahsederken Bilal merakla “Peki, bunca muharebe usulünü hep kitaplardan mı öğrendi?” sorusunu sorar. Turan Şah da Sultan Selahattin'i, verdiği cevap ile daha iyi yansıtmaya çalışır: “...Sade okumaylan, öğrenmeylen olacak şey mi şimdiye kadar yaptıkları? Helbet okumanın faydasını görmüştür, zihni açılmıştır, görüşü genişlemiştir, velakin İlahi nusret de girmiştir işin içine. Hatırlasana, kum taneleri kadar çokluk düşmanın içinden şu bir avuç yiğitle nasıl kurtuldu?”²³⁰ Bilal ile olan bu diyalogda Sultan Selahaddin, kendi yeteneklerinin yanında İlahi bir güce sahip olan, Allah'ın her zaman onun başarması için yanında olduğu yüce bir insan olarak işlenir. Turan Şah, Sultan Selahaddin'in bu çetin badireleri kolayca atlatmasına akıl sır erdiremez. Sultan ile ilgili düşüncelerine devam eder: “Bu iş nasıl oldubitti dersin bilmem, oldubitti işte; belki bin Frank askerinin içinden sağ sağlam çıktı. Velidir demezsem bu sırrın altından kalkamazsın, imkânı yok kalkamazsın!”²³¹ Halkın içinde de Sultan Selahaddin efsaneleştirilir: “Kanadı var uçar, yıldırım gibi yakar, ok işlemez, kılıç kesmez”²³²

²²⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 10

²³⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 19

²³¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 20

²³² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.27

Çocukluğunu ilimle, sanatla geçiren ve hayatına bu şekilde devam etmek isteyen Selahaddin, ülkesinin ve İslam âleminin parçalanmışlığına dayanamaz. “İslam âlemi, dört bir yandan tutuşmuş yanarken, Müslümanlar kan ağlarken bir köşede edebi manzaraları sürdüremezdi. Mutlaka kılıca el atar, kalemle yapamadığını yapardı.”²³³ Selahaddin’i sultanlığa götüren bu neden, roman boyunca ana vakaya işlenir.

Sultan olmadan önceki hayatı daha çok ilim meclislerinde bulunmakla geçer. Fakat Sultan’ın aracılığıyla babası Necmeddin Eyyubi serdar olmasını ister. Selahaddin, serdarlığın kendisine göre olmadığını söylese de babası onun içinde bulunduğu durumu çözümleyerek ikna etmeye çalışır: “Sefere çıktın, askerliği sevdin. Cesaretin ve dehan sayesinde olmadık işler becerdin. Kısa zaman içinde adın efsaneleşti.” (...) “Askerlikten hoşlanmadığını söylerken gözlerin lav fışkırtıyor. Lavlar üstüme sıçrar da yanarım diye korkuyorum. Bu bana yaman bir hoşlanmışlığı gösteriyor oğul, sen ne dersen de.”²³⁴ Sultan Selahaddin, İslam âleminin içinde bulunduğu zor şartları görse de kardeş kanı akıtmak istemeyeşinden ötürü bir müddet kendisini geri çekmiştir. Babası Necmettin Eyyubi onun bu düşüncelerini okuyarak çözümlemeye devam eder. “Dindaşlarına kılıç çekme zorunda kalmaktan kaçırıyorsun.” (...) “Seni korkutan, ürküten, hayatından bıktıran, kendi kendinden kaçırıp edebi sohbetlere tıkayan his bu histir.”²³⁵

Sultan olduktan sonra Kudüs’ün fethi yolunda Kudüs Kralı Budin ile girdiği mücadele sonucunda çöllere düşer. Zehirli bir çöl yılanının ısırması sonucu fenalaşır, bitkin düşer. Yol arkadaşları Sultan’a su içirmek için develerden birini keserek ona su içirir. Ölümle pençeleşirken bile dostlarının da su içip içmediğini sorar. “Turan Şah içmediklerini söylese Sultanın da içmeyeceğini biliyordu. Ölüm halinde iken bile tebaasının yediğinizden yediği kadar, giydiğinden giydiği kadar kullanmaya mutlaka dikkat edecekti. Bu onun temel prensibiydi. Hazret-i Peygamberin hayatından ilham alıyor, yaşadığı gibi yaşamaya çalışıyordu.”²³⁶ Sultan Selahattin, kul hakkına girmekten imtina eden, buna ölüm döşeğinde bile dikkat etmeye çalışan ve yaşayışı itibarıyla Peygamberi örnek alan bir başkahraman olarak işlenir.

²³³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.22

²³⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 35

²³⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 35

²³⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.39

Kudüs Kralı Budin, Sultan Selahaddin'in Tih çölünde öldüğünü, sağ çıksa bile yakın zamanda kendine gelemeyeceğini düşünür. Fakat Sultan Selahaddin'in çölden sağ salim çıktığı ve üzerine doğru geldiği haberini alınca bu kadar kısa sürede nasıl toparlandığına şaşırır: “Gerçekten de anlatıldığı gibi bir aziz miydi, gerektiği yerde kanatlanıyor muydu? Başka türlüsüne imkân da yoktu.”²³⁷ Sultan Selahaddin, düşmanlarının gözünde bütün zorlukları kolay kılan yüce bir varlık konumundadır.

Kral Budin, Sultan Selahaddin'e karşı Ürdün'de kale inşasına başlar. Sultan şehri alınca kale inşası bitmez. Yarıda kalan inşayı tamamlamak için gönüllük esasına göre ücretleri ödenmesi şartıyla Hristiyan esirleri çalıştırmak ister. Sultan Selahaddin kendi milletinden olanlara adaletli, hoşgörülü olduğu gibi kendinden olmayanlara da aynı müsamayı gösterir. Esirlerden birinin kendi inandığı dine ters düştüğünü söylemesi üzerine onu azat etmesi de onun dini hoşgörüsünü ön plana çıkarır.

Sultan Selahaddin, Müslümanların huzur ve refahı için düşmanla mücadele ederken aynı zamanda kendi içinden olanların ayağına çelme takmaya çalışmaları onu derinden üzer. İzzeddin Mesud, zamanında Sultan tarafından mağlup edilmesini hazmedemeyip intikam peşine girer: “Sultan Selahaddin ise bu hayalperest intikamcı yüzünden Müslümanlar arasında kılıç girmemesi için dua ediyordu.”²³⁸ O, her zaman Müslümanların birlik içinde olmasını, düşmana karşı tek yumruk olmasını ister. Bunun uğruna çok mücadele eder: “İttihadı gerçekleştirmek için nerelere, kimlere başvurmamıştı ki? En küçük beyden başlayıp, büyük sultanlara kadar, bütün Müslüman idarecilere sık sık mektuplar yazardı, birleşmeye çağırırdı. Bazıları cevap bile vermez, bazıları ise doğrudan cephe açardı.”²³⁹

Sultan Selahaddin'in azat ettiği taş ustası Vanek'in İslam'a ve Müslümanlara bakışı değişince Bilal ve Osman ile de muhabbet kurarlar. Vanek Bilal ile olan konuşmasında Sultan'ın üzerinde oynanan oyunun, her başına gelen durumun neyden kaynaklandığını ifade eder: “...Yani gaileler durup dururken başınıza açılmıyor, işin içinde işler dönüyor. Selahaddin Sultan'ın serbest kalması halinde bütün Hristiyan dünyasına rağmen Kudüs'ü alabileceğini Hristiyanlar çok iyi bilmekteler, bildikleri için

²³⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.46

²³⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.88

²³⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.89

de gairesiz komamaktalar.”²⁴⁰ Sultan Selahaddin’in güçlü profilinden kaynaklı, tüm düşmanları onun gücünü kırmak, onu yormak için çeşitli yollarla onunla çatışma haline girerler.

Kral Budin’inin ölümüyle yerine geçen Kral Gui’nin nazarıyla Sultan Selahaddin ve ona inananların Kudüs’ü fethetme yolundaki kararlılığı verilir: “Zira Sultan son derece azimli ve kararlıydı. Askeri, ulemayı, halkı hep aynı istek ve kararlılık içinde görmüştü. Alelade erinden çiftçisine, çobanına, başkumandanına kadar herkes aynı azimle dolmuştu. Aynı kararı vermiş ve bu karar doğrultusunda bilenmiş insanları durdurmak ne mümkün!”²⁴¹ Nitekim de Kral Gui bu düşüncelerinde haklıdır. Kudüs’ü savunamaz ve Müslümanların eline geçer. Kudüs’e girdiğinde ortada Kudüs Kralı’nın tahtını görünce oturmak istemez: “Oturmak istemememiz rahatsız olacağız korkusundan değil, rahata alışıp sefer meşakkatinden ürkme korkusundan. Sandalyeniz yoksa birkaç minder getirin, minderiniz yoksa bir tahta uzatın kâfi. Nefis, bunca ihtimama değer bir nesne değildir.”²⁴² Sultan, dünya malına tamah etmez, geçici heveslerle nefisini tatmin etmekten kaçır. O, rahatlığın ve ihtişamının hedefe ulaşmada engel olacağını düşünür. Sultan Alaüddin’in tahtı değil yer minderini istemesi büyük bir alçakgönüllülük göstergesidir. Onun amacı düşmanları gibi şehri yağmalamak, halka zulüm edip zenginliklerine sahip olmak değil; onları ve kutsal şehri bu zulümden kurtararak daha insanca yaşamalarını sağlamaktır. Kurtuluş fidesini veremeyen bir kadının fidesini kendi cebinden karşılaması da ne kadar merhametli ve cömert olduğu en iyi şekilde aktarılır.

Kudüs Kralı’na yardıma gelen haçlı ordusu da Sultan Selahaddin’in tokadından nasibini alır. Kendisi ve ordusuyla ilgili düşünceler düşmanların bakışında işlenmeye devam eder: “Gelirken normal insanlarla savaşacaklarını sanmışlar, mutlak zafere ulaşmayı ummuşlardı. Görüyorlardı ki, Sultan ve ordusu alışılmışın dışındaydı. Belki de aralarına ifritleri, cinleri, perileri almışlardı. Yoksa ne mümkün insanın bu derece hızlı hareketi, bu derece mahareti, sebatı, cesareti.”²⁴³ Kral Budin, Kont Şatiyö ve Kral Gui’den sonra yardıma gelen haçlı orduları da Sultan Selahaddin’i insanı özelliklerinin

²⁴⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 109

²⁴¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 132

²⁴² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 146

²⁴³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 161

dışında yeteneklere sahip doğaüstü bir varlık olarak görürler. Anca bu görüşe sığınarak onu anlamaya çalışırlar.

İngiliz Kralı'nın esir aldığı Müslümanların hepsini öldürmesi üzerine aynı şekilde karşılık verilmesini, Hristiyan esirlerin öldürülmesi teklifinde bulunan olur. Sultan'ın bu durum karşısında verdiği tepki onun nefsanî duygularını öldürdüğünü ve insan-ı kamil'e ulaştığını gösterir: "Biz düşmanın cellatlığıyla değil, askerliğiyle yarışmak isteriz. Zulüm ve cinayet düşmana vergidir, haçlıların da en mahir oldukları husustur. Müslümanlara düşen atıfet ve şefkattir. Onlar ne yaparlarsa yapsınlar, bu duygularımızı öldürüp bizi kendilerine benzetemeyeceklerdir."²⁴⁴

Sultan Selahaddin, düşmanlarıyla uzun bir süre mücadele ettikten sonra barış yapılır. Artık yakalandığı hastalık onu yataklara düşürmüştür. Ölümle pençeleşmektedir. Ölüm döşeğinde iken bile tebaasını düşünür. Kendi ölümünden ders çıkarılmasını, dünya malına tamah etmemelerini ve herkesin tövbe etmesini ister. Bunun için de tellala verdiği emirle halkına şu mana dolu sözleri söyler: "Eey İslam Milleti! Eey Ümmet-i Muhammedi İşte Sultan Selahaddin, bu kadar büyük mevkilere gelip şan ve şöhrete nail olmuşken, dünyadan şu kefenle gidiyor. Bakın ibret alın!"²⁴⁵ Sultan Selahaddin, çıkmış olduğu bu yolda İslam ruhunu ilke edinmiş, inandığı doğrulardan asla vazgeçmemiş ve son nefesine kadar bu inançla yaşamıştır.

2.2.3.1.4. İç ve Dış Diyaloglar

Sultan Selahaddin'in romandaki diyalogları oldukça geniş yer tutar. Yazar hem monologları ile hem diyalogları ile Sultan Selahaddin'i daha iyi anlatmaya, yansıtmaya çalışır. O, her diyalogunda kendinden bir şeyler katar. Kendisine yüklenen sorumluluğu okuyucuya aktarmaya çalışır. Aynı zamanda bazı monologlarında da yaşadığı ve şahit olduğu bazı olaylara eleştirisini dile getirir. Sultan Selahattin'in en çok diyalog halinde olduğu yakınları; Turan Şah, Emir Adil, Bilal, Osman, düşmanları ise; Kral Budin, Kont Şatiyö, Kral Gui, Balion ve Kral Reşar'dır.

Sultan, yaşadığı tüm zorluklara ve sıkıntılara hep İslam nazarıyla bakar. İçinde kötülük yoktur. Müslümanların huzur ve güven ortamında insanca yaşamalarını ister.

²⁴⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 172

²⁴⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 185

Düşmanına bile merhametle yaklaşır. Tüm bunları onun roman boyunca gerek ikili konuşmalara gerek kendisiyle olan konuşmalarında görmek mümkündür.

Romanın başında Haşhaşiler'in Sultan'a suikast girişiminde bulunmasının ardından atının eyerine iğne konulması artık Turan Şah'ı sinirlendirir. İçlerinde bir hain olduğunu söyler. Sultan ise; kimseyi zan altında bırakmak istemez: “Böyle bir şeye inanmam, ordumda hain yoktur. İslam askeri içinde paraya tamahen Haşhaşilere imanını satacak namertler bulunmaz. Böyle bilinsin.”²⁴⁶ Sultan Selahaddin, kimseyi şüpheli duruma düşürmek istemediği gibi ordusuna sonuna kadar da güvenir.

Haşhaşiler'i tepelemek için gittiği Askalan Kalesi'nde Kudüs Kralı Budin ve Kon Şatiyö ile savaştıktan sonra çöllere düşer. Çölün o çetin şartlarında susuz kalırlar. Sultan zor durumdayken bile duruma kötümser bakmaz. Ders çıkarma ve nefsi terbiye etme olarak görür. Kardeşi Turan Şah ile kurduğu diyalogta bunu net bir şekilde ifade eder. “O hiç ehemmiyet vermediğimiz, o israf ettiğimiz, sağa sola saçtığımız suyun ne büyük nimet olduğunu idrak için bundan ala fırsat olmaz.” (...) “Şimdi suyumuz yok, ekmeğimiz de yok, haydi buyurun hep birlikte oruca niyet edelim. Beşeri arzuları gemlemeye oruç bire birdir.”²⁴⁷

Sultan'ı o kadar çekitiği susuzluk zorlamaz fakat mola verdikleri yerde çöl yılanının sokması onu oldukça güç duruma düşürür. Susuzluğu artar. Kendi içinde istek ve arzularına karşı sitemde bulunur. “Bir damla su olsaydı, ağzını ıslatacak kadar; canlanacağımı, dirileceğini hissediyordu. Yarı ölü haline rağmen bencilliğini lanetledi. Arkadaşları da susuzdular, bitkindiler. Fazladan küçük bir yılanın zehrini taşımayacaktı da niye sultan olmuştu başlarına?”²⁴⁸ Sultan'ın bu monoloğunda, müşkül bir durumdayken bile kendisini değil de ona inananları düşünen bir Sultan olduğu gösterilir.

Sultan o zehirlenmiş ve susuz kalmış vücuduna rağmen çölden çıkmayı başarır. Yine Kudüs Kralı ile olan mücadelesine devam eder. Kardeşi Emir Adil küffara karşı verilen bu mücadelede gayelerinin Allah'ın rızasını kazanmak olduğunu dile getirir. Sultan Selahaddin de kardeşini destekler: “Kimin yüreğinde sırf zafer kazanmak için muharebe etmek yatıyorsa hemen yüreğinden söksün, atsın. Karındaşımızın dediği gibi

²⁴⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 9

²⁴⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 24

²⁴⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 28

muharebe, İla-yı Kelimetullah için vasıtaadır. Biz şanın, şöhetin ardında değiliz.” Sultanın bu diyalogunda onun ve ona inananlar, dünyevi isteklerden arındırılmış, manevi ve uhrevi dünya için amel eden kimseler olarak yansıtılır.

Çatışma öncesinde bir nine, askerlerden birinin sattığı süte az para vermesinden dolayı Sultan’a şikâyet gelir. Askerin eski fiyatı bilmesinden kaynaklı az verdiği ortaya çıkar. Sultan Selahaddin, sütün bir yıl içinde iki misli artışını öğrenince seferler yüzünden halkının sıkıntılarını unutmuş olmasına yakınır: “Beldeler fethetmek marifet değildi. Marifet, fethedilen beldelerde yaşayanları korumak, kollamak, onları insanca yaşatmaktır.”²⁴⁹ Yaptığı bu iç konuşmada kendisini eleştirmekten geri durmaz.

Sultan’ın gayesi Müslümanların ayrılıklarına son vermek ve İslam birliğini sağlamaktır. Bu uğurda düşmanlarla savaşırken Müslüman beylerin de düşmanca davranıp birlikteliği bozmasına içerlenir: “Ayrılık, zayıflık demektir. Zayıflık, yıkılmayı netice verirdi. Düşmanın istediği ve kolladığı Müslümanların birbirine düşmesiydi. Umduğunu bulduğu an birleşip saldırıyordu. Ve buna davetiye çıkarılıyordu.”²⁵⁰

Sultan, Müslümanların birlik olamayışını halife ve diğer beyler üzerinden eleştirisini yapmaya devam eder: “İhanet demeye dilim varmaz kardaşlarım, lakin Bağdat’ta gününü gün eden halife anlatacak başka tabir de bilmiyorum. İşte bütün Hristiyan âlemi karşımızda, velakin Halife hazretleri ayrı çeker, Atabekler ayrı çekerler, Selçuklular ayrı çekerler. Ya İzzettin Mesud nerelerde?”²⁵¹ Sultan, bu birlikteliğin olamayışına rağmen küffar ile savaşmaktan kaçınmaz. Onun tek istediği kutsal yerlere kılıçla, kanla girmemektir. Fakat Kudüs Kralı Gui ile olan diyalogunda bu isteğin gerçekleştirilemeyeceğinin üzüntüsünü yaşar: “Mukaddes beldeye kılıçla girmek istemiyorduk, lakin söyledikleriniz ile de kılıca sıra geleceğini işaretliyor. Üzülmekle birlikte başka türlü hareket edemem.”²⁵²

Kudüs kumandanlarından Balion’un barış için Selahaddin’in huzuruna geldiği sırada verilen teklifi kumandanları ile danışarak değerlendirme isteğine şaşırır. Onların neden başarılı olduğunu o an anlar. Sultan Selahaddin de danışmanın devlet yönetimindeki öneminden bahseder. “Biz bir kafa yerine yüz kafayla, bin kafayla

²⁴⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 79

²⁵⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 89

²⁵¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 163

²⁵² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 132

düşünürüz, iki göz yerine iki bin gözle görürüz. Müslüman âlimler herhangi bir işin ilmi ve dini cihetini söylerler, kumandanlar askeri cihetini, beyler de siyasi cihetini söylerler. Altından kalkamadığımız bir meselede halkın reyine başvururuz.”²⁵³ Sultan’ın bu diyaloguyla İslam devlet yönetimi ile ilgili bilgiler de verilir.

Sultan Selahattin, Kudüs’ü fethetmiş, fakat düşmanlarıyla mücadeleye devam etmiştir. Süreçte haçlı ordusuna çok yıpratırsa da kendisinin de hastalığı nükseder. Ve romanın son bölümünde yataklara düşer. Artık ölümü bekler. Sultan’ın oğlu Melik Efdal ’ın böylesine bir sultanın alelade bir insan gibi ölmesinin ne kadar zor olduğunu dile getirir. Sultan Selahaddin’in oğluna şu cevabı verir: “Hayır, oğul. Bu zorluk kendilerini herkesten üstün görenler içindir. Ömürlerini, diğer insanların hayalini ulaştıramadığı lüks içinde, debdebe içinde tüketenler içindir; benim için niye zor olsun? Herhangi bir Müslüman’dan kendimi yüksek görmüyorum, herhangi bir Müslüman’ın yaşadığı hayattan ayrı bir hayat yaşamıyorum. Hislerine mağlup olup isyana düşme oğul peygamberler bile ölmüştür, ben neyim ki!...”²⁵⁴ Sultan, bu son kısımda ömürlerini gelip geçici heveslerle tüketenlere öğüt verir. Ölümün onlar için zor olacağını söylerken ölüme olan bakışını da dile getirir.

2.2.3.1.5. İlişkiler Ağı

Sultan Selahaddin, romandaki ilişkiler ağı oldukça geniştir. Kardeşleri Turan Şah ve Emir Adil ile olan ilişkisi güçlü ve canlıdır. Sultan’ın sıkıntılı anlarında yer alarak ona takviye güç olurlar. Danışma görevinde bulunarak alınacak olan kararlara yardımcı olurlar. Romanın arka planında gelişen yardımcı vakalarla birlikte Sultan’la ilişki halinde bulunan Bilal ile Osman da dahil olur. Bilal ve Osman’la olan ilişkisi düşmana karşı öncü kuvvet olmaları, Sultan’ın verdiği görevleri yerine getirmeleri ile onu tamamlarlar. Kudüs’ün fethi yolunda Kral Budin ve Kral Gui ile temelde düşman ilişkisi olsa da asıl zararı azılı düşmanlığı olan karşı düşmanla bile ilişkiler ağını etkileyen Kont Şatıyö ile de ilişkiler ağı geniş ve canlıdır. Bunların dışında Melik Efdal, Vanek, Balion, İngiliz Kral Rişar da ilişkiler ağının diğer üyeleridir.

²⁵³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 142

²⁵⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 185- 186

2.2.3.2. EMİR ADİL

2.2.3.2.1. Tanıtma

Emir Adil, romanın norm şahıslarından biridir. Baş kahraman Sultan Selahaddin'in kardeşi olarak yanında yer alır, onu tamamlar ve güçlendirir. Emir Adil, romanın ilk sahnesinde yer alır fakat yazar, Sultan'ın kardeşi olduğu bilgisini vermez. Aradan belli bir zaman geçtikten sonra romanın ikinci bölümünde Sultan'ın "Emir Adil karındaşım, anamın gözbebeği" ifadesiyle kardeşi olduğu bilgisi verilir. Genellikle Sultan'ın yanında görünse de çok fazla konuşmaz. Sultan'ın ona verdiği görevleri yerine getirir ve alınması gereken kararlarda görüşlerini bildirerek Sultan'a yardımcı olur.

Yazar, arkadaşı Bilal ile onu okuyucuya tanıtır: "Aynı yaşlarda iki civandılar. İkisi de gençliğini din yoluna adamıştı. Zaten Sultanın ordusunda başka türlüünü bulmaya pek imkân yoktu." (...) "Sultan Selahaddin'in ardından, gerekirse, ölüme gitmek onların göreviydi. Üst tarafı, Sultan'ın bileceği işti. Karışmazlar, sadece istişareye oturtulduğunda düşüncelerini açıklıkla ifade ederlerdi."²⁵⁵ Emir Adil, roman boyunca da bu tanıtıma uygun olarak olayların içerisinde yer alır. Sultan'a gönülden bağlı olan, içinde zerre kötülük barındırmayan ve İslam dini üzere yaşayan, sadece Sultan'ın emirlerini yerine getirmekle meşgul olmak isteyen, "laf yapmaktan hazzetmez, iş yapmaya talip"²⁵⁶ bir şahıstır.

2.2.3.2.2. Fonksiyonu

Emir Adil, Sultan Selahaddin'in kardeşi olması sebebiyle onun üzerinde fonksiyonu belirir. Onun ana vaka üzerindeki fonksiyonu, Kudüs'ün fethi yolunda gerek danışma meclisinde gerek arka planda sefer için hazırlık yaparak Sultan Selahaddin'e yardımcı olmaktır. Sultan'ın konuşmasında bu fonksiyonu dile getirilir: "Meğerkim, memleketin asayiş meselesini yoluna koysun diye geride bir müddet bırakıp sefere sokmadığımız karındaşımız Emir Adil, bir yandan asayiş yoluna korken, diğer yandan da gönüllü toplayıp bu iş için hazırlamış. Cem'an dört yüz babayığit, ama her biri karanlıkta on, belki yirmi kâfirle vuruşabilecek vaziyette."²⁵⁷ Emir Adil, cephe

²⁵⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.8

²⁵⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 63

²⁵⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 61

geresinde de boş durmayıp karanlıkta savaşabilecek, düşmanın moralini bozacak askerler yetiştirerek orduyu daha güçlü kılmayı sağlar.

Aynı zamanda savaş sırasında da önemli bir görevi yerine getirerek Sultan'a ve ordusuna hizmet eder. Kudüs Kralı Gui ile savaşırken yardımına haçlı orduları gelir. Sultan, halifeden yardım istese de cevap alamaz. Bunun üzerine Emir Adil'i Mısır'a asker toplamaya gönderir. Emir Adil de verilen görevi zamanında yerine getirir. Taze kuvvet sağlayarak düşman karşısında orduyu rahatlatır.

2.2.3.2.3. İşlenişi

Emir Adil, romanın ilk bölümünde Sultan'ın Haşhaşiler tarafından suikasta uğradığı sırada görünür. Suikastın Haşhaşiler tarafından yapıldığını ve çok sinsi hareket ettiklerini söyler. Bu konuşmadan sonra onu ikinci bölümde Kudüs Kralı'na saldırı hazırlığı içindeyken yaptığı konuşmayla görünür. Muharebe için gece baskıncısı olarak eğitmek için asker topladığı sırada anaların babaların İslam'a ve milletine hizmet etmek için can attıklarını görür ve kendisine ders çıkarır: “Gördüm ki, muharebe ile ünsiyet etmişim, adeta cihadı meslek edinmişim, Haniyse içindeki ulvi manayı unutmakdayım, ön plana Allah kelimam yaymak yerine, falan kâfiri rezil etme aşkının gerisinde kalmış. Tövbe ettim, Nasuh üzre tövbe ettim. Farkında olmadan düştüğüm gaflet kuyusu az daha beni yutuyordu.”²⁵⁸ Emir Adil, kendisinin çıkardığı bu dersten çevresinde bulunanların da nasiplenmesini sağlayan, doğru yolu hatırlatan, uyarıcı bir el olarak işlenir.

Kral Budin Ürdün'e geçerek Sultan Alaaddin'e karşı kale inşasına başlar. Sultan da üzerine yürür ve saldırı hazırlığı yaparlar. Emir Adil, gece baskıncıları ile düşmanın gözünü korkutmak ister. Bilal ile Osman da baskıncıların arasına katılarak öncü olurlar. Sabaha kadar düşmanın moralini bozmaya çalışırlar. Emir Adil ve yetiştirdiği gece baskıncıları düşmanın maneviyatını bozmada başarılı olurlar. Sabah olunca asıl taarruz başlar ve kaleyi ele geçirirler.

Kral Budin'in ölümünden sonra başa Kral Gui geçer. Sultan'ın küffara karşı olan mücadelesi yine Karal Gui ile devam eder. Kudüs fethedilir. Fakat Gui yine yerinde durmaz, peşine taktığı haçlı ordusu ile saldırıya geçer. Savaş sırasında Emir Adil, Gui'nin Sultanın geri dönüş yolunu kapama hamlesi yapacağını anlar ve Sultan'a

²⁵⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.62

bildirir. Sultan anında müdahale yaparak düşmanı geri püskürtür. Emir Adil'in düşmanın savaş hamlesini tahmin etmesi sayesinde kalenin elden çıkması önlenmiş olur.

Emir Adil, Sultan'ın emriyle ordunun sağ cenahında yer alarak geri çekiliyormuş gibi yapıp düşmanı bozguna uğratmayı başarır: “Muharebenin başlamasından az sonra, Sultanın verdiği talimat gereğince Emir Adil, sahte ricat gösterisine başladı. Düşmanı istediği noktaya çekince ani bir dönüşle yıldırım misali çarptı. Hazır bir zafere kendini hazırlamış olan düşmanın sol cenahı bozuldu, dağılmaya yüz tuttu.”²⁵⁹

Kral Gui'ye takviye gelen İngiliz Kralı Rişar ile muharebe devam eder. Sultan Rişar'dan tam olarak kurtulamasa da onu bitkin ve yorgun düşürür. Kral Rişar barış istemek zorunda kalır. Kız kardeşini Sultan'ın kendi uygun göreceği bir kişiyle nikahlama teklifinde bulunur. Sultan, barışın sağlanmasına vesile olması düşüncesiyle kardeşi Emir Adil'e bu teklifi sunar. Emir Adil ise herhangi bir tepki vermeden memleket yararına neyi gerektiriyorsa onu yapacağını söyler.

Emir Adil, tüm bu yaşanan olaylar içinde hiçbir zaman yapılan işleri ve alınan kararları eleştirmeyen, Sultan'a karşı gelmeyen, verilen emirleri hakkıyla yerine getirmeye çalışan, dini ve milleti için her zaman mücadele içinde bulunan bir karakter olarak işlenmiştir.

2.2.3.2.4. İç ve Dış Diyaloglar

Emir Adil'in diyalogları daha çok Sultan Selahaddin ve Bilal ile. Romanda fazla konuşma içinde bulunmayan daha çok icraat peşinde olan biri olarak yer aldığı için diyalogları oldukça azdır. Bazı diyaloglarında Sultan ile bazılarında ise Bilal ile ilgili okuyucuya bilgi verilir. Haşhaşi lideri Reşiddüddin tarafından Sultan'a suikast girişiminde bulunulması neticesinde Sultan, yakın zamanda sefere çıkılacağını söyler. Emir Adil, yaşanan bu durumu ve Sultan'la ilgili düşüncelerini Bilal'le paylaşır: “Haşhaşilerin üzerine gidilecek Bilal'im” (...) “İni başına geçirilecek. Daha önce yola gelmesi söylenmiştir, tövbe etmesi söylenmiştir, işte cevap geldi: Sultanımızı, gözbebeğimizi öldürmek istediler.”²⁶⁰ Emir Adil'in bu diyalogunda Haşhaşilerin daha önceden uyarıldığı bilgisi de verilir.

²⁵⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.169

²⁶⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.8

Emir Adil, Sultan'ın emriyle savaş gerisinde bıraktığı zamanlarda orduya gece baskıncısı yetiştirmiştir. Sultan Selahaddin de bunu öğrenince ona övgü dolu sözlerle dualarda bulunmuştur. Emir Adil ise övgülere kapılmak istemez ve asıl niyetini açıkça ifade eder: “Takdirlerinize kapılıp gurur felaketine yakalanmaktan Allah’a sığınırım. Mademki cihat sevabından mahrum kalmışsınız, karınca kararınca birkaç mücahid hazırlayalım da bari başka yoldan sevaba nail olalım, diye düşünmüştük. Ne yapmışsak, sizin takdirlerinizi kazanmak için değil, sırf Allah rızasını kazanmak için, İslam dinine hizmet için yapmışız.”²⁶¹ Emir Adil, bu diyaloguyla yaptığı işleri kul için değil Allah için yaptığını dile getirerek kendisini daha iyi yansıtmak ister. Aynı zamanda kimsenin dünyevi isteklere kapılıp da cihat yapmalarını istemez. Herkesin İslam üzere yaşamasını ister: “Hedef İla-yı Kelimetullah, hedef İslam ittiadı, hedef İlahi adaleti bütün insanlara ulaştırmak.”²⁶²

Bilal, gece baskıncısı olarak öncü olarak Osman'la birlikte gidip nöbetçiler kurtulmak ister. Emir Adil'e guguk kuşu duymaları halinde yolun açıldığını söyler. Amaç, mevsimi olmayan kuş sesi seçilerek ayırt edilebilmesidir. Emir Adil, bu düşüncede olan Bilal'in ne kadar marifetli olduğunu düşünür: “Bu deli dolu gevezenin sandığından da akıllı olduğunu düşünüyordu. Boşuna mı sultanın sonsuz itimadını kazanmıştı. Her boyaya girmekte üzerine yoktu.”²⁶³ Emir Adil'in bu monoloğu ise arkadaşı Bilal'i tanıtıcı niteliktedir.

Sultan, gece baskınına katılanlar taarruza katılmayacaklarını emreder. Bilal ile Osman bu duruma üzülür. Emir Adil'e muharebeye katılmaları için yardım ister. Emir Adil, kendisinin de katılmaya yol aradığını ama Sultan'ın kabul etmediğini söyler: “Sizden önce ben düştüm Sultan karındaşımın önüne, dil döktüm, gevezelik bile ettim, lakin dinletemedim. Güldü, omuzumu okşadı, sağol dedi. Sizin gibiler yanımda olduğu müddetçe Allahın izniyle dünyaya meydan okurum, dedi. Demesine bunları dedi, ama ruhsat da vermedi. Yorgunmuşuz dinlenmeliymişiz.”²⁶⁴ Sultan'ın emrindekilerin öncelikli olarak salahiyetlerini düşünür ve ona göre savaş kararları alır. Emir Adil'in diyaloguyla hem kendilerinin niyeti hem de Sultan'ın niyeti açık bir şekilde yansılır.

²⁶¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.62

²⁶² Bahadıroğlu, *a.g.e.* s.63

²⁶³ Bahadıroğlu, *a.g.e.* s. 67

²⁶⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.* s.73

2.2.3.2.3. İlişkiler Ağı

Emir Adil'in olaylar üzerinde yer alan şahıslarla olan ilişkiler ağı çok geniş değildir. Romanın başkahramanı Sultan Selahaddin'in yanında bulunması, onu tamamlaması bakımından ilişkisi vardır. Aynı zamanda Bilal ile olan arkadaşlıkları neticesinde samimiyetle birlikte kurulan bir dostluk ilişkisi vardır. "Onunla içli dışlı idiler. Yıllar önce bir seferde arkadaş olmuşlardı. İkisinin de ilk seferiydi. Sultan Nureddin'in kumandasında Şam'a yürüyorlardı. Yol boyu hiç ayrılmamış, nasıl savaşacaklarını anlatıp durmuşlardı. İslanmışlardı birbirlerine, sevmişlerdi. Muharebe içinde bile yan yana olmuşlar, kahramanlıkta yarışmışlardı." Bunların dışında romanda birbirlerini etkilediği, yollarının kesiştiği başka şahıslar yoktur.

2.2.3.3. TURAN ŞAH

2.2.3.3.1. Tanıtma

Turan Şah, romanın norm şahıslarındandır. Sultan Selahaddin'in yanında bulunan diğer kardeşlerinden biridir. Yazar, Emir Adil'i ilk sahnede kardeşi olduğunu okuyucuya bildirmez. Daha sonra Sultan'ın diyalogunda öğrenilir. Fakat Turan Şah'ı ise ilk sahnesinde "Sultanın kardeşi Turan Şah"²⁶⁵ olarak tanıtır. Aslında "Selahaddin-i Eyyübi'nin ağabeyidir."²⁶⁶ Romanda Sultan'ın ağabeyi olarak değil sadece kardeşi olarak anılır. Emir Adil gibi o da Sultan'ın vermiş olduğu görevleri sorgusuz yerine getirir ona biat eder. Sultan'ın emirlerine uyararak ona düşen sorumlulukları hakkıyla yerine getirir. Yazar, onu Sultan'ın o an ihtiyaç duyduğu zamanlarda sahneye sürer.

Romanın birinci bölümünde Sultan'ın çöldeki çektiği ızdırapları hafifletmeye çalışır. Diğer bölümlerde ise ara ara savaş sırasında önemli pozisyonlarda yer alarak Sultan'ın vermiş olduğu görevleri yerine getirir.

Önemli görevlerden biri olan elçilik vazifesi sırasında düşmana karşı konuşması ve duruşu ile kendisini tanıtır niteliktedir. Kral Gui'ye Kudüs'ün teslimi için teklife bulunması için elçi olarak gider. Kralın kumandanlarından Balion'un Turan Şah'a sert çıkarak saldırmaya yeltenmesi Turan Şah'ın güç kullanarak onu susturması Kral Gui'nin nazarında hoş karşılanır. "Kral için için seviniyor, Turan Şah'ı yürekten tebrik

²⁶⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 9

²⁶⁶ Cengiz Tomar, *Turan Şah*, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2012, 41. Cilt, s. 412

ediyordu. Balion'a böyle biri lazımdı işte, tuttu mu bileklerini çatırdatacak biri, bakışlarıyla onu kırbaçlayacak biri... Turan Şah gibisi..."²⁶⁷

Turan Şah, savaşta maharetini gösterdiği gibi savaş sonrası düşmana karşı olan merhametini de gösterir. Kudüs'ü fethettikten sonra kurtuluş bedellerini temin edemeyen Kudüs halkına merhamet gösterip onlara insanlık etme isteğinde bulunur. Sultan'a bu isteğini açar: "Şu yetimler, Sultan'ım, şu kimsesizler. Muharebelerde kimisi oğlunu kaybetti, kimisi kocasını, kimisi babasını ve kimsesiz kaldılar orta yerde. Müsaadeniz olursa kurtuluş bedelini..."²⁶⁸ Turan Şah, kendi cebinden kimsesiz kalmış Kudüs halkının kurtuluş bedelini öder.

2.2.3.3.2. Fonksiyonu

Turan Şah'ın ana vaka üzerindeki fonksiyonu başkahraman Sultan Selahaddin ile güçlenir. Romanda her zaman Sultan'ın dibinde yer alarak onu kollar ve ona destek olur.

Turan Şah'ın bazı olaylar karşısındaki tepkisi, Sultan'ın sözleriyle daha anlamlı hale gelerek okuyucuya ders verme niteliği taşır. Haşhaşiler Sultan'ı öldürmek isterler. Sultan'ın atının eyerine iğne konulması ile Sultan yere düşer. Turan Şah'ın "Hainler aramızda!" tepkisi verir. Bu tepki Sultan'ın sözleri ile ders içerir: "Celaledin hay Turan'ım, öfke bulutuna döndün, şimşeklenip çakmayadurdun yine! Belli ki sözlerini tartmadan söylersin, elde delil yokken hainler aramızda demekle koca orduyu töhmet altına soktuğunun farkında değil misin?"²⁶⁹ Sultan'ın verdiği bu cevapla insanların başına gelen kötü bu durum karşısında ön yargılı davranıp delil olmadan insanları suçlu duruma düşürmememizi öğütler. Bu okuyucuya ders verme aracı olma durumu Turan Şah'ın fonksiyonunda şekillenir.

Kral Budin ve Şatiyö ile mücadele ettikten sonra çöllere düşen Sultan Selahaddin ve ordusu susuzluk çekmektedir. Yine Turan Şah'ın bu susuzluk karşısında verdiği tepki ile ders verme aracı olma fonksiyonu devreye girer. Sultan'a sularının kalmadığını, kırbaların hepsine kumlar dolduğu serzenişinde bulunur. Sultan ise şu sözleri söyler: "O hiç ehemmiyet vermediğimiz, o israf ettiğimiz, sağa sola saçtığımız

²⁶⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 137

²⁶⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 151

²⁶⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 9

suyun ne büyük nimet olduğunu idrak için bundan ala fırsat olmaz.”²⁷⁰ Turan Şah’ın yaşanan zor durum karşısında verdiği tepki vesilesi ile suyun önemini daha iyi anlamamız için susuzluğun bir fırsat olarak görülmesi, yaşanan müşkül durumlarda bile kötümser değil iyimser bir bakışla hareket etmemiz öğütlenir.

Turan Şah’a yüklenen diğer bir fonksiyon ise Sultan’ın gücüne güç katarak onu tamamlamak ve onu korumaktır. Çöllere düşen Sultan ve ordusu susuzlukla mücadele ederken Sultan’ı bir çöl yılanı ısırır. Zehrin etkisiyle elden ayaktan düşer. Ölümle pençeleşir. Bu durumda Turan Şah, Şeyh İsa’ya ve Bilal’e Sultan’a su içirilmesi gerektiğini söyler ve şu teklifte bulunur: “Bir deveyi keselim,” (...) “Hörgücünde su vardır mutlaka, Sultan’a içirelim.”²⁷¹ Turan Şah’ın bu önerisi ile deve kesilir ve çıkan su Sultan’a içirilerek onun hayata dönmesi sağlanır.

Turan Şah aynı zamanda Sultan’ın verdiği elçilik görevi ile duruşu ve konuşmasıyla düşmana karşı da Sultan’ın gücüne güç katar. Bu duruşu ile Sultan’ı çok iyi temsil ederek düşmana gözdağı verir.

2.2.3.3.3. İşlenişi

Turan Şah, romanın birinci bölümünde Haşhaşiler’in suikast girişimi sırasında Sultan’ın yanında yer alır. Daha sonra Reşiddüddin Sinan’ın üzerine yürünür ve kalesi elinden alınır. Kudüs Kralı ve Kont Şatıyö’nün saldırıları sonucu kale terk edilerek Tih çölüne düşülür. Turan Şah, çölde yaşanan zorluklarda her zaman Sultan’ın yanında olur. Sultan’ı yılan sokması durumunda susuzluğunu gidermek için akıllıca öneri sürerek Sultan’ı hayata bağlamayı başarır.

Romanın ikinci ve üçüncü bölümlerinde görülmez. İkinci bölümde kardeşi Emir Adil, dördüncü bölümde de Bilal ile Osman işlenir. Dördüncü bölümde Kral Gui ile olan mücadelede Sultan’ın emriyle elçilik vazifesini yaparken görülür. “Sultanım Selahaddin kan dökülmesinden taraf değildir. Şehri teslim ettiğiniz takdirde aman verilecektir, dileyenin istediği yere gitmesine, hatta gidilecek yere kadar korunmasına söz veriyor.”²⁷² İfadelerini kullanan Turan Şah’a Kral Gui’nin kumandanlığında bulunan Balion, saldırmak ister. Turan Şah da Balion’un havaya kalkan elini yakalayarak onu savurur. Balion kılıcını çekmeye yeltense de korkusundan vazgeçer.

²⁷⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 24

²⁷¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 38

²⁷² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.136

“Turan Şah’ın kırbaçtan beter bakışlarına tosladı, dondu. Bir şey yapmış olmak ihtiyacıyla pencere önüne yürüdü, bir daha da söze karışmadı.”²⁷³ Balion ile yaşanan bu çatışmada Balion’un gözünü korkutur. Düşmana karşı Eyyubilerin güçlülük simgesi olarak işlenir.

Aynı zamanda bu bölümde Kudüs fethedilir. Kral Gui ve Balion’un Kudüs halkı için teklif ettikleri kurtuluş bedellerini toplarlarken Turan Şah, kimsesiz, fakir halkın kurtuluş bedellerini kendi cebinden verir. “Turan Şah’ın asil hareketi, gaziler arasında çabuk yayıldı. Hemen her biri keselerindeki paranın miktarı kadar muhtaç, fakir esir arayıp buldu, getirip kurtuluş bedellerini ödedi.”²⁷⁴ Turan Şah, yaptığı insanlık ile iyilik akımını başlatarak diğer insanlara da bulaştırmıştır.

Beşinci bölümde savaş sırasında orduyu komuta ettiği görülür fakat herhangi bir diyalogu yoktur. Sultan ordusunu hilal şeklinde açar, onu da ordunun sol cenahına görevlendirir. İcraat üzere işlenir. Romanın son bölümünde ise Sultan ölüm döşegindedir. Ölüm anında da Turan Şah görülmez. Sultan’ın oğlu Melik Efdal yanında bulunur.

2.2.3.3.4. İç ve Dış Diyaloglar

Turan Şah, romanın protagonistisi olan Sultan Selahaddin, arkadaşı Bilal, elçilik görevi sırasında muhatap olduğu Kral Gui ve Balion ile olan diyalogları ile ana vaka üzerindeki yerini alır.

Haşhaşi lideri Reşidüddin Sinan’a saldırarak kalesi alınır fakat Kral Budin ve Kont Şatıyö tarafından kalede mahsur kalırlar. Erzakları tükenir, suyu da zor temin eder hale gelir. Sultan meşveret meclisini toplayarak onlara “Düşmanla anlaşalım mı, yoksa Askalan’ı müdafaa ederek ölelim mi?” sorusuna Turan Şah net bir cevap verir: “Ölmek, elbette ki, teslim olmaktan evladır” (...) “Eslihamızla çıkıp gitmemize razı olacakları vakte kadar dayanalım. Allah bizimledir.”²⁷⁵ Turan Şah’ın bu sözleri, onun teslimiyetçi değil mücadeleci bir ruhla düşmana karşı savaştığını gösterir. Gücünü de Allah’ın kendilerine yardım edeceği inancından alır.

²⁷³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 137

²⁷⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 153

²⁷⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 12

Turan Şah'ın dediği gibi de yaparlar, düşmanla mücadeleyi bırakmazlar. En sonunda Kont Şatıyö kaleyi terk etmeleri şartıyla barış ister. Onlar da kaleyi terk ederek Tih Çölü'nün yolunu tutarlar. Yolda Bilal, bu kadar düşmanların üstüne Müslüman beylerin de düşmanların ekmeğine yağ sürmesinden yakınır. Turan Şah da onu destekler: “Doğru dersin. Tam Haşhaşi Reisi Şeyhülcebel Reşidüddin Sinan'ı melanetlerine tövbe ettirmişken, tam Mısır'ı surlarla çevreleyip medreseler, camiler, kervansaraylar kurmaya başlamışken fesat zuhur ediyor. Kudüs Kralı, Frank askerlerinin başında Askalan'ı basıyor, etrafı tahriple yağmalıyor. Az daha sultanımızla bile esir olacaktık, o dillere destan soğukkanlılığı olmasaydı, o akıllara durgunluk veren harp oyunlarını bilmeseydi kurtulmamıza imkân yoktu.”²⁷⁶ Turan Şah, Bilal ile kurduğu bu diyalogla hem geçmişte yaşananları özetler hem de Sultan Selahaddin'i tanıtır.

Aynı zamanda zamanında Sultan'ın ona ne söylediğini Bilal'e anlatmaya devam eder. “Birkaç defa nerdeyse helak olmuştuk, Cenab-ı Hakkın bizi kurtuluşa ulaştırması, elbette, tahakkukunu istediği bir iş içindir.”²⁷⁷ sözleriyle Sultan Selahaddin'in ona yüklenmiş olan, zamanı gelince gerçekleştireceği Kudüs'ün Fethi işaret edilir.

Tih Çölü, yolculuğu çetin geçer. Dinlenmek için mola verdiklerinde Sultan'ı çöl yılanı sokar. Sultan'ı bu çöl şartlarında oldukça güç duruma düşürür. Bu yaşanan durum karşısında duyduğu ızdırabı kendi iç konuşmasında görülür: “O yılan, Sultan'ın elini ısırırken biliyor muydu acaba İslam Milletini kalbinden soktuğunu, sanmam; bilse hiç sokar mı?”²⁷⁸ Bu monoloğu ile aynı zamanda Sultan'ın fonksiyonunu da yansıtır.

Sultan, gittikçe bitkin düşer, susuz kalır. Turan Şah'ın önerisi ile deve kesilerek hörgücünden çıkan su içirilir. Sultan bir zaman sonra kendine gelerek ayaklanır. Daha sonra çölü geçerek yine küffar üstüne yürümeye devam ederler. Kudüs'ün fethi yolunda yapılan mücadelede Kral Gui'ye şehri teslim etmelerini söylemesi için elçi olarak gider. Kralın yanında bulunan kumandan Balion ile çatışır. Turan Şah, buna rağmen daha sabırlı davranarak elçilik görevini yerine getirmeye çalışır. Teklifte bulunduğu diyaloguyla Sultan Selahaddin'in kişisel özelliklerine vurgu yapılır: “Sultanımızı insanlık anlayışı da, adalet anlayışı da, merhameti yüzündendir ki, kan dökülmeden hedefe varmak ister. Söyleyeceğimi söyledim, gerisi sizin bileceğiniz. Akacak kandan

²⁷⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 18

²⁷⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 19

²⁷⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 26

siz mesul olacaksınız. Hoşçakalın.”²⁷⁹ Yazar, Turan Şah’ın bakışıyla Sultan Selahaddin’i ana vaka üzerine daha iyi işlemeye, roman boyunca amacına ulaşmak için girdiği mücadelede takındığı tavrın nereden geldiğini daha iyi anlatmaya çalışır.

Kudüs’ün fethi için meydan savaşı başlar ve Turan Şah, kumandan Balion’un üzerlerine doğru huruç denemesi yapacağı sırada Sultan’dan kendisini karşılaması için izin ister. Sultan ise işe nefsanî duyguları karıştırmamasını söyler. Turan Şah da “Anlıyorum Sultanım, nefsimi karıştırmayacağım, şöyle bir görünüp ödünü ağzına getirmekliğim dahi elverir, bakalım zırhı kılıcımdan daha mı kavidir? Bunu anlasam yetecek.”²⁸⁰ cevabını verir. Yazar, Turan Şah’ın Sultan’la kurduğu bu diyalog ile savaştayken bile düşmana karşı kişisel düşmanlıkla davranılmamasını, Allah’ın rızasını kazanma gayesiyle kılıç vurulmasını öğütleyerek okuyucuya ders vermeye devam eder.

Kudüs Kralı Gui ve kumandan Balion, Sultan Selahaddin’in baskılarına daha fazla dayanamaz, kumandan Balion, şehri teslim edeceklerini söyleyerek barış ister. Sultan ve Turan Şah onu affeder. Balion ise Sultan’ın kardeşine bulaştığı halde affolunmasına anlam veremez. “Bunu anlayabilmen için Müslüman olman lazım Balion, başka türlü akıl erdiremezsin.”²⁸¹ Turan Şah’ın bu sözleriyle bir yazar, bir Müslümanın beşerî duygularla hareket etmediğini ve düşmana karşı bile affediciliğin Müslümanın şanından olduğunu okuyucuya göstermek ister.

Kudüs’e girildiği zaman Kudüs halkının kurtuluş bedelleri toplanmaya başlanır. Aralarında fakir ve kimsesiz olanların kurtuluş bedellerini ödeyemediklerini gören Turan Şah, bir kısmının bedelini kendi kesesinden karşılar. Sultan’ın da onların bedellerini ödemek istediğini hatta paralarını geri verip serbest bırakmak istediğini fakat devletin menfaatleri doğrultusunda hareket edilmesi gerektiğini anlar: “Devlet mesuliyetini sırtına almış insan, normal insanlar gibi serbest davranamazdı. Yeri geldikçe hislerini içine atmalı, mesuliyetinin gerektirdiği şekilde hareket etmeliydi. Sultan Selahaddin’in şimdi yaptığı gibi.” Turan Şah’ın bu monoloğu ile devlet olma bilinci yansıtılır.

²⁷⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 138

²⁸⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 140

²⁸¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 144

2.2.3.3.5. İlişkiler Ağı

Turan Şah'ın romanın ana vaka üzerinde kurduğu ilişkiler ağı çok geniş değildir. Onu romanın ilk bölümünde ve dördüncü bölümünde görürüz. İlk bölümde ilişkiler ağında Sultan Selahaddin ve Bilal vardır. Romanın protagonisti, Sultan Selahaddin ile kardeşlik yönünden ilişkisi olduğu için onun hep yanındadır. Sultan'ın zorluklara karşı verdiği mücadelede ona destek olmak ve verilen emirleri layıkıyla yerine getirmek maksatlı bir ilişki ağı kurulur. Çocukluktan bu yana beraber Sultan'ın hizmetinde bulunan Bilal de bu ilişkiler ağına dahil olur. Onunla olan ilişkisi yine Sultan aracılığıyla. Amaçları Sultan'ın yanında bularak ona hizmet etmektir. Bu yüzden sürekli Sultan'ın gölgesinde yer alan Turan Şah'ın sosyal ağı güçlü değildir. Dördüncü bölümde ise Sultan'ın vermiş olduğu elçilik görevi sebebiyle kurulan Kral Gui ve kumandan Balion ile olan ilişkiler ağı vardır. Bu ağ Turan Şah aracılığıyla Sultan'ı ve Müslümanları düşmana karşı daha iyi yansıtılması ve okuyucuya ders verilmesi maksadıyla kurulur. Turan Şah, diğer bölümlerin bazılarında görülmediği gibi bazı kısımlarında ise sadece Sultan'ın vermiş olduğu görevleri yerine getirme icraatında bulunurken görülür. Bu bölümlerde herhangi bir kişiyle diyalog halinde değildir.

2.2.3.4.BİLAL

2.2.3.4.1. Tanıtma

Bilal, *Selahaddin Eyyubi* romanında, Sultan'ın emrinde bulunarak ömrünü ona hizmet etmeye adan, ana vakanın gelişimine katkı sağlayan, verilen görevleri hakkıyla yerine getirerek elinden geleni yapan, Sultan'ı tamamlayan diğer norm şahıslardan biridir.

Bilal'in tüm bu özellikleri roman boyunca bazen anlatıcı ağzıyla, bazen diğer roman şahıslarıyla, bazen de kendi diyaloglarıyla tanıtılmaya devam eder. Romanın ilk bölümünde Haşhaşilerin Sultan Selahaddin'e suikast girişiminde bulunmasından sonra Sultan'ın kardeşi Emir Adil ile olan konuşmasıyla sahne alır. Bundan sonra anlatıcı ağzıyla okuyucuya tanıtılır: “Aynı yaşlarda iki civandılar. İkisi de gençliğini din yoluna adamıştı. Zaten ordusunda başka türlüünü bulmaya pek imkân yoktu. (...) Sultan Selahaddin'in ardından, gerekirse, ölüme gitmek onların göreviydi. Üst tarafı, Sultan'ın bileceği işti. Karışmazlar, sadece istişareye oturduğunda düşüncelerini

açıklıkla ifade ederlerdi.”²⁸² Yazar, Bilal ile Emir Adil’in aynı yaşlarda olduğu bilgisinin yanında Sultan Selahaddin’e koşulsuz bağlılık ile din uğruna mücadele eden biri olduğunu söyler.

Kimi zaman romanın anlatıcısı tarafında tanıtılan Bilal, kimi zaman da roman şahısları aracılığıyla tanıtılır. Emir Adil’in monoloğunda yer yer Bilal’in tanıtımına yer verilir: “Karşısında duran Bilal’di. Nice olamazları olabilir hale getirmiş, yamanın da yamanı Bilal.”²⁸³ “Bilal bir yandan kılıç sallıyor, bir yandan gevezeleşiyordu. Rakipleriyle alay ede ede bir kılıç oynatması vardı ki, Şirkuh’un bile dikkatini çekmiş, zaferden sonra kucaklayıp gözlerinden öpmüştü. İştirak ettiği seferler sayıya vurulması değildi. Doğrusu yaman insandı Bilal, arkadaşı da onun kadar yaman olmalıydı. Yoksa tek başına bulunmayı tercih ederdi.”²⁸⁴ Bilal, zor koşullarda bile kolayca hareket edebilen, düşmana karşı kılıç kullanmada usta olan, sanılandan da güçlü olan biridir.

Aynı zamanda muziplikler peşinde olan, yakın dostu Osman ile hep şakalaşan, konuştuğu zaman pek susmayı bilmeyen geveze birisidir Bilal. Bu özellikleri Osman üzerinden sergilenir. Bilal aslında içinde bulunduğu görev ve sorumlukların ciddiyetini kendi nazarıyla eğlenceli hale getirerek o işten daha keyif almaya çalışan biridir. Özellikle Osman ile şaka yollu bir dostlukları olan, bu yönüyle de romana renk ve canlılık katan bir şahıstır.

2.2.3.4.2. Fonksiyonu

Bilal’in fonksiyonu romanın protagonistisi Sultan Selahaddin’e gönülden bağlı kalarak ona hizmet etmek, Kudüs’ün Fethi yolunda başa gelen sıkıntılara çözüm getirmek ve sorgusuz sualsiz din uğruna düşmanla mücadele etmektir.

Romanın ilk bölümünde Kudüs Kralı Budin ve Kont Şatıyö ile olan mücadelede Haşhaşilerden aldıkları Askalan Kalesi’nde mahsur kalırlar. Yiyecek ve içeceğinin azalmasının yanında asker sayısı olarak da azalırlar. Düşmana karşı güçlü ve kalabalık görülmesi gerekmektedir. Bilal’in aklına gelen fikri Şeyh İsa anlatır: “Aha Bilal kardaşımla dün gece uzun uzun konuştuk. Düşman ordugahına bakarak oturuyorduk. Her taraf pırıl pırıldı. Ordugahın içinde sayısız ateş yanıyordu. Bundan da belliydi ki düşman kalabalıktı. O sıra Bilal kardaşım arkadaşları çoğaltmamız lazım dedi. Nasıl,

²⁸² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.8

²⁸³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 64

²⁸⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 68

diye sorduğunda şaşılmalı teklifini yaptı. Samandan korkuluklar yapıp asker libası giydirelim ve dahi bunları burçlara dikelim, dedi.”²⁸⁵ Bilal’in akıllıca teklifi sayesinde düşmanın kendilerine taze kuvvet geldiğini sanmalarına ve korkup banış istemelerini sağlamıştır. Sultan’ın ve ordunun en çıkılmaz zamanında, Kudüs Kralı ile olan mücadelenin kırılma noktasında onları oradan kurtararak ana vakanın gelişiminin önünü açmıştır.

Bilal’in Sultan Selahaddin’i tamamlayıcı fonksiyonu romanın çeşitli yerlerinde verilmeye devam eder. Askalan Kalesi’nden çıktıktan sonra Tih Çölü’ne düşerler. Çölün zor şartlarında yollarına devam ederler. Yakın dostu Emir Adil, kum fırtınası çıkacağı endişesini dile getirir. Bilal de “Çıkarsa çıksın. Gökten taş yağsın da, tek Sultanım Selahaddin’in yanında bulunayım.”²⁸⁶ Bilal, her daim Sultan’ın yanında olarak ona hizmet etmek ister. Bu hizmetlerinden biri de casusluk görevidir. “Yürü bakalım Osman’ım gerçi o çapulcu sürüsü umduğumdan da yavaş gider, ama nemize lazım, bir an önce Sultanımıza mülaki olup, görüp duyduklarımızı anlatalım, gerisi kendi bileceği iş. Vuralım derse vurur, basalım derse basar, duralım derse dururuz; kendi bilir gayri.”²⁸⁷ Bilal’in bu fonksiyonu Osman’la güçlenir. Beraber sultanın hizmetinde bulunarak verilen görevi yapmaları ile birlikte Osman’ın her zaman yanında olur. Bu yönüyle romanın ana vaka akışı içerisinde Osman’ı tamamlayıcı işlevi de verilir.

2.2.3.4.3. İşlenişi

Bilal, roman boyunca Sultan Selahaddin’in hizmetinde bulunan, verdiği fikirlerle ve ulaştırdığı haberlerle ana vakanın gelişimini sağlayan, yakın dostu Osman’a karşı muziplikler yapan, bu muzipliğini düşmana karşı kılıç sallarken de sergileyen, aynı zamanda bileği kuvvetli, maharetli ve bir o kadar da çok konuşmayı seven geveze bir roman karakteri olarak işlenir.

Bilal, romanın ilk bölümünde Sultan’ın Haşhaşiler tarafından suikasta uğraması ve ardından Haşhaşiler üzerine sefere çıkılması sırasında Sultan’ın yanında yer alır. Kral Budin ve Kont Şatiyö tarafından Askalan Kalesi’nde mahsur kaldıklarında Bilal’in aklına düşmana çokluk olduklarını göstermek için samandan korkuluklar yapıp asker elbisesi giydirmek gelir. Herkesin iftihar dolu bakışlarının arasında Bilal mütevazı

²⁸⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 13

²⁸⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 17

²⁸⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 56

tavırlar içindedir: “Gözler Bilal’den yana dönüktü. Bilal ise sarığını kaşlarına yıkmış, başını bütün bütün yere indirmişti. Yüzü kıpkırmızıydı. Bir şeyler mırıldandı. Fakat ne dediğini anlamadılar. Öylece uzun uzun, takdir dolu gözlerle baktılar.”²⁸⁸ Bilal yaptığı şeylerle övünmeyi sevmeyen, takdir edildiğinde de mahcup tavırlar içinde olan bir şahıs olarak işlenmiştir.

Aynı zamanda konuşmaktan çok hoşlanan biridir. Bu konuşkanlığı roman karakterlerinden daha çok Emir Adil ve Osman üzerinde görülür. Kont Şatıyö üzerine sefere çıkılacağı sırada düşmana korku salınmasında öncü olmayı ister. Bu istediğini Emir Adil’e anlatırken yakın dostu Osman üzerinde *yeşil panjurlu ev* göndermesiyle laf kalabalığı yapar. “Yine gevezelenmeye durdun Bilal” (...) “Bu huyunu ne zaman bırakacaksın?” (...) “Kusurumu bağışlayın Emir Adilim, gevezelenmem keyfimdendir. Biraz sonra Şatıyö serkeşinin üstüne düşeceğimizi düşündükçe çocuklaşıyorum.”²⁸⁹ Bilal’in kendisini bulduğu yer savaş meydanıdır. Onun için düşmanla girişilecek her durumda önde olmak ister. Bu isteğinde oluşan arzusu, şevki diline vurur ve roman içerisinde konuşkanlığı ile işlenmeye devam eder.

Kont Şatıyö’nün üzerine gitmek için öncü olmayı Emir Adil’e kabul ettirdikten sonra birbirleri ile düşman hattında nasıl iletişime gireceklerini anlatır. Bilal, yolun düşmanlardan arındırıldığını haber vermek için guguk kuşu sesi çıkaracağını, mevsimi olan baykuştan ayırt edici olması için guguk kuşunu seçtiğini söyler. Bilal, akıllıca planlar kurması onun gevezeliğini daha çekilir kılar. Bunu Emir Adil’in nazarında görürüz: “Bu deli – dolu gezezenin sandığından da akıllı olduğunu düşünüyordu. Boşuna mı sultanın sonsuz itimadını kazanmıştı. Her boyaya girmekte üzerine yoktu.” (...) “Mezietleri yanında bu gevezeliği neyin nesi hey Allah’ım?” (..) “Tevekkeli değil her güzelin bir kusuru olur denmiş: Bilal’in tek kusuru gevezeliğinde, eh, doğrusu yakışıyor da.”²⁹⁰

Bilal, Osman üzerinden de işlenmeye devam eder. Osman’ın Sonya ile muhabbetinde o hep alaysı tavır içinde muziplik yaparak Osman’la şakalaşır. Osman’ı çok iyi tanıyordur. Yaşanan olaylar içinde Osman’ın neler düşündüğünü, kimlerle hangi sohbetle bulunduğunu hepsini bilir, bildiklerini de Osman’a şaka yollu takılarak dile

²⁸⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 13

²⁸⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 65

²⁹⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 68

getirir. Osman casusluk görevinden sonra Bilal ile olan buluşma yerine giderken gönlünü kaptırdığı kızın evine gider ve onu izler. Bilal'e de bunu daha söylemeye çalışırken o dile getirir: “Bir kız çıktı kapıya, sonra düştü önüne, bir bakış, bir gülüş derken gönlün akıverdi. Nasıl, bilebilmiş miyim?”²⁹¹ Aynı durum Osman'ın Kudüs fethinden önce esir aldığı Vanek'i azat ettikten sonra aralarında geçen Sonya muhabbetini dile getirmesinde de görülür: “Ben olsam adama şu serbest kalışının fidyesi olarak yeşil pancurların gerisindeki gölgeyi.”²⁹² Bunları duyan Osman ise Bilal'in tüm bunları nasıl bilebildiğini düşünür ama işin içinden çıkamaz. Bilal Osman'ın nazarında kendisiyle birlikte insanları iyi çözümleyen bir roman karakteri olarak işlenir.

Bilal'in yüreği her ne kadar düşmana karşı yiğitçe, korkusuzca sert bir duruş sergilese de Sultan Selahaddin'e karşı yumuşar. Onun başına gelen kötü durumlar karşısında üzüldür, hatta ağlar. Sultan, çölde yılanın sokmasıyla çok bitkin düşer. Sultan'ı bu vaziyette gören Bilal, kendisini kötü hisseder ve ağlar: “Mecalsizliği son hadde gelmişti. Kımıldayamıyor, ağzını bile açamıyordu. Bilal'in gözlerinde yaş sicim sicim oldu. Onu bu halde daha fazla görmeye tahammül edemeyerek bir kenara çekildi, başını ellerinin arasına aldı, doyuncaya kadar ağladı.”²⁹³ Bilal'in romanın başında Sultan'ı çölde bitkin görmesinin ardından ağlayışı romanın sonunda Sultan'ın ölüm döşeginde oluşuyla tekrarlanır. “Bilal'le Osman bir köşeye sinmiş, herkes gibi ağlaşıyorlardı. Manzara son derece dokunmuştu ikisine de, son derece müzdarip olmuşlardı.”²⁹⁴

2.2.3.4.4. İç ve Dış Diyaloglar

Bilal, roman boyunca ana vaka üzerinde gelişen olaylarda konuşmayı çok sevdiğinden ötürü roman karakterleri ile olan diyalogları oldukça fazladır. Monoloğu ise yok denecek kadar azdır. Romanın başkahramanı Sultan Selahaddin'in yanında yer alarak ona hizmette bulunmasına rağmen Sultan'la olan diyalogu azdır. Onun diyalogu daha çok yakın dostu Osman, daha sonra Sultan'ın kardeşleri Turan Şah ve Emir Adil ile olur.

²⁹¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 54

²⁹² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 87

²⁹³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 39

²⁹⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 188

Romanın birinci bölümünde, Haşhaşiler'in Sultan'a suikast olayından sonra Reşidüddin Sinan'ın üzerine gidip Askalan Kalesi'nde Kont Şatıyö'yle çarpışmaları ve sonunda çöle düşmek zorunda kalmaları üzerine Bilal'in Turan Şah ile olan diyalogunda hem düşmanın saldırgan tavırlarının hem de kendilerinden olanların birlik olamayışlarının eleştirisi dile getirilir. "Kudüs Kralının ahde vefasızlığı yüzünden Zaten ehl-i salibin sözüne sadık kaldığını görmüşlüğü yok ki. Ne vakit kılıcımızı üzerlerinden çeksek, ne vakit iyi niyet gösterip anlaşmaya varsak, hemen baş dikerler, en zayıf yerimizi kollayarak vururlar. Ah, içimizdeki düşmanlıklar, kin, hased, ah!"²⁹⁵ Bu sözleri söyledikten sonra devam eden diyalogunda ana vakanın öncesinde gelişen olaylar hakkında bilgi verilir, okuyucunun olayları daha iyi kavraması sağlanır: "...Niye birleşemediğimizi bilsak, belki, birleşmenin de yolunu bulurduk. Bir bakıyoruz Sultan Nureddin, Abbasi Halifesi Adid'le ihtilafa düşmüş; bir bakıyoruz, yalvara yakara serdar yaptığı Selahaddin'e, vezir Şaver dış bilemeye geçmiş; bir bakıyoruz, Konya Selçuklu Sultanı aleyhimize ordu çıkarmış. Neyin nesi anlayana kadar işler öylesine karışıyor ki, deli rüzgârın çöl kumunu karıştırmısından beter."²⁹⁶

Yakın dostu Osman'a karşı olan diyalogları muziplik yaparak kurulur. Bilal, Osman'ın Kudüs'te Sonya adından bir kıza vurulmasının ardından, hemen hemen tüm diyaloglarda bu gönül meselesi üzerinden alay eder. Osman, Sonya'yı anlatmaya kalmadan Bilal, olanları tahmin eder. Osman da nasıl anladığını sorar. Bilal de alaysı tavırlarla dile getirir: "Çok kolay, çünkü sen her gittiğimiz yerde hemen ne yapar birine âşık olursun. Söylesene, ona ver, buna ver bitmez, kaç kalbin var senin?"²⁹⁷ Osman, Bilal'in devam eden şakalarından dolayı kalbini kırdığını söyler. Bilal ise yine bu durumu da alaya alarak ona cevap verir: "Kalbini mi? Hani Kudüs'te bırakmıştın?"²⁹⁸

Bilal, Sultan'ın emriyle Kudüs'te casusluk görevini yerine getirdikten sonra Sultan'a olanı biteni anlatarak Kudüs Kralı ve ordusuyla ilgili bilgi verir: "Kudüs Kralı Budin, bir kale inşa etmek üzere Ürdün şehrine gitti. Kont bilmem ne Şatıyö ise kendi zırhlı çapulcuları ve Kudüs'ten topladığı yarı asker, yarı sivil gönülsüzleriyle üzerimize gelir. Cem'an dört bin kişi kadar."²⁹⁹ Sultan'la olan bu diyalogu ile düşmanın hangi

²⁹⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 17

²⁹⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 18

²⁹⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 54 -55

²⁹⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 55

²⁹⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 57

planlar üzerinde olduğunu da bildirerek Sultan'ın kendi planlarını şekillendirmesine yardımcı olur.

Kudüs Kralı Budin ve Kont Şatiyö üzerine sefere çıkan Sultan, Emir Adil'in yetiştirdiği gece baskıncıları ile düşmana korku salınmasını ister. Bilal de Emir Adil'e gidip gece baskıncıların arasına kendilerine yardımcı olabileceğini düşünerek dâhil olmayı ister: "...Düşman hatlarına gittik de arkadaşım, şöyle bir göz attık da; düşündük ki, bir delile ihtiyacınız vardır. Kont serkeşinin çadırını dahi keşfetmişliğimiz işinize yarar belki."³⁰⁰ Emir Adil, bu görevin gece baskıncılara ait olduğunu Sultan'ın emrini çiğneyemeyeceğini dile getirir. Bilal ise vazgeçmeden Emir Adil'e kabul etmesi için yalvarır: "Gurban olduğumun Emir Adili, uyuyamam ki! Karabasan çökmüş gibi sabaha kadar kıvranır dururum. Meded gurban olduğum meded!"³⁰¹ Sultan Selahaddin, düşmanı korkutma görevini gece baskıncılarına verse de Bilal, yerinde duramaz, düşmana karşı en önde savaşmak, hizmet etmek ister. Kont Şatiyö'nün askerleri gibi gönülsüz değil, düşmanla göğüs göğüse çarpışmaya can atan gönüllü bir askerdir. Bu özellikleri roman karakterleri ile kurduğu diyaloglarla okuyucuya yansıtılır.

Kral Budin ölür, yerine Kral Gui geçer. Sultan olayın perde arkasını öğrenmeleri için Bilal ile Osman'ı görevlendirir. İkisi de Kudüs'e varırlar. Önceden azat edilen Vanek Usta'nın yanına varırlar. Vanek Usta Kudüs'ün içinde yaşanan sıkıntıları dile getirir. Sadece yerli halkın yaşamadığını Hristiyan âlemin de emelleri doğrultusunda burada yer aldıklarını, Sultan'ın Kudüs'ün fethi için mücadelede karşısında bütün Hristiyan âlemini de karşısına alacağını söyler. Bilal ise Sultan'ın da göze alacağını söyleyerek içinde bulundukları durumun eleştirisini yapar: "Alır. Şu iç fırkalaşmalar bir bitse mesele yarı yarıya halledilmiş olacak, fakat bitmiyor. Tam toparlanıp Kudüs'e yürüyeceğimiz sıralar bir yerde bir gaile zuhur ediyor. Ya Kılıç Arslan hududumuzu ihlal ediyor veya İzzettin Mesud isyan ediyor yahut Musul Atabeki baş dikiyor. Halife de ayrı dert ya neyse. Gidiyoruz, hadlerini bildiriyoruz. Bildirinceye kadar ya yorgun düşüyoruz, zayırlar veriyoruz, derken zaman geçiyor tam toparlanıyoruz..." (...) "Hayda, bir gaile daha!"³⁰² Bilal'in Vanek'le olan bu diyalogu ile bu zamana kadar

³⁰⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 64

³⁰¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 65

³⁰² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 108- 109

karşılaşılan sorunlar, verilen mücadeleler dile getirilirken Müslüman beylerin de sıkıntı çıkararak birliği bozmaları eleştirilir.

Kudüs, uzun uğraşlar neticesinde fethedilir ve şehre girilir. Şehre girişte Osman, Sultan'ın oğlu Küçük Zahir'i görür. Bilal'e karşı "küçüğü gördün mü, Kudüs fatihi diye tarihe geçerse hiç şaşmam." ifadelerini kullanır. Bilal ise ona tarihi bir cevapla karşılık verir: "Babası dururken öyle mi? Bunca serdar dururken ha! Aklına şaşarım. Tarih öyle yanlışlık yapar mı hiç?"³⁰³ Yazar, Bilal'in bu cevabı ile gerçek tarihin değiştirilemeyeceği mesajını verir. Yalan yazılan tarihi bilgilere gönderme niteliğindedir.

Kudüs'ün fethinden sonra haçlı orduları ile mücadele devam eder fakat kesin sonuç alınamaz. Sultan'ın hastalığı nükseder. Artık yataklara düşmüştür. Ölümü bekler. Sultan'ın ölüm döşeğindeki halini gören Bilal, üzüntüsünü dile getirir: "Gördüğüm bir insanın ölümü değil, sanki topyekûn bir milletin ölümü" (...) "Millet can çekişmeye durmuş. İyi ama biz bu acıya hangi yürekle tahammül edeceğiz?"³⁰⁴

2.2.3.4.5. İlişkiler Ağı

Bilal'in romanın protagonisti Sultan Selahaddin ile kurduğu ilişkide karşılıklı konuşmaları az olsa da Sultan'ın hizmetinde bulunup onun emirleri doğrultusunda olaylara etki etmesi açısından aralarında kurulan bağ güçlüdür. Her zor şartlarda bile Sultan'ın yanından ayrılmak istemez, onun yanında olarak zorlukları göğüslemesinde yardımcı olur. "Gökten taş yağsında, tek Sultanım Selahaddin'in yanında bulunayım."³⁰⁵ der.

Bilal'in ilişkiler ağına Sultan'ın büyük kardeşi Turan Şah ve küçük kardeşi Emir Adil de katılır. Romanın birinci bölümünde Turan Şah ile yakın bir ilişki halindedir. "Aynı yaşlarda iki civandılar. İkisi de gençliğini din yoluna adamıştı." ³⁰⁶ Sultan'ın Haşhaşiler üzerine sefere çıkması üzerine başından beri Turan Şah ile beraber yanında bulunurlar. Tih Çölüne düştüklerinde de Sultan'ı yılan sokmasının ardından Sultan için verdikleri mücadele ile birbirleri olan ilişkileri güçlenir.

³⁰³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 145

³⁰⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 189

³⁰⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 17

³⁰⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 8

Romanın ikinci bölümünde ise ilişkiler ağına Sultan'ın diğer kardeşi Emir Adil dâhil olur. “Onunla içli dışlı idiler. Yıllar önce bir seferde arkadaş olmuşlardı.”³⁰⁷ Kont Şatiyö üzerinde sefere çıkılacağı sırada Sultan'ın hizmetinde bulunurlar. Bilal'in olaylar üzerinde en aktif olduğu bölüm ikinci ve üçüncü bölümlerdir. İkinci bölümden itibaren Bilal'in ilişkiler ağının en güçlü kişisi olan yakın dostu Osman dâhil olur. Sultanın verdiği bütün görevlerde beraber mücadele ederler. Aralarında oluşan dostane ilişkiden ötürü Bilal, Osman'a karşı muziplikler yaparak onun söylediklerini ya da yaptıklarını şakaya alır.

Romanın diğer karakterlerinden olan Vanek Usta ile Osman'ın sayesinde kurulan bir ilişki vardır. Aralarındaki bağ çok güçlü değildir.

2.2.3.5.OSMAN

2.2.3.5.1. Tanıtma

Osman, romanın protagonisti Sultan Selahaddin'in hizmetinde bulunan, yakın dostu Bilal'le birlikte düşmana karşı tek yumruk olan, romanın ana vakasını destekleyen ve geliştiren yardımcı vakalarda yer alan yakın fon şahıs olarak yer alır. Osman, ana olay olan Kudüs'ün Fethi yolunda arka planda, yeşil panjurlu evin kızına gönlünü kaptırması üzerinden tanıtılır.

Sultan'ın emriyle kendisinden bir yaş büyük olan yakın dostu Bilal ile Kudüs'e tebdili kıyafet gidip casusluk yaparlar. Daha önce gördüğü yeşil panjurlu evin kızı Sonya'ya gönlü vurulur. “Oysa ne kadar istiyordu. Görmek, vedalaşmak. Hadi, tedbil olduğundan düze düz ‘Ben gidiyorum, tekrar gelene kadar Allahısmarladık’ diyemezdi, dese foyası açılır, Selahaddin'in Eyyubi'nin adamı olduğu anlaşılırdı; bu yüzden vedalaşamazdı. (...) “On gün kadar evvel karşılaşmışlardı. Yeşil panjurlu evin köşesinde dinelmiş, arkadaş Bilal'i bekliyordu. Birisinin önünde dikildiğini fark edince başını kaldırdı. Titrek bakışlar, ılık gülücükler sunuyordu. (...) “İlk ateş böyle düşmüştü yüreğine, gencecik yüreği tipi tip vurmıştu.”³⁰⁸ Yazar, Osman'ın yeşil panjurlu evin kızına olan sevdalanması üzerinden Sultan Selahaddin'in hizmetinde bulunduğu ve daha önceden de Sonya'yı gördüğü bilgisi verilerek okuyucuya tanıtılır.

³⁰⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 68

³⁰⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 52

Yeşil panjurlu evin önünden ayrılıp arkadaşı Bilal ile buluşur. Bilal'e bir kıza vurulduğu için onu beklettiğini söyler. Bilal de onu daha önceki sevdalandığı kızlardan bahsederek alaya alır: "Hatırlayabildiğim kadarıyla, şimdiye değin, her gittiğimiz yerde kalbini bırakmış öyle dönmüştün. İskenderiye'de, Baalbek'de, Halep'de, şimdi de Kudüs'de. Şöyle bir görmeyi yetiyor da artıyor, âşık olman için, daha doğrusu kalbini emanet bırakmak için. Doğrusu büyük cesaret."³⁰⁹ Osman, Bilal'in ağzından alaycı tavırlarla tanıtılmaya devam eder.

Kont Şatıyö üzerine sefere çıkıldığı zaman, Bilal'in gece baskıncılarının arasına Osman'la beraber katılmak ister. Emir Adil'e bu isteğini dile getirirken Osman'ı tanıtır: "...yüz yürekli bir yiğittir. Yüreğinin her birini bir başka yerde bırakmışlığı bir yana..." (...) "...hepten akıldır ve cesarettir. Onunla değil Şatıyö'nün çadırı kıyısına, Kudüs Karalının taç giyme merasimine bile katılmışlığımız vardır. Dahası Kudüs'te yeşil panjurlu evin önünde beklemişliğimiz vardır."³¹⁰ Bilal, Osman'ı tanıtırken bile yine muzipliğinden vazgeçmez.

Emir Adil ve Bilal ile uzun zaman önceden arkadaş olmuşlar ve artık birbirlerini iyi tanımaktadırlar. Emir Adil, Bilal'in özelliklerinden hareketle Osman'ı tanıtır: "Doğrusu yaman insandı Bilal, arkadaşı da onun kadar yaman olmalıydı. Yoksa tek başına bulunmayı tercih ederdi. İyi tanırdı Bilal'i, öyle her önüne çıkacak yiğidi kendine arkadaş yapıcılardan değildi. Huyu huyuna denk olanını isterdi, bileğine dayanabilenini isterdi, yeri geldiğinde, can verebilenini isterdi. Bu Osmancık mutlaka böylesiydi, Bilal gibi yamandı mutlaka."³¹¹

Osman gönlünü kaptırdığı Sonya ile daha önce azat ettiği Vanek Usta sayesinde görüşürler. Bu görüşmeden sonra sözlenirler ve düğün günü bile belli olur. Düğünü Kudüs'ü Fethi'nin sabahı olarak kararlaştırılır. Bilal'in "Ya fethedemezsek?" sözüne cevaben "O zaman kavuşmamız ahirete kalır, böylece sözleştik." ifadelerini kullanır. Yazar, Bilal'in bu sözler karşısında Osman'ı takdirinden sonra, onu daha iyi yansıtmaya çalışır: "Şu Osman... ve diğer mü'minler, ideal adamlar... en çok istedikleri şeyi bile

³⁰⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 55

³¹⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 64- 65

³¹¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 68

milli gayretin tahakkukundan sonraki meçhule atabiliyorlardı. Doğrusu, gıpta edilecekse, buna edilmeliydi.”³¹²

Osman, gönlünü yeşil panjurlu evin kızına kaptırsa da onun önceliği devletin menfaatidir. Kendi şahsi meselelerini bir kenara bırakarak inandığı yolda hizmet etmeyi daha üstün görür.

2.2.3.5.2. Fonksiyonu

Osman’ın ana vaka üzerindeki fonksiyonu, Sultan Selahaddin’in yanında bulunarak ona hizmet etmek ve Kudüs’ün Fethi’nin arka planında gerçekleşen olaylara etkisiyle Kudüs’ü ve insanlarını daha iyi yansıtmaktır. Osman, bir nevi Kudüs’ün fonudur. Ana vaka olan Kudüs’ün fethi yolunda insana dokunuşun, kalbe dokunuşun göstergesidir.

Osman’ın bu fonksiyonu yarenlik ettiği yakın dostu Bilal ile güçlenir. Onunla beraber Sultan’ın verdiği görevleri yerine getirir. Kudüs’te olan biteni öğrenmek maksatlı tebdili kıyafet dolaşarak casusluk yaparlar. Bu casusluk sırasında Osman, yeşil panjurlu bir evin kızına gönlünü kaptırır. Onun gönlünü kaptırması başta bireysel bir gelişme gibidir. Fakat sonrasında ana vaka üzerinde mücadele edilen Kont Şatiyö ile bağlantısı ve savaşta azat ettiği Vanek Usta’nın ona sahip çıkıp kendilerine Kudüs hakkında olan biten gerçekleri anlatması ile olaylar daha yerli yerine oturur. Kudüs’ün Fethi merkezinde Osman’ın Sonya’ya âşık oluşu ile gelişen yardımcı vakalar, ana vakaya etki ederek Kudüs’ün fethini daha anlamlı kılar. Zira yazarın amacı sadece tarihin gerçek olayı olan Selahaddin Eyyubi’nin Kudüs Fatihisi oluşunu anlatmak değil, bu tarihi sonuca götüren insan faktörüne dikkat çekerek okuyucuya bu tarihi kişi ve olayı daha anlamlı aktarmaya çalışır. Bunu yaparken de Osman’ın fonksiyonundan yararlanır.

2.2.3.5.3. İşlenişi

Osman, roman boyunca Kudüs’ün Fethi yolunda Sultan’ın emri doğrultusunda önemli işler başaran ve başarılarını gönül sevdası ile taçlandırıp daha değerli kılan bir roman karakteri olarak işlenir.

³¹² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 112

Romanın ikinci bölümünden itibaren ana vakaya dahil olur. Sultan'ın emriyle Kudüs'te Bilal'le beraber casusluk görevinde bulunurken sahne alır. Bilal, kambur, Osman ise topal rolü yaparak Kudüs askerlerinin arasına sızar. Düşman ordusu ile ilgili bilgiler edinirler: “Olanları kenardan seyreden iki kişi bakışarak gülüştiler. Biri ayağını sürüyor, öbürü kamburunun ağırlığı altında iki büklüm yürümeye çalışıyordu.”³¹³ Bu tedbil ile Kudüs'e sızdıkları için Kont Şatiyö'nün sefer için toplattığı asker seçmecesinden kurtulurlar. Gerekli malumatları edindikten sonra Sultan'a iletmek için oradan ayrılırlar. Osman, Bilal ile buluşma yerine varmadan önce gönlünü kaptırdığı Sonya'yı görmek ister: “Yeşil panjurlu evi aradı, ama bulunduğu yerden görünmüyordu. Topal numarası yapmayı unutmadan biraz yürüdü, başka bir sokağa saptı, oradan başkasına. Gitti, yeşil panjurlu evin karşısına çakıldı. Pencere kanatlarından yalnız biri açıktı, uzun uzun baktı, ama kumral başlı, titrek bakışlı kızı göremedi. Oysa ne kadar istiyordu. Görmek, vedalaşmak.”³¹⁴ Biraz bekleyip Sonya'yı gördükten sonra uzun zamandır beklettiği arkadaşı Bilal'in yanına varır. Bilal'e açılır. Bilal ise geçmişte gönül verdiği kızları hatırlatarak onunla alaysı konuşur. Osman, masumca sevdiğini, sataşmadığını dile getirir. Bilal'in “Hele denemeye kalkaydın da göreydin gününü, ikiye biçerlerdi.” sözüne Osman'ın cevabı “Zerre perva edersem namertim! Kılıçtan korktuğum için değil, Allah'tan korktuğum için yan bakmam. Lakin gönül bu, ferman dinlemiyor ki.”³¹⁵ olur. Osman, Allah korkusuyla hareket eden, hizmette kusur etmeyen, sevdiği kıza saf bir bakışla, Müslümanca bakan bir kişi olarak işlenir.

Aynı zamanda Osman, savaş sırasında esir aldığı taş ustası Vanek'i, Sultan'ın emriyle azat eder. Vanek, azat edildikten sonra şu ifadeleri kullanır: “...beni esir alırkenki halini unutamıyorum. Önünde tiril tiril titrerken korkmamamı söylemiştin. Bir şey yapmayacağım, akıbet bırakacağım söylemiştin. Doğrusu pek inanmamıştım, ama sözünün eri olduğunu görürüm. Söylesene bu güzel hasletleri nereden alıyorsunuz?”³¹⁶ Osman, bu davranışı ile birlikte tüm müslümanların İslamiyet vesilesi ile insanileştiğini, güzel huylar edindiğini yansıtır.

Vanek Usta'nın Sonya'ya sahip çıkmasıyla Osman, Sonya'yla görüşür. Düğün gününü Kudüs'ün Fethi olarak belirler. Osman'ın bu tarihi seçmesi, onun Kudüs'ü

³¹³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 50

³¹⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 51

³¹⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 55

³¹⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 84

fethedeceklerine olan inancından kaynaklıdır. Kudüs'ün Fethi, Osman'ın nazarında ulaşılması gereken mutluluk olarak işlenir. Şahsi ve milli mutlak mutluluk, bu hedefe ulaştıktan sonra gerçekleşecektir. Osman'ın Kudüs'ü fethettikten sonraki şu sözleri onun Kudüs'e ve Fatma'ya olan aşkını daha iyi ifade eder: "...ben Kudüs aşkıyla Fatma'nın aşkını gönlümde hep ayırt etmişimdir ve hep Kudüs'ü öne çıkarmışımıdır."³¹⁷ Milli ve dini mesele, şahsi meseleden daha değerlidir.

2.2.3.5.4. İç ve Dış Diyaloglar

Osman'ın romandaki diyalogları ve monologları onu tanıtıcı niteliktedir. Osman, yazarın sözcüsü konumundadır. Onun diğer roman karakterleri ile kurduğu diyaloglarda yer alan mana dolu ve öğüt verici sözler ile ana vakayı daha anlamlı kılar. Romanın verilmek istenen mesajları Osman'ın diyalog ve monologları ile verilir.

Romandaki diyalogların çoğu Bilal'ledir. Onunla kurduğu diyalogların çoğu yeşil panjurlu evin kızı olan Sonya üzerinden gerçekleşir. Bunun dışında roman boyunca iç konuşmalarına da yer verilir. Bu konuşmaların kimisinde kendisini kimisinde de yaşadığı dönemdeki şahit olduklarını eleştirir. Bu eleştirilerinden biri, Kudüs'e casusluk üzerine gittiği zamanda Mescid-i Aksa ile ilgili düşüncelerinde görülür: "Mescid-i Aksa'nın üstündeki haçı düşündü. Kudüslü Hristiyanlar bu haçın Hazret-i İsa'nın gerildiği haç olduğunu iddia ediyorlardı. Tabii Osman inanmıyordu. Hristiyanların uydurdukları gibi Hazret-i İsa çarmıhta öldürülmüş değil, Cenab-ı Hakkın inayetiyle göklere çekilmişti. Onun yerine, ona çok benzeyen birini öldürmüşlerdi. Üstelik bu adam Hazret-i İsa'ya ihanet eden adamdı, cezasını bir güzel çekmiş, Allah'ın adaleti tecelli etmişti."³¹⁸ Yazar, Osman'ın monoloğunda Hristiyanların inandığı yanlış bilgileri eleştirerek tarihin gerçeklerini aktarır. Bu düşünceler içinde olan Osman, o haçın ordan indirilmesi gerektiğini söyler: "Mescid'i Aksa'nın üstünde yeniden ezan okunmak, tekbir şahlanmak, layığı budur."³¹⁹ Osman'ın bu sözleri Kudüs'ün Fethi'nin şart olduğu ve bu uğurda düşmanla mücadelenin başlayacağı sinyalleri verilir. Fetih yolu, Osman'ın bu sözleri ile açılmış olur.

Osman, bu düşünceler içinde dini ve tarihi eleştirilerini dile getirirken aynı zamanda bu eleştiri oklarından kendisi de nasibini alarak çatışma içine girer. Casusluk

³¹⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 145

³¹⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 51

³¹⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 51

görevini yerine getirdikten sonra gönlünü kaptırdığı kızın yeşil panjurlu evinin önüne gider. Sevdığı kızı görme umudu ile bekleyiş içerisindeyken canı sıkılır ve kendisini azarlar: “Bre soysuz, bre kuldan utanmaz herif, el yerinde işe mi geldin, oynaşa mı? Anladık, gönül ferman dinlemez, velakin irade gemine asılmak da mı yoktur? Sen Sultanından böyle mi gördün, böyle mi belledin, bre haylaz, bre yürekperest!”³²⁰ Osman, görevi sırasında şahsi meselelerle uğraştığını düşünerek kendisi ile çatışır fakat yine Sonya’yı görmekten vazgeçmez. Gün gelip kavuşacaklarını şu iç konuşmasıyla dile getirir: “...Bir gün Sultan’ımın bütün ordularıyla birlikte geleceğiz, ilk ağızda Mescid-i Aksa’nın sırtına vurulmuş haç şeklindeki yükü çan şeklindeki ağırlığı indireceğiz, şehri baştanbaşa ezanlarla, ilahilerle süsleyeceğiz. Ondan sonra ilk fırsatta şu yeşil panjurlu evin kapısına gelip, kız bir zamanlar böyle iken böyle deyip, şu şimdiki halimi de noksansız anlatıp, Allah’ın emriyle, Peygamber efendimizin kavliyle.”³²¹ Osman’ın bu düşünceleri bundan sonra yaşanılacak olayların ön gösterimi niteliğindedir. Çünkü dediği gibi de olur. Kudüs fethedilir ve sevdiği kıza kavuşur. Onun yeşil panjurlu evin kızına olan aşkı Kudüs’ün Fethi’nin fonunu oluşturur.

Osman, Bilal ile olan buluşma yerine gittiğinde Bilal’in alaycı tavırlarına üzüldüğünü dile getiren “kalb kırılmak için yaratılmamıştır”³²² sözü aynı zamanda okuyucuya da mesaj niteliğindedir. Kalbin; sevgiyle, saygıyla ona yüklenen görevi daha iyi yerine getireceğini, kalp kırmanın Allah katında kötü olduğunu ve bu yüzden insanların kalp kırmak için değil sevgiyle yaklaşarak kalplere taht kurmak gerektiğini okuyuculara öğütler.

Kont Şatiyö üzerine sefere çıkılır. Osman’ın savaşta esir aldığı taş ustası Vanek ile olan diyalogunda savaşta esir alınanların hükmü ile ilgili tarihi bilgi verilerek okuyucunun durumu daha iyi kavraması sağlanır. “...Ben kurtuluş bedeline razı gelmesem, desem ki Sultanıma; ‘Ey Sultanım, bu herifi bırakmak istemiyorum. Atıma bakar, pusatımı parlatır, yaşadığı müddetçe hizmetimi görür, bir öğün yemeğe de talim eder’ desem, Sultanım hiç sesini çıkarmazdı. Bizde böyledir, kim esir aldıysa tasarruf onun, rızası hilafına iş yok.”³²³ Vanek, Sultan’ın bu engin davranışı ve Osman’ın ona

³²⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 52

³²¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 53

³²² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 55

³²³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 83

karşı davranışı ile bu güzel huyların nereden aldıklarını sorar. Aralarında şu diyalog geçer:

“Tabiii ki dinimizden, başka nereden olacak?”

“Yani İslamiyet böyle insanileştiriyor mu insanları?”

“Hiç şüphen olmasın, İslamiyet insanileştirir.”

İslamiyet’in insanları daha iyiye sevk ettiğini, düşmana bile iyilikle yaklaşmayı sağladığını bu diyaloglar ile İslamiyet ve ona inanan Müslümanları daha iyi yansıtır. Böylece okuyucuya nasıl Müslümanca yaşanması gerektiği yönünde ders verir.

Osman, Sonya ile görüşükten sonra kendi aralarında sözlendiklerini ve düğün tarihini de kararlaştırdıklarını söyler. Bilal’in aceleci davrandığını söylemesi üzerine ona daha önce kendisinin söylediği sözlerle karşılık verir: “İnsan ömrü kısadır, bir yandan ahirete hazırlanırken, bir yandan da dünya işlerini acele tarafından halletmeli. Bir kararı verene kadar düşünmeli, verdikten sonra bir dakika bile beklememeli, diyen, sen değil misin?”³²⁴ Osman’ın bu sözleri “Hiç ölmeyeceğini zanneden biri gibi çalış, yarın ölecek biri gibi de tedbirli ol.”³²⁵ hadisi şerifini hatırlatır.

Kudüs fethedilir. Osman, Sonya’ya kavuşur. Son bölümde ise Sultan Selahaddin Eyyubi ölüm döşegindedir. Bilal ve Osman da Sultan’ın yanında üzgün bir halde beklerler. İçinde bulundukları kasveti Osman dile getirir: “Sultan Selahaddin’siz bir dünyaya katlanabileceğimi sanmıyorum. Benim için güneşin bir daha doğmamak üzere batışı neyse Sultanımın ölümü de o. Ya Rabbi, Osman kulun gibi işe yaramaz birini yaşatırsın da...”³²⁶ Osman, Sultan’ın bu haline çok üzülür. Bu diyalogunda onun Sultan’a olan gönülden bağlılığı görülür. Osman’ın hayatı Sultan ile anlamlıdır. Sultan’ın ölümü ile hayatın da anlamsız olacağını düşünerek serzenişte bulunur.

2.2.3.5.5. İlişkiler Ağı

Osman’ın roman boyunca dâhil olduğu ilişkiler ağı çok geniş değildir. Romanın protagonistisi Sultan Selahaddin’le olan ilişkisi, onun emrinde olarak devletine ve milletine hizmet etmek üzerine kuruludur. Bu ağın merkezinde Sultan Selahaddin

³²⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 111

³²⁵ *Camii’s -Sagır*, II/12, Hadis No: 1201

³²⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 189

vardır. Aralarında diyaloglar az da olsa vardır. Onun ilişkisi konuşmak üzere değil icraat üzerinedir. Sultan'ın verdiği görevleri yerine getirerek bu ilişki güçlenir.

Sultan'ın merkezde olduğu bu ilişkiler ağında Osman'ın birbirlerinden hiç ayrılmayan en yakın dostu Bilal de vardır. Roman boyunca Sultan'ın emirlerini yerine getirerek bütün olayların içinde beraber yer alırlar. Birbirlerini tamamlayan ikiz kardeş gibidirler. Aralarındaki kardeşlik ve samimiyetten ötürü Bilal'le dostane bir ilişkisi vardır. Osman'ın üzerinden şaka yollu konuşmaları oldukça fazladır.

Bu ilişkiler ağına Sultan'ın emriyle Kudüs'e casusluk görevinde iken âşık olduğu yeşil panjurlu evin kızı Sonya, yani Fatma da dâhil olur. Osman'ın merkezinde Sonya olur. Her bir düşmanla mücadeleden sonra onunla Kudüs'e gidip onu görmek ister. En sonunda isteği olur ve görüşürler. Kudüs'ün fethedildiği sabahına düğün tarihi alınır. Osman'ın Sonya'yla ilişkisi Kudüs üzerinden verilir. Kudüs'ün Fethi ön plan alınarak arka planda Sonya'ya olan aşkı işlenir.

Kudüs'ün fethi yolunda Ürdün'de esir aldığı taş ustası Vanek de bu ağın içinde yerini alır. Onu, Sultan'ın emriyle azat eder. Vanek, bu insani davranıştan ötürü İslam'a yakınlık duyar. Osman'la dostluk ilişkisi kurulur. Daha sonra bu ilişki Kudüs'te Kont Şatıyö'nün peşinde olduğu Sonya'ya sahip çıkmasıyla daha da güçlenir.

2.2.3.6.KRAL BUDİN

2.2.3.6.1. Tanıtma

Kudüs Kralı Budin, romanın protagonistisi olan Sultan Selahaddin Eyyubi'nin karşısında yer alan baş düşmanlardan biri olan antagonist şahıstır. Roman'ın ikinci bölümüne kadar Sultan ile bir fiil mücadele halindedir. Onun bu mücadelesinin baş mimarı Trablusşam Kontu Şatıyö'dür. Kral Budin, onun istekleri doğrultusunda hareket eden, Şatıyö'ye söz geçiremeyen bir şahıstır. Budin, Selahaddin'le girdiği mücadelelerde gönülsüzdür. O, savaşmayı istemez, savaşa da direkt sonuç almak istediğinden zorluklar karşısında vazgeçmek ister. Sultan'ı Askalan'a sıkıştırdığı halde bir türlü başarı elde edememesi üzerine canı sıkılır: “İki ay mı iki yıl mı derken samimiydim. Şaka etmiyorum Kont, bıktım usandım. Bitti dersin, bitmez; öldü dersin ölmez; yıkıldı dersin, yıkılmaz!” Bu düşüncelerini Kont Şatıyö'ye söyleyen Kral Budin, onun zoruyla Sultan'la savaşıyor gibidir. Bir an önce savaştan kurtulmak için bahane arayışı içindedir. Şatıyö “yoruldunuz ise Kudüs'e dönmenizde mahsur yok.” teklifinde

bulunur. “Kral da zaten bunu söylemek istiyor, fakat küçümseneceğini düşünüp bir türlü teşebbüs edemiyordu. Teklif muhatabından gelince, iri gözleri parladı.”³²⁷ Budin Kral olmasına rağmen emrindeki Kont’tan çekinir, alması gereken kararları tek başına alamaz. Şatiyö’nün boyunduruğu altında Krallık yapar.

Yazar, romanın ikinci bölümünde Kral Budin hakkında bilgi vererek tanıtmaya devam eder: “Kudüs baştan sona donanmıştı. Amury’nin yerine Kral olan Budin, taç giyecekti. Selahaddin Eyyubi yüzünden bu merasim biraz gecikmişti.”³²⁸ Kendisinden önce tahta Amury’nin olduğu ve Sultan Selahaddin’in üzerine yürümeden önce de tahta geçtiği bilgisi verilir. Taç giyme merasiminde iken Sultan Selahaddin’in üzerlerine geldiğini duyan Kral Budin, mücadeleyi Kont Şatiyö’ye devreder. Kendisi Ürdün’e, Sultan Selahaddin’den korunmak için muhkem bir kale yapmaya gider. Kral Budin, Sultan Selahaddin’in ilk düşmanlarından biridir. Bu düşmanlıkları emrinde bulunduğu Kont Şatiyö ile daha da perçinlenir. Budin, önemli durumlarda bile iradesini ortaya koyamayan, Sultan Selahaddin’le olan mücadeleden kaçan, silik bir karakterdir.

2.2.3.6.2. Fonksiyonu

Kral Budin’in romandaki fonksiyonu, Sultan Selahaddin’in baş düşmanlarından biri olarak onunla mücadele halinde olmaktır. Romanın ilk bölümünde Haşhaşiler üzerine yürüyüp Askalan Kalesi’ni alan Sultan’a savaş açar. Kale’ye sıkıştırarak onu bitirmek ister. Bu amaç içinde tek başına yeterli olmaz. Emrinde bulunan Kont Şatiyö ile Sultan’ı yıkmak ister. Onun bu fonksiyonu Kont Şatiyö ile birlikte güçlenir. Kudüs Krallığında kaldığı süre boyunca Sultan Selahaddin ile çatışma halinde olur.

2.2.3.6.3. İşlenişi

Kral Budin, ana vakanın üzerinde gelişen olayların kışkırtıcı unsuru olarak işlenir. Sultan Selahaddin ile girdiği mücadelede saldırgan tavır sergileyerek Eyyubilerin huzurunu kaçıır. Sultan’ın Haşhaşiler üzerine giderek Askalan Kalesi’ni alması, Kral Budin’i rahatsız eder ve Sultan’a kalede iken saldırır. Bir sonuç alamayan Budin, bahaneyle görevi Kont Şatiyö’ye devreder: “benim Kudüs’te yapacak çok işim var. Uzun zamandır ayrı kaldım. Bir kargaşa çıkmasından korkarım. Askerin çoğunu seninle bırakacağım. Nasıl istersen öyle hareket et.”³²⁹ Kral Budin, uzun zamandır

³²⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 11

³²⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 42

³²⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 11

mücadele ettiği Sultan'ı bir türlü kaleden çıkaramaz ve bıkkınlıkla Şatıyö'ye devredip Kudüs'e gider. Kral Budin'in öncelikleri arasında savaşmak yoktur. Şatıyö'nün zoruyla Sultan'la mücadeleye girmiştir. Alacak olduğu kararlarda Şatıyö'den çekindiği için bağımsız hareket edemez.

Mücadeleyi devralan Kont Şatıyö, Sultan karşısında başarılı olamaz. Sultan Tih Çölü'ne düşse de tüm badirelere rağmen çölden çıkmayı başarır ve Kral Budin'in üzerine gider. Budin ise çölde ölüme terk ettikleri Selahaddin'in gelişini duyunca panik olur, Kont Şatıyö'yü azarlar: “Dinle Kont, bu işi başıma sen sardın, Sultan'la anlaşmayı bozmamı istedin, direnmeme rağmen ısrar ettin. Söyle bakalım, şimdi ne olacak?”³³⁰ Budin, kendi sorumluluğundan kaçan, zafer ümidini kaybetmiş bir Kudüs kralı olarak işlenir.

Zafer kazanabileceğine dair umudu olmayan Kral Budin, Ürdün'e gidip sağlam bir kale yapmayı planlar: “Öyle muhkem bir kale yapacaktı ki, Selahaddin değil ya, Büyük İskender bile olsa kıyıda durup seyretmekten başka elinden bir şey gelemeyecekti.”³³¹ Kral Budin, kendisinin zayıf oluşunu kabul etmeyip herkesten daha kuvvetli olduğunu dile getirerek düşmanını küçümser. Bu küçümseyici bakışlarla kaleyi savunamaz ve Sultan Selahaddin kaleyi ele geçirir. “Kudüs Kral'ı dayanamayacağını anlamış, bir süre için olsun Sultan Selahaddin'i durdurabilecek yegâne çareye başvurmuş, sulh istemişti.”³³² Anlaşma sağlandıktan sonra Sultan, Halep'e, oradan da Musul'a geçer. Musul'da iken Kral Budin'in öldüğü, yerine Kral Gui dö Lusignan'ın tahta geçtiği haberi gelir. Sultan, olayın aslını öğrenmeleri için Bilal ve Osman'ı Kudüs'e gönderir.

Kudüs'te olan daha önce azat edilen Vanek'in yanına gidip olan biteni öğrenirler: “Zehirlenmiş. Zorlu zehir katılmış sütüne. Gece yarısı uyandığında adetiymiş toprağı bol olasıca, ille de bir bardak keçi sütü içermiş. Bu içtiği sonuncusu olmuş; halka kalsa Şatıyö'nün marifetidir diyor. Kralın şerbetçibaşını altınla kandırmış da üstüne zehir kattırmış diyor; askere kalsa bu işi yeni Gui yaptırdı diyor.”³³³ Vanek'in ağzından Kral Budin'in ölümü ile ilgili nedenler işlenir.

³³⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 48

³³¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 48

³³² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 87

³³³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 104

2.2.3.6.4. İç ve Dış Diyaloglar

Kral Budin'in roman ana vaka üzerinde yer aldığı süre boyunca hem diyalogları hem de monologları ile kendisi ve diğer roman karakterleri tanıtılır. En fazla diyalog halinde olduğu şahıs emrinde bulunduğu Kont Şatıyö'dür. Onunla kurduğu diyaloglarda serzeniş, şikâyet etme ve baş düşmanı Sultan'ı tanııtma hâkimdir. Sultan'ı Askalan Kalesi'ne sıkıştırmıştır fakat bir türlü sonuç alamaz. “Böyle pis bir vaziyetle daha karşılaştığımı hatırlamıyorum desem, inanın Kont, aklım almıyor. İki ay mıdır, yoksa iki yıl mıdır şu minnacık kaleye mahsur ettiğimiz Sultan Selahaddin teslim olmuyor. Suyu da, yiyeceği de bitmiş olmalı, değil mi? Peki, ama nasıl dayanıyor hala? Aklım almıyor. Kont.” (...) “Şu Askalan ovasında kaç Hristiyan can verdi desem, sayısını sen bile hatırlayıp söyleyemezsin. Papa hakkımızda iyi düşünmeyecektir. İsa'nın onca evladını çölde bıraktığımız için bize mutlaka kızacak ve yardımı kesecektir.”³³⁴ Kral Budin, Sultan'a karşı sonuç alamayışının verdiği buhran ile papadan da olumsuz tavır geleceği düşünür. İçten içe sıkıntılı ve korkulu hali diyaloglarına yansır.

Kral Budin, daha fazla dayanamaz, mücadeleyi Kont Şatıyö'ye bırakarak kendisi Kudüs'e geçer. Daha sonra Kont Şatıyö de Sultan'ı yendiğini, çöllere düştüğünü ve oradan çıkacak takatinin olmadığı haberini verir. Bunu anlatırken de Sultan Selahaddin'i olduğundan daha güçsüz olduğu yalanıyla konuşur. Kral Budin de ona çıkışır: “Ne yaptığının farkında mısın Şatıyö, Selahaddin'i bir korkak gibi takdim ediyorsun. Bana kalırsa şimdiye kadar karşılaştığım düşmanların en merdi, en korkusuzu ve kabiliyetlisidir. Bir avuç dostuyla az daha canımıza okuyordu. Bunu nasıl unutabilirsin?”³³⁵ Kral Budin, Şatıyö ile olan bu diyalogunda Sultan Selahaddin'i kendi nazarıyla tanıtır.

Şatıyö'nün yalanları ile Sultan'ı nasıl yendiğini anlatmaya devam etmesinin ardından Sultan Selahaddin'in son hızla üzerlerine doğru geldiği haberi duyulur. Kral'ın Şatıyö'ye olan sözleri çok sert olur: “Sus aptal!” (...) “Öldü bitti, yıkıldı, beli kırıldı, dize geldi dediğin Sultan Selahaddin Eyyubi, hudutlarımızı geçmiş üstümüze gelir, sus aptal!”³³⁶ En başından beri Kral tarafından çok hazzedilmeyen Kont, bu

³³⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 10

³³⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 43

³³⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 45

yalanlarının foyası ortaya çıkmasıyla Kral'ın gazabından kurtulamaz. Kral Budin, bütün nefretini, kinini ona kusar. Bu diyalog adeta bir rahatlama, iç dökmedir.

Kral Budin, taç giyme merasiminin yarım kalmasına aldırış etmeden hemen tacı giymek ister: “Vaktim yok papaz efendi, tacı geçirin başıma. Duasını, şusunu busunu aranızda yaparsınız. Nasılsa boş vaktiniz çok. Ben ise bir daha vakit bulamayacağımı bilmiyorum.”³³⁷ Budin, bu diyalogunda papazların boş durduğunu söyleyerek dini kurumun eleştirisini dile getirir. Aynı zamanda Kral'ın dini ritüellere uymayıp direkt tacı giymesi, bu zamana kadar yapılan merasimlerdeki ayin ve duaların bir gösteriştense ibaret olduğu anlaşılır. Amaç gerçek manaya ulaşmak değil, dış dünyaya kendini göstermektir.

Kral Budin'in tacını giydikten sonraki yaşadığı iç çatışma yansıtılır: “Kral, taçlı başını ellerinin arasında hapsetti; şu serseri Şatiyö'nün kaprislerine uyup Selahaddin Eyyubi ile aralarındaki anlaşmayı bozmasa çok daha iyi olacaktı ya, artık olan olmuştu. Çaresiz karşısına çıkmak zorundaydı. Belki yeni bir anlaşma zemini bulur, böylece Kudüs'ten uzaklaştırırdı.”³³⁸ Krallık tahtında tek başına hüküm süremeyen Kral Budin'in Selahaddin ile savaşmak istemediği, Şatiyö yüzünden zorunda kaldığı görülür. Köşeye sıkıştıkları anda Sultan'ın merhametinden yararlanmak isterler. Budin'in bu monologuyla hem kendisinin hem Sultan'ın savaş ahlakı gözler önüne serilir.

Kral Budin, Sultan Selahaddin'in bütün zorluklara rağmen kısa bir süre içinde toparlanıp taze bir kuvvetle kaldığı yerden devam etmesine şaşırır: “Taze olduğundan emindi. Zaten hiç yorulduğunu görmemişti. Kendisi de, askerleri de. Günlerce aç duruyor, susuz duruyor, ama ekmek bulduklarında, su bulduklarında çarpılmış gibi atılmıyorlar, bulduklarını birbirlerine ikram ediyorlardı. Muvaffakiyetin sırrı bu muydu?”³³⁹ Kendi iç konuşması ile Sultan'ın başarısının nereden geldiğini sorgulayarak onu tanıtır.

Kral Budin, Ürdün'e giderek Sultan Selahaddin'e karşı kale inşasına başlar. Sultan da kale inşasının durdurulması için altın teklif eder. Fakat Kral Budin, bu teklifi küçültücü bulur ve elçinin öldürülmesine sebep olur. Sultan'ın gazabından korkar. Kendisiyle karşılaştırarak pişmanlığını dile getirir: “Şimdiye kadar Selahaddin Sultanın

³³⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 46

³³⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 46

³³⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 46

değil elçiyi öldürtmek, bir elçiye kötü söylediği, kaba davrandığı bile duyulmuş şey değildi. Çok büyük bir hata işlenmişti, keffareti de hata kadar büyük olacak mıydı acaba?”³⁴⁰ Kralın bu iç çatışması, Sultan’ın elçilere bakışını yansıttığı için onu tanıtıcı niteliktedir.

2.2.3.6.5. İlişkiler Ağı

Kral Budin’in ilişkiler ağı çok geniş değildir. Ağın merkezinde olan Sultan Selahaddin ile aralarında düşman ilişkisi vardır. Birbirleriyle Kudüs uğruna mücadele halindedir. Fakat karşılıklı sahne almazlar. Elçiler vasıtasıyla iletişim halinde olurlar. Bu ağın diğer üyesi ise onun emrinde bulunan Trablusşam Kontu Şatiyö’dür. Sultana karşı birlikte mücadele ederler. Fakat bu birliktelik zorakidir. Kral Budin, Kont Şatiyö’ye söz geçiremez. Alacak olduğu kararlarda ondan çekindiği için rahat bir Krallık görevinde bulunamaz. Sultan Selahaddin’i Askalan’da mahsur ettikten sonra sonuç alamayan Kral Budin, komutayı Şatiyö’ye verir. Şatiyö de onu göndertip kendisi mücadeleye kaldığı için sevinir. Ama içten içe de başarısızlık karşısında kendisinin ölümü olabileceğini düşünür: “Daha neler! Kral buna cesaret edemez. Demir gömlekle şövalyelerimden korkar. Ölesiye korkar ve kılıma dokunamaz.”³⁴¹ Kral Budin, Şatiyö’nün davranışlarını tasvip etmese de Sultan Selahaddin’le girdiği mücadelede onun askerlerinden faydalanabileceğini düşünmesinden dolayı çıkar üzere ilişki kurar.

2.2.3.7.KRAL GUI DÖ LUSİGNAN

2.2.3.7.1. Tanıtma

Kudüs Kralı Budin’in ölmesiyle tahtın yeni sahibi olan antagonistlerden diğeri Kral Gui’dur. Selahaddin ile savaşmak istemeyen, tahta geçtiğinde onunla dört yıllık anlaşma yapan fakat Kont Şatiyö yüzünden anlaşmanın bozulmasıyla savaşmak zorunda kalan silik, güçsüz bir baş düşman olarak sahne alır. Krallığa şüpheli bir durumla geçmiştir. Kral Budin’in zehirlenerek ölür. “...askere kalsa bu iş yeni Kral Gui yaptırdı...”³⁴² Kont Şatiyö ile iş birliği içindedir. Şatiyö Kral Gui’yi avucunun içine almıştır. Yeni Kral Gui, Budin’le aynı kaderi paylaşır. Tek başına hareket edemeyen, Şatiyö’nün emelleri ve yardıma gelen Haçlı ordusunun emelleri doğrultusunda kullanılan sesini çıkaramayan zayıf bir karakterdir.

³⁴⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 81

³⁴¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 14

³⁴² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 104

Kont Şatıyö'nün Sultan'ın himayesi altında olan kervana saldırması sonucunda barış bozulmuş, tekrar savaş hâkim olmuştur. “Şatıyö'yü zaman içinde iyi tanımış, tanıdıktan sonra da nefret etmişti. O zamanlar Şatıyö'ye karşı davranışları yüzünden Budin'i kınıyordu, ama şimdi ona hak veriyor, hata edenin kendisi olduğunu anlıyordu.”³⁴³ Çünkü Kral Gui savaş yanlısı biri değildir. Ama onun zoruyla bu işe girmiştir artık. Onun Sultan'la savaşmayı istemediğini Normanların başı Raymond'a anlatır: “...Aklım bir karış havada olmasa, daha doğrusu Şatıyö mani olmasa, çoktan özür dilemiştim ve bu iş de kısa yoldan kapanmıştı. Sanki ne çıkar özür dilemekten?”³⁴⁴

Romanın ilerleyen bölümünde Kont Şatıyö'den kurtulsa da yardıma gelen Haçlı ordularından İngiliz Kralı Rişar bütün komutayı eline alarak Kral Gui'yi saf dışı bırakıp Sultan Selahaddin ile tek başına mücadele eder.

2.2.3.7.2. Fonksiyonu

Kudüs Kralı Gui, romanın merkezi şahsı olan Sultan Selahaddin'in karşısında bulunan baş düşman fonksiyonunda bulunan şahıslardan biridir. Her ne kadar Sultan Selahaddin ile savaşmak istemese de Şatıyö'nün açtığı mücadele yolunda bir Kral olarak o da kendini gösterme niyetindedir. Sultan'ın Kudüs emellerine ulaşmaması için çeşitli entrika yollarını deneyerek onu emelinden vazgeçirmek, gücünü tüketmek için uğraş içine girer. Her defasında Sultan onu affedip serbest bırakmasına rağmen Gui, yine de gerek Kont Şatıyö yüzünden gerek Kral olmanın getirdiği sorumluluklar yüzünden Sultan'a karşı savaş halindedir.

Taş ustası Vanek, Bilal ile Osman'a Kudüs'te olan biteni anlatırken Kral Gui'nin romandaki işlevine de değinir. “Anlaşmaya sadık kalmayacak. Kâh Raymond'a, kâh Kont Şatıyö'ye baskınlar verdirecek. Kendisi kıyıda durup, belki özür dilemekle yetinecek. Özür, kıyıları canın yerine hiçbir vakit geçemez. Böyle böyle zaman ilerledikçe Sultan Selahaddin'in teb'asında memnuniyetsizlik belirecek, Sultan'a karşı güvensizlik başlayacak.”³⁴⁵ Kral Gui, Sultan Selahaddin'in Kudüs'ün Fethi yolunda ilerlediğini ve bundan vazgeçmeden devam edeceğini bildiği için Sultan'ı boş bırakmadan başına dertler açma peşindedir.

³⁴³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 123

³⁴⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 121

³⁴⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 109

2.2.3.7.3. İşlenişi

Kudüs Kralı Gui, Budin'in ölmesiyle Kudüs krallığına geçerek romanın dördüncü bölümünden itibaren aktif bir şekilde Sultan'la mücadele içerisine girer. O, en başında beri Sultan'la karşı karşıya gelmek istemeyen, sıkıştığı yerde Sultan'dan aman dileyip barış isteyen Kont Şatıyö'nün yüzünden savaşmak durumunda kalan ve Şatıyö'nün demir gömlekli askerlerine ihtiyaç duymasından ötürü onun yaptıklarına ses çıkaramayan ve Şatıyö'nün kararları doğrultusunda hareket eden bir kukla olarak işlenir. Bu kukla oluşu Kont Şatıyö'nün ölümünden sonra Kumandan Balion ve İngiliz Kralı Rişar ile de devam eder.

Romanın üçüncü bölümünde Kral Budin ölür ve yerine Kral Gui geçer. Sultan Selahaddin'e elçi göndererek anlaşma teklifinde bulunur. Sultan, Kont Şatıyö'nün menedilmesi durumunda anlaşmaya varılacağını bildirir. Kral Gui de kabul eder ve dört yıllık anlaşma yapılır. Aradan belli bir zaman geçtikten sonra romanın dördüncü bölümünde Kont Şatıyö, Sultan'ın sınırları içerisinde bulunan kervana saldırır. Sultan, Kral Gui'ye elçi göndererek verilen zarar karşılanıp bir daha tekrarlanmazsa yapılan hatanın unutulacağını, aksi taktirde savaş sebebi olacağını bildirir. Elçi geri gelir ve Sultan'a Gui'nin sözlerini aktarır: “Tekliflerinizi kabul etmiyor Sultanım, Şatıyö'nün kendine buyruk bir şövalye olduğunu söylüyor. Ona sözü geçmezmiş, adamlar Şatıyö'nünmüş, hareketlerinin mesuliyeti de ona ait bulunmalıymış. Böyle dedi.”³⁴⁶

Sultan Selahaddin, yapılan bu ihlali fırsat bilerek Kont Şatıyö'den kurtulmak ve Kudüs'ü fethetmek için Kral Gui'nin üzerine yürür. Kral, Sultan'ın bu denli hızla gelişine onun kanatlı atlara sahip olduğunu düşünerek şaşırır. Yanında bulunan Normanların başı Raymond Sultan'ın durumunu aktarır: “Bırak bunları Gui” (...) “bırak dostum. Besbelli korku tutuğu olmuşsun, hayal kurman bundandır.”³⁴⁷ Kral Gui, Sultan Selahaddin ile en başından beri savaşmak istemediğini, özür dileyip kısa yoldan savaşı bitirmeyi düşündüğünü söyler. Bu sözlerden sonra da Raymond, neler olacağını söyleyerek onu mücadelenin içine çekmeye çalışır: “Müslümanlar, Kral Gui'yi korkuttuk diye kırk gün kırk gece bayram yapmaya dururlar ve kimseden pervaları

³⁴⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 118

³⁴⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 120

kalmaz. Bölgenin en büyük kralısın, Selahaddin'den özür dileyip küçülmen yakışık alır mı?"³⁴⁸

Raymond'un bu sözlerinden sonra Kral Gui, Taberiye Kalesi'ni alan Sultan'ın üzerine gitmek için ordusunun başına geçer. Yazar, Kudüs ordusunun Kral Gui'ye olan bakışını aktarır: "Nedense, kimse eskisi kadar yerlere eğilmiyordu önünde, emrini aşkla – şevkle yerine getirmiyorlardı. Bunu analdı, fakat sebebini araştırmadı. Onu bir kukla gibi görmeye başlamışlardı. Şatıyö'nün elinde bir kukla."³⁴⁹ Bu gönülsüz ve disiplinsiz ordusu ile Sultan'ı kalede sıkıştırmak isteyen Kral Gui, başarısız olur ve esir düşer. Sultan Selahaddin, asıl amacının Kont Şatıyö'yü ezmek olduğunu söyler. Askalan Kalesi'ni kurtuluş fidyesi olarak kabul edip serbest bırakacağını söyler. Kral Gui, bu büyüklük karşısında ne yapacağını bilemez. "Sultan Selahaddin'in karşısında Kudüs Kralı küçüldükçe küçülüyor, düşmanın mertliği altında ezildikçe eziliyordu."³⁵⁰ Kral Gui, bu durumda olmasına rağmen yine de Kudüs'ü savunmayı, mücadele etmeyi düşünerek krallığına gider. Sultan da danışma meclisini toplayarak Kudüs'ün Fethi için karar alırlar.

Kral Gui'ye Kudüs'ü kan akmadan teslim etmeleri için kardeşi Turan Şah'ı gönderir: "Kudüs Kralı, elçileri görür görmez ayağa fırlamak istedi, ama kumandan Balion hemen elini uzatarak mâni oldu. Kudüs tahtında hala Kral Gui oturuyordu. Ne varki, dizginler bütünüyle Balion'un eline geçmişti, ikinci bir Şatıyö kesilmişti Kralın başına, hatta Şatıyö'den de beter."³⁵¹ Kral Gui'nin yerine elçilerle sert bir şekilde Balion muhatap olur ve anlaşmayı kabul etmezler.

Kral Gui'nin yardıma çağırdığı haçlı ordularından Alman İmparator Frederick, Fransız Kralı Filip ve İngiliz Kralı Rişar gelir. İngiliz Kralı ipleri eline alarak Kral Gui'yi saf dışı bırakır. Sultan Selahaddin ile kendi kararları doğrultusunda mücadele eder.

³⁴⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 121

³⁴⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 123

³⁵⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 130

³⁵¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 136

2.2.3.7.4. İç ve Dış Diyaloglar

Kral Gui'nin roman boyunca diyalog halinde olduğu kişiler; başta Sultan Selahaddin olmak üzere emrinde bulunan Kont Şatıyö, Kumandan Balion, Raymond ve İngiliz Kral Rişar'dır.

Sultan Selahaddin'le savaşmak istemediğini Normanların başı Raymond'la kurduğu diyalogla anlatır: "...pek ümitsizim dostum. Aklım bir karış havada olmasa, daha doğrusu Şatıyö mâni olmasa, çoktan özür dilemiştim ve bu iş kısa yoldan kapanmıştı. Sanki ne çıkardı özür dilemekten?"³⁵² Kral Gui'nin bu diyalogu onun kişisel özelliklerini yansıttığı niteliktedir. Sultan Selahaddin ile mücadeleden kaçan ve emrindekilere söz geçiremeyen, başkalarına bağımlı bir Kral'dır.

Onun tek başına hareket edemeyişini, Kont Şatıyö'nün küstahça tavırları ve hakaretlerine rağmen sesini çıkaramayışı, yazarın anlatımıyla Kral Gui'nin monoloğunda verilir: "(...) Gerçekten de söyledikleri gibi çeker giderlerse, değil Selahaddin'e karşı durmak, tahtını bile zor muhafaza ederdi. Şimdilik bunları ürkütmemeli, Bizans'ın vaad ettiği yardım gelinceye kadar idare etmeli, ne söylerlerse sineye çekmeliydi. Sonra elbet hesabını soracaktı."³⁵³

Kral Gui, Taberiya Kalesi'ni alan Sultan Selahaddin'in üzerine gider ve kaleyi kuşatır. Öncesinde haber alan Sultan arkalarından dolaşarak onları sarar. Bu sırada Kral Gui geri çekilmek ister fakat kaçış yoktur. Ne yapacağını bilemeyen o tedirgin oluşu iç diyalogunda verilir: "Düşmanla yüz yüze geldikten sonra geri dönemezdi, dönerse bütün otoritesini kaybeder, korkaklıkla suçlanırdı. Korkmuyor değildi, ama halkın hele de askerin bundan haberdar olmaması lazımdı. Zaten dönmeye kalksalar çemberi nasıl kıracaklardı?"³⁵⁴ Kral Gui'nin tek başına hareket etmekten çekindiği ve Sultan Selahaddin karşısında başarısız olmaktan korktuğu görülür.

Nitekim korktuğu başına gelir. Sultan Selahaddin'e esir olur. Sultan, onu esir gibi değil bir misafir gibi ağırlayınca bu büyüklük karşısında şaşırır: "Bana esir olsa neler yapacağımı bilmiyor mu?" (...) "Kendisi merhamete gelip bırakacak olsa bütün haçlı takımı çullanır, bırakmasını engellerdi. Hele Şatıyö ile Raymond, ele geçen büyük fırsatın mutlaka değerlendirilmesini isterlerdi. Sultani normal bir ölüme göndermesini

³⁵² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 121

³⁵³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 122- 123

³⁵⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 124- 125

bile yeterli bulmazlardı da ille işkence edilmeli, ille demir kafese takılıp gezdirilmeli, ille kale burcundan aşağı ayaklarından asılmalı, derisi yüzülmeli, içine saman doldurulup teşhir edilmeli diye tutturlardı.”³⁵⁵ Kral Gui, bu monoloğu ile iki tarafın da esirlere olan bakışını karşılaştırır.

Sultan tarafından Askalan Kalesi’ni onun kurtuluş bedeli olarak sayarak serbest bırakır. Bu durumun karşısında Kral Gui, Sultan’ın ve ordusunun Kudüs’ün fethi yolunda bu denli kararlı oluşunu düşünür. Yazar onun kendi iç konuşmasını aktarır: “Sultan, Kudüs’ü fethetmeyi iyice kafasına koymuştu. Tahtı kötü sallanıyordu. Devrilmesini galiba önleyemeyecekti. Zira Sultan son derece azimli ve kararlıydı. Askeri, ulemayı, halkı hep aynı istek ve kararlılık içinde görmüştü. Alelade erinden çiftçisine, çobanına, başkumandanına kadar herkes aynı azimle dolmuştu. Aynı kararı vermiş ve bu karar doğrultusunda bilenmiş insanları durdurmak ne mümkün!”³⁵⁶ Kral Gui, bu monoloğuyla Sultan Selahaddin ve ordusunu kendi bakışıyla tanıtır.

Sultan, Kudüs’ü almak için Kral Gui’nin üzerine gider ve kardeşi Turan Şah’ı şehrin teslimi için elçi olarak gönderir. Turan Şah, Kudüs’ü aldıklarında daha önceden Müslümanlara ne yapıldıysa aynısı ile karşılık verileceğini söyleyerek gözdağı verir. Kral Gui, bu sözlerin ardından geçmişte yapılanları düşünerek kendilerini de tanıtmış olur: “Korkunç bir akıbet kendilerini bekliyordu demek! Aynen Müslümanlara yaptıkları gibisi. Kazıklara oturtmak, sakallarından sürümek, derilerini yüzmek, kollarından, bacaklarından çırkırlara bağlayıp vücutlarını ortadan koparmak. Doğru bütün bunları ve bunlardan bin beter işkenceleri Müslümanlara uygulamışlardı, vaktiyle.”³⁵⁷ Bu düşünceler içinde olan Kral Gui, yine de Kudüs’ü savunmayı tercih eder. Balion ile birlikte Sultan’ın savaş aletlerine zarar vermek isterler fakat kendileri zarara uğrayarak kaçarlar. Kaçanların arasından Balion’un en önde oluşuna acıyarak kendi ülkesinin durumunu özetler: “Bir ülke ki, korkaklar kahramanlaştırılır, o ülkenin yaşamasına imkân yoktur”³⁵⁸

Kral Gui, Sultan’la girdiği bu mücadelede yenik düşer ve Kudüs’ü teslim eder. Sultan Selahaddin, onu yine affeder ve serbest bırakır. Kral Gui ise tekrardan papazların

³⁵⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 129

³⁵⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 132

³⁵⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 138

³⁵⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 140

onun yeminini kaldırmasıyla Sultan'la savaş haline girecektir. Yazarın anlatımıyla Kral Gui'nin Sultan Selahaddin ile ilgili düşünceleri aktarılır: “Sultan Selahaddin'in hayli uzaklarda bulunduğu dair haberler almıştı, yine de korkuyordu. Sultanın ne zaman, nereden çıkageleceğini kestirmek zordu. İyi bir süvarinin doludizgin at koparmakla bir günde alabileceği yolu, o bütün ordusu ve ağırlıklarıyla yarım güne sığıştırırdı. Belki uçar, belki rüzgâr olur, eserdi. Ama yapardı işte. Nasıl? Hiçbir fikri yoktu.”³⁵⁹ Sultan ile mücadele etmekten kaçan ve tek başına karşısına çıkmaktan korkan Kral Gui, yardımına haçlı ordusu geldiği zaman bir anda bu korkusuz tavırlar içine girerek ona meydan okur: “Netice itibariyle bunlar, Kudüs tahtını tekrar kazanmasına yardımcıydılar; başka ne isteyebilirdi? Bir de Almanlar, Fransızlar İngilizler ve ömürleri muharebelerde geçmiş asilzade şövalyeler yetişsinler, Sultana dünyanın kaç bucak olduğunu gösterecek ve soracaktı: “Sen hangi bucağa kaçmak istersin, ey Selahaddin?”³⁶⁰ Kral Gui, bu düşüncelere sahip olmasına rağmen istediğini yapamaz, yardıma gelen İngiliz Kralı Rişar bütün komutayı alarak Kral Gui'yi arka plana atar.

2.2.3.7.5. İlişkiler Ağı

Kral Gui'nin ilişkiler ağının merkezinde Sultan Selahaddin yer alır. Krallığa geldiğinden beri Sultanla savaşmak istemese de çevresinde bulunan kişilerin baskıları ve zorlamaları ile savaşmak zorunda kalır. Kudüs'ü Selahaddin'den korumak için çeşitli yollara başvurur. Her defasında Sultan onu bağışlasa da o, yine de savaş açmaktan geri durmaz.

İlişkiler ağının diğer kolunu oluşturan kişisi ise Sultan Selahaddin ile savaşmak zorunda bırakan Kont Şatıyö'dür. Kral Budin zamanından bu yana krallık üzerinde büyük etkisi olan Şatıyö, Kral Gui'yi de kendi istekleri doğrultusunda kullanmaya çalışır. Taş ustası Vanek, aralarındaki ilişkinin çıkar üzere olduğunu, Şatıyö'nün söz geçirebildiği Gui'nin tahta çıkışında parmağı olduğunu söyler: “Gui kral olduktan sonra da gün doğmuştu. Sanki Kral Gui değil Şatıyö idi. Dilediğini yapmakta serbestti. Bu hal aralarında gizli bir anlaşmanın varlığını ispat eder.”³⁶¹ Kral Gui'nin Kont Şatıyö ile olan bu ilişkisi daha sonra yerini pişmanlığa bırakır. “Şatıyö'yü zaman içinde iyi tanımış, tanıdıktan sonra da nefret etmişti. O zamanlar Şatıyö'ye karşı davranışları yüzünden

³⁵⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 159

³⁶⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 160

³⁶¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 105

Budin'i kınıyordu, ama şimdi ona hak veriyor, hata edenin kendisi olduğunu anlıyordu.”³⁶² Çünkü Sultan ile ne zaman bir anlaşma yapsa veya savaşmak istemese Kont Şatıyö'nün saldırgan ve başına buyruk tavırları nedeniyle yapılan anlaşmalar bozulmuştur. Kral Gui, tüm bunlara rağmen yine de sesini çıkaramaz. Çünkü Şatıyö'nün demir gömlekli askerlerine ihtiyacı vardır. En başta kurulan iyi niyetli ilişki yerini çıkar ilişkisine bırakır. Sultan'la girdiği mücadelede ikisi de esir düşer ve Kral Gui, tüm bunları başına açan Kont Şatıyö'yü öldürür. Şatıyö'den elini kurtarır fakat haçlı ordusundan yardıma gelen İngiliz Kralı Rışar'a kolunu kaptırır. Kral Rışar, kendi istekleri doğrultusunda orduyu kumanda eder. Kral Gui ise çaresiz ona bağlı kalır.

2.2.3.8.KONT ŞATİYÖ

2.2.3.8.1. Tanıtma

Kont Şatıyö, romanın protagonisti Sultan Selahaddin'e düşman olan ve bu düşmanlığını roman boyunca sürdüren, kişiliğinde ve aldığı kararlarda herhangi bir değişime uğramadan başkahramana olumsuz tavırlar içinde düşmanlığını sergilemekten vazgeçmeyen bir kart karakterdir. Onu diğer antagonistlerden ayıran özelliği; roman boyunca fikri ve vicdani hiçbir değişime uğramadan kendi amacı uğruna her şeyi yapmaktan çekinmeyen, pişmanlık ya da herhangi bir duygu değişimi yaşamayan bir karakter olmasıdır.

Kudüs krallığında bulunan Budin ve Gui döneminde önemli bir mevkide bulunan, kralları kendi emellerine alet ederek Sultan Selahaddin ile savaşa zorlayan, kendisine bağlı olan demir gömlekli askerlerine güvenip krallara gözdağı veren, her defasında yapılan anlaşmaları çiğneyen, roman boyunca Sultan Selahaddin'i yıkmaya kilitlenen bir karakterdir. Romanın çeşitli yerlerinde Kont Şatıyö ile ilgili tanıtıcı bilgiler verilir: “Kral kendi ruhsatında olsa neyse ne, ama yanında bir Şatıyö var ki, herif Müslüman kanına susamış sanki.”³⁶³ Turan Şah'ın Askalan Kalesi'ni savunurken Kont Şatıyö ile ilgili bu gözlemi kraldan daha çok Kont Şatıyö'nün acımasız bir savaş yanlısı olduğunu gösterir.

Haşhaşilerin üzerine gidip Askalan Kalesi'nde Kral Budin ve Kont Şatıyö tarafından sıkıştırılan Sultan Selahaddin ile anlaşma yapılmak istenir. Kaleden güvenli

³⁶² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 123

³⁶³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 12

bir şekilde çıkış için ona güvenemediği için teminat ister. “Çünkü bu güne kadar verdiği her sözden dönmüştü.”³⁶⁴ Kont Şatıyö, sözüne güven olmayan, kendi amacı uğruna her şeyi yapabilecek olan bir şahıstır.

Kont Şatıyö, Sultan’ı kaleden güvenli bir şekilde çıkışını sağlar fakat onu ve ordusunu Tih Çölüne doğru sürükler. Zorlu çöl şartlarında Sultan, bu düşmanlığı yapan Şatıyö’yü düşünür: “Şu sivri suratlı, şu mavi gözlerinde intikamın en korkunç parıltılarını saçan mağrur adam. Evet kendisini gafil avlayıp perişan eden Trablusşam Kontu Röno dö Şatıyö.”³⁶⁵ Sultan’ın bu düşüncesinde onun kişiliğinin yanında fiziksel özelliği ile ilgili bilgi de verilir.

2.2.3.8.2. Fonksiyonu

Kont Şatıyö’nün ana vaka üzerindeki fonksiyonu Kudüs Krallarının yanında bulunup onları Sultan Süleyman ile savaşmaları için kışkırtmak ve yapılan anlaşmaları bozarak savaşı başlatmaktır. Aynı zamanda bu denli çatışmaya sürükleyici yönüyle Sultan Selahaddin’i Kudüs’ün fethi yolunda daha kararlı olmasını sağlar. Hep düzeni bozan, mazlumlara zulüm eden, Müslüman kanını dökmekten zevk alan Şatıyö’nün bu fonksiyonu ile romanın başkişisini Kudüs’ün Fethi yolunda kışkırtarak daha kararlı ilerlemesini sağlar. Kont Şatıyö’nün fonksiyonu Kral Budin ve Kral Gui ile güçlenir. Krallığın gücünden yararlanarak kendi isteği doğrultusunda onları kullanır.

Sultan Selahaddin ile tek başına mücadele ederek ön planda olmak, kendisini Kudüs halkına göstermek niyetindedir. Savaş sırasında Kral Budin’i göndererek bu niyetini gösterir: “Yorulduysa Kudüs’e dönmenizde bir mahzur yok. Ben demir gömlekli şövalyelerim ve Frank askerleriyle Sultanın işini görürüm. Sürüye sürüye huzuruna getiririm. Daha fazla yorulmanıza gönlüm razı gelmez. Bırakınız ben halledeyim.”³⁶⁶ Kont Şatıyö’nün kralı düşündüğünden değil kendi mevkisini düşünerek istediği şekilde hareket edebilecek olmasından dolayı bu teklifte bulunur.

2.2.3.8.3. İşlenişi

Kont Şatıyö, Sultan Selahaddin’in Haşhaşilerden aldığı Askalan Kalesi’ni Kral Budin ile birlikte kuşatmaya alır. Aradan uzun zaman geçer, bir türlü sonuç alamazlar. Kral Budin daha fazla dayanamaz, komutayı Kont Şatıyö’ye bırakır. Kont Şatıyö,

³⁶⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 15

³⁶⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 27

³⁶⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 11

ordunun başına geçip istediği şekilde hamle yapabileceği için sevinir. Fakat Sultan'ın teslim olmayışı onu da çaresiz bırakır ve anlaşma yapılır. Sultan Selahaddin, ordusunu da alıp kaleden ayrılır.

Romanın ikinci bölümünde Kont Şatıyö Kudüs'e geri döner. Sultan'ın ve hanedanın huzurunda Sultan Selahaddin'i dize getirdiği yalanlarını abarta abarta anlatır: "Azizim, orda olup görmeliydiniz, Selahaddin'i sarınca nasıl yalvardığını; elçiler salıp kul, köle olduğunu, nasıl para vaat ettiğini, görmeliydiniz Azizim. Baktı kurtuluş yok, vuruşmayı denedi. Ne mümkün? (...) Neyse, artık efsane biri; istesek oracıkta öldürebilirdik onu, fakat asaletimize engel oldu; yalvaran birine karşı kılıç vuramadık."³⁶⁷ Kont Şatıyö, bu bire bin katan sözleriyle Sultan'a karşı güçlü ve merhametli olduğunu onu dinleyenlere göstermek ister. Fakat Sultan Selahaddin'i çölü aşip üzerlerine doğru geldiği haberi gelince Şatıyö'nün bu abartılı sözlerin bir hükmü kalmaz.

Kral Budin bu durum karşısında ordusunu toplayıp savunmak ister. Ama ordusunun sadece bir insan kalabalığından ibaret olduğunu görünce Sultan'a karşı ümitsiz olur. "Şatıyö, Kral kadar ümitsiz değildi. Maceraperest ruhu, kulağına, Sultan Selahaddin'i yakalayıp, kalabalığa gösterdiği kırbaçla, döve döve Kudüs'e getirebileceğini fısıldıyordu. Yanında Kral olmasa onun için daha iyiydi. Bütün bütün serbest hareket edebilecek, canı ne isterse yapabilecekti."³⁶⁸ Kont Şatıyö, başına buyruk hareket etmeyi seven, krala dahi bağlı kalmak istemediği Sultan'ı yenmek isteyen serbest bir şahıs olarak işlenir.

Kont Şatıyö'nün savaş zamanında sofracıbaşına yemek istediklerinin listesini verince sofracıbaşı onun pisboğazlığına şaşırır. Bu kadar isteğinin yanına az da zehir koymayı düşünür fakat anlaşılabilir korkusuyla vazgeçer: "Mutlaka Şatıyö'nün Müslüman esirlere yaptığını yaparlardı kendisine de. Ayaklarından bir ağaca sallandırırılar, keskin nişancılar karşısına geçer, ayaklarının ucundan başlayarak bütün vücudunu hedef tahtası gibi kullanırlardı."³⁶⁹ Yazar, sofracıbaşı aracılığıyla Şatıyö'nün geçmişte nasıl zulümler yaptığını anlatarak onun zalim ve merhametsiz tarafını ortaya koyar.

³⁶⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 43

³⁶⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 48

³⁶⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 69

Sultanla girdiği mücadele kaybedeceğini anlayıp askerlerini de alıp ortadan kaybolur. Savaşta Osman'ın esir aldığı taş ustası Vanek'in bakışı ile Kont Şatıyö'nün kişilik özellikleri işlenir: “Şatıyö denen itten oldum olası hoşlanmam. Bir kertenkeleyi, yok yahu, daha doğrusu bir kurbağayı hatırlatır bana. Diyeceksin ki, kurbağa sevilmez mi? Ben sevemedim. Göbeğiyle, bencilliğiyle, tepeden bakıp asalet taslamasıyla, kadına kıza bulaşmasıyla, durmadan böbürlenmesiyle sevemedim, zorla değil ya.”³⁷⁰

Sonya'nın babası Herzel'i Şatıyö'nün öldürmesi üzerine başından beri ondan nefret eden ve kurtulmak isteyen Kral Budin zırhlı askerlerini Kerak'a göndererek onu yalnız bırakır. Daha sonra zindana attırır. Haberi alan demir gömlekliler zindanı basarak oradan çıkarırlar. Sabahına da Kral Budin ölü bulunur. Tahtın yeni sahibi olan Kral Gui ile anlaşma içindedir. Fakat zamanla Kral Gui'yi de kullanmaya, onu yok saymaya, başına buyruk hareket etmeye başlar. Sultan'la yapılan barış anlaşmasını Sultan'ın sınırları içinde olan kervana acımasızca saldırılması ile bozar. Sultan'la girdiği mücadeleyi kaybeden Kral Gui yenilir, esir düşer. Kont Şatıyö de kaçır. Sultan'ın asıl işinin Kont Şatıyö ile olduğunu ve kendisini bağışladığını söylemesi üzerine Kont Şatıyö ile ilgili düşüncelerini Sultanla paylaşır: “O bir alçaktır” (...) “Sultanım, haini yakalarsanız benim dahi intikamımı alınız, bu gaileleri başıma açan odur.”³⁷¹ Sultan, bir kaleye sığınan Kont Şatıyö'yü hezimete uğratar ve onu esir alır. Kral Gui ile yüzleştirir. Birbirlerini suçlamalarının ardından Kral Gui, Kont Şatıyö'yü oracıkta boğarak öldürür.

2.2.3.8.4. İç ve Dış Diyaloglar

Kont Röno dö Şatıyö'nün tek amacı vardır. O da Sultan Selahaddin'i yenip ondan kurtulmaktır. Fakat onunla kurduğu diyaloglar çok yoktur. Birbirleri ile mücadele halinde olurlar. Şatıyö'nün en fazla diyalog halinde bulunduğu şahıslar Kral Budin ve Kral Gui'dir. Onlarla kurduğu diyaloglar Sultan Selahaddin ile olan mücadeleye yöneliktir. Askalan Kalesi'ne mahsur ettikleri Sultan'ın, uzun zaman geçmesine rağmen teslim olmaması Kral Gui'nin sabrı tükenir. Bıkkınlığını ve yorgunluğunu dile getirir. Kont Şatıyö de teselli ederek Sultan'dan kurtulmanın gerekliliğini söyler: “Ne yapıyorsak Hristiyanlığın şanını yüceltmek için yapıyoruz. Sultani burada boğamazsak,

³⁷⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 84

³⁷¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 127

o gelir bizi Kudüs'te boğar. Bu ise Papa hazretlerinin hiç mi hiç işine gelmez.”³⁷² Romanın ilk sahnelerinde yapılan bu diyalog ilerleyen bölümlerde gerçekleşir. Kral Budin'in isteksizliğini gören Şatiyö, ona kendisinin Sultan Selahaddin ile tek başına başa çıkabileceğini söyleyerek Kral Budin'i Kudüs'e gönderir. Sultan Selahaddin ise çok kişi olduklarını göstermek amacıyla korkuluklar yapıp asker kıyafeti giydirebilirler. Takviye asker aldığını düşünen Kont Şatiyö şaşırır: “Karşımızda Sultan Selahaddin Eyyubi var. Şimdiye kadar neler yapmadı da bunu yapamasın. Belli ki, Halife yardımına geldi. O da gelen askeri kalenin arkasındaki sarp kayalıklardan aşağı aldı. Orası dağlıktır, kuş uçmaz, kervan geçmez diye başıboş komakla hata ettim. Reşiddüddin Sinan'ın sarp kayalarla çevrili muhkem kalesini muhasara edip yemin üstüne yemin verdiren Sultan Selahaddin'den bu da beklenir vaktinde düşünmeliydim.”³⁷³ Şatiyö'nün kendine olan eleştirisi ile birlikte Sultan hakkındaki düşünceleri de monoloğunda verilir.

Sultan'ın yardım aldığını sanan Kont Şatiyö, Kral Budin'i göndermekle hata ettiğini, başarısız olması durumunda boynu bile vurulabileceğini düşünür. Fakat bu düşünceden hemen kurtulur: “Daha neler! Kral buna cesaret edemez. Demir gömlekli şövalyelerimden korkar. Ölesiye korkar ve kılıma dokunamaz.”³⁷⁴ Bu monolog Kral Budin'le olan ilişkisini yansıtır niteliktedir. Kral Budin'in Şatiyö'nün askerlerinden korktuğu ve ona bir şey yapamadığı görülür.

Sultan'ı kaleden çıkaramayacağını anlayan Şatiyö, anlaşma yapar. Sultan, ordusunu da alıp kaleden ayrılır. Fakat bu durumu zafer kazanmış gibi abartarak anlatması üzerine Kral Budin yalan konuşmaması yönünde onu uyarır.

Sultan Selahaddin, Tih Çölü'nü aşırp üzerlerine doğru geldiğini duyan Kral Budin, Ürdün'e gidip muhkem bir kale inşasına başlamak ister. Kont Şatiyö de topladığı iki bin askerin isteksiz oluşunu görünce onları manevi yönden etkileyerek isteklerini artırmak ister: “Hristiyanlar! Dininizi, dinimizi mukaddes şehri Kudüs'ü korumak üzere sizi davet ediyorum. Analarınız bugün için doğurdular, bugün için beşiğinizi salladılar, bugün için uykularını kıyıp emzirdiler. Onlar gitmenizi istiyor. Müslümanlara karşı kesin zafer kazanmanızı ve göğsünüzü gere gere dönmenizi istiyor.”³⁷⁵ Savaş için

³⁷² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 10

³⁷³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 13

³⁷⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 14

³⁷⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 49

seçilenler ile bu konuşmayı yapan Kont şatiyö, hala isteksiz ve itaatsiz oluşlarını görünce zorla aralarından seçilmesini, isteksiz olanı da sürüyerek kırbalanmasını emreder.

Seçilen askerler ile birlikte Sultan Selahaddin'in karşısına çıkmak için hazırlık yapar. Gece vakti Sultan'a baskın yapmak ister. Emrindeki kumandan Herzel, askerin karanlıktan hoşlanmayacağını söylemesi üzerine ona çok ağır hakaretler ederek bu zamana kadar ona karşı olan asıl niyetini ortaya döker: “Gidiyoruz dedim ya Herzel, soytarılar kralı, gidiyoruz dedim ya, askerin ne düşündüğünü söyleyecek bir sen mi kaldın? Kızının hatırına bunca beslediğim yetti seni, aptallığına bakmayıp kumandan yaptığım yetti seni, hadi defol, gözüme görünme!”³⁷⁶ Herzel ile olan bu diyalogu Kont şatiyö'yü okuyucuya daha iyi tanıtılmasını sağlar.

Kral Budin'in ölmesiyle tahtın yeni sahibi olan Kral Gui ile Kont şatiyö'nün aralarında çatışma çıkar. Kralın zamanında Sultan'la anlaşma yapmasından kaynaklı Kudüs halkının dağıldığını ve zor toparlanabileceğini edebini takınmadan anlatınca Kral Budin ona sert çıkar.

Sultan'la anlaşmaya gideceğini söyler. Kont şatiyö de karşısında bir ocuk varmış gibi onu azarlamaya tehdit etmeye devam eder: “Zor anlşırsın. Budin'i kaç kere denemişti. Her anlaşmayı ihlal ettiğini görünce bir daha onunla anlaşma filan yapmaya yanaşmamıştı. şimdi seni denedi, anlaşmayı bozduğunu gördü, bir daha seninle anlaşma yapmaz o. Hem, niye yapsın? Gözü keser, bir kere. Kudüs'ü elinden rahatlıkla alır, seni de haber gönderdiği gibi atının kuyruğına bağlayıp sokak sokak dolaştırır. Hoşuna gider mi, Gui?”³⁷⁷ Yapılan anlaşmayı Sultan'ın kervanına saldırarak kendisi bozmasına rağmen bütün sorumluluğu Kral Gui'ye yıkarak kendisini onun karşısında üstün görmeye çalışır. Savaş sonunda Sultan'a esir olmasıyla kendini üstün görme ve böbürlenmenin yerini pişmanlık ve hayıflanma alır. “Beni Kudüs Kralı yanılttı, büyük Sultan. Kudüs Kralı olacak köpek dedi ki, ‘kervanları bas, hudut köylerini talan et.’ Ona uydum; uymak zorundaydım. Çünkü o bir kraldı, ben ise alelade bir şövalye, alt yanı bir kont. Emirlerini uyguladım. Keşke karşı ıksaydım, ama elimde yeter sayıda asker yoktu, bir vurur perişan ederdi beni, korktum. Korkağın tekiyim ben, keşke karşı

³⁷⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 71

³⁷⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 122

çıksaydım.”³⁷⁸ Kont Şatıyö, roman boyunca yalan konuşmaktan vazgeçmediği gibi esir olunca da yalan konuşarak kendisini aklamaya çalışır. Fakat gerçeği Sultan da Gui de bildiği için çabası boşadır. Bu onun son sözleri olur.

2.2.3.8.5. İlişkiler Ağı

Kont Şatıyö, altı bölümlük oluşan romanın ilk dört bölümünde yer almaktadır. Ana vaka içinde kurduğu ilişki ağının merkezinde Sultan Selahaddin vardır. Onunla yolları sürekli kesişim halindedir. Kont Şatıyö’nün uslu durmaması ve Sultan Selahaddin’in Kudüs’ü fethetmek istemesi birbirleri ile mücadele etmek zorunluluğunu doğurur. Kurduğu bu ağın diğer ucunda ise Kudüs Krallığında bulunan Kral Budin ve Kral Gui’dır. Kudüs Krallığına hizmet içinde bulunduğu için hep onlarla beraber olayların içerisinde yer alır. Kudüs Krallarını kendi menfaatleri doğrultusunda kullanma, kendisini ön plana çıkarmaya dayalı bir ilişki içindedir. Demir gömlekli askerleri ile onların gözünü korkutarak yönetimde söz sahibi olur.

Romanın ilk bölümünde Sultan Selahaddin ile olan ilişkisi Kral Budin ile birlikte Askalan Kalesi’ne sıkıştırmaları ile başlar. Kral Budin, uzun zamandır kuşatma altında olan Sultan’ın teslim olmayışına dayanamaz, Kudüs’e döner. Bütün komuta ise Kont Şatıyö’ye kalır. Şatıyö’nün bizzat Sultan’la mücadele ettiği ve onu çölün zor şartlarına mahkûm ettiği bölümdür. Romanın ikinci bölümünde ise Kral Budin ile birlikte Sultan Selahaddin’e karşı savaş halindedir. Sultan’ın çölü aşıp üzerlerine doğru gelişi ile Kral Budin Ürdün’e gidip bir kale yaptırmak ister. Kont Şatıyö de iki bin asker toplayarak Sultan’ı öncü olarak karşılamak ister. İkisi de başarısız olur. Sultan Ürdün’e girerek kaleyi alır. Kral Budin ve Kont Şatıyö yenileceklerini anlarlar ve kaçarlar. Kral Budin, Selahaddin’e karşı dayanmayacağını anlar ve anlaşma ister. İki yıllık anlaşma yapılır.

Romanın üçüncü bölümünde dahil olduğu ilişki ağında aktif değildir. Ama diğer roman karakterleri tarafından arka planda işlenmeye devam eder. Yapılan anlaşmaya rağmen kervanları bastığı, Kral Budin ile çatışma halinde olup onun ölümünde parmağı olduğu ve Kral Gui ile iş birliği yaptığı anlatılır. Dördüncü bölüm ise onun Sultan Selahaddin ile aktif bir şekilde mücadele içinde olduğu ve kendi sonunu hazırladığı bölümdür. Üçüncü bölümde durağanlaşıp zayıf kalan ilişkileri bu bölümde bizzat savaş halinde olmaları ile güçlenir. Karl Gui ile ilişkileri korku ve menfaate dayalıdır. Şatıyö

³⁷⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 128

demir gömlekli askerlerine güvenerek Krala karşı tehditler savurur. “Raymond’la ben çeker gidersek hapy yutarsın. Sultan Selahaddin’e karşı çıkacak gücün var mı söylesene?”³⁷⁹ Bu sözleri söyleyen Şatiyö’ye Kral Gui, onun askerlerine ihtiyacı olduğu için sesini çıkarmaz, bir şey yapamaz. Fakat verdikleri mücadelede başarısız olup esir düştüklerinde Kral Gui, ilk fırsatta onu öldürerek bütün bu birikmişliğin öcünü alır.

2.2.4. Diğer Şahıslar

Selahaddin Eyyubi romanında ana vaka üzerinde gelişen olaylara dâhil olanlarla birlikte romanın diğer fon şahısları şunlardır: Necmuddin Eyyubi, Nureddin Bin Zengi, Sonya, Melik Efdal, Ferruh Şah, Emir Tuğtekin, Melik Hüseyin, Taş ustası Vanek, İzzettin Mesut, Kılıç Arslan, Takıyyüddin, Raymond, Balion, İngiliz Kralı Rişar, Küçük Zahir, Papaz Sagner, Halife Nasır...

Necmuddin Eyyubi: Sultan Selahaddin’in babasıdır. Kendisi Baalbek Valisi’dir. Roman’da Sultan’ın çölde yılan sokması ile yarı baygın halde olduğu sırada geçmişe gidip babasıyla ilgili anıların aklına gelmesiyle dahil olur. Selahaddin’in asker olup sultanlığa doğru gitmesine vesile olur.

Nureddin Bin Zengi: *Selahaddin’in* gençlik döneminde kendisinden önce hüküm süren sultandır. Selahaddin’i gençken katıldığı savaşlardaki hünelerlerini görür ve orduya katılımı için babasına ileterek onu ikna etmeye çalışır.

Sonya: Osman’ın Kudüs’teki gönlünü kaptırdığı yeşil panjurlu evin -Kont Şatiyö’nün emrinde bulunan Kumandan Herzel’in- kızıdır. Kont Şatiyö’nün gözü Sonya’dadır. Bu sebeple sırf babası olduğu için Herzel’i yanına alır. Daha sonra ona tahammül edemez ve öldürtür. Şatiyö, Sonya’nın peşine düşer. Osman’ın zamanında azat ettiği taş ustası Vanek, Sonya’ya sahip çıkar. Sonrasında Osman’la tanışıp sözlenirler. Adı Fatma olur. Osman Kudüs’ün fethettikleri günün sabahı nikahı olacağını söyler. Kudüs fethedilir ve sonrasında evlenirler. Sonya, romanda Kudüs’ü temsil eder. Sultan’ın düşmanlarla mücadele edip Kudüs’e kavuşması ile Osman’da sevdiği kıza Sonya’ya kavuşur. Düşmanla girilen mücadelede Sonya, Kudüs’ün fonunu oluşturur. Kudüs’ün önemi, güzelliği ve mutlak fetholunacağı Osman – Sonya ilişkisinde verilir.

³⁷⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 122

Melik Efdal: Sultan Selahaddin'in en büyük oğludur. Kudüs Kralı ve Kont Şatıyö ile olan mücadelede babasının yanında yer alarak orduyu komuta etmede yardımcı olur. Romanın son bölümü olan altıncı bölümde Sultan'ın ölüm döşeğindeyken yanında bulunur. Sultan Selahaddin'in kendisine verdiği öğütleri dinler.

Küçük Zahir: Sultan Selahaddin'in on dört yaşında olan en küçük oğludur. Kudüs'ün fethinde önde olan akıncıların arasında olmak ister. Sultan da bu denli istekli oluşuna çok sevinir ve o da savaşa katılarak Kudüs'e önde girenlerden olur.

Emir Tuğtekin: Sultan Selahaddin'in kardeşidir. Sultan'ın yanında yer alarak fikirleri ile ve orduya komuta etmesiyle Sultan'a yardımcı olur.

Taş ustası Vanek: Sultan Selahaddin'in Ürdün Kalesi'ne girmesiyle Osman2'nin esir aldığı kişilerden biridir. Sultan'ın gönüllük esasına dayalı kalenin yarım kalan inşasında çalışmayı kendi dinine hakaret saydığı için kabul etmez. Sultan'ın bu durum hoşuna gider ve Osman'a kurtuluş bedelini vererek onu azat eder. Bu davranıştan etkilenen Vanek, İslam'a ve Müslümanlara olan bakışı değişir. Osman ile dost olur. Kudüs'e giderek Osman'ın sevdiği kıza, Sonya'ya sahip çıkar. Onların birbirlerine kavuşmasını sağlaması açısından önemli bir fonksiyona sahiptir.

İzzettin Mesut: Halep sultanı Salih İsmail'in ölmesiyle tahta geçen, Kral Budin'le hemen ittifak halinde olup Sultan Selahaddin'i karşısına alan kişidir. Sultan Selahaddin Halep'e yürüyerek onu dizgine getirir.

Kılıç Arslan: Konya Selçuklu sultanıdır. Sultan Selahaddin Kral Budin ile mücadele ederken o da Hısn Rabban Kalesi'ni ele geçirmek için sınırı ihlal eder. Sultan Takıyüddin'i elçi göndererek bu hareketinden onu vazgeçirir.

Balion: Sultan Selahaddin, Kral Gui'yi savaşta esir aldıktan sonra orduyu komuta eden kumandandır. Şatıyö'den sonra bütün dizginleri eline almaya çalışır. Elçi olarak gelen Emir Turan Şah'a Kral'ı hiçe sayarak kendisi cevap verip sert çıkar. Fakat bu sert çıkışın yerini daha sonra teslimiyet yer alır. Kudüs kuşatmasında Sultan'a karşı dayanamazlar ve kendi ayakları ile gelip şehri teslim edeceklerini söyler. Emir Turan Şah'tan af diler. Sultan şehre girdikten sonra da onu iyi ağırlamaya çalışır.

Papaz Sagner: Kudüs'e giren Sultan Selahaddin, herkesi kurtuluş bedeli vermek şartıyla serbest bırakır. Kral Gui artık savaşmak istemez, niyeti Antakya Prensi'ne

sığınarak sade bir hayat sürmektir. Fakat Papaz Sagner de şehrin çıkışında Kral Gui'yi bekleyip onu tekrar Sultan'a karşı savaş halinde olması için ikna eder. Sultan'a karşı olan yeminini de papaz kendince dualar ederek kaldırır. Kral Gui'nin aklına girip tekrar Sultan'a saldırmasına neden olan Papaz Sagner romanın kışkırtıcı unsuru olarak yer alır. Onun fonksiyonu, savaşın bitti denilen yerinde tekrar savaşı başlatmaktır.

İngiliz Kralı Aslan Yürekli Rişar: Kral Gui'nin Sultan'la olan mücadelesinde yardıma gelir. Kral Gui'yi aradan çıkararak kendi kararlarıyla Sultan'la tek başına savaşmayı seçer. Akka Kalesi'nde bulunan Sultan'ı bütün çabalarına rağmen yenemez. Kale içinde yiyecekleri kalmayan Sultan ordusu ile birlikte Nabus Dağına çekilir. Ersuf'ta tekrar muharebeye tutuşurlar. Sultan'ın bu zorlu mücadelede hastalığı da nükseder. Yorgun ve bitap bir halde mücadeleyi bırakmadan Yafa Kalesi'ne sığınır. Kral Rişar, aylar süren mücadelenin ardından o da yorulur ve sulh teklifinde bulunur. Kudüs'ü vermelerini ister. Sultan kabul etmez. Mescidi Aksa'nın üzerinde yer alan kutsal haçı ister. Sultan yine kabul etmez. En sonunda kardeşini Sultan'ın uygun gördüğü biriyle evlendirerek barış sağlanmasını ister. Bu sefer de kardeşi istemez. Kral Rişar yine saldırıya geçer. Askalan Kalesi'ne yürür fakat Sultan önce davranıp kaleyi harap eder. Bunun üzerine Kudüs'e yürür. Sultan yine ondan erken davranarak Kudüs'e girer. Daha sonra Sultan'ın Remle'yi kuşattığı haberi gelince onu kıstırmak ister fakat bozguna uğrar. Sultan Selahaddin, Rişar'ı dize getirmeye son bir uğraş daha kaldığını, mücadelenin bırakılmamasını teklif etse de meşveret meclisi çok zaiyat verildiğini, askerin yorulduğunu, bu yüzden anlaşma yapılmasını teklif eder. Sultan istemeye istemeye kabul eder ve anlaşma imzalanır.

Halife Nasır: Merkezi Bağdat olan Abbasi Halifesi'dir. Sultan Selahaddin'in haçlı ordusu karşısında yaptığı yardım çağrılarının hiçbirine kulak asmaz. Sultan'ın kendi sorunudur diyerek yardım göndermez. Halife Nasır, Müslümanların dini makamını temsil etmesine karşın küffara karşı çıkan Müslüman Eyyubileri yalnız bırakır.

2.2.5. Sosyal Çevre

Romanın sosyal çevresi Kudüs etrafında şekillenir. Sultan Selahaddin'in Kudüs'ü fethetme yolunda içinde bulunduğu mekanlar ve yanında yer alan şahıslar onun sosyal çevresini oluşturur. Baş düşmanlar Kral Budin ve Kral Gui'nin çevresi ise

Kudüs'ü savunacak ve Sultan Selahaddin'i durduracak kişilerden oluşur. Bu ana vaka üzerinde yer alan kırka yakın fon şahıs, romanın alt yapısını oluşturarak sosyal çevreyi genişletir ve ana vakayı destekler. Tesis edilen sosyal çevre içerisinde bulunan şahıslar sıradan insanlar değil, yazarın ders verme amacıyla ortaya koyduğu seçilmiş insanlardır.

Sultan Selahaddin'in çevresini oluşturan şahıslar ya onun yanında yer alarak onu tamamlayan, güçlendiren şahıslardır ya da karşısında yer alıp ona düşmanlık yapan şahıslardır. Babası Necmuddin Eyyubi, onun iyi bir serdar olmasını istemesi ile kendi bulunduğu edebi sohbet mekanlarından, kılıç sallanıp kan dökülen mekanlara geçiş yapar. Sosyal çevresi babasının ve dönemin Sultanı Nureddin Zengi'nin etkisiyle değişir, Eyyubilerin sultanı olur. Romanın norm şahısları olan Sultan'ın hizmetinde bulunan Bilal, kardeşleri Emir Adil ve Turan Şah onun yanında yer alarak Kudüs Kralı ve Kont Şatıyö'ye karşı mücadele eder. Bu sosyal ağ içerisinde Bilal'in yakın dostu Osman da Sultan'ın hizmetinde bulunan ve Kudüs'ün iç yaşantısını az da olsa yansıtan fon şahıs olarak yer alır.

Romanın ana vakası Kudüs'ün fethi üzerinedir. Kudüs'te var olan insanların yaşam mücadelesini ya da Kudüs'teki atmosferi göremeyiz. Roman boyunca hep bir çatışma, mekânsal değişiklikler yaparak küffarın oyununu bozma ve sürekli savaş halinde olma durumu vardır. Bu yüzden Kudüs şehrinin içinde sosyal çevrenin varlığı az hissedilir. Osman ve Sonya'nın aşkı ile Kudüs yansıtılmaya çalışılır. Sonya Kudüs Kraliyetinin altında ezilmiş ve kurtarılmayı bekleyen Kudüs halkını temsil eder. Kudüs fethedilene kadar Sonya için Kudüs tehlike arz eder. Çünkü kafayı Sonya'ya takan bir Kont Şatıyö vardır. Kudüs'ün fethiyle bu tehlike ortadan kalkar. Osman, Sonya'ya kavuşur ve evlenirler.

Kral Budin ve Kral Gui çevresinde bulunan şahıslar da ana vaka üzerinde etkilidir. Kont Şatıyö, Kumandan Balion, Alman Kralı Frederik, Fransız Kralı Filip ve İngiliz Kralı Rişar düşman çevresinde bulunan sosyal ağı oluşturur. Romanın başından beri Kudüs krallarından çok Kont Şatıyö'nün egemen olduğu sosyal çevre düzeni görülür. Kral Budin'i ve onun yerine gelen Kral Gui'yi kukla gibi kullanır. Fakat Sultan ile olan mücadelede Gui ile birlikte esir olunca kendi kurduğu ağın dışında kalır. Kral Gui'nin yardımına gelen haçlı orduları ile düşman çevresi genişler. Özellikle İngiliz Kralı Rişar, bütün dizginleri eline alarak diğerlerini saf dışı bırakır. Romanın sonuna

doğru sosyal ağın içinde Sultan Selahaddin ve Kral Rişar kalır. İkisi de uzun uğraşlar verirler fakat birbirlerinden kurtulamazlar. En sonunda anlaşmaya varılarak çatışma biter. Sultan'ın bu zamana kadar yanında bulunan diğer roman şahısları romanın son bölümünde yok denecek kadar azdır. Sultan artık ölüm döşegindedir ve tek iletişim kurduğu kişi Melik Efdal'dir.

2.2.6. Mekân

Selahaddin Eyyubi romanında mekanlar, oldukça geniş ter tutar. Seçilen mekanlar, olaylar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Kimi mekanlar ana vakanın geliştiği merkezi mekanlar olarak işlenirken kimi mekanlar da çok ayrıntıya girilmeden, olayın geçtiği yerin özellikleri verilmeden işlenir. Romancı, olaylar içinde çok fazla mekanlara yer vererek işlenmesi gereken asıl olayı okuyucuya daha anlaşılır aktarır.

Ana vaka Kudüs'ün fethi üzerine olduğu için Kudüs, ulaşılması gereken bir hedef konumundadır. Kudüs maddede küçük ama manada büyük bir mekânsal özelliğe sahiptir. Romanın ilk bölümünde Kont Şatiyö ile çarpışan Sultan Selahaddin, daha sonra Tih çölünü geçmek için yola düşer. Yolda onu çöl yılanı ısırır ve bitkin düşer. O haldeyken Kudüs'ü düşünerek hayata tutunmaya çalışır. "...Trablusşam kontundan da, Kudüs kralından da hesap sormaya çıkmak çocukluğundan beri fetih rüyalarını gördüğü Kudüs'ü, o mukaddes beldeyi İslam topraklarına katmak bunlar için yaşamalıydı."³⁸⁰ Bu inançla yaşayan Sultan Selahaddin, her defasında anlaşmayı bozan Kral Gui ile olan diyalogunda da hedefe ulaşmaya kadar sulhun olmayacağını söyler: "Sulh mu? Artık çok geç kalmış bir güzellik. (...) Bundan böyle hedefe ulaşmaya kadar sulh yok." "Hedef?.." "Kudüs, dostum, hedef Kudüs!"³⁸¹ Sultan Selahaddin bu kutsal şehre ulaşmak, Kudüs halkını Hristiyanların zulmünden kurtarmak için küffar ile hiç yorulmadan mücadele eder.

Sultan'ın emriyle Kudüs'e casusluk için yakın dostu Bilal ile giden Osman'ın gözünden de kurtarılmayı bekleyen şehri görürüz. Kudüs'ün önemli sembollerinden, Müslümanların ilk kıblegahı olan Mescid'i Aksa'nın üstünde duran haçı düşünür: "O haç ordan inmeli" (...) "Mescid-i Aksa'nın üstünde yeniden ezan okunmak, tekbir şahlanmak, layığı budur."³⁸² Osman için Kudüs'ün bir diğer önemli tarafı da vardır.

³⁸⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 28

³⁸¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 131

³⁸² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 51

Yeşil panjurlu evin kızı Sonya'ya gönlünü kaptırır. Her Kudüs'e işi düştüğünde bu evi gözetleyerek Sonya'yı görmek ister. Osman için Kudüs'ün ilahi mekânı Mescid-i Akşa, beşeri mekânı ise yeşil panjurlu evdir. Bu yönüyle Kudüs'ün sembollerinden biri olarak işlenir.

Ürdün'de kale inşasına başlayan Kral Budin'e Sultan Selahaddin, inşanın durdurulması için elçi göndererek para teklifinde bulunur. Kral Budin, teklifi küçültücü bularak Kudüs'ün Hristiyanların kutsal toprağı olduğunu söyler. Elçinin Kralla olan diyalogunu ve kendi düşüncesini yazar şöyle aktarır: "Elçi, aynı durumun Müslümanlar ve Yahudiler içinde mevcut olduğunu söyledi, Kudüs aynı zamanda Müslümanların ve Yahudilerin de mukaddes şehriydi. Bu itibarla üç dinin mensupları, mukaddes şehirden faydalanmalıydılar."³⁸³ Kudüs'ün tek bir dine ait olmadığı, üç dinin nazarında da önemli olduğu fakat Hristiyanların bencil davranıp Müslümanları yok saymaları ve onlara eziyet etmelerinden ötürü Kudüs'ün Müslüman bir ele geçmesi gerektiği vurgusu yapılır.

Kudüs'ün fethi yolunda küffar ile mücadelenin olduğu diğer mekanlar da oldukça fazladır. Bu mekanların çoğunda fiziksel özellikler verilmez, ayrıntıya girilmez. Mekanlar daha çok işlevsel olarak vardır. Mekanları savunma ya da fethetme üzerine işlenir. Askalan Kalesi, Tih Çölü, Ürdün Kalesi, Halep, Musul, Taberiya Kalesi, Akka Kalesi, Harrube ve Nabus Dağı, Yafa Kalesi romanda geçen işlevsel mekanların bazılarıdır.

Romanın ilk bölümü Sultan'ın Haşhaşilerin elinden aldığı Askalan Kalesi'nde Kral Budin ve Kont Şatiyö ile olan mücadelesi ile başlar. Sultan Askalan Kalesi'ni, ellerinde erzakları kalmamasına rağmen kanının son damlasına kadar savunur. Kont Şatiyö ise yorulur ve anlaşma ister. Sultan da artık zor durumda kaldıkları için kaleyi onlara teslim ederek daha fazla kan dökülmesini engellemiş olur. Sultan'ın küffara karşı aldığı ilk yenilgidir. Fakat Kral Gui ile olan mücadelesinde onu esir alınca Askalan Kalesi'ni onun kurtuluş bedeli olarak kabul ederek tekrar kazanmış olur. Bu mekân hem Sultan Selahaddin hem de Kudüs Kralı Gui'nin kurtarıcısı olduğundan önemli bir fonksiyona sahiptir.

³⁸³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 80

Askalan'ı terk ettikten sonra Tih çölüne düşerler. Çölü geçmek oldukça zordur. Mekânsal özellikleri ayrıntılı işlenerek okuyucuya çölün o zor şartları hissettirilir: “Tih sahrası alıştı insan yemeye; kervanlar, ordular yutmaya. Kendisini kolay çiğnetmezdi. Adeta diklenir, ordulara mukavemet ederdi. Yolcularla çöl arasında zorlu mu zorlu bir muharebe başladılar. Çöl kazanırdı çoğunluk; kazandıktan sonra çömelir, sakinleşir, yaptığından utanmışçasına büzülürdü. Ve deli rüzgâr durulur, ince kum taneleri hafiften savrulur cesetlerin üstüne örtülürdü.”³⁸⁴ Çölü geçmek için sabırla yoğun çaba sarf eden Sultan'ı çöl yılanı ısırır ve o zor şartlar daha çekilmez hale gelir. Fakat Sultan, kendisini bırakmayıp hayata tutunur ve çölden başarı ile çıkarlar. Tih Çölü, Sultan Selahaddin için bir milat, yeniden doğuş, yeniden dirilişin sembolüdür.

Tih Çölünden kurtulup Kral Budin'e doğru sefere çıkar. Kral Budin de Ürdün'e gidip muhkem bir kale yapmak ister. Fakat daha tamamlanmadan Sultan'ın eline geçer. Ürdün kalesinin yapımında çalışan taş ustası Vanek, Osman tarafından esir alınır. Daha sonra azat edilir ve Osman'la dost olur. Daha sonra Sonya ve Osman'ın bir araya gelmesine vesile olur. Bu yönüyle bu mekânın alınması Osman'ın Sonya'ya kavuşması için de önemli bir fonksiyona sahiptir. Ürdün Kalesi alındıktan sonra Kral Budin daha fazla dayanamaz, barış ister ve aralarında anlaşma yapılır.

Sultan'ın bundan sonraki mekanlara uğramasındaki amaç, hem var olan sıkıntılara çözüm olmak hem de düşmana karşı bu mekanların sahibi olmaktır. Bu amaçla Halep'i ve Musul'u kendisine bağlar. Sonra kıtlığın olduğu Suriye ellerindeki muhtaç insanları yanına alarak Mısır'da iskân eder.

Reha Kalesi, Hins, Keyf, Rakka, Nusaybin, Ayıntap, Diyarıbekir, Hadım gibi mekanlardan geçer. Bu mekanlar üzerinde durulmaz, ayrıntıya girilmeden ismen anılır.

Kont Şatiyö'nün anlaşmayı bozması üzerine başa geçen yeni Kral Gui ile Taberiye Kalesi'nde savaş halinde olurlar. Sultan'ın harp taktikleri neticesinde Kral Gui esir alınır. Bu mekân, Sultan'ın Kral Gui'ye Müslümanca davranması ile onun Sultan'ı daha iyi tanıması ve kendi hatalarının farkına varması açısından önemli bir fonksiyona sahiptir. Sultan, yapılan her anlaşmanın bozulması ile artık Kudüs'ün Fethi'nin elzem olduğunu düşünür. Ve Kudüs'e yürür. Mescid'i Aksa'nın üzerindeki haçı indirmek,

³⁸⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 20

yapılan zulümleri ortadan kaldırmak için Kudüs fethedilir. Romanın başından beri özlem duyulan hedefe ulaşılır.

Kral Gui, Sultan tarafından bağışlanmasına rağmen o yine Sultan'a karşı mücadeleye devam eder. Bu sefer yardımına haçlı ordusu gelir ve asker sayıları çoğalır. Akka Kalesi'nde bulunan Sultan'a saldırmak için kaleyi kuşatırlar. Yardıma gelen Alman İmparatoru, Fransız ve İngiliz Krallarıyla savaşmak zorunda kalır. Sultan Selahaddin bütün zorluklar karşısında sabrederek mücadeleyi bırakmaz. En sonunda artık yorgun düşen ordusu ile birlikte esir aldıkları Hristiyan askerleri kalede bırakarak Nabus Dağı'na çekilir. Sultan'ın Askalan Kalesi'nden geri çekilmek zorunda kalışı, Akka Kalesi'nin de kaderi olur. Akka Kalesi'nden sonra Ersuf, Yafa, Remle mekanlarında da mücadele ettikten sonra iki tarafta sonuç alamadıkları için anlaşmaya varırlar.

Romanda Sultan Selahaddin'in ve Kudüs krallarının konakladığı çadırlar ile ilgili detay verilmez. Sultan'ın çadırı genelde meşveret meclisinin toplanıp ortak kararlar alındığı mekân olarak işlenir. Kudüs Kralı Budin'in Kudüs'de iken taç giyme merasiminin yapıldığı saray hakkında da detaya girilmez. Olaya odaklanılır, mekanlar aracı görevi görür. Kral Gui'nin ve Kont Şatıyö'nün çadırı da Sultan'dan gelen elçiler ile görüşüldüğü ve yapılacak hamlelerin konuşulduğu mekân olarak işlenir.

Romanın son bölümünde Sultan Selahaddin'in ölüm döşeğinde olduğu hasta odası betimlenir: "Hasta odası soluk soluğa ölümdü... Beldeler fethetmiş, krallara diz çöktürmüş, kıtalarda kanat çırpmış, devrinde rakipsiz hale gelmiş bir Sultan, upuzun, çarşaflara yenikti."³⁸⁵ Sultan Selahaddin, Şam'da dünyaya gözlerini yumar.

2.2.7. Zaman

Sultan Selahaddin, Bağdat'ın Tekrit kasabasında 1139 yılında dünyaya gelir. 1171 yılında Fatimilere son vererek Mısır Sultanı olur.³⁸⁶ Hiç vakit kaybetmeden düşman üzre yürür. Roman, Sultan Selahaddin'in Haşhaşiler üzerine gidip Askalan Kalesi'ni aldıktan sonra Tih Çölü'ne düşüşü ile başlar. Yazar Sultan Selahaddin'in geçmişi ve bugünü hakkında bilgi verir: "Yirmi dört yaşlarında idi. Kalem ile kâğıt arasında sıkılan yirmi dört koca yıl. Sonrası kışı, muharebe ve zaferler. Şimdi otuz dört

³⁸⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 182

³⁸⁶ Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar/ I. Cild İslam Devletleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 3. Baskı, Ankara, 2005, s. 337

yaşında...”³⁸⁷ Sultanın şu anki yaşından hareketle 1173 yılına denk düşer. Sultan Selahaddin zorlu Tih Çölü’nü geçmeyi başararak Kral Budin’in üzerine yürür. Sultan’ın kendisine doğru geldiğini duyan Kral Budin, Ürdün’e gidip muhkem bir kale yaptırmaya koyulur. Kont Şatiyö ise yolladığı iki bin askerle Sultan’ı karşılar. Sultan’ın karşısında duramayan Kont Şatiyö, canını zor kurtarır. Sultan Selahaddin, Ürdün şehrine yanaşır ve kaleyi alır. “Burçlarda gazilerin sevinç çığlıkları (1179).”³⁸⁸ Sultan’ın Askalan’dan bu yana Ürdün kalesini alana kadarki süre 6 yıl kadardır.

Kaleyi terk eden Kral Budin’in peşinden giden Sultan zafer üstüne zaferler alır ve en sonunda Kudüs Kralı barış istemek zorunda kalır. “Karşılıklı iki yıllık anlaşmaya vardılar (1180).”³⁸⁹ Ürdün kalesini alıp ardından anlaşma yaptıktan bir yıl sonra, 1181 yılında Halep sultanı Salih İsmail’in yerine İzzeddin Mesud’un geçtiğini aynı zamanda Musul Atabeyi Seyfeddin’in de öldüğü haberi gelir. Sultan Selahaddin ordusunu da alıp bir sabah Mısır’dan kalkıp gider. “11.5.1182’de Mısır’dan, bir daha dönmek üzere ayrıldı.”³⁹⁰

Kont Şatiyö, anlaşmayı bozarak Sultan’ın kervanına saldırır. Bunun üzerine Sultan da Taberiye Gölü’nün etrafında bulunan su kuyularını tutarak Kral Gui’nin ve ordusunun su ihtiyacını karşılamasını engeller. Bunun üzerine daha fazla dayanamaz ve esir olur. Sultan onu Askalan Kalesi’nin karşılığında serbest bırakır. Sultan artık Kudüs’ün fethedilmesin zamanı geldiğini düşünerek Kudüs’e yol alır. Kral Budin, Sultan’ın karşısında başarısız olur ve Kudüs’ü teslim eder. “Tekbirler çağıladı 1187 yılının ortasına, salalar yayıldı, çığlıklar koptu: İşte Kudüs, işte Kudüs!”³⁹¹ Kudüs’ün fethinden sonra haçlı ordusu birleşerek Kudüs’ün öcünü almak isterler. Almanya İmparatoru Frederik, Fransız Kralı Filip ve İngiliz Kralı Rişar birlik olup Kudüs’ü tekrar kendilerine bağlamak isterler. Özellikle İngiliz Kral Rişar komutayı tek başına alarak Sultan’la kıyasıya mücadele eder. Fakat iki taraf da sonuç alamaz. Anlaşmaya varılır. Sultan Selahaddin ise artık hastalığı nedeniyle bitkin düşer ve Şam’da 1193 yılında ölür.

³⁸⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 22

³⁸⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 82

³⁸⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 87

³⁹⁰ Öztuna, *a.g.e.*, s. 337

³⁹¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 144

1173 yılı, Askalan Kalesi'nde Kral Budin'e karşı olan mücadele ile başlayan roman, 1193 yılı Sultan'ın Şam'da ölümüyle sona erer. 20 yıllık bir olaylar silsilesi anlatılır.

2.2.8. Teknik Özellikler

Yavuz Bahadıroğlu'nun kaleme aldığı *Selahaddin Eyyubi* romanı diğer önemli tarihi romanlarından biridir. Romanda Eyyubiler'in lideri ve Kudüs Fatihisi olan Sultan Selahaddin'in Haşhaşilere ve haçlılara verdiği mücadele anlatılır. Bu mücadele Osman ve Sonya'nın aşkıyla romanın merkezini oluşturan Kudüs, bu mücadeleyle beraber arka planda işlenir.

Roman hâkim bakış açısı ile kaleme alınır. Yazar olayların öncesine ve sonrasına dair her şeyi bilir. Kahramanlarının içinden geçen niyet ve düşüncelerine hâkim bir şekilde ana vakayı işler. Ana vaka Sultan Selahaddin'in Kudüs'ü fethetme yolunda verdiği mücadeledir. Yazar, tarihi olayı İslami bir bakışla çekirdek vaka üzerine kendi kurmacasını ekleyerek okuyucuya ders verir nitelikte kaleme alır. Onun amacı; sonuca dayalı ve soğuk bir dille anlatılan tarihi olayların iç yüzünü, kahramanların bakışlarını kendi oluşturduğu fiktif yapıya işleyerek sıcak bir dil ve sürükleyici bir anlatımla tarihi sevdirmektir. Bu amaç doğrultusunda yazdığı için yazarın kendi dünya görüşü de olayların ve kişilerin işlenişine etki eder. Yorumcu bir dille ele aldığı için yorum hakkını okuyucuya bırakmaz.

Geçmişte yapılan hataların bir daha tekrarlanmaması ve bu hatalardan ders çıkarmaları için bu tarihi olayları eleştirel bir dille aktarır. Geçmişin eleştirisini yaparak günümüze ders verir. Sultan Selahaddin, Müslüman beylerin Hristiyanlarla iş birliği yapmalarını, Müslümanların birlik olamayışını eleştirir: “Bir yandan putperest Moğollar İslam diyarını kasıp kavurur, Müslümanlara nefes aldırılmazken, bir tarafta Kudüs Kralı ve şair haçlı sürüleri, Müslümanları yok etmeye yeminler basarken, bir tarafta Normanlar, Fransızlar, İngilizler, İtalyanlar, Bizanslılar Müslümanlarla dış çıkarırken, Müslüman sultanlar birbirlerini yıkmaya, birbirlerinin mülkünü yakmaya hevesleniyorlardı. Ayrılık, zayıflık demektir. Zayıflık, yıkılmayı netice verirdi.”³⁹² Müslümanların birlik olup tek yürek olmaları için çağrı yapar. “İslam ittihamı bir gerçekleşebilse, mesele kalmayacaktı. Öylesine kuvvetli olacaklardı ki, karşılılarına

³⁹² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 89

kimse çıkamayacaktı. İslam milletleri ve toprakları üstüne küffarın öteden beri beslediği emeller kursağında kalacaktı.”³⁹³ Yazar, tarihi eleştirilerini kahramanların monologları ve diyalogları ile romanın geneline işler.

Romandaki şahısların tanıtımı anlatıcı ağzıyla, şahsın kendi ağzıyla ve diğer roman şahısların ağzından yapılır. Anlatıcının ağzından Sultan Selahaddin tanıtılır: “Hiç kimse ağzını açıp ‘Nereye gidilecek?’ diye sormadı. Sultan istese söylerdi. Söylemediğine göre bilinmesini istemiyor demekti. Elbette bunda da bir hikmet vardı. Zira Sultanın sebepsiz sustuğu yahut konuştuğu görülmezdi pek. Susunca sorulmazdı daha, konuşunca da susturulmazdı. O müslümanların Emiri’ydi. Mutlak biat ve itaat edilirdi.”³⁹⁴ Şahısların kurduğu diyaloglar ile kendileri tanıtılır. Emir Adil meşveret meclisinde yaptığı konuşma ile kendisini açıkça ifade eder: “Gördüm ki, muharebe ile ünsiyet etmişim, adeta cihadı meslek edinmişim. Haniyse içindeki ulvi manayı unutmadayım, ön plana Allah kelimam yaymak yerine, falan küffarı yenmek geçmiş; İla-yı Kelimatullah aşkı, felan kafiri rezil etme aşkının gerisinde kalmış. Tövbe ettim, nasuh üzre tövbe ettim.”³⁹⁵ Diğer roman karakterleri ile şahısların tanıtımını devam edilir. Emir Adil, Bilal’i tanıtır: “Meziyetleri yanında bu gevezeliği neyin nesi hey Allah’ım?” (...) “Tevekkeli değil her güzelin bir kusuru olur denmiş; Bilal’in tek kusuru gevezeliğinde, eh, doğrusu yakışıyor da.”³⁹⁶

Romanda ayrıntılı tanıtımı yapılan kişiler protagonist Sultan Selahaddin, norm karakterlerden Bilal, fon karakterlerden Osman ve kart karakter Kont Şatıyö’dür. Diğer roman karakterleri çok ayrıntıya girilmeden, ona yüklenen fonksiyonu ile var olup, sonra çekilen kişilerdir.

Yazar, zaman ve mekân tasvirleri ile ana vaka üzerindeki etkisini gösterir. Romanda birçok mekân olayların gelişimine göre dahil edilir. Bazı mekanlar ana vakanın tam merkezinde yer alır, bazıları ise kıyısından geçip ismen anılır. Olaylar daha çok Askalan Kalesi, Tih Çölü, Kudüs, Taberiya Kalesi ve Akka Kalesi’nde geçer. Hedef mekân Kudüs, diğer mekanlar hedefe giden yolda aracıdır. Romanın ikinci bölümünde

³⁹³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 89

³⁹⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 7- 8

³⁹⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 62

³⁹⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 68

anlamalı tekrarın(leitmotiv) yapıldığı mekân, Osman'ın casusluk yaptığı sırada gönlünü kaptırdığı kızın “yeşil panjurlu evi”, on bir kez tekrarlanır.

Zamansal tasvirleri ile dönemin doğallığını ve şartlarını daha iyi yansıtmaya çalışır. “Ay, kâh bulutların arkasında yitiyor, kâh başını uzatıp gecenin karanlığını pembe fısıltılara boğuyordu.”³⁹⁷ Olayın geçtiği zaman, okuyucuya sanatlı bir söyleyişle aktarılır. “Bir sabah güneş tepelerin ardından ayçiçeği gibi başını nazlı nazlı uzatırken, islam ordusu çadırları toplayıp yürüdü. Güneşin gözüne doğru toza, dumana karıştı.”³⁹⁸ Sanatlı zaman tasvirlerinin yanında dini nitelikli zamanlar daha ön plandadır. Romanda en çok geçen zaman dilimi sabah namazı vaktidir. Yapılacak olan tüm işler sabah namazından sonra yapılmaya başlanır. Önemli gün ise Cuma günüdür. Kudüs'ün fethi cuma günü namaz kılınıp dua edildikten sonra gerçekleşir.

Yazar, romanı altı bölümde kaleme alır. Birinci bölüm, 36 sayfadan oluşur. Ana vaka ve baş kahramanların tanıtımı yapıldığı bölümdür. Sultan Selahaddin, Turan Şah ve Bilal ile romana giriş yapılır. Kral Budin ve Kont Şatıyö ile Askalan'da verdikleri mücadele anlatılır. İkinci bölüm ise 50 sayfadan oluşur. Bilal'in yakın dostu Osman dahil olur. Kudüs ve Osman'ın gönlünü kaptırdığı yeşil panjurlu evin kızı Sonya işlenir. Olayların ve kahramanların ayrıntılı bir şekilde işlendiği bölümdür. Üçüncü bölüm 19 sayfadan oluşur. Bu bölümde ana vaka değil, arka planda gerçekleşenler kısaca aktarılır. Kral Budin'in öldüğü yerine Gui'nin geçtiği öğrenilir. Dördüncü bölüm, Kral Gui ile verilen mücadelenin sonucunda hedefe ulaşılan, Kudüs'ün fethinin gerçekleştiği bölümdür. Kont Şatıyö ölür ve ana vakadan çekilir. Heyecanın ve sevincin zirve yaptığı, aksiyonun yükseldiği bölümdür. 26 sayfadan oluşan beşinci bölümde heyecanın yerini Kudüs'ü korumak için verilen mücadele alır. Toplanan haçlı ordularından özellikle İngiliz Kral Rişar'ın katılımıyla küffara karşı yapılan Kudüs'ün savunması ön plandadır. Romanın son bölümü olan ve 9 sayfadan oluşan altıncı bölümünde ise Sultan Selahaddin'in ölümü anlatılır.

Romanın kırılma noktası, Sultan Selahaddin'in Taberiya Kalesi'nde harp hilesi ile düşmanını susuz bırakıp başarıya ulaşmasıdır. Bu başarı Kudüs'ün kapısını aralayan bir anahtardır.

³⁹⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 5

³⁹⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 9

Yazar, ana vakanın akışı içerisinde yer yer geri dönüşler yaparak okuyucuya geçmiş hakkında bilgi vererek kahramanları ve yaşanılacak olayları daha anlaşılır kılar. Sultan Selahaddin'in nasıl sultan olduğunu Tih Çölünde yılan ısırmasıyla hülyalara daldığı sırada geri gitme(flashback)³⁹⁹ ile aktarılır: “Yıllar öncesinin bir bahar akşamıydı. Güneş ağır ağır tepelerin ardında akıyordu. Baalbek Valisi Necmüddin Eyyubi'nin oğlu Selahaddin ile dostları edebi münazaralarının en harareti yerinde idiler. Odaya birden Selahaddin'in babası girdi. Oğluna hışımla baktı: ‘İslam âlemi cayır cayır yanarken bu münakaşalar neyin nesidir hay Selahaddin? Dünyaya bu odadan nizam verdiğinizizi, İslam alemine intizam verdiğinizizi mi sanırsınız?’ (...)”⁴⁰⁰ Romanda geçmişe dönüp bilgi vermenin yanında gelecekte de haber verilir. Sultan Selahaddin, İngiliz Kralı Rişar’la olan mücadelesinde onu yenmeye az bir zaman kala meclisin yorulup barış istemesiyle anlaşma imzalanmak zorunda kalır. “Sultan Selahaddin mührünü bastıktan sonra etrafındakilere: ‘İdam fermanımı imzalar gibiyim,’ dedi, “öyle hissediyorum ki, bir daha bu topraklara gelmek nasip olmayacak.”⁴⁰¹ Sultan, bu sözlerden son romanın son bölümünde artık hastalığı nedeniyle Şam’da ölüm döşegindedir. Bir önceki bölümde söylediği gibi bir daha o topraklara dönemez.

Yazar en sık kullandığı tekniklerden biri de karşılaştırmadır. Romanın genelinde dini karşılaştırma ve ordu karşılaştırması yapılır. Kont Şatıyö, Sultan’la verdiği mücadeleyi dini yönden karşılaştırır: “Günlerce aç duruyor, susuz duruyor, ama ekmek bulduklarında, su bulduklarında çarpılmış gibi atılmıyorlar, bulduklarını birbirine ikram ediyorlardı. Muvaffakiyetin sırrı bu muydu? Olsa bile Kudüs Hristiyanlarına geçmezdi. Onlar her bulduklarını kendi nefisleri için isterlerdi. Kimsenin kimseyi düşündüğünü, bunca zamandır görmüşlüğü, duymuşluğu yoktu. Papazlar dahil herkes kese şişirmenin peşinde koşuyordu.”⁴⁰² Kral Rişar da Sultan’la olan mücadelesinde zorlanınca Sultan’ın ordusu ile kendi ordusunu karşılaştırır: “Bir ordu ki, inançlıdır, erinden sultanına kadar aynı gayenin ardından koşmaktadır, elbet zafer kazanır. Bize bakın bir de, Sultanın askeriyle mukayese edilemeyecek kadar kalabalık olmamıza rağmen doğru dürüst bir muharebe dahi kazanamamışız. Çünkü her birimizin gayesi ayrı; kimi kesesini

³⁹⁹ “Romancının, erken zamanlar ve ilk zamanlardaki bir olay ve durumu, şimdide cereyan ediyormuş gibi yeniden yaratması.” Bkz. Himmet Uç, *Ansiklopedik Roman Terimleri*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2006, s. 149

⁴⁰⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 29

⁴⁰¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 181

⁴⁰² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 46- 47

doldurmak, kimi rütbesini yükseltmek, kimi şöhret merdivenlerini tırmanmak istiyor. Arada Kudüs'ü hatırlayan kaç kişi var?"⁴⁰³

"Romancı olaylar ve insanların tamamını romana yansıtamaz, bu imkansızdır. Ancak romanı için elde ettiği bilgiyi ve olay yığınlarının önemli yanlarını romanına alır. Birçok şeyi özetler."⁴⁰⁴ Yavuz Bahadıroğlu da Selahaddin Eyyubi'nin orta yaşlarını ve son zamanlarını kapsayan olayları anlatır. Onun çocukluk ve gençlik yıllarını özetleyerek okuyucuya geçmişi ile ilgili bilgi verir. "...Gizlice Kudüs Kralıyla anlaştı. Kral Amury Mısır'a gitti ordusuyla. Fatımilerin son derece zayıf olduklarını gördü. Ezeli dessaslığını ele aldı. Müttefik olarak Halife'ye kılıç çekti. Zayıflığından faydalanıp Mısır'ı ele geçirmek istiyordu. Halife çaresizlik içinde Mahmut Bin Zengi'den yardım talep etti. Sultan, Selahaddin Eyyubi'yi gönderdi. Serdar Selahaddin Eyyubi, Frankları dağıttı. Ve saltanat kapısının eşiğinden istemeye istemeye girdi. Savaşlar, isyanlar, kavgalar... Hepsinin üstünden akıp giden nice yıllar..."⁴⁰⁵

Yazar, romanda cezalandırıcı yapıdan da yararlanır. Kral Gui'nin Sultan'a esir düşmesi ve Sultan'ın Askalan Kalesi'ni kurtuluş bedeli olarak geri alması bu yapıya örnektir. Aynı zamanda roman boyunca Sultan'a çeşitli entrikalar ile saldırı altında bulunan Kont Şatiyö, Kral Gui tarafından boğularak cezalandırılır.

Yazar, olayları söz sanatları ile işleyerek düz anlatımdan uzaklaşır. Romanın genelinde benzetme ve kişileştirme sanatının kullanıldığı görülür. "Sultan'ın sarıklı mücahitleri rüzgâr gibi ordugaha yaklaşıyorlardı."⁴⁰⁶ Sultan Selahaddin için söylenen "Kanadı var uçar, yıldırım gibi yakar, ok işlemez, kılıç kesmez."⁴⁰⁷ Gibi açıkça benzetmenin yapıldığı cümlelerin yanında anlam olarak benzetme de yapılır. "İyi ama bütün bunların çoktan tutuşmuş yanan binayı kurtarmaya ne faydası vardı? Yapılması gereken şey bir kova bulup yangına su dökmekten ibaretti. Aksi halde av, başlarına çökecek diri diri yanacaklardı."⁴⁰⁸ Burada yaşadıkları kötü durum bir binanın yanışına, bu kötü durumdan kurtuluş ise bir kova suya benzetilir. Yer yer de kişileştirme yapılarak anlatım daha canlı kılınır: "Sessiz çöl canlanmıştı. Nefes nefes soluyor, bazen

⁴⁰³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 177

⁴⁰⁴ Uç, *a.g.e.*, s. 453

⁴⁰⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 37- 38

⁴⁰⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 14

⁴⁰⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 27

⁴⁰⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 34

yaralı aslanların hırıltısına benzer sesler geliyordu.”⁴⁰⁹, “Çöl, sesini kesmiş, derin bir sükutun yumuşaklığına yaslanmıştı.”⁴¹⁰, “Çöl kızgınlığını hafifletmiş, Sultan yolcusunu sanki yenemeyeceğini anlamıştı.”⁴¹¹ Roman’ın ilk bölümünde yer alan Tih Çölü, bir insan yerine konularak bir şahıs gibi tanıtılmaya çalışılır.

“Roman bir değişme ve değiştirme sanatıdır. Olaylar, kurgu, yapı değişimlere uğrar, en önemlisi insanlar, kişiler, karakterler değişirler.”⁴¹² *Selahaddin Eyyubi* romanında da Serdar Selahaddin’den Sultan Selahaddin’e doğru değişim aktarılır. Babasının zamanında Selahaddin’in edipliği bırakıp yeteneği olan serdarlığa sarılmasını istemesi üzerine kendisinin hissettiği değişim anlatılır: “Odaya girdiğinde kafasında hep babasının son sözleri vardı. İsteddiği halde tartışmalara giremiyor, her zamankinin aksine, yeni görüşler ileri sürüyordu. Her şey yavan geliyordu bu akşam. Bina tutuşmuş yanarken, yangının orta yerinde sohbete dalmış divanelere benzetiyordu kendini ve dostlarını. (...) Şimdiye kadar onca zevk aldığı sohbetlerin tadı, tuzu kalmamıştı. Gözünde herbiri neticesiz kalmaya mahkûm bir sürü laf yığınınından ibaretti artık.”⁴¹³ Yaşanılan bu değişim Selahaddin’in Eyyubiler’in başına Sultan olmasını ve Kudüs’ün fatihi olmasını sağlar. Olumlu yönde bir değişim ile başlayan roman, olumsuz yönde bir değişim ile biter. Romanın en başından beri Sultan’ın yanında bulunduğu, bütün zorluklara rağmen canpare savaştıkları ve istişare ettiği meşveret meclisi, İngiliz Kralı Rişar’ın saldırıları ile yorulur ve anlaşma taraftarı olurlar. Oysaki, Kral Rişar’la mücadelenin sonuna gelinir ve ondan kurtulmak için son mücadelenin verilmesini ister. Ama meclisin barışa istekli olması nedeniyle Sultan, alınan karara uyar ve anlaşma yapılır. Romanın başında ve sonunda yaşanan bu değişimler vaka örgüsünün kırılma noktaları olur.

2.3. Buhara Yanıyor

2.3.1. Roman Üzerine

Yavuz Bahadıroğlu’nun Sunguroğlu roman serisinin ardından 1974 yılında yayınladığı *Buhara Yanıyor* romanı ile büyük bir çıkış yakalar. Binlerce okuyucuya ulaşarak günümüze kadar beğeni ile okunmaya devam eder. Yanlış politika ve

⁴⁰⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 23

⁴¹⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 24

⁴¹¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 41

⁴¹² Uç, *a.g.e.*, s. 65

⁴¹³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 33

entrikalarla Harzem ülkesinin mamur şehirleri ve ilim merkezlerinin nasıl Cengiz Han'ın gazabına uğradığını gözler önüne serer.

Romancı bir röportajında romanın doğuşunu şöyle anlatır: “Sanırım 1974 yılıydı. Zor günler geçiriyordum. Eşim hastalanmıştı. Önce oğlumu uyutuyor, sonra okul çağındaki iki çocuğumu okula hazırlıyor, karlı havalarda biri bir omzumda, öteki diğer omzumda okula götürüyor, hızla eve dönüp eşime kahvaltı veriyor, ilaçlarını içiriyor, sonra da masanın başına oturup Buhara Yanıyor'u yazıyordum.”⁴¹⁴

İsmail Fatih Ceylan'ın yazdığı *Romancının Romanı* adlı eserinde *Buhara Yanıyor*'u şu ifadelerle değerlendirir: “Türk Halkının çoğunun bilmediği, bazılarının belki sadece adını duyduğu Harzemşahlar Devleti'nin ve bu devletin Cengiz Han tarafından nasıl yıkıldığını konu edinen *Buhara Yanıyor*'un çok yoğun ilgi görmesi de ayrıca incelenmesi gereken bir sosyolojik olgu. Bu romanın bir başka özelliği ve en büyük etkisi hiç şüphesiz ki, Türk toplumuna yıllar boyu büyük Türk hakanı diye tanıtılan Cengiz Han'ın ne kadar zalim, din ve kitap düşmanı olduğunu ele almasıdır. Özellikle Buhara ve Semerkant'ın düşüşünde yaşanan dehşet verici olaylar, camide imamların kellelerinin alınması, şehirlerin yakılması, dünyanın en büyük ilim şehri olan Buhara'nın kütüphanelerindeki kitapların ateşlere atılması, Moğolların tarih boyunca lanet okutan zulümleri okuyanların tüylerini ürpertir. Ama bunların da ötesinde, Harzemşahların Müslüman devlet olduğu halde İslama uygun davranmaması, din ve cehd konusunda gevşeklik göstermesi, idarecilerin bu yüzden dirayetsiz olması, saraylarda yaşaması, halkından uzaklaşması, hatta vergi konusunda zulüm etmesi; buna karşın putperest ve zalim Cengiz Han'ın askeriyle birlikte çadırda yaşaması, onlarla yemek yemesi, kendine has ikeleri olması mukayeseleri de etkileyicidir. Bir başka boyut; Harzemşahlarda başgösteren Türkmenler – Kıpçaklar arasındaki ırk savaşının getirdiği tahribatlardır. Irk savaşı ümmet duygusunu zedelemiş, özellikle Kıpçaklar kendi ırklarının üstünlüğü için uğraşmış, işi şehirleri Cengiz'e teslim etmeye kadar götürmüşlerdir.”⁴¹⁵

Yavuz Bahadıroğlu'nun öncelikli amacı bu zamana kadar yanlış aktarılan tarihi olayları ve kişileri olduğu gibi, okuyucuya gerçekleri hiç çekinmeden, korkusuz ve sivri

⁴¹⁴ Yavuz Bahadıroğlu: 2008 (yavuzbahadiroglu.blogspot.com)

⁴¹⁵ İsmail Fatih Ceylan, *Romancının Romanı*, Nesil Matbaacılık, İstanbul, 2000, s. 82- 83

bir üslupla okuyucuya aktarmaya çalışmaktır. Kendisine yöneltilen Moğollara fazla haksızlık ettiğine dair eleştirilere de tarihten ve tarihi araştırma yapan önemli isimlerin görüşleri ile cevap verir. Prof. Dr. Philip K. Hitti'nin sözleri ile aslanan Moğolları aktarır: “Moğol ordusu uçarcasına has ok ve yaylarla silahlanmış olarak vardıkları her yerde taş üstünde taş bırakmadılar ve yaygın bir tahribat meydana getirdiler. Onlardan önce İslam kültürel varlığını temsil eden merkezler yakıldı. Onlardan geriye kuru çöller ve vaktiyle Müslüman hükümdarların oturduğu sarayların ve kütüphanelerin şekilsiz harabeleri kaldı. Herat, Buhara, Semerkant, Belh ve Harezm ülkesi, baştanbaşa Moğol istilasası altında virane haline geldi.”⁴¹⁶

Diğer tanık gösterdiği kişi El Muaffik Abdullatif'tir. Onun Moğollar ile ilgili sözleri de Cengiz Han'ın zulmünü açık bir şekilde ortaya koyar: “Moğol istilasası tarihleri unutturdu ve onların musibeti yeryüzünü doldurdu. Rastladıkları her eti yerlerdi. Yaptıkları katliamlarda erkek, kadın, yaşlı ve çocuk ayrımı yapmazlar, tamamını yok ederlerdi.”⁴¹⁷

Yavuz Bahadıroğlu'nun tarihi bir olay üzerinden kendi kurmacasını kurmacasına göre Moğolların başta Harzem ülkesine ve diğer müslüman ülkelere verdiği zarar dile getirilir. Yazarın Cengiz Han'ın mamur Harzem şehirlerine girdikten sonraki anlattığı zulmünü Mustafa Alica, *Tarihin Kara Yazısı Moğollar* adlı kitabında İbnü'l Esir'in Moğollar ile ilgili verdiği bilgiler ile anlatır. “İbnü'l Esir'in ‘dehşet verici bir gün’ olarak tarif ettiği Buhara’nın yağmalandığı gün, şehirde büyük bir karışıklık ve korku ortamı vardı. Kadın – erkek, genç – yaşlı herkes büyük bir dehşet içerisinde gözyaşları akıtıyor, şehir halkı işgalciler tarafından esir alınıyordu. Kadınlar düşman askerleri arasında paylaştırılıyor, en ağır hakaretlere uğrayarak tecavüzlere maruz kalıyor, fakat bu durum karşısında kimsenin alinden bir şey gelmiyordu. Bir yandan evlerin çatıları yıkılırken diğer yandan sokaklar harabeye dönüşmüş, şehir ıssız bir hayaletler yurdu haline gelmişti. Ölüm ve korkunun kol gezdiği Buhara caddelerinde yaşananlar bazen burada yaşayan insanların izzeti nefisini tahammül edilemeyecek bir düzeyde kırıyor ve bazı kimseler can havliyle işgalci Moğollara saldırarak ölüncüye kadar onlarla savaşıyorlardı. (...) Halka işkence ederek değerli eşyalarının yerlerini söylemeye zorlayan Moğollar Buhara’dan ayrılıp da Semerkand’a doğru yola çıktıklarında,

⁴¹⁶ Yavuz Bahadıroğlu, *Tarihin Arka Sokakları*, Panama Yayınları, Ankara, 2020, s. 211

⁴¹⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 211

şehirdeki cami ve meşhur seyyah İbn Batuta'nın 'Moğolların meydana getirdiği tahribatın izlerinin halen mevcut olduğunu' kaydetmiş olmasından kolaylıkla anlaşılacağı gibi, Buhara'nın maruz kaldığı tahribat akıl almaz boyutlardaydı."⁴¹⁸ Yavuz Bahadıroğlu da Buhara'nın Moğollar tarafından bu denli yağmalanıp yıkılması ve yakılarak sadece yerini dumanlara bırakmasını romana *Buhara Yanıyor* ismini vererek yansıtmıştır.

2.3.2. Romanın Özeti

Buhara Yanıyor romanı on iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm, Temür Melik'in ava çıkma macerası ile başlar. Bir yaban keçisini görmesi ve peşinden gitmesi sonucu birlikte olduğu kafilenden ayrılır. Geri döndüğünde hava kar yağışlı olduğu için kafilenin izi kaybolur. Çaresiz yanında bulunan köpeği Baydar ile mağara aramak için yola koyulur. Yarım saattir üç eşkıyanın takip ettiğini anlar. Bu eşkıyalar Sarı Lagod, kardeşi Baytu ve can yoldaşı Kurtça'dır. Çetenin lideri olan Sarı Lagod ile vuruşmaya başlarlar. Diğer eşkıya arkadaşları onları izler. İki de rakiplerinin küçümsenmeyecek olduklarını anlarlar. Fakat sonunda Temür Melik, yaptığı bir oyun ile Sarı Lagod'u yener. Sarı Lagod o an onun Temür Melik olduğunu anlar. Çünkü o oyunu bilen tek tanıdığı kişi Temür Melik'tir. İsterse kendisini öldürebileceğini, onun gibi bir silahşor elinden gelen ölümü iftiharla karşılayacağını söyler. Bunun üzerine Temür Melik onlara, birlikte yol alma, sığınak bulma teklifinde bulunur. Sarı Lagod ise kendi bulundukları mağaraya davet eder ve oraya giderler. Mağaraya varırlar ve yaktıkları ateşin başına geçerler. Temür Melik, iyi bir insan olarak gördüğü Sarı Logad'a neden eşkıyalık yaptığını sorar. Sarı Lagod, on yaşında iken küçük atlılar tarafından babasının öldürüldüğünü annesi ve kardeşi Baytu'yu karçırdıklarını, kendisinin de Kıpçak hanlarında bir süre hizmetkârlık yaptığını, orada gördüğü zulümden kaçarak Harzemlere katılıp onlardan silah kullanmayı öğrendiğini, daha sonra da annesi ve kardeşini aramak için tekrar dağlara çıkıp Baytu'yu bulduğunu, eşkıyalık yaparak da zenginden aldığı malı mülkü fakir halka dağıttığını, bu yüzden Temür Melik'in de süslü elbise ve atı olması sebebiyle saldırdıklarını anlatır. Sarı Lagod hikâyesini anlattıktan sonra Şehzade Celaleddin'i sorar. Temür Melik de babası Sultan Alaüddin Muhammed 'in etrafına hep Kıpçakları toplaması sebebiyle aralarının

⁴¹⁸ Mustafa Alican, *Tarihin Kara Yazısı Moğollar*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017, s. 68 – 69

açıldığını, babasının son yıllarda çok değiştiğini, annesi Türkan Hatun'un tesiriyle Kıpçaklara daha fazla ehemmiyet verdiğini, Celaleddin'in ise Türkmen bir kadından olduğunu, Kıpçakların ise Türkmenleri ve bilhassa Celaleddin'i çekemediklerini fakat her koşulda kendisinin Celaleddin'in yanında olacağını söyler. Sarı Lagod'a ise üzerinden bunca zaman geçmesine rağmen hala intikam hırsıyla yaşamamasını söyleyerek onu ailesine bunları yapanları daha kolay bulabilmesi için orduya katılmaya davet eder.

İkinci bölüm, Alaüddin Muhammed'in annesi Türkan Hatun'un sarayın bahçesinde hizmetkârı Gülnihal Hatun ile olan muhabbeti ile başlar. Bahçede vakit geçirirken Sultan Alaüddin gelir. Türkan Hatun'un oğlunu övgü dolu sözlerle selamladıktan sonra devletin üzerinde oyunlar oynandığını, bu nedenle kendisinden sonra tahta oturacak kişiyi belirlemesinde fayda olduğunu dile getirir. Kendisinin ve Sultan'ın Kıpçaklardan olduğunu, bu yüzden Kıpçak bir kadından olma Kutbittin Ozlak Şah'ı veliaht tayin etmesinin daha iyi olacağını söyler. Büyük oğlu Celaleddin'in ise Türkmen bir kadından olması sebebiyle isyan çıkarıp devleti zora sokacağını söyleyerek Sultan'ın aklına girmeye çalışır. Amacı Kıpçaklardan olan Ozlak Şah'ı veliaht ilan ettirerek Sultan Alaüddin öldükten sonra Ozlak Şah'ın küçük olması sebebiyle Harzem'in yönetimini ele geçirme istediğidir. Ozlak Şah'ın seçilmemesi durumunda Kıpçakların desteğini çekeceğini, zorluk çıkaracaklarını söyleyerek Sultan'ı gizliden tehdit eder. Sultan ise annesine olan muhabbeti ve bağlılığından ötürü ona karşı gelemeyiz, ona inanarak Ozlak Şah'ı veliaht ilan eder. Alaüddin'in en yakınında bulununan kumandan Temür Melik bu habere üzülür. Çünkü Celaleddin'i tutar. Kendisi de Celaleddin de Türkmendir. Kıpçakların bilhassa Türkan Hatun'un devleti ele geçirmeye, zarara uğratmaya yönelik hamleleri olmasından ötürü onları tasvip etmez. Celaleddin, Türkan Hatun'un niyetini anlar fakat yine de Ozlak Şah'a bağlı kalıp milleti için savaşacağını dile getirir.

Sultan Alaüddin'in huzuruna çıkan Kıpçak Hanları kendi topraklarının Karahitaylar tarafından işgal edildiğini, bir an önce ordunun Kıpçak ellerine sefere çıkmasını söylerler. Sefere çıkılması halinde Kıpçakların tam destek sağlayacağını söyler. Sultan ise çaresiz kabul eder. Temür Melik'i çağırır. Celaleddin'in yanında olan

Temür Melik, Sultan'ın huzuruna çıkar. Sultan ilk önce Kıpçak ellerine daha sonra Halife Nasır ve akabinde küçük atlıların üzerine gidileceğini söyler.

Konya'dan Kutluk adında bir seyyah gelir. Birçok ülkeyi gezdiğini, Çin Seddi'ne kadar gidip oralara hâkim olanları öğrendiğini söyler. Bu kişinin Cengiz Han olduğunu, küçük atlara bindiklerini, en güçlü kumandanının Subutay ve dillerinin Moğolca olduğu bilgisini verir. Sultan bu bilgileri aldıktan sonra Cengiz Han'a Kutluk'u elçi olarak gönderebileceğini düşünür.

Temür Melik'e Moğollar ile ilgili tüm bilgileri öğrenmenin önemli olacağını fakat öncelikli olarak Halife'ye saldıracağını söyler. Temür Melik, Müslüman aleminin tepkisini çekeceğini ve kendilerine zarar getireceğini söyler. Temür Melik'in sözleri ile kendi içinde çatışmaya yaşayan Sultan Alaüddin bir karara varamaz.

Temür Melik evinin yolunu bulur. Sadık hizmetkârı Tugay çıkagelir. Semerkand'lı Hasan adında birinin kendisiyle görüşmek istediğini söyler. Temür Melik, Hasan ile görüşür. Sultan Alaüddin'in damadı Semerkand Valisi Osman Han'ın isyan çıkardığını, Sultan'a kötü söylemlerde bulunarak halka zulüm ettiğini, din adamlarını kazığa oturttuğunu, şehrin yangın yeri olduğunu iletir. Önce Temür Melik daha sonra haberi getiren Hasan Sultan'a durumu anlatır. Kıpçak Hanı Nişabur, bunun yalan haber olabileceğini, Celaleddin'in Kıpçak ellerine gidilmesini önlemek için çıkardığı bir fesad olarak nitelendirir. Sultan, Semerkandlı Hasan'ın getirdiği haber ile Kıpçak Hanı Nişabur'un söylemleri arasında düşünmede kalır.

Üçüncü bölüm, Temür Melik'in isteği doğrultusunda Sultan'ın Kıpçak Hanlarının sözüne itimat etmeyip Semerkand'a ordusunu sürmesiyle başlar. Damadı Osman Han'ın icabına bakmak ister. Semerkand'a varır. Osman Han'ın teslim olmasını bekler. Osman Han, Sultan Alaüddin'den çok korkar. Sultan'ın kızı Han Sultan'ın yanına giderek babasıyla görüşüp affetmesi için konuşmasını ister. Fakat Han Sultan, bu işe bütün uyarılara rağmen kendisinin kalkıştığını ve bu yüzden af dilemeye de kendisinin gitmesi gerektiğini söyler. Umudunu yitiren Osman Han, Sultan'a teslim olur, af diler. Sultan şehre girer, kızı Han Sultan ile görüşür. Han Sultan Osman Han'ın cezası neyse çekmesini ister. Akıbetini anlayan Osman Han kaçış üzere iken yakalanır ve cezasını bulur. Sultan, geride kalan Semerkandlılara nasıl ceza verilmesini düşünürken Kıpçak Hanları onların da öldürülmesini ister. Temür Melik, halkın bu

zamana kadar zulüm ile ezildiğini, suçlarının olmadığını dile getirerek öldürölmelerine karşı çıkar. Sultan'ın huzurunda Kıpçak Hanları ile sert tartışmaya girmesi ve tüm açık sözlülüğüyle Sultan'a her defasında uyaran bir dille yaklaşması nedeniyle Sultan ona kızar ve kendisini zindana kapatmasını söyler. Temür Melik ise hiç tereddüt etmeden zindana gider. Deli Derviş adında seyyah bir adamın hüccesine kendisini kapattırır. Temür Melik, onunla tanışır. Onun deli değil çok bilgili veli bir kimse olduğunu düşünür. On yaşından beridir gezgin oldupunu, yecüc mecüc ölkelerinde bulunduğunu söyleyerek Cengiz Han'la ilgili tüm bildiklerini anlatır. Göktanrı inancına sahip, okuma yazma bilmeyen, çadırda yatıp kalkan, askerin yediğini yiyen, onlarla aynı koşullarda yaşayan ve her yeri yağma etme üzerine hüküm süren ve onunla savaşa girilmesi halinde devletin sonunu getirebilecek biri olduğunu, bu yüzden Sultan'ın Kurgan'dan ayrılmaması gerektiğini dile getirir. Temür Melik, zindanda kalacağı süre zarfında Deli Derviş'ten Cengiz Han'la ilgili çok şey öğrenir.

Sultan Alaüddin ise altı aydır Semerkand'dadır. Türkan Hatun ise Kurgan'dadır. Oğluna orada işlerin yolunda olduğunu, rahatına bakmasını söyler. Sultan ise annesinin sözüyle Semerkand'da kalır. Yanındaki Kıpçak beyleri artık Kıpçak ellerine gidilmesini, oranın Karahitaylılardan kurtarılması gerektiğini söylerler. Sultan ise Semerkand'ı payitaht yapma fikrinde olduğunu, biraz daha sabır göstermelerini tembihler. Daha oturacak sarayının bile olmadığını, saraysız sultan olmayacağını söylerken Celaleddin huzura gelir. Saraysız değil, tebaasız sultan olunmayacağını söyler. Bu asiliği ile aklına Temür Melik gelen Sultan Alaüddin onun hala zindanda olduğunu unutur, Celaleddin hatırlatır. Hemen ferman verip Temür Melik'i zindandan çıkartılıp yanına getirilmesini ister. Celaleddin sevinçle sadaka vere vere Temür Melik'i çıkarmaya gider.

Dördüncü bölüm, Harzem Şahı Alaüddin Muhamed'in Kıpçakların ısrarına dayanamayıp Kıpçak ellerini Karahitaylıların elinden kurtarmak için ordusuyla birlikte yola çıkışıyla başlar. İlk önce Kurgan'a giderek güçlü bir ordu kurmak ister. Kurgan'a gidince halk onu sevinçle karşılar. Üç gün odasından çıkmaz. Annesi Türkan Hatun, geldiğinden beri kendisini ziyaret etmediği için sinirlenir, yataklara düşer. Daha sonra annesini ziyarete gider. Türkan Hatun, Sultan'ın henüz Kıpçak ellerine gitmeyişini korktuğuna, Türkmenlerin tesiri altında kaldığına hükmeder. Alaüddin ise sabırsız

olunmaması gerektiğini, Cengiz Han gibi güçlü bir düşmanın varlığından söz eder. Türkan Hatun oğlunu korkaklıkla itham edince Alaüddin sinirlenir. Annesine sert çıkarak askerlerine Kıpçak ellerine gitmek için hazırlanmalarını emreder ve odadan ayrılır. Sultan'ın aklında Karahitalıları hallettikten sonra küçük atlılara da saldırmak vardır.

Temür Melik Cengiz'in güçlü ordusundan bahsederek uyuyan yılanı uyandırmanın zarar getireceğini söyler. Fakat Sultan Alaüddin onu dinlemez, sefer kararı netleşir. Temür Melik ve Celaleddin, Sultan Alaüddin'in bu yaklaşımını tasvip etmeseler de elden bir şey gelmeyeceğini düşünürler. Sultan Alaüddin'in ordusuyla yola koyulurlar. Kafasında Karahitayları ezdikten sonra küçük atlılarla savaşmak vardır. Fakat bu atlılardan korkar. Temur Melik'e ne kadar haşmetli olduğunu tastik ettrimek ister fakat el elden üstündür diyerek sultanın beklediği cevabı vermez. Celaleddin ise Türkmenlerden kurulu onuncu kolun kumandanı olarak arkadan gelir. Sultanın çıkardığı keşif kollarının Karahitayların yakın yerde konuşlandıkları haberini getirmeleri üzerine Sultan Alaüddin ilk önce Karahitayların daha sonra Moğolların üzerine gidileceğini söyler. Kıpçaklar ordunun sağ ve sol cenahının kendi ırklarından olan kumandanların yönetmesini isteyince Temür Melik hiddetlenir. Kendilerine bir ihtiyaç olmadığını söyleyerek ayrılmayı teklif eder. Sultan ise sorunu çözmek adına bir cenaha Kıpçak kumandanı Turgay Han'ı diğer cenaha Celaleddin'i koyar. Irgaz Irmağı'nın karşı kıyısında Karahitayların olduğu haberi gelince karşıya geçerler. Tepenin ardından çadırlar görünür. Çadırların bulunduğu yere vardıklarında Merkitlere ait olduğunu ve her yerin yakılıp yıkıldığını görürler. Sağ kalan yaralı Merkit askerinin söylemiyle bunu yapanın Cuci Han olduğu öğrenilir. Celaleddin ve Temür Melik düşmanın nerede ve ne durumda olduğunu öğrenmek için keşif kolları çıkarmanın daha iyi olacağını söyler. Harzemlerin üzerilerine doğru geldiği haberini alan Cuci Han, Danişmend Hacıp'i elçi olarak göndererek savaş istemediklerini dile getirir. Fakat Sultan Alaüddin, korktuklarını düşünerek daha da üzerlerine gider ve savaş olacağını söyler. Cuci Han'ın üzerine yürür. Fakat gece ordugahı terk eden Cuci Han Sultan Alaüddin'e oyun oynar.

Celaleddin, kaçanın peşinden koşmaya gerek olmadığını, fırsat varken Karahitayların üzerine gitmeyi teklif eder. Sultan Alaüddin ise kabul etmez. Moğolların geri çekilişini güçsüzlük düşünerek onu bitirmek derdine düşer. Temür Melik'i öncülük

yapsın diye gönderir. Temür Melik ve arkadaşları yola koyulur. Ormanlık alanda önlerine birkaç Moğol çıkar ve onlarla vurulurlar. Oradan kurtulup kaçan Moğol askerleri haberi Cuci Han'a iletir.

Merkezde Sultan Alaüddin, sağda Celaleddin, solda ise Kıpçak Hanı Turgay ile birlikte Cuci Han'a saldırırlar. Cuci Han, yetemeyeceğini anlayarak geri çekilir. Sultan Alaüddin düşmanı yenip onlardan kurtulduğunu zanneder. Oysaki Temür Melik, bunların Moğol öncü kuvveti olduğunu, bundan sonra bütün Moğol ordusunu üzerlerine çektiğini söyler.

Cengiz Han, İrtiş Irmağı kıyısında sarı çadırında Kulan Hatun ile birlikte dir. Ölümsüzlüğün peşinde olan Cengiz Han ölümden korkusunu karısına anlatır. Şamanların ölüm ilacını bulmalarına ramak kaldığını ve ölümsüz olacağını söyler. Şamanını çağırarak yapılan ölümsüzlük çalışmaları ile ilgili bilgi almak ister. Ölümsüzlük iksirine az kaldığını ve bu sene yıldızların savaşmaya izni olmadığını fakat casusluk ile Harzemlere ticaret kervanı göndereceği önerisinde bulunur. Cengiz Han şamanın bu önerisini akıllıca bulur.

Beşinci bölüm, Sultan Alaüddin divanı toplayarak memleketi Çin'e kadar genişletme hedefinde olduğunu dile getirir. Kendisini Büyük İskender'den bile büyük görür. Semerkand'ı payitaht yaptığını, ilim merkezi haline getireceğini, bu yüzden önemli ilim adamlarını buraya toplayacağını söyler. Temür Melik zindanda tanıştığı Deli Derviş'in getirilmesini ister. Sultan Alaüddin kabul eder ve zidandan çıkarılıp Semerkand'a getirilmesini emreder. Bu sırada Cengiz Han'ın birtakım hediyelerle gönderdiği elçisi Danişmend Hacip gelir. Cengiz Han'ın savaş istemediğini, iki ülke arasında karşılıklı ticaret üzere olmasını ister. Sultan Alaüddin Cengiz Han'ın kendisinden korktuğunu düşünerek böbürlenir. Cengiz Han'ın rahat durması şartıyla ticaret anlaşmasını onaylar. Sultan Alaüddin Cengiz Han'ın hediyelerine karşılık o da bir elçi kafiləsi göndererek hediyeler sunar. Elçiler Cengiz Han'ın küçük hesaplar içinde olduğunu görür. Sultan Alaüddin'e söylerler fakat ehemmiyet vermez. Bir sonraki hedef olan Halife Nasır'a odaklanır. Sefere çıkar. Ağır kış şartlarından ötürü geri çekilmek zorunda kalır. Buhara'ya gider. Buhara halkı Sultan'ı karşılamaya tenezzül etmez. Bunun üzerine halka kızarak onları kırbaçlatır. Temür Melik zulüm edilmemesini,

Cengiz Han'dan bir farklarının olmasını söyler. Bu sözleri düşünün Alaüddin kırbaçlamayı durdurur.

Öfkelenen Cengiz Han, şamanını yanına çağırarak Harzemlerin üzerine gideceğini, bu yüzden yıldızlardan onay almasını ister. Şaman öfkesinden korktuğu Cengiz Han'a onay aldığını, yıldızların kendileriyle bereber olduğunu bildirir. Cengiz Han, Otrar'a gitmek ister. Kurt Cebe Noyan'ı göndermek ister. Şehre casus sokarak kaleyi içten fethetmeyi planlar.

Kumandan Tokuçar Noyan'ın karısı Cengiz Han'a kocasının kendisini çok dövdüğünü söyler. Bunun üzerine Cengiz Han kadını yanındaki askere verir, daha sonra boynunu vurdurmasını söyler. Cebe Noyan, Cengiz Han'ın bu yaptığını zulüm olduğunu düşünse de sesini çıkaramaz.

Altıncı bölüm, Cengiz Han'la yapılan anlaşmaya göre Moğol ticaret kervanının Otrar'a gelmesiyle başlar. Ucuz mal satarak yerli tüccarın bile dikkatini çeker. Fakat Vali İnalçık Hayır Han malların sadece halkın yararlanmasına yönelik emir çıkarır. Kervanın başı Tigin, Cengiz Han'dan aldığı emre göre asıl tüccarın bu malları almalarını sağlamalarını, halka zulüm edilmesinin yolunun açılmasını ister. Bu istekleri Hayır Han'ın emri ile gerçekleşmeyince tüccarları kışkırtır ve kervanın yağmalanmasını sağlarlar. Hayır Han kervanın tüm zararını karşılayacağını söylese de Tigin, malların aynısını geri ister. Hayır Han böyle bir şeyin mümkün olmayacağını fakat malın iki katının değerinde kendi mallarından verebileceğini söyler. Tigin yine kabul etmez. Bunun üzerine tek derdi ortalığı karıştırmak olan Tigin ve kervanın diğer üyelerinin hepsini kılıçtan geçirir. Kervanın müslüman üyesi olan Cafer Hoca'yı öldürmezler, haberi iletin diye Cengiz Han'a gönderirler. Haberi alan Cengiz Han, öfkelenir. Yıldızların bu sene kendilerinden yana olduğunu savaşabileceklerini söyler. Hayır Han, Sultan Alaüddin'e yaşanan olayları anlatan bir mektup gönderir. Sultan Alaüddin düşünceli tavırları ile atına biner ve şehrin ortasına doğru atını sürer. Bu süre içinde Cengiz Han'ın yaptıkları ve İnalçık Hayır Han'ın Moğol kervanına yaptıklarını düşünür. Hayır Han'ın yaptıklarına artık bir şey yapamaz. Çünkü Hayır Han Türkan Hatun'un yeğenidir. Onun tepkisini çekmek istemez. Bu düşünceli hal içerisinde bir ara sokakta beş kişi tarafından yolu kesilir. Kim olduğunu anlamaz, saldırıya geçmeleri üzerine tek başına onlarla vuruşur. Daha sonra on kişi olarak Sultan'ı alt etmeye

çalışırlar. Köşeye sıkışan Sultan'ın imdadına avdan dönmekte olan Celaledin, Timur Melik ve Sarı Laog yetişir. Hepsini öldürürler. Fakat bunların kim olduklarını öğrenemezler. Akıllarına gelen tek kişi Cengiz Han'dır.

Yedinci bölüm, Otrar'a yakın olan Bulañça köyünde halkın o yıl baş gösteren susuzluk ve kıtlıkla olan mücadele içinde oluşuyla başlar. Ekilen tarlalarla verim çok azdır. Köylüler kışı nasıl geçireceklerini düşünürken Sultan Alaüddin tarafından gönderilen tahsildarın köylülerden önümüzdeki iki yılın da vergisini peşin ister. Köylülerden ihtiyar Sadi buna karşı çıkar. Ellerinde olmağını, var olanın da yakın zamanda biteceğini, kendilerinin aç duracaklarını söylese de tahsildar Sultan'ın emri böyledir diyerek ona ve köylüye zulüm eder. İhtiyar Sadi'yi yere yatırıp tekmelerler. Can derdine düşen köylü ambarlarının anahtarını vermek zorunda kalırlar. Bir zaman sonra kırmızı esvaplı giyinmiş bir adam elinde boruyla çıkagelir. Boruyu öttürerek yakın zamanda cihad olacağını ve on sekiz yaşından elli yaşa kadar olan erkeklerin askere çağrıldığını duyurur. Köylüler ise Moğolların mevcut yönetimden daha zalim olamayacağını düşünürler. Sağlıklarında öldüklerini, bu yüzden askere gitmeyeceklerini söylerler.

Sekizinci bölüm, Cengiz Han, elçilerinin öldürüldüğü haberini alınca kızar. Yanında Çin'den gelen Men Hun ve Kral Burka'nın elçisi Aşiyabu Noyan da vardır. Onlara ve diğer Moğol kumandanlarına hitaben Harzem Şahı'nın yaptığı davranıştan bahsederek ne yapılması gerektiğini sorar. Kurt Cebe genç ve atılgan olması sebebiyle savaşmayı Tokuçar Noyan ise yaşlı ve tecrübeli olması sebebiyle önce özür dilemesi ve Hayır Han'ı teslim etmesi için elçi gönderilmesini teklif eder. Şu an için savaşmak istemeyen Cengiz Han Tokuçar Noyan'a hak verir ve onun dediğini yapar. Danişmend Hacıp'e isteklerini konu alan mektubu yazdırır ve bir elçi ile Harzem Şahı'na gönderir.

Elçi Semerkand'a varır ve Sultan Alaüddin'e mektubu sunarak özür dilemesini ve Hayır Han'ı vermesini söyler. Sultan'ın yanında bulunan Tonguç Han öfkelenerek elçinin göğsüne hançeri saplayarak orada öldürür. Elçinin maiyeti oradan uzaklaşarak haberi Cengiz Han'a ulaştırırlar. Haberi alan Cengiz Han öfkelenerek atına biner ve bir mağaranın içinde yaşayan Moğol bilgini Gökçe'nin yanına varır. Olanları anlatır. Gökçe ise önlerinde yanan ateşe bakarak Cengiz Han'ın tüm Harzem ülkelerine sahip olacağını

fakat çok zulüm edeceğini söyler. Cengiz Han böyle bir şeyi yapmayacağını söylese de bu sözüne kendisi de inanmaz.

Harzem ülkesi Semerkand'da ise savaş hazırlıkları başlar. Muhkem bir kale ve kalın duvarlar örülür. Sultan Alaüddin, Cengiz Han'ın uğrayabileceği güzergâh üzerindeki köyleri boşalttırıp başka yerlere iskân ettirir. Bu iskân işlemini onun hizmetinde bulunanlar tarafından yapılır. Kıraç köye yerleşim yapıldığı için köylüler beğenmez, şikâyet ederler. Köyü terk edip Cengiz Han'ın ordusuna katılırlar. Sultan'ın ise bu olanlardan haberi yoktur. Ona verilen rapor uygun bir yerde iskân ettirildikleridir.

Cengiz Han'ın Otrar'a doğru geldiği haberini alınca kumandanlarını toplayarak savaş düzeni üzerine konuşulur. Kıpçak hanları saldırmadan kale içinde kalarak savaşmayı söylerler. Temür Melik ise bunu ihanet olarak değerlendirir. Moğol ordusunun geçtiği her yeri ezip talan ettiğini bildikleri halde kale içinde kalmayı mutlak yenilgi olarak görür. Kazanmak isteniliyorsa sahrada savaşılması gerektiğini vurgular. Celaledin de Temür Melik'e katılır. Temür Melik dileğinde ısrarcı olunca Sultan Alaüddin onu cezalandırmak istercesine Cengiz Han'ın ordugahını arayıp bulmasını, baskın vermesi ve daha sonra Hocent Kalesi'ne gitmesini söyler.

Bundan üç gün sonra şehre yakın yerlerde küçük atlılar görüldüğü haberini alan Sultan Alaüddin, Celaledin'e ne yapılması gerektiğini sorar. Celaledin de ordunun kaleye kapanmaması gerektiğini söyler. Aklına Temür Melik gelir. Celaledin, kendisini Cengiz Han ile çarpışması için gönderdiğini hatırlatır. Sultan Alaüddin ona ihtiyaç duyduğunu hisseder ve pişmanlık duyar.

Dokuzuncu bölüm, Cengiz Han karısı Burte ile hem geçmiş günleri hem de Harzemleri konuşurken Temür Melik ve Sarı Lagod tarafından ordugahın basılması ile başlar. Temür Melik ve Kurt Cebe iyi bir silahşor olarak vuruşurlar. Daha sonra ormana doğru geri çekilirler. Cengiz Han, Celaledin'in öncü birliği olduğunu, arkalarından giderlerse asıl birlikle karşılaşıp pusuya düşürmeye çalıştıklarını söyler. Bu yüzden arkalarından gitmez. Temür Melik ve Sarı Lagod durumun Cengiz Han'ın düşündüğü gibi olmasını çok isterler. Sultan Alaüddin'in Kıpçaklara özellikle Türkan Hatun'a uyduğunu dile getirirler.

Sultan Alaüddin, Cengiz Han'ın Otrar yakınlarında olduğunu, Hayır Han'ı cezalandıracak olduğu haberini alır, endişelenir. Tonguç Han Sultan Alaüddin'in kaleyi

terk edip Buhara'ya gitmesini, oradan asker toplayıp İran'a geçmesini daha sonra güçlenerek Cengiz Han'a saldırabileceği önerisinde bulunur. Sabah namazını kıldırarak olan Kadızade ile bu durumu konuşur. Kadızade Buhara'nın ilim merkezi olduğunu, savunmaya ve uğruna ölünebilceğine değecek bir yer olduğunu söyler. Sultan Alaüddin, düşünceli bir hal ile Tonguç Han'la tekrar görüşür. Tonguç Han'ın şehri terk etmeye yönelik ısrarları devam eder. Sultan Alaüddin Tonguç Han'ın ısrarları neticesinde Celaledin'i de alıp şehri terk eder. Celaledin bu durumda çok mutsuz olur, ağlayarak Semerkan'a veda eder. Onların şehri terk etmeleri ile Cengiz Han Otrar'ı basar. İnalçık Hayır Han'ı katledip şehri yağmalar. Buhara ise diken üstündedir. Kıpçak Han'ı Nişabur Han savaşımadan Cengiz Han'a şehrin teslim edilmesi halinde kan dökülmeden ilim merkezi Buhara'nın kurtarılacağını dile getirir. Aksakallı bir ihtiyar bu teklife karşı çıkarak şehrin savunulması gerektiğini söyler. Fakat ihtiyarı dövmekten beter ederler. Kıpçak hanları teslim tarafında, Türkmenler ise kaleyi savunma tarafındadır.

Onuncu bölüm, Temür Melik'in, Cengiz Han'a verdiği baskından sonra Hocent Kalesi'ne gelişiyle başlar. Otrar'ın düştüğünü ve Alaüddin Muhammed'in kayıplara karıştığını öğrenir. Üzgün ve kederli bir şekilde düşünürken Cuci Han'a baskın vermeyi düşünür. Sarı Lagod ile atlarına atlayarak Cuci Han'ın konuşlandığı yeri tespit etmeye giderler. Geri kaleye dönerek bin askerle birlikte baskına çıkar. Akşam vakti sesin olmaması için atın ayaklarına keçe yaparlar ve sessiz bir şekilde ordugaha varırlar, saldırıya geçerler. Hazırlıksız yakalanan Cuci Han Harzemler ile mücadele edemez, geri çekilmek zorunda kalır. Ugeday Noyan'ı babası Cengiz Han'a on bin asker göndermesi için görevlendirir. Cuci Han'ın başarısız oluşuna öfkelenen Cengiz Han, Burka'yı on bin asker ile gitmesi için görevlendirir. Hocent alındıktan sonra oğlunun öldürülmesi için de emir verir.

Babasından yardım istediği haberini alan Temür Melik, Hocent'e gelen tek yola pusu kurar ve takviye ekibin gelemsini bekler. Burka beş yüz kişilik öncü kuvvet görevlendirir. Temür Melik ve askerler bu öncü kuvveti berteraf eder. Asıl kuvvetin geldiklerini görünce kaleye geri çekilirler.

Buhara'da ise panik hali vardır. Cengiz Han'ın yakın yere ordugâh kurduğunu, her an saldırıya geçebileceğini öğrenen halk artık dışarı çıkmaz, pazarlar kurulmaz. Deli Derviş ise Moğollar ile mücadele etmek için haktan yardım talep eder. Fakat yeterli

miktarda yardım toplayamaz. Kumandanlardan İnanç Han halktan seçtiği beş bin atlı ile Cengiz Han'a baskın vermeyi düşünür. Moğollar kalabalık olmasına rağmen gece yarısı Harzemlerin sayısını anlayamazlar ve geri çekilmek zorunda kalır. Harzemler ise düşmanın arkasından gitmez, çadırları yağmalama derdine düşerler. Geri dönecekleri sırada küçük atlılar geri döner ve savaşmaya başlarlar. Çok azı Buhara'ya dönmeyi başarır.

On birinci bölüm, İnanç Han'ın beş bin askerinin çok azının Buhara'ya dönmesi ve Buhara halkının daha da endişe içinde olmasıyla başlar. Teslim olmak isteyenlerin sayısı artar. Teslim olmak isteyenler Cengiz Han'a hediyeler hazırlayarak şehri teslim edeceklerini bildirirler. Tek şartları halka zulüm etmeden dinlerini yaşamalarına izin vermesidir. Cengiz Han, mağlup olanların şart hakkının olamayacağını söyleyerek şehrin kapılarını açmalarını, haklarındaki kararı sonra vereceğini söyler. Teslim olmayı isteyenler şehre geri dönerek durumu halka anlatırlar. Deli Derviş, Cengiz Han'ın zulüm edeceğini, herkesi öldürüp şehri yakıp yıkacağını, Müslümanlara acımayacağını söylese de yine teslim olmaktan vazgeçmezler. Savunarak ölmek isteyen bir avuç serdengeçtiler iç kaleye konuşlanırlar. Şehrin kapıları açılır. Cengiz Han, askerlerine her yeri yakıp yıkmalarını, yağmalamalarını ve güzel kızları kendisine sunmalarını emreder. Halk, teslim olmakla hata ettiklerini anlarlar fakat artık çok geçtir. Cengiz Han tüm alimleri ve ona karşı gelenlerin hepsini öldürür. Askerlerinden biri ona bir kız getirir. Cesetlerin üzerinde onu zorla dans ettirir. Kız, bir anlık boşlukta Cengiz Han'ın belindeki hançeri alıp ona saplamayı düşünse de başarısız olur. Cengiz Han kızın yanağını ısırarak kopartır. Kanlar içinde baygın yere yığılan kızın göğsünü hançeri ile yararak kalbini çıkarır ve yer. Cengiz Han tüm vahşiliği ile ilim kitaplarını ve Buhara'yı ateşe verir.

Sultan Alaüddin ise oğlu Celaleddin'i de peşinde sürükleyerek kaçısa devam eder. Celaleddin, babasına her ne kadar kaçmamasını, düşmanla vuruşmasını söylese de Alaüddin Muhammed kabul etmez. Babasını öylece bırakıp gitmek istemeyen Celaleddin, onun rızasını alarak kendisine asker verip düşman üstüne atılabileceğini söylese de Sultan Alaüddin yien oğlunu bir yere göndermez. Tus'a doğru giderlerken Celaleddin'in zorlamasıyla karşılaştıkları Moğol ordusu ile savaşır fakat isteksiz olan askerlerin yüzünden başarısız olurlar. Sultan Alaüddin bütün sorumluluğu Celaleddin'e yıkar. Abiskun denizinde bulununan bir adaya sığınmak zorunda kalırlar.

On ikinci bölüm, Cengiz Han, Semerkand'ı almak için Buhara'dan ayrılır. Semerkand'ın dışında yer alan Sultan Alaüddin'in yazlık sarayına varır ve buraya yerleşir. Semerkand Kalesi'ni Kıpçaklardan Turgay Han kumandanlığını yapar. Cengiz Han hile yapmayı düşünerek topladığı esirleri ön saflara dizerek ordunun çokluk olduğunu Semerkandlılara göstermek ister. Turgay Han ve diğer kale kumandanları esirleri, Moğol askeri zannederek korkarlar ve Cengiz Han'a mukavemet gösterilemeyeceğini söylerler. Türkmenlerden Balan Han ve Ali Er Han buna karşı çıkar ve savaşılmaması söyler. Kıpçak beyleri ile aralarında çatışma çıkar. Türkmen beyi Ayhan da Balan Han'a destek olur ve savaşılmaması ister. Üçü birlik olup askerlerini de alıp saldırıya geçerler ve beş yüz kadar Moğol atlısını esir alarak şehre geri dönerler. Bu zaferi gören bazı Kıpçak hanları onlara katılır ve asker sayısı altı bin olur. İkinci bir defa Moğol ordusunu çember içine alırlar. Balan Han ve beş bine yakın asker şehit olur. Ali Er Han ve kalan bin kişilik asker şehre geri döner.

Kıpçak hanı Turgay Han alınan son hezimetten sonra Cengiz Han'a teslim olmanın daha yararlı olacağını, masumların ölmeyeceğini dile getirir. Ona katılan beyleri de alarak Cengiz Han'a teslim olmaya giderler. Onlar gibi giyinip kuşanarak Moğol ordusuna katılırlar. Cengiz Han çimli sanatkarlarına yaptırdığı uzun menzilli ok fırlatan yaylar ile Semerkand'ı ateşe verir. Çoğunluk teslim olma kararı alınca Ali Er Han, kendisine inanan bin kişiyi de alarak kaleden ayrılır. Semerkand'da kalanlar Cengiz Han'ın yanına giderek şehir halkını kılıçtan geçirmemesi şartıyla teslim olacaklarını söyler. Cengiz Han kabul eder ve şehre girer. Tüm halkın toplatılmasını söyleyerek yüzer kişilik kafilelere ayırır. Şehrin dışına kanallar açtırır. Genç bir delikanlının kanala girmesini ve uzanmasını daha sonra diğerlerine üstüne toprak atmalarını söyler. Aralarından ihtiyar biri olan gencin babası karşı gelir. Kimsenin kılıçtan geçirilmeyeceğine dair olan sözünü hatırlatır. Cengiz Han da kimsenin kılıçtan geçirilmeyeceğini, herkesin gömülerek öldürüleceğini söyler. Cengiz Han dediğini yapar. Baba oğlunu, oğul babasını gömer. Kendisine bağlanan Kıpçak hanları ise şehrin dışında çadır kurdurtur ve bir gece yarısı hepsini kılıçtan geçirir. Aralarında Alaüddin Muhameddin'in dayısı Turgay Han da vardır.

Hainler, gafiller cezalarını bulur fakat Semerkand artık Harzem'in payitahtı değildir.

2.3.3. Romanın Şahısları

Buhara Yanıyor romanında ana vaka üzerinde gelişen şahısların çoğu tarihi şahıslar olmakla birlikte yazarın romanın fiktif yapısına uygun kurmaca şahıslara da yer verildiği görülür. Yavuz Bahadırıoğlu, tüm tarihi romanlarında olduğu gibi bu romanında da şahıs kadrosunu geniş tutmuştur. Romanın devamı olan *Elveda Buhara* ile şahıs kadrosu artarak ana vaka üzerindeki yardımcı vakaların da yelpazesi genişler. *Buhara Yanıyor* romanında gelişen tüm vakalarda yer alan sadece isim olarak anılan şahıslar dahil toplamda 68 şahıs vardır.

Romanın *protagonist* konumunda olan birinci şahıs Harzem Sultanı Alaüddin Muhammed'dir. Romanın olay örgüsünü geliştiren, diğer kahramanlara birinci dereceden tesiri olan Harzem ülkesinin sultanı Alaüddin Muhammed, devletin tüm kademelerini Kıpçakların etkisi altında bırakan ve daha kendisine zararı dokunmayan Moğollara güçsüz ve isteksiz ordusuyla savaş açan, ülkeyi uçuruma doğru sürükleyen başkahramandır.

Başkahramanın eksik yönlerini tamamlayan, onu geliştirip güçlendirme görevinde bulunan *norm* karakterler ise başta Temür Melik olmak üzere onun yoldaşı Sarı Lagod ve Sultan Alaüddin'in oğlu Celalleddin'dir. Romanın başkahramanı olan Sultan Alaüddin'in yanında yer alarak, ona hizmet eden, uyaran karakterler olarak ana vaka üzerindeki yerlerini alırlar.

Romana dahil olduğu vakadan bu yana fikri ve davranış olarak değişmeyen, başkahramanın yanındaymış gibi davranıp aslında sıkı bağları olmayan *kart* karakterler ise başta Sultan'ın annesi Türkan Hatun, hizmetinde bulunan Kıpçak hanlarından Tonguç Han, Nişabur Han, Turgay Han ve damadı Osman Han'dır.

Romanın baş karakterinin karşısında yer alan, engelleyici güç konumunda olan *antagonist* (baş düşman) Moğol hükümdarı Cengiz Han ve oğlu Cuci Han'dır. Başta Harzem ülkesinin olmak üzere tüm Müslüman beldelerin en önemli düşmanıdır.

Ana vakayı şekillendiren bu baş karakterlerin dışında olayları geliştiren diğer karakterler ise yakın ve uzak fon karakterler olarak yerini alırlar. Olaylara yön veren ve etkisi çok olan şahısların çevresinde etkili konumda yer alan *yakın fon* karakterler; Ozlak Şah, Baytu, Kurtça, Deli Derviş, Balan Han, Ayhan Bey, Han Sultan, Kurt Cebe, Subutay Noyan, Danişmend Hacip, Kulan Hatun, Burte, İnalçık Hayır Han, Gökçe,

Kadızzade, İnanç Han, Temür Melik'in köpeği Baydar'dır. *Uzak fon* şahıslar ise Gülnihal, Halife Nasır, Kutluk, Tugay, Hasan, Serkeş, Kara Çavuş, Yesugay Bogatar, Camuka, Hsi – Hsia, Arslan Han, Almalık Sugnak, Küçlük, Tunku Han, Holtu Han, Turgay Han, Tokuçar Noyan, Tokuçar'ın karısı, Baş Şaman, Bahaaddin Razi, Çinli Ha - Si -Yung, Büyük İskender, Kervancıbaşı Tigin, Cafer Hoca, Tahsildar, Sadi, Kırmızı esvaplı adam, Men Hun, Aşıgabu Noyan, Moğol elçisi, Gökçe'nin yanındaki çocuk, Aksakallı İhtiyar, Ugeday Noyan, Burka, Hacı Zeyyad, Türkmen kız ve babasıdır.

2.3.3.1. ALAÜDDİN MUHAMMED

2.3.3.1.1. Tanıtım

Harzem ülkesinin sultanı Alaüddin Muhammed, romanın protagonist şahsı olarak ana vakadaki yerini alır. Babası Tekeş Han, annesi Türkan Hatun'dur. Babası ölünce kendisi tahta geçmiş ve babasının yadigarı olarak düşündüğü annesi Türkan Hatun'la devlet yönetiminde söz sahibi olmuştur. Annesinin Kıpçaklardan olması sebebiyle kendisine hizmet edecek birçok kişiyi Kıpçaklardan seçer ve onlara ayrıcalıklı davranır. Sultan Alaüddin Muhammed, hükümdarlığı dönemi boyunca birçok önemli zaferler kazanmış olsa da son dönemlerinde Türkan Hatun'un sözünden çıkmayan ve Kıpçakların kendisine olan desteğini çekme korkusunda olmasından dolayı önemli devlet kararlarını bile Kıpçakların tesiri ile alan bir hükümdar olur. Romanda geçen tahtın varisleri olabilecek iki oğlu vardır. Türkmen bir anadan olan en büyük oğlu Celaleddin ve Kıpçak bir anadan olan küçük oğlu Ozlak Şah'tır.

Romanın birinci bölümünde Sultan Alaüddin'in en yakınında bulunan Temür Melik'in av dönüşü ormanda tanıştığı Sarı Lagod'la olan diyalogu ile Sultan Alaüddin okuyucuya tanıtılır: “Celaleddin'in babası, Harzem Şahı Alaüddin Muhammed, etrafına hep Kıpçakları topladı. Celaleddin ise bir Türkmen kadından doğmuş. Kıpçaklar Türkmenleri çekemiyor, Kıpçaklarımıza az kaldı.” (...) “Celaleddin'i severim, babasına da hürmetim sonsuzdur. Ne de olsa bunca yıl bizi zaferden zafere koşturdu. Ancak son yıllarda tutumu iyiden iyiye değişti. Çabuk sinirlenir oldu. Annesi Türkan Hatun'un da tesiriyle olmadık işler yapmaya kalkıyor. Celaleddin'i azledip Kıpçak kadından doğma küçük Ozlak Şahı veliaht ilan edeceği söylentileri midemi bulandırır.”⁴¹⁹ Temür Melik'in duyduğu söylentiler gerçek olur. Sultan Alaüddin, Türkan Hatun'un etkisiyle

⁴¹⁹ Yavuz Bahadıroğlu, *Buhara Yanıyor*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2021, s. 12

Celaledin'i veliahtlıktan azledip en küçük oğlu Ozlak Şahı veliaht ilan eder. Böylece Kıpçakların tam desteğini alacağını düşünür. Kıpçak beyleri sultana bağlılığını ifade ederler fakat kendi Kıpçak ellerini tehdit eden Karahitaylıların üzerine gitmesi şartını sunarlar. Sultan Alaüddin, bu konuda biraz yavaş davransa da Türkan Hatun'un ona olan telkinleri neticesinde sefere çıkma kararı alır. Temür Melik, Sultan'ın bu değişimini Celaledin'le olan diyalogunda ifade eder: “Babam iyi kumandandır.” (...) “Öyle idi... Biliyorsun son yıllarda hayli değişti. Sık sık toy bir delikanlı gibi heyecanlanır oldu. Bir anda veliaht değiştirebilecek kadar acele karar veren Sultan, bir anda kadın telkiniyle muharebeye girmeyi göze alabilen Sultan artık...”⁴²⁰

Sultan Alaüddin'in aklındaki plan, hala eski gücünde olduğunu düşünerek önce Karahitaylara sonra Halife Nasır'a en son da küçük atlılar dediği Moğollara karşı sefere çıkacağı üzeredir. Karahitaylara diye sefere çıkar fakat güzergâh üzerinde Cengiz Han'ın oğlu Cuci Han'ın bir köyü yakıp yıkmasına şahit olması neticesinde yönünü Cuci Han'a çevirmiştir. Celaledin'in ve Temür Melik'in saldırıp düşmanı üzerine çekilmemesi gerektiği yönündeki uyarılarına rağmen kendisini istişareye kapatır ve savaş açar. Moğollar savaş içinde olmak istemediklerini bildirdikleri halde Sultan Alaüddin, Moğolların kendisinden korktuğunu düşünerek yine saldırmaktan vazgeçmez. Kendisini üstün gören Sultan Alaüddin, Kıpçak beylerinin isteksizliği neticesinde teslimiyeçi yaklaşarak Cengiz Han'ın Moğol ordusuna Harzem şehrinin kapılarını açar. Kendisi ise peşine Celaladdin'i de takıp kaçış üzere olur. Abiskun Denizi'nde bir adaya sığınır. Semerkand, Buhara ise Moğol ordusunun yağma ve zulümle yangın yerine döner.

2.3.3.1.2. Fonksiyonu

Buhara Yanıyor romanının baş kahramanı olan Alaüddin Muhammed, ana vaka üzerinde çok güçlü bir fonksiyonu yoktur. Harzem ülkesinin şahı olarak uzun yıllar tahtta bulunmuş ve önemli zaferler almış olsa da romanın başından sonuna kadar geçmişindeki başarılarının etkisi görülmez. Ana vakaya dahil olduğu ilk sahneden itibaren Kıpçaklara ve annesi Türkan Hatun'a söz geçiremeyen, çok sevse dahi annesinin gücünden korkan ve bu yüzden devlet yönetiminde tek başına söz sahibi olamayan, geçmişinin aksine sarayına kapanıp halkın arasına karışmayan, hizmetinde

⁴²⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 86

bulunanların halka nasıl davrandığından ve ağır vergilerle halkı bezdirdiğinden haberi olmayan bir sultan olarak romandaki yerini alır. Tüm bu özellikleri onun romandaki fonksiyonunun zeminini oluşturur. Kıpçakların baskısı ile Karahitayların üzerine sefere çıkar fakat Moğol ordusuyla karşılaşır. Cuci Han ve Cengiz Han'ın savaş istememesine rağmen kendisini istişareye kapatarak onlara saldırmayı seçer. Moğolları yenebileceğine inanarak Cengiz Han'a savaş ilan eder. Fakat daha onunla karşılaşmadan Harzem ülkesini terk ederek bir adaya sığınır. Sultan Alaüddin'in tek başına yönetimde söz sahibi olamamasına ve Kıpçakların tesiri altında kalıp Türkmenlerin hayat kurtaran uyarılara tenezzül etmemesi, kendisini Büyük İskender'den bile büyük görerek Cengiz Han'ın gücünü küçümseyip ona savaş açması fakat daha savaşmadan kaçıp gitmesi onun romandaki zayıf, silik, güçsüz fonksiyonunu gözler önüne serer.

2.3.3.1.3. İşlenişi

Sultan Alaüddin Muhammed, romanın birinci bölümünde fiilen yer almaz. Temür Melik ile Sarı Lagod arasında geçen diyalogda onun eski gücünde olmadığından, Kıpçakların ve Türkan Hatun'un etkisi altında olduğundan bahsedilir. Fiili olarak yer alması ikinci bölümde olur. Sarayın bahçesinde olan Türkan Hatun'un yanına gelişinin tasviri ile sahne alır. "Sultan Alaüddin Muhammed kır bir ata binmişti. Atının göğsünde kıymetli taşlar bulunuyordu. Koşumları da altın ve gümüş sırmalarla işlenmişti. Sarığında bir sorguç bulunuyordu. Bunun en ucunda koca bir inci parlamakta idi. Sultanın sırtındaki ipekli kaftan her hareketinde dalgalanıyordu. Altın saplı kılıcı güneş ışıığında pırıl pırlıdı."⁴²¹ Yazar, Sultan Alaüddin'i romanın vaka akışına dahil etmesinin ardından annesi Türkan Hatun tarafında da övgü dolu sözlerle işlenmeye devam eder. "Selam cihan padişahı. Bana ne mutlu ki, senin gibi bir cihangirin annesi olma şerefini tattım. Cenab-ı Hakka bin şükür." (...) "Gel şöyle, şahlar şahı, şerefle şereflenelim, bilginle aydınlanalım." (...) "Dinle dünyalarımın güneşi, zavallı dul anneni iyi dinle. Birçok kötü günler görmüşüz babanla. O ne muhterem insandı ki, at sırtında doğdu, at sırtında öldü. Ama bize koca bir devlet bıraktı. Allah arazı olsun, sen bu devleti daha da yücelttin. Düşmanlarına diz çöktürdün. Bükülmez sanılan bilekleri bükün, eğilmez sanılan başları eğdin."⁴²² Türkan Hatun'un bu övgülerinin ardından Türkmen olan Celaleddin'in fesad üzere olduğunu, devletin bekası için kendisi öldükten sonra Kıpçak

⁴²¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 16

⁴²² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 17

olan Ozlak Şah'ın tahta oturmasını ve bu yüzden onu veliaht ilan etmesi gerektiğini söyler. Annesinin sözlerine inanan ve onun sözlerinden etkilen Sultan'ı ölüm korkusu sarar. “Annesi ölümden bahsettikçe Alaüddin Muhammed belirli şekilde ürküyor, tedirginlikle bakmıyordu. Bunu farkedince şaşırdı. Ne olmuştu böyle, savaşlarda bile bile ölümün gözüne dalarken korkmayan adama ne olmuştu? Herhalde yaşlanmanın azizliği idi. Ne olursa olsun bu korkuyu yenmesi lazımdı.”⁴²³ Yazar, Sultan Alaüddin'in eski korkusuz zamanlarının geride kaldığını ve artık yaşlandığından ötürü ölüm korkusu içinde oluşunu işler.

Sultan Alaüddin, Ozlak Şah'ı seçmemesi durumunda Kıpçakların yardımını çekeceği ile ilgili annesinin tehditvari konuşması ile istemeyerek de olsa Ozlak Şahı veliaht ilan eder. “Allah canını alsın şu kararın! Ozlak Şahı veliahd seçmek nereden aklına gelmişti bilmiyordu. Hoş kendisi de seçmiş değildi ya, hatta böyle bir karar vermeyi bile düşünmemişti. Ancak zaman zaman yakınlarına açmış, Celaleddin'i bazı çıkışlarını gemlemek için bunu yem olarak kullanmıştı. Ama annesinin bışr emri vakisine karşı duramamıştı işte. Ve her şey bir anda olup bitmişti.”⁴²⁴ Sultan Alaüddin kararı verir fakat bu sefer de Celaleddin'in, Temür Melik'in ve diğer Türkmen beylerini desteğini alamayacağını düşünerek endişelenir. Fakat haberi alan Celaleddin, yine de babasının kararına saygı duyar ve ona bağlılığını dile getirir. Kıpçak Hanları ise kendi ellerini yakıp yıkan Karahitayların üzerine gidimesi şartıyla bağlılıklarını dile getirirler. Halife Nasır'ın üzerine sefere çıkılması gerektiğini düşünen Alaüddin Muhammed'i, önce Karahitayların üzerine gidilmesi yönünde ikna ederler. Veliahtlıktan azlettiği Celaleddin'in tepkisini öğrenmek ve içinde bulunduğu durumu anlatmak için Temür Melik'le görüşür. Düşündüklerini olduğu gibi söylemekten çekinmeyen Temür Melik, Sultan'a kendisini büyük görmemesini, halkın önceki sevgisini kaybettiğini, vergilerin çok ağır geldiğini, devleti yönetenlerin hata içinde olduklarını söyler. Sultan, Temür Melik'in bu sözlerine çok kızsada ona hak vererek bir çıkmazın içinde oluşunu anlatır. Moğolların, Halife Nasır'ın, Kıpçakların, Türkmenlerin arasında kaldığını, milletin fakirlik içinde olduğunu dile getirir. Yazarın anlatımıyla Sultan'ın bu çaresizliği işlenir. “Devletlere diz çöktürmüş koca sultan, ellerini çaresizlik içinde iki yana açtı, boynunu büktü. Oysa ne büyük günlerden gelmişti. Düşmanlarını tek tek yenmiş, ülkelerini

⁴²³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 20

⁴²⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 23

ülkesine katmış, hudutlarını alabildiğine genişletmişti. Nice hanları, hakanları önünde eğilmeye mecbur etmişti. İskender'den daha büyük bir cihangir görmeye başlamıştı kendisini. Ama şu anda Temür Melik'in karşısında aczini itiraf etmekten başka çıkar yol bulamıyordu. Bu böyle mi olacaktı?"⁴²⁵

Kutluk adında bir seyyah huzuruna gelerek Cengiz Han ve Moğol ordusu hakkında bilgiler verir. Sultan Alaüddin Muhammed, Cengiz Han'a Kutluk'u elçi olarak gönderir. Bu sırada bir haberci de damadı Osman Han'ın isyan üzere olduğu haberini getirir. Karahiyaların üzerine gideceği sırada bu haberin gelmesini Kıpçaklar, Türkmenlerin yalanı olduğunu söyleyerek Kıpçak ellerine gidilmesi için ikna etmeye uğraşırlar. Temür Melik'in arzusu Kıpçak beylerine inanmayıp Osman Han'ın üzerine gitmesidir. Öyle de olur.

Romanın üçüncü bölümünde isyan üzere olan damadı Osman Han'ı cezalandırmak için Semerkand'a gider. Osman Han Sultan'dan korkup teslim olur. Daha sonra kaçmak üzeyken yakalanır. "Asiler layık oldukları akıbeti bulur."⁴²⁶ diyen Sultan, askerlerine huzurdan götürmelerini ister. Geride kalan Semerkandlılara ne yapılması yönünde maiyetindekelilere soru yöneltir. Kıpçak beylerinden Tonguç Han ve Nişabur Han, halkın da kılıçtan geçirilmesi gerektiğini söylerler. Halkın zulüm altında ezildiklerini, onların suçu olmadıklarını, isyana kalkışanların bile af dilediğini belirten Temür Melik'le Kıpçak beyleri arasında laf dalaşı başlar. Sultan Alaüddin, halkı affedebileceğini fakat asileri affedemeyeceğini dile getirir. Temür Melik ise asilerin de cezalandırılması halinde çocukları da sultana ve devlete düşman olabileceklerini söyler. Kıpçak beyleri Temür Melik'in Sultan'a akıl öğretmeye çalıştığını söylerler. Sultan Alaüddin, Kıpçak beylerinin etkisi ile dolduruşa getirilir. En yakını ve ona hizmet eden Temür Melik'e haddini aştığını söyleyerek zindana kapattırır. Yazar, Sultan Alaüddin'in gerçekleri göremeyişini, basiretsiz oluşunu vaka akışı içinde işlemeye devam eder. Aldığı önemli kararlarda kendi düşünceleri değil Kıpçakların düşünceleri ön planda olur. Sultan'a ve Harzem ülkesine hizmet için kendisini adanmış olan Temür Melik'in düşüncelerini ise haddini aşan düşünceler olarak görür.

⁴²⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 36

⁴²⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 59

Zindana kenedi ayakları ile giden Temür Melik, zindaşıbaşı ile yaptığı konuşmada da Sultan Alaüddin Muhammed'in gaflet içinde oluşunu yansıtır. "Mantıkla değil de, hisleriyle karar veriyor. Bu tarzı ilerde başına çok işler açacağa benzer."⁴²⁷ Zindana kapatıldıktan sonra da kendi düşünceleriyle Sultan Alaüddin işlenmeye devam eder. "...Tabii, sultan olan mükafat da, ceza da vermeliydi. Ancak bu iki mefhumu öyle adaletle kullanmak lazımdı ki, zulüm çizgisine yaklaşılsın. Alaüddin Muhammed'i şimdilik bu çizginin yanında görmek Temür Melik'in üzüntüsünü had safhaya çıkartıyordu." (...) "Sultan hiç şüphe yok Kıpçak Hanlarının oyununa geliyordu. Dosdoğru konuşanları zindana kapattırarak doğruları prangaya vurdurduğu müddetçe de bu oyunlara gelecekti."⁴²⁸ Zindandaki hücre arkadaşı Deli Derviş'in düşünceleri ile şimdi ve gelecekteki hali yansıtılır. "...Sultan Muhammed önceleri böyle değildi. Zulme başladı. Ağır vergilerle halkı ezdi. Kıpçaklara fazla itibar etti ve çok selahiyet verdi. Başını bir derde soktu ki, dünya durdukça kurtaramaz. Zaten başını da kurtaramayacaktır."⁴²⁹ Sultan Alaüddin, Temür Melik'in zindanda oluşunu unuttur, ardan uzun zaman geçmesine rağmen hala bir şey yapmadan Semerkand'da oturur durur. "Aradan altı ay geçtiği halde yerinden kımıldamaya lüzum görmemeşti. Annesinden gelen mektuplar da okşayıcı olduğu için, rahatım bozmaya sebep görmüyordu."⁴³⁰ O kadar rahata alışmıştır ki en yakını saydığı Temür Melik'in zindanda oluşunu Celaledin'in hatırlatışı ile aklına gelir. "Sultan irkildi. Belki de ilk defa Temür Melik'i hatırlamıştı. Bir parça üzüldü. Başını önüne indirdi. Oğluna hak verdi."⁴³¹ Pişman bir şekilde zindandan çıkarılması için ferman verir.

Romanın dördüncü bölümünde Kıpçakların yoğun isteklerine kayıtsız kalamayarak Karahitayların üzerine sefere çıkma kararı alır. Önce güçlü bir ordu kurmak için Kurgan'a gider. Kıpçak ülkerini düşmanlardan temizledikten sonra henüz karşılaşmadığı düşman olarak gördüğü Moğolların da üzerine de sefer düzenlemeyi düşünür. Çünkü uzun zamandır sefer yapılmamış, yeni topraklar kazanılmamıştır. Bu nedenle halk huzursuz ve sultana güvensizdir. Sultan Alaüddin de eski gücünde olduğunu göstermek ve halkın komurdamasını kesmek için bir yere seferi şart görür.

⁴²⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 61

⁴²⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 66

⁴²⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 68

⁴³⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 75

⁴³¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 76

Onun için ilk işi Karahitayları temizlemek daha sonra yecüc mecüc dediği Moğolların üzerine yürümektir. “Ama Sultanın yüzü asıktı. Giriştiği işten kendisinin de memnun olmadığı ilk bakışta anlaşılıyordu. Acaba meçhul düşmanından korkuyor muydu? Söylendiği gibi artık ihtiyarlamış ve rahatını mı düşünür olmuştu? Bilinmiyordu. Ancak her ikisinin de rolü olduğu muhakkaktı. Sultan gerçekten savaş istemiyor, fakat kendisini buna mecbur görüyordu. Halkının gözünde itibarını kaybetmemek için yeni zaferler kazanmak zorunda idi.”⁴³² Alaüddin Muhammed, Kurgan’a varır, üç gün odasından çıkmaz, annesinin yanına varmaz. Üçüncü günün sonunda annesinin yanına gider. Türkan Hatun, Kurgan’a geldiği halde üç gündür yanına uğramayışını Türkmenlerin tesiri altında kalıp seferden vazgeçmiş olduğuna yorar. Sultan, annesine kızarak hemen divanı toplar ve sefer kararı alır. “Toplantıda bulunan Türkmen beyleri kendilerine söz düşmediğini sezmekte gecikmediler. Sultana yine annesi tesir etmiş, istediği kararı aldırılmıştı. Öyleyse konuşmakta fayda yoktu.”⁴³³ Diğerlerinin aksine Temür Melik, yine büyük bir açık sözlülükle Sultan’ı uyarmaktan çekinmez. Acele bir kararla Karahitaylar üzerine gidilmemesini ve Moğolların gücünün küçümsenmemesini söyler. Gereğinden fazla asker toplayıp onlara harp usullerini öğretim güçlü bir ordu ile düşmanların karşısına çıkmayı teklif etse de Sultan Alaüddin ona kulak vermez. Kıpçakların desteğini alarak sefer kararını verir ve ordu hazırlanarak yola çıkılır. “Harzemşahi Muhammed, ordusunun başında gidiyordu. Altın koşumlarla süslü atı, üstünde taşıdığı kıymetli yükün ehemmiyetini anlamış gibi, vakar ve ciddiyetle, zaman zaman başını kaldırıyor, ırkdaşlarına gururlu birkaç bakış fırlatıyordu.” Yazarın anlatımıyla Sultan Alaüddin’in, düşmanla savaşmak üzere yola çıktığı halde debdebeli, ihtişamlı, kıymetli eşyalarını da yanına alarak düşmanına gösteriş içinde oluşunu işler. Temür Melik ile Sarı Lagod arasında geçen diyalogda da Sultan’ın mutfakını bile yanında getirmekte oluşundan bahsedilir. “Oysa boğazına da düşkün değil” (...) “Orası gerçek, ancak düşmanlarına gösteriş yapmak ister.” (...) “Debdebeli mutfakıyla mı?” (...) “Debdebeli mutfakı, süslü çadırı ve hizmetkarlarıyla!..”⁴³⁴ Karahitaylara yaklaştıklarında Merkitlerin köyünün Moğollar tarafından yağma edildiklerini görürler. Sultan, yine Kıpçakaların dolduruşuna gelerek hemen küçük atlıların üzerine yürüme karar verir. Celaleddin, düşmanı tanımak ve kuvvetini öğrenmek için keşif kollarını gönderilmesini

⁴³² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 80

⁴³³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 83

⁴³⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 90

teklif etse de onu dinlemez. Sultan Alaüddin, ne Temür Melik'in uyarılarına ne de Celaleddin'in tavsiyelerine ehemmiyet verir. Onun, önem verip sözünü dinlediği kişiler Kıpçak beyleridir.

Sultan Alaüddin, Merkitlere saldıran Cuci Han'ın peşine düşer. Haberi alan Cuci Han, kendileriyle bir sorunu olmadığını ve savaşmak istemediğini bildirmesi için Danişmend Hacıp'i elçi olarak gönderir. Sultan Alaüddin, Cuci Han'ın savaşmak istemeyişini kendisinden korktuğuna yorumlayarak elçiye savaşın olacağını söyler. Sultan Alaüddin, yine gaflet içerisinde olmaya devam eder. Ordusuyla Cuci Han'ın ordugâhına varır. Sabaha doğru saldırıya geçerler Fakat Cuci Han çoktan oarayı terk etmiştir. Kendisinden korkup kaçtığını düşünen Sultan Alaüddin, peşinden gitme kararı alır. Celaleddin, Cuci Han'ın öncü kuvvet olduabileceğini asıl kuvvet olan Cengiz Han'ın karşılarna çıkabileceğini bu yüzden Cuci Han'ın üzerine değil, Karahitayların üzerine gidilmesini teklif eder. Sultan Alaüddin, her zaman olduğu gibi tüm uyarı ve tekliflere kendisini kapatmıştır. Tek derdi zafer almadan geri dönmemektir. Sultan Alaüddin, oğlunun asi oluşunu Temür Melik'e bağlar. Onu cezalandırmak, sonunu getirmek amacıyla savaştan önce on kişi ile öncü olmasını emreder. Temür Melik ise hiç tereddüt etmeden kabul eder. Emri kabul etmeyeceğini düşünüp Temür Melik'ten kurtulmayı isteyen Alaüddin, Temür Melik'in bu hareketinden dolayı kendisinden utanır.

Temür Melik on arkadaşı ile birlikte Cuci Han'ın peşine düşerler. Ormanlık alanda beş Moğol askeri ile vuruşurlar. İki tarafın da birbirlerinden haberi olur ve savaş hazırlığına geçerler. Sultan Alaüddin Muhammed, sağ cenahın kumandanlığını Celaleddin'e, sol cenahı ise Kıpçak Hanlarından Turgay'a verir. Kendisi de merkezi yönetecektir. Dualar okunduktan sonra kendisi bir tepeceği çıkararak sofru kurdurtur. "Sofra hemen kuruldu. Acem halısı yere serildi. Üstü çeşitli yiyecek ve çiçeklerle donatıldı. İhtimal Cengiz Han bu manzarayı görse gülmekten katılacaktı."⁴³⁵ Savaş başladığında bile o hala sofrada oturur, karnını doyurmayla meşgul olur. Bir yanda da savaşın akıbetini kontrol eder. Ordusu Moğollara karşı mücadele verirken Sultan Alaüddin'in her şeyiyle donatılmış sofrasında yemek yiyor olması düşmanını hafife alıp onu küçümsemesinden ve düşmanına karşı debdebeli görünmek isteyişindedir. Ordunun

⁴³⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 107

sol cenahı dağılmaya yüz tutunca sofradan kalkıp desteğe gider. Celaleddin'in ve Temür Melik'in mücadelesi ile Cuci Han geri çekilir. Sultan Alaüddin savaşı kazandığını, sorunu çözdüğünü düşünür fakat asıl savaşın bundan sonra olacağını düşünemez.

Haberi alan Cengiz Han, duruma öfkelenirse de baş şamanlarından yıldızların savaşa izin vermediğini öğrenir. Bunun üzerine Cengiz Han, bir müddet Sultan Alaüddin'i oyalamak için ona hediyelerle birlikte ticaret anlaşmasını içere bir mektup gönderir. Sultan Alaüddin, Cengiz Han'ın sınırları tehdit etmemesi şartıyla ticaret anlaşmasını kabul eder. Moğolların Harzem ülkelerinde ticaret yapmasına izin verir. Fakat Cengiz Han'ın casusluk amacıyla bunu yaptığından haberi olmaz. Aradan uzun yıllar geçtikten sonra Halife Nasır'ın üzerine gitme kararı alır. Fakat o yılın kışı çok ağır geçtiği için sefer yarım kalır. Buhara'ya gider. Buhara halkı Sultan'ı karşılamaya tenezzül etmez. Sultan ise tüm erkekleri sokağa çıkartarak üç gün boyunca kırbaçlatır. Halkın onca zorluklarla mücadele etmesine karşın sultanın kendi halkına bu denli zulüm etmesi Cengiz Han'dan bir farkının kalmadığını gösterir.

Sultan, Cengiz Han'ın Otrar'a ticaret kervanı gönderip halkı isyana teşvik ettirmesi neticesinde Vali İncalcık Hayır Han'ın kervan üyelerini idam ettiği haberini duyar. Düşünceli tavırlarla Semerkand sokaklarında atıyla gezinir. Yazar, onun çaresiz ve güçsüz yönünü işler: "İncalcık Hayır Han, kervan mensuplarını öldürmekle iyi yapmamıştı elbette. Ama bir şey diyemezdi. Onu azlettiği takdirde annesi ile arası açılacaktı. Çünkü İncalcık Hayır Han annesinin yeğeni oluyordu. Şimdilik Türkan Hatun'la çatışmayı göze alabilecek kuvveti kendinde göremiyordu."⁴³⁶ İbrahim Kafesoğlu ise romanlara konu olan bu Otrar Faciası'nı şu şekilde değerlendirir: "...ister onun ani bir kızgınlıkla verdiği emirle, ister lakaydiliği neticesinde, isterse Terken Hatun'un adamı olan İncalcık'a karşı aczi yüzünden vuku bulmuş olsun, bu Otrar faciasında Sultan Muhammed Harzemşah tarih nazarında birinci derecede mes'ul durumunda bulunmaktan kendini kurtaramıyacaktır. Sultan Muhammed Otrar'da yalnız yabancı devlete mensup tüccarları öldürmüş olmuyor, aynı zamanda Harzemşahlar İmparatorluğunun manevi bünyesinde, kendi eliyle, yeni bir rahne açmış oluyordu. Zira hudutta mallarına tamamen katledilen 450 kişi, elçiler hariç, kâmilan müslümandı."⁴³⁷ Romanda ise tüm kabile öldürülürken müslüman olduğu için öldürülmeyen Cafer Hoca

⁴³⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 136

⁴³⁷ İbrahim Kafesoğlu, *Harzemşahlar Devleti Tarihi*, Türk Tarik Kurumu Basımevi, Ankara, 1984, s. 242

yer alır. Onu da Cengiz Han'a haber gönderilmesi için kullanılır. Yazar, tarihi akıştan kopmadan ihtilafı olan durumlarda kendi kurmacasını oluşturarak romanda işler.

Sultan Alaüddin bu olayın akıbetini düşünürken önüne çıkan beş atlı ona saldırır. Sultan tek başına vuruşmaya başlar. Sesleri duyan Celaledin, Temür Melik ve Sarı Lagod yardıma koşarlar ve hiçbirini sağ koymazlar. Böyle bir işin Cengiz tarafından yapıldığı düşünülür.

Romanın yedinci bölümünde Sultan Alaüddin'in vergi memurları iki yıl sonrasının vergilerinin toplamak için Bulamça köyüne gider. Yıllık vergiyi zor ödeyen köylü iki yıllık verecek durumlarının olmadığını söylese de zorla ambarlarından iki yıllık vergileri toplanır. Zulme uğrayan ulamca köyüne bir süre sonra düşmana karşı asker toplatılması yönünde haberci gelir. Köylüler ise sağlıklarında öldüklerini düşünerek sultanın emrini umursamazlar. Sultan Alaüddin, kendi eliyle kendi halkını devlete karşı soğutmuş, düşmanı bile kendisine daha yakın hisseder olmuştur.

Sekizinci bölümde ticaret kervanının başına gelenleri öğrenen Cengiz Han, İnalçık Hayır Han'ı teslim etmesi için Sultan Alaüddin'e mektup yazarak elçi gönderir. Gelen elçinin tehditkâr konuşmasına dayanamayan Tonguç Han elçiyi öldürür ve Cengiz Han'ın gazabını üzerlerine çekerler. Harzem ülkesinin her bir yanında Cengiz Han'la olacak olan savaşın hazırlığı başlar. Kaleler, surlar inşa edilir. Fakat Kıpçak Hanları Cengiz Han'a saldırılmamasını, Semerkant ve Buhara'nın kalelerinin sağlam olduklarını, Moğol ordusunun geçemeyeceğini belirtir. Temür Melik ve Celaledin bunun bir ihanet olduğunu belirterek kale ardında kalınmasını, kale önüne gelmeden sahrada savaşılması gerektiğini düşünür. Kıpçak Hanları ise Sultan'ın hayatının daha önemli olduğunu söyleyerek zor durum anında geri çekilip Cengiz'e tekrar saldırabileceklerini söyler. Sultan Alaüddin, Kıpçaklara itimat ederek Temür Melik'i Cengiz Han'a baskın vermesi için gönderir.

Temür Melik ve Sarı Lagod Cengiz Han'ın ordugahını bulur ve baskın verip ormana çekilir. Cengiz Han, öncü kuvvet olduğunu düşünerek peşinden gitmez. Temür Melik ise Cengiz Han'ın düşündüğü gibi olmasını çok isterdi fakat durum öyle değil. Sarı Lagod'la aralarında Sultan'ın korkuyor olması üzerine konuşurlar. "Korkmaz o. Sadece Kıpçak Hanlarına uyar. Hala annesinden niçin çekindiğini anlamış değilim. O bir kadın, sen kudretli bir Sultansın. Çekinecek ne var? Bir türlü anlamam. Ama dolu

olacak. Bari şehirlerini müdafaa etse. Sanmıyorum, Kıpçaklara uyup çekilecektir. İran dağlarına belki. Oradan da Hindistan'a geçmeyi hayalliyordur, ihtimal. Ama Cengiz Han'ın oğlu Cuci, o yolu çoktan tıkamıştır.⁴³⁸ Temür Melik'in düşündüğü gibi olur. Küçük atlıların etrafta görünmesiyle Kıpçak hanı Tonguç Han'ın teklifiyle Cengiz Han ile daha karşılaşmadan şehri terk etme kararı alır. Celaleddin ise savaşılmaması yönünde kendisini ikna edemez ve istemeye istemeye Sultan'ın peşinden gider. En başından beri sefer yaparak eski gücünü göstermek isteyişinden dolayı zorla uyuyan yılanı uyandıran Sultan Alaüddin, daha düşmanla çarpışmadan mamur Harzem ülkelerini Moğol istilasına terk eder. Bu bölümden sonra Sultan Alaüddin, düşmandan kaçan ve ilim merkezi Harzem'i zulme ve yağmaya teslim eden bir sultan olarak yer alır.

Otrar düşer. Hayır İnalçık Han katledilir. Şehir yağma edilip yakılır. Otrar'ın düştüğünü öğrenen Buhara ise Kıpçak Hanı Nişabur'un etkisiyle şehrin teslimini düşünür. Bir avuç Türkmen ise iç kaleye geçerek savunmayı düşünür. Buhara'da kaleyi savunan kumandanlardan İnanç Han, Cuci Han'a saldırır, fakat çok az kişiyle kaleye dönebilir. Şehir halkı ve diğer Kıpçak kumandanlar teslimiyeti düşünerek Cengiz Han'a giderler, şehri teslim ederler. Cengiz Han herkesi katleder, şehri yağma edip yakar. Tüm bunlar yaşanırken Sultan Alaüddin kaçış halindedir. Celaleddin'in yoğun çabalarına rağmen Sultan Alaüddin'i geri dönüp savaşmak için ikna edemez. Kaçış hali sürerken Moğol ordusunun bir koluyla karşılaşınca savaşmak durumunda kalırlar. Ordunun büyük bir kısmı helak olur, Sultan Alaüddin ve geri kalan maiyetiyle birlikte Abiskun'da bir adaya çekilir. Cengiz Han ise Buhara'yı da ele geçirdikten sonra Semerkand'a geçer. Orayı da ele geçirerek herkese zulmedip, katleder. Şehri yakıp, yıkar.

2.3.3.1.4. İç ve Dış Diyaloglar

Sultan Alaüddin, romanın başkahramanı olması sebebiyle ana vaka üzerindeki diyalogları fazladır. Onun en fazla diyalog halinde olduğu kişi en yakınında bulunan, kendisini onun hizmetine adanmış olan Temür Melik'ledir. Daha sonra oğlu Celaleddin, annesi Türkan Hatun ve Kıpçak beyleri ile yoğun bir şekilde diyalog halindedir. Temür Melik ve Celaleddin Sultan'ın en yakınları olmasına rağmen onlarla kurduğu diyaloglar uyarılar ve çatışmalar üzerinedir. Türkan Hatun ve Kıpçak beyleri ile olan diyalogları

⁴³⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 167

ise itaat üzerinedir. Onların sözlerine güvenip inanan, doğru yoldan saptıran diyaloglar hakimdir. Olaylar ve kişiler üzerindeki değerlendirmelerinin ve kendi iç hesaplaşmasının yer aldığı monologları da vardır.

On iki bölümden oluşan romanın ilk bölümünde ve son bölümünde diyaloglarını görmeyiz. Sultan Alaüddin ikinci bölümden itibaren annesi Türkan Hatun'la olan diyalogu ile ana vaka üzerindeki yerini alır. Türkan Hatun, oğlunu övgü dolu sözlerle karşıladıktan sonra asıl konuya gelerek veliaht meselesini açar. Bilginlerin ne yönde karar aldıklarını belirten mektubu Sultan'a verir. "Demek böyle," (...) "Bilginlerimiz böyle düşünür ha! Tahtımı Celaleddin'e değil de küçük oğlum Kutbüddin Ozlak Şaha layık görürler. Peki, Celaleddin'i ne yapayım? Vaktiyle onu veliaht naspetmiştim."⁴³⁹ Sultan'ın bu cevabıyla Celaleddin'in daha önceden veliaht ilan edildiğini ve bazı gruplar tarafından hoşnut olunmadığı anlaşılır. Devam eden konuşmada Türkan Hatun, Ozlak Şah'ın veliaht olmaması halinde desteklerini çekeceklerini dile getirerek Sultan'ı açıktan tehdit eder. Sultan Alaüddin'in bu durum karşısında yaşadığı çatışma iç diyalogda verilir. "...Celaleddin'in ne kadar iyi bir insan olduğunu herkes biliyordu. Onu veliahtlıktan azlettiği taktirde, binlerce Türkmen'in yardımından mahrum kalabilirdi. (...) Ama bir yandan da annesi vardı. Bu kadının geniş bir nüfuzu olduğunu biliyordu. Kıpçak Hanları gözlerini kapayarak Valide Sultan'ın emirlerini yerine getirmeye koşarlardı."⁴⁴⁰ Sultan Alaüddin, bu düşüncelerin ardından çaresizce annesinin doğru söylediğini belirterek Ozlak Şah'ın veliaht olmasını kabul eder. Türkan Hatun, yanındaki adamı göndererek Ozlak Şah'ın veliaht ilan edildiğini duyurmasını ister. Adam, bağıra bağıra söylenirken Sultan Alaüddin ise kendi içinde korku ve çatışma yaşar. "Acaba kendisine karşı bir komplo mu kurulmuştu? Annesine baktı. Ozlak Şah hala kucagında idi. Elinden alıp götürmelerinden korkuyormuş gibi iştihakla bağrına basmıştı. Tekrar bahçeye doğru başını çevirdi. Temür Melik sanki taş kesilmişti." (...) "Acaba yeni kararını nasıl karşılayacaktı? Yüzünden düşen bin parça olduğuna göre memnun olmadığı anlaşılıyordu." (...) "Allah canını alsın şu kararın! Ozlak Şahı veliahd seçmek de nerden aklına gelmişti bilmiyordu." (...) ⁴⁴¹ Bu düşüncelerden sıyrıldıktan sonra kendisinin de Kıpçak Hanlarından isteklerini dile getirmek ister.

⁴³⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 20

⁴⁴⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 21

⁴⁴¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 23

“Kıpçak Hanları,” (...) “Arzularınızı yerine getirdim. Buna karşılık bir isteğim var. Biliyorsunuz Bağdat’ta oturan Halife Nasır teb’amı durmadan isyana teşvik eder. Hudutlarımda kargaşalıklar çıkarır. Kendi milletimle uğraşmaktan düşmanla uğraşmaya aman bulamam. Üstüne bir sefer yapmak mukarrerdir. Onu yıkıp bize sadık bir halife bulmalıyız. Yoksa ülkemizin bekası mümkün değildir.”⁴⁴² Sultan bu isteğini dile getirdikten sonra Kıpçak Hanları evvela kendi ülkelerine saldırmakta olan Karahitayların üzerine gidilmesini söyler: “Önce bizim elleri temizleyelim, sonra Bağdat seferine çıkalım”⁴⁴³ Sultan bu teklife hayır diyemez. Sultan Alaüddin Muhammed ile Kıpçak Hanları arasında geçen bu ikili konuşma roman boyunca gerçekleşecek olan olayların ön gösterimidir.

Sultan Alaüddin’in, yapacağı işlerin planını Temür Melik’e anlattığı diyalogunda düşmanlarını küçümseyici kendisini yüceltici tavrı yansır. “...Huduttakiler endişeli. Küçük atlara binmiş bir sürü askerden bahsederler. Önce Karahitay ordusu, ardından Halife, sonra da küçük atlılar! Hepsine hadlerini bildireceğim. Dünyada benden büyük sultanın olmadığı ispat edeceğim.”⁴⁴⁴ Temür Melik ise Hz. Ömer’in “...mağrur olma” sözünü hatırlatarak Sultan’ın gurura kapılmaması için telkinde bulunur. Aldığı kararlar neticesinde hala Kıpçakların sözüyle neden hareket ettiğini sorar. Sultan, annesinin onlardan olduğunu belirterek içini döker. “Kıpçaklardan ayrıldığım takdirde kendisi de onlarla birlikte gitmekle beni tehdit etti. Düşündüm ki, Celaledin de oğlum, Ozlak Şah da. Benden sonra ha o yerime geçti, ha bu, ne değişir? Celaledin serhadlerde düşmana haddini bildirirken, Ozlak Şah da Harzem ülkesini adaletle idare eder.”⁴⁴⁵ Sultan Alaüddin’in Temür Melik’le olan bu diyalogu ile tüm bu yaşananlarda Türkan Hatun’un etkisi olduğu ve ona olan bağlılığından dolayı annesini ülkenin geleceğine tercih ettiği görülür.

Bazen de yazar, Sultan Alaüddin’in Temür Melik’in ağzına geleni sakınmadan yüzüne gerçekleri vurması ile Temür Melik’e karşı olan düşüncelerinin çözümlemesini yapar. “...hazır bekleyen cellatlarını hatırladı. Bir sözüyle, şimdi karşısında capcanlı duran ve dimdik konuşan adamı iki dakika sonra cansız, kanlar içinde yere serdirebilirdi. Bu kudrette idi, aklından da geçiriyordu. Ama yapmadı bunu, daha

⁴⁴² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 24

⁴⁴³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 24

⁴⁴⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 32

⁴⁴⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 33- 34

doğrusu yapamadı. Temür Melikin sözleri kendisini yaralamakla birlikte, uykudan uyanmasına da vesile oluyordu. Anlamak istemediği hakikatler beynine, tokmak tokmak iniyordu.”⁴⁴⁶ Sultan Alaüddin her şeyin farkındadır fakat kaderine boyun eğer. Yine kendi bildiğini okumaya, uyarılara kulak asmamaya devam eder. Halife’ye savaş açmayı düşünür. Temür Melik ise İslam alemini kendilerine düşman etmenin yersiz olduğunu söyleyerek onu uyarır. Sultan ise bu uyarıları gözden geçirerek aklına ve hissine danışır. Onların verdiği cevaplar monolog halinde yansıtılır. Önce aklına danışır. “Evet” (...) “Halifeye hücum edersen Müslüman milletlerin lanetini çekersin. Hatta üstüne de gelirler. Bu savaşa sen sebep olduğundan günahını da sen yükleneceksin. (...)”⁴⁴⁷ Daha sonra hissine danışır: “Hayır. Aklın yanılıyor. Halife senin baş düşmanın. Belki Moğolları da kışkırtarak üstüne salacaktır. Altınordu Beylerini şimdiden kışkırtıyor. Ona bir ders vermelisin. Sen büyük bir Sultansın. Bir Halifenin oyuncağı olamazsın. Direnmelisin. (...)”⁴⁴⁸ Sultan, aklıyla hissin çarpışmasının arasında kalır. Temür Melik’e sözlerine dikkat etmesi yönünde uyarıda bulunur.

Damadı Osman Han’ın isyan üzerine olduğunu öğrenen Sultan Alaüddin, Semerkand’a yürür ve Osman Han’ı ortadan kaldırır. Kıpçakların tesiriyle Semerkand halkını da cezalandırılmasını isteyen Sultan’a Temür Melik, halkın bu zamana kadar zulümle yönetildiğini, asilerin bile kendilerinden nedamet beklediği söyler. Sultan ise değişmez tavırla net konuşur: “Belki halkı affedebilirim, ama asileri asla! Boyunları vurulacaktır.”⁴⁴⁹ Asilerin çocukları da ilerde devlete karşı kin besleyecekleri uyarısında bulununca Sultan onu susturur: “O taktirde oğulları ve yakınlarıyla birlikte öldürülecekler.”⁴⁵⁰ Sultan Alaüddin, eski gücünü göstermek için Kıpçakların etkisiyle masumların bile canına kıyan, Cengiz Han’dan bir farkı kalmayan sultana dönüşür.

Sultan Alaüddin, uzun bir süre Semerkand’da kalır ve Kıpçaklar kendi ellerine gidilmesi yönünde tekrar huysuzlanır. “Sabır sabır... Daha buradaki işlerimiz hitam bulmadı. Bilirsiniz Semerkant’ı payitaht yapmayı düşünürüz. Kasırlar inşa eder, büyük camiler kurarız. Kendimizin oturacağımız bir sarayımız bile yok. Saraysız sultan ne işe

⁴⁴⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 36

⁴⁴⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 40

⁴⁴⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 41

⁴⁴⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 59

⁴⁵⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 59

yarar?”⁴⁵¹ Sultan, halkının ağır vergilerle ezildiğini, huzursuz olduklarını önemsemeden kendisinin saraysız oluşundan şikâyetçi olur. Sultan’ın bu diyalogu onun rehavete kapıldığını, savaş meydanlarında değil saray odalarında olmak istediğini, halkını unutmuş bencil bir Sultan olduğunu gösterir. Kurgan’a giderek Karahitaylara sefer için ordu hazırlığına girer. Annesi Türkan Hatun’un, Sultan’ın bu denli Kıpçakları bekletmesinden kaynaklı Türkmenlerin tesiri altında kalıp seferden vazgeçtiğini söyleyince sinirlenir: “Ana, ana! Şunu bil ki, Harzem Şahı Alaüddin Muhammed onun bunun sözüyle döneklik edecek sultanlardan değildir.”⁴⁵² Böyle söyler fakat zamanında veliaht ilan ettiği Celaleddin’i annesinin sözüyle azleder. Sözünden dönmediğini göstermek isteyen Sultan, ordusuyla birlikte Karahitayların üzerine gider. Yolda iken düşmanlarına karşı korku duyar. Bu korkusunu bastırmak için ne kadar güçlü olduğunu Temür Melik’e anlatır: “Bak!” (...) “Şunca askeri mağlup edecek güçte bir ordu yeryüzünde mevcut mudur?”⁴⁵³ Sultan’ın böbürlenmesini bırakması için Cengiz Han’dan güçlülüğünden bahseder. “Hangi Cengiz? Amma da gözünü yıldırılmış senin. Atımın ayakları altına alıp o kafiri ezeceğim. Anlayacaksın ki Harzem Şahı Muhammed’den daha kuvvetli bir sultan yeryüzünde mevcut değildir. Olmamıştır da... Hatta İskender bile benim kuvvetime ve dehama malik değildi.”⁴⁵⁴ Sultan Alaüddin, kendi acziyetini ve güçsüzlüğünü, Cengiz Han’a ve Büyük İskender’e karşı küçümseyici tavırları olduğu bu diyalogunda net bir şekilde gösterir. Büyük bir kibrin ve kinin içinde boğulmuş kalmış olan Sultan, artık hiçbir istişareye yanaşmaz, güç gösterisi yapmak ister. Sefer güzergahı üzerinde karşılaştıkları köyün Cuci Han tarafından yakıldığını görünce peşlerine düşmek ister. Celaleddin, keşif kollarını gönderilmesini, düşmanın vaziyetinin öğrenilmesini teklif eder. Sultan ise bu sözleri kulak ardı eder: “Muharebeye sen ve Temür Melik değil, ben karar veririm. Kararımı da verdim. Harp olacaktır.”⁴⁵⁵ Cuci Han üzerine yürür ve savaşır. Cuci Han geri çekilir. Sultan ise kendisinden korktuğunu düşünüp geri çekilen Cuci Han’ın peşinden gitmek ister. Celaleddin, daha güçlü bir kuvvetle karşılaşılabilceğini söyleyince yine kendi bildiğini okur: “Toy çocuklar gibi konuşuyorsun, Celaleddin. Düşman mademki korkmuş ve kaçmıştır, kuvvetine güvenemiyor demektir. Takiple imha varken, niçin

⁴⁵¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 76

⁴⁵² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 82

⁴⁵³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 89

⁴⁵⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 89

⁴⁵⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 94

duralım?⁴⁵⁶ Sultan Alaüddin, Celaledin'in asi çıkışına kızar. Temür Melik'in onu etkilediğini düşünerek ondan kurtulmak istercesine onu Cengiz Han'a karşı öncülük yapması görevini verir. Temür Melik, sorgusuz kabul eder. Sultan Alaüddin; güç gösterisinin esiri olur, güç uğruna kendisini doğru yola koymak ve onu korumak için uğraşan en yakınlarından bile vazgeçer. Cengiz Han, savaşmak için uygun bir zaman olmadığını düşünerek Sultan Alaüddin'e hediyeler göndererek karşılıklı ticaret anlaşmasına ikna eder. Cengiz Han'ın kendisinden korktuğunu düşünerek uslu durması karşılığında kabul eder. Aradan uzun bir zaman geçtikten sonra Sultan, Halife Nasır üzerine sefere çıkar fakat kış şartlarından dolayı başarısız olarak Buhara'ya döner. Bu sırada Otrar Valisi İncak Hayır Han'dan Cengiz'in gönderdiği ticaret kervanının fesada karıştığı ve kervan mensuplarının başını vurdurduğu haberi gelir: "Cengiz Han da çok olmaya başlamıştı. Neydi o göstermelik kervanlar? Sanki onlardan daha iyileri Harzemde yokmuş gibi. Gerçekten yoktu, belki de. Öyle ya, Harzem Şahı, Cengiz Han gibi ülkesinin zenginliklerini ele geçirmiş değildi ki... Çin'i fethetmek hiç de fena olmayacaktı. Madem Bağdat'ı alamamıştı, bunu deneyebilirdi."⁴⁵⁷ Sultan'ın bu monoloğu ile gerçekleri görmediği, hayalperest yaşadığı görülür. Çünkü Çin'e kadar gitmeyi düşünen Sultan Alaüddin, Cengiz Han'ın Semerkand'a doğru geldiği haberini alınca Kıpçak beylerine uyarak ülkesini terk edip canını kurtarmanın peşine düşer. Bu kaçış içine düşünce tüm hatalarının farkına varır ve gerçeklerle yüzleşir. Tonguç Han ile yaptığı ikili konuşma Sultan'ın bir iç döküşü ve kendisine itirafıdır: "Koruyalım diye Allah bizi bu ülkenin başına getirdi, kullarını emrimiz altına verdi. Peki biz ne yaptık?.." (...) "Devleri büyüttük, efendimiz." (...) "Yetti mi?.. Büyüyen devletin dertleri de büyür. Köklü tedbirler alacağımıza kolay yollardan halktan vergi almayı tercih ettik. Kendimizi beslemeyi düşünürken, halkın açlıktan kırılması vız geldi. Ülkemi bana güllük gülistanlık gösterdiler. Çekilen açlıkları, eziyetleri hep sakladılar. Bunu niçin yaptınız Tonguç Han?" (...) "Milletimiz aç gezerken ben patlıyordum. Milletim ızdırıp çekerken ben zevkten kıvranıyordum. Millerim toprak bulamazken ben beylerime şehirler ihsan ediyordum... Şimdi o beyler nerede? Niçin hepsi bir yana

⁴⁵⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 103

⁴⁵⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 136

savuşur?”⁴⁵⁸ Sultan bu iç döküşün ardından kaderine teslim olur, geçmişteki hatalarından kaçarcasına düşmanla vuruşmaktan vazgeçer.

Kıpçak hanlarının ve dahi Tonguç Han'ın sultanın canını düşünür bir tavırla şehri terk etmesini söylerler. Sultan Alaüddin, Kıpçakların öneri ve tavsiyesine uyarak teslimiyetçi tavrına zemin oluşturur. Tarihi kaynaklarda Sultan'ın hizmetinde bulunan askerlerin ihanet içerisinde bulunarak Sultan'ı Cengiz Han'a teslim etmeyi düşündükleri yer alır. "...hepsi Tatar ve Hıta(y) askeri, hepsi kadim haşem ve hademden oluşan ordunun(haşem) çoğu onun yanında Maveräu'n -nehr'de bulunuyordu. Onlarla eşit güçte olan bu taifeye itimadi tam idi. O tarafta bulunan ve onun yanında olan o topluluk, Sultan'ı yakalamak istediler. Ona ihanet edip onu yakalayarak Cengiz Han'a hediye etmelerinin kendilerinin kurtuluşuna vesile olacağını düşündüler.”⁴⁵⁹ Buhara Yanıyor romanında ise Kıpçakların ilk önce kendi canlarını düşündüklerini, bu yüzden de kalede kalarak savunma yapılmasını ve aksi durumda Sultanın şehri terk etmesini dile getirirler. Kıpçaklar, Sultan'ı değil, şehri Cengiz Han'a teslim ederek canlarını kurtarmanın arayışı içerisindeyler. Bahadıroğlu, romanın temel sonuçlarına bağlı kalarak nedenlerini romanın fiktif yapısına göre şekillendirerek okuyucuya sunar.

En başından annesi ve Kıpçak beylerinden gayrı kimseyi dinlemeyip hayalperest davranıp Çin'e kadar gitmeyi düşünen Sultan Alaüddin, daha düşmanla karşılaşmadan o mamur Harzem şehirlerini Moğol'un zulmüne terk eder.

2.3.3.1.5. İlişkiler Ağı

Romanın başkahramanı olan Sultan Alaüddin Muhammed, romanın ana vaka üzerinde ve çevresinde gelişen olaylarda birçok şahıs ile etkileşim halindedir. İlişkiler ağının en geniş olduğu roman karakteridir. Annesi Türkan Hatun'un merkezde olduğu bu ilişkiler ağının çevresinde birbirlerine tahammül edemeyen Kıpçaklar ile Türkmenler, en büyük oğlu Celaleddin ve en yakın hizmetkârı Temür Melik vardır. Düşman ağının içinde ise Cengiz Han ve Cuci Han yer alır.

Sultan Alaüddin'in annesi Türkan Hatun'la olan ilişkisi romanda yaşanılanların kaderini oluşturur. Onun sözlerine inanması, roman boyunca yaşanacak olan felaketlerin başlangıcı olur. Kıpçak ellerini Karahitaylardan kurtarılması için ikna eder ve sefere

⁴⁵⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 170

⁴⁵⁹ Minhac-i Sirac el- Cüzcani, *Tabakat-ı Nasiri*, çev. Erkan Göksu, Türk Tarık Kurumu Yayınları, Ankara, 2020, s. 137- 138

çıkarak. Bu çıkışla geri dönülmez bir yola girer. Sultan, annesine çok bağlıdır, babasından kalan tek yadigâr olarak düşündüğü ve nüfuzlu bir yapıya sahip olduğu için ondan hem korkar hem de ona çok bağlı yaşar. Onun sözlerinin arkasında bir kötülük aramadan kendisine verdiği teklifleri kabul eder. Kendisi Kıpçak olduğu için Kıpçaklara, Türkmenler karşısında daha ayrıcalıklı davranmasına neden olur. Çevresinde ona hizmet edenlerin çoğunluğu Kıpçak Hanlarındandır. Sultan'ın küçük oğlu Ozlak Şah da Kıpçak bir anadan olduğu için veliaht olarak ilan edilmesini ister. Sultan Alaüddin'in annesiyle olan bu ilişkisini Temür Melik'le olan diyalogunda görürüz: “Bir dert içimde, ama elimden ne gelir? Annem onlardan. Atamız Tekeş Han'ın son hatırası bize. Dul kaldığı zaman gencecikti. Bizi büyüttü, kuvvetinden kuvvet verdi. Bunca emeği var. Kıpçaklardan ayrıldığımı takdirde kendisi de onlarla birlikte gitmekle beni tehdit etti.”⁴⁶⁰ Sultan Alaüddin, annesi Türkan Hatun'un çevresinde ona bağlı olan Kıpçakların nüfuzundan çekindiği için annesinin kararlarını uygular. Türkan Hatun, Ozlak Şahı veliaht ilan ettirerek yönetimde Türkmenleri uzaklaştırarak Kıpçakları, bizzat kendisini baskın kıldırma uğraşır. Sultan Alaüddin yine Temür Melik'le olan diyalogunda Kıpçaklar ve Türkmenlerle olan ilişkiler ağını ortaya koyar: “Kıpçaklarla Türkmenler bu devletin evlatlarıdır, din kardeşleridirler. Uzlaşmalarım ve kardeşçe yaşamalarını nasıl istiyorum bilsen. Yıllardır bu kardeşliği tesis edemedik aralarında. Çoğunlukla Kıpçaklar rahat durmadı. Annemin onlardan yana oluşundan cesaret alarak etmediklerini komadılar. Şimdi de isterler ki yurtlarına gidip önce onları kurtaralım.”⁴⁶¹ Halife Nasır ve küçük atlıların üzerine sefer düşünen Sultan Alaüddin'e annesi Kıpçak Ozlak Şahı veliaht ilan ettirir, Kıpçaklar ise kendi ülkelerini Karahitaylardan kurtarması için gizliden tehditte bulunur. Sultan ise çoktan kolunu Kıpçaklara kaptırmıştır.

Sultan Alaüddin'in ana vaka üzerinde en fazla ilişki halinde bulunduğu kişi Temür Melik'tir. Kendisinin hizmetinde bulunan, ona samimi ve içtenlikle bağlı olan, yeri geldiğinde kendisine karşı bile sivri dilli olan ama açık sözlülüğüyle doğrudan ayrılmayan

Kendisinin hizmetinde bulunan en yakın dostu ve en iyi silahşorlarından biridir. Düşündüklerini, sahte ve samimiyetsiz üsluba girmeden olduğu gibi aktarır. Tehlikeli durumlarda ve alacak olduğu kararlarda sivri diliyle Sultan'ı uyarır. Bu cesaretli tavrı

⁴⁶⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 33

⁴⁶¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 34

ve görüldüğü gibi oluşu Sultan Alaüddin'in ona karşı olan muhabbetini artırır. Sultan Alaüddin aralarında geçen diyaloglarda Temür Melik'le olan bağıny okuyucuya aktırır: “Dinle Temür Melik. Bilirsin seni öz oğullarımdan ayırt etmem. Bunun için suçunu da bağışlıyorum. Sana sonsuz güvenim vardır.”⁴⁶² Sultan'ın kendini düşmanlarından daha üstün görerek böbürlenmesine tepki göstererek uyarıcı bir dille konuşur. Sultan'ın bütün söylediklerine yerinde bir cevabı vardır. “Her zamanki gibisin. Temür Melik. Her zamanki gibi, hazırcevap ve pervasız. Galiba biraz da bu halin yüzünden sana çok muhabbettim var.” (...) “Bana ne kadar bağılı olduğınu biliyorum. Öl dediğim zaman öleceğinden eminim. Siz Türkmenler, Kıpçaklar gibi değilsiniz. Bağılandığınızba bağılanır, inandığınızdan ölümünüz pahasına dönmezsiniz.”⁴⁶³ Sultan Alaüddin'in bu diyalogu Temür Melik'le olan bağının yanında Kıpçaklar ve Türkmenlerle olan bağıny da yansıtır.

Temür Melik, Sultan için uyaran bir eldir. Onun açık sözlülükle düşüncelerini söylemesini sever fakat artık bu sözler Sultan'ın canını acıtmaya başladığında ona tahammül edemez. “Temür Melik, hizmetinden memnunum, ancak bu derece işlerime karışmanı tasvip etmiyorum. Bugün en az beş kere başın omuzların arasında sallandı. Dikkat et, gazaplı bir anıma rastlayabilirsin. Ömür boyu pişman olacağım bir karara beni mecbur etme.”⁴⁶⁴ Sultan Alaüddin, bu sözlerinden sonra Temür Melik yine doğru bildiğini söylemekten çekinmez. Sultan onu zindana attır. Ama sultana karşı zerre düşmanlık beslemez. Sultan pişman olup tekrar yanında istediğı zaman da hiç gönül bozukluğına girmeden Sultan'a hizmet etmeye devam eder. Roman boyunca aralarında yer yer çatışmalar olsa da Sultan Alaüddin onun hizmetlerine, düşüncelerine ihtiyaç duyar.

İlişkiler ağıny içinde yer alan bir diğerk kişi de Celaleddin'dir. Kendisiyle baba – oğul ilişkisi vardır. Oğullarının en büyüğüdür. Romanın başında onu zamanında veliaht ilan ettiğini öğreniriz. Fakat Türkan Hatun'un baskısıyla Celaleddin'i azledip küçük oğlu Ozlak Şahı veliaht ilan eder. Sultan Alaüddin, Celaleddin'in Türkmen oluşundan ve kendi ırkından olanların hizmetinden mahrum kalacağını düşünse de Celaleddin, babasının bu kararına saygıyla yaklaşarak millette hizmet etmeye devam eder.

⁴⁶² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 32

⁴⁶³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 33

⁴⁶⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 41

Celaledin her ne kadar en büyük oğlu olup önemli işler başarsa da kendisinin hatalarını söylemesini ve tavsiyelerde bulunmasını önemsemez. Temür Melik gibi uyarılarda bulunsa da kulak vermez. Celaledin ise babasına hürmetinden ve ona olan bağlılığından dolayı daha fazla sesini çıkaramaz. Aldığı yanlış kararlarda bile yanında yer alarak onun mücadelesine Temür Melik’le beraber destek olur. Sultan’ın oğlu olmasına rağmen roman boyunca en yakınında bulunduğu ve sık diyalog halinde olduğu kişi Temür Melik’tir. Temür Melik’i Hocent Kalesi’ne gönderince oğlu Celaledin en yakınında olur. Moğollardan kaçıp Abiskun’da bir adaya çekilmesine kadar ona eşlik eder.

Moğol hükümdarı Cengiz Han ve oğlu Cuci Han ile de düşman ilişkisi vardır. Sultan Alaüddin, Moğolları “küçük atlılar” ya da “yecüc mecüc” olarak nitelendirir. Aralarındaki ilişki Sultan Alaüddin’in sefer kazanıp kendi halkına eski gücünü gösterme arzusundan doğar. Kendilerine tehlike arz etmeyen ve savaş istemeyen Cengiz Han ve Cuci hanı ısrarla savaşa zorlar. Kendi gücünün bile ne durumda olduğunu fark etmeyen Sultan, tanımadığı bir düşmanın da gücünün farkına varamaz. Farkına vardığında ise iş işten geçmiş olur, Harzem ülkesi yangın yeri olur. İlim merkezi olan Harzem ’den yükselen her bir duman ve duyulan acı çığlıklar aralarındaki düşman ilişkisini net bir şekilde yansıtır.

2.3.3.2.ŞEHZADE CELALEDDİN

2.3.3.2.1. Tanıtım

Celaledin, romanın protagonistisi olan Harzem sultanı Alaüddin Muhammed’in en büyük oğludur. Zamanında babası tarafından veliaht ilan edilen, Sultanına ve milletine gönülden bağlılıkla hizmet eden, babasının hatalarına rağmen ona isyan etmeyip hatalarından döndürmeye, eksik yönlerini tamamlayıp güçlendirmeye çalışan norm karakter olarak romandaki yerini alır.

Celaledin romanın ilk bölümünde Temür Melik ile Sarı Lagod ’un tanışma diyalogunda okuyucuya tanıtılır: “Şehzade Celaledin nasıl?” (...) “İyidir,” (...) “Babasıyla arası bir parça açık yalnız. Babasının hareketlerini tasvip etmiyor.”⁴⁶⁵ “Celaledin’in babası, Harzem Şahı Alaüddin Muhammed, etrafına hep Kıpçakları topladı. Celaledin ise bir Türkmen kadınından doğmuş. Kıpçaklar Türkmenleri

⁴⁶⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 11

sevmiyor. Kapışmamıza az kaldı.”⁴⁶⁶ Sultan’ın annesi Türkan Hatun Kıpçak, Celaleddin ise Türkmen’dir. Sultan’ın en küçük oğlu Ozlak Şah’ın da Kıpçak olması sebebiyle Celaleddin’i saf dışı bırakıp veliaht ilan ettirmek ister. Amacına da ulaşır. Sultan Celaleddin’i azledip Ozlak Şahı veliaht ilan eder. Haberi alan Celaleddin’in Temür Melik’e verdiği cevap onun nasıl bir karaktere sahip olduğunu net bir şekilde gösterir: “Demek Türkan Hatun, pederimizi avunun içine almış. Ne yapalım? Bizim maksadımız mevki ve makam değildir ki küselim. Memleketimize, dinimize, milletimize hizmetten gayri düşüncemiz mi var? Gerektiğinde kardeşimiz Ozlak Şahın emri altında da bir asker gibi dövüşmesini biliriz. Babamızın sancağı altında dövüştüğümüz gibi...”⁴⁶⁷ Celaleddin, dünyevi unsurlara tamah etmeyen, tahtı değil millete ve dine hizmet etmeyi arzulayan, kıskançlık duygusuna kapılmadan yeri geldiğinde küçük kardeşine bile biat edebilecek olan bir karaktere sahiptir. Sultan Alaüddin, Celaleddin’i azletmesiyle Türkmenleri de alıp çekip gideceğini düşünür. Temür Melik, Celaleddin’in düşüncesini aktarır: “İş buraya dayandı diye elbette Celaleddin oğlunuz, peşine Türkmenleri alarak başka diyarlara gidecek değildir. Yine sadık bir bende olarak hizmetinizde kalacağını ağzından duydum.”⁴⁶⁸ Sultan Alaüddin, Celaleddin’in bu sözlerine rağmen kafasında hala soru işaretleri vardır. Damadı Osman Bey’in isyan haberini getiren habercinin kötü haber getirdiğini öğrendiğinde Celaleddin’in isyan etmiş olabileceğini düşünür. Temür Melik, yine Celaleddin’in karakter özelliklerini pekiştirmeye devam eder. “Oğlunuz hakkında kötü şeyler düşünmeyiniz Sultanım, O, Sultan babasına asi olmayı aklının köşesinden bile geçirmez. Bütün emeli size sadık bir asker olabilmektir.”⁴⁶⁹

Celaleddin, dediği gibi de yapar. Babasına isyan etmeden ona itaat eder. Fakat yaşlanmanın verdiği rehabet ve Kıpçakların etkisiyle yanlış kararlar alacağı zaman babasını uyarmadan da çekinmez. Karahitayların üzerine gitmeyi mantıklı bulan Celaleddin, Moğolların üzerine gitmeyi mantıklı bulmaz, uyuyan yılanın uyandırılmasını istemez. Celaleddin ülkesinin geleceğini düşünerek hareket ederken babası kendi geleceğini düşünerek hareket eder. Yanlışların karşısında durarak yapılan hatalardan dönülmesi için uğraşır. Fakat çok da başarılı olamaz. Babasının hem güç

⁴⁶⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 12

⁴⁶⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 30

⁴⁶⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 34

⁴⁶⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 44

gösterişi arzusu hem de Kıpçakların etkisinin altında kalması Celaleddin'in sözlerini kulak ardı etmesine yeter. Celaleddin, buna rağmen babasının seçtiği yanlış yolda onu yalnız bırakmaz, onunla beraber Moğollardan kaçarak bir adaya sığınır.

2.3.3.2.2. Fonksiyonu

Celaleddin'in ana vaka üzerindeki fonksiyonu çok güçlü değildir. Sultan'ın hem en büyük oğlu hem de veliaht ilan edilmiş birisi olarak yer alsa da romandaki yeri zayıf ve güçsüzdür. Babasının sözünden çıkamayan, ona gönülden bağlı olan, hatalarına rağmen peşinden giden, onu kurtarmaya, düştüğü gafletten çıkarmaya çalışan bir karakterdir. Romanın ilk bölümünde babası ile aralarının Kıpçaklar yüzünden açıldığı bilgisi verilir. İkinci bölümde Kıpçakların ve Türkan Hatun'un tesiriyle veliahtlıktan azlettirildiği ve yerine Ozlak Şah'ın seçildiği görülür. Sultan Alaüddin, Celaleddin'in gelecekte olmasını ön gördüğü yerini belirlemeye çalışır. “Düşündüm ki, Celaleddin de oğlum, Ozlak Şah da. Benden sonra ha o yerime geçti, ha bu, ne değişir? Celaleddin serhadlerde düşmana haddini bildirirken, Ozlak Şah da Harzem ülkesini adaletle idare eder.”⁴⁷⁰ Sultan Alaüddin, onun için bu kaftanı biçse de Celaleddin, kabuğunun çatlamasını bekleyen bir yavru kuş gibidir. Celaleddin'in bu durumda oluşu onun fonksiyonunu oluşturur. Roman boyunca Sultan'ın aldığı ve alacak olduğu kararlara eleştirel bir bakışla yaklaşarak olayların ve düşmanların iyi analiz edilmesini ister. Sultan Alaüddin, oğlu Celaleddin'in kendisinin ve ülkesini iyiliği için söylediği sözlere değil, çevresinde bulundurduğu Kıpçakların sözüne daha fazla itimat eder. Celaleddin ilk başta uyuyan yılan olarak nitelendirdiği Moğollara sataşarak onları uyandırıp üzerlerine çekmemeleri ister. Fakat Sultan, oğlunun düşüncelerine kulak vermeden Moğollara saldırınca artık o da istemese de ülkesinin bu uyandırdıkları yilandan kurtarmak için mücadele içine girer. Ordunun iyice hazırlanıp uygun koşullar sağlanmasıyla düşmana saldırıp tam zafer kazanılmasını istese de babasının aceleci ve plansız davranmasıyla düşmana karşı hezimete uğrarlar. Sultan, daha savaşmadığı düşmanlarından korkmasıyla üzerlerine çektiği Cengiz Han'dan kaçarak Harzem ülkelerini terk eder. Celaleddin ise babasını her defasında uyararak ellerinde bulunan sağlam kale ve askerlerle şehri savunmaları gerektiğini söyler. Celaleddin, babasını bu kaçıştan vazgeçirmek hatta kendisine on bin asker verip Moğollarla tek başına

⁴⁷⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 33- 34

çarpmak ister. Sultan Alaüddin, “Hiçbir şey yapacak bir gücümüz yok şimdilik. Sus ve bana itaat et.”⁴⁷¹ diyerek onu susturur.

Temür Melik’in Sarı Lagod’la olan diyalogunda Celaledin’in fonksiyonu açıkça verilir:

“Cesur ve akıllı kumandanlardan mahrum asker ne kadar kalabalık olursa olsun, çapulcu sürüsünden farksızdır.”

“Celaledin var ya...”

“Babasının aksine hareket edemez. Etmek istese bile yapamaz bunu.”

“Niçin?..”

“Sultan emrine karşı çıkanın cezası tektir. İsterse bu Sultanın öz oğlu olsun.”

“İdam...”

“En azından zindan. Beni aylarca çürütmedi mi?”

“Celaledin ölümden mi korkacak?”

“Hayır, ölümden korkmaz. Ama babasını Kıpçak Hanlarının eline bırakırsa bunun daha feci neticeler doğuracağını bilir. Yanında kalır ikaz vazifesini yapmalı olmazsa.”⁴⁷² Celaledin, roman boyunca babasının sözünden çıkmadan peşinden giden ama yeri geldikçe uyarılarda bulunan, yapılan yanlışlardan dönülmesi için uğraşan bir karakter olarak ana vaka içinde işlenir.

Celaledin hem tek başına Moğollarla savaşmak hem de babasının rızasını almak ister. Ama babasından izin çıkmayınca onu çiğneyip bir yere gidemez. İçi yana yana ülkesini terk edişi içinde ukde olarak kalır. Bu ukde daha sonra serinin ikinci romanı olan *Elveda Buhara*’da saklandığı yerden çıkmasını ve mücadele ruhunu tekrar canlanmasını sağlar.

2.3.3.2.3. İşlenişi

Şehzade Celaledin, Harzem sultanı Alaüddin Muhammed’in en büyük oğludur. Türkmen bir anneden doğması sebebiyle Alaüddin Muhammed’in annesi Türkan Hatun ve yönetimde kalabalık olan Kıpçaklar tarafından sevilmez. Bu nedenle Türkan Hatun,

⁴⁷¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 207

⁴⁷² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 169

zamanında Celaleddin'e verilen veliahtlığın Kıpçaklardan olma Ozlak Şah'a verilmesini ister. Sultan ise gelgitler içerisinde. "Şah Muhammed tereddütler girdabına düşmüştü. Celaleddin'in ne kadar iyi bir asker olduğunu herkes biliyordu. Onu veliahtlıktan azlettiği takdirde, binlerce Türkmen'in yardımından mahrum kalabilirdi. Hatta Celaleddin isterse onları peşine takarak kendisine savaş ilan edebilirdi. Türkmenler çok cesur oluyordu. Bizzat kendisi muharebe meydanlarında buna şahit olmuştu."⁴⁷³ Sultan'ın düşünceli duruşunda Celaleddin'in cesur ve iyi bir asker olmasının yanında Türkmenlerin de baş lideri olması yönüyle işlenir. Sultan Alaüddin, oğlunun nüfuzlu ve cesur oluşuna aldırmadan Kıpçakların dediğini yapar. Celaleddin'i azledip Ozlak Şah'ı veliaht ilan eder. Celaleddin ise bu kararın Türkan Hatun'un etkisiyle çıktığını bilir, sultanına ve milletine hizmet etmeye devam edeceğini bildirir. Temür Melik, Celaleddin'in yaklaşımını Sultan Alaüddin'e aktarır: "Celaleddin ümitvardır, Sultanım. Kararın hayırlı olmasını diler."⁴⁷⁴ Celaleddin, Temür Melik'in diyaloglarıyla okuyucuya tanıtılmaya, ana vakaya işlenmeye devam eder: "İş buraya dayandı diye elbette Celaleddin oğlunuz, peşine Türkmenleri alarak başka diyarlara gidecek değildir. Yine sadık bir bende olarak hizmetinizde kalacağımı ağzından duydum. Doğrusu onun yerinde ben olsaydım bu anlayışı göstermeyecektim. Bu tutumu bile sultanlığa ne kadar layık olduğunu gösterir."⁴⁷⁵ Yazar, bir sultanı sultan yapan tüm özellikleri onun kişiliğinde işlemeye ve olaylara karşı takındığı tavırlarla bunu göstermeye çalışır.

Romanın üçüncü bölümünde Sultan Alaüddin'in damadı Osman Han'ın isyanı üzerine Semerkand'a gider ve isyanı bastırır. Semerkand halkının ise kılıçtan geçirilmesini isteyen Kıpçaklara tepkisini gösteren Temür Melik, Kıpçakların galeyanına gelen Sultan Alaüddin tarafından zindana atılır. Celaleddin en yakın dostunun bu haline çok üzülür. Altı ay Semerkand'a kalan Sultan Alaüddin, hala zindanda olduğunu unuttuğu Temür Melik'i oğlu Celaleddin hatırlatır. Sultan ise pişmanlıklar içinde çıkarılmasını söyler. "Celaleddin selam durarak çıktı. Doğruca zindanın yolunu tuttu. İçi içine sığmıyor, yolda rastladığı bütün dilencilere sadaka

⁴⁷³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 21

⁴⁷⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 31

⁴⁷⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 34

veriyordu.”⁴⁷⁶ Celaleddin, mutluluğunu sadaka vererek diğer insanlarla paylaşır. Onun için Temür Melik hayatındaki en önemli kişilerden biridir.

Dördüncü bölümde Sultan Alaüddin, Karahitayların üzerine gitmek için ordu hazırlığına girer. Divanı toplayarak Karahitaylardan sonra küçük atlıların peşine düşmek istediğini söyler. Kıpçaklar Sultan’ı destekler fakat Temür Melik, düşmanın küçümsenilmemesini ve yeterli hazırlığın yapılmasından sonra savaşılmamasını dile getirir. Sultan, niyetinin vakit kaybettirmek olduğunu düşünerek kesin sefer kararını verir. “...Celaleddin tek kelime etmedi. Temür Melik’in sözlerine katılıyor, fakat babasına alenen karşı çıkmayı uygun bulmuyordu.”⁴⁷⁷ Celaleddin, babasının tüm öneri ve uyarılara kendisini kapattığını anlar ve pes eder. Celaleddin teslimiyetçi bir yaklaşımla işlenerek hem babasına olan saygısından hem de laf anlatmakla yorulmak istemeyişinden alınan karara ses çıkarmaz. Sefere çıkılır, Celaleddin onuncu kolun kumandanı olur. Sultan Alaüddin Kıpçak Hanlarından Turgay’ı ve Temür Melik’i ordunun sağ ve sol cenahına görevlendirmek ister. Temür Melik ise “Celaleddin Şah dururken bana büyük kumandanlık düşmez. O hepimizden daha büyük bir kumandandır.”⁴⁷⁸ sözüyle kumandanlığı geri çevirir. Sultan ise itiraz etmez, Celaleddin’i sağ kanada görevlendirir. Güzergâh üzerinde Cuci Han’ın Merkitlere saldırdığını öğrenirler ve peşine düşerler. Cuci Han ile savaş başladığında Sultan Alaüddin, hâkim bir tepede savaşı izler: “Celaleddin elindeki kuvvetle Moğolların sol kanadını sıkıştırıyor, önüne geleni ezip yürüyordu. Ama Kıpçak Hanın idaresindeki sol kanat aynı başarıyı gösteremiyordu. (...) Celaleddin’i takdir etmişti. ‘Gerçek bir kumandan’ diye mırıldanmaktan kendini alamamıştı.”⁴⁷⁹ Temür Melik’in söylemiyle “büyük kumandan”, babasının söylemiyle “gerçek kumandan” olarak vaka akışı içerisinde işlenmeye devam eder. Cuci Han, Sultan’ın ordusuyla başa çıkamaz, geri çekilmek zorunda kalır.

Beşinci bölümden itibaren Celaleddin, vaka akışı içerisinde ara ara yer alır. Sultan Alaüddin’i, kendisini selamlamayan halkına yaptığı zulümden dolayı uyarır. Altıncı bölümde Temür Melik ve Sarı Lagod’la birlikte av dönüşü Sultan Alaüddin’in tehlike altında olduklarını görürler ve Sultan’ı kurtarırlar. Yedinci bölümde işlenmez.

⁴⁷⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 77

⁴⁷⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 85

⁴⁷⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 91

⁴⁷⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 108

Sekizinci bölümde yine uyarıcı fonksiyonla tekrar sahne alır. Kaleyi terk edip Sultan'ı tehlikeye sokmak istemeyen Kıpçaklara karşı sert çıkar. Dokuzuncu bölümde Sultan Alaüddin'in şehri terk etme kararı alması ve Celaleddin'in babasına karşı gelememesinden dolayı istemeyerek peşinden gidişi ile işlenir. Onuncu ve on ikinci bölümlerde yer almaz. On birinci bölümde babası kaçış üzereyken Moğollara karşı savaşmak için ikna etmeye çalışır. Sonunda bir Moğol birliği denk gelir fakat isteksiz Kıpçakların etkisiyle hezimete uğrarlar ve Abiskun'da bir adaya sığınır.

2.3.3.2.4. İç ve Dış Diyaloglar

Celaleddin'in *Buhara Yanıyor* kitabındaki diyalogları oldukça azdır. Onun karşılıklı konuşmaları en çok Sultan Alaüddin ve Temür Melik'ledir. Babası Sultan Alaüddin ile olan diyalogları yapılan hataları farkına vardırma, uyarma ve önerme üzerine kuruludur. Fakat babasıyla bir türlü iletişim kuramaz. Sultan Alaüddin, annesi Türkan Hatun ve Kıpçak beylerinin düşünceleriyle hareket ettiği için oğlu Celaleddin'in tüm uyarı ve önerilerine kulak asmaz. Temür Melik ile olan diyalogları da Sultan Alaüddin'in aldığı kararlar ve milletin bekası için yapılacaklar üzerine kuruludur. Onların diyaloglarında hiçbir art niyet, fesat, kin ve nefret duyma yoktur. Yalnızca Allah'ın rızasını kazanmak ve ülkelerini içerde ve dışarda yer alan düşmanlardan koruma düşünceleri vardır. Kurdukları diyaloglarla bunu yansıtmaya çalışırlar.

Sultan Alaüddin, Türkan Hatun'un sözleri ile Celaleddin'i veliahtlıktan azleder, Ozlak Şah'ı veliaht ilan eder. Haberi alan Celaleddin, hiçbir öfke ve nefret duymadan alınan karara saygı duyar. Veliaht küçük kardeşi ilan edilse de ona gönülden bağlı kalarak hizmet etmeye devam edeceğini söyler. Tüm bu düşünceleri Temür Melik'le olan diyaloguna yansır. "...Bizim maksadımız mevki ve makam değildir ki küselim. Memleketimize, dinimize, milletimize hizmetten gayri düşüncemiz mi var? Gerektiğinde kardeşimiz Ozlak Şahın emri altında da bir asker gibi dövüşmesini biliriz. Babamızın sancağı altında dövüştüğümüz gibi..."⁴⁸⁰ Romanın başında Temür Melik'le yaptığı bu diyalogla Celaleddin, okuyucuya tanıtılır. Karşılıklı diyalogun devamında Kıpçak Hanlarının devlet yönetimine etkisi ve küçük atlılar olarak adlandırdığı Moğol askerleri hakkında bilgi sunulur. "Tahmin ediyorum. Bütün devlet işlerine kadın parmağı karışır, asker memnun olmaz. Türkmenler belki de ayaklanır. Yahut

⁴⁸⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 30

memleketin her tarafında Kıpçak Hanlarının borusu öter.” (...) “Ne düşünüyorsun?” (...) “Senin düşündüğünü... Memlekette bu kararın hayırlı olmasını diliyorum. Ama anlayamadım. Sultan pederim böyle bir değişikliğe niçin lüzum gördü? Hem de bir sefere çıkmanın arifesinde. Üstelik hudut boylarında küçük atlı bir takım müstevliler görüldüğü haberleri gelirken. Ne iştir anlamam.”⁴⁸¹ Celaledin, babasının Türkan Hatun’un tesiri altına girmesine ve kararların zamansız alınmasını eleştirel bir dille sorgular.

Damadı Semerkand Valisi Osman Han’ın isyan haberini alan Sultan Alaüddin Semerkand’a gider ve isyanı bastırır. Burada altı ay kadar kaldıktan sonra Kıpçakların kendi ellerinin kurtarılması için sefere çıkılmasını söylemeleri üzerine Sultan’ın verdiği cevaba Celaledin de bir cevapla karşılık verir. “Sabır, sabır... Daha buradaki işlerimiz hitam bulmadı. Bilirsiniz Semerkant’ı payitaht yapmayı düşünüyoruz. Kasırlar inşa eder, büyük camiler kurarız. Kendimizin oturacağımız bir sarayımız bile yok. Saraysız sultan ne işe yarar?” (...) “Saraysız sultan pekâlâ işe yarar. İşe yaramayan teb’asız sultandır. Çünkü teb’a olmayınca sultanlık olmaz.”⁴⁸² Celaledin, babasıyla olan diyaloglarında uyarıcı bir dille yaklaşarak gerçekleri fark eden, kendisini üstün görmeyip halkını da düşünen bir sultan olmasını ister.

Sultan Alaüddin’in Kıpçak ellerine saldıran Karahitayların, daha sonra Moğolların üzerine gidilmesini planlar. Celaledin, kendisini istişareye kapatan babasının aldığı kararlar hakkındaki düşüncelerini Temür Melik ve Sarı Lagod ile olan diyalogunda ifade eder: “Rahat değilim, arkadaşlar. Sultan pederim annesinin tesiriyle bu işe kalkışır. Sonu nerelere kadar varacağı bilinmeyen bir maceraya girer. Daha Cengiz’in kuvveti hakkında kat’i bir bilğimiz bile yok. Bildiğimiz, bütünüyle söylentiden ibaret. Efsane gibi bir şey. Bunların yarısını bile doğru kabul etsek Cengiz’in müthiş kuvvetli olduğu ortaya çıkar. Bu Moğol, çok hanı dize getirmiş. Diyelim ki, Karahitaylara bir ders lazım. Lakin durup dururken Moğol’un üstüne varmak neyin nesi? Belki bize hiçbir düşmanlığı yoktur.”⁴⁸³ Celaledin, Moğolların olduğundan daha fazla güçlü olabileceğini, düşmanı bile yeteri kadar tanımadan ona savaş açılmasının ülkeye zarar getirebileceğini fakat buna rağmen Sultan’ın savaş için

⁴⁸¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 30

⁴⁸² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 76

⁴⁸³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 85

ısrar etmesini sorgular. Celaleddin sorgulasa da babası kararında nettir. Karahitayların üzerine giderken Cuci Han'ın yakınlarda olduğunu anlayınca peşine gitmek ister. Celaleddin, savaşmamayı değil, tedbirli savaşmayı önerir fakat Sultan Alaüddin buna bile razı gelmez. “Önce keşif kolları çıkarıp düşmanın yerini tespit edelim, kuvvetini öğrenelim. Muharebeye ona göre karar veririz.” (...) “Muharebeye sen ve Temür Melik değil, ben karar veririm. Kararımı da verdim. Harp olacaktır.”⁴⁸⁴

Sultan'ın kararı ile Cuci Han'ın üzerine gidilir. Moğol ordugâhı sabaha kadar gözetlenir ve sabah olunca saldırıya geçilir. Fakat Cuci Han askerlerini de alıp ordugâhı çoktan terk eder. Sultan ise peşinden gitmek ister. Celaleddin yine uyarıcı bir el göreviyle babasını vazgeçirmek ister. “Sultanım, kaçanı kovalamak gerekir mi? Mademki bizden korkmuştur, varsın gitsin. Zaten Kıpçak Hanlarının dilekleri yerine gelsin diye sefere bulaştık. Varalım, Karahitayları bulalım. Kıpçak ellerinden kovalım, ama bırakalım, Cuci Han gitsin.”⁴⁸⁵ Sultan Alaüddin, Celaleddin'in bu sözlerini toyluk göstergesi sayarak harp kararını verir, Cuci Han'ın üzerine tekrar gidilir, bu sefer meydan savaşı için iki taraf da hazırlığını yapar. Celaleddin ordunun sağ cenahına geçer ve askerlerine seslenir: “Kahraman Türkmenler, dağ arslanı yiğitler! İşte düşman önümüzde saf tutar. Bu topraklardan Allah'ın izniyle atacağız. Zafer bizim olacaktır. İleriii!..”⁴⁸⁶ Celaleddin, Moğollara karşı hazırlık yapılmadan savaş açılmamasını, asıl Moğol kuvvetini üzerlerine çekilmemesini istese de savaş kaçınılmaz olduğu için ordunun başına geçerek düşmanı yurttan atmaları için askerlerini sözleri ile coşkulandırır. Bu coşkulu askerler sayesinde Cuci Han geri püskürtülür. Bunu zafer sayan Sultan Alaüddin, divanda bulunan beylerine Çin'i ülke sınırlarına katacağından bahsederken Kıpçak hanları da “Sultanımızın eşi, menendi dünyaya gelmiş değildir.” Sözleriyle sultanı mest etmeye çalışırlar. Celaleddin ise bu söze eleştirel ve sert bir dille cevap verir. “Bu Han dünyaya eşinizin, menendinizin gelmediğini söyledi. Yani dünya kurulalı beri bir kumandan gelmemiştir ki, sizin kadar büyük olsun. Siz de bu sözü kabul ettiniz. Ben de soruyorum. Hazret-i Ömer'den üstün müsünüz? Ya Hazret-i Ali'den?”⁴⁸⁷ Celaleddin, diyalogları ile hem Sultan Alaüddin'i hem de yanında bulunan

⁴⁸⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 94

⁴⁸⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 103

⁴⁸⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 108

⁴⁸⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 120

Kıpçakları sadece alınan karar ve yapılan hatalarda değil yanlış konuşmalarda da uyarak kendilerine gelmelerini çabalar.

Cuci Han'a yapılan saldırının intikamını almak isteyen Cengiz Han, bir müddet bekleyip hazırlıklarını tamamladıktan sonra Harzem ülkelerine doğru yola çıkar. Savaş için hazırlık içinde olan Semerkant 'ta bulunan Kıpçak Hanları yaptıkları kalenin çok sağlam olduklarını belirterek kalede kalarak savaşmayı söylerler. Celaleddin ise teklife karşı çıkar ve yapılması gerekeni anlatır. "Kalede durulmaz, Sultanım. Düşmanı sahrada savaşmaya mecbur edelim. Kazanma ihtimalimiz artar. Kaleye kapanacak asker ne kadar kuvvetli olursa olsun, uzun bir muhasaraya tahammül edemez. Zaten yiyeceğimiz mahdut, suyumuz da öyle..."⁴⁸⁸ Kaleye sığınarak değil meydanda savaşarak zafer kazanılacağını dile getiren Celaleddin'i ve onu destekleyen Temür Melik'i dinlemez. Hatta Cengiz Han'ın askerlerinin etrafta görünmesi ile Kıpçaklara uyarak daha fazla kuvvet sağlayıp Cengiz Han'la vuruşmak için şehri terk eder. Celaleddin, babasına karşı gelemediği için peşinden gider. Otrar, Buhara düşer. Celaleddin, kaçış üzereyken babasını yine savaşmaya ikna etmeye çalışır: "Memleketimizin üstünde düşman tepinirken, milletimizin sırtında kırbaç şaklarken, bizim canımız çok mu kıymetli?" (...) "Biz sağ olduktan sonra tekrar bir devlet kurabiliriz, Celaleddin." (...) "Öyle mi, Sultanım? Kurulmuş bir devleti, devlet için ca vermeye hazır bir milleti muhafaza etmekten kaçan bizler, yeni bir devlet kuracağız ha!.." Sultan'ın geri dönmemekte kararlı olduğunu anlayan Celaleddin, tek başına düşmanla çarpışmak için rızasını ister. "İstersen gelmezsin, seni zorlayacak yok." (...) "Öylesini istemiyorum, Sultanım. Celaleddin babasına asi oldu dedirtmem. Ama düşmana karşı çıkmamı emrederse tek başıma geri döner, şehit oluncaya kadar vuruşurum. Hiç değilse şerefle ölürüm."⁴⁸⁹ Sultan Alaüddin, Cengiz Han'ın ordusu hakkında kulaktan duyma bilgilerle Celaleddin'i de Moğolların gücünü kabul ettirmeye çalışır: "Derler ki, Cengiz'in elinde dört yüz bin asker varmış..." (...) "İnanmayınız. Cengiz'in elinde ancak yüz elli bin kişilik bir kuvvet vardır. Çoğunu şehirlerin muhasarası için taksim etmiştir. Biz merkeze yüklenirsek Moğol Kaanını da esir alabiliriz."⁴⁹⁰ Moğol ordusunun kuvveti Sultan Alaüddin'in düşündüğü kadar olmadığı kaynaklarda dile getirilir: "Cengiz'in

⁴⁸⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 158

⁴⁸⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 205

⁴⁹⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 206

Harzemşahlar'a karşı hazırladığı ordu, İslam tarihçilerinin mübalağalı rakamlarına rağmen 150-200.000'den fazla değil idi. Alaaddin'in elinde ise şüphesiz daha fazla bir kuvvet bulunuyordu."⁴⁹¹ Sultan Alaüddin, sayıca üstün olmasına rağmen, ordusunun birlik içinde olmayışından ve kendisinin bu zaferi kazanmasına olan inancını yitirmesinden dolayı Celaleddin'e kaderine razı gelmesini söyleyerek onu susturur ve kaçışa devam eder. Abiskun'da bir adaya sığınır.

Celaleddin'in roman boyunca kurduğu diyalogların çoğu babası Sultan Alaüddin'i uyarmak, düşmana karşı doğru hamleler yapılmasını sağlamak, alınan kararları eleştirip hataların farkına varılmasını sağlamak üzere kuruludur. Monologları ve iç çatışmalarına rastlanmaz. Tüm düşüncelerini karşılıklı diyaloglarda dile getirir.

2.3.3.2.5. İlişkiler Ağı

Buhara Yanıyor romanında norm karakter olarak ana vaka üzerinde yer alan Celaleddin'in diğer roman karakterleri ile olan ilişkiler ağı çok kalabalık ve geniş değildir. Ağın merkezinde başta babası Sultan Alaüddin ve en yakın dostu Temür Melik gelir. Ardından Sarı Lagod da bu ağa dahil olur. Ozlak Şah ve Türkan Hatun bu ağın çevresinde yer alır.

Celaleddin'in babası Sultan Alaüddin ile olan ilişkisi baba – oğul olarak değil sultan – şehzade ilişkisi olarak işlenir. Celaleddin, babasına bağlı, onun sözünden çıkmayan, yaptığı hatalara ve alınan yanlış kararlara rağmen babasına alanen karşı çıkmak ve asi olmak istemeyen bir yaklaşımla ilişkisini sürdürür. Temür Melik, Celaleddin'in kendisi hakkında düşündüklerini Sultan'a aktarır: “Oğlunuz hakkında kötü şeyler düşünmeyiniz Sultanım, O, Sultan babasına asi olmayı aklının köşesinden bile geçirmez. Bütün emeli size sadık bir asker olabilmektir.”⁴⁹² Celaleddin, babasına asi gelmez fakat yapılan hatalara sesini çıkartarak babasının doğru yolu bulması için uğraşır. Temür Melik ile olan ilişkisi ise Sultan Alaüddin ile daha da güçlenir. Sultan Alaüddin'in birinci dereceden yanında bulunan ve ona hizmet eden kişi olmak ile beraber sultanın oğlu Celaleddin ile de yakın arkadaşlardır. Sultan Alaüddin Celaleddin'i azledip Ozlak Şahı veliaht ilan edince düşüncelerinde bu iki dostun ilişkisi yer alır. “...Celaleddin'in çok yakın arkadaşıydı. Celaleddin kendisine isyan ederse

⁴⁹¹ Aydın Taneri, *Harzemşahlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993, s. 42

⁴⁹² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 44

Temür Melik acaba kimin tarafını tutardı? Şüphesiz Celaleddin'in!"⁴⁹³ Celaleddin ile gönülden bağı olan Temür Melik Sultan tarafında zindana atılır. Yazar, aralarında bulunan bu bağı okuyucuya aktarır. "Sultanoğlu Celaleddin ne zamandır bu acıyı içinde taşıyordu. Canı gibi sevdiği en yakın arkadaşı, en büyük dostu zindanda iken kendisi rahatlayamamıştı. Hep onu düşünmüş, sık ziyaretine gitmişti. Şimdi de yanından geliyordu."⁴⁹⁴ Yazar yine kendi anlatımıyla iki arkadaşın ilişkisini aktarmaya devam eder. Sultan'ın geri çekilmekte olan Cuci Han'ın peşinden gitme isteğine karşı gelen Temür Melik'in düşüncelerine katıldığını belirtir: "Celaleddin de aynı fikirde idi. Zaten onun düşündüğü gibi Temür Melik düşünür, Temür Melik'in düşüncesini o paylaşırdı. Yapışık kardeş gibiydiler."⁴⁹⁵ Sultan'ın aldığı kararlara beraber aynı tepkiyi göstererek birbirlerine destek olurlar. Sultan ise Temür Melik'i Hocent'e göndererek cezalandırmak ister. Celaleddin de gitmek istese de Temür Melik sultanın yanında kalmasını isteyerek kabul etmez. Aralarındaki ilişki kendi çıkarlarına göre değil ülkesinin çıkarlarına göre kuruludur.

Sarı Lagod, Temür Melik'in sayesinde ilişkiler ağına dahil olur. Ormanda onunla karşılaşp dost olduktan sonra Celaleddin'in huzuruna gelerek ona bağlanmak, hizmetine gitmek ister. "Kardeşim Baytu ile birlikte hizmet etmeye geldik. Eğer kabul ederlerse ömrümüz oldukça Celaleddin'e köle olmak isteriz." (...) "Siz bana köle değil, arkadaşısınız."⁴⁹⁶ Celaleddin, hizmetinde bulunan kişileri arkadaş, dost olarak görür.

Ozlak Şah ile kardeş ilişkisi içindedir. Sultanın en küçük oğludur. Türkan Hatun'un istemiyle veliaht ilan edilir. Celaleddin ise kardeşine kin beslemez, hizmet etmeye devam edeceğini açıklar. Onu veliaht ilan ettirip yönetimde söz sahibi olmayı amaçlayan Türkan Hatun'un Celaleddin'le olan ilişkisi düşmanlık üzerinedir. Sultan Alaüddin'i yalan ve iftiralarla Celaleddin'e karşı doldurmaya çalışır: "O zaman tahtın Celaleddin'e kalır. O Celaleddin ki, Türkmenlerle birleşerek fesat ocağı kaynatır."⁴⁹⁷ Celaleddin'in içerde olan düşmanından ayrı olarak dışarda da düşman ilişkisi içinde olduğu kişiler de vardır. Cengiz Han ve oğlu Cuci Han'dır. Cengiz Han'la birebir

⁴⁹³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 23

⁴⁹⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 77

⁴⁹⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 111- 112

⁴⁹⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 85

⁴⁹⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 20

karşılaşmamıştır fakat oğlu Cuci Han ile Sultan'ın savaş yanlısı olması sebebiyle düşman ağının içine dâhil olur. Harzem ülkesini bu düşman ağından kurtarmak ister.

2.3.3.3.TEMÜR MELİK

2.3.3.3.1. Tanıtım

Temür Melik, *Buhara Yanıyor* romanının en önemli roman şahıslarından birisidir. Sultan Alaüddin'in hizmetinde yer alan, ona gönülden bağlı olan, alınan kararlarda ve söylenen sözlerde korkusuzca eleştirisini dile getiren, onun eksik yönlerini tamamlamayan, yanlışı görüp doğruyu savunan, vatana ve milleti için canını hiçe sayan, Harzem ordusunun en cesaretli ve yetenekli kumandanı olarak iyi kılıç kullanan bir norm karakterdir.

Romanın ilk bölümünde yazar, Temür Melik'in ismini söylemeden tanıtıcı bir anlatımla sahneye alır. “Süvari üşümüştü. Atının yularım bırakmış, ellerini gocuğunun içine sokmuştu. Bu havada ava çıkmakla delilik ettiğim düşünüyör, kendi kendine kızıyordu.” (...) “Bölgeyi çok iyi bilmesine rağmen sığınacak bir mağara bulacağından emin değildi. Keşke Celaleddin'in sözünü dinleyip hiç ava çıkmasaydı. Fakat merakına yenilmişti işte. Avcılık ciğerine işlemişti; Celaleddin onu avdan vazgeçirmeye çalışırken o bütün ikna kabiliyetini kullanarak Celaleddin'i kendisiyle gelmeye kandırmıştı. Bir ara önüne çıkan yaban keçisini vurmak için gruptan ayrılmış; derken hava bozmuş, kar bastırmıştı. Döndüğünde gruptan eser yoktu.”⁴⁹⁸ Süvari olarak tanıtılan Temür Melik'in Sultan'ın oğlu Celaleddin'le muhabbetinin olduğu ve ava meraklı birisinin olduğu bilgisi verilir.

Mağara arayışı içerisinde olan Temür Melik, onu bir süredir takip eden üç eşkıya tarafından durdurulur. Atını ve çizmelerini isteyen bu eşkıyalara yüz vermeyip onlarla vuruşmayı seçer. Aralarından Sarı Lagod adlı eşkıya dövüşmek için atılır. Diğerleri de izler. İki eşkıyanın aralarında geçen diyalog ile Temür Melik tanıtılır. “Bu sefer bizimki ağzına layık bir lokma buldu. Ne zamandır ağız tadıyla dövüşemediğinden yakınırdı.” (...) “O kadar asıl bir görünüşü var ki, adeta bir bey. Çin'de olsa başkumandan filan yaparlardı muhakkak. Ama Harzem ülkesinde insanın kıymetini bilmiyorlar.”⁴⁹⁹ Temür Melik'in asil ve başkumandanlığa yakışan bir karizması vardır. Sadece kendisine ait

⁴⁹⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 5- 6

⁴⁹⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 8

olan bir kılıç oyununu Sarı Lagod ‘un üzerinde oynayınca kim olduğu o zaman ortaya çıkar. “Durun!” (...) “Bu oyunu bilen tek bir silahşor işittim: Temür Melik.”⁵⁰⁰ Temür Melik’in namını bilen Sarı Lagod sıradan biriyle vuruşmadığını anlayarak kendisini öldürse bile gurur duyacağını söyler. Temür Melik ise kendisine katılmasını ister ve birlikte yol alırlar.

Romanın ikinci bölümünde Celaleddin’i veliahtlıktan azledildiğini bildirmek için yanına giderken yolda karşılaştığı Sultan Alaüddin’in vergi memurlarının adaletsiz vergi toplayışına karşı gelir ve kendisine meydan okuyan vergi memuruna dersini verir. Sultan’ın huzuruna çıktığında da bu adaletsiz vergi toplanışını dile getirir. “Bilirsiniz Sultanım, aciz, ömrü boyunca düşündüğünü söylemiştir. En zor şartlar altında iken bile... Yine aynı şeyleri yapıyorum. Bağışlayacağınızı umarım.” (...) “Her zamanki gibisin Temür Melik. Her zamanki gibi, hazırcevap ve pervasız. Galiba biraz da bu halin yüzünden sana çok muhabbettim var.”⁵⁰¹ Temür Melik, Sultan Alaüddin ile olan diyalogu ile okuyucuya daha ayrıntılı tanıtılmaya devam eder. Düşündüklerini olduğu gibi söyleyen, korkusuzca ve sakınmadan yapılan yanlışları Sultan dahi olsa yüzüne söyleyen bir karaktere sahip olan Temür Melik, kendisinin bu tarzını “İçimden geldiği gibi, doğru bildiğimce...”⁵⁰² diye ifade eder.

Romanda yer alan karakter arasında en tanınmış ve meşhur olan, namı Çin’e kadar ulaşan Temür Melik’tir. Baş kahraman Sultan Alaüddin’in bile önüne geçer onun şöhreti. Sarı Lagod’un Temür Melik’i yaptığı kılıç oyunundan tanınması, Osman Han’ın isyan haberini getiren Kutluk’un “Semerkant’ta namını herkes bilir.” demesi, zindana atıldığında tanıştığı Deli Derviş’in “...bu ismi Çin’de bile duydum. Kahraman, korkusuz, gözünü budaktan sakınmaz Harzemli kumandan Büyük Temür...” diye karşılık vermesi onun herkes tarafından beğenildiğini ve ona gıpta ile bakıldığını gösterir.

2.3.3.3.2. Fonksiyonu

Temür Melik’in ana vaka üzerindeki fonksiyonu diğer roman karakterlerine göre daha güçlüdür. Sultan Alaüddin’in hizmetinde bulunan, onun yanlışlarını dile getiren, eksik yönlerini belirleyip tamamlamaya çalışan, gerçekleri görmesini sağlayan ve

⁵⁰⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 9

⁵⁰¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 33

⁵⁰² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 62

Harzem ülkesinin geleceği için kendisini millete adayan bir yönü vardır. Bu yönleri onun romandaki fonksiyonunu oluşturur. Temür Melik, halkın ağır vergilerle ezildiğini ve devleti temsil edenlerin gaflet içine oluşunu laflarını sakınmadan Sultan'a dile getirir. Sultan Alaüddin ise Temür Melik'in sözlerindeki manayı ve kendisinde bıraktığı izi düşünür: "Temür Melik'in sözleri kendisini yaralamakla birlikte, uykudan uyanmasına da vesile oluyordu. Anlamak istemediği hakikatler beynine, tokmak tokmak iniyordu. Hakikat her yerde hakikatti, hürmet göstermeli idi."⁵⁰³ Temür Melik'e yüklenen en önemli fonksiyon, gaflet içinde olanları uykudan uyandırmaktır.

Temür Melik, Sultan Alaüddin'in aldığı kararlara eleştirisini sık sık dile getir. Sultan, Temür Melik'e daha fazla tahammül edemez, zindana attırır. Onun bir diğer fonksiyonu zindana atılmasıyla gerçekleşir. Zindanda tanıştığı Deli Derviş sayesinde Moğollar ve Cengiz Han hakkında çok şey öğrenir. Bu öğrendikleri ile hem Sultan Alaüddin'e hem de oğlu Celaleddin'e anlatarak düşmanın daha iyi öğrenilmesi için uğraşır. Aynı zamanda Semerkand'ı ilim merkezine dönüştürmek için önemli alimleri buraya toplamak isteyen Sultan'a Deli Derviş'i önererek onun da zindan da çıkıp Harzem ülkesine hizmet etmesinin yolunu açar.

Temür Melik'i yanında görmek isteyip zindandan çıkaran Sultan Alaüddin, onun Moğollara karşı ülkenin savunulması konusundaki sert ısrarları neticesinde tek başına Moğol ordusuna öncü olması için sürgün eder. Diğer önemli fonksiyonu da burada gerçekleşir. Temür Melik tereddüt etmeden emri kabul edip Cuci Han'ın üzerine gidip baskınlar verir. Daha sonra Hocent kalesine geçer. Onun görevi serinin ikinci romanı olan *Elveda Buhara*'da devam eder. Cuci Han'a karşı önemli başarılar elde etmesi ve düşmanı oyalaması yönüyle fonksiyonu daha da güçlenir.

2.3.3.3.3. İşlenişi

Temür Melik, romanın en güçlü oluşturulmuş norm karakteridir. Baş kahraman Sultan Alaüddin'in yanında yer alarak onu hem destekler hem de giriştiği işleri ve aldığı kararları sivri diliyle değerlendirir. Doğruyu buldurmak ve düşmanlara karşı Harzem ülkesini payidar kılmak için canını dişine takar. Ana vaka üzerinde yer aldığı süre boyunca ya Sultan'ı uyaran ya da ülkesini savunan konumdadır. Romanın ilk bölümünde "süvari" olarak tanıtılan Temür Melik, Celaleddin ile çıktığı av merasiminde

⁵⁰³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 36

bir yaban keçisinin peşine takılıp diğerlerinin izini kaybetmesiyle olay örgüsüne dahil olur. Yanında ona yoldaşlık eden köpeği Baydar da yer alır. Havanın kötü gidişatı nedeniyle bir mağara arayışında olan Temür Melik'in karşısına üç eşkıya çıkar. Aralarından Sarı Lagod adlı eşkıya ile vuruşur. İkisi de birbirlerinin sağlam silahşor olduklarını düşünür. Temür Melik, sadece kendisine has olan kılıç oyunu ile yenince Sarı Lagod, onun kim olduğunu anlar. "Yenildiğin için üzgün görünüyorsun." (...) "Niçin üzüleyim? Beni yenen alelaide bir silahşor olsa kahrımdan mutlaka öldürdüm. Ama Temür Melik ise..." (...) "İftihar ederim."⁵⁰⁴ Temür Melik, dahil olduğu ilk sahneden itibaren düşmanından bile saygı gören, iyi bir silahşor olarak şöhreti dilden dile dolaşan bir roman karakteri olarak işlenir. Güçlü kişiliği ve mert duruşu ile Sarı Lagod'u etkileyen Temür Melik, onu eşkıyalığı bırakıp kendilerine katılmasını ister. Üç ay boyunca bu teklifi düşünen Sarı Lagod, Temür Melik'in yanına giderek kendisinin ve Celaledin'in emrine girmeye hazır olduğunu bildirir. Temür Melik; Sarı Lagod, kardeşi Baytu ve dostu Kurtça'nın hayatına dokunarak onları eşkıyalıktan kurtarır.

Sultan Alaüddin'in daha önce veliaht ilan ettiği yakın dostu Celaledin'i azlettiğini duyunca üzüdür. Haberi Celaledin'e götürürken Sultan'ın vergi memurlarının halktan zulümle vergi topladığına şahit olunca onlara dersini verir. Sultan'ın huzuruna çıkınca da durumu açıklıkla dile getirmekten çekinmez: "Yine de söylemek istemiyordum ya mecbur oldum. Vicdan azabını yatıştıramadım artık, kendimi daha fazla gemleyemedim. Karşınızda bunun nasıl bir cüretkarlık sayılacağını bilmiyorum, cezam idam da olabilir. Tek istediğim Harzem ülkesinin izmihlale düşmemesidir. Bunu görmektense bin kere ölmeyi yeğ sayarım."⁵⁰⁵ Bu düşünceler içinde olan Temür Melik, adaletsiz vergi alımından, halkın dua ile değil beddua ile devleti andığından ve fakirliğin arttığından dem vurarak devlet yönetimini eleştiren sorular sorar: "Sultana sual sormanın nelere mal olabileceğini bilmez değildi. Fakat bugün, bütün düşüncelerini Sultanın önüne boşaltmaya kararlıydı."⁵⁰⁶ Temür Melik, inandığı yolda yürüyen ve gördüğü yanlışın hep karşısında duran bir norm karakter olarak işlenmeye devam eder.

⁵⁰⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 9

⁵⁰⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 35

⁵⁰⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 40

Sultan'ın etrafını abluka altına alan Kıpçaklar Temür Melik'in Sultan'ı etkileyen sözlerine karşın onu iftiralarla yaftalamaya çalışır: “Temür Melik, oğlunuz Celaleddin'le çoktandır kumpas kurdu, fesat kazanı kaynatmak isterler. Kıpçak ellerine sefer yapmamızı önlemeye çalışırlar. Çünkü Celaleddin de Temür Melik de Türkmenlerdendir. Bize kin tutarlar.”⁵⁰⁷ Temür Melik ve Celaleddin'in onlara kin tutmasının sebebi ırklarından dolayı değil yanlış savunup ülkeyi uçuruma sürükledikleri içindir.

Sultan Alaüddin, Semerkand Valisi olan damadı Osman Han'ın isyan üzere olup halkı kendisine karşı galeyana getirdiği haberini alınca Semerkand'a varır. Osman Han'a gereken cezayı verdikten sonra Kıpçakların Semerkand halkının cezalandırılmasını istemesine karşı çıkar. İkazında ısrarcı olunca Sultan, onu zindana atar. Temür Melik, doğrunun yanında, zulmün karşısında yer alarak kendi ayakları ile zindana gider. Bir müddet zindanda kaldıktan sonra Sultan Alaüddin'in Celaleddin sayesinde hala zindanda oluşunu hatırlayışıyla çıkış emrini verir: “Onun için gözükmeyiz. Biz sadece bir parça korkutmak istemiştik. Yoksa ihtiyacımız vardır. Çıksın, ferman ediyorum. Tekrar yanı başımızdaki hizmetine dönsün.”⁵⁰⁸ Sultan, Temür Melik'e kızıp onu cezalandırmak istese de ona olan muhabbeti hala devam eder. Onun uyarılarına, önerilerine, düşmana karşı mücadelesine ihtiyaç duyar.

Temür Melik, Sultan Alaüddin'e hiç kırgınlık duymadan kendisine ve ülkesine hizmet etmeye kaldığı yerden devam eder. Dilinin sivriliginden zindana atılmış olsa da yine doğru bildiklerini aktarmaktan vazgeçmez. Sultan'ın Moğolların üstüne gitme planında olmasından dolayı Deli Derviş'in Cengiz Han ile ilgili söylediklerini Sultan'a bildirerek seferden vazgeçirmeye çalışır. Fakat Sultan yine kulak vermez. Temür Melik, Celaleddin ile bu hususu konuşur: “Korkun. Olmasına korkunç, ama esas korkunç olan, uyuyan yılanın kuyruğuna basmak üzere harekete geçmemizdir. İnan, korktuğum için söylemiyorum. Bilirsin, canımdan başka birşeyim yoktur ve bilirsin, canıma da kıymet vermem. Korkum Harzem ülkesinin bir idari hata yüzünden yıkılmasıdır.”⁵⁰⁹ Temür Melik'in bu düşünceleri gelecekte haber verme niteliğindedir. Romanın başından beri

⁵⁰⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 46

⁵⁰⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 77

⁵⁰⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 87

çeşitli uyarılarda bulunarak ülkenin geleceği ile ilgili korkularını her defasında dile getirir. Koktuğu başına gelir. Yapılan bir idari hata ile yıkılışın fitili ateşlenir.

Sultan Alaüddin, tüm uyarılara rağmen sefer kararından dönmez. Önce Kıpçak ellerine giderek Karahitaylara dersini verecektir, sonra Cengiz Han'ın üzerine yürüyecektir. Temür Melik ise alınan kararı tasvip etmese de Sultan'ın emrine uyar ve ülkesi için peşinden gider. Fakat Kıpçakların ordunun iki kolunu da Kıpçak kumandanların yönetmesini isteyince Temür Melik, kendilerine ihtiyacın olmadığını belirterek Sultan'dan iznini isteyerek tepkisini koyar. “Bu topraklar mademki Kıpçaklarındır ve bizi mademki kendilerinden saymıyorlar, varsınlar aralarında davalarını halletsinler. Sultanımdan bu yolda ferman istiyorum.”⁵¹⁰ Sultan Alaüddin, Temür Melik'i yatıştırmak için ordunun bir kolunu onun kumanda etmesini ister. Temür Melik ise Celaleddin varken kendisini o makama layık görmez. Karahitaylara diye niyetlenir fakat yolda bir köyün Cuci Han tarafından basılıp yakıldığını öğrenince peşine düşer. Bir müddet Cuci Han'ın ordugahını gözetlerler ve sabaha karşı saldırırlar. Fakat Cuci Han olacaklardan haberdar olur ve ordugahı önceden terk eder. Sultan, Cuci Han'ın peşinden gitmek ister. Kararından döndürmeye çalışan Temür Melik'i tekrar cezalandırma düşüncesi ile ona Cengiz Han'a karşı öncülük vazifesi verir. Sultan'ın kabul etmeyeceğini düşündüğü Temür Melik, hiç tereddüt etmeden emri kabul eder. Sultan, Temür Melik'in bu itaatkâr davranışına karşı onun hakkındaki düşüncelerinden utanır.

Temür Melik, on yiğitle birlikte öncülük etmek için yola koyulur. Ormanlık alanda beş Moğol askerleriyle vuruşması sonucu haberi Sultan'a iletirler. Cengiz Han, artık bu tarz tacizlere dayanamaz, bekleyiş içerisinde olduğu kabuğundan çıkarak Harzem ülkesinin üzerine gider. Sultan Alaüddin ise Kıpçakların sözlerine itimat ederek kalede kalarak savaşmayı seçer. Temür Melik bu zamana kadar kullandığı eleştirel üslubun üstünde bir sert çıkışla bu kaçış planını “ihamet” olarak nitelendirir. Çünkü kaleye sığınmadan düşmanla sahrada savaşmanın zafer getireceğine inanır. Temür Melik'in bu son yükselişi Sultan'ın kendisini gözden çıkarmasına neden olur. Onu, bu sefer Cengiz Han'ın ordusunu bulup baskın vermesi için gönderir. Temür Melik, yine tereddüt etmeden emri yerine getirir ve Cengiz Han'ın ordugahını bulup baskın verir.

⁵¹⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 91

Daha sonra Hocent Kalesi'ne geçer. Burada kaldığı süre boyunca Cuci Han'a karşı ara ara baskınlar vererek düşmanı oyalamaya ve bıktırmaya çalışır. Tek başına verdiği bu mücadele romanın ikinci serisi olan *Elveda Buhara*'da da devam eder.

2.3.3.3.4. İç ve Dış Diyaloglar

Temür Melik'in olay örgüsü içindeki diyalogları oldukça geniş yer tutar. Onun karşılıklı konuşmaları daha çok romanın protagonisti Sultan Alaüddin ile. Sultan'la olan diyalogların çoğu onun sözlerini ve aldığı kararlarını eleştirmek, gerçeklerle yüzleştirmek üzerine kuruludur. Sultan'ın oğlu Celaledin ve ormanda tanıştığı eşkıya Sarı Lagod ile olan diyalogları da romanda önemli bir yere sahiptir. Temür Melik'in diyalogları hem kendisini hem de diğer ilişki halinde olduğu karakterlerin tanıtımı özelliğini de gösterir.

Romanın birinci bölümünde, av için gittiği ormanda eşkıya Sarı Lagod ve arkadaşlarıyla olan karşılaşmasıyla sahne alır. Önce vuruşurlar daha sonra Sarı Lagod'un karşısındaki kişinin meşhur silahşor Temür Melik olduğunu anlamasıyla arkadaş olurlar. Sarı Lagod, kendi hayat hikayesini anlatır. Küçükken kaçırılan annesini arayış içinde olduğunu ve kaçıranlara karşı kin kustuğunu söyler. Temür Melik ise ona kininden uzaklaşarak doğru yola girmesini öğütler: “Evet, yıllar önce geçmiş bir hadise. Olan olmuş, intikam kurup asi olmaya ne hacet? Gel, orduya yazıl; talihin yardım ederse belki anneni kaçıranları da bulursun. Gayen hiçbir zaman intikam olmamalı. Kötü bir duygudur, inan ki... İnsanın akıllı hareket etmesini engeller, belaya düşürür, gözünü karartır.”⁵¹¹ Temür Melik, Sarı Lagod'un hem iyi bir insan hem de iyi bir savaşçı oluşundan hareketle daha manalı bir kılıç sallaması için onu orduya katılmaya davet eder.

Sultan Alaüddin'in oğlu Celaledin'i veliahtlıktan azlettiği ikinci bölümde, haberi alan Temür Melik, Celaledin'in yanına giderken Sarı Lagod da çıkagelir. Sultan Alaüddin'in vergi memurlarının adaletsiz vergi toplayışına şahit olan Temür Melik, kötü gidişatı Sarı Lagod'a anlatır. “Sonumuz iyi değil Lagod. Bu hale gelen bir devlet daha uzun müddet ayakta kalmaz.”⁵¹² İçinde bulunulan durumun eleştirisini yapan Temür Melik'in, vergi toplayan askerlerle kurduğu diyalog öğüt verir niteliktedir:

⁵¹¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 12- 13

⁵¹² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 28

“Merhametsiz olma,” (...) “Merhametsiz olmak Müslüman’a yakışan bir sıfat değildir. Kardeşlerini de en az kendin kadar düşünmelisin.” (...) “Bu benim kardeşim değil ki...” (...) “Ben Kıpçakım, bu adam ise Türkmen...” (...) “Aynı topraklar üstünde yaşıyorsunuz. Bu bile olmasa Müslüman olmanız yeter. Din kardeşliği öz kardeşlikten daha kavidir.”⁵¹³ Kıpçak askeri ile aralarında geçen diyalog ırkçılığın devlet içerisine işlediği ve bu ırkçı düşünceden kurtuluşun çözümü dile getirilir. Temür Melik, güzel sözden ve öğütten anlamayan Kıpçak askerine gereken dersi vererek Celaleddin’in yanına gider. Haberi iletir. Durumu karşılıklı konuşarak değerlendirirler: “Mesele bu değildir,” (...) “Ozlak Şah henüz çok küçük. Sanırım o zamana kadar Türkan Hatun vesayet edecek. O vakit ne olur bilir misin?” (...) “Tahmin ediyorum. Bütün devlet işlerine kadın parmağı karışır, asker memnun olmaz. Türkmenler belki de ayaklanır. Yahut memleketin her tarafında Kıpçak Hanlarının borusu öter.”⁵¹⁴ Temür Melik, azledilmesinin altında yatan asıl nedenini, Celaleddin de bunun doğuracak olduğu sorunları dile getirerek olayın daha iyi anlaşılmasını sağlar.

Sultan Alaüddin’in Temür Melik’i huzuruna çağırır. Celaleddin’in alınan karara tepkisi ve kendisinin pazarda Kıpçak askeriyle olan münasebeti değerlendirildikten sonra Sultan Alaüddin, sefer planını açıklar. “...Önce Karahitay ordusu, ardından Halife, sonra da küçük atlılar! Hepsine hadlerini bildireceğim. Dünyada benden büyük sultanın olmadığım ispat edeceğim.”⁵¹⁵ Temür Melik, sultanın kendisini üstün görüp kibirlenmesine dayanamaz, uyarıcı bir dille konuşmasını sürdürür: “El elden üstündür Sultanım. Kuvveti hakkında bir malumatınız olmadığı halde, düşmanı niçin küçümsüyorsunuz?” (...) “Yoksa benim Cihan Padişahı olduğuma inanmaz mısın?” (...) “Hazret-i Ömer kendisine her sabah ‘Ya Ömer, hesap gününü unutma, mağrur olma’ diye seslenecek bir adam tutmuştu. Boş gururun nelere mal olacağını biliyordu. Buna hiç kapılmadı ve ömür boyu adaletle hükmetti. Muvaffak oldu.” (...) “Yani ne demek? Benim zalim olduğumu mu ima etmek istersin?” (...) “Böyle birşeye kim cesaret edebilir? Ancak gurura kapılmanın yersizliğini haddim olmayarak hatırlatmak istedim. Sonra bir tacirin malının yarısını vergi diye almak gasptan gayrı birşey değildir.”⁵¹⁶ Temür Melik inandığı gibi konuşan, karşısındaki Sultan bile olsa doğruları

⁵¹³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 28

⁵¹⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 30

⁵¹⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 32

⁵¹⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 32- 33

söylemekten hiç kaçınmayan bir karaktere sahiptir. Bu karakterli duruşu Sultan Alaüddin’le olan diyalogunda net bir şekilde yansıtılır.

Temür Melik, Sultan Alaüddin ile olan diyalogunu sürdürür. Sultan, halkın içinde var olan huzursuzluğu bilir fakat neyden kaynaklandığını bulamadığını söyler. Temür Melik, bunun sebebini açıklar: “Sultanım, çoktandır halk arasına çıkmıyorsunuz. Eskiden ne güzeldi, adamlarınızı peşinize takar, çarşı Pazar dolaşırdınız. Halk tezahürat yapardı.” (...) “Bugün de yapıyorlar.” (...) “Haklısınız, yapıyorlar. Ancak ikisi arasında büyük farklar var. Dün içten gelen bir sevgi ile yapıyorlardı, bugün ise Kıpçak muhafızlarının kırbaçlarından korktukları için yapıyorlar.” (...) “Öyle mi dersin?” (...) “Evet Sultanım, halk içine karışsanız siz de bunu anlayacaksınız.” (...) “Aralarına adamlar salıyorum.” (...) “Huzursuzluğun bir sebebi de budur zaten. Adamlarınız yalan yanlış ihbarlarla masum vatandaşların zindana girmesini temin ediyorlar. Devlet otoritesini kendi şahsi husumet veya menfaatlerine alet ediyorlar.”⁵¹⁷ Temür Melik, tüm açık sözlülüğüyle gerçekleri eleştirel bir dille fark ettirip Sultan’ı uykudan uyandırmak ister. Ana vaka üzerinde “uyaran bir el” olarak işlenen Temür Melik, Sultan’ın düşüncelerini ve alacak olduğu kararları irdeleyerek kendisini sorgulamasını ve yanlışın içinde olduğunu anlamasını ister.

Sultan Alaüddin, tüm bu huzursuzluğunu gidermek için bir sefer düzenleyip zafer kazanmayı düşünür. İlk başta Kıpçak ellerine gidip Karahitaylarla mücadele etmeyi daha sonra Halife Nasır’a karşı savaşmayı düşünür. Temür Melik, yine uyarıcı yönünü ortaya koyar: “Ben Halifeye karşı savaşacağım.” (...) “Bütün İslam alemini aleyhimize çevirerek böyle bir harekete niçin gireceksiniz?” (...) “Umrumda değil” (...) “Üstünüze gelirlirse de mi?” (...) “Bana kılıç çekene kardeşim demem.” (...) “‘Ümmetimin ihtilafı rahmettir’ diyen hadise rağmen mi?”⁵¹⁸ Temür Melik, meselenin dini boyutuna da değinerek alınacak yanlış kararların daha kötü sonuçlar getireceğini dile getiren sözleriyle Sultan’ı etkilemeye çalışır.

Sultan Alaüddin, damadı Osman Han’ın isyan ettiği haberini alır ve Semerkand’a gider. Damadını cezalandırır. Kıpçak Hanları Semerkand halkının da kılıçtan geçirilmesini isteyince Temür Melik, yine inandığı şekilde tepkisini ortaya

⁵¹⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 34- 35

⁵¹⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 40

koyar: “Kıpçak Hanın çok hızlı, Sultanım, ben onların fikrinde değilim. Halk zulüm altında ezilmiştir. Adaletle hükmetmek gerek. Böylece saflarımıza çekebiliriz. İsyan katılanlar bile nedamet bekler.” (...) “Belki halkı affedebilirim, ama asileri asla! Boyunları vurdurulacaktır.” (...) “Öldürülecek her asinin çocuğu, Sultana ve devletine düşman olacak, babasının veya yakınının intikamıyla dolu büyüyecektir. Eline fırsat geçince de saldıracaktır.”⁵¹⁹ Temür Melik, Kıpçakların tesiri altında olan Sultan’ı kendi düşüncelerine çekmeye çalışsa da başarılı olamaz. Haddini aştığını düşünen Sultan, onu zindana gönderir. Yanında asker olmadan kendi ayakları ile zindana giden Temür Melik yaşananları sorgular: “Suç işlediğini hatırlamıyordu. Oysa zindanlar suçluları cezalandırmak için yapıldı. Suçlu değilse, burada ne işi vardı? Kalbini dinledi. Suçluluğun verdiği rahatsız edici, yapışkan hislerden eser yoktu. Her zamanki gibi vatan aşkı, din gayreti doluydu. Peki, ama şu gıcırdayan demir kapı iyi hislerinin mükafatı olarak mı üstüne kapanmıştı?”⁵²⁰ Romanda daha çok diyalogları ile yer alan Temür Melik’in yer yer monologlarına rastlanır. Onun kendisini ve ülkesini hesaba çekip içsel değerlendirme yaptığı monoloğu zindana atılmasıyla verilir.

Bir süre zindanda kalan Temür Melik, Sultan’ın onu yanında görmesini istemesi üzerine çıkarılır. Çünkü düşman ellerine sefer düzenlenecektir ve Temür Melik’e de ihtiyaç duyar. Temür Melik, zindanda tanıştığı Deli Derviş’ten Cengiz Han’la ilgili öğrendiklerini anlatmak isterken Sultan Alaüddin, susturmak ister. Temür Melik, daha zindandan yeni çıkışına aldırmadan yine düşündüklerini olduğu gibi aktarmaya devam eder: “...Bugün bizi konuşturmazsanız yarın vuku bulacak her mesuliyetin bütün ağırlığım peşinen omuzlarınıza almış olursunuz. Bunu istiyor musunuz?” (...) “Bir sultan, elbette hareketlerinden ancak kendine karşı mesuldür.” (...) “Yanılıyorsunuz, Sultanım, bir sultan kendinden önce Cenab-ı Allah’a karşı mesuldür.”⁵²¹ Temür Melik’in bu sözlerinden sonra Cengiz Han’la ilgili bildiklerini anlatsa da Sultan Alaüddin kendisine vakit kaybettirdiğini düşünerek söylediklerine önem vermez. Sultan’ın bu duruşundan hareketle Celaledin ile olan diyalogunda eleştirel yaklaşımına devam eder: “Sırmalara garkolmuşuz, saraylarda yaşarız. Cengiz bir ayı postunda uyurken, biz kuştüyünden döşek beğenmeyiz. Cengiz basit çorbalarla karnını

⁵¹⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 59

⁵²⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 65

⁵²¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 83

doyururken, biz yemek seçeriz. Korkunç!...”⁵²² Cengiz Han’la kendilerini karşılaştırarak içinde bulundukları durumun vahametini dile getirir. Daha sonra Sultan Alaüddin’in değişimine değinir: “...Biliyorsun son yıllarda hayli değişti. Sık sık toy bir delikanlı gibi heyecanlanır oldu. Bir anda veliaht değiştirebilecek kadar acele karar veren Sultan, bir anda kadın telkiniyle muharebeye girmeyi göze alabilen Sultan artık...”⁵²³ Bu diyaloguyla da Sultan Alaüddin’in değişimi vurgulanarak roman boyunca devam ettirdiği karakterin tanıtımı yapılır. Aynı zamanda diyaloglarında Deli Derviş’ten öğrendiği bilgilerle Cengiz Han’ın tanıtımına da yer verilir.

Sultan Alaüddin, Kıpçak ellerine giderken aklını kaplayan Cengiz Han’la ilgili düşünceleri vardır. Bu düşüncelerden sıyrılmak için Temür Melik’e kendini yüceltecek sözler söyler. Temür Melik yine kendisine düşeni yapar, Sultan’a uyarın dille karşılık verir: “Şunca askeri mağlup edecek güçte bir ordu yeryüzünde mevcut mudur?” (...) “Kendinizde kuvvet vehmedip gururlanmak yerine, tedbir düşünmek evladır, Sultanım!...”⁵²⁴ İsteddiği cevabı alamayan Sultan, daha fazla karşılık vermeden yola devam eder. Güzergâh üzerinde Moğolların bir köyü yakıp yıktıklarına şahit olunca Sultan, peşinden gitmek ister. Fakat Temür Melik ve Celaleddin önce Kıpçak ellerine gidilmesini söyler. Kararında ısrarcı olan Sultan Alaüddin, oğlunun da aklını çeldiğini düşünerek Temür Melik’e ceza amaçlı Cuci Han’ın ordugâhını bulması ve öncülük etmesi için önden gönderir. Görevi kabul etmeyeceğini düşünen Sultan yanılır: “Başüstüne Sultanım.” (...) “Kabul ediyorsun demek?” (...) “Niçin etmeyeyim? Ben bu İslam ordusunun her kademesinde hizmet etmeyi ibadet telakki ederim. İdarecisi kim olursa olsun, her Müslüman Allah rızasını kazanmak için cihada çıkar. Böyle bir ordunun her kolu sevapta birdir.”⁵²⁵ Temür Melik, her ne kadar Sultan’ın kararlarına eleştirel yaklaşıp uyarılarda bulunsada o, yine Sultan’ına gönülden bağlıdır. Sultan’a hizmeti dinine hizmet olarak görür ve bu anlayışla yaşar.

Temür Melik, verilen görevi yerine getirir, Cuci Han’ın yerini tespit edip orduya döner. Cuci Han’la meydan savaşı yapılır. Fakat Cuci Han geri çekilir. O yıl içerisinde savaş istemeyip karşılık vermeyen Cengiz Han ise bir yıl aradan sonra Harzem üstüne sefere çıkar. Uyuyan yılanı uyandırıp üstüne çeken Sultan Alaüddin, bu sefer kalede

⁵²² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 86

⁵²³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 86

⁵²⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 89

⁵²⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 104

kalarak savaşılmamasını isteyen Kıpçakların sözlerine itimat eder. Temür Melik, roman boyunca Sultan'ın aldığı kararlara ve Kıpçakların sözlerine verdiği tepkilerin en sertini verir. "İhanettir!" (...) "Kıpçak Hanının sözleri. Besbelli ihanettir. Yoksa hiçbir akıl sahibi düşmanın kale önüne kadar gelmesini tavsiye edemez. Moğolları tanıyanlar bilir. Geçtikleri yerlerde taş üstünde taş, omuz üstünde baş komazlar. Bunlar Harzem halkına zulmetmeyi nasıl teklif edebilirler?" (...) "Karılar gibi kale arkalarına saklamaya tenezzül etmem. Boş durmaktansa düşmanla vuruşmayı yeğ tutarım. Candan geçmeyenin aramızda işi yoktur."⁵²⁶ Sultan Alaüddin, düşmanla vuruşarak savaşmayı isteyen Temür Melik'i bin kişi ile birlikte Cengiz Han'ın ordugahını basması için gönderir. Temür Melik'in Sultan'la olan diyalogu bu sözlerle son bulur.

2.3.3.3.5. İlişkiler Ağı

Temür Melik'in olay örgüsü içinde dahil olduğu ilişkiler ağı geniştir. Merkezinde Sultan Alaüddin'in yer aldığı bu ağı çevresinde de Şehzade Celaledin, Sarı Lagod ve Deli Derviş yer almaktadır. Düşman ağı içerisinde ise Cuci Han, Türkan Hatun ve diğer Kıpçak hanları vardır.

Sultan Alaüddin ile olan ilişkisi diğer roman karakterlerine göre daha yoğundur. Sultan'ın yanında yer alarak ona gönülden bağlılıkla hizmet eder. Sultan'ın eksiklerini tamamlama ve onu geliştirme üzerine kurulu bir ilişkisi vardır. Yazar Sultan Alaüddin'in oğlu Celaledin'i veliahtlıktan azlettiği sırada Temür Melik'in takındığı tavırdan hareketle aralarındaki ilişkiyi okuyucuya aktarır: "Temür Melik sanki taş kesilmişti. Bacaklarını germiş, bakışlarını Kıpçak süvarilerine mıhlamıştı. Bu eski bir alışkanlıktı onun için. Temür Melik'in yanında kendisini bütün tehlikelerden uzak görüyordu. Onun için de yanından ayırmak istemiyordu."⁵²⁷ Sultan Alaüddin için Temür Melik'in yanı en güvenilir yerdir. Temür Melik için de ülkesine ve milletine hizmet edebileceği yer Sultan'ın yanıdır. Sultan Alaüddin, Temür Melik'e o kadar güvenir ki "huzuruna kılıcıyla girme izni bulunan nadir kumandanlar arasında"⁵²⁸ yer alır. Fakat Temür Melik'in inandığı gibi sözünü sakınmadan konuşması ve Sultan'ın kararlarını eleştirip onu uyarması ile aralarındaki bu hoş muhabbet bozulur. Temür Melik'in roman boyunca Sultan'la olan ilişkisi uyarı ve eleştiriler üzerinedir. Sultan'ın

⁵²⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 157

⁵²⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 23

⁵²⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 47

Kıpçaklara uyarak aldığı kararlarda ve düşmana karşı atılacak adımlarda gördüğü yanlışları dile getirmekten çekinmez. Ara ara bu pervasızlığından dolayı Sultan tarafından sert uyarılar yese de o Sultan'ın emirlerinden ayrılmaz, hizmet etmeye devam eder.

Bu ilişkiler ağının içinde yer alan diğer karakterlerden birisi de en yakın dostu Sultan Alaüddin'in oğlu Celaleddin'dir. Sultan'ın Celaleddin'i veliahtlıktan azledip küçük oğlu Ozlak Şahı veliaht ilan etmesini tasvip etmez. Böyle bir durumda kimin yanında olacağını Sarı Lagod'la olan konuşmasında açıklar: “Elbette, yerim Şehzade Celaleddin'in yanı olacaktır. Ozlak Şah henüz bir bebek; bize akli başında serdar lazım.”⁵²⁹ Aralarındaki bu dostane ilişki Sultan Alaüddin'in monoloğunda da yer verilir. Verdiği karardan sonra Temür Melik'in tepkisini düşünür: “Acaba yeni kararını nasıl karşılayacaktı? Yüzünden düşen bin parça olduğuna göre memnun olmadığı anlaşılıyordu. Zaten memnun olmasını bekleyemezdi. Celaleddin'in çok yakın arkadaşıydı. Celaleddin kendisine isyan ederse Temür Melik acaba kimin tarafını tutardı? Şüphesiz Celaleddin'in!”⁵³⁰ Temür Melik'le Celaleddin, Harzem ülkesine ve milletine hizmet etme aşkıyla birlikte mücadele eden iki dosttur. Gelişen olaylara ve alınan kararlarla aynı tepkiyi verirler. “...onun düşündüğü gibi Temür Melik düşünür, Temür Melik'in düşüncesini o paylaşırdı. Yapışık kardeş gibiydiler.”⁵³¹

Romanın ilk bölümünde ormanda karşılaştığı eşkıya Sarı Lagod da ilişkiler ağına dahil olur. Temür Melik önce kılıcıyla sonra da sözleriyle ders verir. Bu sözlerinden etkilenen Sarı Lagod, bir zaman sonra Temür Melik'i bulur: “Bir gün seni bulmamı söylemiştin. Sözünü kalbimde mükaddes bir emanet, tutuşan bir meşale gibi sakladım. Aradan üç ay mı geçti, geldim işte. Emirlerinize muntazarım. Senin ve Sultanımız Celaleddin'in öl dediğiniz yerde ölmeye and içtim.”⁵³² Çatışmayla başlayan ilişkileri arkadaşlık ilişkisine dönüşür. Harzem ülkesinin düşmanlarına karşı birlikte hareket ederler.

Sultan Alaüddin'e karşı sözlerini sakınmadan konuşması zindana atılmasına sebep olur. Zindanda tanıştığı Deli Derviş'le birlikte ilişkiler ağı genişler. Kendisinden

⁵²⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 12

⁵³⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 23

⁵³¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 112

⁵³² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 30- 31

Cengiz Han’la ilgili önemli bilgiler edinir. Deli değil veli olduğunu düşündüğü bu adamı zindandan çıktıktan sonra ilim merkezi olması planlanan Semerkand’a getirtir. Aralarında kurulan bu zindan arkadaşlığı ile Deli Derviş’in bilgi ve tecrübelerinden yararlanır.

Bu ilişkiler ağını dışında kalan karşı güç konumunda olan kişi ise Cengiz Han ve oğlu Cuci Han’dır. Sultan Alaüddin’in yoğun ısrarları neticesinde Moğollara karşı savaş açılır. Temür Melik, baştan beri uyuyan yılanı uyandırmamanın peşinde olsa da kendisini savaşın içinde bulur ve ülkesini korumak için canını hiçe sayar. Sultan’ın emirleri doğrultusunda Cuci Han’a baskınlar verir ve Moğol askerlerinin gücünü kırmasını sağlar. Aralarındaki bu mücadele *Buhara Yanıyor* romanında devam eder.

2.3.3.4.SARI LAGOD

2.3.3.4.1. Tanıtma

Sarı Lagod, uzun bir süre eşkıya olarak yaşamını sürdüren, daha sonra Temür Melik’le karşılaşip onun sözlerinden etkilenerek kendisinin ve Celaleddin’in hizmetine giren, iyi kılıç kullanan bir silahşordur. Romanın ilk bölümünde kardeşi Baytu ve dostu Kurtça ile birlikte ormana ava giden Temür Melik’in önünü kesmeleriyle ana vaka üzerindeki yerini alır. Sarı Lagod, eşkıyalık yapar fakat özünde iyi bir insandır. Onun eşkıyalığı fakire ve mazluma değil zengine ve zalimedir. Temür Melik’in kıyafetlerine bakarak zengin olduğunu düşünerek atını ve çizmelerini almak ister. Onun meşhur Temür Melik olduğunu anlayınca af diler. Aralarındaki arbedenin yerini muhabbet alır. Sarı Lagod kendisini tanıtır. On yaşında iken küçük atlılar tarafından babası öldürülüp annesi ve kardeşi kaçırılınca kendisi yalnız kalır. Bir müddet Karahitaylara ve Kıpçaklara hizmetkârlık yaptıktan sonra Harzem askerlerinin kendi yanlarına almasıyla kılıç kullanmayı öğrenir. Daha sonra annesinin intikamını almak için dağlara çıkar. Temür Melik’e kendisini şu ifadelerle anlatır: “Çekilir hayat değil benimki, ama mecburum. Kendime bir dünya kurdum kendimce. Yaşayıp gidiyorum. Doğru yol değildir belki, ama çaresizim. Bu dağlarda, şu ormanlarda başka türlü yaşayamam. Allah şahidimdir ki, mazlumun ahını bilerek almış değilim. Benim işim zenginlerle. Ticarete çıkan kervanlar basarım, yağma ederim. Sonra da ganimetin çoğunu fakir halka dağıtırım. Halk beni sever, ben de halkı severim. Onlarla içli dışlıyız. Hiçbiri ele

vermeyi düşünmez.”⁵³³ Sarı Lagod, Robin Hood’da benzer. Zenginden alıp fakire verir, halkın sevgilisi olur. Temür Melik, yıllar önce olanlar için asi olmaya gerek olmadığını, daha manalı bir yaşaması için orduya yazılıp annesini öyle aramasını teklif eder. Temür Melik’ten ve sözlerinden etkilenen Sarı Lagod, yaklaşık üç ay sonra onun ve Celaledin’in hizmetine girer. Temür Melik’in yanından ayrılmaz, nerede bir görev olsa birlikte giderler. Cuci Han ve Cengiz Han’ın askerleriyle olan mücadelede önemli işler başarır.

2.3.3.4.2. Fonksiyonu

Sarı Lagod, romanın başında babasını öldüren, annesini kaçıranlardan intikam alma hırsıyla dağlara çıkmış bir eşkıya iken Temür Melik sayesinde Harzem ordusunda hizmet eden inançlı bir asker olur. “...Emirlerinize muntazarım. Senin ve Sultanımız Celaledin’in öl dediğiniz yerde ölmeye and içtim.” (...) “Yakında senin gibi vefakâr arkadaşlara çok ihtiyaç duyacağa benzeriz. Varol, hizmetin çok makbule geçecek.”⁵³⁴ Onun fonksiyonu Temür Melik’le güçlenir. İçinde bulunan hırs ve adanmışlığı ile iyi kılıç kullanan bir silahşor olması Temür Melik için önemli olan özelliklerindendir. Temür Melik’in yanında yer alarak Sultan’ı ve Harzem ülkesini içerde ve dışarda olan düşmanlara karşı korumakla, düşmana karşı en ön safta savaşmakla görevlidir.

2.3.3.4.3. İşlenişi

Sarı Lagod, yanında bulunan kardeşi Baytu ve arkadaşı Kurtça ile birlikte romanın ilk sahnesinde dağ eşkıyası olan bir karakter olarak yer alır. Ormanda avlanmakta olan Temür Melik’i soymaya kalkışır. Onu tanımaz ama Temür Melik onu tanır: “Ha... Şu eşkıya kırmaları, ne istiyorsunuz?” (...) “İsmimi duymamış olacaksın delikanlı. Yoksa korkudan ölüp gitmen gerekirdi.” (...) “Yok, ismini çok duydum, ama davulun sesi uzaktan kaba gelir. Nice yiğit olduğunu, şuracıkta anlayacağız.”⁵³⁵ Sarı Lagod eşkıyalıkla ün kazanmış biri olarak ilk sahnede işlenir. Karşısındaki kişinin Temür Melik olduğunu, ona özgü olan kılıç oyununu yapması ile anlar. Onunla dövüşüp kendisini yendiği için mutlu olur. Havanın kötü olmasıyla birlikte Sarı Lagod’un kaldığı mağaraya giderler. Sarı Lagod kendi hayat hikayesini anlatır. Romana dahil olduğu ilk

⁵³³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 11

⁵³⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 31

⁵³⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 7

sahnede “Bu ormanların sahibiyiz.”⁵³⁶ diyerek azgın bir eşkıya izlenimi verilse de Temür Melik’le tanıştıktan sonra bütün yelkenlerini indirir. O sert ve kötü görünümlü eşkıya kişiliğinin altında, iyi kalpli, mert ve cesur bir silahşor yatar. Onun dağ eşkıyası olmasının sebebi zamanında ailesine yapılanlar ve annesini arayış içerisinde oluşundandır. İntikam ve kine bürünen kişiliğini Temür Melik sayesinde bir kenara bırakır ve bu öfkesini bir amaç uğruna hizmet ederek gidermeye çalışır. Temür Melik, Celaledin’in yanına giderken Sarı Lagod çıkagelir. Kendisin verdiği öğütlerin tesirinde kalarak orduya katılma davetine karşılık verir ve Harzem ‘den yana olur. Celaledin’in huzuruna çıktıkları zaman da dile getirilir:

“Yanındaki kim?”

“Ha, bu mu? Meşhur Karakum eşkıyası Sarı Lagod...”

“Vay!”

“Bizden yana, nedamet etti.”

“Allah günahlarını affetsin.”⁵³⁷

Romanın dördüncü bölümünde kardeşi Baytu’yu da yanına alarak Celaledin’in huzurun giderek onun hizmetine girer. Daha sonra Karahitayların üzerine gitmek için çıkılan seferde Celaledin ve Temür Melik’in yanında yer alarak işlenmeye devam eder. Altıncı bölümde birlikteliğin pekiştiğini Semerkand’da iken üçü birlikte ava gidişlerinde görülür. Hatta bu av dönüşü Sultan Alaüddin’in etrafını saran atlıları fark edip hepsini öldürürler. Sultan’ı düşmanlara karşı birlikte savunup eksik yönlerini tamamlarlar.

Temür Melik, Sultan Alaüddin’in kararlarına olan eleştirisinin dozunu artırınca Sultan’ın öfkesini üzerine alır ve onu Cengiz Han’ın üzerine gönderir. Romanın dokuzuncu bölümünde Temür Melik’in yanında yer alan Sarı Lagod da Cengiz Han’a baskın vermek için hazırdır. Birlikte ordugahı basarak Cengiz Han’ın gücünü kırmaya çalışırlar. Sarı Lagod, nedamet edip Harzem ordusuna katıldığı günden bu yana Temür Melik’in yanından ayrılmamış, onunla birlikte Sultan’ın emirlerini yerine getirip Harzem ülkelerini Moğollara karşı korumaya gayret etmiştir. Bu gayretini en son Hocent Kalesi’ne gidip oradan Cuci Han’a karşı mücadeleyi Temür Melik’le devam

⁵³⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 7

⁵³⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 29

ettirir. Onun bu hizmet aşkıyla Moğollara karşı olan mücadelecî ruhu romanın devamı olan *Elveda Buhara*'da da işlenmeye devam eder.

2.3.3.4.4. İç ve Dış Diyalog

Sarı Lagod'un ana vaka üzerinde çok fazla diyalogu yoktur. En sık diyalog halinde olduğu kişi Temür Melik'tir. Romana dahil olduğu ilk andan itibaren Temür Melik'le diyalog halindedir. Sarı Lagod'un Temür Melik'i soymak istemesiyle kılıçlar çekilir. Aralarındaki diyalog Sarı Lagod'u tanıtıcı niteliktedir: "Fenaya benzemiyorsun." (...) "Sen de iyisin; böylesi daha işime geliyor. Söyle adamlarına, açık dursunlar. Kalleşlikten nefret ederim." (...) "Yanılıyorsun. Bizde bir an'ane vardır. Biri dövüşürken diğerleri seyrederek. Teke tek..."⁵³⁸ Sarı Lagod'un bu sözleri eşkıya olmasına rağmen düşmana karşı bile mertçe dövüşen bir silahşor olduğunu gösterir. Namı her yana yayılmış bir silahşor olan Temür Melik'i ilk başta tanımayan Sarı Lagod, onun kendisine yaptığı kılıç oyunuyla kim olduğunu anlar ve ondan af diler. Temür Melik'in de kendisine sağ duyulu yaklaşması ile birbirlerine ısınırlar. Dövüştükten sonraki aralarında geçen diyalog ile Sarı Lagod okuyucuya tanıtılır. "Ben henüz on yaşında idim." (...) "Annem ve babamla birlikte steplerin eteğinde küçük kulübecikte yaşıyorduk. Rahattık. Hayvanlarımız vardı. Boş zamanlarda babam ava çıkardı." (...) "Bir gün baktık, stepler atlılarla doldu. Bağıra çağıra üstümüze geldiler. Çadırımızı söktüler. Babamı öldürdüler. Benden beş yaş küçük kardeşim Baytu ile anamı kaçırdılar. Yapa yalnız kaldım." (...) "Kimin askeriydi?" (...) "Bir türlü öğrenemedim. Şimdi bile öğrenebilsem hayatımın yarısını seve seve feda edebilirim. Öğrenemedim. Küçük atlara binmişlerdi. Çoğunun çenesinde birkaç kıldan ibaret sakallar vardı. Saçları örgülüydü."⁵³⁹ Sarı Lagod'un romanın birinci bölümünde Temür Melik'le olan diyalogunda hem kendisi hem de roman boyunca Harzemlerin başına bela olacak küçük atlılar olarak adlandırılan Moğollar tanıtılır.

Temür Melik'le kurduğu diyalog neticesinde sözlerinden etkilenen Sarı Lagod, romanın ikinci bölümünde eşkıyalığı bırakıp kendisinin ve Celaleddin'in hizmetine girdiğini bildirir. Bu düşüncelerini daha sonra Celaleddin'le olan diyalogunda da dile

⁵³⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 7- 8

⁵³⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 10

getirir: “Kardeşim Baytu ile birlikte hizmete girdik. Eğer kabul ederlerse ömrümüz oldukça Celaleddin’e köle olmak isteriz.”⁵⁴⁰

Sultan Alaüddin’in Karahitaylar üzerine çıktığı seferde güç gösterisi içinde oluşu Temür Melik’le olan diyalogunda gösterilir: “Sultanın maiyetine bak. Sarı Lagod, işe yaramayan bir sürü...” (...) “Oysa boğanına da düşkün değil” (...) “Orası gerçek, ancak düşmanlarına gösteriş yapmak ister.” (...) “Debdebeli mutfığıyla mı?” (...) “Debdebeli mutfığı, süslü çadırı ve hizmetkarlarıyla!..” (...) “Allah Allah!..”⁵⁴¹ Sarı Lagod’un roman boyunca olan diyalogların neredeyse hepsi Temür Melik’le gerçekleşir. Diyaloglarında kendisini ya da diğer roman karakterlerini tanıtıcı ifadeler kullanır. Bunların dışında gerçekleşen ikili konuşmalar hep kısa sözcük ve sözcük gruplarından oluşur. Cuci Han’a karşı giriştikleri savaşta “Vur, Temür Melik!” (...) “Vur, kartalım!..” sözleri, daha sonra Temür Melik’in tekrar Cuci Han’a baskın vermeyi düşündüğünde “Ben varım.” Demesi gibi kısa ve net cümleler kurarak sadece görevine, ona yüklenen sorumluluğa odaklanır. Lafla değil icraatla kendisini gösterir. Onun içindir ki Temür Melik’le olan diyalogunun dışında başka diyalogu yoktur.

2.3.3.4.5. İlişkiler Ağı

Sarı Lagod, romana dahil olduğu ilk bölümden itibaren roman karakterleri ile olan ilişkiler ağı geniş değildir. Birinci bölümde kendisi de dâhil kardeşi Baytu, arkadaşı Kurtça ile birlikte üç kişilik bir ağ içerisinde. On yaşlarında iken babasını kaybedip annesinin ve kardeşinin kaçırılmasıyla yalnız kalmış. Daha sonra ailesinin intikamını almak amacıyla dağlara çıkmış, kardeşi Baytu’yu bulmuş ve çevresini eşkıyalık yapacak arkadaşlarla doldurmuştur. Daha sonra bu ağ zayıflamıştır. Bunu Temür Melik’e anlatır: “Kalabalıktık. Yirmi kişi kadar. Ama biri ihanet etti, adamlarımı kandırdı, atları da alıp kaçtılar. Elimizde şu gördüğün attan başka bir şey kalmadı. Tam yarım saat peşinden geldik. Atının koşumları ve üstündeki elbiseler fakir olmadığımı gösteriyordu. Yalnız olduğunu anladıktan sonra da saldırdık.”⁵⁴² Sarı Lagod’un yaşam hikayesini dinleyen Temür Melik, onun iyi niyetli, cesur bir silahşor olduğuna kanaat getirir. Böylece Sarı Lagod’un üç kişilik olan ilişkiler ağına Temür Melik de dahil olur. Aradan aylar geçtikten sonra Temür Melik ve Celaleddin’in hizmetine girdiğini

⁵⁴⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 85

⁵⁴¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 89- 90

⁵⁴² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 11

belirtmesi, ilelebet devam edecek olan yoldaşlıkların başlangıcı olur. Sultan Alaüddin'in verdiği düşmana baskın görevini Temür Melik'le birlikte yerine getirmeye çalışır. Temür Melik'e gönülden bağlılıkla onun hizmetinde bulunur. Hocent Kalesi'nde iken Cuci Han'a baskın vermeyi düşünüp harekete geçen Temür Melik'e sorgusuz sualsiz katılır. Yazar, onun Temür Melik'e olan bakışını ve aralarındaki ilişkisini okuyucuya aktarır: "Sarı Lagod sormadı bile. Onun peşinden seve seve ölüme dahi gitmeyi çoktan göze almıştı. Sorup da ne yapacaktı?.."543

2.3.3.5.TÜRKAN HATUN

2.3.3.5.1. Tanıtma

Kıpçaklara mensup olan Türkan Hatun, Sultan Alaüddin'in annesidir. Torunlarından Türkmen bir anadan olan Celaleddin'i değil, Kıpçak bir anadan olan Kutbüddin Ozlak Şah'ı el üstünde tutar. Türkmenlere karşı iyi duygular beslemeyen Türkan Hatun, Celaleddin'i sevmez. Zamanında Sultan'ın veliaht ilan ettiği Celaleddin'i azlettirip Ozlak Şah'ı veliaht ilan ettirmenin peşindedir. Asıl amacı daha küçük yaşta olan Ozlak Şah'ın tahta geçmesi durumunda kendisini vasi ilan edip tahtın sahibi olmaktır.

Romanın ikinci bölümünde sarayın bahçesinde hizmetçisi Gülnihal ile birlikte iken fiziksel betimlemelerle okuyucuya tanıtılır: "İlerlemiş yaşına rağmen, hayli dinç kalmıştı. Yüzü bir genç kızinki kadar düzgün, ellerinin derisi gergindi. Her halinden rahat geçmiş bir ömrün safasını sürdüğü belli oluyordu. (..) "Başını, gümüş simlerle işlenmiş kar gibi beyaz bir eşarp çevreliyordu. Bir ucunu, zarafetini göstermek istercesine, sağ omzundan beline doğru sarkıtmıştı. Başının tepesinde ise, küçük, fakat çok kıymetli taşlarla bezeli altın bir taç bulunuyordu."544 Yanında bulunan hizmetçisi Gülnihal'e kendisinin büyüklüğünü onaylatmaya çalışır: "Benden kudretli bir kadın daha, yeryüzünde mevcut mu acaba Gülnihal?" (...) "Yok Sultanım, sizden daha kudretli hanım sultan dünyada mevcut değil!" (...) "Elbette yok, olamaz ki... Ben Harzem Sultanının annesiyim."545 Hizmetçisine böbürlenerek kendisini bütün sultanlara bedel olarak gören Türkan Hatun, Sultan Alaüddin'in yanında kendini küçültür: "Dinle

⁵⁴³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 180

⁵⁴⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 15

⁵⁴⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 16

dünyalarımın güneşi, zavallı dul anneni iyi dinle.”⁵⁴⁶ (...) “Sen her şeyi herkesten daha iyi görür ve sezersin. Sana ayandır. Devleti uluları, alimleri emrindedir. Onlar sana çok şeyden haber veriyor. Ben ise zavallı dul bir kadını. Etrafım cahillerle dolu, arada bir hatırlayıp gelmesen sıkıntıdan patlayabilirim.”⁵⁴⁷ Türkan Hatun’un bu şekilde Sultan’ın yanında kendisini küçülterek konuşmasının altında yatan sebep; Celaleddin’i azlettirmek, yerine Ozlak Şahı veliaht ilan ettirmek isteyişidir. Bu amacını yerine getirmek için arkasında bulunan Kıpçakların desteğini çekecek olması ile tehdit eder. Sultan Alaüddin’in annesinin bu nüfuzlu oluşunu düşünür: “...Bu kadının geniş bir nüfuzu olduğunu biliyordu. Kıpçak Hanları gözlerini kapayarak Valide Sultan’ın emirlerini yerine getirmeye koşarlardı.”⁵⁴⁸ Türkan Hatun kendi ırkından olan Kıpçaklar üzerinde büyük bir etkisi olduğu görülür.

Temür Melik, Sultan’ın Kıpçakların devlet yönetimine zarar verdiğini bilmesine rağmen hala Kıpçaklara karşı muhabbetinin olmasını sorgular. Sultan Alaüddin’in verdiği cevap Türkan Hatun’u tanıtıcı niteliktedir: “Atamız Tekeş Han’ın son hatırası bize. Dul kaldığı zaman gencecikti. Bizi büyüttü, kuvvetinden kuvvet verdi. Bunca emeği var. Kıpçaklardan ayrıldığım takdirde kendisi de onlarla birlikte gitmekle tehdit etti.”⁵⁴⁹ Türkan Hatun, tüm bu yönleriyle Sultan’ı avucunun içine alan, alınan önemli kararlarda kendisinin tesiri olan, fesat kazanını kaynatıp Harzem ülkesinin bekasını tehlikeye sokan bir karakter olarak romandaki yerini alır.

2.3.3.5.2. Fonksiyonu

Türkan Hatun’un romandaki en önemli fonksiyonu, Kıpçakların gücünden yararlanarak Ozlak Şah sayesinde Harzem yönetiminde söz sahibi olmak için iftira ve tehdit ile Sultan Alaüddin’i çember içine almasıdır. Bu fonksiyonu okuyucuya Sultan’la olan diyalogunda yansıtılır: “O Celaleddin ki, Türkmenlerle birleşerek fesat ocağı kaynatır. Söylemeyeyim diye çok gayret ettim, lakin söylemeden olmayacak. Gerçeği bilmende fayda vardır. Bilesin ki, ona göre tedbir edesin.”⁵⁵⁰ Sultan’ı Celaleddin’e karşı iftiralarla doldurup tehdit unsurunu da ortaya koyar: “Eğer Celaleddin’i veliahtlıktan azledip yerine küçük oğlun Kutbüddin Ozlak Şahı getirmezsen bütün Kıpçaklar birleşip

⁵⁴⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 17

⁵⁴⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 18

⁵⁴⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 21

⁵⁴⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 33

⁵⁵⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 20

yurdunu terk edecekler. Beni de düşün, biliyorsun onlardanım, bir Kıpçak'ım ben. Vallahi peşlerine takılır sefil ve perişan giderim.”⁵⁵¹

Romanın yedinci bölümünde Bulamça köyüne Sultan Alaüddin tarafından iki yıllık vergi toplanması için vergi memurlarını gönderir. Bulamça halkı, kıtlığa rağmen bu denli vergilerin toplanılmasına isyan ederler. Yazar, Bulamça halkının düşündüklerini kendi anlatımıyla aktarır: “Anlaşılan, Sultanın kafası kızgındı. Bir suikasta uğradığı haberi Bulamça’ ya kadar gelmişti. Bu yüzden binlerce

Romanın yedinci bölümünde Sultan’ın iki yıllık vergilerin toplatılması için görevlendirdiği vergi memurları Bulamça köyüne gider. Bulamça halkı Sultan’ın bu derece kızgın ve sert davranmasını bir suikasta uğramasına bağlarlar. Suikastın perde arkasındaki kişinin Türkan Hatun olduğunu düşünürler: “...Söylentilere inanmak gerekirse, işin ucu varıp Türkan Hatuna dayanmış, Sultan, annesine dış geçiremediği için daha fazla araştırma yaptırmamıştı. Galiba Türkan Hatun bir an evvel Sultan Muhammed ölsün, idare Ozlak Şah’a geçsin istemişti. Şehzade henüz küçük olduğu için memleketi vasi sıfatıyla kendisi yönetecekti.”⁵⁵² Bulamça halkının düşünceleri ile de Türkan Hatun’un fonksiyonu net bir şekilde aktarılır.

2.3.3.5.3. İşlenişi

Türkan Hatun, romanın başkahramanı Sultan Alaüddin’in annesidir. İlk bölümde Temür Melik’in Sarı Lagod ile olan diyalogunda Türkan Hatun, devlet yönetimine zararı olan bir kadın imajıyla yerini alır. “Celaledin’i severim, babasına da hürmetim sonsuzdur. Ne olsa bunca yıl bizi zaferden zafere koşturdu. Ancak son yıllarda tutumu iyiden iyiye değişti. Çabuk sinirlenir oldu. Annesi Türkan Hatunun da tesiriyle olmadık işler yapmaya kalkıyor. Celaledin’i azledip Kıpçak kadınından doğma küçük Ozlak Şahı veliaht ilan edeceği söylentileri midemi bulandırır.”⁵⁵³ İkinci bölümde ise tam bir Valide Sultan edasıyla sarayın bahçesinde gezinirken ki endamı işlenerek sahne alır: “...Sırtındaki kırmızı pelerin uzun kuyruğu, üç adım gerisinden yürüyen iki nedime tarafından taşınmakta idi. Bir adım ardından oda hizmetçisi Gülnihal geliyordu. Göğsünün üstünden ayırmadığı altın tasın içinde, Türkan Hatun’un sık sık kullandığı gülsuyu vardı. Türkan Hatun iki elini birden uzatınca Gülnihal seğirtti; altın tası ellerine

⁵⁵¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 21

⁵⁵² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 142

⁵⁵³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 12

yaklaştırdı. Ağaçların arasına tatlı bir koku yayıldı...” Türkan Hatun’un bu debdebeli görüntüsü aktarıldıktan sonra oğlu Sultan Alaüddin Muhammed çıkagelir. Birbirlerini selamladıktan sonra birinci bölümde Temür Melik’in duyduğu söylentiler bu bölümde vuku bulur. Kendisinin ve Sultan’ın Kıpçaklardan olduğunu, bu nedenle onlara ayrı bir müsamaha göstermesini, Ozlak Şah’ı da veliaht ilan etmesini söyler. Sultan hem annesine olan bağlılığı hem de onun gücünden korkması neticesinde Ozlak Şah’ı veliaht ilan eder. Sultan’ın aldığı bu kararı Temür Melik kendi içinde sorgular: “...Sultan Muhammed’in Kıpçak Hanları elinde nasıl oyuncak olduğuna şaşıyordu. ‘Höt’ deyince saklanacak delik arayan bu adamlar ne etmişlerdi de Sultana bu derece tesir etmeyi başarmışlardı? Şüphesiz valide sultan Türkan Hatun’un bu işte büyük rolü vardı. Celaleddin’i azlettirip parmak kadar bir sabiyi veliaht yaptırabilen kadın, daha neler yapmaya muktedirdi kimbilir?”⁵⁵⁴ Türkan Hatun, Sultan’a kendi isteği doğrultusunda kararlar aldırarak, gücüyle Harzem devletine tehdit unsuru olan bir Valide Sultan olarak işlenir.

Romanın üçüncü bölümünde Sultan Alaüddin’in damadı Osman Han’ın isyanı üzerine Semerkand’a gitmesi ve altı ay gibi bir süre orada kalması Türkan Hatun’un işine gelir. Sultan’ı hoşnut eden mektuplar gönderir: “Türkan Hatun, Kurgan’da işlerin yolunda olduğunu, başkaldırmaya teşebbüs eden birkaç beyi, Kıpçakların yardımıyla ezdiğini bildiriyor, rahatına bakmasını yazıyordu.”⁵⁵⁵ Sultan’ın Semerkand’a gitmesi ile Kurgan yönetiminin Türkan Hatun’un elinde bulunduğu görülür. İsyana teşebbüsünde bulunanları Kıpçakların desteğiyle bastırdığını belirterek hem kendisinin hem de Kıpçakların devlet yönetiminde güçlü bir yanı olduğunu Sultan’a bildirmek ister.

Sultan Alaüddin, uzun bir süre annesinin mektuplarıyla rahatına baksa da Kıpçakların kendi ellerine sefer düzenlenmesi yönündeki ısrarları ile ordu hazırlamak için Kurgan’a döner. Sultan, üç gün boyunca annesini görmeden istirahate çekilir. Türkan Hatun ise ziyaretine üç gün boyunca gelmeyeşine sinir olur, hastalanır. “Birdenbire Sultanın geldiği haberi verilince daha beter hastalığa vurdu. Oğlunu haline acındırmak ve bir de kendisi yataarken onu ayakta tutmak yahut önünde diz çöktürmek istiyordu. Bununla kadınlık gururu okşanacaktı.”⁵⁵⁶ Türkan Hatun, kendisini Sultan’ın

⁵⁵⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 41

⁵⁵⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 76

⁵⁵⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 80

gözünde daha değerli hissettirmeye çalışır. Üç gündür yanına uğramayışını Türkmenlerin tesiri altına girip Kıpçak ellerine gitmekten vazgeçtiğine yorar. Sözünden dönen bir Sultan ithamında bulunan Türkan Hatun, Sultan Alaüddin'i kızdırarak emeline ulaşır. Kıpçak ellerine sefer kararı verilir. Celaleddin ve Temür Melik; Türkan Hatun'un Sultan üzerindeki etkisini konuşurlar: "Babam iyi kumandandır." (...) "Öyle idi... Biliyorsun son yıllarda hayli değişti. Sık sık toy bir delikanlı gibi heyecanlanır oldu. Bir anda veliaht değiştirebilecek kadar acele karar veren Sultan, bir anda kadın telkiniyle muharebeye girmeyi göze alabilen Sultan artık..."⁵⁵⁷ Türkan Hatun, romanın ilk dört bölümü boyunca Sultan Alaüddin'e sözleri ve davranışları ile tesir eden, istediği kararları aldırان, tüm gücün kendisinde olmasını arzulayan bir karakter olarak işlenir.

2.3.3.5.4. İç ve Dış Diyaloglar

Türkan Hatun'un ana vaka üzerindeki en çok diyalog halinde olduğu kişi, oğlu Sultan Alaüddin Muhammed'dir. Oda hizmetçisi Gülnihal ile de diyalog halindedir. Romanın ikinci bölümünde sarayın bahçesinde Gülnihal ile birlikte yürürken Türkan Hatun'un kendisini dünyanın en kudretli kadını olarak gördüğü diyalogu ile giriş yapar. Daha sonra Sultan Alaüddin'in yanına gelmesiyle ana vakanın seyrine tesir edecek ikili konuşmaları başlar: "Dinle dünyalarımın güneşi, zavallı dul anneni iyi dinle. Birçok kötü günler görmüşüz babanla. O ne muhterem insandı ki, at sırtında doğdu, at sırtında öldü. Ama bize koca bir devlet bıraktı. Allah razı olsun, sen bu devleti daha da yücelttin. Düşmanlarına diz çöktürdün. Bükülmez sanılan bilekleri бүктүн, eğilmez sanılan başları eğdin." (...) "Şimdi koca Harzem ülkesinin biricik sultanısın. Yeryüzünde senden daha büyük bir sultan mevcut değildir. Ama gün gelir, bu devleti elinden almak isteyenler çıkabilir. Onlara karşı şimdiden direnmen gerek."⁵⁵⁸ Türkan Hatun, Sultan Alaüddin'i övgü dolu sözlerle mest ettikten sonra asıl söylemesi gereken şeylerin önünü açarak Sultan'ın içine kurt düşürür:

"Yoksa tahtıma göz dikenler mi var, anne?"

"Şimdilik yok Sultanoğlum, ama olabilir. Çevrene dikkat et."

"Kim?"

"Sana en yakın olanlar."

⁵⁵⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 86

⁵⁵⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 17

“Bana en yakın olan oğlum Celaleddin’dir.”⁵⁵⁹

Sultan’ın içine şüphe tohumlarını ekmeye çalışan Türkan Hatun, asıl söylemek istediği konuya değinir. Kıpçaklara ayrı bir müsamaha ile davranmasını ister. “...Annen Kıpçak soyundandır. Sen de Kıpçaklardansın. Kıpçaklar dün esirimizdi beli, ama bugün tamamıyla dostumuz. Onları korumak zorundayız. Tabii onlar da senin tahtını, tacını canları pahasına koruyacaklar.” (...) “Kıpçakları Türkmenlere karşı koru ki, onlar da seni korusun. Harzemşahlar Hanedanı ilelebet bu topraklar, hatta bu topraklardan daha geniş topraklar üstünde payidar olsun istiyorlar. Onlar sana sadıktır, sen de onları layık olduğu mevkilere getir. Böylece kendini korumuş olursun.”⁵⁶⁰ Türkan Hatun’un Sultan Alaüddin ile olan diyalogları, Kıpçakların Türkmenlere karşı daha üstün tutulması ve Türkmen olan Celaleddin’in değil Kıpçak olan Ozlak Şah’ın veliaht ilan edilmesi üzerine kuruludur.

Türkan Hatun, bütün kozlarını ortaya koyarak Sultan Alaüddin’i etkilemeye devam eder. Memleketin bilginlerinin Ozlak Şahın veliaht ilan edilmesi yönündeki fikirlerini içeren mektubu Sultan Alaüddin’e verir. Sultan ise Celaleddin’i vaktiyle veliaht ilan ettiğini, ne yapacağını düşünür. Türkan Hatun önerisini dile getirir: “Kolay” (...) “Uzak illerden birine vali tayin edersin, olur biter. Böylece iş sona erer. Büyük bir tehlike olmaya başlayan Celaleddin’den kurtulur, rahata erersin. Geceleri artık uykun kaçmaz.” (...) “Anne, nereden biliyorsun geceleri uykumun kaçtığını?” (...) “Ben anneyim Şevketlü Sultanım. Annelik hissini yabana atma, hem de, bir sultan annesiyim. Sultan annesi olmanın bazı mesuliyetleri vardır. Oğlunun her şeyiyle, hatta uykusuyla bile ilgilenmek görevidir. Uykunu kaçırın meseleyi çözmek de görevimdir.”⁵⁶¹ Türkan Hatun, bu diyalogu ile Sultan’a kendisi hakkında her şeyi bildiğini yansıtarak güçlü yönünü ortaya koymaya çalışır. Bu güçlü duruşunu Ozlak Şah’ın huzura gelmesiyle pekiştirmiş olur: “Maşallah, hayli büyümüş görmeyeli.” (...) “Elbette, ninesinin koruyucu kolları arasında çabuk büyüdü benim yavrucağım. Veliahdın olduktan sonra daha da çabuk büyüyecek. Kısa zamanda ordularının başına geçecek. Liyakatle onları idare ederek zaferden zafere koşturacak. Sen de tahtında ahir ömrünü rahatça

⁵⁵⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 18

⁵⁶⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 18- 19

⁵⁶¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 20- 21

geçireceksin.”⁵⁶² Türkan Hatun’un bu sözlerinden etkilenen Sultan, Ozlak Şah’ın veliaht ilan edilmesini kabul eder.

Romanın dördüncü bölümünde Kıpçak ellerine düzenlenecek olan sefer gecikir. Türkan Hatun bu gecikmenin sebebini Türkmenlere bağlar: “Ancak, korkarım Türkmenler fikrini çeler, böyle bir savaşın lüzumsuzluğuna seni inandırırılar. O takdirde Kıpçak ellerine sefer etmekten imtina edersin.”⁵⁶³ Türkan Hatun’un amacı Sultan’ı kışkırtarak onu sefere mecbur etmektir. İsteddiği olur, sefer kararı verir. Yanında Ozlak Şah’ı göremeyince sorar: “Oğlumuz Ozlak Şahı göremeyiz. Bir hal yoktur inşallah!” (...) “Ne hal olma ihtimali var ki Sultanım? Torunum dul annenin koruyucu kanatları altında keyfini sürer. Derhal getirteyim.”⁵⁶⁴ Türkan Hatun, daha önce “ninesinin koruyucu kolları” ifadesi ile verdiği güçlü imajını, dördüncü bölümde “dul annenin koruyucu kanatları” ifadesi ile pekiştirir.

Türkan Hatun, romanın ilk dört bölümünde yer alır. Diyaloglarının olduğu bölümler ise ikinci ve dördüncü bölümlerdir. Bu bölümlerde diyalog halinde olduğu kişi oğlu Sultan Alaüddin’dir. Güçlü kadın imajı veren diyalogları ile Sultan’ı etkisi altına almayı başarır. İsteddiği kararları kendi lehine aldırır.

2.3.3.5.5. İlişkiler Ağı

Türkan Hatun’un ana vaka üzerindeki ilişkiler ağı geniş değildir. Çevresi Kurgan’da saray içinde olan kişilerden oluşur. Oda hizmetçisi Gülnihal ve Kıpçak torunu Ozlak Şah en yakınında bulunan kişilerdir. Bu ilişkiler ağının merkezinde ise oğlu Sultan Alaüddin vardır. Temür Melik ve diğer torunu Celaleddin’le olan ilişkisi zayıftır. Celaleddin’i hem Türkmen bir anadan olduğu hem de Sultan’ın veliahdı olduğu için sevmez. Bir Türkmen olarak Celaleddin’in en yakın dostu olan Temür Melik de aynı kaderi paylaşır. Dolayısıyla Türkan Hatun’un çevresinde bulunan ve ona hizmet edenler Kıpçaklardan oluşur.

Romanın ikinci bölümünde sahne alan Türkan Hatun’un sarayın bahçesinde dolaşırken yanından bulunan kişi oda hizmetçisi Gülnihal’dır. Türkan Hatun’a ara ara altın tasın içinde bulunan gül suyundan döker ve onun kendisini öven sözlerini tasdikler. Sultan Alaüddin sarayın bahçesine giriş yapar, Türkan Hatun’un yanına gelir.

⁵⁶² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 22

⁵⁶³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 82

⁵⁶⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 82

Aralarında ana – oğul ilişkisi vardır. Sultan Alaüddin, annesine çok düşkündür. Aynı zamanda güçlü bir kadın olarak gördüğü için onun sözlerine itimat eder. Ana vaka üzerinde karşılaştıkları ilk sahnede birbirlerini övgü dolu sözlerle selamlarlar: “Selam sana muhterem annem, selam sana fazıl kadın, selam sana dünya kadınlarının sultanı.” (...) “Selam cihan padişahı. Bana ne mutlu ki, senin gibi bir cihangirin annesi olma şerefini tattım. Cenabı-ı Hakka bin şükür.”⁵⁶⁵ Türkan Hatun, oğlunun kendisine olan güvenini ve sevgisini bildiği için Sultan’ı istediği gibi yönetir. Onun Sultan’la olan bu ilişkisi Harzem ülkesinin geleceğini tehdit eder duruma getirir.

Sultan Alaüddin’in yanında Kıpçak beylerinden Tonguç Han ve Temür Melik vardır. Türkan Hatun’un Sultan’ın yanında Temür Melik’i görünce “Yine o şeytan!”⁵⁶⁶ diye söylenmesi aralarındaki ilişkiyi ortaya koyar. Türkan Hatun’un Temür Melik’e karşı duyduğu nefret, onun Türkmen olmasının yanında Celaleddin ile de yakın arkadaş olmasından kaynaklıdır. Çünkü Celaleddin de Türkmen bir anadandır. Aynı zamandan Sultan’ın da veliahdıdır. Oysaki onun amacı Kıpçaklardan olan Ozlak Şahı veliaht ilan ettirmektir. Böylece ona vasilik yaparak devlet yönetiminde söz sahibi olacaktır. Bundan dolayı Celaleddin’i sevmez, ilişkileri iyi gitmez. Onun hakkında iftiralarda bulunarak Sultan’ın gözünden düşürmeye çalışır. “O Celaleddin ki, Türkmenlerle birleşip fesat ocağı kaynatır.” (...) “Acaba, senden sonra ülkemizi Celaleddin ’den daha iyi idare edebilecek biri yok mudur?”⁵⁶⁷ diyerek ülkenin bilginlerinin Ozlak Şahın veliaht olmasını istediğini bildiren mektubu verir. Annesinin sözlerinden ve bilginlerin isteğinden hareketle Ozlak Şah veliaht ilan edilir.

2.3.3.6.CENGİZ HAN

2.3.3.6.1. Tanıtım

Moğol hükümdarı Cengiz Han, başta Çin’in amansız düşmanı olan, daha sonra Sultan Alaüddin’in kendisine savaş açmasıyla ilim merkezi olan Harzem şehirlerini yakıp yıkan, İslam’a ve Müslümanlara zulmeden romanın baş antagonistidir.

Romanın ikinci bölümünde Sultan Alaüddin’in huzuruna gelen Konyalı Kutluk adında bir seyyah küçük atlı askerlerden haber getirdiğini belirterek Cengiz Han’ı tanıtır: “Cengiz, Cengiz Han... Bu isimle anılır. Asıl ismi Timuçin. İşe eşkıyalıkla

⁵⁶⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 17

⁵⁶⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 16

⁵⁶⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 20

başlamış. Etrafına birkaç Tatar toplayarak vaktiyle dağa çıkmış. Daha önceleri Çin hanlarından birinin esiri bulunuyormuş, kaçmış. Çinlilerden intikam almaya and içmiş. Almış da... Yenilmez sanılan hanları, hakanları yenmiş, hakimiyetini kabul ettirmiş.”⁵⁶⁸ Konyalı Kutluk Moğolların yaşam tarzları hakkında da bilgi verdikten sonra Sultan Alaüddin, onu elçi olarak göndermek ister. Kendisine ve Harzem ülkesine karşı bir tehlike olarak gördüğü Cengiz Han’ı ortadan kaldırmayı düşünür.

Romanın üçüncü bölümünde zindana atılan Temür Melik, Deli Derviş adında bir bilginin olduğu hücreye girer ve onunla tanışır. Kendisinin çocukluktan beridir gezdiğini, farklı ülkeler gördüğünü, yecüc mecüc ülkelerine de gittiğini anlatır. Cengiz Han’ı gördüğünü ifade ederek tanıtımını yapar: “... O tarihlerde, henüz Timuçin diye anılırdı. Gözüpek bir yiğitti. Söylediklerine göre, doğduğunda avucunun içinde bir kan pıhtısı taşıyormuş. Kahinler, çok kan akıtacağına yormuşlar. Akıttı da... Daha akıtacağından başka...”⁵⁶⁹ Deli Derviş’in bu cümleleri ile başlayan tanıtımı Temür Melik’le olan diyalogunda yaklaşık yedi sayfa Cengiz Han ve Moğollar hakkında bilgi verir. Yazar, romanın baş antagonist şahsını okuyucuya Deli Derviş’in sözleri ile ayrıntılı bir şekilde tanıtır. Cengiz Han, Dülün Boldak topraklarında doğmuş, Kara Tatar kavmine mensup, Yesügay Bogatur’un oğludur. Babası öldükten sonra dağılan kabilelerin bir kısmını bir araya getirip dağlara çıkar, eşkıyalık yapar. Kendisine bağlı adamların sayısı artar ve Han ilan edilir. Çinlilerin arasına girdikten sonra onlara savaş açar. Kardeşi Camuka ile anlaşamaz, ordusunu dağıtıp her yeri yakıp yıkar. Gücüne güç katarak Moğolistan’ı hakimiyeti altına alır. Çinliler tarafından imparator unvanı verilir. Cengiz Han, alışılmış olan imparator dışında kalan, sarı çadırında yatıp kalkan, atılğan, cesur, kurnaz biridir. Gök tanrı inancı olan, askeriyle aynı koşullarda yaşayan bu yüzden de halkı tarafından çok sevilen bir Han’dır.

Deli Derviş’in aktardığı bilgiler neticesinde Temür Melik, zindandan çıktıktan sonra Celaleddin’e Cengiz Han’ı tanıtır: “...Memleketimiz ilmin beşiği olmuştu. Cengiz ise ilim diye birtakım hurafeye bel bağlar. Söylendiğine göre eline geçen bütün kitapları yakar. Çin’de çok miktarda eser yaktırmış. Alevler oynasarak yükselirken etrafında raksetmiş.”⁵⁷⁰ Cengiz Han, okuma yazma bilmeyen, bildiği tek dil Moğolca olan, ilme

⁵⁶⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 38

⁵⁶⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 68

⁵⁷⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 87

nefret kusan, ilim yuvalarını yakıp alimlere zulmeden bir karakterdir. Bu zulümle kendini dünyanın en büyük sultanı olarak gören Cengiz Han, sonsuza kadar yaşamanın peşindedir. “Hayat, dünyanın en kıymetli şeyi, ben bunun ebedisine mazhar olacağım. Ölümsüzlüğe ereceğim.” diyen Cengiz Han, şamanlarının hayat suyunu bulmalarını bekler.

Yakın kumandanı olan Kurt Cebe ile Harzem ülkelerine düzenleyecek olduğu sefer hakkında konuşurken yüzünde oluşan gülümsemenin görüntüsü aktarılır: “Kaanın gülüşü çok iğreti ve yapmacık oluyordu. Sanki yalnız dudakları büzülüyor, yüzü yine asık kalıyordu. Bu durum Kaan’a korkunç bir görünüş veriyordu.”⁵⁷¹ Cengiz Han, ender gülen ve güldüğü zaman da korkutucu bir izlenim bırakan çekik gözlü biri olarak tanıtılmaya devam eder. Çadırında ehil bir panter bulunur ve onu çok sever. Üç panter daha vardır: “Zaman zaman birkaç esiri panterlerin önüne attırır, kendinden geçercesine coşarak gelen bir eğlencesi de bu idi.”⁵⁷²

Otrar’ın Moğolların eline geçmesiyle Sarı Lagod’un Temür Melik’le olan diyalogu Cengiz Han’ı tanıtır niteliktedir: “Zavallı güzel Otrar. Düşman eline geçti ha!.. Yakıp yıkmışlar, taş üstünde taş komamışlar. İnalçık Hayır Hanı Cengiz kimbilir kendi usulüyle nasıl cezalandırmıştır? Kazığa mı oturttu, kulağına erimiş gümüş mü akıttı? İtibarlı beyleri böyle öldürmek adettir. Karşısına geçip kahkahalar atar. Daha adillerini ise kaplanlarına parçalatır. Korkunç!”⁵⁷³ Cengiz Han, ilim merkezi Harzem şehirlerini yağma etmiş, ibadethaneleri yıkmış, eserleri yakmış, Müslümanlara işkence ve zulümle muamele etmiş bir düşman olarak romandaki yerini alır.

2.3.3.6.2. Fonksiyonu

Cengiz Han, roman boyunca Sultan Alaüddin’in ve Harzem Şah ülkesinin korkulu rüyasıdır. Yaşanılan tüm olayların ve bu romanın var olma sebebidir. Güçlü bir düşman fonksiyonu ile olay örgüsünü dahil olur. Romanın ilk bölümlerinde ismen duyulan Cengiz Han, bazı karakterler tarafından tanıtılır. Henüz düşman olarak görülen Cengiz Han’la karşılaşmadan onun hakkındaki bütün bilgiler, söylentiler Harzem ülkesinde dolaşır. Sultan Alaüddin’in bir sefer arayışı ve Harzem ülkesinin sınırlarının tehdide uğradığını düşünmesi Cengiz Han’a açılan savaşın sebebidir.

⁵⁷¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 127

⁵⁷² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 149

⁵⁷³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 181

Temür Melik'in zindanda tanıştığı Deli Derviş'in Cengiz Han hakkında anlattığı bilgiler onun romandaki fonksiyonunu önceden ortaya koyar. Cengiz Han'ın geçmişteki Han ilan edildikten sonra askerleriyle yaptığı konuşması, romanın ana vakasında sahne aldıktan sonraki yapacaklarının ön gösterimi niteliğindedir: "Sen hükümdarımız olduktan sonra karşımıza çöldeki kum taneleri kadar düşman çıksa perva etmeyiz. Cesaretle ön saflarda savaşıcağız. Uğruna canımızı çekinmeden vereceğiz. Güzel kadın, güzel kız ve cins kısıraklar ele geçirecek olursak, bunların tamamını sana bırakacağız." (...) "Sürü sürü atlar ve koyunlar, kadın ve çocuklar ele geçirip sizlere dağıtacağım. Sizin için süreklilik avları tertipleyeceğim ve çeşitli orman hayvanlarını önünüze süreceğim. Dağlar devrilip şehirler fethedeceğim. Dilediğiniz yerleri yağmalayıp, dilediğinizi öldüreceğim. Yendiğimiz her düşmanın atını almak ve karısına sahip olmak tabii hakkınız olacaktır."⁵⁷⁴ Deli Derviş'in aktardığı Cengiz Han ile askerlerinin arasındaki diyalog ilerleyen zamanlarda onunla karşılaştığında nasıl bir fonksiyona sahip olacağını yansıtır. Cengiz Han'ın dolaylı olarak aktarılan diyalogu, romanın dördüncü bölümünde ana vakaya giriş yapması ile doğrudan aktarır. Karısı Kulan Hatun ile olan diyalogu, askerleriyle olan diyalogu pekiştirir niteliktedir: "...Evet, dünya hakimiyetim altına girmedikçe bu seferlerin ardı arkası kesilmeyecektir." (...) "Çünkü... her yendiğim hakanın atına ve kadınına sahip olmak benim için dayanılmaz bir istektir. Buna karşı gelemem. Askerime bu yolda verilmiş sözüm var. Dünya ayaklarım altına kapanıp köle olmadan kılıcımı kınına sokmayacağım."⁵⁷⁵ Kendi sözleriyle romandaki işlevini yansıtan Cengiz Han, dediklerini yapar. Sultan Alaüddin, Cengiz Han'ı kışkırtarak üzerine çeker. Oğlu Cuci Han'la mücadele eder fakat net bir sonuç alamaz. Cengiz Han, tüm kuvvetiyle Harzem ülkelerine sefere çıkar. Sultan Alaüddin ise kaçır. Sultansız kalmış olan mamur şehirler Moğolların istilasına uğrar. Otrar, Buhara, Semerkand gibi mamur şehirler yağma edilir, yakılır, yıkılır. Halk ise zulüm edilerek öldürülür. Cengiz Han, önüne çıkan her şeyi yıkmaya, yakmaya, insanlara vahşice işkence edip öldürmeye ant içmiş bir karakter olarak dediklerini yapmaya devam eder. Romanın sonlarına doğru Buhara'ya girer, şehri yağmalar, sonra alimleri katledip cami ve eserleri yakar. Zulümden ve kan dökmekten zevk alan Cengiz Han, askerlerine karşı söylediği sözler de onun romandaki fonksiyonunu ortaya koyar: "Bütün müslümanları

⁵⁷⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 69

⁵⁷⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 112

böyle cezalandıracağım,” (...) “Ben Gök Tanrının Müslümanları cezalandırmak için gönderdiği Büyük Moğol Hakanıyım. Önümde her kuvvet yıkılmaya, mahvolmaya mahkumdur. Ey askerlerim, ben size Buhara gibi büyük ve muazzam bir şehrin kapılarını açtım. Siz de bana sadakatinizi gösteriniz ve ölüme olsa dahi peşimden geliniz. Size yeni zaferler kazandıracağım.”⁵⁷⁶ Cengiz Han’ın bu fonksiyonu serinin ikinci romanı olan *Elveda Buhara*’da da görmek mümkündür.

2.3.3.6.3. İşlenişi

Cengiz Han, romanın başkahramanı Harzem Şah ülkesinin sultanı Alaüddin Muhammed’in baş düşmanıdır. Romanın ilk bölümünden itibaren küçük atlılar, yecüc mecüc gibi ifadelerle anılan Moğol askerlerinin kumandanıdır. Herkes onun ne kadar güçlü olduğundan, Çinlileri dize getirdiğinden ve zulümle hüküm sürdüğünden bahseder. Romanın üçüncü bölümünde Deli Derviş’in Temür Melik’e Cengiz Han ile ilgili verdiği bilgilerden sonra böyle biri ile savaşa girilmemesini söyler: “Dinle beni. Çok gezdim, çok gördüm ve çok öğrendim. Cengiz’le dalaşmaktan sakının. Bu adama insaf denen şey bulunmaz. Bir cihangir kabiliyeti vardır belki ama bir hükümdar şefkati, bir imparator vakarı yoktur. Onun için insan öldürmek eğlencedir. Masumları kaplanlarına parçalatıp seyretmekten doymaz. Buralara birgün yolu düşerse azimle müdafaa edin. Taş üstünde taş, omuz üstünde baş komaz. Buhara ilmin beşiğidir. Cengiz ise ilmin düşmanı. Eline geçen kitabı yakar. Hele Müslümanları hiç sevmez. Camilerimize atıyla girer, imamlarımıza atını tımar ettirir. Kızlarımızın iffetlerini kirletir.”⁵⁷⁷ Cengiz Han, ana vaka üzerindeki yerini almadan kendisi ile ilgili bilgiler, söylentiler verilerek olay örgüsüne işlenir.

Temür Melik; önce Karahitaylara sonra Cengiz Han’a karşı savaşmayı düşünen Sultan Alaüddin’i, Deli Derviş’ten öğrendiği bilgiler doğrultusunda uyarmaya çalışır. Fakat Sultan Alaüddin bu söylentilere kulak asmaz. Celaeddin ise babasının böyle davranmasının serzenişini Temür Melik ve Sarı Lagod’a anlatır: “...Daha Cengiz’in kuvveti hakkında kat’i bir bilgimiz bile yok. Bildiğimiz, bütünüyle söylentiden ibaret. Efsane gibi bir şey. Bunların yarısını bile doğru kabul etsek Cengiz’in müthiş kuvvetli olduğu ortaya çıkar. Bu Moğol, çok hanı dize getirmiş. Diyelim ki, Karahitaylara bir ders lazım. Lakin durup dururken Moğol’un üstüne varmak neyin nesi? Belki bize

⁵⁷⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 204

⁵⁷⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 74

hiçbir düşmanlığı yoktur. Hem şimdiye kadar Çin taraflarında vuruşmuştur. Bize bir zararı dokunmamıştır. Derler ki, askeri gibi yer, askeri gibi yaşar. Böyle bir hanın sırtı kolay yere gelmez. Çünkü askerin gözbebeği olmuştur. Biz ise...”⁵⁷⁸ Celaleddin, kulağa gelen söylentilerin ciddiye alınmasını, düşmanın küçümsenmemesi ve araştırılarak sefer kararı verilmesini ister. Çünkü karşılarında askeriyle aynı koşullarda yaşayan bir Han vardır.

Sultan Alaüddin, Türkan Hatun’a ve Kıpçak hanlarına uyarak Karahitaylar üzerine sefere çıkar. Güzergâh üzerinde Merkitlerin Moğollar tarafından saldırıya uğradıklarını görürler. Aralarında hayatta kalan Merkitlerden biri Cengiz Han’ın zulmünü anlatır: “Cengiz!... O, kızıl sakallı şeytan yahut onun oğlu Cuci Han, Baba oğul birbirlerinden beter. Girdikleri yerlerde taş üstünde taş, omuz üstünde baş komazlar... Kendinizi sakının... Cengiz’i öfkelenndirmeyin... Büyük kumandanları var Cengiz’in. Tek gözlü ifrit Subutay, Kurt Cebe, Tokuçay Noyan... Hepsi birbirlerinden daha gaddar ve daha yırtıcı...”⁵⁷⁹ Merkitlere saldıran bizzat Cengiz Han olmasa da ona bağlı olan oğlu Cuci Han ve birliğidir. Onun gibi çocuk, ihtiyar, kadın demeden herkesi kılıçtan geçirir. Cengiz Han, henüz ana vaka üzerindeki yerini almamıştır fakat romanın başından beri gelişen her küçük vakada işlenir.

Romanın dördüncü bölümünün sonlarında Cengiz Han, kendine münhasır sarı çadırında genç karısı Kulan Hatun ile olan diyalogu ile ana vakaya fiziken dahil olur. Aralarında geçen diyalog Cengiz Han’ın sonsuza dek yaşama arzusu üzerinedir. “Ben dünyanın en büyük sultanıyım. Her insan gibi ölemem. Yaşayacağım, sonsuzluğa kadar yaşayacağım.”⁵⁸⁰ Şamanlar, Cengiz Han’ın bu arzusunu gerçekleştirmek için ölüm ilacı arayışı içindedirler. Onlara, üzerindeki ölüm korkusunu almaları halinde dünyanın hâkimi yapacağını vadeder. Kimseden korkmayan, bütün sultanları dize getiren bir Han olarak dile dile dolaşan Cengiz Han, ölüm korkusu içinde sahne alır. Onun ölüm korkusu dünyanın tek hâkimi olmak isteşişinden gelir. Sultan Alaüddin’in Cuci Han’a yaptığı saldırıdan hareketle kendisi de cevap vermek ister. Fakat şamanların bu yıl yıldızların kendilerinden yana olmadığını bildirerek savaştan vazgeçirir. Onun yerine casusluk için ticaret kervanı göndermeyi tercih eder.

⁵⁷⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 85- 86

⁵⁷⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 93

⁵⁸⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 113

Ticaret kervanı anlaşması için Cengiz'in elçilerinin gittiği beşinci bölümde Sultan Alaüddin, anlaşmayı kabul eder ve karşılık olarak hediyeler sunduğu elçilerini gönderir. Elçi Bahaüddin-i Razi, Cengiz Han'ı küçük hesapların peşinde olduğunu sezer ve durumu Sultan'a bildirir. Sultan Alaüddin ise bu duruma önem vermez. "Öte yandan Cengiz Hanın tacirleri casusluklarına bütün yurt sathında devam ediyorlardı."⁵⁸¹ Cengiz Han, artık dayanamaz, Harzem şehirlerine saldırmayı düşünür. Otrar'a saldırmadan önce kıymetli eşyalarla dolu bir kervanı şehre göndermeyi planlar. Ucuza malları satıp halkın beğenisini kazanarak onlardan malumat toplamak ister. "Hile, harbi kazanan en tesirli silahtır." diyen Cengiz Han, şehrin içine salacağı casuslar ile kaleyi içerden fethetmeyi düşünür.

Bu düşünceler içindeyken yanına kumandanlarından Tokuçar Noyan'ın karısı gelir. Kocasının kendisine şiddet uyguladığını söyleyip yardım dileyen kadına zulümle karşılık verir. Yanında bulunan askerine "Al, şu kadını sana verdim. Sonra da boynunu vurdurursun."⁵⁸² Cengiz Han, şiddete uğrayıp kendisinden aman dileyen kadını değil kumandanı Tokuçar Noyan'ı tutar. Bitap düşmüş bir kadına bile merhametsizce yaklaşıp zulmeden ve aynı zamanda hile ile düşmanını alt etmeye çalışan bir Han olarak işlenmeye devam eder.

Cengiz Han'ın gönderdiği ticaret kervanının Otrar'a ulaşır. Esnafı ve halkı kışkırtmayı başaran Kervancıbaşı Tıgın İnalçık Hayır Han'ın gazabına uğrar ve infaz edilir. Haberi duyan Cengiz Han ve kumandanı Kurt Cebe, hemen karşılık verilmesini istese de Tokuçar Noyan, özür mahiyetinde İnalçık Han'ı teslim etmeleri için elçi gönderilmesini ister. Cengiz Han, bu isteği yerine getirir. Teklif elçi tarafından Sultan Alaüddin'e iletilir fakat bu duruma fazlaca hiddetlenen Tonguç Han, elçiyi öldürür. Artık bu hareket bardağı taşıran son damla olur. Cengiz Han, Moğol bilgini Gökçe'nin yanına giderek yaşananları anlatıp bir çıkış yolu diler. Gökçe, yanan ateşe bakarak Cengiz Han'ın geleceğini yorumlar: "Ateş, ateş, ateş," (...) "Her taraf ateş. Dünya alev alev yanıyor. Her yer. Otrar, Buhara, Semerkand, bütün Batı ülkeleri. Kan, çağlayanlar gibi... Cesetler, cesetler..." (...) "Bütün Harzem'e hâkim olacaksın, Timuçin, ama tarih seni ebediyen mahkûm edecek." (...) "Çünkü zulmedeceksin, mamur şehirleri yıkacaksın, alimleri öldüreceksin, nice büyük bilginlerin gözü nuru döktüğü büyük

⁵⁸¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 124

⁵⁸² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 128

eserleri yakacaksın...”⁵⁸³ Gelecekteki Cengiz Han, Moğol bilgini Gökçe’nin bakışıyla aktarılır. Dediği gibi de olacak, Cengiz Han’ın zulmü tüm şehirleri kasıp kavuracaktır.

Yıldızların onayını alan Cengiz Han, Otrar’a doğru sefere çıkar. Sefer güzergahında konakladığı çadırında ilk karısı Burte ile doğum ve ölüm üzerine konuşurlar. Cengiz Han, doğduğu güne lanet eder. Dünyada her şeye sahip güce sahip olsa da ucunda ölüm olduğu için gözünde hiçbir şeyin değeri yoktur. Ölümsüz olmanın, sonsuz dünya saadetine ulaşmanın peşindedir. “Bil ki ölümü her hatırlayıpta, kocan rüzgârda titreyen yapraklar gibi titrer. Önünde acze düştüğüm tek kaledir bu. Öleceğim, evet. Büyük İskender bile öldü. Öleceğim. Benim budala bilginler bir türlü ölüme çare bulamadı.”⁵⁸⁴ Ölmekten korkan Cengiz Han, şamanlarının ölüm ilacını bulmalarını bekler. Cengiz Han daha önce Kulan Hatun’a anlattığı bu korkusunu ve ölüme bakışını ilk karısı Burte’ ile de paylaşır.

Cengiz Han’ın Otrar’a doğru gelmekte olduğu haberini alan Sultan Alaüddin’e ulaşır. Kıpçak hanları sahada değil kalede kalarak savunma yapılmasını, gerekirse çekilerek tekrar güç toplanıp saldırıya geçilmesi teklifinde bulunurlar. Bu teklifi bir ihanet olarak gören Temür Melik, canı pahasına düşmanla dövüşülmesi gerektiğini söylese de ciddiye alınmaz. Temür Melik, Hocent Kalesi’ne sürülür. Sultan ise şehri terk eder, Otrar düşer. Durumu gören Buhara halkı da umutsuzdur. Kumandan Nişabur Han, şehrin teslimiyetini düşünür. Aralarından ak sakallı ihtiyar biri, savaşılmasını ister. Nişabur Han, düşmanın acımasızlığını dile getirerek teslim olunmasını dile getirir: “Ne dediğinin ya farkında değilsin, ya da Cengiz Hanı tanımıyorsun. Karşı gelenleri affettiği görülmemiştir. Ben Cengiz’i tanıdım. Ne kadar zalim olduğunu yakından gördüm. Memlekete ayak bastıktan sonra herşeyi, her yeri yağma edecektir. Elleri geçeni öldürecek, şehri baştanbaşa yıkacaktır. Bunu mu istiyoruz?”⁵⁸⁵ Cengiz Han’ın zalim yönü bir kez daha vurgulanmıştır.

Cengiz Han, gözünü öyle kan bürümüştür ki oğlu Cuci Han’ın Harzemlere karşı başarısızlığını duyunca onu tek kalemde siler. Kumandanına oğlunun ölüm fermanını verir. Güç ve ihtirastan gözü hiçbir şeyi görmeyen Cengiz Han, güçsüzlüğe ve başarısızlığa tahammül edemez.

⁵⁸³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 155

⁵⁸⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 162

⁵⁸⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 176

Buhara'yı savunan kumandanlardan İnanç Han beş bin asker alıp Cengiz Han'ın ordusuna saldırır fakat çok azı kaleye dönmeyi başarır. Bunun üzerine teslim olmak isteyenler ağır basar. Cengiz Han'a canlarını ve mallarını koruması şartıyla şehri teslim etme teklifinde bulunurlar. Cengiz Han ise "...mağlupların şartı şurtu olmaz."⁵⁸⁶ diyerek haklarındaki kararı sonra vereceğini söyler. Cengiz Han, şehre girer ve askerlerine her yeri yağmalatır. Camiye sığınan alimleri öldürür, her yeri yakıp yıkar. Moğol askerleri yakaladıkları bir kızı Cengiz Han'a getirir. Cesetlerin üzerinde dans ettirip ona işkence eder: "Cengiz, kızı iki omuzundan tuttu, çekti; ağzını yanağına yapıştırdı. Sivri dişlerini geçirdi. Var kuvvetiyle sıktı. Ağzının içi sıcakkanla doldu. Tiz bir feryat caminin içinde çınladı. Cengiz Han, dişleri sıkılı olduğu halde başını hızla çekti. Ağzında koca bir et parçası vardı. (...) Cengiz, ağzının içindeki et parçasını köpek ulumasını andırır sesler çıkararak sakız gibi çiğniyordu."⁵⁸⁷ Cengiz Han, kızın kopardığı yanağını çiğnemekle kalmaz, canlı canlı kalbini söker, onu da yer. Cengiz Han'ın, insani duyguları olmayan, zulüm ve işkence üzerine yaşayan vahşi yönü tüm açıklığıyla işlenir.

Buhara'dan çıkıp Semerkand'a gider. Semerkand'da bulunan kumanlar Cengiz Han'a karşı mücadele eder fakat başarılı olamazlar. Daha fazla ölüm olmaması için teslim olmayı düşünürler. Buhara'da olduğu gibi hanlar Cengiz Han'a kendilerini kılıçtan geçirmeme şartıyla şehri teslim edeceklerini bildirirler. Cengiz Han, kimseyi kılıçtan geçirmez fakat herkesi diri diri toprağa gömer. Canı pahasına ülkesi için savaşmayan Sultan Alaüddin ve diğer teslimiyetçi yaklaşım içinde olan hanların etkisiyle Otrar, Buhara, Semerkand gibi mamur, ilim merkezi şehirler Cengiz Han'ın zulmüne ve vahşiliğine maruz kalır.

2.3.3.6.4. İç ve Dış Diyaloglar

Cengiz Han, ana vakaya dâhil olduğu dördüncü bölüme kadar diğer roman karakterleri tarafından tanıtılır, arka planda işlenir. Dördüncü bölümün sonlarında sarı çadırında karısı Kulan Hatun ile başlayan diyalogu ile ana vaka üzerindeki yerini alır. Roman içerisinde diyalogları oldukça önemli yer tutar. Başkahraman Sultan Alaüddin'in düşmanıdır fakat elçiler aracılığıyla iletişim kurulan mektuplar haricinde diyalogları yoktur. En fazla karşılıklı konuşma halinde olduğu kişiler, genç karısı Kulan

⁵⁸⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 193

⁵⁸⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 203

Hatun, ilk karısı Burte, baş şaman, Kurt Cebe ve Harzem kumandanlarıdır. Onun diyalogları kendisini okuyucuya açık bir şekilde tanıtıcı işlev görür. Monologları ise romanda yer almaz. Diyalogları ile var olur. Romana Kulan Hatun’la ölüm üzerine olan diyalogu ile giriş yapar. “Hayat, dünyanın en kıymetli şeyi, ben bunun ebedisine mazhar olacağım. Ölümsüzlüğe ereceğim.” (...) “Ölümün çaresi var mı ki?” (...) “Var!” (...) “Kadınların akli buna ermez. Şamanlarım büyük sihirbazlardan, hekimlerden bahsettiler. Peşine düştüler. Yakında hayat suyunu getirecekler. İşte o zaman...” (...) “Son diye bir şey olmayacak benim için, ölümden korkmayacağım. Ölümün önünde bile boyun eğmeyeceğim.”⁵⁸⁸ Cengiz Han’ın bu diyalogu, onun ölümden ne kadar korktuğunu ve dünyaya hâkim olma düşüncesiyle ölümsüz olmanın yollarını aradığını gösterir. Ölüm ilacı hakkında baş şamanla konuştuktan sonra Sultan Alaüddin’in yaptığı baskın hakkında konuşur. “Harzem Şahının yaptıklarına ne dersin?” (...) “Şu son baskın mı?” (...) “İlk ve son. Ne başka baskın yapabilecektir, ne de bir savaş kazanabilecektir.” (...) “Niçin? Onlara saldırmayı mı düşünürsün?” (...) “Gayet tabii değil mi? Şımardı. Benim meşguliyetimden istifade etmek istedi. Muharebe için bu fazla bir sebep. Daha az sebepler yüzünden kaç devlet yıkmışımıdır.”⁵⁸⁹ Sultan Alaüddin’in verdiği baskından hareketle saldırmayı düşünen Cengiz Han, küçük sebeplerden bile devletlere savaş açar. Bu diyalogu ile onun barış yanlısı değil, kaostan beslenen savaş yanlısı bir kişi olduğu yansıtılır.

Baş şaman yıldızların bu sene kendilerinden yana olmadığını dile getirerek düşmanları ile bir süreliğine iyi geçinmesi gerektiğini söyler. Bunun üzerine ticaret kervanı göndererek hem barışı sağlamak hem de casusluk yapmak amacıyla olur. Aradan uzun zaman geçtikten sonra artık Cengiz Han’ın sabrı kalmaz, savaşmak ister. Şamanlarından yıldızlardan izin almasını ister: “Danış, Şaman, danış ve yıldızların muvafakatini al. Yoksa yıldızlara da savaş açacağım.” (...) “Ağzından yel alsın, Büyük Kaan, bu nasıl söz?” “Böyle işte, sabrım taşı. Harzem’in zenginliklerine konmak için daha fazla bekleyemem. Ömrümün yavaş yavaş söndüğünü hissediyorum. İhtiyarlamaktayım. Kanım damarlarımda kuruyor. Senin salaklar ise hala ebedi yaşamanın ilacını bulamamış.”⁵⁹⁰ Cengiz Han’ın şaman ile yaptığı karşılıklı

⁵⁸⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 113

⁵⁸⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 114

⁵⁹⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 126

konuşmasında kendisinin yaşlandığını ve hala ölüm ilacının peşinde oluşu görülür. Bir an önce ölümsüzlüğe erip Harzem ülkesinin tüm zenginliklerini ele geçirmek ve ebedi zevkin sahibi olmak ister.

Bu arzu içerisinde olan Cengiz Han'a Kurt Cebe, bulundukları arazinin kısırlaştığını, askerlerin koyunlarını yediklerini dile getirerek sefere çıkılmasını ister. "İşte tatlı bir haber Cebe," (...) "Asker ne kadar aç olursa düşmana o kadar büyük iştahla saldırır. Orduyu hazırla, yakında seferimiz olacaktır. Harzem ellerini talan etmeye gidiyoruz." (..) "Önce nereye saldırmayı düşünüyorsunuz?" (...) "Otrar'a. Derler ki, orası çok zengindir. Taş üstünde taş bırakmayacağım Cebe, silip süpüreceğim. Yakında Harzemli kızlar sarı çadırımda oynayacaklar."⁵⁹¹ Cengiz Han, asker in isyan ve açlık içinde oluşuna sevinerek düşmana karşı daha iyi sonuç alacağını düşünür. Zengin Harzem ülkelerini nasıl zulümle yağma edeceğini Kurt Cebe ile olan diyalogunda açık bir şekilde dile getirir.

Otrar'a saldırmadan önce planını Kurt Cebe'ye anlatır: "Önce tacir kılıklı birkaç yüz kişiyi içeri sokacağım. Develerle gidecekler. Tabii, develerin üstü kıymetli mallarla dolu olacak. Ucuz fiyata halka dağıtacaklar. Buna karşılık malumat alacaklar ve halkın itimadını kazanacaklar." (...) "Yine casus göndereceksiniz." (...) "Evet, yine casus. Bu işler böyledir, Cebe Hile, harbi kazanan en tesirli, silahtır. Bunu herkesten iyi kullanıyorum, hepsi bu gelmiş gelecek bütün kumandanların hepsinden daha iyi..."⁵⁹² Cengiz Han, düşmanını hile ile yenmeye çalışan ve bunu büyük başarı olarak görüp böbürlen en, koltukları kabaran bir kumandandır.

Otrar'a gönderdiği ticaret kervanının yaptığı manipölasyonlar neticesinde Otrar Valisi İnalçık Hayır Han kervanda bulunan Cengiz Han'a hizmet eden müslüman Cafer Hoca hariç hepsini infaz eder. Cafer Hoca, yaşananları Cengiz Han'a iletir. Cengiz Han, bu yapılanları yanına bırakmayacağını, yakında savaş ilan edeceğini söyler. Bu karar Cafer Hoca'nın hoşuna gitmez fakat sesini de çıkaramaz. "Ne o? Memnun olmuş görünmüyorsun?" (...) "Siz iyisini bilirsiniz, Büyük Kaan," (...) "Elbette ben iyisini bilirim. İyisini bilmesem, güneşin bile hâkim olamadığı bunca ülkeye hâkim olabilir miydim? İyisini bilirim ve bunu bilmek sayesinde Harzem ülkesini atımın ayakları

⁵⁹¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 127

⁵⁹² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 129

altında ezeceğim.”⁵⁹³ Cengiz Han, kendisini güneşten bile üstün görerek dünyanın hâkimi olduğunu söyleyen kibir içinde yaşayan bir karakterdir.

Cengiz Han, kumandanlarının önerisi ile Harzem Şahına Hayır Han’ı teslim etmesini bildirmesi için elçi gönderir. Gönderilen elçi Tonguç Han tarafından öldürülünce çok sinirlenir ve Moğol bilgini Gökçe’nin yanına giderek içini döker. Gökçe Ata, önünde yanan ateşe bakarak onun gelecekteki halini görür. “Bütün Harzem’e hâkim olacaksın, Timuçin, ama tarih seni ebediyen mahkûm edecek.” (...) “Ama niçin?” “Çünkü zulmedeceksin, mamur şehirleri yıkacaksın, alimleri öldüreceksin, nice büyük bilginlerin göz nuru döktüğü büyük eserleri yakacaksın...” “Yapmam bütün bunları...” “Elinde değil; ruhundaki şeytan tatmin olmak ister!”⁵⁹⁴ Cengiz Han, Gökçe Ata’nın söylediklerini yapmayacağını söylese de buna kendisi de inanmaz. Denildiği gibi içindeki şeytan kana susamıştır, ilerleyen bölümlerde bu söylenenlerin daha fazlasını yapacaktır. Zulümle dünyanın hâkimi olmak ister fakat ölümden de çok korkar. Kulan Hatun’a bahsettiği ölüm korkusu ilk karısı Burte’yle olan diyalogunda da aktarılır: “...Kolay kolay kimsenin yapamayacağı işler yaptın. Yine de halinden memnun değil misin?” (...) “Değilim, Burte! Halimden memnun değilim. Saydıklarının hepsi var, ama ölüm de var. İnsan ölmek için doğduktan sonra, bütün bunlar neye yarar?”⁵⁹⁵ Cengiz Han, dünya nimetlerini tattıkça dünyaya daha da bağlanır ve ölümsüz olmayı arzular.

Cengiz Han, Otrar’a ele geçirir, İnalçık Hayır Han’ı katleder. Daha sonra yönünü Buhara’ya çevirir. Buhara halkı Otrar’a yapılanları görünce onlar da teslim olmayı seçerler. Cengiz Han şehre girer ve askerlerine yağma emrini verir: “Dinleyin. Yağma serbesttir. Şehrin en güzel kızlarını önce bana takdim edeceksiniz. Bu töreyi bozan elimden kurtulamaz. Diğerleri sizindir. Yağmalayın, yakın, yıkın! Vuruşmadan teslim olmak neymiş, anlatın. Düşmanın bile cesuru makbuldür.”⁵⁹⁶ İlim merkezi, zengin ve mamur olan Harzem şehirlerini hiç savunmadan düşmanına teslim edenler, Cengiz Han’ın ağzından eleştirilir. Yağma edilen şehri gören Harzemliler Cengiz Han’a gelip tepki gösterir. Cengiz Han, yine eleştirisini devam ettirir: “Mağluplar şikâyet etme

⁵⁹³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 135

⁵⁹⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 155

⁵⁹⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 162

⁵⁹⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 196

hakkına sahip değildir.”⁵⁹⁷ Cengiz Han, sadece binaları değil tarihin en önemli bilim eserlerini de yaktırır: “Şimdi büyük bir ateş yakınız. Bu ateş bir ev yakılmak suretiyle de çıkartılabilir. Ne kadar kitap bulursanız içine atınız. Biz asker milletiz, ilim değil savaş gerekir. Kaleme, kitaba ihtiyacımız yok. At ve kılıca ihtiyacımız var.”⁵⁹⁸ Moğol bilgini Gökçe Ata’nın söyledikleri bir bir gerçekleşir. Cengiz Han, âlimleri öldürüp önemli bilim eserlerini yaktırarak İslam alemine geri dönüşü olmayan zararlar verir.

Buhara’yı yakıp yıktıktan sonra diğer mamur şehir Semerkand’a gider. Semerkand halkı yine Cengiz Han’ın yaptıklarından hareketle ne kadar mücadele etseler de teslim olmayı seçerler. Cengiz Han, tüm Semerkand halkını diri diri gömmek ister. Genç bir delikanlı gömülmek istenirken babası oğlunu çok sevdiğini dile getirerek mâni olmaya çalışır. “Memleketini de seviyor musun?..” “Seviyorum.” (...) “Seviyorsan bu hal ne! Oğlunun mezarı kapanırken fırılıyorsun da, memleketin mezara gömülmesini kenardan niçin seyrediyorsun?..”⁵⁹⁹ Cengiz Han’ın bu son sözü daha düşman ile karşılaşmadan ülkesini terk eden Sultan’a ve canı pahasına ülkesini korumayıp teslim olan Harzem halkına ders niteliğindedir.

2.3.3.6.5. İlişkiler Ağı

Cengiz Han, Harzem ülkesinin baş tehdit unsuru olarak ana vaka üzerinde yer alır. Bu nedenle Harzem Şahı Sultan Alaüddin Muhammed ile düşman ilişkisi vardır. Başta Cengiz Han’ın cihan hâkimiyeti anlayışı ve Sultan Alaüddin’in tehdit olarak gördüğü Cengiz Han’a saldırması neticesinde aralarındaki düşman ilişkisi somutlaşır. Sultan Alaüddin ile doğrudan görüşmez, elçiler ve mektuplar aracılığıyla iletişim kurarlar. Birbirlerine düşmandırlar fakat yüz yüze bile karşılaşamazlar. Sultan Alaüddin, kulaktan duyma bilgilerle Cengiz Han’ın çok güçlü ve yenilmez olduğuna kanaat getirip ülkesini terk eder. Aralarındaki düşman ilişkisi Harzem ülkesini savunan kumandanlar ve halk ile devam eder.

Cengiz Han’ın manevi olarak sevgi ve güç aldığı iki karısı vardır: Kulan Hatun ve Burte Hatun. Cengiz Han, sarı çadırında Kulan Hatun ile sohbet üzereyken romana dâhil olur. Kulan Hatun genç karısıdır. Onu “...Bütün dünya kadınlarının sultanı.”⁶⁰⁰

⁵⁹⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 199

⁵⁹⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 204

⁵⁹⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 221

⁶⁰⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 112

olarak görür. Kulan Hatun ise Cengiz Han'ı her zaman yanında görmek ister. Yerinde durmayan yönünde dolayı kendisine zarar gelebileceğinin üzüntüsünü dile getirir: “Birgün kahpe bir ok seni benden ayırırsa yaşayamam.” (...) “O zaman zaten yaşamam ben de istemiyorum. Yalnız şimdiden böyle kötü şeyler düşünme. Dostlarım ölüm ilacını bulmanın peşindeler. Bulacaklar da! Ben dünyanın en büyük sultanıyım. Her insan gibi ölemem. Yaşayacağım, sonsuzluğa kadar yaşayacağım.”⁶⁰¹ Cengiz Han'ın Kulan Hatun'la olan ilişkisi kendisinin içinde bulunduğu sıkıntıları paylaşmak üzerinedir. Onu bir iç döküş unsuru olarak görür. Dünya sultanı olarak hitap edip ona değer veriyor görünse de kendisi öldükten sonra karısının da yaşamasına izin vermeyecek olması bu düşünceleri boşa çıkarır.

Kulan Hatun'la olan bu ilişkisini ilk karısı Burte Hatun ile de devam ettirir. Yine sıkıntılı olduğu bir zamanda içindekileri dökmek için Burte Hatun'un yanında gider. Yine ölüm korkusundan bahseder. Daha sonra geçmişe özlem duyarak yad ederler. Aralarında geçen konuşma onların ilişkisini ortaya koyar: “...Saçlarımda ilk aklar belirmeden üstüme başka kadınlar aldın. Sıkılmış paçavra gibi kenara fırlattın Burte'ni. Dayanmaya çalıştım. İçim kan ağladı, bağrıma taş bastım. En çok üzüldüğüm günü biliyor musun? Kulan Hatunu aldığın gündü. Gençti, güzeldi. Büsbütün beni unutacağından korkup günlerce ağladım.” (...) “Seni hiç unutmadım. Kulan Hatun kızar diye yanına gelmeye çekindim. Yoksa benim dert ortağım sensin. Aklımdan nasıl silebilirim? Bütün kadınlarım bir yana, sen bir yana Burte. Gök Tanrı hepsinin belasını versin!”⁶⁰²

Cengiz Han'ın çevresinde bulunan ve ona hizmet edenlerle birlikte ilişkiler ağı genişler. Cengiz Han'ın sevdiği kişiler arasında bulunan Subutay Noyan, konuşmayı değil savaşmayı seven, önemli başarılar elde eden bir kumandandır. Diğer hizmetinde bulunan önemli kumandanı ise Kurt Cebe'dir. Onunla alacak olduğu kararlar hakkında konuşur, bilgilendirme yapar. Düşmana karşı atılacak adımlarda onu görevlendirir. Ölüm ilacını bulmaları yönünde çalışma yaptırdığı Baş Şaman da ilişkiler ağında önemli bir yere sahiptir. “Cengiz Şamandan çekinirdi. Elllerinde şimşekler tuttuğuna inanıyordu. İsterse kıyameti koparabileceğini sanırdı.”⁶⁰³ Cengiz Han, şamana inanıp

⁶⁰¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 112- 113

⁶⁰² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 163

⁶⁰³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 115

güvendiği için düşmanla girilecek savaş için önce ona danışır. Aynı zamanda ölümsüzlüğe ermek için de ölüm ilacını bulma görevi verir. Cengiz Han şamanlarına inanır fakat şamanlar onu oyalar. Şamanların dışında daha çok güvendiği, kendisinden korktuğu ve zaman zaman yardım dilediği kişi ise Moğol bilgini Gökçe Ata'dır. Kendisini onun manevi oğlu olarak görür.

Moğollar dışında Müslümanlardan da hizmetinde bulunan kişiler vardır. Cengiz Han'ın sağ kolu olup yanından hiç ayrılmayan baş yardımcısı Danişmend Hacıp'tir. Onu müslümanların kültürünü ve dilini bildiği için Harzem ülkelerine elçi olarak görevlendirir. Cafer Hoca, Karluk hükümdarı Arslan Han ve Almalık hanları müslümanlar da Cengiz Han'ın ilişkiler ağına dâhil olurlar.

2.3.3.7.CUCİ HAN

2.3.3.7.1. Tanıtım

Cuci Han, romanın baş antagonisti olan Cengiz Han'ın oğludur. Baba – oğul Harzem ülkesinin sınırlarını tehdit eder. Sultan Alaüddin'in Moğollarla olan ilk mücadelesi Cuci Han'la başlar. Kıpçakların zoruyla Karahitayların üzerine sefere çıkan Sultan Alaüddin'in güzergâh üzerinde Cuci Han'ın Merkitlere saldırdığını görür. Sağ kalanlardan biri gördüklerini anlatır: "Cengiz!.. O, kızıl sakallı şeytan yahut oğlu Cuci Han. Baba oğul birbirinden beter. Girdikleri yerlerde taş üstünde taş, omuz üstünde baş komazlar..."⁶⁰⁴ Merketin söylemiyle Cuci Han, babası Cengiz Han gibi zulüm üzerine yaşayan, yakıp yıkan ve her şeye sahip olmaya çalışan bir karakter olarak tanıtılır. Sultan Alaüddin, yönünü değiştirip Cuci Han'ın peşinden gider.

Cuci Han, babası Cengiz Han tarafından henüz tek başına hareket edecek kadar büyük görülmez, yanına onu koruyup kollayacak olan Subutay Noyan'ı gönderir. Kendisini kanıtladığını düşünen Cuci Han, üzerine doğru gelen Sultan Alaüddin'e karşı savaşmak ister fakat Cengiz Han savaşmak istemediği için o da babasından izin almayı düşünür. Cuci Han, başına buyruk çevre köyleri yağma etse de babasının almış olduğu kararlara saygı gösterir, babasının sözünden çıkmaz. Fakat asıl savaşmak istemeyişinin sebebi kendi kuvvetinin az oluşundan duyduğu endişedir. Bundan dolayı Sultan Alaüddin'e savaş olmaması için elçilerle hediyeler gönderir. Buna rağmen kendisine saldırma kararı alan Sultan Alaüddin ile savaşır. Tam sonuç alamadan geri çekilir.

⁶⁰⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 93

Cengiz Han, oğlunu başarısız olarak görür ve asıl savaşı oğlundan devralır. Cuci Han'ın Sultan Alaüddin'le başlayan mücadelesi Hocent Kalesi'nde savunma yapan Temür Melik'le devam eder.

2.3.3.7.2. Fonksiyonu

Cuci Han'ın en önemi fonksiyonu romanın baş düşmanı olan Cengiz Han'ın oğlu olarak Harzemşahlarla mücadele içine girmesidir. Merkitlere saldırarak Sultan Alaüddin'i üzerine çeker ve sonuçları ağır olacak bir savaşın başlamasına sebep olur. Harzemşah devletinin Moğollarla tanışıp daha sonra zulmüne uğraması Cuci Han'ın Sultan Alaüddin'in sefer güzergahı üzerinde bulunmasıdır. Sultan Alaüddin'i üzerine çekmiştir fakat başarılı olamamıştır. Bu yüzden ana vaka içerisinde çok yönlülüğü yoktur. Sadece Harzemşahlar ile olacak olan kanlı savaşa aracılık yapar.

2.3.3.7.3. İşlenişi

Cuci Han, başta Sultan Alaüddin ile olan mücadelesini daha sonra Temür Melik ile devam ettiren, Harzem ülkelerini yakıp yıkan babası Cengiz Han'a hizmet eden antagonist şahıs olarak romandaki yerini alır. Romanın dördüncü bölümünde Sultan Alaüddin'in Karahitaylar üzerine sefere giderken Merkitlerin Moğollar tarafından saldırıya uğradığını görür. Öncesinde tehdit olarak gördüğü Moğolların bizzat zulmünü görünce yönünü değiştirir. "Harzem Şahının aradığı düşman Cengiz Han değil, büyük oğlu Cuci Handı. Merkitleri katlettikten sonra kuzeye çekilmiş, bir dağ eteğinde mola vermişti. Her yana çıkardığı gözcüler, yerdeki kumlar gibi kaynaşan bir sürü koca kavuklunun üzerlerine geldiğini bildirince Cuci Hanın sarı yüzü daha da sarardı."⁶⁰⁵ Cuci Han, üzerine doğru gelenlerin emrinde bulunan Müslüman Danişmend Hacıp'ten Harzemşahlar olduğunu öğrenir. Babası Cengiz Han'ın Harzem Şahı ile mücadele içinde girilmemesi yönündeki telkini hatırlayarak savaş yanlısı olmadıklarını bildirmek için Danişmend Hacıp'i elçi olarak gönderir. Onu asıl korkutan ise kendi ordusunun düşmanına göre az oluşudur.

Sultan Alaüddin, Cuci Han'ın savaşmak istemeyişine rağmen onun üzerine yürür. Haberi alan Cuci Han kurnazca davranır. Her yerde ateşler yaktırarak geceden ordugâhı terk eder. "Cuci Hanın bir oyunundan ibaret. Her tarafa ateşler yaktırdı ki, ordugâhta olduğu kanaatini bizde uyandırsın. Muvaffak da oldu hani, hileyi bal gibi

⁶⁰⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 95

yuttuk.”⁶⁰⁶ Sultan Alaüddin, Cuci Han’ın oyununa gelir ama yine de peşini bırakmaz. Cuci Han bu sefer kaçmayıp savaşmayı tercih eder. Fakat Harzemşahları püskürtemez, geri çekilmek zorunda kalır. “Cuci Han, bu iman seli karşısında fazla tutunamayacağını anlayınca hemen kararını verdi: ‘Dağlara’ diye bağırdı. Bir müddet dövüşe dövüşe çekildiler. Çok zayıat veriyorlardı. Sonra birden savaşı bıraktılar. Küçük atlarının yelelerine sülük gibi yapışarak cehennemi bir süratle dağlara doğru çekildiler.”⁶⁰⁷ Sultan Alaüddin, düşmanı yendiğini düşünür fakat asıl savaş yeni başlar. Haberi alan Cengiz Han oğlunun başladığı işi bitirmek için Sultan Alaüddin’e savaş açar. Cengiz Han, bütün gazabıyla Harzem ülkesini yakıp yıkarken Cuci Han da Hocent Kalesi’nde bulunan Temür Melik’le mücadelesini sürdürür.

Temür Melik, Cengiz Han’ın ordugâhına baskın verdikten sonra Hocent Kalesi’ne çekilir. Buradayken çevrede Cuci Han’ın olduğunu öğrenir ve onun ordugahına da baskın düzenler. Cuci Han, hazırlıksız yakalanır ve Temür Melik’e karşı başarı gösteremez. “Cuci Han’ın elinde on bin atlı vardı. Oysa Temür Melik bin kişi ile saldırmıştı. Bunu hiçbir zaman öğrenemedi. Düşmanı çok kalabalık sandı.”⁶⁰⁸ Emrinde bulunan Ugeday Noyan’ı, babasına asker çıkarmasını bildirmesi için gönderir. Cengiz Han, oğlunun başarısızlığına dayanamaz. Burka ile birlikte on bin asker gönderir ve oğluna dilediğini yapması için de izin verir. Cengiz Han, Cuci Han’ı gözden çıkarmıştır. Romanın onuncu bölümünde yaşanan Temür Melik’le olan bu mücadelesi onların sahne aldıkları son bölüm olur. Serinin ikincisi olan *Elveda Buhara* romanında kaldıkları yerden devam ederler.

2.3.3.7.4. İç ve Dış Diyaloglar

Cuci Han’ın ana vaka üzerinde yer aldığı bölümler az olduğu için karşılıklı diyalogları da nispeten azdır. Monologları ise romanda yer almaz. En fazla diyalog halinde olduğu kişiler, kumandanlarından Subutay Noyan ve Ugeday Noyan ile elçilik görevi gören Müslüman Danışmend Hacıp’tir. Sultan Alaüddin ve Temür Melik ile mücadele içinde olmasına rağmen diyalog halinde değildir. Elçiler aracılığıyla iletişim kurulur.

⁶⁰⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 102

⁶⁰⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 110

⁶⁰⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 183

Romanın dördüncü bölümünde bir sürü koca kavuklunun peşinden geldiğini öğrendikten sonra Subutay Noyan ile diyalog halinde iken ana vakaya dahil olur. Subutay Noyan, tek gözlü, çok konuşmayı sevmeyen, konuşmayı değil savaşmayı tercih eden bir kumandandır. Cuci Han'ın peşinden gelenlerle savaşmak hususunu Subutay'a sorar fakat o net olmayan kısa cümlelerle karşılık verir. Aralarında geçen diyalog hem Cuci Han'ı hem de Subutay Noyan'ı okuyucuya tanıtır niteliktedir: “Sen bilirsin...” “Yani savaşalım mı? “Olabilir.” “Savaşmayalım mı?” “Bilmem senin gibi bir dilsizi babam neden başıma musallat eder. Kaç kere tek başıma hareket edebilecek kadar büyüdüğümü ispat ettim, hala savaş meydanlarına hamisiz göndermez.”⁶⁰⁹ Cuci Han'ın tam yetkin halde olmadığı, Subutay'ın, Cengiz Han tarafından Cuci Han'ın koruyuculuğu görevini üstlendiği anlaşılır.

Cuci Han, üzerine doğru gelenlerin kim olduğunu öğrenmek için Danişmend Hacıp'le görüşür. Harzemşahlar ile Sultan Alaüddin'i aralarında geçen diyalog ile tanır. Üzerlerine doğru gelme sebebini sorar:

“Belli ki Merkitlerin hali kendisine dokunmuştur. Sonra sizi yenme sevdasına da kendini kaptırmış olabilir. Buralar biraz da onun sayılır.” “Acaip. Yer Tanrısının topraklarına o ne karıştırmış?” (...) “Bunun cevabını bulmak için kendimizle mukayese etmemiz gerek, Kaanımın oğlu.” “Kendimizle mi, nasıl?” “Cengiz Han bütün Moğolistan ve Çin'in hâkimi...” “Öyle...” “Harzem Şah da buraların hâkimi...” “Olamaz! Babam büyük bir kaandır. Ya Harzem Şah dediğin nedir?” “O da kendi çapında büyüktür.” “Bütün müslümanları o mu temsil eder?” “Bir kısmını...” “Öyleyse onu ezeceğim. Ancak bunun için babamdan izin almam lazım. Nedense bu adamla dalaşmak istemiyor. Herhalde bir düşündüğü var.”⁶¹⁰ Cuci Han'ın Danişmend Hacıp'le olan bu diyalogu hem dini yaklaşımı hakkında hem de Harzem Şahı ve Cengiz Han hakkında bilgiler sunar. Tüm dünyanın hâkimi yalnızca babası Cengiz Han olabileceğini düşünür. Cuci Han'ın nezdinde Moğolların dini inancı da yansıtılır. Allah inancı olmadığı, Yer Tanrısı ve Gök Tanrısı inancı olduğu görülür.

Cengiz Han'ın savaş istemeyişinden ötürü Danişmend Hacıp'i Sultan Alaüddin'e barış elçisi olarak göndermeyi düşünür. “Merkitleri niçin katlettiğimizi

⁶⁰⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 95- 96

⁶¹⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 96- 97

sorarsa ne cevap vereyim? “Bu cezaya müstahak olduklarım bildir. Bize kafa tuttuklarım anlat. Yalanda buraları terk edeceğimizi ve kendilerine bırakacağımızı söyle. Boş yere kan aksın istemiyorum.”⁶¹¹ Cuci Han’ın bu bildirisiyle tamamen yalan içinde olduğu, fırsatını bulduğunda saldırıya geçeceği net bir şekilde yansıtılır.

Sultan Alaüddin, savaşmakta kararlıdır, Cuci Han’ın peşini bırakmaz. İki tarafta savaşa hazırdır. Cuci Han kumandanlarına verdiği taktik konuşmasında Danişmend Hacıp’e söylediği düşünceleri tekrar aktarır: “Telaşa kapılmak için sebep yok. Şimdiye kadar olduğu gibi şimdi de zaferi biz kazanacağız. Kazanmalıyız. Esasen meselemiz savaşı kazanmak değildir. Az bir zayıyla çemberi yarıp çıkmaya bakalım. Nasılsa tekrar döneceğiz. İşte o zaman Harzem Şahı kaçacak delik arayacaktır. Ölüm pahasına da olsa bile askerlerinizin başından ayrılmayın. Her esir alacağınız Harzem askeri ve atı sizindir. Dilediğiniz gibi satabilirsiniz. Yahut hizmetinizde kullanabilirsiniz.”⁶¹² Kumandaları ile olan diyalogunda savaşta esir alınan düşmanlara nasıl davranıldığı da gözler önüne serilir.

Cuci Han, dediğini yapar. Harzem ordusu ile biraz vuruştuktan sonra çekilir. Haberi alan babası Cengiz Han, Sultan Alaüddin ile olan mücadeleyi devam ettirir. Cuci Han ise onuncu bölüme kadar sahne almaz. Sultan Alaüddin’in Temür Melik’i Hocent Kalesi’ne gönderdiği bu bölümde yakın çevrede bulunan Cuci Han’ın ordugahına baskın düzenler. Epey zarar verdikten sonra geri çekilirler. Cuci Han bu baskınla düşmanını hafife aldığını anlar: “Ne biçim iş!” (...) “Düşman içimize kadar giriyor da ondan sonra haberimiz oluyor. Beş yüz maktul, bir o kadar da yaralı verdik. Harzemlilerin cesaretsiz olduğunu sanmakla haza gaflet etmişiz. Nasıl kumandanlarsınız? Nöbetçileriniz neredeydi? Niçin zamanında işin farkında olmadılar?..” (...) “Yiyeceğimizin çoğunu götürdüler. Aç kalmaya mahkûm olduk. Geceki nöbetçileri bulun ve hepsinin boynunu vurun.”⁶¹³ Cuci Han’ın emrinde bulunanların düşmanı küçümsedikleri ve rehavete kapıldıkları görülür.

Cuci Han’ın iç çatışmalarına ve monologlarına yer verilmez. Romanın iki bölümünde yer aldığı diyaloglar kendisini ve Moğol ordusunu tanıtır nitelikte olması dışında önemli bir fonksiyona sahip değildir. Çünkü Cuci Han, bu romanda ana vakanın

⁶¹¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 97

⁶¹² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 107- 108

⁶¹³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 183- 184

merkezinde değil çevresinde yer alır. Onun ana vaka üzerinde etkili bir duruş sergileyeceği yer *Elveda Buhara* romanında olur.

2.3.3.7.5. İlişkiler Ağı

Cuci Han'ın romandaki diğer karakterler ile olan ilişki ağı geniş değildir. Hizmetinde bulunan kumandanlarının dışında yakın temas halinde olduğu karakterler azdır. Babasının kendisini koruyup kollasın diye gönderdiği Subutay Noyan ile çeşitli baskınlar ile köyleri yağma ederler. En sonunda Harzemşahlara ilişirler. Zamanında esir olarak alınıp Moğolların emrine giren müslüman olan Danişmend Hacıp de onun hizmetinde yer alır. Harzemşahları tanıdığı ve dillerini bildiği için onu elçi olarak görevlendirir. Aralarındaki ilişki düşmanla iletişimi sağlama üzerinedir. Emrinde bulunan diğer kumandanlardan Ugeday Noyan da Harzemşahlar ile mücadele yanında yer alır ve onu yardım istemesi için Cengiz Han'a haberci olarak görevlendirir.

Sultan Alaüddin ve Temür Melik ile düşman ilişkisi içerisindedir. Özellikle Temür Melik ile olan mücadelesi ile ön planda olur. Romanın baş antagonist karakteri olan Cengiz Han ile baba oğul ilişkisi vardır. Cuci Han, babasının kuvvetli olduğuna inanır ve onun gücünden korkar. Aldığı kararların bir sebebi olduğunu düşünerek sesini çıkarmaz. Fakat Sultan Alaüddin karşısında başarısız olunca Cengiz Han, oğlunu gözden çıkarmaya hazırdır.

2.3.4. Diğer Şahıslar

Buhara Yanıyor romanının ana vakanın arka planında kalan diğer önemli şahıslar ise şöyledir:

Kutbüddin Ozlak Şah: Sultan Alaüddin'in Kıpçaklardan olma en küçük oğlu ve Celaleddin'in üvey kardeşidir. Sultan Alaüddin'in annesi Türkan Hatun da Kıpçak olması sebebiyle torunu Ozlak Şahı taraf tutar. Önceden veliaht ilan edilen Türkmen Celaleddin'i azlettirip en küçük torununu veliaht ilan ettirmek ister. Ozlak Şah, Türkan Hatun'un kendi emellerine alet ettiği şehzade olarak romanda yerini alır.

Tonguç Han: Sultan Alaüddin Muhammed'in hizmetinde bulunan Kıpçak kumandanlarından. Roman boyunca Sultan'ın yanından ayrılmaz. Alınacak olan kararlarda Sultan'ı etkileyerek onu kışkırtmaya ve yanlış karar almaya sevk eder. Temür Melik'in Sultan'a karşı yaptığı uyarıları ve verdiği tavsiyeleri bir kışkırtma aracı olarak kullanır. Sultan'ın Temür Melik'e karşı olan itimadını yok etmeye çalışır: "Sultanım,

karşınızdaki adam, haşa, size akıl öğretmeye kalkar; haddini bilmesi lazım.”⁶¹⁴ Sultan Alaüddin’i Kıpçak ellerini işgal eden Karahitaylar üzerine gitmesi yönünde ısrar eder. “Sultanım, Efendim, Şahım... Yurdumuz Karahitaylılar tarafından ezilirken, nicedir biz bu Semerkand denen yerde boynu bükük dururuz.”⁶¹⁵ Sözleriyle Sultan’ı etkileyip Karahitayların üzerine gidilmesini sağlayan Tonguç Han, aynı zamanda Sultan’ın Cengiz Han’a karşı savaşmadan Harzem ülkelerini terk etmesinde de etkili olan kişidir: “İnanınız Sultanım. Burada durmanızda tehlike vardır. Allah göstermesin, mübarek bedeninize bir kaza erişirse başsız ordu ne yapar? Felaketin büyüğü kalmaktır. Mutlaka bu şehri terketmelisiniz.”⁶¹⁶

Subutay Noyan: Cengiz Han’ın oğlu Cuci Han’ı yalnız bırakmamak için yanında gönderdiği kumandanlarından biridir. Çok fazla konuşmayı sevmeyen, kısa cevaplar ile iletişim kuran, savaşmayı seven bir karakterdir. “Uzun, iriyarı biri... tavrı donuk, insanı sanki her an parçalamaya hazır. Bir gözü kör. Adına Subutay derler. Cengiz Hanın çok sevdikleri arasında imiş. Savaşlarda çok yararlılıklar gösterdiğini duydum. Aynı zamanda çok da zalim olduğu söylenir.”⁶¹⁷

Osman Han: Semerkand valisi ve Sultan Alaüddin’in damadıdır. İsyan üzere olduğu öğrenilince Sultan tarafından cezalandırılır.

Han Sultan: Sultan Alaüddin’in kızı ve Osman Han’ın karısıdır. Babasına baş kaldırım isyan ettiği için ona kızar ve babasına ondan kurtulmak istediğini söyler. Sultan Alaüddin kızına çok değer verir, onun isteği doğrultusunda cezasını bulur.

Nişabur Han: Sultan Alaüddin’in hizmetinde bulunan Kıpçak hanlarından. Tonguç Han gibi o da Sultan’ı sözleri ile etkilemeye çalışır. Osman Han’ın isyan üzere olduğu haberini yalanlayarak üzerine gitmesini engellemek ister. Asıl amacı bir an önce Karahitayların üzerinde gidilmesidir. Sultani bile isteye savaşa sokmaya çalışan Tonguç Han, ülke Cengiz Han tarafından bir bir yakılmaya başlanınca bulunduğu Buhara şehrinin teslim edilmesini düşünür. “Büyük Hanlar, ulu beyler. Biz Harzem ülkesinin mesulleri olarak burada toplandık. Dün kötü bir haber geldi. Otrar düşmüş. Kahramanca müdafaa edilmiş, ama büyük kuvvetler önünde fazla dayanamamış. Cengiz, koca şehri

⁶¹⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 59

⁶¹⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 76

⁶¹⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 171

⁶¹⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 38

yakmış. Harabeye çevirmiş. Yarın Buhara'ya da savaşla girerse aynı şeyi yapacak. (...) Cengiz'in şehri tahrip etmemesinin tek yolu vardır: O da..." (...) "Şehri teslim etmeliyiz..."⁶¹⁸

Deli Derviş: Asıl adı Abdülkerim olan, uzun yıllar seyyah olarak çeşitli ülkeler gezen, Çin'e kadar gidip Cengiz Han'ı tanıyan ve Sultan Alaüddin'e çeşitli malumatlar getirerek onu uyaran fakat zindan ile cezalandırılan bir bilgidir. "...Adına Abdülkerim derler, çok şey biliyor. İster misin, seni onun bulunduğu hücreye kapatayım. Gezmiş tozmuş bir adam. Kafese tıkıldığında da biraz tozutmuş işte. Yan oynak bir herif şimdi. Ye'cüc Me'cüc çıkacağından, buraları istila edeceğinden dem vurur. Sultan için söylemediğini bırakmaz. Issız bir adada öleceğinden bahseder."⁶¹⁹ Deli Derviş'in söyledikleri romanda bir bir yaşanır. Onun sözleri gelecekte haber verir.

Temür Melik'in zindana girmesiyle tanıştığı ve Moğollar ile Cengiz Han hakkında önemli bilgiler öğrendiği kişidir. Temür Melik zindandan çıktıktan sonra Semerkand'ı ilim merkezi haline getirmek isteyen Sultan'a Deli Derviş'in ismini vererek ilminden faydalanılmasını ister ve bu sayede zindandan çıkarılır. Deli Derviş sadece ilimle değil bileğiyle ve yüreğiyle de düşmana karşı çıkar. Cengiz Han'ın Otrar'ı yakıp yıktığını ve herkesi katlettiğini öğrenilince Deli Derviş Buhara halkından şehrin savunulması için yardım toplar. O düşmanla savaşarak mücadeleyi seçer fakat Buhara halkı daha fazla kan dökülmemesi amacıyla şehri teslim ederler. Deli Derviş, Cengiz Han'ın şehre girdiğinde zulmüyle karşılaşınca onun karşısında dimdik durur: "Ey gözü dönmüş Cengiz Han, şehri teslim etmekle ne büyük hata ettiğimizi anladık. Ölüm bizim için nimet oldu. Bu can artık taşınmaya değmez. Emrini dinlemiyoruz. Lanet olsun sana ve senin gibi olan askerlere, lanet olsun bize!... Biz ki tek ok atmadan şehrin kapılarını açtık."⁶²⁰ Deli Derviş hem düşmana karşı dik durur hem de kendisine ve Harzem halkına olan eleştirisini dile getirir. Daha sonra Cengiz Han'ın gazabına uğrayarak öldürülür. Deli Derviş gerek eleştirel yaklaşımları ile gerek Cengiz Han hakkında verdiği bilgiler gerekse Harzem ülkesi için canı pahasına mücadele etmesiyle romanda önemli bir fonksiyona sahiptir.

⁶¹⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 175

⁶¹⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 62- 63

⁶²⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 201

Danişmend Hacıp: Cengiz Han'ın ve oğlu Cuci Han'ın hizmetine girmiş müslüman bir kişidir. “Cengiz’in sağ kolu gibi. (...) Bir kervanı varmış. Cengiz’in adamları talan etmişler, hepsini yakalayıp Cengiz’e götürmüşler. Bazı sorular sormuş, boş kafa taşımadıklarını anlayınca da boyunlarını vurdurmaktan vazgeçerek hizmetine almış. Ogün bugündür yanından ayırmaz.”⁶²¹ Bilgili, güzel konuşan, Moğol ve Harzem dilini iyi bilen bir Müslümandır. Bu özelliklerinden dolayı Cengiz Han ve Cuci Han onu ikili ilişkilerde elçi olarak görevlendirir. İlk başta Cuci Han'ın sonra Cengiz Han'ın elçisi olarak Sultan Alaüddin'in huzuruna gider: “Beli Sultanım, Irgız Irmağı kıyısında sizinle tanışmak şerefine nail olmuşum. Cuci Hanın elçisi olarak barış dileğine gelmiştim.”⁶²² Danişmend Hacıp yine barış elçisi olarak gelir ve anlaşmayı sağlar. Danişmend Hacıp, her ne kadar Cengiz Han'ın sağ kolu olsa da o içten içe Müslümanlara ve mamur şehirlere yapılan zulümleri gördükçe kahrolur, fakat bir şey diyemez. En son Buhara'daki ilmi eserleri yaktırmaya kalkışınca Cengiz Han'a teklifte bulunarak eserlerin yakılmasını önlemek ister: “Büyük Kaan,” (...) “Biz göçebe bir milletiz. Ancak ilelebet böyle yaşayamayız. Buralar medeniyetin nimetlerine ermiş. Gelin, bu kitapları yakmayalım, alimlerden keseceğiniz kadarını zaten kestiniz. Hiç değilse geri kalanını bağışlayın. Devlet işlerinde kullanırız. Kırbaç altında baş kaldırmaz, bize hizmet ederler.”⁶²³ Danişmend Hacıp'in bu son serzenişi fayda vermez. Cengiz Han, tüm zulmüyle karşılık vermeye devam eder.

Kurt Cebe: Cengiz Han'ın en önemli kumandanlarından biridir. İyi kılıç kullanan, savaş meydanlarında boy gösteren ve akıllı bir silahşordur. Şamanların yıldızlarla konuşup savaşmak için izin almasını bir aldatmaca olarak görür: “Yemin ederim, gökte güneşten başka bir şey yok. Sen yıldızları nereden buldun?..” (...) “Sersemler bizi kandırmaktan başka bir işe yaramazsınız.”⁶²⁴ Temür Melik onu iyi dövüşen akıllı bir düşman olarak nitelendirir. Sarı Lagod'a onu anlatır: “Ben yakından tanıdım, hem de çok yakından. İyi bir silahşor, akıllı bir düşman. Bir daha karşı karşıya gelmeyi ne kadar isterdim.”⁶²⁵ Kurt Cebe'nin Temür Melik'le olan mücadelesi romanın ikinci serisi olan *Elveda Buhara*'da devam eder.

⁶²¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 71

⁶²² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 122

⁶²³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 204

⁶²⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 127- 128

⁶²⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 168

İnalcık Hayır Han: Otrar valisidir. Sultan Alaüddin'in Cengiz Han ile yaptığı anlaşma neticesinde şehre Moğol ticaret kervanı gelir. Asıl amaç ucuza mallar satarak halkı ve esnafı birbirine düşürüp isyan ettirmektir. Bu amaç doğrultusunda emellerine ulaşırlar. Şehirde isyan çıkar ve ticaret kervanının malları yağmalanır. Hayır, Han, malların bedelini ödeyerek zararın karşılanacağını söylese de kervan başı Tığın, malların aynısı ile zararın karşılanmasını talep eder. Bunun üzerine Moğol kervanının bir fesad üzere olduğunu anlayan Hayır Han, hepsini kılıçtan geçirir. “Behey nadan!” (...) “Zararınız ödenecek deriz kanmazsınız, özür dileriz inanmazsınız. Sizin hakkınız kılıçtır!”⁶²⁶ Bu hadiseden sonra eline bahane geçen Cengiz Han, Harzem ülkelerine saldırmak için harekete geçer. İnalcık Hayır Han'ın fonksiyonu, düşmanın oyununa sert tepki göstererek Cengiz Han'ın saldırması için fırsat vermesidir.

Turgay Han: Türkan Hatun'un kardeşi, Sultan Alaüddin'in dayısıdır. Harzem ordusunun sol kanadının kumandanlığını yapan Kıpçak hanıdır. Sultan Alaüddin'in Cengiz Han'la karşı karşıya gelmeden şehri terk etmesiyle Semerkand kalesinin kumandanlığı ona kalır. “Onu ne halk seviyordu, ne asker. Sadece etrafındaki birkaç dalkavuk tarafından destekleniyordu. Şaşıadan başka şey düşünmezdi. İpekli vücutunu garkeder, her parmağına en az iki tane kıymetli taşlı altın yüzük takardı. Halk içine çıkmayı zül sayar, askeri saraydan idare ederdi.”⁶²⁷ Böyle bir kişiliğe sahip olan Turgay Han, diğer Kıpçak hanları gibi şehri teslim taraftarıdır. Şehri savunmak isteyenlerin karşısında durarak Cengiz Han'ın ayağına giderek hem şehri teslim eder hem de diğer Kıpçak hanları ile birlikte hizmetine girer. “Kıpçak Hanları olarak tarafımızda şerefle dövüşmek için itihak ediyoruz, abd-i acizleri kabul buyur.” Cengiz Han, Turgay Han'ı aşağılayıcı bir hareketle başını ayağının altına alır: “Bu baş önümde eğildiği müddetçe omuzlarında kalacaktır. Kabul ettim”⁶²⁸ Cengiz Han, Semerkand'ı ele geçirip yakıp yıkar. Daha sonra Turgay Han'ın da bulunduğu Kıpçak Hanlarını için şehrin çıkışında kurdurduğu çadırlarda hepsini katleder. Bütün gafiller cezasını bulur.

Balan Han, Ali Er Han ve Ayhan: Semerkand'ı teslim etmeyi düşünen Turgay Han'ın karşısında duran Türkmen beyleridir. Az bir askeri birlikle Cengiz Han'a

⁶²⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 133

⁶²⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 210

⁶²⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 218

baskınlar verirler. Fakat başarılı olamazlar. Balan Han şehit düşer. Kaledeki Kıpçak Hanları şehri teslim kararı alınca Ali Er Han ve maiyeti bir gece yarısı kaleyi terk eder.

2.3.5. Sosyal Çevre

Buhara Yanıyor romanında Sultan Alaüddin Muhammed'in Cengiz Han ve oğlu Cuci Han'la olan mücadelesi anlatılır. Olaylar Harzemşahlar ve Moğollar cephesi olarak iki çevre içinde gelişir. Harzem Sultanı Alaüddin'in bulunduğu sosyal çevresi saltanatını sürdürdüğü Urgan, Otrar, Buhara, Semerkand şehirlerinden oluşur. Bu mekanlarda gelişen vakalara yön veren karakterlerle birlikte çevre genişler. Romanın başlangıcında Kurgan'da Türkan Hatun, Temür Melik, Celaledin, Ozlak Şah Sultan'ın yakın çevresini oluşturan şahıslardır. Annesi Türkan Hatun ve ona inanan Kıpçak hanları ile kin, nefret, fesat ve ırkçılığın yoğun olduğu bir çevresi vardır. Türkan Hatun, Türkmen olan Celaledin'i değil, Kıpçak olan Ozlak Şahı veliahd ilan edilmesini ister. Kıpçak hanlarını da yanına çekerek Sultan Alaüddin'i gücü ile korkutmaya ve ona sözünü geçirmeye çalışır. Diğer yanda oğlu Celaledin ve hizmetinde bulunan Temür Melik ise Sultan'ın içine düştüğü bu kötü çevrenin etkisinden uzaklaştırarak daha akılcı, insancıl ve vatanperver bir çevreye çekmeye çalışırlar. Türkan Hatun'un arkasında duran Kıpçaklar ve karşısında yer alan Türkmenler Harzemşahların sosyal çevresini oluşturur. Sultan Alaüddin bu iki zıt kutbun arasında kalır ve istenilen başarıya ulaşamaz.

Karşısında bulunan Moğol hükümdarı Cengiz Han'ın çevresini oluşturanlar ise oğlu Cuci Han, kumandanlarından Kurt Cebe, Subutay Bahadır, şaman ve diğer emrinde bulunan küçük atlı askerleridir. Yakınında bulunan bu şahıslarla birlikte Harzem ülkelerini yakıp yakarak mamur şehirleri zulümle egemenliği altına almak ister. Zamanında esir aldığı ve hizmetinde bulundurduğu Müslüman Danişmend Hacıp ise Cengiz Han'ın habercisi ve elçisi olarak görevini yerine getirir. Romanda var olan sosyal çevresi Otrar, Buhara ve Semerkand mekanları ile gelişir. Önce İnalıcık Hayır Han'ı ortadan kaldırmak için Otar'a gider. Tarihe kanlı bir savaş olarak geçecek olan Otrar Faciası gerçekleşir. Cengiz Han, İnalıcık Hayır Han'ı katledip tüm şehri yağmalar. Daha sonra Buhara'ya doğru yola koyulur. Sultan Alaüddin, maiyetiyle birlikte şehri terk edip kaçtığı için Buhara halkı da teslimiyetçi yaklaşır. Sultan Alaüddin'in zamanında zindandan çıkardığı Deli Derviş ise şehri savunmak için var gücüyle

mücadele eder. Şehrin kumandanı İnanç Han da düşmanı kırmaya çalışır fakat diğer hanların teslim olma arzusundan kaynaklı şehir Cengiz Han'a bırakılır. Cengiz Han Otrar'dan sonra buraya da zulmüyle gelir. Tüm alimleri öldürüp ilmi kitapları da yaktırır. Dumanlar hala Buhara'dan yükselirken Harzem payitahtı olan Semerkand'a da girer. Yine halkın ve Kıpçak hanlarının teslim olması ile Cengiz Han zulmünü devam ettirir. Teslim olanlara kılıçtan geçirmeyeceklerine dair söz veren Cengiz Han, şehre girdiğinde kendi kuyularını kazdırarak diri diri gömer. Böylece, Harzem ülkesinin önemli şehirlerini ele geçirerek bulunduğu çevreyi genişletmiş ve cihan hakimiyetini sağlamaya çalışmıştır.

Romanın arka planında ana vakayı geliştiren, besleyen diğer mekân ve şahıslarla sosyal çevre genişler. Elliye yakın bir fon şahıs kadrosu ve bunların içinde bulunduğu çevre, ana vakanın gelişmesinde önemli bir yer tutar. Veliahd ilan edilmek istenen Ozlak Şah, Türkan Hatun'un bulunduğu konakta işlenir. Çünkü Ozlak Şah üzerinde emelleri vardır. Bu yüzden sosyal çevresi Türkan Hatun'un arzu ve istekleri doğrultusunda şekillenir. Arka planda şekillenen çevre romanın ikincisi olan *Elveda Buhara*'da ön plana çıkar ve ana vakaya doğrudan etki eder.

Temür Melik'in romanın sosyal çevresini geliştirici ve besleyici önemli bir yönü vardır. Romanın başında tanışıp yol arkadaşı olduğu Sarı Lagod'un dahil olduğu sosyal çevre Sultan Alaüddin tarafından zindana atılması ile genişlemeye devam eder. Harzem ülkesinin payitahtı olan Semerkand'ın yanında arka planda yer alan zindan da sosyal çevrenin gelişimine katkıda bulunur. Bu mekân hem Cengiz Han ile ilgili bilinmeyenleri ön plana çıkarmada hem de Deli Derviş gibi bir bilginin ilminden yararlanılması açısından önem arz eder. Zindandan çıkarılarak Harzem şehirlerinin ilim merkezi haline gelmesinde katkısı olur. Aynı zamanda bu mamur şehirleri Cengiz Han'a karşı da korumaya çalışır. Bir zindanda kapalı olan Deli Derviş'in Temür Melik'le tanışması sonucu var olan sosyal çevreye dahil olur. Hem Sultan Alaüddin hem de Cengiz Han'ın bulunduğu çevreye etki eder. Bir yandan Harzem ülkesinin hatalarından ders çıkarmasına ve gelişimine katkıda bulunurken diğer yandan da Cengiz Han'ın zulmü karşısında mücadelede bulunur. Aynı zamanda Temür Melik'in Sultan Alaüddin tarafından gönderildiği Hocent Kalesi, yeni bir sosyal çevrenin oluşturulması görevini

üstlenir. Cuci Han ve Kurt Cebe ile yarım kalan mücadelesi *Elveda Buhara* romanında devam eder.

Buhara Yanıyor romanının sosyal çevresini özetleyecek olursak; Zengin ve gelişmiş bir Müslüman topraklar üzerinde yer alan Otrar, Buhara, Semerkand gibi şehirler Sultan Alaüddin'in çevresinde bulunan, gaflet içerisinde olan Kıpçakların tesiriyle yanlış kararlar alması sonucu Moğolların istilasına uğramış ve Harzemşah devleti yıkılış sürecine girmiştir. Sultan Alaüddin, sarayında ahir ömrünü geçirmek isteyişinden halktan kopmuş bir vaziyettedir. Emrinde bulunanların halka yaptığı zulümleri görmez. Halkın istek ve şikayetlerine kulak vermeden adaletsizce muamelenin dozu artar. Halk ise ülkesini artık savunmak istemez, düşmanına karşı sempati besler hale gelir. Harzem ülkesi bu var olan atmosferin içerisinde düşmanı Cengiz Han'la mücadeleye girmeye çalışır. Adaletsiz vergi toplanarak aç bırakılan Bulamça köylüleri, düşmanla savaşmak için asker toplanmasına olan serzenişleri romanın sosyal çevresinin ne halde olduğunu özetler niteliktedir:

“Moğollar gelecekmiş, gelsinler; şimdiki idareden daha zalim bir idare mi getirecekler?”

“Biz askere gitmeyiz. Arkada kalanlar açlıktan ölür.”

“Askere gidelim, ülkemizi koruyalım, ama bu ülke kimin? Sultan Muhammed'in mi, bizim mi? Dün Sultanın ülkesi idi, malının örtüsünü istiyordu. İhtiyar Sadi'yi ayaklarının altında çiğnediler. Bugün başı sıkışınca asker istiyor.”

“Kim gelirse gelsin, biz zaten sağlığımızda öldük...”⁶²⁹

2.3.6. Mekân

Buhara Yanıyor romanının ana vaka ve çevresinde gelişen vakalarda yer alan mekanlar önemli bir yer tutar. Harzem ülkesi ve sınırlarına yakın olan mekanlar olay örgüsü içerisinde işlenir. Bazı mekanlar vaka üzerinde doğrudan etkili iken bazı mekanlar ise ismen anılır, ya da olaylar teğet geçer.

Romanın birinci bölümüne mekânsal tasvir ile giriş yapılır. Harzem ülkesinde yer alan Karakum Çölü'nün betimlemesine yer verilir. “Karakum Çölünün eteklerine kadar uzanan geniş orman derin bir sessizliğe gömülmüştü. Arada bir baykuş sesi veya

⁶²⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 146- 147

çakal çığılığı derin sessizliği yırtıyor, bazan bir kurt uluması duyuluyordu.”⁶³⁰ Temür Melik ve Celaledin’in ava çıkma sahnesinin yer aldığı ve Temür Melik’in kafileden ayrılıp Sarı Lagod eşkıyası ile karşılaştığı mekandır. Sarı Lagod’un Temür Melik’e kendi hayatını anlatırken bahsettiği Urgan şehri Harzem ülkesinin başkentidir. “Bir gün annemin intikamını almaya yemin etmiştim. Bu dert içimi kemiriyor, gece uykularımı kaçırıyordu. Tahammülüm bitince Urgan’dan yola düştüm. Dağlara, ormanlara açıldım.”⁶³¹ Sarı Lagod’un Urgan diye bahsettiği şehir romanın diğer bölümlerinde Kurgan olarak geçer. Sultan Alaüddin, isyan üzere olan damadı Osman Han’ı bastırmak için Semerkand’a gider. İsyanı bastırmasına rağmen geri dönmez, annesi Türkan Hatun Kurgan’dan ona haberler iletir. “Türkan Hatun, Kurgan’da işlerin yolunda olduğunu, başkaldırmaya teşebbüs eden birkaç beyi, Kıpçakların yardımıyla ezdiğini bildiriyor, rahatına bakmasını yazıyordu.”⁶³² Harzem ülkesi üzerinde emelleri olan Cengiz Han’a hizmetinde bulunan şamanın sözleri ile de Kurgan şehrinin önemi vurgulanır: “Harzem ülkesi her bakımdan zengindir. Bol otlığı vardır. Şehirleri mamurdur. Etraflarında muhkem kaleler yükselir. İçlerinde büyük alimler yaşar. Adeta dünyanın kalbidir buraları. Hele bir Kurgan vardır ki, alimden yana dünyaya eşittir.”⁶³³ Harzemler ve Moğollar gözünde önemli bir mekân özelliği gösteren Kurgan’ın tarihteki orijinal ismi “Cürcan” olarak geçer. Doç. Dr. Emek Üşenmez yazmış olduğu bir makalesinde Harzemşahlar’ın başkenti Cürcan’ın özelliklerini ele alır: “Harzemşahlar devrinde Cürcan, bir bilim ve sanat merkeziydi. Şehirde on büyük vakıf kütüphane vardı. Hükümdar ve şehzadeler, iyi eğitim görmüş kişilerdi, âlim ve sanatçıları korurlardı. Ebü’l Fazl Kirmani, Ebu Mansur, Hüseyin Ersbendi, Ebu Muhammed Hareki gibi kadı, vaiz ve filozoflar, başkent Cürcan’da toplanmışlardı.”⁶³⁴

Ana vaka üzerinde olayların geçtiği Harzem ülkesinin zengin ve ilim merkezi şehirleri olan Semerkand, Buhara, Otrar gibi mekânlar önemli bir fonksiyona sahiptir. Olaylar mekânlar üzerinden işlenerek okuyucuya aktarılır. Sultan Alaüddin, Kurgan’da hüküm sürerken damadı ve aynı zamanda Semerkand valisi Osman Han’ın isyan ettiğini ve halkı zulümle yönettiği haberini alınca Semerkand’a gider. Osman Han’ı cezalandırır

⁶³⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 5

⁶³¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 11

⁶³² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 76

⁶³³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 115

⁶³⁴ Emek Üşenmez, *Türkmen – Özbek Ortak Edebbi muhti olarak Harezim – Köhne Ürgenç*, Türk Dünyası Araştırmaları, 2011, cilt: 98, S.195, s. 69 - 78

ve uzun bir müddet Semerkand'da kalır. Kıpçak hanları kendi topraklarının Karahitaylardan kurtarılması için sefere çıkılması için Sultan'a ısrar ederler. Sultan Alaüddin ise Semerkand ile ilgili emellerini anlatır: "Sabır, sabır... Daha buradaki işlerimiz hitam bulmadı. Bilirsiniz Semerkand'ı payitaht yapmayı düşünüyoruz. Kasırlar inşa eder, büyük camiler kurarız. Kendimizin oturacağımız bir sarayımız bile yok. Saraysız sultan ne işe yarar?"⁶³⁵ Sultan Alaüddin, Semerkand'ı Harzem ülkesinin başkenti yapmayı planlar. Payitahta yakışır bir şehir inşa etmek ister. Kıpçak ellerine hala neden gidilmediği yönünde soru soran annesi Türkan Hatun'a da planlarından bahseder: "Semerkant güzel bir şehir. Onu memalikimizin payitahtı yapmayı uygun bulduk. Tabii payitaht olunca da bazı şeyler yapmak icap etti."⁶³⁶ Sultan Alaüddin, dediğini yapar, Semerkand başkent olur. Bu şehri dünya çapında bir ilim merkezi yapmak için çalışmalara başlar. "Semerkand'ı payitaht yaptık. Bir büyük cami ve saray inşa ettirdik. Niyetimiz bütün dünya alimlerini buraya toplamaktır."⁶³⁷ Sultan Alaüddin, Semerkand'ı mamur bir şehir yapısına kavuşturmak ister fakat bir yandan da Moğolları kışkırtarak düşmanı üzerlerine çeker ve bu şehirler Moğol tehlikesi ile karşı karşıya kalır. Bu sefer şehri savunmak için çalışmalar yapılır: "Semerkant karınca yuvasına dönmüştü. Köylerden toplanan sanatkar ve esirler arasından seçilen kuvvetli ameleler şehri kalın duvarlarla çevirmiş, etrafına derin hendekler açmışlardı."⁶³⁸ Her ne kadar şehri savunmak için girişimlerde bulunulsa da Sultan Alaüddin, henüz görmediği düşmanı Cengiz Han'dan korkarak şehri terk eder. Güçlü surlar yapılsa da şehri savunacak olan başta Sultan Alaüddin olmak üzere Kıpçak hanlarının da teslimiyetçi yaklaşımları sonucu Semerkand, Cengiz Han'ın zulmüne uğrar ve bir daha payitaht olamaz.

Romanda geçen bir diğer önemli mekân ise Otrar'dır. Harzem ülkesinin önemli ticaret merkezi haline gelen gelişmiş ve zengin bir şehirdir. Cengiz Han, ilk önce bu şehre saldırıp zenginliklerini ele geçirmek ister: "Otrar'a. Derler ki, orası çok zengindir. Taş üstünde taş bırakmayacağım Cebe, silip süpüreceğim."⁶³⁹ Cengiz Han Otrar'a saldırmadan önce ticaret kervanı gönderip ucuza mal satarak halkı ve esnafı birbirine

⁶³⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 76

⁶³⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 81

⁶³⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 121

⁶³⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 156

⁶³⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 127

düşürmek ister. “Otrar şehri huduttaki ilk Müslüman şehirdi. Mamurdu. Büyük hanları, hamamları, camileri, çeşmeleri vardı. Çin’e gidenler, Çin’den gelenler uzun zaman burada kalır, dinlenirlerdi. Büyük Pazar yerleri vardı. Tacirler bağıra bağıra eşyalarını bu pazar yerlerinde satar yahut beğendikleri şeylerle değiştirirlerdi.”⁶⁴⁰ Ticaret merkezi olan bu şehre Moğol kervanı giriş yaparak emellerine ulaşmak için işe koyulur. Şehrin valisi İnalçık Hayır Han, oynanan oyunu bozarak kervan üyelerini öldürür fakat Cengiz Han’ın gazabını üzerine çeker. Cengiz Han, Otrar’a doğru ilerler: “Nihayet Cengiz’in ordusunu yürüttüğü, bazı hudut köylerini aştığı ve süratle Otrar’a yaklaştığı haberi geldi. Çığ gibi büyüyerek yayılan bu haber, her yere dehşet ve korku saldı.”⁶⁴¹ Sultan Alaüddin’in ve Kıpçak hanlarının teslimiyetçi tavırları sebebiyle şehir Otrar düşer, Moğol istilasına uğrar. Şehrin Valisi İnalçık Hayır Han katledilir. Harzem ülkesinin önemli şehirlerinden biri daha Müslümanların elinden çıkarak Moğol zulmüne girer.

Otrar’a yakın olan Bulamça köyüne de önemli bir fonksiyon yüklenir. “Bulamça köyü, ekili tarlaları, küçük deresi ve çalışkan halkı tanınmış bir köydü. Otrar’a hayli yakındı. Hududun tam üstünde bulunuyordu. Yazın köy kadınları ve kızları dere kenarında çamaşır yıkar, bir yandan da ekinlerinden söz ederlerdi.”⁶⁴² 1219 yılı, Bulamça için kurak geçen bir yıl olur. Sultan Alaüddin’in vergi memurları iki yıllık vergiyi peşin toplamak için geldiklerinde Bulamça halkının tepkisiyle karşılaşılır. Sultan’ın adaletsizce ve acımasızca vergi topluyor olması köylüleri kızdırır ve eleştirilerini dile getirir. “Cengiz Han gelecekmiş, bizi esir edecekmiş, zulmedecekmiş, şehrin müdafaası için vergi vermeliymişiz... Niçin?.. Cengiz denen Moğol Hanı bunlardan daha az mı merhametliler sanki!..”⁶⁴³ Bulamça, Sultan Alaüddin’in adaletsizce ve halkından uzak yaşayışının bir eleştirisi olarak ana vaka üzerinde işlenen önemli bir mekândır.

Moğol tehlikesi ile karşı karşıya kalan diğer şehirlerden birisi de Buhara’dır. İmin merkezi olarak dünyanın en iyi âlimlerini ve eserlerini barındıran şehir olarak işlenir. Deli Derviş’in ağzından bu şehir Cengiz Han’a karşı korunması gerektiği söylenerek şehrin önemi vurgulanır: “(...) Buralara birgün yolu düşerse azimle müdafa edin. Taş üstünde taş, omuz üstünde baş komaz. Buhara ilmin beşiğidir. Cengiz ise

⁶⁴⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 131

⁶⁴¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 157

⁶⁴² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 141

⁶⁴³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 146

ilmin düşmanı. Eline kitabı yakar. Hele Müslümanları hiç sevmez. (...)”⁶⁴⁴ Otrar, Moğolların hakimiyetine girince Buhara halkı umutsuzluğa kapılır. Şehrin etrafında düşmanlar görülmeye başlanınca artık eski mamur ve ilim merkezi olan Buhara’nın yerini sessiz ve savunmasız bir şehir alır. Deli Derviş gibi vatanseverler de düşmana karşı savaşmak için mücadele verirler. Şehrin kumandanı İnanç Han, Cengiz Han karşısında mücadelesini korusa da teslimiyetçi Kıpçak hanları ile şehir Cengiz Han’a teslim edilir. “1220 yılı felaketlerle başlamış, felaketlerle devam ediyordu. ‘Müslümanların canı’ denen, dünyanın bu en ileri, mamur şehri Buhara’nın on iki kapısı düşman atlılarına açılmak üzere hazırlanıyordu.”⁶⁴⁵ Cengiz Han, şehre girer girmez askerlerine her yeri yağma ettirir, tarihin önemli ilmi eserleri toplatarak yaktırır. Şehri halkını ve âlimleri kılıçtan geçirir ve şehri yakıp yıkar. “Şehir yer yer ateşe verilmişti. Alevler sütun sütun yükseliyor, sönen ideal ateşine inat, buhara yanıyordu.”⁶⁴⁶ Buhara, kitaba ismini vermesi sebebiyle de önemli bir mekânsal fonksiyona sahiptir. Romanın adı olan *Buhara Yanıyor*, Cengiz Han’ın zulmüyle yakıp yıkılan tüm şehirlerin, işkence edilerek öldürülen onca insanların çığlıklarını barındırır.

“Mekân tasvirleri, eserdeki kahramanların bazı hususiyetlerini dikkatlere sunmaya da yardım eder. Bir odanın tefriş tarzı, orada, günlerini geçiren insan hakkında bilgi verir. Anlatma esasına bağlı eserlerde mekâna ait görünüşle vaka kahramanının uyuşması kadar mahalle has hususiyetlerle ferdin yaşayış tarzı arasındaki çatışmalardan da yararlanılabilir.”⁶⁴⁷ Bu hususta üzerinde durulan bir diğer mekân ise Moğol hükümdarı Cengiz Han’ın sarı çadırıdır. Cengiz Han’ın Kulan Hatun ile Burte Hatun’un içini döktüğü, Harzemlere karşı atılacak adımların konuşulduğu mekândır. Göçebe bir hayat tarzını benimseyen Moğolların en önemli barınakları çadırlarıdır. Cengiz Han da askerleri gibi aynı çadırda kalır, aynı kıyafetleri giyer ve aynı yemekleri yer. Askerlerinden farklı olarak çadırının sarı olması onu daha çok ön plana çıkarmaktadır.

Sultan Alaüddin’in için önem arz eden mekânlar ise başta Semerkand’a inşa ettirdiği saray olmak üzere Cengiz Han’dan kaçarken güzergâh üzerinde yer alan Seyhan, Tus, Devletabad ve Abiskun Denizi’dir. Son durak Abiskun Denizi’nde sığındığı bir adadır. Kalan ömrünü burada geçirmeye niyet eder.

⁶⁴⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 74

⁶⁴⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 192

⁶⁴⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 205

⁶⁴⁷ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, 1991, s. 145

Romanda geçen mekanların çoğu, fazla ayrıntıya ve mekânsal betimlemelere girilmeden sadece işlevsel olarak kullanılır. Mekânın bir amaca hizmet ediyor olması önemli bir husustur. Olaylar bazı mekanlarda ağırlıklı olarak geçerken bazı mekanlar ya ismen anılır ya da yanından geçilir, üzerinde fazla durulmaz. Halep, Şam, Medine, Kaşgar, Çin, Çin Seddi, Siri derya, Çalkar Gölü, İrtiş Irmağı, İran, Onnon Irmağı, Balciyuna Gölü, Maverâünnehir gibi mekânlar ise üzerinde durulmadan ismen anılır.

2.3.7. Zaman

Buhara Yanıyor romanı Sultan Alaaddin Tekiş'ten sonra tahta oturan oğlu Alaüddin Muhammed'in Harzem ülkesinin sultanı olarak Moğollara karşı mücadelesi konu alınır. Sultan Alaüddin, 1200 yılından 1221 yılına kadar Harzem ülkesinin sultanı hüküm sürmüştür. Roman, Temür Melik'in ava gidişi ve başından geçenlerle başlar. "...Bir ara önüne çıkan yaban keçisini vurmak için gruptan ayrılmış; derken hava bozmuş, kar bastırmıştı."⁶⁴⁸ Karlı bir havanın mevcut olması zaman olarak kış mevsimi olduğu yansıtılır fakat hangi yıl olduğu bilinmez. İlerleyen bölümlerde hangi zamana ait olduğu çıkarımı yapılabilir niteliktedir. Temür Melik'le Sarı Lagod karşılaştıktan üç ay sonra tekrar karşılaşırlar. Daha sonraki süreçte Sultan Alaüddin'in damadı Osman Han'ın isyan üze olduğu haberi gelince Semerkand'a varılır. Sultan Alaüddin altı ay burada kalır. Kıpçakların baskısı ile Karahitayların üzerine gitmek için Kurgan'a ordu toplamaya gider. "1216 baharı oldukça sıcak geçiyordu. Daha yaza girmeden ağaçlar yeşillenmiş, güneş zaman zaman dayanılmaz bir sıcaklıkta parlak olmuştu. Uzun bir yürüyüşten sonra Kurgan'a girdiler."⁶⁴⁹ Yazarın dördüncü bölümde verdiği 1216 yılının bahar ayında altı ay öncesi Temür Melik'in romanın başında dâhil olduğu olayların 1215 yılı içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Roman Sultan Alaüddin'in tahta oturduğundan 15 yıl sonrasından başlar. Çünkü ülkenin kaderini değiştirecek olan olayların başlangıç noktası diyebiliriz. Bu tarihten sonra Moğollar ile mücadele içerisine girilir ve bu mücadele Harzem ülkesi yıkılana dek devam eder. 1215 yılları ile başlayan 1220 yılı Sultan Alaüddin'in Abiskun Denizinde bir adaya sığınması ve Semerkand'ın Moğol hâkimiyetine girişi ile son bulan roman beş yıllık bir süreci kapsar.

1216 yılının bahar ayında Sultan Alaüddin, Karahitayların üzerine gitmek için sefere çıkar. Cuci Han'ın ordusu ile karşılaşır ve onunla savaşı. Cengiz Han ise savaş

⁶⁴⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 6

⁶⁴⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 76

yanlısı değildir. Sultan Alaüddin'e hediyeler sunarak gönlünü alır. Uzun bir süre savaş olmaz. “Yıllar yılların peşinde takıldı aktı. Sultan, büyük bir ordu hazırlayarak yürüdü. Niyeti Halife Nasır’ı yola getirmektir. Bu işi hallettikten sonra da zengin Ye’cüc Me’cüc ülkesine saldırmayı düşünüyordu. Ama Tavşan yılının (1219) kışı çok ağır bastırdı.”⁶⁵⁰ Sultan Alaüddin, Cengiz Han’la yaptığı barıştan üç yıl sonra Halife Nasır’a saldırmak için sefere çıkar fakat kış şartları el vermez. Buhara’ya döner. Romanda bu barış dönemi olan 3 yıl teğet geçilir. 1219 yıllarında halktan ağır vergiler almaya başlayan Sultan’ı, iki yıllık vergiyi peşin almaya Bulamça köyüne gelen vergi memurları aracılığıyla eleştirilir. Halktan uzak kalan, devleti düşmana karşı savunmayıp kaçış içinde olan Sultan’dan ve çevresinde yer alan teslimiyetçi kişilerden dolayı Harzem ülkesi Cengiz Han’ın zulmüne maruz kalır. 1219 yılı Cengiz Han’ın Harzem ülkesine saldırıya geçtiği tarihtir. Tarihe geçecek ola Harzemşahların yıkılışını hazırlayan Otrar Faciası gerçekleşir. İnalçık Hayır Han’ın Cengiz Han’ın casusluk için gönderdiği kervan mensuplarını kılıçtan geçirmesiyle Moğollar ile olan savaş resmen başlamıştır. Cengiz Han, bunun üzerine ilk önce Otrar’a girerek İnacık Hayır Han’ı katleder ve şehri yağmalar. Sonrasında Buhara’ya geçmek için hazırlanır: “1220 yılı felaketlerle başlamış, felaketlerle devam ediyordu. ‘Müslümanların canı’ denen, dünyanın bu en ileri, en mamur şehri Buhara’nın on iki kapısı düşman atlılarına açılmak üzere hazırlanıyordu.”⁶⁵¹ Denildiği gibi de olur. Cengiz Han Buhara’ya girerek tüm alimleri öldürüp ilmi eserleri de yaktırır, şehri yağmalatır. Sırada Harzem ülkesinin payitahtı olan Semerkand vardır. “Ejderha yılı (1220) ilkbaharında Cengiz Han, Semerkant’ı almak üzere Buhara’dan ayrılmaya hazırlanırken koca şehrin üstünde hala dumanlar tütüyordu.”⁶⁵² Cengiz Han, tüm mamur ve zengin şehirleri yakıp yıkarken Sultan Alaüddin ise Abiskun’da saklanır. Sultan’ın ve çevresinde bulunanların gaflet içinde bazılarının ise ihanet içinde olması sebebiyle onca yıl savaşılıp kan dökülüp alınan ve bir ilim ve ticaret merkezi haline gelen şehirler iki yıl gibi kısa bir sürede darmadağın olurlar.

Romanda geçen olaylar dönemin zamansal kavramları ile aktarılmaya çalışılır. Domuz yılı, tavuk yılı, kaplan yılı, tavşan yılı ve ejderha yılı gibi takvim terimleri

⁶⁵⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 124

⁶⁵¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 192

⁶⁵² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 209

kullanılır. Bu terimlerin kullanılması on iki hayvanlı takvimin kullanıldığını gösterir. Bunun yanında olayların geçtiği vakitler zamansal tasvirlerle de aktarılır: “Gökyüzüne baktı. Ayın bir yanı bulutlara yenikti. Etrafında yıldızlar buzlu parıltılar saçarak oynuyorlardı.”⁶⁵³ Akşam vakti Temür Melik’in gözünden betimlenerek okuyucuya aktarılır. Sultan Alaüddin ile Cuci Han’ın savaşı günün sabahı tasvir edilir: “Güneş yavaş yavaş çıktı. Çise ile ıslanan yaprakların üstünde oynadı. Step, tatlı bir rüzgârla yalandı.”⁶⁵⁴ Yine akşam vaktinin resmedilişini görürüz: “Ay, ağaçların yaprakları arasında süzülerek yolu aydınlatıyordu. Uzaktan bahar böceklerinin mırıltıları aksediyor, bazan bir kurt, bazan bir çakal uluması geliyordu.”⁶⁵⁵ Yazar, ay ve güneşi kullanarak olayların geçtiği zaman dilimlerini betimleyici bir anlatımla aktarır. Bunların dışında kullanılan diğer zaman dilimleri ise namaz vakitleridir. Romanda sabah namazı, akşam namazı ve cuma namazı vakitleri geçer ve bu vakitlerde yer alan kahramanlar namaz kılıp kaldıkları yerden devam ederler.

2.3.8. Teknik Özellikler

Yavuz Bahadıroğlu, *Buhara Yanıyor* romanını 1974 yılında yayınlamıştır. Romanda Harzemşahlar ile Moğolların mücadelesi konu alınır. Harzem sultanı Alaüddin Muhammed’in annesi Türkan Hatun ve Kıpçak hanlarının tesiri ile yanlış kararlar alır. Halkına eski gücünü göstermek maksadıyla sınırları etrafında dolanan Cengiz Han’ın ordusuna saldırarak uyuyan yılanı uyandırır. Bu uyandırış Otrar, Buhara, Semerkand gibi önemli şehirlerin yakılıp yıkılmasına ve Harzemşahların yıkılış dönemine girmesine sebep olur.

“Romanların başlangıçları farklıdır. Romanın geleceğinin temeli başlangıcında atılır. Geleneksel romanda başlangıçların klasik bir düzeni vardır. Bir şahıs ve bir ailenin tanıtımı ile romana girilir.”⁶⁵⁶ *Buhara Yanıyor* romanında da mekânsal bir tasvirle giriş yapıldıktan sonra gizemli bir karakterin tanıtımı ile giriş yapılır. Başka bir karakterle karşılaşp diyalog haline girmeden kim olduğu ile ilgili bir bilgi verilmeden okuyucu da merak uyandırır: “Karakum Çölünün eteklerine kadar uzanan geniş orman derin bir sessizliğe gömülmüştü. Arda bir baykuş sesi veya çakal çığlığı derin sessizliği yırtıyor, bazan bir kurt uluması duyuluyordu. Harzem ülkesinin Karakum bölgesine kış

⁶⁵³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 6

⁶⁵⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 107

⁶⁵⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 169

⁶⁵⁶ Himmet Uç, *Ansiklopedik Roman Eleştiri Terimleri*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2006, s. 258

erken bastırmıştı. Toprak ince bir kar tabakasıyla kaplıydı. Keskin ay ışığı vurdukça gümüşü kıvrımlar meydana geliyor, sahte ışıklar oynayıyordu. Süvari üşümüştü. Atının yularım bırakmış, ellerini gocuğunun içine sokmuştu. Bu havada ava çıkmakla delilik ettiğim düşünüyor, kendi kendine kızılıyordu.”⁶⁵⁷ Süvari olarak anılan kişi romanın önemli kahramanlarından Temür Melik’tir. Kendisinin ve bulunduğu ortamın tanıtımı ile *romanın açılışı(openning)* yapılır.

Romanda yaşanan tüm olaylar hâkim bakış açısıyla okuyucuya aktarılır. Anlatıcı olayların öncesi ve sonrasını bilir. Karakterleri ve onların dâhil olduğu olaylara birinci dereceden hâkimdir. Karakterlerin geçmişte neler yaşadıklarını, şu an ne düşündükleri ve gelecekte neyle karşılaşacaklarını bilir. Romanın kurmaca yapısını ona göre işler. “Huzurda bulunanlar iliklerine kadar titrediler. Açık sözlülüğü yüzünden nicedir zindanda kalan Temür Melik demek hala uslanmamıştı. Kıpçak Hanları dişlerini gıcırdatarak bakışırken, Türkmenler korkuyla karışık bir takdirle başlarını salladılar. Sultan ise durgundu. Bu adamı zindandan çıkartmakla acaba hata mı ettiğini düşünüyordu.”⁶⁵⁸ Romanın örnek bir kesitinden de görüldüğü gibi anlatıcı kahramanların içsel dünyasını, duygu ve düşüncelerine varana kadar hepsine hâkimdir. “O, Tanrısal konumu (olympian position) itibariyle hem anlatı dünyasındaki karakterleri, hem de anlatının dışında kalan okuyucuyu yönlendirebilir. İsterse kahramanların zihinlerine, iç dünyalarına girer, gizli kalmış duygu ve düşünceleri dışa vurabilir.”⁶⁵⁹ Hâkim bakış açısı ile olayları aktaran yazar aynı zamanda İslami bakışını da ana vakaya yansıtır. Tarihte yaşanmış bir olaydan hareketle kendi kurmacasını oluşturan Bahadıroğlu, yaşanan olaylara dini boyutu ile yaklaşır. Müslüman olan Harzemşahların Moğollara karşı sergiledikleri İslami duruşu ele alır. İslam coğrafyasının düşmanlardan kurtarılması ve müslümanca yaşanılması için verilen mücadelelerin yetersiz oluşunu okuyucuya eleştirel bir dille aktarır. Onun amacı geçmişte yapılan hataları gün yüzüne çıkararak ders çıkarılmasını sağlamaktır.

Müslümanların kendi içinde ayrılığa düşmesini eleştiren Bahadıroğlu, Kıpçaklar ile Türkmenlerin birbirlerine olan düşmanlıkları üzerinden eleştirisini dile getirir. Sultan Alaüddin’in düşüncelerinde iki ırkın karşılaştırılması yapılır. Bir yanda Kıpçaklar

⁶⁵⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 5

⁶⁵⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 83- 84

⁶⁵⁹ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2019, s. 55

üzerinde gücü olan Türkan Hatun bir yandan da Türkmenler üzerinde gücü olan Celaleddin vardır. “Türkmenler çok cesur oluyordu. Bizzat kendisi muharebe meydanlarında buna şahit olmuştu. Kıpçaklar ise azıcık sıkışınca tabana kuvvet kaçarlardı.”⁶⁶⁰ Sultan Alaüddin’in Kıpçaklara yönelik bu eleştirisi Temür Melik’in bir Kıpçak askeri ile olan diyaloguyla devam eder. Temür Melik, Sultan’ın emriyle esnaftan zulümle vergi toplayan Kıpçak askerini uyarır: “Merhametsiz olma.” (...) “Merhametsiz olmak Müslüman’a yakışan bir sıfat değildir. Kardeşlerini de en az kendin kadar düşünmelisin.” (...) “Bu benim kardeşim değil ki...” (...) “Ya?” (...) “Ben Kıpçakım, bu adam ise Türkmen...” (...) “Aynı topraklar üstünde yaşıyorsunuz. Bu bile olmasa Müslüman olmanız yeter. Din kardeşliği öz kardeşlikten daha kavidir.”⁶⁶¹ Yazar hem kendi yorumuyla hem de kahramanların diyalogları ile Müslümanların kendi aralarındaki düşmanlıklarının eleştirisini dile getirir. Asıl düşmanlığın kendi kardeşlerimize değil İslam sancağını zarara uğratmaya çalışanlara karşı olunmasının mesajını verir.

Romanda yer alan karakterlerin tanıtımı anlatıcı ağızdan, karakterin kendi ağızdan ya da diğer karakterlerin ağızdan yapılır. Temür Melik, Sultan Alaüddin ile girdiği diyalogda kendisini tanıtır: “Bilirsiniz Sultanım, aciz, ömrü boyunca düşündüğünü söylemiştir. En zor şartlar altında iken bile... Yine aynı şeyleri yapıyorum. Bağışlayacağınızı umarım.”⁶⁶² Kendi anlatımıyla tanıtılan Temür Melik, Sultan Alaüddin tarafından da tanıtılmaya devam eder: “Her zamanki gibisin Temür Melik. Her zamanki gibi, hazırcevap ve pervasız. Galiba biraz da bu halin yüzünden sana çok muhabbetim var.”⁶⁶³ Romancı ile mesafesinin kalktığı, onunla bütünleştiği ve kendisinin sözcüsü niteliğinde olduğu kişisi Temür Melik’tir. Olay akışı içerisinde verdiği tepkilerle yazarın bakışı da verilmiş olur. Sözleri ve duruşu onun tanıtıcı özellikleridir.

Kimi zaman da yazarın anlatımıyla karakterler okuyucuya tanıtılır. Yazar ikinci bölümde ana vakaya dahil olan Türkan Hatun’un tanıtımını yaparak giriş yapar: “İlerlemiş yaşına rağmen, hayli dinç kalmıştı. Yüzü bir genç kızınki kadar düzgün, ellerinin derisi gergindi. Her halinden rahat geçmiş bir ömrün safasını sürdüğü belli

⁶⁶⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 21

⁶⁶¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 28

⁶⁶² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 33

⁶⁶³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 33

oluyordu.”⁶⁶⁴ Romanın başkahramanı Sultan Alaüddin, Temür Melik ve Cengiz Han’ın tanıtımı üzerinde çok fazla durulur. Olay örgüsü içinde bulundukları mekân ve birlikte oldukları karakterler bakımından en yoğun olduğu kişilerdir.

Kahramanların vaka akışı içinde yer aldığı mekânlar ve bulundukları zaman dilimleri okuyucuya tasvir edilerek daha sanatlı aktarılmaya çalışılır. Kişilerin tanıtımında mekânların önemli bir fonksiyonu vardır. Cengiz Han’ın çadırı ve içinde var olanlar ile Cengiz Han’ın karakteri yansıtılır: “Çadırın içinde bir ehli panter dolaşıyor, sık sık Cengiz Hanın bacaklarına başını sürtüyordu. Cengiz bu hayvanı çok severdi. Bunun gibi üç parteri vardı. Zaman zaman birkaç esiri panterlerin önüne attırır, kendinden geçercesine coşarak bu vahşeti seyrederdi.” (...) “Nihayet Cengiz Han sofradan kalktı. İki yanında iki altın kaplan heykeli bulunan tahtına kuruldu.”⁶⁶⁵ Cengiz Han’ın çadırında bulunan panteri ve tahtının yanında yer alan kaplan heykeli onun kişiliğini yansıtır. Cengiz Han’ın vahşi ve çevresindekilere karşı güç gösterişi içinde oluşunun simgesidir. Romanda mekânlar olduğu kadar kullanılan zaman dilimleri ve terimleri de önemli yer tutar. Saat kavramının olmadığı bir dönemi ele alan tarihi bir olay örgüsünde güneşin doğuşu ve batışı, ayın ve yıldızların konumu, görünüşü gibi ölçütler dikkate alınır. Namaz vakitleri ile de günün saati yansıtılmış olur.

Romanda toplamda on iki bölüm bulunmaktadır. Otuz sekiz sayfa ile romanın en uzun bölümü dördüncü bölüm, altı sayfa ile romanın en kısa bölümü ise yedinci bölümdür. İlk üç bölümde Harzemşah devleti ve Sultan Alaüddin’in hizmetinde yer alanlarla birlikte devlet yönetimi aktarılır. Dördüncü bölümde Moğollarla karşı karşıya gelinir ve Cuci Han’la savaşa girilir. Romanın birinci kırılma noktası Cuci Han’la girişilen savaştır. Harzem ülkesine karşı doğrudan tehlike oluşturmeyen Moğolların gazabını üzerlerine çeker. “Sultan Muhammed başarısından memnundu. Düşmanı kaçırmış, kat’i bir zafer elde etmişti. Ancak uyuyan yılanı uyandırmış, yıllarca ardında kan ve leş bırakacak uzun bir savaşın çekirdeğini atmıştı.”⁶⁶⁶ Harzemlerle savaşmak istemeyen Cengiz Han ise karşılıklı ticaret anlaşması yaparak barışı sağlar. Fakat bu geçici süre içinde casusluk faaliyetini devreye sokar. İkinci kırılma noktası da Cengiz Han’ın bu faaliyetlerinin görülmeyişidir. “Eğer Sultan, Bahaüddin-i Razi’nin

⁶⁶⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 15

⁶⁶⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 149- 150

⁶⁶⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 110- 111

endişeleriyle meşgul olacak vakit bulmuş olsaydı, herhalde bütün bir Harzem ülkesini yakan ateşi zamanında söndürebilecekti. Ne var ki bir vehim olarak kabul etti ve üstünde durmadı.”⁶⁶⁷ Cengiz Han, casuslukla fitne çıkarmaya devam eder. Beşinci ve altıncı bölümde Cengiz Han’ın Otrar’a gönderdiği ticaret kervanının halkı galeyana getirmesi sonucu Vali İncık Hayır tarafından ticaret kervan mensupları kılıçtan geçirilir. Romanın en kısa konusunun işlendiği yedinci bölümde ise Bulamça köyüne gelen vergi memurlarının Sultan emriyle adaletsizce vergi toplaması konu alınır. Sekizinci bölümde ticaret kervanının katledildiğine öğrenen Cengiz Han, İncık Hayır Han’ın teslim edilmesini ister. Sultan Alaüddin kabul etmez, haberi getiren elçi öldürülür. Bunun üzerine Cengiz Han, Harzem’in üzerine gider. Sultan Alaüddin, kale gerisinde durarak savaşmayı gerekirse kaçmayı düşünür. Dokuzuncu bölüm, romanın üçüncü kırılma noktasının gerçekleştiği bölümdür. Cengiz Han’ın geldiğini duyan Sultan, ona inananlarla birlikte şehri terk eder. Otrar düşer. Onuncu bölüm Temür Melik’in sahne aldığı ve Cengiz Han’ın ordusu ile savaştığı son bölümdür. Bu bölümde Hocent Kalesinde bulunarak Cuci Han’a karşı vurkaç taktiği ile onu yıpratmaya ve kaleyi savunmaya çalışır. On birinci ve On ikinci bölümlerde Buhara ve Semerkand’ın Cengiz Han’a karşı mücadelesi anlatılır. Sultanı olmayan iki mamur şehir de içinde bulunan teslimiyetçi kumandanların da etkisiyle şehirler Cengiz Han’a teslim edilir ve yıkım başlar.

Romanın üçüncü bölümünde isyan halinde olan Semerkand Valisi ve aynı zamanda damadı olan Osman Han’ı çıkardığı fitneyi ortadan kaldırmak için Semerkand’a gidilir. İsyan bastırılır ve kızı Han Sultan’ın da onayıyla Osman Han ölümle cezalandırılır. Sultan Alaüddin cezalandırıcı tip olarak yerini alır. Fakat ilerleyen bölümlerde ülkesini iyi yönetemeyip düşmanından kaçış üze olmasıyla cezalandırılan taraf bu sefer kendisi olur. Abiskun Denizi’nde bir adaya sığınarak ahir ömrünü burada saklanarak geçirmesi onun cezası olur. Ülkesini terk ettikten sonra şehri savunmak için kalan Buhara ve Semerkand halkı da ülkesini korumak yerine düşmanına teslim olmayı seçerler ve Cengiz Han’ın zulmüne uğrarlar. Vatanı, milleti ve İslam sancağını korumaktan aciz, korkak olan, kendi menfaatlerini düşünen Buhara kumandanı Nişabur Han ve Semerkand kumandanı Turgay Han’ın cezalandırılması için Cengiz Han cezalandırıcı tip olarak kullanılır.

⁶⁶⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 124

Nilüfer Taktak'ın yaptığı röportajda Yavuz Bahadıroğlu'nun romanlarında kullandığı kelime sayısından ve dilinin nasıl olduğundan bahsedilir. On bin farklı kelime ile yazan Bahadıroğlu'na kullandığı dilin ağır olduğu ile ilgili söylemelerde bulunanlara cevap verir: “Diliniz ağır diyen kimi genç okurlarıma, ‘Ağır olmak sağır olmaktan iyidir’ diyorum. Yüreklerini doğrulara kapatanlara sağır, kitap okumayanlar ise kördür!”⁶⁶⁸ Yavuz Bahadıroğlu'nun kullandığı dil süsten uzak, yalın ve açıktır. Amacı tarihten ders alınması gereken konuları tarihin tozlu raflarından çıkartıp romanlaştırarak okuyucuya daha canlı ve taze bir şekilde sunmaktır. Olayları anlatırken tarihi gelişmeler üzerinden de okuyucuya öğüt vermekten geri durmaz. Az sözcükle çok şey anlatan cümleleri ile zaman zaman okuyucuyu düşündürür. Sultan Alaüddin'in “Saraysız sultan ne işe yarar?” çıkışına Celaleddin'in verdiği cevap bu özlü sözlerden biridir. “Saraysız sultan pekâlâ işe yarar. İşe yaramayan teb'asız sultandır.”⁶⁶⁹ Bu sözle Sultan'ın halktan kopuşu eleştirilir.

Cengiz Han'ın Otrar'ı yaktıktan sonra Buhara'ya yönelmesi ile Buhara halkı da ümitsizliğe düşer. Şehrin kumandanı Nişabur Han teslim olmayı teklif edince şehrin ileri gelenlerinden bir ihtiyarın kısa ve net sözü büyük mana içerir: “Ölmesini bilmeyen, yaşamaya layık değildir”⁶⁷⁰ Buhara'yı savunanlar arasında bulunan Deli Derviş'in düşmana karşı birlik olunmayışının getireceği sonuçları düşünür: “Birlik zafiyetten de gelse muvaffak olacaktı. Ayrılık, kuvvetten de doğsa, hezimete mahkûmdur.”⁶⁷¹ Yazar, birlik ve beraberliğin önemini en iyi açıklayan bu sözü Deli Derviş'in nazarında dile getirir. Aynı zamanda şehirlerini vuruşmadan teslim edenlere Cengiz Han'ın askerlerine verdiği emirle müslümanların birlik içinde olamayışının eleştirisi yapılır. “Vuruşmadan teslim olmak neymiş, anlatın. Düşmanın bile cesuru makbuldür.”⁶⁷²

Yazar, tüm bu yaşanan tarihin acı gerçeklerini sanatlı söyleyişlerle de aktararak anlatımı daha canlı tutmaya çalışır. Şehri teslim etme kararı alan Buhara halkının bu vaziyeti sanatlı söyleyişi ile verilir: “Güneş Müslümanların bu haline ağlar gibi bakıyordu sanki. Nereden nereye gelmiş, ne hallere düşmüşlerdi.”⁶⁷³ Aynı güneşin şehri

⁶⁶⁸ Nilüfer Taktak, *Anılarımdaki Türkiye*, Naesil Yayınları, İstanbul, 2015, s. 119

⁶⁶⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 76

⁶⁷⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 177

⁶⁷¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 192

⁶⁷² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 196

⁶⁷³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 192

teslim etmek için Cengiz Han'ın yanına gidenlere karşı olan tavrı yansıtılır: “Güneş bile bu manzarayı görmeye tahammül edememiş, kendisini bulutların ardına saklamıştı. Gök ağlamaya hazırlanıyordu.”⁶⁷⁴ Otrar, Buhara, Semerkand Cengiz Han'ın zulmü altında yakılır, yıkılır. O ilim merkezleri, mabedler yok olur. Yazar bu acı tabloyu *Osman Yüksel Serdengeçti*⁶⁷⁵'nin *Ağutlar* şiiri aktarır.

“Şairin içinde dert oldu kaldı:

Buhara der, Semerkand der ağlarım.

Nerde benim Ural, Altay dağlarım.”⁶⁷⁶

2.4. ELVEDA BUHARA

2.4.1. Roman Üzerine

“Hwarizm -Şahlar (Osmanlı telaffuzu: Harzem-Şahlar), bir Türk imparatorluk hanedanıdır. Moğol istilasını sebebiyle devam edememiştir. Harzem, sonradan Hıywe denen ülkedir. Aral Gölü'nün deltası ve çevresi, bugünkü Karakalpakistan'dır. (...) Taht şehri Harzem'de Gürganc iken 1212-3.1220 arasında Semerkand olmuştur. (...) 25 Mart 1194'te Irak Selçukluları'na Harzem-Şahlar son verdiler. Bu tarih, Harzem-Şahlar'ın imparatorluk devresinin başlangıcıdır. Doğu Türkleri'nin, Türkistan'ın büyük hakani mevkisine yükselen Harzem-Şahlar, az zamanda çok geniş ülkeleri ellerine geçirmişlerdir. Tekiş Harzem – Şah, hanedanın fatih hükümdarıdır. Moğol istilasını geliştirmeyi durdurmuştur. Celaleddin Harzem-Şah büyük bir asker, çok seçkin bir şahsiyetse de, gerek politik nosyonunun zayıflığı, gerekse Moğol askeri gücünün kudreti yüzünden, devleti kurtarmaktan aciz kalmıştır.”⁶⁷⁷

Elveda Buhara romanı, yazarın ilk tarihi nitelikte olan Sunguroğlu'ndan sonra kaleme aldığı ve Harzemşahları anlattığı *Buhara Yanıyor* serisinin ikinci romanıdır.

⁶⁷⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 194

⁶⁷⁵ Gazeteci, şair, düşünce ve aksiyon adamıdır. Antalya'nın Akseki ilçesinde doğdu. Asıl adı Osman Zeki'dir. Akseki müftülerinden Salim Yüksel'in oğlu, eski Diyanet İşleri başkanlarından Ahmet Hamdi Akseki'nin yeğenidir. İlkoklu Akseki'de, ortaokulu Antalya'da okudu. Ankara Atatürk Lisesi'ni bitirince Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölünü'ne kaydoldu (1940). Son sınıfta iken 3 Mayıs 1944'te meydana gelen öğrenci olaylarına karıştığı gerekçesiyle tutuklanarak sıkıyönetim uygulanan İstanbul'a gönderildi ve hapse konuldu. Burada kendisine yapılan baskı ve işkence onun bundan sonraki hayatında ve milliyetçiliğe tutunmasında önemli rol oynadı. (Bkz. Ferman Karaçam, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2009, 36. Cilt, s. 555)

⁶⁷⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 222

⁶⁷⁷ Yılmaz Öztuna, “*Devletler ve Hanedanlar*”, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 3. Baskı, Ankara, 2005, s. 514- 515

1974 yılında yayınlanmıştır. Cengiz Han'ın gazabını üstüne çekip daha sonra mücadele etmeden Harzem ülkesini düşmana teslim eden Sultan Alaüddin'in en büyük oğlu Celaleddin'in babasından sonra devletin yönetimini ele alıp Moğollara karşı canla başla mücadele edişi; kaybettikleri Buhara, Semerkand, Otrar gibi mamur şehirleri tekrar geri almanın peşinde oluşu anlatılır.

“Tarihsel gerçeklik önce tarihçinin, yani tarihsel olayları kaydeden kişinin yorumuna, değerlendirmesine tabi tutulur. (...) Yazar, tarihsel gerçekliğin üzerine, tarihsel olmayan kurguya dayalı insan faktörünü ve onun yine tarihe konu olmayacak çevresini yerleştirerek eserini meydana getirir.”⁶⁷⁸ Yavuz Bahadıroğlu da *Elveda Buhara*'da tarihsel olmayan insan eylemlerini ve mekânların görüntüsünü hayal dünyasında canlandırır: “Elindeki şarap testisini ağzına götürdü. Hırsla birkaç yudum aldıktan sonra, yere çaldı. Testi şangırtıyla kırıldı.”⁶⁷⁹ Bu kısımda yazar tarihsel olmayan içtiği içki hususunda şarabı ele alarak fiktif yapıya dahil ederek canlandırır. Tarihsel olmayan mekânların tasvirini de kendi hayalinde canlandırır: “Küçük bir oda... Ses geçirmemesi için duvarları tamamen keçe kaplanmış. Yerlerde kalın Buhara halıları, rastgele serpiştirilmiş birkaç yün minder. Harzem Şahı Celaleddin, altına minder çekmemiş, doğrudan halının üstüne bağdaş kurmuştu.”⁶⁸⁰ Yazar odayı ve Celaleddin'in oturuş şeklini tarihsel olmayan bir bilgiyle canlandırır.

Romanın sonunda Celaleddin ordusuyla beraber Meyyakafirin tarafında doğru giderken Toy Han tarafından şehit edilir. Gerçek tarihte ihtilaflar olmakla beraber şu şekilde kayıtlarda yer almaktadır: “Nesevi'ye göre Moğol süvarileri tarafından takip edilen Celaleddin tırmandığı sarp dağda eşkıya ile karşılaştı ve öldürüldü. Ata melik Cüveyni'ye göre ise Celaleddin Amid dağlarına vardığı zaman geceyi geçirmek için çadır kurdu. Eşkıyadan bir grup elbiselerini çalmak için, ‘ne yaptıklarını ve ne çeşit bir av yakalamakta olduklarını bilmeden’ onu göğsünden bıçaklayarak öldürdüler. Gürcü kaynakları da hadiseyi Cüveyni'nin beyanına göre verir.”⁶⁸¹

⁶⁷⁸ Yakup Çelik, “*Tarih ve Tarihî Roman Arasındaki İlişki Tarihî Romanda Kişiler*”, Bilig (24), 2003, s. 49- 67

⁶⁷⁹ Yavuz Bahadıroğlu, *Elveda Buhara*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, s. 78

⁶⁸⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 103

⁶⁸¹ Aydın Taneri, “*Celaleddin Harzemşah*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, 7. Cilt s.250

Edebiyatımızda tarihi romanın öncüsü olan Namık Kemal'in de Celaleddin Harzemşah⁶⁸² adlı tiyatro eseri vardır. Bu tiyatro eseri oynanmak için değil okunmak için yazılmıştır. Halkı bilinçlendirmek ve eğitmek temel gayedir. Yaklaşık yüz sene sonra aynı gaye ile Yavuz Bahadıroğlu aynı konuyu kendi kurmacasına göre tekrar işler. İki romanın ana vakası aynı olsa da çevresinde geçen olaylar, şahıslar ve ilişkiler farklıdır. Celaleddin Harzemşah'ta Celaleddin'in karısı Neyyire olarak, *Elveda Buhara*'da ise Melike olarak geçer. Bu tarz farklılıkların olması iki yazarın da merkez vakanın çevresini kendi hayal dünyalarına göre şekillendirmesinden kaynaklıdır.

Prof. Dr. Abdullah Şengül'ün de Celaleddin Harzemşah piyesinden hareketle yaptığı araştırma ve inceleme sonucunu şu şekilde ifade eder: “Celaleddin'in Harzemşah'ın gerçekleştirmeye çalıştığı İslam birliği idealinin önündeki en büyük engeller kendi içlerinden kaynaklanan engellerdir. Celal, devletin içine düştüğü büyük zorluklara rağmen, çevresindeki emirlerin, meliklerin hala mevki peşinde olmalarından son derece rahatsızdır. Yazarın kalemiyle dikkatlere sunulan fotoğraf ile, Osmanlının son dönemindeki siyasi fotoğraf arasında önemli benzerlikler vardır. Yukarıda da söylediğimiz gibi Namık Kemal'in kaleminde idealize edilmeye çalışılan İslam birliği düşüncesinin anlatma zamanının bu yönüne bir gönderme olduğu dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.”⁶⁸³ Yavuz Bahadıroğlu'nun da kendi döneminde Celaleddin Harzemşah'ı ele alması Namık Kemal'in amacıyla örtüşür. Namık Kemal, Osmanlı Devleti'nin kendi içindeki fesatlıklar ve çekişmeler neticesinde islam birliğinin kurulamayışına, dışardaki düşmandan çok içerdeki düşmanların devlete zarar vermesinin eleştirisini dile getirir. Aradan yüz yıl geçtikten sonra Namık Kemal'in eleştiride bulunduğu durumu Yavuz Bahadıroğlu, *Buhara Yanıyor* ve *Elveda Buhara* romanlarında işleyerek okuyucuya sunar.

2.4.2. Romanın Özeti

Elveda Buhara romanı yedi bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; Türkmen keşif kolları kumandanı Sarı Lagod'a onları takip eden Moğollar saldırır. Fakat Türkmen kolları geri püskürtmeyi başararak Hocent Kalesi'ne varırlar. Burada bulunan Türkmen kumandanı Temür Melik'e Celaleddin 'den

⁶⁸² Oğuz Öcal, *Celaleddin Harzemşah*, Akçağ Yayınları, 2020

⁶⁸³ Abdullah Şengül, *Celaleddin Harzemşah*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2016, s. 29

mektup gelir. Mektupta babası Alaüddin ile bir adada saklanmaktan yorulduğunu ve bir an önce aralarına katılmak istediğini bildirir. Temür Melik de ona geri dön çağrısı yapar. Bu sırada Moğol ordusunun başında bulunan Cuci Han kaleyi kuşatma hazırlığındadır. Emrinde bulunan Çinli sanatkârlara nehir üzerinden kuşatmak için sallar ve mancınık yaptırma emri verir. Tam bu sırada Temür Melik onları hazırlıksız yakalamak için saldırı düzenler. Kurt Cebe komutasındaki Moğol ordusuna saldırır, Temür Melik ile vuruşan Kurt Cebe yaralanır ve savunmasız kalır. Savunmasız kaldığı için Temür onu öldürmez. Bozguna uğratıp geri çekilirler. Cuci Han vazgeçmez. Kıpçak hanlarından Tübek Han'ı fesat karıştırmak için kullanır. Bir evde toplantı düzenleyerek çağırdığı Kıpçak Hanlarına Moğollara teslim olmaları için çağrıda bulunur. Temür Melik toplantıyı basar ve Tübek Han'a ve diğer hanlara haddini bildirir. Fakat yeni bir düşman kazanmamak adına onların gönüllerini almaya çalışır.

İkinci bölümde; Cuci Han hazırlattığı mancınık ve sallarla tekrar kaleye saldırır fakat yine başarısız olur ve geri çekilir. Temür Melik kendisi taarruza geçerek onları hazırlıksız yakalayarak, tüm savaş malzemelerini ve çadırları imha ederek geri çekilirler. Hırsından uyuyamayan Cuci Han bu kez Çinli sanatkârlara Seyhun'un önüne kesecek bir set yapmalarını ister. Amacı kalenin sular altında kalması sonucunda teslim olmalarını sağlamaktır. Set kısa bir süre içinde yapılır ve suyun yükseldiğini gören Kıpçak hanlarından Tefeyyüz Han teslim olup aman dilemeyi ister. Türkmen hanları ise kaleyi terk edip tekrar onlarla savaşmak isterler. Bunun üzerine Tefeyyüz Han ve Kıpçak hanları kalede kalır, Temür Melik ve ona inanan Türkmenler ise kaleden ayrılır. Cuci Han'a kaleyi teslim eden Tefeyyüz Han ve ona inanan Kıpçak hanları hüsrana uğrar ve Cuci Han hepsini kılıçtan geçirir.

Abiskun Denizi'nin ortasında bulunan bir adada hayatını devam ettiren Alaüddin Muhammed pişmanlıklar içinde ölüm döşegindedir. Bir menşur yazdırarak daha önce veliahtlıktan azlettiği oğlu Celaleddin'in tekrar veliaht ilan eder ve Alaüddin Muhammet ölür. Celaleddin, Harzem'i tekrar canlandıracağına söz verir, hazırlıkları tamamlayarak yola çıkar. Ürgenç'e ulaşmak içinde olan Temür Melik ve ordugâhına yetişir ve onlara katılarak Harzem ordusunun başına geçer.

Üçüncü bölümde; sahneye Cengiz Han girer. Kumandayı Celaleddin'in aldığını ve akabinde Cengiz Han'a doğru gelen erzak koluna da saldırdığını öğrenir.

Celaledin'in Selçuklu Sultan'ına birlik çağrısı için gönderdiği elçi Cengiz Han tarafından esir alınır ve öldürölür. Fakat Celaledin akıllıca davranarak aynı anda yirmi elçi birden farklı yollardan göndermiştir. Cengiz Han sarı çadırında kumandanları ile Celaledin'i nasıl durduracaklarına dair tartışma haline girer. Subutay Bahadır'ın teklifi ile Erzeni Rum Meliki Cihanşah ile Eyyübilerin Ahlat Valisi Hacıp Ali'ye elçi göndererek Kıpçaklar arasına nifak sokmasını ve Celaledin'e bağılılığını inandırmasını ister. Bunun neticesinde ondan kurtulma çağrısı yapar. Vali Hacıp Ali kabul eder ve ilk iş olarak Kıpçakların validesi Türkan Hatun'la konuşmak için yola çıkar. Türkan Hatun Moğollardan kaçarak Yazer hududunda konuşlanır. Hacıp Ali huzuruna gelerek Celaledin'den kurtulma çağrısı yapar ve kendisinin de yardımcı olacağını söyler. Türkan Hatun kabul ederek durumdan haberdar etmek için Kıpçak Hanlarına yazdığı mektupları ulaştırması için Hacıp Ali'ye verir ve yerinin de kimseye söylememesi için de tembihler. Fakat Hacıp Ali, yerini hemen Moğollara söyler ve baskın yaparlar. Türkan Hatun'u esir alırlar ve Cengiz Han onu kendisine hizmetkâr yapar.

Dördüncü bölümde; Hacıp Ali Celaledin'e bağılılığını bildirmek için huzuruna çıkar. Celaledin onu bu bağılılığını kabul eder. Fakat Temür Melik şüphelenir ve ardına Melik Nusret'i takip etmesi için gönderir.

Bu sırada Harzem ordusu, Moğol ordusunu komuta eden Subutay Bahadır ile savaş hazırlığı içindedir. Savunma yerine taarruz kararı alarak Moğollara hücum ederler ve nihayetinde Moğol ordusunu yenerler. Bu galibiyet Harzem ordusu dağıldıktan sonra ilk defa kendi rüştünü ispatlar.

Melik Nusret, Emir Nüşteki'nin evinde Hacıp Ali, Ozlak Şah ve Ak Şah'ında aralarında bulunduğu bir toplantıda buluştuklarını görür. Melik Nusret durumu Celaledin'e bildirmek için haber göndertir. Melik Nusret onlardanmış gibi davranarak onları inandırmaya, fesat kazanını çözmeye çalışır. Haberi alan Celaledin'in toplantıyı basar. Büyüklük göstererek oradakileri öldürmez fakat yerin dinine sokar. Üvey kardeşleri Ozlak Şah ve Ak Şah'a da ihanetlerinden dolayı üzüölür ve huzurundan kovar.

Temür Melik'in teklifi üzerine şehri terk ederek Türkmen obalarını gezip asker toplanıp güçlenmeyi ve açık alanda Moğollarla savaşmanın daha iyi olacağı kararını alırlar. Bunun üzerine şehri terk ederler. Nessa Şehri yakınlarında Moğol ordugâhını

görürler ve baskın verirler. Azlık olmalarına rağmen yenerler ve kaçarlar. Bu Harzemlerin Moğollara karşı kazandığı ikinci büyük zaferdir.

Savaştan kaçan Moğol ordusu yol üzerinde, pişman olup ağabeyi Celaleddin'e katılmak için yola çıkan Ozlak Şah ve Ak Şah ile karşılaşır, iki kardeş kılıçtan geçirilir, öldürülür.

Celaleddin Sultan Herat, Büst, Gazne, Pervan şehirlerine ulaşarak ordusuna ordu katar. Varyan şehrini Moğol komutanı Mukacek'in kuşattığını görür ve etrafını sarar. Mukacek çekilme kararı alır. Celaleddin zaferin vermiş olduğu güçle Cengiz Han'a elçi göndererek meydan okur. Cengiz Han öfkesini elçiden çıkartarak onu kaplanına verir. Ölümün gün geçtikçe yaklaştığını hisseden Cengiz Han ölümsüzlük iksirinin hala bulunmaması üzerine baş şamana öfkelenir. Cebe Noyan artık dayanamaz, böyle bir iksirin olmadığını, yıllarca şamanların korkudan gerçekleri söyleyemediğini dile getirir. Cengiz Han'ın bu dakikadan sonra ölüm korkusu daha da artar. Celaleddin'in bir an önce ortadan kaldırılması için üvey kardeşi Kutuko Noyan'ı ordusuyla beraber Celaleddin'in üzerine gönderir. Durumdan haberdar olan Celaleddin ordusunu hazırda bekletir ve iki ordu karşılaşır. Kutuko Noyan hezimete uğrar, savaş alanını terk eder.

Celaleddin'in bu zaferiyle birlikte artık Moğol ordusu biraz daha yıkılmış, Harzemler güçlenerek efsaneleşmiştir.

Beşinci bölümde; Cengiz Han kendisine tabi olan iki Müslüman hanı Arslan han ile Sugnak Tigin'i huzuruna çağırarak onlardan diğer Müslüman hanlıkların arasına nifak sokmalarını, Celaleddin'i teslim etmelerini ister. Bunun üzerine Celaleddin'in yanında kendi askerleri ile birlikte yer alan Seyfettin Bey'e mektup göndererek diğer hanlarla birlik olup Celaleddin'i indirme çağrısında bulunur. Seyfettin Bey ve çağrıda bulunduğu diğer beyler kabul eder. Bunun üzerine Seyfettin Bey Celaleddin ile yoktan yere tartışarak kendisine bağlı askerleri de alarak Celaleddin'i yalnız bırakır. Celaleddin gücünü toparlaması için Cenup tarafına doğru gider. Cengiz Han onun Hint ellerine gidip asker toplayacağını anlaması üzerine peşinden gider. Celaleddin İndus Irmağı'na ulaşip karşı kıyıya geçmek ister fakat Cengiz Han baskın verir. Annesini, karısını ve çocuğunu da yanına alarak suya atlar. Akıntıya karşı ayakta zor duran Celaleddin karşı kıyıya doğru ilerlemeye çalışır. Celaleddin'i yavaşlattığını düşünen annesi, karısı ve çocuğu kendilerini birer birer akıntıya bırakır. Celaleddin'in yardımına Temür Melik

yetişir ve karşı kıyıya geçerler. Kıyıya geçebilen Türkmen askerleri ile birlikte karşı tepeye çıkıp Cengiz Han'a tekrar görüşeceklerini söyler.

Irmak kenarına ordugâhını kuran Cengiz Han gece kutlama yaptıktan sonra sabah olunca orduyu da toplayıp ırmak boyu aşağı ilerler. Sahil kenarında oğlu Kutbettin'i su yüzeyinde uzanır görürler. Baygın olduğunu ve hala nefes aldığını fark ederler. Cengiz Han onun kalbini sökerek kaplanına verir.

Altıncı bölümde; Irak'ın bir kısmına hâkim olan Gıyasettin, kardeşi Celaledin'in zayıflığına sevinir. Celaledin Hindistan'a ulaşıp ordusunu tekrar çoğaltır. Bu süre içinde Cengiz Han lr. Artık Moğol zulmünü bitirmek adına tekrar yola koyulur. İlk durağı olan Hacıp Ali'nin kalesine varır. Savaşmadan kaleyi teslim alır. Celaledin Selçuklu Sultanı Alaüddin Keykubat'ta birleşme çağrısı yapmak ve yardım istemek için elçi gönderir. Alaüddin birleşme çağrısına olumlu yanıt verir.

Bu sırada Halife Nasır da Erzurum Meliki Cihanşah'a Hacıp Ali'nin kalesini Celaledin'in zorla zapt ettiğini ve hemen müdahale edilmesi gerektiğini söyler. Daha sonra Hacıp Ali'nin de kendi ağzıyla yazdığı mektupta dile getirmesi üzerine harekete geçer. Halife Nasır'ın teklifi zerine Hacıp Ali askerlerini Celaledin'in askerleri kılığına sokarak Erzincan köylerini basar. Haberi alan Sultan Alaüddin, Celaledin 'den açıklama bekler. Celaledin bunun bir tuzak olduğunu söylese de aralarına soğukluk girer.

Celaledin kardeşi Gıyaseddin'e elçi göndererek onu hâkimi olduğu topraklara vali tayin ettiğini söyler. Gıyasettin bu toprakların tek hâkimi olarak kendisini gördüğü için sinirlenir, fakat yine de ona bağlılığını bildirir. Veziri Toy Han'ın Gıyasettin'in aklını elerek Celaledin'e karşı düşmanlarla ittifak etme kararı alır.

Gıyaseddin'in kovduğu köleyi Temür'n yanına alması sonucu Toy Han Temür'le konuşur. Sultanının bunu tasvip etmediğini söylemesi üzerine aralarında kavga çıkar. Toy Han bu esnada maskesini düşürür ve kendisinin Haşhaşilere çalıştığını söyler. Temür Melik onu yere serer fakat bir fesatlık çıkmasın diye öldürmez. Durumu Toy Han'dan yanlış dinleyen Gıyasettin Celaledin'in yanına varır ve yapılan muameleden hoşnut olmadığını söyler. Celaledin, şeriata aykırı bir durum olmadığını söyleyip sinirlenerek onu huzurundan kovar. Toy Han, ormanlık alanda gizlenmiş bir kulübede Mahmut Yalvaç ile görüşür. Bir köle oyunu yaparak Temür 'den kurtulmak

istediğini fakat başarısız olduğunu söyler. Mahmut Yalvaç, Celaledin'i öldürmesini söyler. Emri alan Toy Han Celaledin'in şerbetine zehir koydurur. Toy Han'ı ve planladıklarını başından beri takip eden Temür Melik Celaledin'i kurtarır. Toy Han yakalanarak tevkif edilir. Haberi alan Gıyasettin işin aslını bilmeden Celaledin'e hesap sorar fakat zehirlenmek üzere olduğunu öğrenince geri adam atar. Suikastın başarısız olduğu haberini alan Mahmut Yalvaç fedaisi Burka'yı Gıyasettin'e Celaledin hakkında dolduruşa getirmesi ve Hacıp Ali'nin tarafında yer alması gerektiğini söylemesi için gönderir.

Ahlat'ın Hacıp Ali tarafından kuşatıldığı haberini alan Celaledin ordusunu Ahlat'a sürer. Bunu gören Hacıp Ali Sultan Alaüddin Keykubat'tan yardım ister. Sultan Celaledin'e muhasarayı kaldırması için mektup gönderse de kabul etmez. Bu sırada Cihanşah endişelendiği için Celaledin'e bağlılığını bildirir. Celaledin'in şehre giden bütün su bendlerini imha ederek kalenin teslim olmasını bekler. Halk isyan eder, Hacıp Ali kaçır. Celaledin Ahlat'a girer.

Harzemşah'ın bu başarısı aynı zamanda hezimetini de hazırlar. Selçuklu Sultanı Alaüddin, Harzemşahlar üzerine sefere çıkar. Yassıçemen'de karşılaşırlar. İki Müslüman devlet birbirlerinin kanını döker.

Yedinci bölümde; Gıyasettin, Melik Nusret'i şehit eder. Bunun üzerine ordugâhı askerlerini alıp terk eder. Celaledin yine yalnız bırakılır. Az sayıda askeri kalan Celaledin Harput'a, Ahlat'a ve en sonunda Azerbaycan'a geçer. Melik Eşref'ten yardım edeceğine dair haber gelmesi üzerine tekrar oraya doğru yola koyulur. Önlerini Moğol ordu kumandanı Subutay Bahadır keser. Temür Melik, Sarı Lagod, İzzettin Bey şehit olur. Orhan, Celaledin'i de uzaklaştırmaya çalışır. Fakat bu sefer de önlerine tevkif edildiği yerden kaçan Toy Han keser ve Orhan'ı öldürür. Celaledin Toy Han'ın müritleri ile savaşır, çok yara alır. Toy Han yaralı halde yerde yatan Celaledin'in başını keser ve Mahmut Yalvaç'a seslenerek sözünü yerine getirme sırasının onda olduğunu söyler. Mahmut Yalvaç, aramızda fesatçılara yer yoktur diyerek Toy Han'ı öldürür.

2.4.3. Romanın Şahısları

Elveda Buhara, tarihi roman olduğu için dönemi özetlemek durumunda olan romancı, çevreyi yansıtmak, romanın fonunu tesis edebilmek için romanın şahıs

kadrosunu geniş tutmuştur. Romanın şahıs kadrosu elli dokuz kişidir. Bunlar: Celaleddin Harzemşah, Alaüddin Muhammed, Türkan Hatun, Melike Hatun, Ayçiçek Hatun, Ozlak Şah, Ak Şah, Kutbettin, Temür Melik, Sarı Lagod, Baytu, Gıyaseddin, Alaüddin Keykubat, Cengiz Han, Cuci Han, Çağatay, Dirse Bahadır, Büyük İskender, Subutay Bahadır, Kurt Cebe Noyan, Halife Nasır, Tübek Han, Kavşut Han, İzzettin Bey, Çu En Lao, Cafer Hoca, Tefeyyüz Han, Ugeday, Alpogu, Tu En Su, Kargan Bahadır, Cihanşah, Hacıp Ali, Burte, Melik Nusret, Orhan, Musa, Emir Nüşteki, Kerem Han, Başmak Han, Tacüddin Bey, Mukacek, Şamanbaşı, Şiki Kutuku Noyan, Arslan Han, Sugnak Tigin, Seyfettin Bey, Elçi Tahir Bey, Kara Yasug, Vezir Şerefül Mülk, Melik Eşref, Toy Han, Mahmut Yalvaç, Abdül, Habeşli Hristiyan Şurupçu, Burka, Kaşgarlı Mahmut, Kâtip.

Türk Edebiyatında tarihi roman olarak yazılan eserlerde ele aldığı döneme özgü gerçek karakterler olduğu gibi yazarın kendi oluşturduğu kurgusal karakterler de yer almaktadır. Romancının görevi gerçek tarihi anlatmak değil bu tarihi kurgulamaktır.

Her insan tipi tarihî romanın konusu olabileceken, tarih metninde yalnızca önemli olayların içinde bulunan insanlar yer alırlar.⁶⁸⁴ Yavuz Bahadıroğlu Harzemşah devleti çevresinde gelişen tarihi olaylarda yer alan kahramanlara ve bu kahramanların tarihe etkisini kendi fiktif dünyasında ustaca aktarmıştır.

Hilmi Yavuz, tarihî romanlardaki karakterlerin varlığına dikkat çeker. Romancının anlatacağı kahramanı iyi tanımasını ister. Tarihsel olayın, kahramanın bilinciyle ortaya konularak verilmesi gerektiğini belirtir: "Romancının yapması gereken, belli bir tarihsel olayı karakterlerinin bilincinin içinden vermesidir. Bu önemli. Çünkü tarihsel bir olayın inşa edilmesi demek o romanda bireyin inşa edilmesi demektir. Bireyi ortaya koymadan, birey olduğunu kavramadan, o tarihsel olayı onun bilincinden vermenin olanağı yok. Nasıl görüyoruz o adamı, nasıl bir adam. Önce romancı kendi tiplerini tanımak zorunda. Biz onların dünyaya nasıl baktıklarını bilmeliyiz."⁶⁸⁵

Yavuz Bahadıroğlu İslamcı bir görüş içerisinde eserler vermiştir. Kendi görüşleri çerçevesinde de tarihi olayları ele alarak vakanın içine belirlemiş olduğu gerçek karakterler ve kurgusal karakterlere yer vermiştir.

⁶⁸⁴ Çelik, *a.g.e.*, s. 49-67

⁶⁸⁵ Hilmi Yavuz, *"Tarihî Roman Ancak Belli Bir Tasarımdan Yola Çıkılarak Yazılabilir"*, Hürriyet Gösteri, Sayı: 197-198, Nisan- Mayıs, 1997, s. 69-71

Romanın şahıs kadrosu protagonist, norm, kart, fon ve antagonist şahısları ile birlikte elli yedi kişidir. Bu doğrultuda romandaki karakterleri sınıflandıracamız:

Protagonist şahıs, romanın başkahramanı, ana karakteridir. Ana vakanın içinde yer alan ve ona yön veren şahıstır. Eksen karakter de denir. Çatışmayı yaratan romanı ileri doğru hareket ettiren eksen karakterdir. Ne istediğini bilir, onsuz bir roman boşuna çabalar, o romanın onsuz olmazlarından. Eksen karakter bir şeyi yalnız istemekle yetinmez, istediğini her ne olursa olsun elde etmeğe gayret eder.⁶⁸⁶ Bu doğrultuda romanın protagonisti Celaleddin Harzemşah 'tır. Olaylar Celaleddin'in çevresinde gelişir ve ilerler.

Norm Şahıs, romanda, birinci derecedeki kahramanlardan sonra ferdi planda en çok boyutlu olan ve en fazla derinliğe sahip olan kahramanlardır.⁶⁸⁷ Başkahramanın çevresinde bulunan onu tamamlayan şahıslardır, tamamlayıcı şahıstır. Roman ve hikâyelerde protagonist şahısların çevresinde bulunan onların sıçrama tahtası veya tecrübesini netleştiren mukayese unsuru kişilerdir.⁶⁸⁸ Bu tanımlara uygun olan norm şahıslar, Temür Melik ve Sarı Lagod' tur.

Kart şahıs; romanın ana şahıslarına pek sıkı bağları olmayan, seyyal fonksiyonlu, romandaki her kişiye nüfuz edebilen, sürpriz kişilik.⁶⁸⁹ Romanın başından beri var olan özellikleri roman boyunca devam ettiren, değişmesi zor olan karakterlerdir. Bu karakterler, anlatılarda dramatik aksiyon içerisindeki çatışmayı sağlamak amacıyla sıklıkla kullanılırlar. Bu tür karakterleri yazar çatışmayı sağlamak üzere yakınında tutar ve temsil ettiği değerler anlatıda görüngülediğinde hemen sahneye sürer.⁶⁹⁰ Bu doğrultuda romanın kart şahısları birden fazladır: Valide Sultan, Gıyaseddin, , Hacıp Ali, Halife Nasır, Seyfettin Bey, Tefeyyüz Han ve diğer Kıpçak Hanları kart şahıstır.

Fon Şahıs; Romanın başkahramanlarının dışında, romanın alt yapısında yer alan şahıslardır. Yazar romanında vermek istediği iletiyi fon şahıslar üzerine temellendirdiği

⁶⁸⁶ Uç, *a.g.e.* s. 366

⁶⁸⁷ Philip Stevick, *Roman Teorisi*. Çev. Sevim Kantarcıoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara, 1983 s. 189

⁶⁸⁸ Uç, *a.g.e.*, s. 254

⁶⁸⁹ Uç, *a.g.e.*, s. 78

⁶⁹⁰ Fatih Uzunkaya, *İsmail Gaspıralı Anlatılarında Şahıs Kadrosu*, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, 2017, 36 (36), 104-118. DOI: 10.17498/kdeniz.363208

vakıa örgüsü üzerinden sağlar. Olayların daha iyi görünmesini, ayrıntılandırılmasını sağlar. Romanda fon şahıslar geniş yer tutmuştur. İkiye ayrılır.

Yakın fon şahıslar, Celaleddin'in yakın çevresinde olaylarda yer alan şahıslardır: Alaüddin Muhammed, Ozlak Şah, Ak Şah, Kutbettin Baytu, İzzettin Bey, Cafer Hoca, Tübek Han, Cihanşah, Melike, Ayçiçek, Melik Eşref, Alaüddin Keykubat, Kurt Cebe Noyan, Subutay Bahadır, Şiki Kutuku Noyan.

Uzak fon şahıslar, ana kahramanın uzak çevresinde yer alan olaylara etkisinin çok olmadığı ve romanda çok tutunmayan şahıslardır: Kurt Ugeday, Alpago, Tu En Su, Kargan Bahadır, Orhan, Musa, Emir Nüşteki, Kerem Han, Başmak Han, Tacüddin Bey, Mukacek, Şamanbaşı, Şiki Kutuku Noyan, Arslan Han, Sugnak Tigin, Elçi Tahir Bey, Kara Yasong, Vezir Şerefül Mülk, Abdül, Habeşli Hristiyan Şurupçu, Burka, Burte.

Antagonist şahıs: Ana kahramanın karşısında bulunan ona muhalif olan düşman konumunda yer alan şahıstır. Asıl karakterin zıttıdır.⁶⁹¹ Romanda yer alan antagonist şahıslar: Cengiz Han, Cuci Han, Mahmut Yalvaç ve müridi Toy Han.

Elveda Buhara romanında yer alan tüm şahısları sınıflandırarak kısaca anlattık. Ana vakayı oluşturan bazı kahramanları bizzat ele alarak inceleyip değerlendireceğiz.

2.4.3.1.CELELEDDİN HARZEMŞAH

2.4.3.1.1. Tanıtma

Tarihi kaynaklara göre Celaleddin tanıtımı şu şekildedir: “Asıl adı Mengüberti olup doğum tarihi bilinmemektedir. Celaleddin, devrin geleneğine uyularak ona verilen lakaptır.”⁶⁹² “Celalüd-din Mengüberti, Sultan Muhammed Harezmsah’ın en büyük oğlu olup, çok yiğit, cesur ve işbilir idi.”⁶⁹³ Protagonist olarak *Elveda Buhara* romanında yerini alan Celaleddin, romancı tarafından tarihi kayıtlarla birlikte olay örgüsü içinde aldığı kararlar ve verdiği tepkiler ile okuyucuya daha ayrıntılı tanıtımı yapılır. Bahadıroğlu’nun *Buhara Yanıyor* romanında kendisini şehzade olarak gördüğümüz Celaleddin, Babası Alaüddin Muhammed döneminde annesi Valide Türkan’ın yönetime etkisi, Kıpçakların ihaneti ve Cengiz Han’ın saldırıları sonucunda güçsüz kalmış, Otrar,

⁶⁹¹ Uç, *a.g.e.*, s.41

⁶⁹² Aydın Taneri, *Celaleddin Harizmsah*, TDV İslam Ansiklopedisi, 7. Cilt, İstanbul, 1993, s. 248

⁶⁹³ Minhac-i Sirac el-Cüzcani, *Tabakat-ı Nasıri Gazneliler, Selçuklular, Atabeglikler ve Harezmsahlar*, çev. Erkan Göksu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2020, s. 142

Buhara, Semerkand Moğolların eline geçmiş, Abiskun Denizinde bulunan bir adada babasının zoruyla inzivaya çekilmiştir.

Elveda Buhara romanında ise bu sürgün hayattan kurtularak Harzem topraklarını mamur etme gayesiyle tekrar sahneye çıkarak şehzadelikten sultanlığa geçişine şahit oluruz. Romanın protagonistisi olan Celaleddin, babasının yaptığı hataları fark eden ve bunları çekinmeden dile getiren mücadeleci ruhlu, vatanını Moğol istilasından kurtarmayı ve İslam sancağı altında Müslümanları birleştirmeyi isteyen bir karakterdir. Romanın ilk bölümlerinde henüz olayların ortasında olmayan dıştan izleyen olarak görünür. Çünkü henüz bulunduğu adadan kurtulamamıştır.

Yazar, Celaleddin'in Temür Melik'e gönderdiği mektupla karakterini ve içinde bulunduğu rolü anlatarak romana Celaleddin'i dâhil eder: "Dünya ve ahiret kardeşim Temür Melik. Sultan Pederimle birlikte kaçıyoruz. Neden, kimden kaçtığınızı bilmeden kaçıyoruz... Sultan pederim bir türlü söz dinlemez. Evlatlık hakkını haram ettirmekten korkarak fazlaca üstüne varmam... Bir müsaade etse tek başıma putperestlere karşı çıkmakta asla tereddüt etmem."⁶⁹⁴ Celaleddin Moğol zulmünün hâkim olduğu bu coğrafyaları İslam adaletiyle yönetmek ve Moğolları bu topraklardan kurtarmak ister. Bu iman ve cesaret dolu yaklaşımı ile romanda yerini alır.

Cengiz Han, Celaleddin'in babasından bayrağı devraldığını duyar ve kumandanları Celaleddin hakkında konuşurlar: "-Bu Celaleddin de nereden çıktı başımıza! -Babasına benzemez diyorlar. -Çok cesurmuş. -İyi bir kumandanmış üstelik. -Yurdunu kurtarmak için Kuran üstüne yemin etmiş."⁶⁹⁵ Cengiz Han ile savaşan ve daha fazla güçlenmek için geri çekilmek zorunda kalan Celaleddin, İndus Irmağı'nı geçmek zorundadır. Azgın ırmaktan geçerken akıntıya kapılan karısı ve çocuğu ölür. Kendisi güç bela karşı tarafa geçmeyi başarinca Cengiz Han, yanında bulunan oğlu Cuci Han'ı yererken Celaleddin'i över: "Babanın, Celaleddin gibi bir oğlu olmalıydı işte!"⁶⁹⁶ Celaleddin, ülkesinin geleceğini düşünen, bunun için canından, cananından vazgeçen korkusuz, cesur bir kahramandır. Roman boyunca gerek kendi diyalogları gerek diğer karakterlerin onun hakkındaki görüşleri ile okuyucuya tanıtılır.

⁶⁹⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 9-11

⁶⁹⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.78

⁶⁹⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 173

2.4.3.1.2. Fonksiyonu

Celaleddin Harzemşah, romandaki fonksiyonu itibariyle en merkezi şahıstır. Olay çevresinde yer alan bütün roman kahramanları onun faaliyetlerine bağlıdır. Şahısların ortasında öncelikli konumdadır. Neredeyse bütün kahramanlarla etkileşim halindedir. Herkesin rolü Celaleddin ile mutlaka kesişir. Romanın üçüncü bölümüne kadar izleyici fonksiyonunda görülür. Bundan sonraki bölümlerin hepsinde yer yer aksiyonu artırıcı ve olayların akışını sağlayıcı fonksiyonunda görülür. Yaşanılan kötü gidişata dur demek için anasından, karısından ve çocuğundan bile vazgeçmeyi göze alır. Düşündüğü sadece İslam coğrafyasını Moğollardan kurtararak İslam birliğini sağlamak ve tekrar bu toprakları mamur hale getirmektir. Celaleddin'in romandaki fonksiyonu tek başına güçlü değildir. Temür Melik ile birlikte onun fonksiyonu güçlenir.

Celaleddin'in babasının onu tekrar veliaht ilan ettiği sırada sarf ettiği sözleri onun romandaki işlevini, fonksiyonunu açıklar.

“Bana ağır bir görev veriyorsunuz sultan pederim, Allah’a andolsun ki, damarlarımda bir damla kan kalıncaya kadar din düşmanlarıyla savaşağım ve kıl kadar İslam adaletinden ayrılmayacağım. Moğol sürülerinin bütün memleketi istila ettiği şu sıralarda aldığım işin ciddiyetini biliyor, saltanatın ateşten gömlek olduğunu idrak ediyorum. Allah’ın izniyle yine de başaracağıma inanıyorum. Sadece kuru bir isimden ibaret kalmış Harzem ordularının başkumandanı sıfatıyla ömrüm oldukça mücadele edeceğim.”⁶⁹⁷

2.4.3.1.3. İşlenişi

Buhara Yanıyor romanında Alaüddin Muhammed’in, Kıpçak Hanlarının fesatçılığı sonucunda uyguladığı yanlış politikalar sonucunda zayıf düşüp geri çekilir.

Romanın devamı niteliğinde olan *Elveda Buhara*’da ise Alaüddin’in yanında yer alan oğlu Celaleddin’in bu gidişata daha fazla dayanamaz. Terk ettiği toprakları düşmanlardan kurtararak Harzemşahlar’ı tekrar güçlendirmek ister. Bunun farkında olan Alaüddin’in daha önce veliahtlıktan azlettiği Celaleddin’i tekrar veliaht ilan eder. Ve romanın ilk bölümlerinde geri planda olan Celaleddin hem içerde hem dışarda var olan düşmanlara karşı mücadele etmek için sahneye çıkar. İşte bütün bu değişimler neticesinde romanın vaka örgüsü ve kurgusu ortaya çıkar.

⁶⁹⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 62

Yedi bölümden oluşan romanda sayfa yetmiş üçe kadar olan iki bölümde Celaleddin ana vakanın akışı içerisinde değil arka planda işlenir. Üçüncü bölümden itibaren Celaleddin'in Temür'le buluşup ordularını birleştirerek Moğol üzerine yürümeleri neticesinde ana vakanın tam merkezinde yer alarak karakter olarak güçlenir. “Kederimden ölmekliğim gerekirdi. Daha çekeceklerimiz varmış. Sultan pederim son menzile ulaştı. Allah günahlarını affetsin. Ateşten gömleği biz giydik. Bunun bir ucu da senin üstündedir, Temür Melik. Birlikte bu ağırlığı çekeceğiz. Sadece isimden ibaret kalmış Harzem ordusunu tekrar kuracağız, birliği yeniden sağlayacağız.”⁶⁹⁸

Celaleddin'in aksiyonunu güçlendiren, olgunlaştıran ve ona canlılık sağlayan Cengiz Han ve oğlu Cuci Han'dır. Topraklarının Moğol ordusu ile işgal edilmesiyle çoğalan Moğol zulmüne başkaldırmasıyla Celaleddin'in romandaki işlevi güçlenir.

Üçüncü bölümde Celaleddin'i tekrar meydanlarda gören Cengiz Han onu devirmek için hazırlıklara başlar. Celaleddin onun erzak koluna saldırarak imha eder. Selçuklu sultanı Alaüddin Keykubat'a elçi göndererek birlik çağrısı yapar. Celaleddin'in bu hareketleri Cengiz Han'ı daha da üzerine çeker. Cengiz Han kumandanlarına Celaleddin'in akıllı ve kurnaz olduğunu söyleyerek hangi hazırlıklar içerisinde olduğunu anlatır. “Celaleddin hazırlanıyor. Şimdilik kısmi olduğunu zannettiğim birlik kurdu. Genişleme çabasında. Sanırım birleşme teklifini yalnız Selçuk Sultanına yapmadı. Halife Nasıra kadar uzanacaktır. Hatta bize tabi kale beylerini de ayartmaya çalışacaktır. Bu çocuğun akıllı olduğu belli. Yakalanma ihtimallerini düşünüp yirmi elçi birden çıkarıyor. Böylece haberin istediği yere ulaşmasını garanti altına alıyor. Kurnazmış doğrusu.”⁶⁹⁹

Dördüncü bölümde meydana gelen olayların anlatımı önceki bölümlere göre uzundur. Celaleddin Hacıp Ali'nin hainlik planı içerisinde olduğu toplantıyı basar. Toplantıya katılanlar arasında kardeşleri Ozlak Şah ve Ak Şah'ı gören Cengiz Han kardeşlerine olan kırgınlığını dile getirir. “Ağabeyinin canını, ırzını düşmana teslim etmek için fesatçılarla anlaşmayı sultan evlatlığı mı sanırsın sen! Çık dışarı! Elimden bir kaza çıkacak. Celal kardeşini öldürdü diyecekler; adımız tarihe kötü yazılacak.”⁷⁰⁰

⁶⁹⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.73

⁶⁹⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.73

⁷⁰⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.126

Celaledin şehirde durmayarak ordusuna ordu katarak Cengiz Han gibi yaya ve göçebe olarak açık alanda savaşıır. Karşısına çıkan Moğol ordularını bir bir yener. Cengiz Han Celaledin üzerine Kutuku Noyan'ı gönderirken Celaledin'le ilgili bilgiler verir: “Acele etme, Kutuku, üstüne gittiğin adam Celaledin'dir. Babasına hiç mi hiç benzemez. Umulmadık yerlerden çıkar, akla hayale gelmeyen harp taktikleriyle rakiplerini bozguna uğratır. Şimdiye kadar bütün karşılaşmalar aleyhimize neticelendi. Gittikçe itibarımızı kaybediyoruz.” Yazar bu ana kadar olan olayları Cengiz'e anlattırarak özetlemiştir. Bölümün sonunda Moğol gücünü kaybetmeye, Celaledin ise güçlenerek efsaneleşmeye başlar.

Beşinci bölümde; Celaledin, Cengiz Han'ın hain emellerine alet olan fesatçı Kıpçak Hanları ve diğer hanlarla uğraşıır. Cengiz Han, Karluk hükümdarı Arslan Han ile Almalık hükümdarı Sugnak Tigin'i kullanarak Celaledin'in yanında yer alan Seyfettin Bey'in aklını çeler ve askerleri ile birlikte ordugâhı terk edip Celaledin'i yalnız bırakır. Celaledin'i baş düşmanı değil de kendi içindeki Müslüman hanların hainlikleri bozguna uğratır. Harzemlerin güç kaybetmesine, Celaledin'in geri çekilmesine sebep olan Seyfettin Bey adeta Cengiz Han'ın makûs talihini yenmesini sağlar. Moğolların peşini bırakmadığı Celalettin, annesi, karısı ve çocuğunu İndus Irmağında kaybeder. Artık bu bölümden sonra felaketler tavan yapar.

Altıncı bölüm romanın en uzun soluklu kısmıdır. Cengiz Han ölmüştür. Celaledin bu bölümde yer yer Moğollarla savaşmak durumunda kalsa da onun asıl sorunu düşmanlarla iş birliği içerisinde olan hainlerdir. Celaledin'i öldürmek için içerde ve dışarda yer alan düşmanlar birleşir. Erzurum Melik'i Cihanşah Halife Nasır'ın emriyle Celaledin'i indirme hazırlıklarını mektubunda açıklar. “Her geçen gün biraz daha kuvvetleniyorlar. Böyle giderse yıkmak kolay olmayacak. Ancak Harzem Sultanına karşı bir şey yapabilmemiz mümkün değil. İyisi mi Selçuklu Sultanını inandırmaya çalışalım.”⁷⁰¹

Halife Nasır, Celaledin ile Selçuklu Sultanı Alaüddin Keykubat'la aralarına fitne sokmak için birtakım hilelere başvurur. Celaledin'in Ahlat'ı tekrar kuşatarak Hacıp Ali'den alır. Romanın kırılma noktası burasıdır. Harzemşahlar'ın bu başarısı aslında onların yıkılışının sinyallerini verir. Sultan Alaüddin ile Yassıçemen'de savaşıır.

⁷⁰¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.197

Yazar romanın son bölümünü çok kısa tutar. Yaklaşık on sayfadan oluşur. Bu bölümde Halife Nasır'ın emriyle Gıyasettin, kardeşi Celaledin'i yalnız bırakır. İyice güçsüz düşen Celaledin'in peşine Haşhaşiler'in başında bulunan Mahmut Yalvaç ve onun müridi, aynı zamanda Gıyasettin'in veziri olan Toy Han da düşer. Celaledin'i öldürür.

2.4.3.1.4. İç ve Dış Diyaloglar

Romanda dış diyaloglar önemli bir yer tutar. Anlatıcı Celaledin hakkında konuşur ve bilgi verir. Celaledin'in dış diyalogları ana vakanın üzerindeki etkisi oldukça önemlidir. En baştan beridir yakın arkadaşı olan Temür Melik ile olan konuşmaları, mektuplaşmaları romanın fiktif yapısını oluşturur. Romanda dış diyalogları en fazla olan şahıslar Celaledin ile Temür Melik'tir. Yazar onları diyalogları ve içinde bulunduğu vakaları ile verir. Olayların sonuçlarını bazı diğer roman kahramanları ile değerlendirir, eleştirir. Temür'e yazdığı mektupta bu görülür: "Sarı Lagod herhalde seninledir. O ne kahraman cenkçidir. Eskiden çapulcu imiş. Şimdi çapulcudan kalır yanımız mı var? O bari çapulculuktan serhad erliğine yüceldi, ne büyük saadet!"⁷⁰² İçinde bulunduğu durumu değerlendirmekten ve eleştirmekten geri durmaz.

Aynı zamanda babası ölüm döşeğindeyken yapılan diyalog Celaledin'in karakter yapısını ve romandaki amacını verir. Celaledin'in ordu toplamak için çıktığı yolda Herat'ta bir kalenin kumandanı ile olan diyalogu da onun vaka üzerindeki yerini açıklar niteliktedir. "Benim durumumda olan bir ordu kumandanı açık arazide hareket etmek zorundadır, kumandan. Bir kalenin arkasına sığınarak hareketsiz kalamam. Taş duvarlar ne kadar sağlam olursa olsun, imanlı bir askerin iman dolu göğsü kadar dayanıklı olamaz. Bilinsin ki Moğollar bundan daha muhkem kaleleri ele geçirmişlerdir."⁷⁰³

Celaledin'in askerlerine karşı kurmuş olduğu diyalog da vakalara tesiri önemlidir. Şiki Kutuku Noyan ile karşı karşıya gelen Celaledin'in askerlerine karşı yaptığı konuşmada aslında onca yaşanan hadiselerden sonra bir ders, mesaj niteliğindedir: "Aslanlarım... Hepinizden sebat bekliyorum. Allah bizimledir.

⁷⁰² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 11

⁷⁰³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 130

Cümlemizin gözünde ne ikbal vardır, ne de başka bir dünya menfaati. Tek gayemiz dinimizi yüceltmek, büyük bir İslam devleti kurmaktır. Biz büyük olduğumuz müddetçe düşmanlarımız dış geçiremez. Küçülür, bölünürsek esir oluruz. Değil dinimiz, kendimizi bile koruyamayız...”⁷⁰⁴

Yazar, Celaleddin’i az da olsa kendi iç dünyasındaki şahsi yorumlarıyla verir. Celaleddin vakaları değerlendirir ve eleştirir: “Ya Rabbi!.. Niçin birbirimize gireriz? Cengiz’e yönelteceğimiz düşmanlığı birbirimize tercih ederiz... Hazindir ki, Seyfeddin gibi fitne körükleyenler de dinine hizmet ettiği inancında! İhtimal, beni Cengiz’e teslim ederek İslam’ın halasını kuranlar bile var. Biz, din yolunda kılıç sallamaktan gayri ne yaptık? Parçalanmış bir İslam devletini yeniden kurmak için çalışmaktan ayrı, ters bir yolumuz mu olmuştur?”⁷⁰⁵

2.4.3.1.5. İlişkiler Ağı

Yazar, Celaleddin’in ilişkiler ağını çok geniş kurmuştur. Çevresindeki norm şahıslarla bağlantı halindedir. Kart karakterler ve Antagonist karakterler Celaleddin’le olan ilişkisi onun kötülüğüne kurulan bir ilişkiler ağıdır. Romanda bazı fon şahıslarla yakın ilişki içerisindeyken bazı fon şahıslarla yolları bile kesişmez. İlişigi yoktur. Romanın fiktif yapısında figüran olarak destek verir.

Celaleddin’in bağlarının en kuvvetli olduğu kişi Temür Melik’tir. Neredeyse birbirlerinden hiç ayrılmazlar. Celaleddin’in fikir alışverişi yaptığı en güvendiği kişi Temür Melik’tir. Daha sonra ona hizmet eden Sarı Lagod da katılır bu ilişkiler ağına.

2.4.3.2. ALAÜDDİN MUHAMMED

2.4.3.2.1. Tanıtma

Alaüddin Muhammed, Celaleddin Harzemşah’ın babasıdır. *Buhara Yanıyor* romanında olay akışının merkezindeyken *Elveda Buhara* romanında silik bir şekilde romanın ilk bölümlerinde yer aldıktan sonra sahneden çekilir. Alaüddin Muhammed’in annesi Kıpçaklardan Valide Türkan Hatun’dur. Hükümdarlığı boyunca annesinin etkisi altında kalmış, Kıpçakları ön planda tutup Türkmenleri geriye atmıştır. Fakat Kıpçaklar onun sonunu hazırlayan fesatçı güruhtur. Alaüddin annesinin tesiri altında olduğundan bunun farkında değildir. Türkmen diye Celaleddin’i veliahtlıktan azlederek yerine

⁷⁰⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 142

⁷⁰⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 155

Ozlak Şah'ı geçirir. Yapmış olduğu yanlış politikalar, annesinin yönetime olan etkisi, Kıpçakların fesatlığı yüzünden Harzemşahlar güç kaybederek yıkılma eşiğine gelir. Abiskun Denizi'nin ortasında bir adaya çekilir.

Elveda Buhara romanında oğlu Celaleddin'in Temür Melik'e yazdığı mektupta Hayırsız Ada'da babasını anlatır: “Peşinde elli bin kişilik kuvvet olduğu zaman da yalnızlık duyuyordu. Niçin dersen; Kaçmaktan kendisi de memnun değil, sanki itiyorlar. Kim bunlar? Onu bu derece iradesi altına alabilen güç kime ait? Herhalde validesine, Kıpçak hanlarına, bir de korkuya.”⁷⁰⁶ Romanın ilk sayfalarında Celaleddin babasıyla olan ilişkisini özetler ve babasını tanıtır.

2.4.3.2.2. Fonksiyonu

Elveda Buhara romanında Alaüddin Muhammed'in fonksiyonu zayıflamıştır. Kendisini bir adaya kapatarak adeta her şeyden el etek çeker. Geçmişte yaptığı pişmanlıklar aklına gelir. En önemlisi de Celaleddin'i veliahtlıktan azletmesidir. Romanda tekrar Celaleddin'i veliaht ile etmesinden başka bir işlevi, fonksiyonu yoktur.

2.4.3.2.3. İşlenişi

Celaleddin'in Temür Melik'e yazdığı mektupla sahne alır. Mektupta babasını eleştirir. “Sultan pederime bütün bunları anlatmak ne mümkün! Kendisini boş bir hayale kaptırmış, gidiyor. Bir süre sonra İran'dan büyük bir kuvvet toplayarak döneceğim, korkunç putperestleri tepeleyerek İslam birliğini tekrar kuracağım, diyor” (...) “Boş hayal ya! Babama anlatamıyorum. Kıpçak hanlarının benden daha muteber tutuyor. Körü körüne inanıyor onlara. Basireti de, iradesi de bağlandı koca Sultanın.”⁷⁰⁷

Alaüddin Muhammed ölüm döşegindeyken geçmişte yaptığı hataları düşünür ve kâtibini çağırarak ona veliahtın tekrar Celaleddin olduğunu yazmasını söyler. “Ben ki Harzem memleketinin Sultanı Alaüddin Muhammed'im, oğlum Celaleddin Mengüberti'yi Harzem'e sultan ve ordularına başkumandan naspediyorum. Diğer oğullarım Ozlak, Gıyaseddin ve Ak Şahların mutlak bir itaatle Celaleddin'e tabi olmalarını ferman ediyorum.”⁷⁰⁸ Bu görevini yerine getirdikten sonra son nefesini verir.

⁷⁰⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 9

⁷⁰⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 10

⁷⁰⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 62

2.4.3.2.4. İç ve Dış Diyaloglar

Romanda Alaüddin Muhammed'in diyalogları azdır. Yazar, iç monolog ile onun kendi içinde yapmış olduğu çatışmayı gözler önüne serer. Zamanında yaptığı hataları değerlendirerek iç hesaplaşmaya girer ve hatalarını düzeltmek ister. “Kader, dedi hazin hazin. Ama kaderime milletimin kaderini ortak ettim, işte suçun büyüğü. Şimdi tek ümit var. Celaleddin'i sultan yapacağım. Devletimi Moğol belasından kurtarabilecek kabiliyette ve cesarettedir o. Moğollardan hiçbir zaman korkmadı. Hep çarpışmak için fırsat gözledi. Niçin mâni oldum? Niçin kendimi de, milletimi de ateşe attım? Celaleddin bu ateşi söndürebilir belki... belki söndürebilir.”

Alaüddin Muhammed'in dış diyalogu menşur yazdırdığı kâtip ile olan konuşması ve sonrasında oğulları ile yaptığı kısa konuşmadır. Celaleddin'i veliaht ilan ettikten sonraki kardeşleri Ozlak ve Ak Şah'ın bakışları üzerine “Evlatlarım, Celaleddin'e ömrünüz oldukça sadık kalacağınıza Allah adına yemin ediniz.” der. Sonra Celaleddin'e kılıcını vererek “Bu kılıcı babamdan devralmıştım, galiba hakkını verirsin” der. Bu diyaloglardan sonra Alaüddin sahneden çekilir.

2.4.3.2.5. İlişkiler Ağı

İlk roman *Buhara Yanıyor*'da oldukça geniş bir ilişkiler ağı içerisinde bulunan Alaüddin Muhammed, romanın devamı olan ikinci kitabı *Elveda Buhara*'da ilişki içerisinde bulunduğu kişi sayısı azalır. Sadece çevresinde birtakım askerler ve oğulları kalmıştır. En sık ilişkisi olan kişi büyük oğlu Celaleddin'dir.

2.4.3.3. TEMÜR MELİK

2.4.3.3.1. Tanıtma

Roman'ın norm karakterlerinden biri olan Temür Melik, Celaleddin'in tamamlayıcısı niteliğindedir. Gözü pek, cesur, merhametli, Allah'tan başka kimseden korkmayan, sözlerini hiç çekinmeden dile getiren, gözünü budaktan sakınmayan, yeri geldiğinde Sultanı bile eleştiren, haksızlığın her daim karşısında duran kılıcının ve bileğinin hakkını veren, dünyevi arzularının peşinde değil, şehadetin peşinde olan güçlü ve canlı bir karakterdir. Romanı roman yapan odur. Yazarın sözcüsü konumundadır.

Buhara Yanıyor, romanında romanın ilk bölümü Temür Melik'in ava giderken Sarı Lagod 'la karşılaşması ile başlar. Bu bölümde Temür Melik'in ne kadar ustaca kılıç kullanan bir silahşor olduğu tanıtılır. “...Lagod 'un kılıcı elinden uçmuş, beş adım öteye

düşmüştü... ‘Bu oyunu bilen tek bir silahşor işittim: Temür Melik.’... Beni yenen alelaide bir silahşor olsa kahrımdan mutlaka öldürdüm. Ama Temür Melik ise... İftihar ederim.”⁷⁰⁹

Yine aynı romanda Vergi memurunun zorla bir Türkmen esnafından adaletsiz vergi topladığını fark etmesi üzerine askeri hırpalar. Sultan Temür Melik’le görüşür. “Emrime karşı çıktığının farkında mısın? – Ben sadece bir adaletsizliğe mâni olmak istedim.” Karşısındaki bir Sultan dahi olsa adalet çizgisinden ayrılmayan bir karakterdir. Aynı zamanda Sultan’ın düşmanları küçümseyici tavrı ile kendinin Cihan padişahı olduğunu söylemesi üzerine Temür Melik sivri dili ile Sultan’ı ve hatta okuyucuyu bile derin iç hesaplaşmaya itecek kadar mana dolu söz söyler: “Hazret-i Ömer kendisine her sabah “Ya Ömer, hesap gününü unutma, mağrur olma’ diye seslenecek bir adam tutmuştu. Boş gururun nelere mal olacağını biliyordu.”⁷¹⁰

Elveda Buhara romanında ise ilk bölümde de yine Temür Melik’i görürüz. Okuyucuya çeşitli konuşmalar ve olaylarla Temür Melik tanıtılır. Romanın ilk sahnelerinde onun İslam için savaştığını ve şehadet için düşmanlarla savaş içerisinde olduğunu ve bundan dolayı ölümden korkmadığını görürüz. “Ne kadar çokluk olurlarsa olsunlar vız gelir! Ölüme kararlı olanlar için, ölüm korkunç olmaktan çıkar. Şehadet diyor, bağrımıza basıyoruz. Gülle gibi tepelerine ineceğiz!”⁷¹¹

Romanda Kurt Cebe’nin ağzından da Temür Melik tanıtılır: “Oysa Harzem ülkesi kurbanlık koyun. Boynunu bıçağımıza uzatmış bekliyor da yine başaramıyoruz. Temür Melik yaman, onun gibi birkaç kumandanı daha olsa eminim, Harzem’in tek kalesini bile alamazdık.”⁷¹²

Temür Melik’in Celaleddin’e gönderdiği mektupta Alaüddin Muhammed’e karşı ağır eleştiriyi görürüz. “Cuci Han’ı baskınlarımızla şaşkına çevirdik. Gayret-i İslam’ın neler yapabileceğini anladı da, pederinizin ardına bakmadan kaçmasına ihtimal bin kere hayret etti.” Temür Melik her yönüyle başkahramanı, Celaleddin’i tamamlayan bir yapısı ile romanda yer alır. Duruşu, tavırları ve olaylara bakış açısı adeta ders niteliğindedir.

⁷⁰⁹ Bahadıroğlu, *Buhara Yanıyor*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2021, s. 9

⁷¹⁰ Bahadıroğlu, *Elveda Buhara*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2019, s. 32

⁷¹¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 13

⁷¹² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.15

2.4.3.3.2. Fonksiyonu

Temür Melik'in romanda güçlü bir fonksiyonu vardır. Onun bu güçlü fonksiyonu Celaledin ile birlikte daha da ön plana çıkar. Temür'ün romandaki işlevi aksiyonu artırmak, yanlışın karşısında durarak doğruları haykırmak, İslam birliğinin sağlanması için içerde ve dışarda var olan düşmanlara karşı mücadele etmektir. Romanın ilk üç bölümüne kadar olayların merkezinde yer alır. Cengiz Han'ın büyük oğlu Cuci Han ile savaşı. Harzemlerin son kalesi olan Hocent Kalesini Moğollara karşı savunur. Bir yandan azılı düşman Cuci Han ile uğraşırken bir yandan da Kıpçak Hanlarının fesatçılığı ile uğraşır. O, Celaledin Abiskun'daki adadan çıkıp gelene kadar Hocent kalesini korumak ve Cuci Han'ı etkisiz hale getirmek görevinde bulunur. Temür Melik'in romandaki ilk fonksiyonu Celaledin sahne alana kadar Cuci Han'la mücadele etmesidir. İkinci fonksiyonu ise Celaledin ile birleşip onun yanında yer alarak bu kez en başta Cengiz Han, Kıpçak Hanları ve diğer düşman olanlarla mücadele ederek İslam birliğini oluşturmaktır. "...Sultan pederim son menzile ulaştı, Allah günahlarını affetsin. Ateşten gömleği biz giydik. Bunun bir ucu da senin üstündedir, Temür Melik. Birlikte bu ağırlığı çekeceğiz. Sadece isimden ibaret kalmış Harzem ordusunu tekrar kuracağız, birliği yeniden sağlayacağız."⁷¹³

2.4.3.3.3. İşlenişi

Temür Melik, ilk kitap *Buhara Yanıyor* 'da Celaledin'in babası Sultan Alaüddin Muhammed ile olayların içerisinde. Fakat Temür çok açık sözlü, doğrunun yanında olduğu için Sultan'ın almış olduğu kararları sorgular ve yanlışlarını yüzüne vurur. Oğlu Celaledin babası gibi değildir, yapılan hainlikleri ve fesatlıkları görür ona göre davranır. Temür Melik, Celaledin'in yanındadır. Onun düşünceleri ile kendisinin düşünceleri aynıdır. Bunun üzerine Temür Melik Alaüddin'in, Kıpçakların tesiri altında ülkeyi felakete doğru sürüklemesine karşı gelir. Temür sivri dilliliğinden ve ilk başta zindana atılır. Daha sonra Temür'ü Hocent Kalesine vali tayin ettiğini söyleyerek onu kendisinden uzaklaştırır. Ama Temür Melik yine de devlete küsmez, daha da mamur hale getirmek için mücadele eder.

Romanın devamı olan *Elveda Buhara*'da Temür Melik'i daha canlı ve aktif görürüz. Hocent Kalesinde Sarı Lagod ve Baytu ile birlikte Moğollara karşı savaşı.

⁷¹³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.72

Celaledin ile mektuplaşarak artık sığındıkları adadan kurtulup Harzem ordusunun başına geçmesini ister. “Olmaz Celaledin olmaz! Artık babanın yanında kalamazsın. O garibi kaderiyle baş başa bırak ve kurtuluş bekleyen Harzem’e dön. Her karış toprağı atalarımızın kanıyla yoğrulmuş bu memlekette tepinen putperestleri kov. Bütün Harzem senden bunu bekler.”⁷¹⁴

Temür Melik ve Moğol ordu komutasında bulunan Kurt Cebe Noyan ile Temür Melik’in baskın vermesi sonucu savaşır. Savaşta Temür Melik, Kurt Cebe’yi alt eder ve savunmasız bırakır. “Temür Melik vuramadı. Düşmanı yerde yatıyordu. Dilediğini yapabilir, isterse Moğol ordusunu Kurt Cebe gibi güçlü bir kumandandan mahrum edebilirdi. Ama hayır! Dünyanın kurtulacağını bilse, kendisini müdafaa durumunda olmayan birini öldüremezdi.”⁷¹⁵ Temür’ün savunmasız birini öldürmeyişi İslam savaş ahlakını yansıtır. Bu davranışı onu daha sonraki karşılaşmalarında yararına olur. Savaş sırasında Temür Melik’in güç kaybettiğini fark eden Cebe Noyan, Temür Melik’e bir hayat borcu olduğunu düşünmesi nedeniyle askerlerini geri çeker ve borcunu öder.

Kıpçak Hanlarından Tübek Han’ın Moğol tesiri altında kalması sonucunda yanındaki hanları ile birlikte fesat kazanını kaynatırken yakalar ve onların bütün kirli emellerini yüzlerine vurur. “Kalleş! Mikrop gibi Sultan Muhammed’in kanına nüfuz ettiniz, hiç yoktan Cengiz’e harp açtırdınız, sonra da kaçması için kandırdınız... Ama artık insaf edin. Siz de bizim gibi Müslüman oldunuz. Bu fesat kazanını kaynatmayı bırakın. Küffar kapıda; ihtilafımızdan istifade ile ciğerimizi sökmeye azimli.”⁷¹⁶

Hocent Kalesini sular altında bırakan Cuci Han, kaleyi teslim etmelerini beklemektedir. Kıpçak Hanlarından Tefeyyüz Han teslim olma niyetinde olduğunu görünce kendi kararını açıklar. “Cuci Han şeytani bir planla bizi imhayı düşünür. İki yol vardır. Ya düşmana teslim oluruz veya sallara binip ırmak boyunca gider, müsait bir yerde sahile çıkıp cenk ederiz. Birincisi zillet, ikincisi izzet yoludur.” Temür Melik, romanda her defasında Kıpçakları iflah etmeyi, onların yanlışlarını dile getirerek doğruyu bulmalarını, geçmişten ders almalarını sağlama görevinde bulunur. Romanın ikinci bölümünde bu amaç doğrultusunda işlenir. Fakat Kıpçak Hanları Temür Melik’i dinlemez, hepsi sonuçlarına katlanır.

⁷¹⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 27

⁷¹⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 22

⁷¹⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 33

Varyan şehrini kuşatan Moğol ordu komutanı Mukacek, Celaleddin'in de ona karşı saldırı hazırlığında olmasından dolayı muhasarayı kaldırmaya razı olduğunu, çekip gitmesine izin vermesini ister. Fakat Celaleddin gönderdiği elçiyle bunu kabul etmez, savaş ister. Bu isteğe Temür Melik'ten tepki gelir. "Ne dersin Celaleddin? Biz saldırgan olmamalıyız. Tarih hükmünü verirken bize hiçbir zaman mütecaviz damgası vurmamalıdır... Karşı teklifte bulunacaktın... Diyecektin ki, bin rehin versinler; erzaklarını ve silahlarını bıraksınlar. Atlarını da terk etsinler. Canlarını bağışladık, çekip gitsinler."⁷¹⁷ Temür Melik, Celaleddin'in akıl hocası görevinde işlenerek roman boyunca diğer vakalarda da etkisi sürer.

Temür Melik romanda sadece akıl hocalığı yapmaz. Hainliklere ve saldırılara karşı mücadele ve zamanında müdahale ederek vakanın akışını, tarihin seyrini değiştirir. Ya da tarih akışının olması gerektiği gibi ilerlemesini sağlar. Celaleddin'in üvey kardeşi Gıyasettin'in Haşhaşilere çalışan veziri Toy Han, Temür Melik'ten kurtulmak için bir köle oyunu yapar. Gıyaseddin'in azlettiği köleyi Temür Melik'in sahip çıkıp, yanına almasını saygısızlık olarak algılar ve Toy Han geri adım atmasını ister. "Bre! Kuldan utanmaz nadan! Haddini bil de öyle konuş. Efendinin terk ettiği bir fakire kollarımızı açtık diye ne lazım gelir. Bıraksaydık da düşman saflarına mı geçseydi? Bana teşekkür edeceğiniz yerde azarlamak istiyorsunuz. Köleyi azletti, yanıma aldım. Artık askerimdir. Müslüman oldu. Din kardeşimdir. Ona yapılacak herhangi bir hakaret, bana yapılmış sayılır."⁷¹⁸ Temür Melik, şeriatın kurallarına aykırı davranmadığını bilakis yapılması gerekeni yaptığını Celaleddin destekler. Bu kısımda Celaleddin'in İslam çerçevesinde merhametli davranmasını ve bir kumandanda bulunması gereken özellikleri görürüz. Toy Han'ın Celaleddin'i öldürmek için şerbetine zehir kattığını gören Temür Melik müdahale ederek Celaleddin'i kurtarır. "Sultanım, ben senin için değil, dinim ve milletim için çalışırım. Bu yolda gecemi gündüzüme katarım. İnsanlar fani, davalar bakidir. Fani bir vücut için değil, baki bir dava için uğraşırım. Şimdi bu davanın başında sen varsın. Sen bulunduğun müddetçe de davanın yükseleceğine inanıyorum."⁷¹⁹ Yazar aynı zamanda Temür Melik'i Celaleddin'in koruyucu meleği

⁷¹⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 134

⁷¹⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 213

⁷¹⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 234

olarak işlemiştir. Celaleddin'in almış olduğu kararlarda ve hayatını idame ettirebilme gayretinde hep yanında olarak destekçisi olmuştur.

2.4.3.3.4. İç ve Dış Diyaloglar

Temür Melik'in roman kahramanları ile olan diyalogları oldukça geniş yer tutar. Yazar romanın ilk sahnelerinde Temür Melik'in içinden geçenleri iç diyalog ile anlatır. "Mamur Buhara'nın ilim merkezi Otrar'ın, zarif camilerin, sanat eserlerinin yurdu Semerkand'ın Moğol istilasına altında bulunduğunu düşündükçe, hafakanlar basıyordu. Ama gerçekten kaçılabilir miydi? Yine de kaçmak isteyenler vardır. En başta da Müslüman Harzem ülkesinin Sultanı Alaüddin Muhammed. Peşine elli bin kişilik bir kuvvet takmış, gidiyor, gidiyordu. Moğollarla savaşı göze alamamıştı. Sultanın yersiz endişeleriyle kumandanlar arasında çıkan anlaşmazlıklar Harzem ülkesini kurbanlık koyun gibi Cengiz Hanın bıçağına yatırmıştı."⁷²⁰ Romancı Temür Melik'in bu iç diyalogu ile bundan önce yaşananları özetlemiştir.

Moğolların kuşattığı Hocent Kalesi'ni savunan Temür Melik, kapısında nöbet tutan Baytu'ya istirahate çekilmesi üzerine söylediği Beni nöbetin sevabından niçin mahrum etmek istersin Temür Melik?"⁷²¹ sözü ile Temür Melik yaptığı iç monolog ile onun ve çevresindekilerinin dünyevi arzuların peşinde olmadığını yalnızca Allah için savaştıklarını gözler önüne serer.

"Yarabbi!" dedi içinden. "Bu adamlar sevaptan başka şey düşünmezler mi? Senin rızan için ölmekten. Senin rızan için yaşamaktan başka şey bilmezler mi?"⁷²²

Hocent Kalesi'ni Cuci Han'a teslim eden Tefeyyüz Han'ın cesedini ırmak üzerinde görmesi ve sonrasında yaptığı iç konuşmada memleketinden çok canını düşünenlerin hazin sonunu dile getirir. "Ya Rabbi! İşte Tefeyyüz Han önümde yatıyor. Bu ne hal? Korkunun ecele fayda etmediğini anlamaya dahi fırsat bulamadı. Hatalıydı. Memleketinden çok, canını düşünürdü. İslam izzetinden kendi ikbaline meyli vardı. Şimdi cansız... şimdi yapayalnız..."⁷²³

Temür Melik'in Deli Derviş'i bir an için aklına getirip sağ olup olmadığını merak ederken yaptığı iç monologda da şehadet arzusu içerisinde olduğunu görürüz.

⁷²⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 8

⁷²¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 24

⁷²² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 24

⁷²³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 54

“Buhara’da kim sağ kalmış? Hele âlim ve fazıllar. Moğol kılıcı boyunlarına kandan şeritler taktı. Şehadet nişanı. Ben niçin bu nişanı alamam? Cenab-ı Hak şehadeti niçin ihsan etmez? Elbet işimiz var daha. Gaybı nereden bileceğiz? Öyleyse Bilene teslim olmak gerek.”⁷²⁴ Temür Melik’in roman boyunca yaptığı iç konuşmalarının hepsinde Allah’ı anar. Yalnızca İslam sancağı altında savaşıp Allah’ın rızasını kazanmak ve şehadete ulaşmak ister.

Bu diyalogları onun karakterini ve romandaki duruşunu belirler. Özellikle romanın protagonisti olan Celaleddin ile olan diyalogları ana vaka üzerindeki etkisi büyüktür. Temür’ün Celaleddin’e yazdığı mektupta içinde bulundukları durumu anlatırken yapılan hataları da eleştirmeden de duramaz. “Halife Nasır tarafından kötü haber aldık. Cengiz’le ittifak edip Harzem ülkesini bütün tarihten silmeye karar vermişler. Müslümanların en çok muhtaç olduğu bir dönemde, kâfir ile iş birliği yaparak di-i Mübin uğruna cenk eden yiğitleri bir Nasır arkadan hançerleyecek. Niçin böyle parça parça olduk?”⁷²⁵

Tübek Han, Hocent Kalesinin sular altında kalacağını, herkesin öleceğini bunun için Cuci ’ye teslim olmayı ister. Temür Melik düşüncelerini söyler. “Ölüme bir kere karar verilir. Biz bu kararı işin başında verdik. Ama ölmenin de bir izzeti vardır. Köpek gibi esir olup Moğol kılıcı altında ölmektense, onlarla savaşarak izzetimizle ölürüz.”⁷²⁶ Aralarında geçen bu diyalog ile düşmana teslimiyetin değil Allah’a teslimiyetin önemli olduğunu yansıtır.

Celaleddin’in sığındığı adadan çıkarak Temür Melik ile buluşması üzerine ona ateşten gömleği artık ikisinin giydiğini ve birlikte bu ağırlığı çekeceklerini söyler. Temür de ona bağlılık yemini eder. “Sultanım. Sadık bir bendeniz olarak yemin ederim ki, öl dediğin yerde ölecek, kal dediğin yerde kalacağım. Emrinde ve hizmetindeyim. Damarlarımdaki kan pıhtılaşana, cesedim soğuyana kadar.”⁷²⁷ Temür Melik’in bu konuşması onun Celaleddin’le olan ilişkisini ve bağlılığını, canı pahasına sultanına itaatkâr olduğunu gösterir. Verilen tüm diyaloglardan hareketle Temür Melik’i, içi dışı

⁷²⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 69

⁷²⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 27

⁷²⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 45

⁷²⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 72

bir olan, Allah'ın rızasından başka bir şeyi düşünmeyen, dini Mübin uğruna savaşan bir karakter olarak görürüz.

2.4.3.3.5. İlişkiler Ağı

Romanın başında Temür Melik'i kardeşi yerine koyduğu Sarı Lagod ile ilk romandan bu yana yine beraberdirler. Daha sonrasında Celaleddin'in ile olan mektuplaşmaları hala birbirleri ile ilişki halindedirler. Celaleddin'i Abiskun'dan ordusunu da alıp Temür'le buluşması onları ayrılmaz bir ikili yapmıştır. Düşünceleri hatta içinden geçirdikleri bile aynıdır. Birbirleri ile fazlasıyla etkileşim halindedir. Başkaraktere en yakın olan isim Temür Melik'tir. Temür Melik'in yakınında olan diğer karakter ise Sarı Lagod ve Batu'dur. Bu şahıslar çerçevesinde düşmanlara ve hainlere karşı birlik içindedirler. Romanda antagonist karakterlerden Cuci Han ve kumandanı Kurt Cebe de bu ilişki ağına katılırlar. Onlarla mücadele halindedir. Temür Melik'in romanda yollarının kesişmediği kişi sayısı çok azdır. Tübek Han, Tefeyyüz Han, Cengiz Han, Subutay Bahadır, Gıyasettin, veziri Toy Han diğer ilişki halinde olduğu şahıslardır.

2.4.3.4.SARI LAGOD

2.4.3.4.1. Tanıtma

Sarı Lagod *Buhara Yanıyor* romanından itibaren Temür Melik ile canlılık gösterir. O küçük yaşlarda Moğolların saldırısına uğramış, anasını ve basını kaybetmiş, Kıpçak ve Karahitayların şiddetine maruz kalmış ve en sonunda kendini dağlara vurarak dağ eşkıyası olmuş bir karakter olarak karşımıza çıkar. Romanının henüz başlarında Temür Melik ile bir ormanda karşılaşmaları sonucunda romana dâhil olur. Dağ eşkıyası olan Sarı Lagod avlanmakta olan Temür Melik'e saldırır. Daha sonra karşısında bu denli güçlü duran ve kılıç oyunu yapan kişinin Temür olduğunu anlayınca ona teslim olur. Onun elinden ölmeyi iftihar sayar. Bunun üzerine kavgaya son verip beraber yol alırlar.

Sarı Lagod kendini tanıtır. “Çekilir hayat değil benimki, ama mecburum. Kendime bir dünya kurdum kendimce. Yaşayıp gidiyorum. Doğru yol değildir belki, ama çaresizim. Bu dağlarda, şu ormanlarda başka türlü yaşayamam. Allah şahidimdir ki, mazlumun ahını bilerek almış değilim. Benim işim zenginlerle. Ticarete çıkan kervanlar basarım, yağma ederim. Sonra da ganimetin çoğunu fakir halka dağıtırım.

Halk beni sever, ben de halkı severim.”⁷²⁸ Daha sonra Temür Melik’e katılıp eşkıyalığı terk eder ve İslam sancağı altında Harzemlerle birlikte mücadele eden bir nefer olur.

Elveda Buhara romanında da ilk sahnede Sarı Lagod yer alır. Moğollarla verdiği mücadele ile romana giriş yapılır. Sonrasında Celaleddin, Temür Melik’e gönderdiği mektupta Sarı Lagod’u anarak bir nevi okuyucuya onu hatırlatır. “Sarı Lagod herhâlde seninledir. O nice kahraman cenkçidir. Eskiden çapulcu imiş. Varsın, olsun. Biz eskiden sultandık, şehzade idik de ne oldu? Şimdi çapulcudan kalır yanımız mı var? O bari çapulculuktan serhad erliğine yüceldi, ne büyük saadet!”⁷²⁹ Temür Melik de Sarı Lagod’u “gözü pek, cesur, itimada şayan biri”⁷³⁰ olarak tanıtır.

2.4.3.4.2. Fonksiyonu

Sarı Lagod’un romandaki fonksiyonu Temür Melik ile güçlenir. Temür Melik, onun en yakın arkadaşısıdır. Birbirlerinin arkasını kollarlar. Akabinde Harzemşah Sultanı Celaleddin’e bağlanarak romandaki fonksiyonu daha da güçlenir. Romanın ilk başlarındaki işlevi Temür Melik’in yanında durarak ona gelişmelerden haberdar etmek ve düşmanla mücadelede Temür Melik ile istişare etmektir. Temür Melik ona Celaleddin’e yazdığı mektubu ulaştırma görevi verir. Aynı zamanda Celaleddin’i geri dönmesi için ikna etmesini ister. Bu görev doğrultusunda Celaleddin ile konuşur ve babasının onu veliaht ilan etmesiyle birlikte peşine ordusunu da takarak Temür Melik’e ulaştırır. Sarı Lagod ‘un romandaki en önemli fonksiyonlarından birisidir.

2.4.3.4.3. İşlenişi

Buhara Yanıyor romanında daha ilk sahneden itibaren Temür Melik’in etrafında işlenir. Eşkıyalıktan Harzemler için savaşıyor bir nefere dönüşür. Bu durum Temür Melik sayesinde gerçekleştiği için Sarı Lagod ‘un vakalarda işlenişi Temür Melik çevresindedir. *Elveda Buhara* romanında da Sarı Lagod ‘un işlenişi devam eder ve Temür’ün yardımcısı konumunda olur. Her türlü haberi Temür Melik’e ulaştıran bir karakter olarak ele alınır.

İlk roman *Buhara Yanıyor* ‘da Sarı Lagod romana Temür Melik ile savaşarak giriş yapar. *Elveda Buhara* romanında ise Temür Melik için savaşarak giriş yapar.

⁷²⁸ Bahadıroğlu, *Buhara Yanıyor*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2021, s.11

⁷²⁹ Bahadıroğlu, *Elveda Buhara*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2019, s. 11

⁷³⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 29

Yazar Sarı Lagod'daki değişimi işler. Bu değişimi Celaledin'in mektubunda da gösterir.

Sarı Lagod, romanda daha çok haber ulaştırıcı karakter olarak işlenir. Romanın ilk sahnesine Temür Melik kaleye gelirken Cuci Han ile savaştığı haberini verir. "Saldırdılar. Tam iki yüz putperest. Yüzü geberdi. Ama ne fayda? Cengiz'in oğlu Cuci daha beter bir kinle doldu... Param parça olmuş yüreğimin her parçası kızgın demir çubuklarla dağlanır. Temür Melik, Cuci Hanın adamları karınca sürüsü kadar çokluktur. Felaket yaklaşıyor."⁷³¹ Romanın birinci bölümünde yine Temür Melik'in yanına bir haberle gelir. Cuci Han'ın hazırlık içinde olduğunu ve Kıpçak Hanlarının hainlik içinde olduğunu söyler. "Yine haberler kötü, diye konuştu. Cuci Han iyi hazırlanmış. İçine saldıığımız casuslar fena haberlerle döndüler. Üstelik elimizde bir fesat kazanı kaynar gibi." (...) "Kıpçaklara dikkat, bir kumpas kuruyorlar. Şu anda Tübek Hanın evinde toplantı halindeler. İstersen bas, hepsini kılıçtan geçir."⁷³²

Temür Melik, Sarı Lagod'a Celaledin'e yazdığı mektubu ulaştırma görevi verir. Sarı Lagod, Celaledin'in yanına varır ve Temür Melik ile ilgili haberler verir. "Ateşin ortasında bırakmıştım. Yandı mı yoksa gönlünde ki ateşle söndürdü mü? Moğolların dışardan tazyiki yetmiyormuş gibi içerden bazı Kıpçak Hanları fesat kazanının altını körüklüyorlardı. O halde bırakıp ayrılmak zorunda kaldım."⁷³³

Romanın ikinci bölümünün sonunda buraya kadar verdiği kötü haberlerden sonra ilk ve son iyi haberini verir. "Temür Melik, hep kötü haber taşıdım şimdiye kadar. Harzem'in dirilişini gerçekleştirecek müjdelerin ilkinde de benden duy. Celaledin, Harzem Şahı sıfatıyla ordusunun başında ve şimdi burada."⁷³⁴

Romanın üçüncü bölümünde görünmez. Dördüncü bölümünde vaka akışına tekrar dâhil olur. Fesatlık içinde bulunan Hacı Ali'yi takip ettirmek için Sarı Lagod'a görev verir. Bir diğer görevini de beşinci bölümde görürüz. Celaledin, İndus Irmağından geçmek üzereyken takip edildiklerini hisseden Temür Melik, Sarı Lagod'a etrafı kolaçan etmesini ister. Söylenenleri yapan Sarı Lagod, Temür Melik'in şüphesinde haklı olduğunu anlar ve haberi ulaştırır. "Yanılmamışsın, Temür Melik,

⁷³¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.12

⁷³² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 28-30

⁷³³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 64

⁷³⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 71

etrafımız kaynıyor. Bir sürü hayaletle sarıldık sanki.”⁷³⁵ Sarı Lagod, yine kötü bir haberle kendini gösterir. Yedinci bölümün başında Celaleddin’e Gıyaseddin’in Melik Nusret’i şehit ettiği haberini verir. “Sultanım, Gıyaseddin Pir Şah kardeşiniz, canım gibi sevdiğim silah arkadaşımı şehit etti.”⁷³⁶ Sarı Lagod da romanın sonunda Celaleddin’i Moğollardan kaçıırken şehit olur.

2.4.3.4.4. İç ve dış diyaloglar

Sarı Lagod, romanda en sık diyalog kurduğu şahıs Temür Melik’tir. Romanın başında Hocent Kalesine gelerek Temür Melik ile yaptığı konuşma ana vakanın habercisi niteliğindedir. Moğol komutasındaki Cuci Han ile savaştığını, çok askerlerinin olduğunu ve saldırmak için hazırlıkta olduğunu söyler. Sarı Lagod ‘un Temür Melik’e Kıpçak Hanlarının hainlik yaparak kaleyi Moğollara vermek üzere olduğu haberini vermesi ile yaşanan diyalog *Buhara Yanıyor* romanından kesitler vererek geçmişte yapılan hainlikleri tekrar hatırlatır. “Öyle şey olamaz! Kimse kaleyi vermeyi düşünemez.” (...) “Niçin öyle söylersin yiğidim? Buhara’yı, Semerkand’ı Moğollar dövüşerek mi aldılar? Otrar bile ihanete uğradı. Aramıza bir habis ruh sızmış. İhanetten gayri şey düşünmez. Kıpçakların olduğu yerde bunlar normal.”⁷³⁷

Kıpçakların hainlikleri üzerine Sarı Lagod ile Temür Melik’in aralarında geçen diyalog, hainleri ortadan kaldırmanın kesin yolunu anlatır. “Hainlerin tek cezası vardır Temür Melik, o da ölümdür. Ancak öldükten sonra ihaneti düşünmezler. Allah’a emanet ol!”⁷³⁸

Celaleddin’in Moğollardan kaçmak için İndus Irmağı’nın kenarında sallların yapılmasını beklerken saldırının olduğunun haberini almasıyla Sarı Lagod ile aralarında geçen diyalog da Allah’a, kadere teslimiyetin izleri vardır. Sarı Lagod, Temür Melik’in Moğollarla savaşmak için öncü olarak çıktığını, sayılarının çok olmasının fena olduğunu dile getirir. Celaleddin cevap verir: “Allah, Harzem diyarının yeniden mamur olmasında hayır olup olmadığını senden, benden elbette iyi bilir. Üzüleceğine vazifeni yap.”⁷³⁹

⁷³⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 164

⁷³⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 244

⁷³⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 28

⁷³⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.30

⁷³⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.165

Romanda Sarı Lagod'u kendisi ile yaptığı iç monolog da Alaüddin Muhammed'in ölümü üzerine söyledikleri ölümü açık bir şekilde tanımlar: "Ölüm ne zengin tanır, ne fakir. Ne dost bilir, ne düşman. Ne sultan, ne de bey... Gözünde herkes eşit, herkes bir. Kara toprak aynı iştihakla dilenciye de, sultanı da yutar." Yazar Sarı Lagod'un ağzından, ölümü her nefsin tadacağını ve herkesin ölüm karşısında eşit olduğunu söyleyerek okuyucuya öğüt verir.

2.4.3.4.5. İlişkiler Ağı

Sarı Lagod'un en fazla bağ kurduğu şahıs Temür Melik'tir. İlk kitap *Buhara Yanıyor*'dan itibaren birbirlerinden hiç ayrılmamış ve daima Temür Melik'in ve Celaledin'in hizmeti altında bulunmuştur. Romanın protagonisti olan Celaledin ile ilişki ağı Temür Melik kadar değildir.

2.4.3.5.CUCİ HAN

2.4.3.5.1.Tanıtma

Moğolların lideri Cengiz Han'ın en büyük oğludur. Babası gibi acımasız, zulmü seven, çevresindekileri korku ile yanında tutan ve savaşları hile üzerine kazanmayı tercih eden, merhameti olamayan bir şahıstır. Harzem ordusu ile yaptığı mücadelede vermiş olduğu kararlar, hal ve hareketleri onun bu kişilik özelliklerini ortaya koyar. Romanın başında Sarı Lagod'la olan mücadelesi görülür. Harzemlerin son sığınak yeri olan Harzem Kalesi'ni alma çabasıdadır. "Kendisi de bir başka Büyük İskender olma arzusuyla doluydu. Bunun için önce Moğolistan'ın tamamını elde etmesi gerekiyordu. Tek başına her şeye hâkim olmalıydı. Tabi önce babasını bertaraf etmesi lazım geliyordu. Ama daha önce Hocent'i almalıydı."⁷⁴⁰ Yazar, aynı zamanda Cuci Han'ı doyumsuz ve bu doyumsuzluğundan dolayı babasını bile hiçe sayan biri olarak tanıtır.

Cuci Han hile yaparak savaşı kazanmayı tercih eder ve aldığı kalelerle övünür. Komutanı Kurt Cebe bunu eleştirir. "Müslümanların arasına nifak sokmasaydık zor muvaffak olurduk."

Bu amaç doğrultusunda Tübek Han'ı kullanır. Kıpçak hanlarını çevresinde toplayarak kaleyi Cuci Han'a teslim ettiğimiz müddetçe kendilerine zarar vermeyeceğini söyler. Temür Melik, teslim olunmanın esirlik ve ölüm getireceğini hatta

⁷⁴⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.16

kadınları bile kendisine odalık yapabileceğini söyler. “...Cuci Han, onları askerlerine odalık olarak dağıtır... Semerkand’a nasıl girdi, unuttur musunuz? Tek kişinin kılına bile dokunmayacağını vaad etmemiş miydi? Sonra evladı babaya, babayı evlada canlı canlı gömdürmedi mi?”⁷⁴¹ Temür Melik’in bu anlatımında Cuci Han’ın geçmişte yapmış olduğu zulmünü gözler önüne serer.

Romancı, Temür Melik’in nehir kıyısında konuşlanan Moğolların kıtasına saldırması sonucunda Cuci Han’ın içinde bulunduğu durumu anlatır: “O Gece Cengiz’in oğlu Cuci Han hırsından uyuyamadı. İki karısını da kırbaçladı. Özel olarak beslediği kaplanlarından birini hançerledi. Hem şarap içti hem düşündü.”⁷⁴² Cuci Han hırslı biridir. Bu hırsı kendi elleriyle beslediği kaplanını bile öldürür. İnsanlara karşı zulmüyle bilinen Cuci Han, masum bir hayvana bile tahammül edemez.

2.4.3.5.2. Fonksiyonu

Cuci Han’ın fonksiyonu Temür Melik ile güçlenir. Romanın giriş kısmında Sarı Lagod’la mücadelesinden sonra Hocent Kalesini ele geçirmek için hazırlık içerisinde. Onun romandaki en önemli fonksiyonu Harzem ülkesine ait Hocent kalesini düşürmek, diğer Harzem toprakları gibi ezmek⁷⁴³ için mücadele etmektir. Cuci Han’ın en çok da mücadelesi Temür Melik’ledir. Onun idaresinde bulunan Hocent Kalesini elinden almanın peşinde olan Cuci Han sadece bilek gücüyle savaşmaz. Hileye başvurarak savaşır. Onun hilesi Kıpçak Hanlarını kendi yanına çekerek fesat kazanını kaynatmaktır. Bu durumu Temür Melik’e Sarı Lagod ulaştırır: “Cuci Han iyi hazırlanmış. İçine saldıığımız casuslar fena haberlerle döndüler. Üstelik elimizde bir fesat kazanı kaynar gibi... Bazı Kıpçak hanları kaleyi Cuci’ye vermek üzere ittifak ederler diye duydum.”⁷⁴⁴

Cuci Han Kale’yi ele geçirmek için Çinli sanatçılarından Seyhun Irmağının önüne set çekmelerini ister. “...Eğer bunu bir başarırsa babasının gözüne iyice girip güvenini kazanacak, böylece büyük Kaan olma hülyasına biraz daha yaklaşmış olacaktı.”⁷⁴⁵ Cuci Han’ın isteği olur. Kale sular altında kalır. Onun bu işlevinden ötürü Kıpçak ve Türkmen Hanları arasında anlaşmazlık çıkar. Kıpçak Hanları yüzünden kale

⁷⁴¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 33

⁷⁴² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 40

⁷⁴³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 6

⁷⁴⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 28

⁷⁴⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 41

teslim edilmek zorunda kalır. Kaleyi Kıpçaklardan teslim alan Cuci Han hepsini kılıçtan geçirir. Bu yönüyle Cuci Han'ın hainlerin cezalandırıcısı fonksiyonu da öne çıkar.

2.4.3.5.3. İşlenişi

Cuci Han, romanın birinci bölümünün ilk sahnesinde yerini alır. Harzemlerin son umudu, Hocent Kalesini, ele geçirmek için Sarı Lagod'la olan mücadelesi ile giriş yapar. Daha sonra Temür Melik ile olan mücadelesi işlenir. Cuci Han'ın kumandanı Kurt Cebe askeri suya sürme teklifinde bulunur. Bu teklifi önemli bir tarihi şahsiyetin zamanında uyguladığını söyler: “Niçin sürmeyecekmişsin? Büyük İskender Ceyhun'dan askerini geçirmemiş miydi? Senin ondan neyin eksik?”⁷⁴⁶ Yazar, Cuci Han'ın Büyük İskender olma arzusunu yansıtır. Daha sonra Subutay Noyan'ın tavsiyesi ile Çinli sanatkârlara sal yaptırmayı düşünür. Çinli sanatkarları rencide ederek kendilerinden hizmet beklediğini söyler: “Hizmette kusur mu işledik Büyük Kaan'ın oğlu?... Haddinize mi düşmüş kusur işlemek? Öyle bir şey yapsaydınız kesik başlarınızla konuşurdum. Dinleyin. Kaleye ne ok ulaştırabiliyoruz ne de nehri geçip asker sokabiliyoruz. Buna bir çare. Sal mı yapacaksınız, ne yapacaksanız yapın, ama askerlerimi mutlaka karşı sahile geçiriniz?”⁷⁴⁷ Cuci Han'ın korku ve zulüm üzerine bir hükümranlılığı olduğu gözler önüne serilir.

Cuci Han, salları kısa bir zaman içinde yaptırır ve saldırıya geçer. Fakat başarılı olamaz. Alevli ok atışlarıyla salları imha edilir ve Cuci Han geri çekilmek zorunda kalır. Bunun üzerine komutanlarına farklı bir teklif sunar. “Seyhun'un önünü keselim. Sular kabarsın. Hocent kalesi sular altında kalsın. Köpekler gibi boğulsunlar.”⁷⁴⁸ Cuci Han kaleyi almada ısrarcıdır. Bunun için seti yapacak birçok esire ihtiyaç duyar. Çevre köylere saldırır. Erzakları yağmalarlar. İşe yaramayacak ihtiyarları ve çocukları katlederler.

Cuci Han'ın bu kadar zulümleri neticesinde o set çekilir ve emeline kavuşur. Kale sular altında kalarak Kıpçak Hanlarının teslimiyetçi tavrıyla Hocent Kalesi Cuci Han'a teslim edilir.

⁷⁴⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 16

⁷⁴⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 17

⁷⁴⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 40

2.4.3.5.5. İç ve Dış Diyaloglar

Cuci Han'ın roman boyunca en fazla diyalog kurduğu kişi Moğol ordu komutasında bulunan Kurt Cebe Noyan'dır. Temür Melik ile mücadele halindedir fakat birebir karşılıklı konuşmaları yoktur. Savaş alanındayken Temür Melik, Kurt Cebe ile mücadele ve diyalog halindedir.

Cuci Han'ın uzun uğraşlara rağmen kaleyi düşürememesi üzerine Kurt Cebe eleştirel yaklaşır. “Baban olsa çoktan kellelerimizi vururdu. Nicedir şu çadırlarda sürtmekten başka iş beceremedik.”⁷⁴⁹ Bunun üzerine Cuci Han sinirlenir: “Harzem kaleleri Moğol aslanlarının önünde kâğıt kuleler gibi yıkıldı.” Kurt Cebe eleştirisine devam eder. “Öyle. Ama bunda övünülecek bir şey göremiyorum. Askeri ustalıktan çok hile ile iş gördüğümüz bir vakıa. Müslümanlar arsına nifak sokmasaydık zor muvaffak olurduk.”⁷⁵⁰ Aralarında geçen bu diyalog ile birlikte asıl gerçekler Cuci Han'ın yüzüne vurulur.

Kurt Cebe ile aralarında geçen bir diğer diyalogda ise Alaüddin Muhammed'i eleştirir. Temür Melik, Moğol ordusuna baskın vermesi üzerine Kurt Cebe, Cuci Han'ı uzaklaştırmak ister ama o kabul etmez. “Kaçmakla zafer kazanılsaydı Harzem Şahı Muhammed kazanırdı, Kurt Cebe.”⁷⁵¹

Cuci Han'ın kaleyi teslim aldıktan sonraki askerleri ile olan diyalogu onun acımasız ve merhametsiz yüzünü ortaya koyar: “İşte Moğol aslanları! İşte alınmaz sanılan Hocent kalesi, keskin kılıçlarımızın önünde dize geldi. Aylarca yoruldunuz. Şimdi birer Kıpçak kadını alıp keyfinize bakınız.”

Bir diğer diyalogu ise kaleyi aldıktan sonraki Gök Tanrı ile olan konuşmasıdır. Bu konuşmada yaptığı zulümleri inançları gereği yaptığını belirterek bunun arkasına sığınır. “Gök Tanrı, bize zafer nasip ettin. Ben de sana binlerce Kıpçak'ı kurban verdim, yine ödeştik.”⁷⁵²

2.4.3.5.6. İlişkiler Ağı

Romanda daha ilk sahneden Sarı Lagod ile savaşıması Harzemlerle olan ilişki ağını başlatır. Bu ilişki ağına Cuci Han'ın en fazla yakınlık kurduğu kişilere Temür

⁷⁴⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 15

⁷⁵⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 16

⁷⁵¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 19

⁷⁵² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 50

Melik ve Kurt Cebe Noyan da katılır. Kurt Cebe'nin tavsiyeleri ve kaleyi almak için verdiği mücadelede ikisinin arasındaki bağı kuvvetlendirmiştir. Hocent kalesini düşürme derdinde olduğu için Temür Melik ile mücadele içindedir. Subutay Noyan, Çinli sanatkâr ve Kıpçak hanları ile ilişki ağı genişler. Cuci Han'ın aldığı bir karar bir diğerini etkiler ya da teğet geçer.

2.4.3.6.CENGİZ HAN

2.4.3.6.1. Tanıtma

Cengiz Han, Moğol İmparatorluğunun kurucusu ve ilk hükümdarıdır. Harzemşahlar ile mücadele halindedir. Romanın baş antagonistlerindendir. Amacı kendilerine engel olarak düşündüğü Harzemşahlar'ı yıkıp tüm coğrafyaya hâkimiyet kurmaktır. Bu amaca ulaşmak için de her türlü zulme ve hileye başvurur. Harzemlerin hâkimi olduğu, İslam medeniyetinin, bilimin ve sanatın payidar olduğu mamur şehirleri olan Otrar, Buhara ve Semerkand'ı zulüm ile işgal ederek yakıp yıkar. Gök Tanrı inancına sahip Cengiz Han İslam'ı ve Müslüman'ları sevmez. Tüm Müslümanları Gök Tanrı'ya inandırıp onları kendisine hizmetkâr yapma peşindedir. Celaleddin'in babasından bayrağı devraldığı haberini alan Cengiz Han bu düşüncelerini açık bir şekilde dile getirir. “Demek kumandayı oğlu almış... Onu da ezeceğim! Gök Tanrıya inandıracam hepsini. Köle yapacağım bir tamam. Başları önümde yere gidecek. Celaleddin'in başı da.”⁷⁵³

Cengiz Han son derece katı kuralları olan bir kaandır. Ordusunu bu kurallarla yetiştirir. Kuralları uygulamada gösterilen en ufak bir zayıflığın bedeli ölümdür. Celaleddin Cengiz Han'ın erzak koluna saldırır. Bu saldırıdan sağ olarak kurtulup kaçan kumandanın durumu Cengiz Han'a anlatması üzerine onun yalan söylediğini ve savaşmadan birliği bırakıp gittiğini anlar. “Yalancı! Alçak hilebaz! Bana yalan söyleme cesaretini gösteriyorsun ha! Erzak birliğini bırakıp önce sen savuştun eminim. Yirmi bin kişinin bir aylık nevalesini daha yüzünde tüy bitmemiş Harzem Şahı Celaleddin'e kaptırdın. Şimdi seni... Şimdi seni...”⁷⁵⁴ Kumandanı hemen oracıkta öldürür.

Cengiz Han ölümden çok korkar. Bu denli korkmasının nedeni öldürdüğü o kadar insanın hesabını veremem diye düşünmesi ve bu dünyada kalıp her şeye sahip

⁷⁵³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 74

⁷⁵⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 77

olma isteğindendir. Ona artık dünyanın dar geldiğini karısı Burte söylemesi üzerine bu düşüncesini dile getirir: “Niçin hoşlanmıyorsun? Gökleri gök tanrıya bıraktık, yerler bizim olsa çok mu görürsün?”⁷⁵⁵ Burada Cengiz Han Gök Tanrı’ya kendisini eş görür.

Şamanlarına ölümsüzlüğün sırrını bulmalarını ister. Ölümünden korktuğunu ve ölümsüz olma isteğini karısı Burte ile paylaşır: “Bir hiç olmak ne demektir benim için, düşünebiliyor musun Burte? Dünyanın yarısını elinde tutan bir Kaan için ne demektir bu? Korkuyorum, karım Burte, başka şeylerden değil sadece ölümden korkuyorum.”⁷⁵⁶

Cengiz Han’ın birçok genç karısı vardır. Burte, ilk karısı yaşlıdır. Genç karılarının olması onu genç hissettirdiğinden dolayıdır. Ölümü hatırlamak istemeyişindendir. “Ağlama Burte... Öbür karılarım sadece eğlence. Hiçbiri eline su dökmeye bile layık değil. Ama onlar, biliyorsun genç. Yüzlerine baktıkça gençliğimi buluyorum. Ölümsüzlüğe erişeceğimi sanıyorum.”

Cengiz Han, karşısındakilere hep kendini güçlü ve yenilmez olduğunu gösterme gayretindedir. Onun kanunlarında zayıflığa yer yoktur. Ama karısı Burte onun zayıf taraflarını bilir. Kendisinin zayıf yanlarının dile getirilmesine tahammülü olmayan Cengiz Han, sırf bu sebepten dolayı ondan vazgeçer ve ölümüne sebep olur.

2.4.3.6.2. Fonksiyonu

Cengiz Han’ın romandaki en büyük fonksiyonu karşı düşman olmasıdır. Bu yönüyle vaka akışına etkisi büyüktür. Güçlü bir fonksiyonu, işlevi vardır. Romanın protagonist, Celaleddin ile karşılıklı savaş halindedir. Bu yönden Cengiz Han’ın fonksiyonu ile yer yer aksiyon yükselir. Onun romandaki işlevi Celaleddin’in daima karşısında olup onu yok etmeye çalışmasıdır. Kendisinin karşısında bulunan herkesi ortadan kaldırıp tüm cihana hâkim olmayı ister. “...Bir an evvel bereketli toprakların kanını emmeli ve geçip gitmeliyiz. Ardımızdan yıllarca söylesinler, bizi destan etsinler, yeter. Bir zamanlar Cengiz’in küçük atlıları burasını kasıp kavurdu, ezdi gitti bir taun gibi desinler kâfi...”⁷⁵⁷

Cengiz Han, Harzemşahlar’la mücadele de amacına ulaşmak için her yola başvurur. Fesat kazanını kaynatarak Türkmenler ile Kıpçakları birbirine düşürür ve

⁷⁵⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 88

⁷⁵⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 89

⁷⁵⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 80

onları kolay lokma haline getirir. Onun bu davranışı romandaki fonksiyonunu daima canlı tutar ve güçlendirir.

2.4.3.6.3. İşlenişi

Romanın ilk iki bölümünde oğlu Cuci Han'ı görürüz. Temür Melik'le savaş halindedir. Üçüncü bölümden itibaren Celaledin ile birlikte Cengiz Han da sahneye çıkar. Roman boyunca karşı düşman olarak görülür. Romanda Harzemşahlar'ın düşmanıdır. Celaledin'i ortadan kaldırma peşindedir. Celaledin'in Cengiz Han'ın erzak koluna saldırmasıyla ikilinin arasındaki mücadele başlar. Celaledin'in Selçuklu Sultanına birleşme çağrısı yaptığını öğrenen Cengiz Han da fesat kazanını kaynatma peşindedir. Cengiz'in hizmetkârlığında bulunan Çinli Tu En Su Müslüman devletlerin birleşmesini önlemek için Müslümanlar arasına nifak sokmayı ve birbirlerine düşürmeyi teklif eder. "Çil çil altınlardan daha tesirli bir yol biliyorum. Kıpçakların arasına casuslar salalım. Birer hükümet kurarlarsa, yardımcı olacağımızı bildirelim. Din birliğini, ırk ayrılığıyla yok edelim. Her Kıpçak hanı ayrı ayrı kalelere sultan olsun. İstedığımız kadar bölündükleri an, tek tek saldırıp lokma lokma yutalım."⁷⁵⁸ Cengiz Han Çinliyi çok akıllı bulur. Bu aklını kendisini yıkmak için kullanırsa felaketi olacağını düşünür ve onu celladına öldürtür. Fakat Çinlinin teklifini de değerlendirmekten geri durmaz. "Tu En Su'nun söylediği gibi hareket edeceğiz. Her yanı casuslarımızla dolduracağız. Celaledin'in her hareketlerinden haberdar olacağız. Müslümanları birbirinden ayıracağız. İslami birliği, ırk ayrılığıyla parçalayacağız. Sonra sırası gelince tek tek hepsini dize getireceğiz." Bunun üzerine Ahlat Valisi Hacıp Ali ve Erzurum Meliki Cihanşah'ı kendi emellerine hizmet ettirmeyi amaçlar.

Cengiz Han, Celaledin'in kendisine saldırıp bozguna uğratmasından rahatsızlık duyar ve korkuya kapılır. Ölüm korkusu. Bu korkudan dolayı şamanlarına ölümsüzlüğün sırrını keşfetme emrini vermiştir. Karısı Burte ile olan konuşmasında bunu dile getirir: "Evet, Burte, ölümsüzlüğün sırrı. Bu olmadıktan sonra büyüklüğün ne ehemmiyeti var? Alelade her Moğol gibi bir gün bir avuç toprak haline gelmek çok fena."⁷⁵⁹ Romancı Cengiz Han'daki değişmeyi Burte'ye iç döküşünde yansıtmaya çalışır. "Artık insanların öldüğünü görmekten bile zevk alamaz oldum. Bugün Çinli Tu En Su'nun katli için cellada işaret verirken, eski heyecanı duymadım. (...)

⁷⁵⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 85

⁷⁵⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 89

...Bugünlerde her şeyden korkar oldum zaten. Sinek uça ok vızıltısı sanıyor, yerimden dehşetle sıçırıyorum. Bir gürültü duysam, Celaleddin baskın verdi diye ödüm kopuyor.”⁷⁶⁰ Romancı bu kısımda Cengiz Han’ın iç dökmesinden yararlanarak gelecekte yaşanacak olan vakaların temelini hazırlar. Çünkü romanın ilerleyen bölümünde Celaleddin’den gelen bir mektupla bu ölüm korkusu tüm vücuduna yayılır. “İnanmış insanların ölümden pervası mı olur, Cengiz Han? Sanıyor musun ki, ilelebet bu kudrette olacaksın? Bir gün seni de kazığa vuracaklar çıkacaktır. Yaptıklarını bir bir ödetecekler.”⁷⁶¹ Ölüm korkusunun içine tel tel işlemesini hisseden Cengiz Han akabinde ölümsüzlük sırrının olmadığını bir uydurma olduğunu Şamanbaşı’ndan öğrenir: “O kadar korkuyordun ki ölümden, teselli etmek için başka çarem yoktu. Etrafında her gün ölen binlerce insan seni ürkütmüştü. Ölümsüzlüğe ulaşmayı düşüneneğine şu katliama son vermeyi düşünseydin ya. Seni asıl ürküten ölüm değil, yaptıklarının hesabını vermektir.”⁷⁶² Bu acı gerçeği öğrenen Cengiz Han Celaleddin’i öldürmek için her yolu denemeye başlar. Cengiz Han’ın hizmetine çalışan Karluk Hükümdarı Arslan Han, Almalık Hükümdarı Sugnak Tigin, Celaleddin’in yanında yer alan Seyfettin Bey’i de kendi yanlarına çekerek fesat kazanını kaynatmaya başlar: “Memleket harap oldu. Muhammed Sultan, Cengiz Hanla dost olsaydı, dinimizi bugün Maçin’e ulaştırmış olacaktık. Savaş bize acıdan başka ne verdi? Dinimizi kuvvetlendirdik mi? Putperestleri Müslüman mı ettik? Hayır, sadece kan döküldü, can verildi; her taraf harabeye döndü. Müslümanlar zayıf düştü, dinlerini bile koruyamayacak kadar zayıf. Bugün Cengiz Han bir teklif yapıyor. Memleketinizden çekileceğim, Celal’i bana veriniz, diyor. Ya dinimizin bekası için Celaleddin’i teslim ederiz veya Cengiz bütün Müslümanları kılıçtan geçirir.”⁷⁶³ Seyfettin böylece çevresindeki beyleri kışkırtarak kendi askerlerini de alıp Celaleddin’i yalnız bırakır. Yalnız kalan Celaleddin geri çekilmek zorunda kalır. İndus Irmağından geçip Hint ellerine ulaşarak güç kazanıp tekrar savaşmayı düşünür. Fakat Cengiz Han onun peşindedir. İrmaktan geçerken baskın yapar. Celaleddin ırmaktan geçerken annesi, karısı ve çocuğunu akıntıya kaptırır, kendisi ise karşı tarafa geçmeyi başarır. Cengiz Han, ırmak kenarında Kutbettin’in yaşadığını ve baygın olduğunu görür: “Düşmanlarımın neslini kurutmam lazım. Celaleddin gibi cesur bir

⁷⁶⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 90

⁷⁶¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 136

⁷⁶² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 139

⁷⁶³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 149

Müslümanın soyundan gelecek her evlat Moğollar için kâbustur. Torunlarımın başını belaya sokmak istemem.” Diyerek celladına kalbini söktürür ve kaplanına verir. Bu sahneden sonra Cengiz Han artık vaka akışı içinde yer almaz. Altıncı bölümün başında onun öldüğünü öğreniriz. Fakat oğulları hala Celaleddin’in peşindedir.

2.4.3.6.4. İç ve Dış Diyaloglar

Cengiz Han’ın diyaloglarının çoğunda Celaleddin’i durdurmaya yönelik planları verilir. Celaleddin ile birebir diyalogları yok denecek kadar azdır. Cengiz’in konuşmaları daha çok onun hizmetinde bulunanlardır. Ugeday Noyan, Subutay Bahadır, Cebe Noyan, Burte, Valide Türkan Hatun ve Celaleddin başlıca diyalog halinde olduğu şahıslardır. Cengiz Han’ın diyaloglarından hareketle onun kişilik özellikleri ve Celaleddin ile olan münasebeti de yansıtılır.

Cengiz Han romana üçüncü bölümde Ugeday Noyan ile olan konuşmasıyla giriş yapar. Celaleddin’in kumandayı aldığını öğrenen Cengiz Han’a Ugeday, Celaleddin’in çok adam topladığını söyler. Cengiz Han da Harzemlerin halini özetler nitelikte cevap verir: “Ne topladı? Harzemli kalmış mı ki ortalıkta? Çoğunu Irgız Irmağı yuttu, bir kısmını Buhara’nın alevleri, Semerkand’ın çukurları... Celaleddin bulsa bulsa bir çapulcu çete bulur ancak. Bu çeteyi eğitip adam ederse!”⁷⁶⁴

Cengiz Han’ın diyaloglarından hareketle Celaleddin ile olan münasebeti de yansıtılır. Kumandanları ile olan diyalogunda Celaleddin’i anlatır: “Celaleddin’i bilir misiniz?” (...) “İşte o... Babasının ve bütün Harzem topraklarının intikamını almak üzere savaş alanlarına at sürmek hevesinde.”⁷⁶⁵

Celaleddin’in, Cengiz Han’ı rahatsız etmeye başlamasıyla birlikte onda ölüm korkusu oluşmaya başlar. Bu ölüm korkusunu ilk karısı Burte ile olan diyalogunda görürüz: “...Korkuyorum karım Burte, başka şeylerden değil, sadece ölümden korkuyorum. Bu korkuyu içimden silecek bir çare söyle. Sen ki şamanlar kadar bilgesin.” (...) “Bu korku beni bitiriyor. Her geçen gün hiçliğe doğru yürüdüğümü hissediyorum. Bu gidişi durdurmaya gücüm yetmiyor. Bir emirle tahtlar deviren, sultan kelleri uçuran, dünyanın yarısını titreten koca bir hakanım. Ama ölüme gidişi

⁷⁶⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 74

⁷⁶⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 79

durdurmak elimde değil, ne hazin!”⁷⁶⁶ Yazar, roman boyunca Cengiz Han’ın güçlü yönlerini öne çıkarır. Fakat Burte’yle olan konuşmasında zayıf yönleri ön plana çıkar. Bu konuşmasında Cengiz Han’ın kendi içinde bir çatışma yaşadığını gözler önüne seriyor.

Karısı Burte ile konuşma halinde olan Cengiz Han, kendisinin zayıf yönlerini biliyor diye onu gözden çıkarır ve kapıdaki nöbetçiye odalık olarak verir. Bunun üzerine Burte yüzüğünde yer alan zehri içer ve ölür. Zehri günün birinde düşmana esir düşerse içsin diye Cengiz Han vermiştir. Öldüğünü gören Cengiz Han kısa bir pişmanlıktan sonra yine ölümsüzlüğü düşler: “...Lanet bana!... Düşman benim yaptığımı yapmazdı Burte’ye. Artık ne gelir elimden? İçimde bir kurt var sanki. Kan dökmem için ısrar ediyor. Ölenlerin hayatı ömrüme mi ekleniyor? Baş şaman bir zamanlar böyle demişti. Bu hesapla en az bin sene yaşamam lazım.”⁷⁶⁷

Ölümsüzlüğün sırrına ulaşma arzusunda olan Cengiz Han, bunun gerçek olmadığını, asıl ölümsüzlüğün manada olduğunu Kurt Cebe Noyan ile olan konuşmasında verir: “Ölümsüzlük vardır büyük Kaan, ancak bu manadadır.”(...) “İnsan iyi hareketleri yüzünden sevilir, ardında unutulmayacak iyi şeyler bırakırsa, ölümsüzleşmiş sayılır.”⁷⁶⁸

Yazar, Cengiz Han’ın gerçekleri öğrendikten sonraki duygu ve düşüncelerini, kendi içinde yaptığı monologda verir: “Ölümsüzlüğe ulaştıracak bir iksir dünya yüzünde yokmuş demek, beni aldattılar. Yahut aldanmak işime geldi. Korktuğumdan mı? Niçin korkayım? Hem kimden korkacağım? Celaleddin Harzemşah. Bir kâbus. Babasına hiç benzemez... Selçuklulardan yardım istiyormuş... İslam birliği temin edilirse, bu bizim sonumuz demektir.”⁷⁶⁹ İslam sancağı altında düşmana karşı birlik olunmasının ona zarar getireceğini Cengiz Han bilir fakat İslam’la müşerref olmuş Müslümanlar bunun farkına bile varmazlar. Güya İslam gayreti içerisinde olduklarını sanarak düşmana hizmet ederler.

⁷⁶⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 89

⁷⁶⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 94

⁷⁶⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.138

⁷⁶⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.140

2.4.3.6.5. İlişkiler Ağı

Cengiz Han'ın romandaki ilişkiler ağı kendi çevresinde bulunan şahıslardır. Romanın protagonisti, Celaleddin ile düşmandır. Birbirlerini yenme ve yok etme peşindedirler. Cengiz Han'ın Harzemlere karşı verdiği mücadelede yanında olan kumandanlarından Ugeday Noyan ve Subutay Bahadır ile ilişkisi kuvvetlidir. Onlarla beraber istişarelerde bulunarak planlar kurar. Ona hizmet eden Çinli Tu En Su'yu kendisinden daha akıllı olduğunu anladığında onu öldürmesi, onun şahıslarla olan ilişkisini gözler önüne serer. Onun ilişki kurduğu kişiler ona hizmet eden ve onu yücelten kişilerdir. Düşman olarak kurduğu ilişki de başta Celaleddin vardır. Çinli Tu En Su' da gördüğümüz gibi Celaleddin'i kendisinden daha güçlü olmaya başladığını hissettiği için onu da yok etme peşindedir.

2.4.4. Diğer Şahıslar

Roman kahramanlarından kart şahıs olarak nitelendirebileceğimiz diğer şahıslar: Celaleddin'in üvey kardeşi Gıyaseddin, Kıpçakların anası konumunda olan Alaüddin Muhammed'in annesi Valide Türkan Sultan, Cengiz'in hizmetine girmiş olan Tübek Han, Cengiz Han'ın tesiri altında kalmış Seyfettin Bey, Tefeyyüz Han, Ahlat Valisi Hacıp Ali ve Cengiz Han'la ittifak kurmuş olan Abbasi Halifesi Nasır.

Valide Türkan Hatun: Alaüddin Muhammed'in Kıpçaklardan olma annesidir. Moğollardan kaçarak inzivaya çekilir. Onun romandaki fonksiyonu fesat kazanını kaynatarak İslam birliğinin bozulmasına sebep olmadır. Cengiz Han'ın Hacıp Ali'ye görev vermesiyle Valide Sultan'la görüşür ve Celaleddin'i bitirmek için iş birliği yapar. Kendi taraflarında olan hanlara mektup yazarak fesat kazanını kaynatmaya başlar. Hacıp Ali, Valide Sultan'ın yerini Moğollara söyler. Uzun yıllar Cengiz Han'a hizmetkârlık yapar ve sonunda ölür.

Tübek Han: Hocent Kalesini Cuci Han'a teslim etme düşüncesindedir. Çevresinde bulunan Kıpçak Hanlarını toplayarak onlara kale teslim edildiği taktirde merhamet olunacağı, canımıza kast etmeyeceğini söyleyerek onları galeyana getirmeye çalışır. Temür Melik durumu öğrenir ve toplantıyı basar. Temür Melik'in sert çıkışıyla birlikte oradan ayrılır. Daha sonra Cuci Han'a bağlandığını öğreniriz.

Tefeyyüz Han: Hocent kalesinde Temür Melik ile Moğollara karşı mücadelede bulunan Kıpçak Hanıdır. Temür Melik kaleden ayrılıp başka bir yerde savaşmayı teklif

eder. Fakat Tübek Han mücadeleden kaçıp Cuci Han'a kaleyi teslim etmeyi tercih eder ve bu tercihinin canıyla öder. Cuci Han onu ve ona tabi olanları öldürür.

Seyfettin Bey: Gazne'de Celaleddin'in yanında emrinde otuz bin süvarisi bulunur. Cengiz Han'ın kışkırtmaları ve vaatleri sonucu Celaleddin ile konuşur. Savaşmanın lüzumu olmadığını, Cengiz Han'la anlaşma yapmanın daha iyi olacağını söyler. Celaleddin'in sert çıkmasıyla yaşanan tartışmadan sonra Seyfettin kendine tabi olanları da alıp Celaleddin'i yalnız bırakır.

Gıyasettin: Celaleddin'in üvey kardeşidir. Irak bölgesinin idaresinde bulunur. Onun fonksiyonu Harzemlerin yıkılışına zemin hazırlamaktır. Celaleddin'in zayıflaması için zaman kollamıştır. Haşhaşiler'in hesabına hizmet eden Veziri Toy Han'ın kışkırtmaları ile Celaleddin'i Alaüddin Keykubat ile olan Yassıçimen Savaşı'nda tam kırılma anında askerlerini de alıp onu yalnız bırakmıştır. Bu yönüyle onun fonksiyonu Seyfettin Bey ile örtüşür.

Ahlat Valisi Hacıp Ali: Eyyübilerin Ahlat Valisidir. Korkusundan İslamiyet'e geçmiş ve içten içe Müslümanlara kin duyar.⁷⁷⁰ Cengiz Han tarafından kandırılmaya müsaittir. Cengiz Han tarafından gönderilen elçiyle Celaleddin'i bitirmeye yönelik fesatlık çıkarmasını ister. Bunun üzerine Valide Sultan'la görüşerek onu ikna eder. Daha sonra Ozlak ve Ak Şahın da bulunduğu toplantıda Cengiz Han tarafından konuşur ve Celaleddin'in teslimini dile getirir. Toplantıyı Celaleddin basar fakat onu ve orada bulunanları düşman kazanmamak adına bağışlar. Daha sonra Celaleddin'in onu kalesinde ziyaret etmesiyle Hacıp Ali kaleyi ona teslim eder. Erzurum Meliki Cihanşah'a ve Sultan Alaüddin Keykubat'a kaleyi korkudan teslim ettiğini ve yardım istediğini dile getirir. Sultan'ın çağrılarına rağmen Celaleddin Ahlat'ı Hacıp Ali'den kurtarır.

Abbasi Halifesi Nasır: Cengiz Han'la ittifak edip Harzem ülkesini tümünden silmeye çalışır. Onun fonksiyonu Selçuklu Sultanı ile aralarını bozup onu yok etmektir. Roman boyunca bu işlevi görür Harzemlerin güçlenmesi ve çevresindeki yerleri alarak genişlemesi onu korkutur ve Celaleddin'i indirmek için düşmanla iş birliği yapar. Bunun için Erzurum Meliki Cihanşah'ı yanına çekmeye çalışır ve onu ikna eder. Cihanşah türlü hilelere başvurarak Sultan Alaüddin Keykubat'a Celaleddin'i kötü

⁷⁷⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 87

yansıtırlar. Bunun etkisiyle Selçuklu sultanı Harzemlerle savaşa girer ve onları zayıflatır. Halife Nasır da Celaledin'in peşini bırakmaz bir orduyla peşine takılır ve ölünceye kadar takip eder.

Roman'da Cengiz Han ve Cuci Han'ın yanında antagonist olarak Mahmut Yalvaç ve onun müridi Toy Han da görülür. Romanın son iki bölümünde güçlü bir fonksiyonla vaka akışına dâhil olurlar ve romanın seyrini değiştirirler. Baş düşman olan Cengiz Han ve Cuci Han'ın yapamadığını Mahmut Yalvaç ve Toy Han yapar. Protagonistin, Celaledin'in sonunu hazırlarlar.

Mahmur Yalvaç: Haşhaşiler'in kurucusu Hasan Sabbah'ın mürididir. Ondan sonra mezhebin idareciliğine geçer. Gıyasettin'in veziri Toy Han onun fedaisidir. Ona Celaledin'i öldürme emri verir. Celaledin'i öldürürse onun hâkim olduğu yerlere Toy Han'ı geçirme vaadinde bulunarak onu kandırır. Daha sonra yanında bulunan diğer fedaisi Burka ile Gıyasettin'e Celaledin'i yalnız bırakmasını söyler. Onun romandaki işlevi abi kardeşi birbirine düşürerek Celaledin'in sonunu getirmektir.

Toy Han: Gıyasettin'in veziridir. Fakat Haşhaşiler'in idarecisi Mahmut Yalvaç'a hizmet eder. Bu doğrultuda Celaledin'e karşı onu dolduruşa getirir. Mahmut Yalvaç'ın emri ile Celaledin'i öldürmek için onu ilk başta zehirlemeye çalışsa da başarılı olamaz. Celaledin onu tevkif eder. Bir yandan Moğol bir yandan Sultan Alaüddin, bir yandan Halife Nasır'ın saldırıları ile geri çekilmeye, kendini kurtarmaya çalışırken Toy Han, bu hengâmede tevkif edildiği yerden kurtulup Celaledin'i bulur ve onu öldürür. Celaledin'i öldürdüğü için Mahmut Yalvaç'tan hakkını istediği sırada bir ok ile onu öldürür. Toy Han başkarakteri öldürür fakat romandaki o güçlü görünen fonksiyonun altında Haşhaşiler'in desteğidir. Mahmut Yalvaç onu güçlü bir işlevsellik kazanmasını sağlayıp ondan faydalanır. İşi bitince de ondan kurtulur.

2.4.5. Sosyal Çevre

Romanın sosyal çevresini tesis eden kırk civarında fon şahıs vardır. Romanın arka planını oluşturmada oldukça etkilidirler.

Temür Melik, Celaledin ve baş düşman Cengiz Han etrafında tesis edilir.

Temür Melik'in etrafında şekillenen, ana vakanın oluşmasında arka planda yer alan fon şahıslar şunlardır: Cuci Han'ın ordusunun komutasında bulunan Kurt Cebe ile

savaşı, birbirlerini yenemezler. Kerem Han ve Başmak Han Tübek Han'ın fesat kazanını kaynatmak için toplandığı evde bulunur ve Temür Melik onlara gereken dersi verir. Aynı evde bulunan Kavşut Han Tübek Han'a karşı çıkanlardandır. Cafer Hoca, Cuci Han'ın hizmetine girmiş Kıpçaklardandır. Onun fonksiyonu da Temür'ün Hocent kalesini kaybetmede etkilidir. Baytu, Sarı Lagod'un kardeşidir. Sarı Lagod'la ilk karşılaşmalarından itibaren hep yan yanadır. Abdül ise Gıyaseddin'in kovduğu Hintli köledir. Kendisine sığınır ve onu asker olarak alır. Bundan ötürü Celaleddin ile aralarının açılmasına bahane olur.

Celaleddin'in etrafında sosyal çevreyi oluşturan fon şahıslar şunlardır: Celaleddin'in oğlu Kutbettin, karısı Melike ve annesi Ayçiçek Hatun Moğollardan kaçarken İndus Irmağında akıntıya kapılırlar. Melike ve Ayçiçek Hatun ölür. Kutbettin baygın halde ırmak kenarında bulunur. Cengiz Han onun kalbini söker ve kaplanına verir. Kardeşleri Ozlak ve Ak Şah, babaları Alaüddin Muhammed'in Celaleddin'i veliaht ilan etmesi üzerine ona tavır alırlar ve düşmanlarla iş birliği yapıp onu indirmeye çalışırlar. Daha sonra hatalarının farkına varırlar ama iş işten geçer. Moğollar tarafından öldürülürler. Orhan Bey ve Musa Celaleddin'in yanında bulunan beylerdendir. Diyalogları yoktur. Orhan Bey Celaleddin'i Moğollardan kaçırmak üzereyken şehit olur. Tahir Bey, Celaleddin'in Selçuklu Sultanına gönderdiği elçidir. Melik Nusret, Hacıp Ali'nin kirli oyununu ifşa eder ve Celaleddin'e bildirir. Daha sonra Gıyasettin tarafından öldürülür. Celaleddin'in içeceğiinden sorumlu Habeşli Şurupçu da Toy Han'ın oyununa gelip ona zehirlemeye çalışır ama başarısız olur.

Celaleddin'in etrafında olan fakat sadece ismen anılan ve kişiler arası ilişkilerde bulunmayan fon şahıslar da vardır: Karamüddin Bey, Kara Han, Ahmet Bey, Melik Emin ve Kaşgarlı Mahmut.

Cengiz Han'ın etrafında bulunan sosyal çevreyi oluşturmada katkı sağlayan fon şahıslar ise şunlardır: Kumandanları Ogeday Noyan, Subutay Bahadır, Kurt Cebe, Kara Yasug, Mukacek ve üvey kardeşi Şiki Kutuku Noyan Harzemlere karşı ordunun başında bulunarak mücadele etmişlerdir. Karluk Hükümdarı Arslan Han ve Almalık hükümdarı Sugnak Tigin de Cengiz Han'a itaat etmiş ve onun hizmetine çalışan fon şahıslardır.

2.4.6. Mekân

Elveda Buhara romanında birçok mekân vardır. Mekânlar çok geniş ve dağınık tutulmuştur. Bazı mekânların olay akışındaki fonksiyonu güçlü olurken bazılarının fonksiyonu ise zayıftır. Romanın ilk iki bölümünde yaşanan olaylar Seyhun Irmağı'nda ve bu ırmak üzerinde bulunan Hocent Kalesi'nde geçmektedir. Harzemler için son kurtuluş, son sığınak yeridir.” Hocent, maddede küçük bir kaledir, ama manada Müslüman Harzem'in son istinatgâhıdır.”⁷⁷¹ Temür Melik ile Cuci Han'ın mücadelesi bu mekânda işlenir. İlk roman *Buhara Yanıyor* da ana vakanın işlenişinde önemli işleve sahip olan Buhara, Otrar, Semerkand şehirleri, *Elveda Buhara* romanında sadece ismen anılır. Çünkü bu mekânlar artık Moğol hâkimiyeti altındadır. Bu mekânların halini Temür Melik düşüncesinde görürüz: “Mamur Buhara'nın ilim merkezi Otrar'ın, zarif camilerin, sanat eserlerinin yurdu Semerkand'ın Moğol istilasına altında bulunduğunu düşündükçe hafakanlar basıyordu.”⁷⁷²

Celaledin'in Temür Melik'e yazdığı mektupta Moğollardan kaçarken konakladığı mekânları görürüz. “Ceyhun ırmağı kıyısında bulunan Kelif şehrini bilirsin. Akarsuyun kenarındaki sarp kayalığın üstünde taş bir kulübe var. İşte o kulübede epey kaldık. Bir zamanlar askerleriyle birlikte Ceyhun ırmağını buradan geçmişti. İskender'in askerlerinin göğsüne şişirilmiş tulumlar bağlattığına dair Deli Dervişin anlattıklarını herhalde unutmadın.”⁷⁷³ Aynı mekân yine aynı kişiyle Büyük İskender ile anılarak işlenir. Üç tarafı ırmakla çevrili olan kaleyi kuşatmak için Kurt Cebe askerleri sudan geçirme teklifinde bulunur: “Niçin sürmeyecekmişsin? Büyük İskender Ceyhun'dan askerini geçirmemiş miydi? Senin ondan neyin eksik?”⁷⁷⁴

Celaledin yazmış olduğu mektupta devam eder: “Orada çok durmadık. Amel şehri beyinin tavsiyesiyle Abiskun'daki (Hazar Denizi) bir adaya çekildik.”⁷⁷⁵ Yazar da bu mekânı şu şekilde tasvir eder: “Hayırsız Ada masmavi Abiskun Denizinin ortasında kara bir leke gibiydi. Halk bu ismi takmıştı. Eskiden cüzzamlı hastalar sürülürdü buraya. Şimdi ise Harzem Sultanı Alaüddin Muhammed'e barınak olmuştu.”⁷⁷⁶ Burada mekânlar şahısların fonksiyonunu etkilemesi bakımından önemlidir. Daha sonra

⁷⁷¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 35

⁷⁷² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 8

⁷⁷³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 10

⁷⁷⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 16

⁷⁷⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 11

⁷⁷⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 59

Celaledin'in kendisini esir hissettiği bu adadan çıkarak Ürgenç'e Harzemlerin yeniden dirilişinin başladığı mekâna geçiş yapar. Ürgenç'i payitaht olarak kullanarak bir süre burada kalıp dağılmış ordusunu toplamak ister.

Celaledin'in baş düşmanı Cengiz Han da Celaledin'in çevresinde konuşlanır. Cengiz Han'ın çadırı olan "Sarı Çadır" belli vakaların işlendiği mekân olarak görülür. Cengiz Han'ın kumandanları ile aldığı kararlar ve etkileri, elçilerden gelen mektupların okunup bu olayların işlendiği yer Sarı Çadır'dır.

Valide Sultan'ın inzivaya çekildiği Gürcan'dan Moğolların peşinde olduğunu hissederek Karakum Çölünü aşip vardığı Yazer hududuna kurulur. Fakat burada da kurtulamaz, Cengiz Han'a esir olur. Valide Sultan için bu mekânların hepsi günahlarının dünyevi karşılığını yansıtır.

Romanın dördüncü bölümünde mekânlar çoğalır. Vaka akışı mekânların artmasıyla hızlanır. Celaledin'in en hızlı olduğu ve güçlendiği bu bölümdür. Bunda ise mekânların fonksiyonu çok etkilidir. Celaledin, bir kalenin ardına sığınmayarak at üstünde oradan oraya gezerek kendisine asker toplama ve bu esnada da karşılarına çıkan Moğollarla savaşma kararı alır. Bu karar neticesinde Nessa şehrinde karşılaştıkları Moğolları bozguna uğratar. Oradan Herat'a inerek ordusuna asker toplar. Daha sonra Büst ve Kadehar'dan sonra Gazne'ye ulaşır. Geçtiği her bir şehirden ordusuna ordu katarak ilerler. Celaledin'in güçlenmesi yönünden bu mekânların fonksiyonları güçlüdür. Fakat mekânların herhangi bir tasviri ya da ayrıntısı verilmez. Mekânlar işlevseldir. Pervan şehrini ordugâh belirler. Varyan şehrinin Moğol ordu komutanı Mukacek tarafından kuşatıldığı haberini alır ve onu bozguna uğratar. Tüm bu mekânlardaki zaferler Celaledin'in gücüne güç katarak efsaneleştirir.

Romanın kırılma noktalarından biri olan Seyfettin Bey'in kendi yanına topladığı adamlarla ayrılması üzerine Celaledin'in zayıf kalmasıdır. Bunun üzerine Celaledin'in Moğollardan kaçarak İndus Irmağına kadar geri çekilir. İndus Irmağı oğlu Kutbettin karısı Melike ve annesi Ayçiçek Hatun'a mezar olur. İndus Irmağı onu sevdiklerinden ayırır fakat karşı kıyaya geçmesiyle de kendisini Cengiz Han'dan kurtarmasına yarar.

Ahlat ise romanda Celaledin'den kurtulmak isteyen Vali Hacıp Ali'nin himayesi altındadır. Hacıp Ali'nin fesat kazanını kaynatma fonksiyonu mekâna da tesir

eder. Ahlat, fesat yuvası ve Harzemlere zarar veren bir mekân olarak işlenir. Romanın sonlarına doğru Ahlat'ı Hacıp Ali'den kurtarıp ele geçirmesiyle Sultan Alaüddin'in düşmanlığını kazanmasına sebep olur. Bu da Yassıçemen'de Harzemlerin sonunu hazırlar.

2.4.7. Zaman

Elveda Buhara romanında anlatılan olaylar Alaeddin'in Ab-ı Sükûn adasına sığınmasından, Celaledin'in öldürülmesine kadar geçen süredir. 1220 yılında babasını ölmesi üzerine veliahtlığı alır. 1230 yılında Yassıçemen'de Selçuklu Sultan'ı ile savaşır. Harzemler zayıflar. Bundan bir yıl sonra da ölür.⁷⁷⁷ Yazar da bu tarihsel akış çerçevesinde romanın fiktif yapısını kurar.

Roman'ın ilk bölümünde Celaledin'in Temür Melik'e yazdığı mektuptan, daha sonra Temür'le birleşerek Ürgenç'e ulaşması romanda kaç zaman geçtiği tam belli olmamaktadır. Alaüddin Muhammed'in yaşlanması ve sonucunda ölmesi, Cuci Han'ın Hocent Kalesi'ni uzun uğraşlar sonucunda ele geçirmesi ve Celaledin'in babasının ölümüyle Abiskun'dan çıkıp Harzemlerin başına geçmesi romanda ilk iki bölümde hızlandırılmış bir şekilde anlatılsa da aradan epey bir zaman geçtiği anlaşılmaktadır.

Celaledin'in romanda sahne aldığı ikinci bölümün sonundan altıncı bölümün başına kadar beş altı yıl geçtiği anlaşılmaktadır Moğollardan kaçarak Hint ellerinde bulunduğu süre üç yıldır. Bunu Temür Melik'in konuşmasından öğreniriz: “ben derim ki önce kendimizi gösterelim, sonra yardım isteyelim. Üç yıldır meydanda yokuz. Dünya bizi neredeyse unutmuştur.”⁷⁷⁸ Bu konuşmadan sonra tekrar kendilerini toplayarak Hacıp Ali'nin kalesine gidip ele geçirmesi daha sonrasında Sultan Alaüddin ile yaşadığı elçi trafiği belli bir zamanın geçtiğini anlarız. Fakat yazar bu kısımda Alaüddin Keykubat'ı anlatırken tarih verir: “1228 yılının puslu bir günüydü. Bulutlar birbiri üstüne akıp gidiyordu. Gök karanlıktı. (...) Selçuk Sultanı sarayının balkonunda bir süre oturduktan sonra içeri çekildi...” Bir süre sonra Yassıçemen'de Selçuklu Sultan'ı ile savaşır ve yıkılma sürecine geçer. Bundan kısa bir süre sonra da ölür.

⁷⁷⁷ Erol Keleş, (2019). *Doğu Anadolu'da Celaledin Harzemşah'ın Faaliyetleri ve Harzemşah Mirası*. Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi, 4 (2), 122-146. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/turktarars/issue/50790/661798>

⁷⁷⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.176

2.4.8. Teknik Özellikler

Nehir roman özelliği taşıyan *Buhara Yanıyor* ve *Elveda Buhara*, Yavuz Bahadıroğlu'nun ilk romanı olan Sunguroğlu'ndan sonra yazdığı önemli tarihi romanlarından. "Nehir roman, terim olarak birbirine karışan, akıcı roman anlamına gelirse de buna nehir roman denmiştir."⁷⁷⁹ Serinin ilk kitabı *Buhara Yanıyor'da* Alaüddin Muhammed'in hükümdarlığında olan Harzemşah Devleti'nin kendi içlerindeki çatışmasından istifade Buhara, Semerkand gibi mamur şehirlerin Moğollar tarafından istila edilişi ve yıkılışı anlatılır. Celaledin ve Temür Melik'in çabaları ve Cengiz Han'ın zulmü can alıcı bir üslupla yansıtılır.⁷⁸⁰

Serinin ikinci ve son kitabı olan *Elveda Buhara'da* yıkılan bir devletten yeni bir devlet kurma mücadelesi anlatılır. Babasının ölümünden sonra orduyu toparlayan ve yer yer Moğolları bozguna uğratarak yeniden bir devlet kuran Celaledin Harzemşah ve Temür Melik'in, bu sefer ırk ve kardeş kavgalarıyla yenilişi romanın konusudur. Bu yönüyle tarihi roman özelliği gösteren bir romandır. Yazar, romanı tarihin akışına göre ilerletir. Tarihe bağlı kalarak kendi fiktif yapısını oluşturur. Tarihin kemik yapısı etrafında kendi kurmacasına göre olayları ilerletir. Bunu romanda tarihi şahısları dış diyaloglar ile konuşturarak tarihteki vakanın iç yüzünü yansıtmaya çalışır. Romancı tarihin sadece sonuçlarına bağlı kalmaz. Sonuçların nedenine, nasıl geliştiğine yani perde arkasında neler yaşandığını kendi kurmaca dünyasında anlatmaya çalışmıştır.

Yavuz Bahadıroğlu romanını anlatırken kendini gizleme gereği duymaz. Romanın kahramanları ile kendisi arasında uzak bir mesafe(distans)⁷⁸¹ ilişkisi yoktur. Romancı, kahramanları ile bütünleşebilmiştir. Bu nedenle yorum hakkını okuyucuya bırakmaz. Kendi dünya görüşü romanın fiktif yapısına yansır. Eleştirilerini ve yorumlarını şahısların diyaloglarında net görürüz. Tarihi eleştirilerde bulunur. Bu eleştiriler iki yönlüdür. Biri Alaüddin Muhammed üzerine yapılan eleştiriler, bir diğeri de fesat kazanını kaynatıp İslam birliğini bozanlar üzerine yapılan eleştirilerdir. Bunu Temür Melik'in konuşmasında görürüz: "Yok Baytu; kaderin hiçbir suçu yok. Ama adettir, insanlar kendi hatalarından doğan mesuliyet yükünü atmak için çırpınırken birden kaderi hatırlar. Ve bütün vebali vururlar kaderin sırtına. (...) Kaderin hiçbir

⁷⁷⁹ Himmet Uç, *Ansiklopedik Roman Eleştiri Terimleri*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2006, s. 150

⁷⁸⁰ Bahadıroğlu, *Buhara Yanıyor*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2021.

⁷⁸¹ "Yazarın olaylara hangi mesafeden baktığı, olup bitenlerle arasındaki uzaklığın ne olduğu bahsidir. Bkz. Himmet Uç, *Ansiklopedik Roman Eleştiri Terimleri*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2006, s. 116

günahı yok. Kaçan bir sultanı, kader yakasından tutup çevirmez. Sultan olan harp meydanına atılır...”⁷⁸² Bazen de yazarın, karşı düşmanın- Cuci Han’ın- gözünden eleştiri yaptığı da olur. “Kaçmakla zafer kazanılsaydı Harzem Şahı Muhammed kazanırdı. Kurt Cebe.”⁷⁸³

Yazarın anlatıcı olarak da yorumu bulunur: “Vaktiyle oğlu Celaleddin’in sözüne kulak verseydi keşke, keşke Temür Meliki dinleseydi, sadık Türkmen kumandanlarına güvenseydi bu duruma düşmeye çekti. Belki yine yurdunu kaybederdi, belki hayatından olurdu, ama hiç değilse tarihler izzetle yaşayıp izzetle ölen bu sultanı sayfalarında hayırla anarlardı. Ya şimdi? ⁷⁸⁴ İslam birliğini bozanlar üzerinden yapılan eleştiri Temür Melik’in Celaleddin’e yazdığı mektupta dile getirilir: “...Müslümanların ittihada en çok muhtaç olduğu bir dönemde, kâfir ile iş birliği yaparak din-i Mübin uğruna cenk eden yiğitleri bir Nasır arkadan hançerleyecek. Niçin böyle parça parça olduk Celaleddin? Niçin küçük menfaatler uğruna veya şeytani bir gurur için ihtilafa düştük? Yazar gerek şahısların diyaloglarıyla gerek anlatıcı yorumuyla tarihi eleştirilerde bulunup tarihten ders alınması gerektiğini okuyucuya anlatmak ister.

Romancı roman şahıslarını hem anlatıcının yorumuyla hem de diyaloglar yoluyla tanıtır. “Kurt Cebe sırf gözüpekliliği yüzünden ordu kumandanlığına kadar yükselmişti. Önceleri Moğol ordusunda basit bir askerd. Bir savaşta aşırı cesaretine şahit olan Cengiz Han, Cebe’nin emrine on asker verdi. (...) İyi sevk ve idaresi ordu kumandanlığına tırmanmasını çabuklaştırdı. Adeta Cengiz Han’ın sağ kolu durumuna geldi.”⁷⁸⁵ “Moğol ordusu kumandanı Mukacek, ...Etrafına korku salmaktan zevk alan sadist yaradılıştan bir Moğol’du.”⁷⁸⁶ Yazar bu kısımlarda anlatıcının gözünden tanıtmıştır. Bazen de şahısların konuşmalarında tanıtım yapılır. Cengiz Han, komutanları ile yaptığı toplantıda Celaleddin’i tanıtır: “Celaleddin, Harzem ellerinde bir efsane kahramanı. Bayrak açtığı duyulur duyulmaz kabile kabile yanına koşacakları muhakkak. Babasının dağıttığı orduyu bir nefeste toplar.”⁷⁸⁷ “Bu çocuğun akıllı olduğu

⁷⁸² Bahadıroğlu, *Elveda Buhara*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2019, s. 14

⁷⁸³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 19

⁷⁸⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 60

⁷⁸⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 20

⁷⁸⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 132

⁷⁸⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 80

belli. Yakalanmaları ihtimallerini düşünüp yirmi elçi birden çıkarıyor. Böylece haberin istediği yere ulaşmasını garanti altına alıyor. Kurnazmış doğrusu.”⁷⁸⁸

Romancı, başkahraman Celaleddin’in karşısında yer alan tüm şahıslara karşı eleştirel yaklaşır. Onların tarihteki rollerini tasvip etmez, bunu romanın fiktif yapısında eleştirel bir bakışla dile getirir. Celaleddin’i ve onun yanında yer alan diğer şahısları da ön planda tutarak taraf aldığını açık bir şekilde gösterir. Bu nedenle iki tarafı anlatırken karşılaştırma ve tezattan yararlanır. Yazar kendi tarihinden yanadır. Millî görüş çerçevesinde İslam nazarıyla tarihe bakar ve bunu romanına ustaca yansıtır.

Yazar, Harzemşahlar’ı ve Moğolları tanıtır ve işlerken onların özelliklerini yansıtmak şeklinde mekânlar kullanır. Olaylar Harzem bölgesi ve etrafında gelişir. Hocent Kalesi, Seyhun Irmağı, İndus Irmağı, Ahlat Kalesi, Karpet Dağları, Karakum Çölü, Selçuklu Sarayı, Sarı Çadır, Atlas Çadırı gibi mekanlar romanın fonunu oluşturmada önemlidir. Yazarın romanda kullandığı vakit kavramları da fon açısından önemlidir. Romanda vakit ay ve güneşin durumuna göre ele alınır. Ayın ışıması, mehtabın yarılması, kuşluk vakti, güneşin tam tepe noktaya gelmesi, güneşin kayalarının ardında silinmeye başlaması gibi vakit kavramaları kullanılır.

Romanın çekirdek vakası; Celaleddin’in Abiskun’dan çıkıp tekrar Moğollara karşı mücadele etmek için Harzemşah’ın başına geçmesidir. Bu çekirdek vaka çerçevesinde olaylar çeşitli kahramanlar vasıtasıyla genişleyerek devam eder. Vaka örgüsü bölümler halinde verilir. Bir olay yaşanırken aynı zamanda bu olaylara etkisi olacak diğer durumlar da aynı anda yaşanmaya devam etmektedir. Romancı arka planda devam ettirdiği diğer olayları uygun bulduğu anda ana olay ile buluşturur. Romanın vaka örgüsü hareketli ve canlıdır. Yer yer inişler ve çıkışlar görülür. Aksiyonun yükseldiği ya da inişe geçtiği bölümler vardır.

Bu kapsamda romanın birinci ve ikinci bölümü toplam 74 sayfadan oluşur. Bu kısmın son sayfalarında çekirdek vaka gelişir ve üçüncü bölümle birlikte ana vakaya geçiş yapılır. Yazar ana vakanın gelişmesinde etkili olan olayları bir ve ikinci bölümde işleyip pişirir, üçüncü bölümde servis eder. İlk iki bölümde olaylar hızlı gelişir. Temür Melik’in Cuci Han ile olan mücadelesi ile aksiyon yer yer yükselir.

⁷⁸⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 84

Üçüncü bölümde karşı düşman Cengiz Han'ın Celaleddin'i yıkma planları üzerinde durulur. Çeşitli entrikalar, fesatlıklar üzerine faaliyetler düzenler ve bundan sonraki olayların zeminini hazırlar. Dördüncü bölümde aksiyon yükselir, vaka akışı hızlanır. Vaka akışının hızlanması ile Celaleddin'in yükselir. Cengiz Han itibar kaybederken Celaleddin efsaneleşir.

Beşinci bölüm bu hızlı yükselişten sonra inişin yaşandığı olaylar anlatılır. Cengiz Han'ın kirli oyunları ve Seyfettin Bey'in askerlerini de alıp Celaleddin'i yalnız bırakması ile yaşanan ilk kırılma; onun için sıkıntıların yaşandığı, anasını, karısını ve çocuğunu kaybettiği hazin bir bölüm olur. Altıncı bölüm, romanın en uzun bölümüdür. Birçok olayların yaşandığı, vaka akışının birbirine girdiği, olayların hızlandığı bölümdür. Harzemşahlar'ı yıkmak, Celaleddin'i öldürmek için birleşen düşman ittifakları ile olan mücadelesi anlatılır.

Celaleddin'in kardeşi Gıyasettin'in Celaleddin'i yalnız bırakarak düşmanla iş tutması romanın ikinci kırılma noktasıdır. Haşhaşiler'in başı Mahmut Yalvaç ve müridi Toy Han vaka akışına dahil olur. Olayları hızlandırırlar. Bölümün başlarında gücünü toplayarak tekrar kendini gösterir, düşmanlara zayıat verir. Celaleddin'in Ahlat kalesini alarak yakaladığı başarı onun sonunu hazırlar. Romanın üçüncü ve son kırılma noktası bu zaferdir. Selçuklular ile savaşmak zorunda kalan Harzemşahlar yıkılma sürecine girer. Yedinci bölüm, 10 sayfadan oluşur. Romanın bitiş bölümüdür. Yazar bu bölümde Celaleddin'in ölümünü hazırlar.

Romanda Celaleddin ve ona inananlar İslam sancağı altında yaşamak ve dini mübini korumak adına yaşarlar. Onların hiçbirinde dünyevi arzular ve ihtiraslar yoktur. Yalnızca vatan uğruna ölme, şehadet arzusu vardır. Bu ölüm temasını yazar romanın her bir vaka akışının içerisinde hissettirir: “Ölüme kararlı olanlar için, ölüm korkunç olmaktan çıkar. Şehadet diyor, bağrımıza basıyoruz.” (...) “Gaza meydanına bir kere çıkılır, ya ölünür, ya zaferle geri dönülür. Binaenaleyh, zafer kazanamazsak ölmeyi de mi beceremeyeceğiz? Hangimiz şehadetten gayri şey düşünür?”⁷⁸⁹

Elveda Buhara, Moğolların zulmünü ve Kıpçakların fesatlığını eleştirel bir bakışla yansıtır. Yazar Moğolları ve Kıpçakları çok sert bir üslupla anlatır. Bunu Temür Melik onların yüzüne karşı yaptığı konuşmada görürüz: “Kalleş! Mikrop gibi Sultan

⁷⁸⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 144

Muhammed'in kanına nüfuz ettiniz, hiç yoktan Cengiz'e harp açtırdınız, sonra da kaçması için kandırdınız. Yirmi iki yıl şanı, şerefi, ikbal ve izzetiyle saltanat sürmüş yarı cihanın hâkimini, nihayet bir kuru ekmeğe muhtaç hale getirdiniz. Böylece vaktiyle atalarınızın toprağını istila etmesinin intikamını kat kat aldınız. Ama artık siz de insaf edin. Siz de bizim gibi Müslüman oldunuz bu fesat kazanını kaynatmayı bırakınız.”⁷⁹⁰ Moğolların zulmünü ise şöyle anlatır: “...Gittikleri yerde taş üstünde taş bırakmadılar. Kadınlı erkekli esir kabileleri topladılar. Erzakları yağmaladılar. İşe yaramayacak kadar ihtiyarları ve çalışamayacak kadar küçük çocukları katlettiler. Gözyaşı kana karışarak aktı. At nallarının meydana getirdiği çukurlar insan kanıyla, canıyla doldu. Feryat direkt Arş-ı Alaya dayandı...”

Yavuz Bahadıroğlu'na okurlarından biri Moğollara fazla haksızlık yaptığını dile getirerek tekrar gözden geçirilmesini tavsiye etmiş. “Hayır, sevgili okurum, bu yönüyle gözden geçirmem ve düzeltmem gerektiğine inanmıyorum. Eğer Kıpçaklara haksızlık ettiğimi söyleseydiniz, hak verebilirdim size. Ne var ki o konuda bile kastım bir dönemle sınırlıdır, gelmiş geçmiş tüm Kıpçakları yahut Moğolları elbette kastetmiyorum. Orada söz konusu ettiğim Cengiz Han'dır. Dünya kurulalı öyle bir zulüm görmediğine hala inanıyorum. Düşünün ki, İslam Medeniyetinin en parlak, en şaşıla dönemi Cengiz Han'ın ihtirasları yüzünden kapanmış, İslam dünyası en büyük darbeyi ondan yemiştir.”⁷⁹¹ Yazar daha sonra kendi düşüncesini desteklemek Müslüman ve Hristiyan kaynaklardan örnek verir: “Prof. Dr. Laszlo Rasonyi şu çarpıcı tespiti yapıyor. ‘O (Cengiz Han) manevi değerleri saklayan kitleleri imha etti. Şehirleri, medeniyet ocaklarını yaktı. İslam dünyasında Orta Asya'nın tekrar önem kazanması bir hayli zaman aldı.’”⁷⁹² Yazarın verdiği cevap onun ve tarihi kaynakların Moğollara ve Kıpçaklara karşı net tavrını ortaya koyar.

2.5. ŞİRPENÇE

2.5.1. Roman Üzerine

Yavuz Bahadıroğlu, nehir roman özelliği gösteren *Şehzade Selim, Şirpençe, Mısır'a Doğru* üçlemesini 1976 yılında yayımlamıştır. İncelediğimiz serinin ikinci

⁷⁹⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 33

⁷⁹¹ Keleş, E. (2019). *Doğu Anadolu'da Celaleddin Harzemşah'ın Faaliyetleri ve Harzemşah Mirası*. Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi, 4 (2), 122-146. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/turktarars/issue/50790/661798>

⁷⁹² Yavuz Bahadıroğlu, *Tarihin Arka Sokakları*, Panama Yayınları, Ankara, 2020, s.211

roman olan *Şirpençe* 'de Osmanlı döneminin en ihtişamlı olduğu, İran seferleri ile doğunun güvenli bir hale getirildiği, kutsal emanetlere ulaşma hedefine az kaldığı Yavuz Sultan Selim dönemi anlatılır. Selim, sultan olduktan sonra kardeşleri Şehzade Ahmed ve Şehzade Korkud devlete başkaldırıp tahtın sahibi olmak isterler. Çeşitli entrikalar ile ihanet dolu girişimlerde bulunurlar. Sultan Selim bir yandan kardeşleri ile içerde uğraşırken diğer yandan dışarda Şah İsmail tehdit oluşturur. Kardeşleri ile olan mücadelesini bitirdikten sonra Şah İsmail hedefine odaklanır. Çaldıran'da ona inanan yeniçeri ordusu ile iki saat süren savaş ile yerle bir eder. Böylece Mısır'ın fethi yolunda ikinci hedefe de ulaşılmış olur.

Bahadıroğlu'nun Yavuz Sultan Selim'i konu alan üçlemesinin yanında *Reha Çamuroğlu'nun İsmail'i*⁷⁹³, *İskender Pala'nın Şah ve Sultan'ı*⁷⁹⁴ da yakın zamanda kurgulanan tarihi romanlar arasındadır.

İsmail Fatih Ceylan'ın *Romancının Romanı* adlı eserinde Yavuz Bahadıroğlu'yla yapılan bir röportajı verir. Röportajında kesinleşmiş ve her yerde var olan bilgilerin olduğu bir dönemi kaleme almayı değil de hayal kurulabilecek bir dönemi kaleme almayı tercih ettiğini söyler. "...Bir de Kanuni hakkında o kadar araştırma yapılmış ki, hayal kurmaya o kadar müsait değil. Fatih Sultan Mehmet de öyledir. Fatih'i alacaksınız, biyografik roman haline getireceksiniz, ama dediğim gibi nerdeyse attığı adımlar belli. Bu bakımdan hayalinizi rahat koşturamayacaksınız, sınırlı kalacaksınız ve yazılmış olanları tekrarlayacaksınız bir yerde. Bunun için Fatih'in ve Kanuni'nin romanlaştırılmasına biraz uzak durdum. Ben flu görüntüleri yakalamayı daha çok seviyorum. Tarihi araştırmalarımnda çok bakir sahalara girdiğimi iddia etmemekle beraber, Osmanlıca bilmemin avantajıyla bazılarına ulaşabildim. Bu çok zaman alıyor elbette. Yavuz'un, Dördüncü Murat'ın hayatını yazarken uzun uzun araştırdım."⁷⁹⁵

Yavuz Bahadıroğlu, yedi bölümden oluşan *Şirpençe* romanın önsöz niteliği taşıyan "Okuyucularla sohbet" bölümünde Yavuz Sultan Selim dönemini niçin kaleme aldığını okuyucularla paylaşır. "Yavuz Sultan Selim devri, tarihimizde ciddiyetle incelenmesi gereken bir devirdir, dedik. Çünkü sathi değerlendirmeler çok kere okuyucuyu yanıltmaktadır. Hele Yavuz gibi cihangir bir padişahı anlatmak; o devri,

⁷⁹³ Reha Çamuroğlu, *İsmail*, Doğan Kitap, İstanbul, 2000.

⁷⁹⁴ İskender Pala, *Şah ve Sultan*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2000.

⁷⁹⁵ İsmail Fatih Ceylan, *Romancının Romanı*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2000, s. 194

devrin şartlarını, devlet adamlarının, ordusunun ve halkın eğilimlerini, tercihlerini çok iyi bilmekle mümkün olabilir. Tek cephesini bilmek yetmez; zira Yavuz çok cephelidir: Bir cephesi ilim adamıdır, bir cephesi sanatçı; bir cephesi otoriterdir, bir cephesi müşfik (devlet yönetiminde pervasız, sert, kıyıcı fakat hususi hayatında nazik, çok mütevazı, müsamahakâr). Bunların tamamını nazara almak, bilmek ve ona göre hükme varmak, yapılacak en doğru harekettir.”⁷⁹⁶

Yazar’ın amacı aynı zamanda Selim’in kardeşleri ile olan mücadelesinde onları öldürmek zorunda kalması hususunu romanın kurmacası çerçevesinde okuyucuya daha anlaşılır aktarmaktır. “Olayı değerlendirirken mutlak surette dönemin şartlarını, yönetim anlatışlarını, işin önünü ve sonunu hesaba katmak, muhtemel neticelerini düşünmek, buna bağlı olarak da şu soruyu sormak lazım gelir. ‘Acaba devletin yaşaması mı daha mühimdir, yoksa bir şehzadenin yaşaması mı?’”⁷⁹⁷ Bu sorunun cevabını bizzat yaşayarak tecrübe edinen Sultan Selim, yakın dostu Orhan Bey’e kardeş katli ile ilgili düşüncelerini paylaşır. “Dedem Fatih Sultan Mehmed’in ‘Nizam-ı alem için karındaşların öldürülmesi’ yolundaki fermanını şimdi daha iyi anlıyorum. Padişahın oğlu olarak dünyaya gelenler, bir gün padişah olmak için yetiştirilir. O gün gelince devlet kuşu birinden birinin başına konar, öbürlerinin başı gider. Çünkü mevcutla iktifa edip verilenlerle yetinmezler. Korkud karındaşımız gibi...”⁷⁹⁸

Serinin ilk romanı olan Şehzade Selim’de Şehzade Korkud, Antalya’da sancak beyliğini sürerken payitahta yakın olmak için Manisa Sancak beyliğini ister. Babası tarafından reddedilir. Diğer kardeşlerinin de taht yarışında olması sebebiyle izin verilme de zorla Manisa’ya yerleşir. Şehzade Korkud’u, ilimle hasbihal olmuş bir alim olarak gördükleri için ulema takımı taht yarışında destekçisi olur.

Selim sultan olduktan sonra artık taht mücadelesine girişmeyeceğine ve kendi sancağında ilimle uğraşacağına dair söz verir. Fakat serinin ikinci romanı olan *Şirpençe*’de ise bu sözünden dönüp taht mücadelesine girer. Sultan Selim ise devlet otoritesini sarsan kardeşini öldürterek fitneye son verir. Aynı isyana Şehzade Ahmed de kalkışır. Selim sultan olmadan önceki taht mücadelesini Selim sultan olduktan sonra da sürdürür. Onun kaderi de Şehzade Korkud’un kaderiyle aynı olur.

⁷⁹⁶ Yavuz Bahadıroğlu, *Şirpençe*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 6

⁷⁹⁷ Yavuz Bahadıroğlu, *Tarihin Arka Sokakları*, Panama Yayınları, Ankara, 2020, s. 56

⁷⁹⁸ Yavuz Bahadıroğlu, *Şirpençe*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 83

Sultan Selim kardeşleri ile olan mücadelesi bittikten sonra Safevi Sultanı Şah İsmail ile mücadelesini sürdürür. Babası Bayezid Han döneminden beri çatışma halinde olduğu Şah İsmail'in peşinden gider. Aralarında sert diyaloglar içeren mektuplaşmalar olur. Şah İsmail kaçır, Sultan Selim kovalar. En sonunda Çaldıran'da yakalar ve ona dersini verir. Yavuz Sultan Selim, kardeşleriyle ve Şah İsmail ile olan savaşın ardından hedefi Mısır'dır. *Mısır'a Doğru* romanında da geçmişte yapılanlardan ders alarak emin adımlarla yürümeye çalışır.

Romanın başında Sarıoğlu'nun düşüncelerinde atalarımızın geçmişte yaptığı hataların farkında oluşunu düşünür: “‘Selçuklu Devleti'nin yıkılışına sebep olan hataların birincisi din birliğinden uzaklaşmış olmaktır.’ diye konuştu, kendi kendine, “Harzem Devleti de bu yüzden çökmüştür zaten. Putçu Cengiz Han, Harzem'e saldırırken, çevresindeki Müslümanlar çeşitli bahanelerle Cengiz Han'ı destekledi. Böylece Müslüman, Müslümanı vurdu. Cengiz Han'a da gün doğdu. Yavuz Padişah tarihten ibret almaz olur mu? Aldı. Küffar üzerine yürümeden arkasını sağlama almaya çalışıyor. Aynı Allah'a, aynı Peygambere, aynı kitaba inananları birleştirmeye çalışıyor. Bu gayrete saygı duyulmalı.”⁷⁹⁹ Yazar, *Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı* ile *Buhara Yanıyor* ve *Elveda Buhara* romanlarına da göndermede bulunur. Tarihin her döneminde var olan birlikteliği sağlayamama sorunu Yavuz'un döneminde de yaşanmıştır. Fakat Yavuz Sultan, tarihi iyi çözümleyen, dersini iyi alan bir lider olarak bu sorunla mücadele etmeyi bilir.

Romanda geçen tarihsel vakalar Yavuz Bahadıroğlu'nun kendi yorumu ile şekillenir. Osmanlı yanlısı bir duruş ile Şah İsmail'in yaptığı hareketleri tasvip etmez. Feridun Fazıl Tülbentçi de *Şah İsmail* adlı eserinde onu genç yaşında diyar diyar adı bir destan kahramanı gibi dolaşan, muazzam bir devlet inşa eden ve aynı zamanda Yunus Emre'ye aşık bir şair olarak anlatır.⁸⁰⁰ Tarihi roman yazarlarının amacı tarih anlatmak değil, bu olaylar üzerinden roman çıkarmaktır. Bu çıkarım ise romancının kendi duygu ve düşünceleri doğrultusunda olur. Tarihi roman okuyucularının bu ayrımı fark etmelerinde fayda var.

⁷⁹⁹ Yavuz Bahadıroğlu, *Mısır'a Doğru*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2019, s. 7

⁸⁰⁰ Feridun Fazıl Tülbentçi, *Şah İsmail*, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2015.

2.5.2. Romanın Özeti

Roman yedi bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölüm, Topkapı Sarayı'nın Hasbahçesi'nde gezinen Yavuz Sultan Selim ve Veziriazam Mustafa Paşa'nın aralarında geçen Yavuz'un giyimi hakkındaki konuşma ile başlar. Yavuz, şahsi duygular içerisinde olmadığını, milli arzular ile hareket ettiğini dile getirerek kendisinin sade giyiminin nedenini açıklar.

Yavuz'un Mustafa Paşa ile olan bu konuşmasından sonra II. Bayezid'den elçi olarak gelen Ferhad Bey, babasının doğduğu şehre Dimetoka'ya gitme ve kalan ömrünü orada tamamlamak istediğini dile getirir. Yavuz, Sultan olduktan sonra da babasını yanında görmek istese de isteğini kabul eder ve uğurlama merasimi hazırlar.

Bu uğurlama merasiminde halkın arasına karışan Şehzade Ahmed'in gönderdiği casus Mahmut'un Sultan'a karşı suikast girişiminde bulunur. Fakat Sultan Selim durumu anlar ve Mahmut'u suç üstü yakalar. Daha sonra babası II. Bayezid'i Dimetoka'ya yolcu eder. Sultan Selim, Dersaadet'e geri dönerek yakın dostu Malkoçoğlu'na Mahmut'u getirterek onu konuşturur. Ağabeyi Şehzade Ahmed'in casusu olduğunu öğrenir.

Olaydan üç gün sonra II. Bayezid'e refakat eden Defterdar Kasım Paşa tarafından Sultan Selim'e haberci gönderilir. Haberci II. Bayezid'in Uğraş Deresi'nde vefat ettiğini bildirir. Sultan Selim, bu haber karşısında kedere boğulur. Sultan Selim, babasının sade bir mezar vasiyeti olmasına rağmen bunu kabul etmez. Babasının alelade bir padişah olmadığını ve neslinden gelenlerin türbesine ziyarete gelmesini düşündüğünden sultana yaraşır bir türbe yaptırmayı emreder.

İkinci bölümde, Sultan Selim'in Tebriz'deki yakın dostu Hasan Can'ın yazdığı mektubu Sultan Selim'e ulaştırmak için yola çıkan Hüseyin Ağa, Sarıoğlu, Celal ve Rasim'in bu yolculukta başlarına gelenler anlatılır.

Sarıoğlu, Hüseyin Ağa'nın oğludur. Celal ve Rasim de onların yanında yer alan Sultan'a hizmet eden serdengeçtilerdir. Sultan'ın yakın dostu olan Tebrizli Hasan Can, Sultan'ın kardeşlerinin, Şah İsmail'in ve Mısır sultanı Kansu Gavri'nin kötü emeller içinde oldukları hakkında bilgi veren bir mektup yazar. Bu mektubu da Hüseyin Ağa ve üç arkadaşı Sultan'a ulaştırmak için yola çıkarlar. Dersaadet yolunda ilerlerken Dimitri

ve Yorgacis adında iki Rum süvarinin konuşmalarına şahit olurlar. Sadrazam Mustafa Paşa'nın Sultan Selim aleyhine yazdığı mektubu Şehzade Ahmed'e götürmekle görevli olduklarını öğrenirler. Bunu duyan dört arkadaş, mektubu ele geçirmek ister. Gizlendikleri yerden çıkarlar. Birbirlerine meydan okuduktan sonra Sarioğlan, Dimitri'yle vuruşmaya başlar. Yorgacis, elindeki mektupla kaçır, Rasim de peşinden gider. Uzun bir kovalamacadan sonra Yorgacis, canını kurtarmayı düşünerek mektubu yere atarak uzaklaşır. Rasim de mektubu alır ve arkadaşlarının yanına döner. Dimitri ile dövüşen Sarioğlan da onu öldürmez fakat ağır bir şekilde yaralar. Dimitri'yi yaralı halde bırakarak oradan ayrılırlar ve Solakzade Hanı'na varırlar.

Yorgacis, Dimitri'nin yanına döner ve yaralarının sarılması için Solakzade Hanı'na götürür. Solakzade Hasan, Şah İsmail'e hizmet eden gizli bir şiiirdir. Yaralı olarak gelen Dimitri'yi, Yorgacis'ten altın kopararak tedavi eder. Yine altın karşılığında Hüseyin Ağa ve üç arkadaşının da handa olduğu bilgisini verir.

O akşam Yorgacis, yorgunluktan bitik durumda olan dört arkadaşın odasında rahatlıkla girerek Rasim'den mektubu alır. Handan uzaklaşır. Dört arkadaş sabah uyandıklarında yola koyulmak isterler fakat mektubu Yorgacis'e kaptırdığını anlarlar. Sarioğlan ve Rasim peşine düşerler. Yorgacis çok yorulur, atının ayağı da yaranır. Daha fazla yol gidemez ve kayalıklara gizlenir. Sarioğlan ve Rasim ona çok yaklaşır.

Üçüncü bölüm, Sarioğlan'ın Ayasofya Camii'nin şadırvanında Orhan Bey'e olan biteni anlatmasıyla başlar. Yorgacis, saklandığı yerden çıkarak kaçmayı denediğini fakat kayalıklardan aşağı düşerek öldüğünü söyler. Mektubu getirmelerine rağmen Sadrazam Mustafa Paşa ile ilgili bir hamlede bulunulmasına kızır. Orhan Bey de padişahın bir şans daha tanımış olabileceğini söyler. Daha sonra Şehzade Korkud'un mektubundan bahseder. Sultan Selim kardeşi Korkud'a paşaların ağzından tahtı isteyip istemediği yönünde mektup yazdığını, Şehzade'nin de tahtı ele geçirmek için Sultan'a saldırıya geçeceğini söyler. Korkud'un padişahlıktan gözü olmadığını, zamanında Manisa sancağına gönderilerek ilim üzere olacağı ile ilgili anlaşma yapıldığını düşünen Sarioğlan, bu durum karşısında şaşırır. Orhan Bey de bu taht sevdasının her şehzadenin içinde var olduğunu, bütünüyle tahttan vazgeçemediklerini söyler. Daha sonra Sultan Selim ile konuştuğunu, iç karışıklıklar biter bitmez Şah İsmail üzerine sefere çıkılacağını daha sonra da Mısır Sultanı Kansu Gavri'nin üzerine gidileceğini söyler.

Bunları konuşturlarken Sarioğlan, Dimitri'yi görür. Bu denli hızlı ayağa kalkabilmiş olmasına şaşır ve Orhan Bey ile takip eder. Bir süre takip ettikten sonra Rumların takıldığı K r Agop'un meyhanesine girdiğini g r rl r. Arkasından onlar da meyhaneye girerler ve bir masaya otururlar. Kumkapının haracını yiyen iri yarı bir balıkçı olan Yako, onları rahat bırakmaz. Bunun  zerine Orhan Bey ile kavgaya tutuşurlar. Orhan Bey onu derdest ederek bütün şöhretini yok eder. Dimitri'nin kendilerini tuzağa çektiğini düşünerek meyhaneyi terk edip Dersaadet'e giderler.

Divan'ın yeni dağıldıklarını g r rl r ve Malkoçoğlu ile karşılaşırlar. Sultan Ahmed'i oğlu Alaaddin'in Bursa'yı işgal ettiğini ve babası adına hutbe okuttuğunu, bu yüzden sefer kararı verildiğini söyler. Sultan Selim de aralarına katılır. Malkoçoğlu'nu şehzade Süleyman'ı huzuruna çağırmak için gönderir. Sultan Selim, Sarioğlan'a yeni bir işe hazır olmalarını, arkadaşlarını da alıp Bursa'ya gitmelerini ve yapılacak sefer için hazırlanmalarını söyler. Orhan ile de sefer hakkında konuşarak yanında olmasını ister. Daha sonra huzura şehzade Süleyman gelir. Sultan Selim, kardeşi Ahmed  zerine Bursa'ya sefere çıkacağını söyleyerek oğlunu naip olarak bırakır.

Dördüncü bölümde, Sultan Selim sabah namazını kıldıktan sonra sefer için hazırlıkları tamamlatarak asıl kuvvetin yer aldığı Maltepe'ye varır ve yetmiş bin kişilik bir ordu Alaaddin'in üzerine vardiğını bildirmek için Sadrazam Mustafa Paşa haberci gönderir. Haberi alan Alaaddin, amcası Selim'den korktuğu için babası şehzade Ahmed'in yanına kaçar. şehzade Ahmed de kardeşi Selim'e karşı zafer kazanabileceğini düşünmez. O da Amasya'ya çekilir. Böylece Sultan Selim, kardeşi karşısına bile çıkmadan Bursa'yı geri alır. Sultan Selim daha fazla kardeş kavgasıyla uğraşmak istemez. Yönünü şah İsmail'e çevirir. Kardeşi Ahmed'i bertaraf etmesi için de peşine on bin kişi ile Malkoçoğlu'nu gönderir.

Ordusu şiilerden ve çapulcu devşirmelerden oluşan şehzade Ahmed yeterince hızlı ilerleyemez. Malkoçoğlu arkasından yetişir ve çatışmaya başlarlar. şehzade Ahmed büyük bozguna uğrar ve Malatya canibine doğru çekilir. Burada kırk bin kişilik Kızılbaş ordusunun kendisine katıldığını görünce cesaretlenir fakat yine Amasya'ya dönüp savaşmayı göze alamaz. Sadrazam Mustafa Paşa'ya, Sultan'ın ordusu kışa doğru terhis etmesi için çalışmasını ve Amasya'yı zayıf bir duruma getirmesi için mektup yazar. Sadrazam Mustafa Paşa da kılıktan kılığa giren Dimitri'yi Amasya Valisi

Mustafa Bey'e, Amasya'yı Şehzade Ahmed'e bırakması yönündeki mektubu iletmesi için elçi olarak gönderir. Mustafa Bey bu durum karşısında şaşırsa da Sultan'ın buyruğu olarak düşünür ve şehri Şehzade Ahmed'e bırakacağını söyler.

Sultan Selim, Sadrazam'ın Şehzade Ahmed'e yazdığı bu son mektubundan sonra divanı toplar. Yapılan ihanete ölüm kararı çıkar. Sultan bunun üzerine Sadrazam Mustafa Paşa'yı huzura çağırır ve itiraf ettirir. Daha sonra dört baltacıya bırakır ve kementle boğarak öldürtür. Sadrazamlık makamına Hersekzade Ahmet Paşa getirilir.

Beşinci bölüm, Saruhan Sancak Beyi görevinde bulunan Şehzade Korkud'un Sultan Selim'in Saruhan'ı basmak için yola çıktığı haberini almasıyla başlar. Haberci Sadrazam Mustafa Paşa'yı ve beş şehzadeyi de boğdurttuğu haberini getirir. Şehzade Korkud, yanında kılıç erlerinin olmayışından sadece ilimle uğraşanlar olmasından kardeşi Sultan Selim'in karşısına çıkmayı göze alamaz. Yakınında bulunan nedimi Piyale Bey ile birlikte Saruhan'ı terk ederler. Yirmi gün bir mağarada konakladıktan sonra daha önce valilik yaptığı Teke'ye gitme kararı alırlar. Oradan tanıdıklarının sayesinde Frenk diyarına geçebileceklerini düşünür. Teke'ye geldiklerinde yine bir mağarada kalırlar. Piyale Bey dışarı çıktığında etrafta bir çobanın koyunlarını otlattığını görür. Onunla tanıştıktan sonra yazdıkları yardım mektubunu Dizdaroğlu Süleyman Bey'e iletmesini ister. O gelene kadar koyunlarına bakması şartıyla anlaşılırlar. Piyale Bey, daha hızlı gidip gelsin diye Şehzade Korkud'un atını ona verir. Şehrin girişinde bulunan askerler bir çobanın gösterişli bir at üzerinde oluşundan şüphelenirler ve onu konuştururlar. Başlarında bulunan kumandan ile birlikte Şehzade Korkud'un bulunduğu mağaraya giderler. Etrafının sarılı olduğunu gören Şehzade Korkud, artık kaçamayacağını anlar ve teslim olur. Kumandanın kontrolünde Bursa'ya götürülür. Padişah adına Kapıcıbaşı Sinan Ağa karşılar. Şehzade Korkud'un iki rekât namaz kılma isteği karşılandıktan sonra infaz edilir.

Sıra Şehzade Ahmed'e gelir. Sultan Selim'in kendisinin yazdığı mektubu Hüseyin Ağa ve üç arkadaşı elçi olarak iletir. Mektupta itaat etmesi, emirlere uyması ve padişahlık davasından vazgeçmesi yönünde çağrıda bulunur. Şehzade Ahmed, sinirlenerek elçilere çıkışır. Hüseyin Ağa da çağrıya uyması yönünde uyarınca askerleri saldırıya geçer. Sarioğlan ve Rasim kaçmayı başarır fakat Hüseyin Ağa ve Celal yakalanarak zindana atılır.

Sarioğlan ve Rasim, Bursa'ya giderek Sultan Selim'e olanları anlatır. Sultan, kardeşi Ahmed'e elçilerin serbest bırakılması için mektup gönderir fakat Şehzade Ahmed sert bir üslupla reddeder. Sultan Selim buna rağmen öfkesinin geçmesini bekler. Şehzade Ahmed ise rahat durmaz, peşine otuz bin kişilik bir ordu katarak Amasya'dan ayrılıp Bursa'ya Sultan Selim'in üzerine yürür. Bunun üzerine Sultan Selim hazırlıklara başlar. Orhan'ı Dersaadet'e Şehzade Süleyman'a on bin kişilik yeniçeri ordusu göndermesi yönünde haberci olarak gönderir. Sultan bir hafta sonra Şehzade Ahmed'in karşısına çıkar. İki taraf için de büyük kayıplar verir. Ertesi sabah Şehzade Ahmed meydanda görünmez. Dersaadet'in boş olduğunu düşünerek yönünü İstanbul'a çevirir. Şehzade Süleyman'ın gönderdiği on bin yeniçeriden haberi olmayan Şehzade Ahmed yolda onlarla karşılaşır ve vuruşmak zorunda kalır. Sultan Selim de arkadan kısıkaca alır. Şehzade Ahmed çareyi kaçmakta bulur. Sarioğlan, peşinden gider. Bir köye kadar kaçan Şehzade Ahmed'i yakalar. Kapıcı Sinan Ağa'ya teslim eder. Artık Şah İsmail yolunda engel kalmaz.

Altuncu bölüm, Sultan Selim'in sarayın kütüphanesinde şiir okurken Malkoçoğlu ve Orhan Bey'in huzuruna gelmesi ile başlar. Orhan Bey'in bir oğlu olduğunu öğrenir ve ona kendi ismini verir. Daha sonra konuyu değiştirerek Şah İsmail'in elçilerinin padişahlığını kutlamak için gelmediğini, onun üzerine yürümek için kendilerine bir sebep verdiğini söyler. Malkoçoğlu ve Orhan'ı cenk yapılacak yerleri incelemek için Şah İsmail ellerine gönderir.

Sultan Selim, vezirleri ve kumandanları ile toplantı düzenler. Toplantıda Şah İsmail'in hudutları tehdit ettiğini, Şehzade Ahmed'in oğlu Murad'ı da yanında tutarak aleyhine kullandığını söyler. Bu sebeple Şah İsmail üzerine sefere çıkılmasını ister. Sadrazam Hersehzade Ahmed iae durumunun gözden geçirilmesi gerektiğini söyler. Bunun üzerine Çandarlı İsa Paşa'nın teklifi ile zenginlerden borç alınarak ordunun ihtiyacının karşılanması kararı alınır. Bu karardan sonra Maltepe'de bir ordugâh kurulur ve Şah İsmail üzerine gitmek için Sultan Selim ordunun başına geçer. Casus olan Dimitri sultanın savaş hazırlığı içinde olduğu haberini Şah İsmail'e ulaştırır. Şah İsmail emrinde çalışan sivri külahlı bir adam olan Kılıç, Dimitri'yi Sultan Selim'in düzenleyecek olduğu seferle ilgili bilgi toplaması için altın karşılığında kullanır. Sultan da bu haberin kimin uçurduğunu tespit edilmesi için Sinan Paşa kontrolünde bir teşkilat

kurulur. Sarioğlan ve üç arkadaşı bu teşkilatın içindedir. Sarioğlan İran seferine çıkan Sultan Selim'e katılmak ister. Sinan Paşa ise casusu bulması şartıyla sefere gidebileceğini söyler. Bunun üzerine Sarioğlan'ın aklına kılıktan kılığa giren Dimitri gelir. Onu bulabileceği daha önce gittikleri Kör Agop'un meyhanesine gider. Dimitri'yi bir dilenci kılığına girmiş biriyle görür. Dilenciği takip eder ve sivri külahlı Kılıç'a ulaşır. Onun peşine takılır. İzmit'e doğru yola koyulduğunu anlayınca İzmit yolunda olan Padişah'ın ordusu hakkında tam malumat edinebileceğini düşünerek onu yakalamak ister. Fakat sivri külahlı izini kaybettirir.

Sarioğlan eli boş döner. Durumu Ferhad Bey'e ve Hüseyin Ağa'ya anlatır. Yine de onu aramaktan vazgeçmez. Hala İzmit'te olabileceğini düşünerek onu aramaya çıkar ve Sonunda tüccar kılığına girmiş halde bulur. Bir çorbacının ağzından sefer hakkında malumat alırken yakalar ve Sultan'a götürür. Sultan, elçileri öldürmeyi huy edinmiş olan Şah İsmail'i cenge davet etmesi için elçi olarak gönderir.

Ordu-yu Hümayun İzmit'ten yola çıkıp Yenişehir Ovası'na varır. Burada bazı sancak beyleri orduya katılır. Buradan Konya'ya daha sonra Sivas'a gidilir. Bu bölümden sonra düşman topraklarına doğru girilmeye başlanır. Fakat yeniçerilerin arasına nifak sokan Şii propagandaları orduyu isyana teşvik eder. Şark-i Anadolu Valisi Ustacluoğlu Mehmet Han yol üzerindeki bölgeleri yakıp yıkar. Erzak sıkıntısı yaşayan orduya Dukadinoğlu Alaüddindevle katılmayı reddeder ve Şah İsmail'e katılır.

Erzincan muhafızının padişaha itaatle erzak vermesi ve Feraşad'ın orduya katılması yeniçerilerin moralini yükseltir. Şah İsmail'den gelen elçi Şahkulu Aka küfür ve hakaret dolu bir mektup getirir. Sultan daha önce kendi elçilerini öldüren Şah İsmail'e ders vermek için kısas uygular. Cafer Çelebi'ye Şah İsmail'i cenge çağırان mektubu yazdırır.

Bu sırada yeniçeriler uzun zamandır yollarda olmalarından, Şah İsmail kaçıp durmasından usanmışlar ve Hemdem Paşa'ya Sultan'ın geri dönmesi yönünde uyarması için baskı uygular. Hemdem Paşa da dayanamaz. Sultan'a durumu izah eder. Sultan Selim, geri dönme teklifinde bulunan Hemdem Paşa'yı, fesada alet olduğu için çok değer vermesine rağmen öldürtür.

Değerli bir kişiyi kaybetmenin verdiği üzüntü ile ormanda yürürken suikast girişiminde bulunan Kılıç ile karşı karşıya gelir ve onu yakalar. Malkoçoğlu'na teslim ederek kadiya devreder.

Sakallu köyünde bulunan Sultan Selim'in ordusu, yeniçerilerin arasına giren nifak tohumlarından isyana kalkışır. Sultan Selim ise dirayetli bir konuşma yaparak hepsini şevke getirir ve düşman üzere Sultan'ın arkasından yürürler. Sarıoğlu ve Orhan'ı Şah İsmail'in nerde, ne durumda olduğunu öğrenmek için önden gönderir. Bir süre sonra Ağrı Dağı civarına gelirler. Burada bekleyen Sarıoğlu ve Orhan da Sultan'a kavuşur. Şah İsmail'in Çaldıran Ovası'nda bulunduğunu iletirler. Şah İsmail'in yanında bulunan Hasan Can da Sultan'a ordu hakkında ve Çaldıran Ovası hakkında malumat verir. Sultan Selim Çaldıran'a doğru yola koyulur.

Yedinci bölüm, Sultan Selim'in Çaldıran Ovası'na varması ile başlar. Savaşmaktan kaçıp duran Şah İsmail'i görünce sevinir ve şükür secdesine kapanır. Sultan, Şah İsmail ile olan mücadelede önemli bir mevkiye sahip olabilecek tepenin alınmasını ister. Orhan Bey'in öncülüğünde tepeler düşmandan arındırılır. Sultan Selim harp düzenine geçer. Merkezde padişah ile birlikte Hersekzade Ahmed Paşa, Dukaginoğlu Ahmed ve Mustafa Paşa; sağ cenahta Hadım Sinan paşa ile Zeynel Paşa; sol cenahta Hasan Paşa, ordunun önünde ise azepler yer alır. Şah İsmail azeplerin önde oluşunu Sultan'ın acemiliğine bağlar. Fakat bu, Sultan'ın bir harp oyunu olduğundan habersizdir. İki tarafın da hazırlıkları tamamlamasıyla savaş başlar. Şah İsmail savaşa çok zinde başlar ve Sultan'ın ordusunun sol cenahını dağıtarak Hasan Paşa'yı şehit eder. Sarıoğlu da Şah'ın yanında savaşa katılan Diyarbekir Valisi Ustacluğlu Mehmet Han'ı vurarak atından düşürür. Şiilerin bozgununa uğramasını fırsat bilen Sinan Paşa Şah İsmail'in sol cenahını bertaraf ederek çekilmelerini sağlar.

Sultan Selim, Malkoçoğlu Ali Bey'i Şah İsmail'in ardından gitsin diye onu görevlendirir. Malkoçoğlu kardeşi Tur Ali Bey'i de yanına alarak birlikte düşmana karşı vuruşurlar. Tur Ali Bey ağır bir yara alarak şehit olur. Kardeşinin şehit olduğunu gören Malkoçoğlu da son bir gayretle silahını çıkararak Şah İsmail'i kolundan ve baldırından yaralar. Malkoçoğlu, Şah İsmail'in seyisi Atçeken Hızır'ın kılıç darbesiyle yere serilir ve şehit olur. Hızır, yaralanan Şah İsmail'in kaçıp canını kurtarması için Şah'ın pelerinini alarak kendisine Şah süsü verir. Hızır'ın Şah olduğunu zanneden Orhan Bey

onu yakalayarak esir alır. Sultan'a götürür. Şah İsmail'in kılığına giren Hızır olduğunu anlayınca öldürmek ister. Hızır bir anlık boşluğu fırsat bilerek kaçar. Sultan Selim de Şah'ı için canını hiçe sayan bu adam özgürlüğü hak ettiğini düşünerek onun kaçmasına izin verir.

On iki saat süren Çaldıran Savaşı'nı böylece Osmanlı kazanır. Yavuz Sultan Selim ikinci hedefe de ulaşmış olur. Sıra Mısır'a gelir.

2.5.3. Romanın Şahısları

Yavuz Bahadıroğlu'nun nesil roman türünde kaleme aldığı Yavuz Sultan Selim'in anlatıldığı üçleme romanın ikincisi olan *Şirpençe*, *Şehzade Selim*'den Sultan Selim'e geçişin anlatıldığı bir tarihi romandır. Osmanlı İmparatorluğunun hazinesinin ağzına kadar dolu olduğu dönem olan Yavuz Sultan Selim dönemi romanın ana unsurunu oluşturur. Yavuz'un şehzadelikten sultanlığa, oradan da halifelığa uzanan bu yolda çevresinde gelişen olaylar ve bu olaylar içerisinde yer alan şahıslar oldukça fazladır. Romancı, tarihi olayları gerçek şahıslarla birlikte kurmaca şahıslara yer vererek okuyucuya sunmaktadır. Bu bağlamda toplamda 68 kişi ile dönemin şahıs kadrosu çok geniş tutulmuştur. Romanın tüm şahısları şu şekildedir: Sultan Selim, II. Bayezid, Vezir Mustafa Paşa, Ferhad Bey, Orhan Bey, Mahmut, Şehzade Ahmet, Yunus Paşa, Kasım Paşa, Şehzade Korkud, Malkoçoğlu Ali Bey, Şeyhülislam Zembili Ali Efendi, Süvari, Hersekzade Ahmet Paşa, Hüseyin Ağa, Celal, Sarıoğlu, Tebrizli Hasan Can, Şah İsmail, Dukadinoğlu Alaüddindeve, Kansu Gavri, Rasim, Dimitri, Yorgacis, Solakzade Hasan, Kambur, Rum balıkçısı Yako, Kör Agop, Sinan Paşa, Alaaddin(Şehzade Ahmet'in oğlu), Şehzade Süleyman, Fatih Sultan Mehmet, Cem Sultan, Vezir Hadım Ali Paşa, Haberci, Kumandan, Bali bey, Amasya Valisi Mustafa Bey, Osmanşah, Piyale Bey, Türkmen çoban, Dizdaroğlu Süleyman Bey, Kumandan, Kapıcıbaşı Sinan Paşa, Mustafa Bey, Dukaginoğlu Ahmed, Uzun Hasan, Kapı Keyhüdası, Murad, Çandarlı İsa, Abdullah, Kılıç, Dilenci, Çorbacı Mehmed, Ferahsad, Hasan Paşa, Ustacluğlu Mehmet Ağa, Erzincan muhafızı, Şahkulu Aka, Cafer Çelebi, Hemdem Paşa, Tur Ali Bey, Defterdar Piri Mehmet Çelebi, Mustafa Bey, Hadım Sinan Paşa, Zeynel Paşa, Mir Abdülbaki, Atçeken Hızır.

Romanın *protagonisti* Sultan Selim'dir. Ana vaka onun çevresinde gelişir. Romanın bazı karakterleri ile yakın temas halinde olup onların tamamlayıcı ve

güçlendirici yönünden faydalanır. Bu kişiler norm *karakter* olarak yer alırlar. Orhan Bey, Malkoçoğlu Ali Bey, Hüseyin Ağa, Sarioğlu romanın norm karakterlerindendir. Başkarakter Sultan Selim'in yanında yer alan, onun fonksiyonun güçlendiren, eksik yönlerini tamamlayan, yardımcı olan karakterlerdir.

Romanın *kart karakterleri*; Vezir Mustafa Paşa, Dimitri, Yorgacis ve Kılıç'tır. Protagoniste karşı engelleyici güç konumunda olan, düşmana karşı başkarakterin arkasından işler çeviren, çatışmayı sağlayan, romanın başından beri var olan kişisel özelliklerinden ödün vermeyen, değişime uğramayan karakterlerdir.

Romanın *antagonistleri*; Şehzade Ahmed, Şehzade Korkud ve Şah İsmail'dir. Başkahraman Sultan Selim'in tam karşısında bulunan, onu yenmeyi ve yok etmeyi kendine görev edinen baş düşman konumunda yer alan karakterlerdir.

Ana vakanın gelişimine katkı sağlayan fon karakterlerin kimisi başkahramanın yakınında kimisi de uzağında yer alır. *Yakın fon karakterler*: Bayezid Han, Şeyhülislam Zenbili Ali Efendi, Hersekzade Ahmet Paşa, Tebrizli Hasan Can, Sinan Paşa, Şehzade Süleyman, Hemdem Paşa, Celal, Rasim'dir. *Uzak fon karakterler* : II. Ferhad Bey, Mahmut, Yunus Paşa, Kasım Paşa, Süvari, Dukadinoğlu Alaüddindeve, Kansu Gavri, Solakzade Hasan, Kambur, Rum balıkçısı Yako, Kör Agop, Sinan Paşa, Alaaddin(Şehzade Ahmet'in oğlu), Şehzade Süleyman, Fatih Sultan Mehmet, Cem Sultan, Vezir Hadım Ali Paşa, Haberci, Kumandan, Bali bey, Amasya Valisi Mustafa Bey, Osmanşah, Piyale Bey, Türkmen çoban, Dizdaroğlu Süleyman Bey, Kumandan, Kapıcıbaşı Sinan Paşa, Mustafa Bey, Dukaginoğlu Ahmed, Uzun Hasan, Kapı Keyhüdası, Murad, Çandarlı İsa, Abdullah, Kılıç, Dilenci, Çorbacı Mehmed, Ferahsad, Hasan Paşa, Ustacluğlu Mehmet Ağa, Erzincan muhafızı, Şahkulu Aka, Cafer Çelebi, Hemdem Paşa, Tur Ali Bey, Defterdar Piri Mehmet Çelebi, Mustafa Bey, Hadım Sinan Paşa, Zeynel Paşa, Mir Abdülbaki, Atçeken Hızır.

Romanda önemli fonksiyonu olan, olayların gelişiminde ve şahıslar arasındaki çatışmayı sağlayan, ana vakanın oluşmasını sağlayan karakterler öncelikli olarak incelenecektir.

2.5.3.1.SULTAN SELİM

2.5.3.1.1. Tanıtma

Sultan Selim, romanın başkahramanı olarak ana vakanın merkezinde yer alır. Romana şehzadelikten sultanlığa geçmiş taze bir Osmanlı padişahı olarak giriş yapar.

Babası II. Bayezid'in Osmanlının geleceğini ve sınırlarını tehdit eden Şah İsmail'i görmezden gelmesi ve her seferinde affedici yaklaşması neticesinde Şehzade Selim, baskılar ile tahtı babasından devralır. Şehzade iken bile Şah İsmail ile mücadele içinde olan Selim, sultanlığı boyunca da onunla olan mücadelesini sürdürür. Romanda bazen kendi bakışı bazen diğer kahramanların bakışı bazen de yazarın bakışı ile çok yönlü tanıtımı yapılarak ana vaka üzerindeki yerinin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Sultan Selim, orta boylu ve tıknaz yapılı, pala bıyıklı, küpeli, son derece sade giyimli ve güvenilirliğinin yanında düşmanına bile merhametli olan, kitap okumayı seven, İslam sancağı altında yaşayan Müslümanları dahili ve harici düşmanlara karşı koruyup kollayan bir sultandır.

Yazar, romanın ilk bölümüne Sultan Selim'i fiziksel özellikleri ile tanıtarak giriş yapar. “Bu yüz sakindi. Çileli çizgilerin sadece izleri vardı. Derinliklerini, acılıklarını kaybetmişlerdi. Sarığından haşin bir atılımla fışkıran bir tutam saç geniş alnına düşmüştü. Pala bıyıkları kulağına kadar gidiyordu.”⁸⁰¹(...) “Kılığı gösteriştense fersah fersah uzaktı. Sarayda bir kapı ağasının bile üstünde görülebilecek alelade kumaştan yeşil bir cübbe giymişti. Tek ziyneti, cübbenin kemerine takılmış gümüş bir düğme idi.”⁸⁰² Selim, dünyanın geçici heveslerinden uzak olmayı, gösterişli ve ihtişamlı görünmeye tenezzül etmeden düşmana karşı en önde kılıç sallayarak Allah'ın rızasını kazanmayı tercih eden bir sultandır. Veziriazam Mustafa Paşa ile olan konuşmasında giyiminin bu denli şatafattan ve gösteriştense uzak olmasının nedenini açıklar. “Süslü libaslar saraylara hastır. Benim ise sarayda oturmaya hiç niyetim yok. Altımda bir at, belimde bir kılıç ve sırtımda bir zırh. Allah'tan kendim için başka ne isteyebilirim? Bunlar bana yeter de artar bile.”⁸⁰³ Sultan Selim, yalnız kaldığı vakitleri boş geçmeyi sevmez, en çok okuduğu kitap olan *Tarih-i Vassaf* ile vaktini iyi değerlendirirdi. Kitap okumak için müsaitlik aramaz, kitap okumayı günlük yaşantısının rutini haline getirir.

⁸⁰¹ Yavuz Bahadıroğlu, **Şirpençe**, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 7

⁸⁰² Bahadıroğlu, **a.g.e.**, s. 8

⁸⁰³ Bahadıroğlu, **a.g.e.**, s. 9

“Padişahın adeti idi; kitap okurken enteresan bulduğu yerleri bir yere kaydeder, şahsi mütalaalarını da bu sayfaların boş yerlerine yazardı.”⁸⁰⁴

Sultan Selim aynı zamanda çevresinde bulunan diğer kahramanlar gözünden de tanıtılmaya devam eder. Yakın dostu Orhan Bey, Selim’in hangi niyetle sultanlığı istediğini anlatır. “O bambaşka... Tahtı ihtiras denebilecek bir iştiaqla istemedi değil, fakat sebebi var bunun. Onun asıl istediği, kuvvet ve kudretti. Bu da padişah olmak suretiyle elde edilebilirdi ancak. Başka türlü Şah İsmail’i nasıl susturabilir?”⁸⁰⁵ Osmanlı’ya karşı tehdit unsuru olan Şah İsmail’i durdurmak ve ondan kurtulmak için babasını tahttan indiren Sultan Selim, düşmana karşı da adaletten ayrılmaz. Sultan Selim’e karşı suikast girişiminde bulunan Kılıç’ı yakalar, onu etkisiz hale getirir. Bunu gören Malkoçoğlu, Sultan’ın Kılıç’ı öldürmediğine şaşırır. “Sen bizi can alıcı mı sanırsın bre?” (...) “Burası cenk meydanı mı? Götür, kadiya teslim et bunu. Hükmü şeriat verir.”⁸⁰⁶ cevabını veren Sultan Selim kendi şahsi arzuları ile hareket etmediğini ve adaletten ayrılmadığını göstermiş olur.

2.5.3.1.2. Fonksiyonu

Romanın başkahramanı olan Yavuz Sultan Selim’in fonksiyonu, kardeş kavgalarından dolayı Osmanlı’nın bekasını tehlikeden uzaklaştırmak ve sınırlarını tehdit eden Şah İsmail ile mücadele ederek İslam coğrafyasında çıkan fitneyi yok etmektir. Bu mücadeleyi de yakın dostu Orhan’la olan diyalogunda şöyle dile getirir: “Biz gözlerimizi ileriye diktik. Bakışlarımız bütün şarkı tanıyor. İdealimiz, hiç düğümlemeden Hind ellerine kadar uzanıyor. Yürümek istiyoruz. Ne görelim? Önümüze karındaşlarımızdan Ahmed dikiliyor, ‘Tahtı bana ver’ diyor. Tepeleyip geçeceğiz, bu sefer de karındaşımız Korkud dikilecek, ‘Tahtı bana ver’ diyecek. Behey karındaşlar! Taht kavgası yapacak zaman mıdır? Bu tahtın ne kerameti var ki? Keramet, kişinin kendisindedir. Biz, Allah’ın izniyle, şehzade iken de Safevi İsmail’e haddini bildirdik; yine bildireceğiz!” (...) “Değil kardeşlerimizi, öz evlatlarımızı dahi tepeleme pahasına!”⁸⁰⁷

⁸⁰⁴ Bahadıroğlu, a.g.e., s. 23

⁸⁰⁵ Bahadıroğlu, a.g.e., s. 69

⁸⁰⁶ Bahadıroğlu, a.g.e., s. 184

⁸⁰⁷ Bahadıroğlu, a.g.e., s. 82- 83

Sultan Selim, kardeşleriyle ve Şah İsmail ile girdiği mücadelede kendi nefsi için değil dini mübin için kendi canını ortaya koyar. Dünyevi arzuların verdiği mücadeleye dahil olmasını, maneviyatı zedelemesini istemez. Sultan Selim, kardeşi Ahmed'in kendisine yazdığı hakaret dolu mektuba sabır gösterir ve şahsi meselenin araya girmesinden ötürü onun üzerine yürümez. "Biz isteriz ki, karındaşlarımıza ve diğerlerine karşı açtığımız mücadeleye nefsimiz karışmasın. Allah şahidimizdir, bütün bunları dinimizin yücelmesi, devletimizin payidar olması için yapıyoruz. Yüreğimiz müsterihtir."⁸⁰⁸

Sultan Selim'in bu gaye ile yola çıkışında babası II. Bayezid'in düşmanlarına karşı olan yumuşak ve affedici tavırları etkili olmuştur. O, devletin ve İslam dininin tehlikede olduğunu düşünerek bizzat şehzadelikten itibaren Şah İsmail ile mücadeleye başlamıştır. Selim; zamanında sultan olup Şah İsmail ile savaşmasını isteyen, ona destek olan yeniçeriler ve devlet erkânına babası gibi yumuşak olmayacağını, küffar üzerine yürümekten şimdiki rahatlıklarının olmayacağını söyleyerek Osmanlı tahtına oturur. Kardeşleri ile olan iç karışıklıkları hallettikten sonra yönünü Şah İsmail'e çevirir ve verdiği sözü hatırlatır: "Çok yakında kösler vuracak, yeniçeri ve sipahi kullar serhadlere akacaklar. Daha saltanatımızın ilk gününde tahtımızda rahat oturmayacağımıza dair verilmiş sözümüz vardır. Bu sözü tutacağız, çünkü tutulması lazımdır."⁸⁰⁹ Sultan Selim'in bu fonksiyonu onun yakınında bulunan Orhan Bey, Malkoçoğlu, Sarıoğlu ve onun diğer üç arkadaşları ile daha da güçlenir. Düşmanla olan mücadelede en önde yer alarak Sultan'ın düşmana karşı daha sağlam adımlar atmasını sağlarlar.

2.5.3.1.3. İşleniş

Sultan Selim, roman boyunca kardeşleriyle ve Şah İsmail ile mücadele içinde olan, adaletten ayrılmayan, cesur, kararlı, dünyevi arzulara tamah etmeden son derece sade yaşayan bir Osmanlı sultanı olarak işlenir.

Romanın birinci bölümünde Sultanlığının birinci ayında Dersaadet'in bahçesinde Veziriazam Mustafa Paşa ile kendi kıyafeti hakkında konuşurken romana giriş yapar. Bu bölümde Sultan Selim, babası II. Bayezid'in Dimetoka'ya inzivaya çekilme isteğini kabul eder. Devlet töreni düzenlenir. Selim, tüm halkının katıldığı

⁸⁰⁸ Bahadıroğlu, a.g.e., s. 140

⁸⁰⁹ Bahadıroğlu, a.g.e., s. 149

uğurlama töreninde bile sade giyimle karşılarına çıkar. “Kıyafetinde gösterişten eser yoktu. Yalnız itinayla sardığı ‘Selim’ namıyla dillere destan olmuş kavuğun sorgucunda bir elmas parlıyordu ve genç padişahın bütün ziyneti bundan ibaret bulunuyordu.”⁸¹⁰ Selim, şatafattan uzak duran, nefsi arzulardan kendini arındıran, her yönüyle sadelikten yana olan bir sultan olarak ana vakaya dahil olur ve roman boyunca da bu özelliğiyle işlenmeye devam eder.

Aynı zamanda kütüphanede vakit geçirmeyi ve en çok okuduğu kitap olan Tarih-i Vassaf’ı okumayı çok seven kendisini geliştirmeyi görev edinmiş bir Sultan olarak yerini alır. “Babadan ayrılmış olmanın hüznü, ağabeyden suikasta uğramanın üzüntüsü kafasından çıkmış, yerine ilim adamlarına has araştırmacı sinirlilik gelmişti. Okumak, araştırmak, öğrenmek için boş zaman aramayan, bu işleri hayatının bir parçası sayan Sultan Selim, okudukça daldı. Arada başını kaldırıp yanı başında duran kâğıda bir şeyler karaladı. Bazen satırların altına dümdüz çizgiler çekti. Bu çizgileri düz çekmeye hassaten dikkat ederdi. Her şeyde mutlak bir intizam arayan padişahın, gayri muntazam çizgiye bile tahammülü yoktu.”⁸¹¹ Babasını uğurladıktan sonra bir habercinin geri dönerek Uğraş Deresi mevkinde öldüğü haberini verir. Derin üzüntü duyan Sultan Selim, acısını içinde yaşar. Babasının türbesiz bir mezar vasiyeti olmasına rağmen kendi neslinden olanların ziyaret edebilecekleri bir türbe olmasını isteyeceklerinden bir sultana yakışır türbe yaptırmayı düşünür. Selim burada babasına karşı gelen bir oğul olarak değil, atasına ve neslinden gelecek olanlara değer veren bir sultan olarak işlenir. Bazı batılı ve Osmanlı kaynaklarında babasını zehirlettiği yönünde bilgi verilir. Feridun M. Emecen, zehirletildiğine dair kaynakların olabileceği gibi bunun olmadığını dile getirenlerin de olduğu bilgisini verir. “...bu kaynaklarda yer alan söylentilerden hareketle II. Bayezid’in oğlu tarafından zehirletilmiş olduğu bilgisini kesin şekilde doğrulamak güçtür.” (...) “...babasının zaten yaşlı ve hasta oluşunun iktidar mücadelesine girişmesini önleyeceği, güçsüzlüğü sebebiyle onun artık saltanı için bir tehdit olamayacağından dolayı Selim’in böyle bir işe girişmesinin anlamı bulunmayacağı da ileri sürülür. Her ne olursa olsun babasının vefatının onu

⁸¹⁰ Bahadıroğlu, a.g.e., s. 17

⁸¹¹ Bahadıroğlu, a.g.e., s. 23- 24

kardeşleriyle girişeceği mücadelede, iktidarını sağlamlaştırıp durumunu kuvvetlendirdiği aşıkardır.”⁸¹²

Sultan Selim, romanın ikinci bölümünde yer almaz. Fakat arka planda işlenmeye devam eder. Sarioğlu ve üç arkadaşının Sultan’ın yakın dostu olan Tebrizli Hasan Can’ın çevresinde olup bitenleri anlattığı mektubu Sultan Selim’e ulaştırmak için yola düşüşleri ve yolda başına gelenler anlatılır. Üçüncü bölümün

İlk sahnelerinde Sarioğlu ve Orhan Bey’in aralarında geçen diyalogla Sultan Selim ana vaka üzerinden işlenmeye devam eder. Sarioğlu, Veziriazam Mustafa Paşa’nın hainliğini ispat eden mektubu Sultan’a ulaştırmış olmalarına rağmen onun hakkında bir şey yapmamasına hiddetlenir. Orhan Bey de Selim’in hangi düşüncede olduğunu dile getirir: “Padişahımız, bir şans daha tanıyor olmalı. Yola gelir ve kendisine sadık kalırsa, tecrübesinden istifade edebileceğini hesaplıyor.”⁸¹³ Yavuz Sultan Selim, Veziriazamın hainliğinin ortaya çıkışına rağmen hemen karar vermez. Ulemaya danışarak karar almayı düşünür. Orhan Bey, Malkoçoğlu’ndan Sultan hakkında öğrendiklerini Sarioğlu’na anlatır. Bazı kesimin Bayezid Han’ın ölümünden Sultan Selim’i mesul tutup zehirledi iftirası attıklarını, Sultan’ın da üzüldüğünü ve bu durum karşısında neler söylediğini anlatır: “Bu yüz­süzlerin yüzlerini kızartmak için tahttan feragat etmekten başka çaremiz yoktur galiba. Babamızı öldürebileceğimizi nasıl düşünebilirler?” (...) “Hem öfkesini zapt etmeye çalışıyor, hem üzüntüsünü yenmek için gayret gösteriyormuş. O kadar ki kütüphanenin pencerelerinde bulunan kaim demirleri çeke çeke bükmüş; yenisini takmışlar.”⁸¹⁴ Sultan Selim, tüm bu söylentileri kendi içinde savaşıarak yenmeye çalışmış hatta tahtı terk etmeyi bile düşünmüştür. Bu söylentileri bir kenara bırakıp iç karışıklıkları düzenlemeye koyulur.

Kardeşi Şehzade Ahmed’in oğlu Alaaddin’in babası adına Bursa’da hutbe okuttuğunu duyar ve onun üzerine yürümek için sefer hazırlığı yapar. Yerine oğlu Şehzade Süleyman’ı bırakır.

Romanın dördüncü bölümünde ordu Alaaddin üzerine gitmek için hazırdır. Sultan Selim, emrindeki onca askeri karşısında hazır bir şekilde görünce gurur duyar. “Padişah bir süre kapı önünde eğleşti; bir emriyle ölüme gitmek için sabırsızlanan bu

⁸¹² Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2019, s. 74

⁸¹³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 67

⁸¹⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 69

mahşeri kalabalığı, içine sindirmek ister gibi seyrediyordu. Dolgun yüzünün sıhhat fişkırان kırmızılığında hiçbir tepki yoktu. Yalnızca kaşları hafiften yukarı kalkmış, canlı gözlerine daha bir parlaklık gelmişti. Yatağan bıyıkların altındaki kanlı canlı dudaklar önce minnet dolu bir kıvrımla büküldü, sonra kımıldadı.”⁸¹⁵ Yazar, onun gurur dolu bakışlarını ayrıntılı bir şekilde betimleyerek anlatımı daha akıcı ve canlı hale getirir. Sultan Selim’in üzerine doğru geldiğini duyan Alaaddin, babası Şehzade Ahmed’in yanına kaçar. Sultan Selim, Bursa’yı geri alır. Malkoçoğlu’nu kardeşi Şehzade Ahmed’in üzerine göndermek için huzuruna çağırır. Malkoçoğlu, Sultan Selim karşısında resmi olarak konuşur. Selim ise dostane bir şekilde konuşmayı yeğler ve yanına oturmasını ister. “Gel dedik, tarih kadar eski dostumuz, kadim dostumuz, gel! Gönlünde fırtınalar koparken, can ağacı sararmış yapraklarını dökerken, ananedir diyerek bazı gereksiz merasimlerle kısıkvrak bağlanmasını seyretmek zorunda kalan kardeşin Selim’e acıyarak gel.”⁸¹⁶ Sarayın resmi, donuk, içten olmayan geleneklerini istemeye istemeye de olsa uygulamaktan rahatsızlık duyan bir sultan olarak işlenir. Kardeşi yerine koyduğu Malkoçoğlu’na sarılarak Şehzade Ahmed’in yakalanması ile ilgili malumat verir. “Uğurla git, uğurla gel dostum. Karındaşımı tutarsan rıfk ile muamele et. Ne de olsa bizim ağamızdır, babamızın oğludur.”⁸¹⁷ Sultan Selim, devletin bekasını tehlikeye sokan biri olarak görse de ona nezaket ile davranılmasını ister.

Veziriazamın Sultan aleyhine Şehzade Ahmed’le olan mektuplaşması neticesinde hakkında karar alınması için divan toplanır. Sultan divana giriş yapar. “...Yavuz Sultan Selim, eşikte belirmişti. Yüzü, itina ile işlenmiş bir heykeli andırıyordu. Kıyafeti her zamankinden sade idi. Duruşundaki azamet ve asalet olmasa, alelaide bir kapı kethüdası sanılabilirdi. Az kıllı kaşları alabildiğince çatılmış, alında tehlikeli üç kırışık peydahlanmıştı. Meşale misali yanan bakışlarını tek tek hepsinin üstünde gezdirdi. Ağzından kelime yerine sanki bir ok fırladı.”⁸¹⁸ Yazar, Sultan Selim’in dış görünümünden hareketle onun yansıttığı duygu ve düşünceleri betimleyici bir dille aktarır. Toplanan divanda infaz kararı çıkar ve yerine Hersekzade Ahmet Paşa geçer.

⁸¹⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 87

⁸¹⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 92 -93

⁸¹⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 96

⁸¹⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 110

Beşinci bölüm, Sultan Selim'in Saruhan sancakbeyi Şehzade Korkud'un üzerine gitmeye hazırlanması ile başlar. Şehzade Korkud, Veziriazam'ın ve beş şehzadenin öldürülmesi ile ilgili düşüncelerini paylaşır: “Büyük Rabbim görüyor, ne yalan söyleyeyim, karındaşıımızın o sabilere kıymayı aklının ucundan geçirmediğine inancım tam. Lakin kendisine muhalefet eden devlet adamları, bir türlü rahat durmadılar. Şehzadelere durmadan iğva verdiler; onları tahrik ettiler, saltanat davası gütmeleri için kandırmaya çalıştılar.”⁸¹⁹ Şehzade Korkud, kardeşi Selim'in şehzadelerin katli hususundaki niyetini iyi bilir ve onu haklı bulur. Sultan Selim'in üzerine doğru geldiğini öğrenince karşısına çıkmaya korkar ve Piyale Bey ile birlikte kaçar. Sultan Manisa'yı kan dökmeden alır. Kardeşi Korkud'un kaçtığını öğrenince de sevinir. Bunun nedenini de Sinan Paşa'ya anlatır: “Birlikte oynadığın, birlikte ders yaptığın, birlikte sevinip birlikte üzüldüğün bir karındaşın olmuş mudur Sinan, bilmiyorum. Böyle bir karındaşın yoksa bizi hiç anlayamazsın.”⁸²⁰ Sultan Selim, her ne kadar devletin bekası için hareket etse de kardeşi Korkud'a karşı merhametini, sevgisini saklayamaz. Kapıcı Sinan Paşa'yı Korkud'un yakalanması için görevlendirir. Fakat yakalanma haberinin kendisine duyurulmasını istemez. Sultan Selim, nefsimden daha çok sevdiğim dediği kardeşi Korkud'un sonunu kendi gözleri ile görmek istemez. Aynı durum Şehzade Ahmed için de geçerli olur. Sultan Selim, Şehzade Ahmed'e bağlılığını bildirmesi ve hatasından dönmesi hususunda Hüseyin Ağa ve üç arkadaşını elçi olarak gönderir. Şehzade Ahmed, elçileri zindana attırır. Bunun üzerine Sultan Selim mektup göndererek elçilerin bırakılmasını ister. Şehzade Selim de sert bir üslupla reddeder. Sultan Selim bu durumda bile kardeşine karşı öfkesini dizginler ve büyük sabır gösterir: “Hırs karındaşıımızın gözünü bürümüş.” (...) “Bu durumda onlar kabil-i hitap değildirler. Bekleyelim, öfkesi yatışsın, sonra tekrar muharebe ederiz.”⁸²¹ Sultan Selim, bu davranışıyla Allah yolunda gaza edişine şahsi meselelerin girmesini istemeyişinden kardeşine karşılık vermez. Fakat Şehzade Ahmed'in rahat durmayıp Bursa üzerine yürümesinin ardından Sultan Selim, kardeşine karşı savaşmak zorunda kalır. Yenileceğini anlayan Şehzade Ahmed, çareyi kaçmakta bulur fakat Sarıoğlu peşine takılarak onu yakalar. Kapıcı Sinan Paşa'ya teslim eder. İnfaz gerçekleşir. Yine Sultan Selim, Şehzade Korkud'da olduğu gibi Ahmed'in ölümünde de yanında değildir. Sultan

⁸¹⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 118

⁸²⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 123

⁸²¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 140

Selim, her ne kadar bizim kardeş kavgalarına ayıracak vaktimiz yok deyip kardeşleri ile ilgilenmeleri için başkalarını görevlendirse de asıl sebep, Sultan'ın kendi kardeşlerinin sonunu gözleriyle görmek istemeyişindendir.

Sultan Selim, hedefe ulaşmada engel gördüğü kardeşlerini ortadan kaldırarak iç karışıklıkları bitirir. Yönünü Şah İsmail'e döner.

Romanın en uzun soluklu bölümü olan altıncı bölümde Sultan Selim, dedesi Fatih Sultan Mehmed'in bir şiirini okumasıyla sahne alır:

“İmtisal-i cahidufillah oluptur niyyetim

Din-i İslam'ın mücerred gayretidur gayretim

Fazl-ı Hakk-ı himmet-i cünd-ü Ricalulah ile

Ehl-i küfrü ser-taser kahreylemektur niyyetim”⁸²²

Sultan Selim'in okuduğu bu dizeler Şah İsmail üzerine gidileceğinin habercisi niteliğindedir. Sultan'ın gayreti Şah İsmail tehlikesini yok etmek ve İslam dinini yüceltmek üzeredir. Roman boyunca bu uğurda mücadele verir. Sultan Selim, Fatih Sultan Mehmed Han'ın şiiri ile işlenerek okuyucuya bu mücadelesi yansıtılır.

Sultan Selim, Orhan Bey ve Malkoçoğlu'nu Şah İsmail ile olacak olan savaşın nerede daha uygun olacağını araştırmaları için görevlendirir. Divanı toplayarak sefer hakkında ulema ile fikir alışverişi yapar. Sefere çıkılacağı haberinin Şah İsmail'in öğrendiğini duyan Sultan Selim, casusun bulunması yönünde bir teşkilat kurdurtur. Sarioğlu bu casusun zamanında Şehzade Ahmed'e çalışmış olan Dimitri olduğunu öğrenir. Şah İsmail'in hizmetinde bulunan Kılıç adlı bir adama Sultan'ın ordusu hakkında bilgi toplar. Sarioğlu, Kılıç'ı yakalar ve Sultan'ın huzuruna çıkarır. Safevi Sultanı'nı savaşa davet etmek için elçi göndermeyi düşünen Sultan Selim, Kılıç'a bildiği casusların isimlerini vermesi şartıyla elçi olarak göndermeyi teklif eder. Kılıç, bu teklifte ciddiyet arayınca Sultan öfkesini gizleyemez. “Na edep!” (...) “Sen bizi derras Safevi Hanıyla mukayese mi edersin? Bizim iki dudağımız arasından çıkan her söz yerine gelir.”⁸²³ Sultan Selim, düşmanına bile sözünün eri olduğunu gösterir. Casus listesini yazdıktan sonra Şah'ına elçi olarak göndererek ona dersini verir. Sultan, İran

⁸²² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 147

⁸²³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 172

hududunu casusların ağına dönüştüğünü görünce hemen o bölgelerin arındırılmasını ister. “Bilhassa hudut boylarındaki casus Şiiler ve tesirleri altına aldıkları kişiler tespit edilsin. Elebaşları kamilen kılıçtan geçirilip diğerleri zindana tıkılsın.”⁸²⁴ Şiilerin ordunun içinde de yer alıp yeniçerileri kışkırtmasından tedirgin olan Sultan’a Şah İsmail’den hakaret dolu bir mektup gelir. Sultan Selim hakaretlere değil, kaçmakta oluşuna öfkelenir. Bir yandan da ordunun çektiği sıkıntılar ve huzursuzluklar aklına gelir. Elçiyi öldürterek ona ders vermeyi düşünür. “Elçinin başını alın” (...) “Yeğenimiz Murad’ın iadesini talep için İran’a gönderdiğimiz elçiye Şah İsmail böyle muamele etmişti. Kısasa kısas gerektir.”⁸²⁵ Sultan’ın bu emrine karşı elçi, bir sultana yakışmadığını söyler. Sultan, ona hak verse de hakaret etmeyi kendisine huy edinmiş olan bir şaha hizmet ettiği için başını vurdurur. Sultan, “elçiye zeval olmaz” görüşünde olduğu halde Şah İsmail’in bu hareketi ile kısası öne sürerek elçiyi öldürtmesi onun bu zamana kadarki göstermiş olduğu sabrın tükendiğini gösterir.

Sultan Selim, Şah İsmail’i ortadan kaldırıp kutsal emanetlere ulaşmayı görev edinen bir sultandır. Bu hedefe ulaşmak için de gözünü karartarak önüne çıkan her engeli ortadan kaldırmak için çabalar. Bu gözü karalığını çok değer verdiği, dost bildiği Hemdem Paşa üzerinde de gösterir. Yeniçerilerin aklına uyup Sultan’a geri dönme teklifinde bulunan Hemdem Paşa, Sultan’ın damarına basar. “Yavuz Selim’in dehşeti sürüyordu. Teklifin en yakınından gelmesiyle beyninden vurulmuşa dönmüştü. Yaralı bir aslan gibi kıvranıyor, öz oğluna yapabileceğine yemin ettiği şeyi çocukluk arkadaşına yapmakta tereddüt gösteriyordu.”⁸²⁶ Sultan Selim, baş koyduğu bu yoldan dönmemek ve fesada izin vermemek adına Hemdem Paşa’yı boğdurtur. “Yavuz Selim, ihanete varabilecek bir gaflet belirtisini şiddetle bastırmaktan başka çare bulamamış, şafak vaktine kadar düşünüp ulema ile istişare ettikten sonra Hemdem Paşa’nın idamına karar vermişti. İradesini dört bostancıya bildirirken gözlerinde yaş pırıltıları oynaşıyordu.”⁸²⁷ Sultan Selim, baş koyduğu yoldan geri adım atmaz, bu uğurda çok sevdiklerinin bile yaptığı hataları affetmez. Yine de bu gibi durumlarda kendi başına karar almaz, ulemaya danışarak ortak görüş neticesinde karara varır.

⁸²⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 174

⁸²⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 177

⁸²⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 179

⁸²⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 179

Sultan Selim, bir ağaca dayanmış, en yakınlarından birini kaybetmenin üzüntüsünü yaşarken daha önce yakalanıp Şah'a elçi olarak gönderilen Kılıç belirir. Sultan'a suikast girişiminde bulunacağı sırada fark edilir. Kaçmayı denese de Sultan Selim onu yakalar ve Kadı'ya götürülmesini ister. Sultan, kendisini öldürmeye gelen birini öldürebilecek konumdayken cezasını kendi eliyle vermez, onu adalete teslim eder.

Ordu, Şah İsmail ile cenk etmek için uzun zamandır yoldadır. Şah İsmail kaçır, Sultan Selim kovalar. Bu kovalama neticesinde yeniçeriler yine yaşanan bu duruma isyan ederler. Sultan Selim, durumu fark edip onlara bir lider duruşu ile dirayetli bir konuşma yapar. "Ölümden asla havf itmeyen bir avuç yiğitle dahi hedefimizi tar-ü mar etmesini evelallah bilirüz. İmdi, ölümden korkanlar geri dursun. Düşmanla çarpışacak mertler benimle bile gelsün. Eğer içinüzde er yok ise, vallahi yalnız da giderüm!"⁸²⁸ Sultan son sözünü söyledikten sonra sert ve kararlı bir adımla atını düşman üstüne sürer. Askerler, Sultan'ın bu kararlı duruşundan etkilenir ve peşinden giderler. Sultan Selim, Şah İsmail'in Çaldıran Ovası'nda olduğu haberini alır ve karşılaşma öncesi plan hazırlar. "Bu plan, Yavuz'un sadeliğe olan düşkünlüğünün bir tezahürü idi sanki; basitti. Yavuz Selim, grift detayların yabancı arazide dağınkılık doğuracağı kanaatinde bulunuyordu."⁸²⁹

Romanın son bölümü olan yedinci bölümde, Sultan Selim ve ordusu Şah İsmail ile Çaldıran mevkiinde karşı karşıya gelirler. Yazar, Sultan'ın o anki halini şu şekilde aktarır: "Yavuz Sultan Selim atından inip şükür secdesine kapandı. Ona göre, düşmanın yüzünü görmek bir zafer kazanmaktan farksızdı. Hayatında kaçmanın acı zehrini tatmamış insan, kaçanları anlamakta güçlük çeker. Hallerine bakıp düşman bile olsa üzüdür. Yavuz, böyle idi..."⁸³⁰ Düşmanın bile mert olanını seven Sultan, karşısına çıkmayan, sürekli kaçan düşmanın haline üzüdür. Böyle bir düşmanı dünya gözüyle görebilmiş olması bile onun için zaferin habercisidir.

Hücum hazırlığı için ordusunu düzene sokan Sultan Selim, kurduğu askeri düzeni acemice bulup küçümseyen Şah İsmail'in ordusunu bozguna uğratarak ona ustalığını gösterir. Şah İsmail'in nedimi Hızır, onun kılığına girerek kaçmasını sağlar.

⁸²⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 186

⁸²⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 190

⁸³⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 191

Böylece Yavuz Sultan Selim, Çaldıran Savaşı'nı kazanarak İslam halifesi olma yolundaki ikinci engelden de kurtulmuş olur.

2.5.3.1.4. İç ve Dış Diyaloglar

Yavuz Sultan Selim, romanın ikinci bölümü hariç diğer tüm bölümlerinde fiili olarak yer alır ve bu bölümlerde yer alan iç ve dış diyalogları ile hem kendisini hem de diğer karakterlerin tanıtılmasını sağlar. Aynı zamanda ana vaka üzerinde gerçekleşen duygu ve düşünce değişimlerinin, alınan kararların iç yüzünü göstererek okuyucunun neden – sonuç ilişkisi kurmasına yardımcı olur.

Sultan Selim, Veziriazam Mustafa Paşa ile yaptığı kıyafet diyalogu hem kendisini tanıtıcı hem de ders verici niteliktedir. Veziriazamın son derece süsten uzak, sade bir kıyafet giyen Sultan Selim'e "Kul kısmı padişahı haşmetli görmek ister." sözüne Sultan; haşmetin elbiselerde yüklü olmadığını, nefsi arzulara değil, devlet için olan arzulara önem verdiğini dile getirir. "Ancak, milletim için yüce arzularım var. Acemistan'ı, Mısır'ı istiyorum. Milletimin, dünyanın en büyük, en ileri milleti olmasını istiyorum. 'Şahsi arzular ihtirastan, milli arzular imandan gelir' diyen Zenbili Ali Efendi haklıysa isteklerim ihtirasımın değil, imanımın belgeleridir."⁸³¹ Sultan Selim'in, süs ve gösterişe önem vermemesinin nedeni bu diyaloguyla okuyucuya aktarılır. Aynı zamanda hedefinin Mısır olduğu bilgisi de verilir.

Bayezid Han'ın Dimetoka'ya gitme isteğine karşı babası hakkındaki düşüncelerini paylaşır: "Pederimizi rahatlatamadık galiba! Eski saray ona sıkıcı gelmiş olabilir... Belki de kendini mahkûm sayıyordur; kim bilir? Padişah babası olmak, padişah olmaktan az şerefli değil ki... Kaç Osmanlı padişahı sağlığında oğlunun tahta çıktığını görebilmiştir yahut görebilecektir?"⁸³² Sultan Selim, zamanında babasını devirerek tahta geçmiştir. Fakat babasına hürmette kusur etmez. Padişah babası olmanın tarihte eşine az rastlanan bir durum olduğunu dile getirerek hem kendisini hem de babasını yüceltir.

Yazar, babasını Dimetoka'ya gönderme hazırlığı yapılmasını isteyen Sultan Selim'in yalnız kalınca yaptığı monologu paylaşır: "Hedefin birincisini vurmuş, padişah olmuştu işte. Fakat zor günler bundan sonra başlayacaktı. Yeni hedeflerin üstüne ok

⁸³¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 9- 10

⁸³² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 12- 13

gezleyecekti. Önce, Anadolu'yu bir fesat ve habaset yuvası haline getiren Safevi Hükümdarı Şah İsmail. Ya sonra? Sonrası da belli idi: Mısır. Peygamberler beldesi, Arap ceziresi... Bu beldenin sakladığı mukaddes emanetler, kuvvetli eller tarafından korunmalıydı. Oysa Abbasi halifeleri bu kuvveti gösteremiyorlar, hilafetin şanını, manasını küçültüyorlardı.”⁸³³ Sultan'ın romanın başında yaptığı bu monolog roman boyunca yapılacak olanların ön gösterimi niteliğindedir. Mısır'a neden hâkim olmak istediğini, kutsal emanetlerin Abbasilerden neden alınması gerektiğini gerekçeleri ile dile getirir.

Sultan Selim, babası için uğurlama merasimi düzenler. Bu merasimde Sultan'a suikast girişiminde bulunulur. Malkoçoğlu, Sultan'ı o an koruyamamış olmasının mahcupluğunu dile getirir. Sultan ise onu asıl üzen durumu anlatır: “Anladım, o hadise üzmüş seni. Aldırma, işte dipdiri karşıdayız. Bizi asıl üzen, fiilden çok, faildir. İşin ardında kardeşlerimizden biri varsa...” (...) “İşte o zaman üzülmürüz. ‘Bu nasıl kardeşlik?’ deriz. Ordularla çarpışmayı anlarız; ama arkadan hançerlemeyi aklımıza sığdıramayız.”⁸³⁴ Sultan'ın korktuğu başına gelir, kendisinin öldürülmesi için casus gönderen kişinin kardeşi Şehzade Ahmed olduğunu öğrenir. Şah İsmail'in üzerine yürümeden önce önünde engel duran kardeşleriyle mücadele etmesi gerektiğini anlar.

Dimetoka'ya uğurlanan Bayezid Han'ın Uğraş Deresi mevkiinde öldüğü haberi gelir. Şehzadeliği zamanında Uğraş Deresi'nde babasının kendisini yendiğini hatırlar. Babasının sade bir mezar vasiyeti olmasına rağmen türbe yapılmasını emreder. Vasiyeti hatırlatan Hersekzade'ye nedenini açıklar: “Biliyorum” (...) “Fakat buna imkân yok. Babamız adsız bir derviş değildir. Büyük işler başarmış bir padişaktır. Yarın neslinden gelenler bu padişahı türbesinde ziyaret etmek isterler; onları mahrum etmekle vebale gireriz. Babamız vasiyetini yerine getirmediği diye yarın ahrette bizden davacı olursa vereceğimiz cevap budur. Anlayışla karşılayacağına inanıyoruz.”⁸³⁵ Sultan Selim, bu diyalogu ile babasına olan hürmetini öldükten sonra da gösterir. İleri görüşlü bir davranış ile gelecek nesillerin de ziyaret edebilecekleri padişaha yaraşır bir türbe yaptırmayı düşünür.

⁸³³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 14

⁸³⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 26

⁸³⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 33- 34

Romanın ikinci bölümünde yer almayan Sultan Selim, üçüncü bölümde tekrar sahne alarak kardeşi Şehzade Ahmed ve oğlu Alaaddin'in üzerine sefer hazırlığı yapar. Kardeşlerinin devletin bekasını tehdit etmesinden dolayı zamanında Fatih'in çıkardığı kardeş katli yasasını doğruluğunu yakın dostu Orhan'a anlatır: "Dedem Fatih Sultan Mehmed'in 'Nizam-ı alem için karındaşların öldürülmesi' yolundaki fermanını şimdi daha iyi anlıyorum. Padişahın oğlu olarak dünyaya gelenler, bir gün padişah olmak için yetiştirilir. O gün gelince devlet kuşu birinden birinin başına konar, öbürlerinin başı gider. Çünkü mevcutla iktifa edip verilenle yetinmezler. Korkud garındaşımız gibi..."⁸³⁶ Şah İsmail ile iş birliği içinde olan Şehzade Ahmed ve kendisine Saruhan sancağı verilip ilim üzere yaşayacağına dair söz veren Korkud'un tahtta gözünün olması Sultan Selim'in uzun bir süre kardeşleriyle mücadele etmek zorunda bırakır. Yazar, "kardeş katli yasası"nın o günün koşullarında ne derece önemli bir karar olduğunu, Osmanlı'nın uzun yıllar ayakta kalmasının sırrını Sultan Selim aracılığıyla okuyucuya yansıtmaktadır.

Şehzade Ahmed'in üzerine gitmek için hazırlanan ordunun başına geçer. Sadrazam, askerlerin padişah tarafından nutuk verilmesine alış olduklarını söylemesi üzerine Sultan Selim, hiddetlenir: "Lala, lala! Babamız o devrin padişahı idi, devrini tamamladı, dünyadan göçtü. Biz bu devrin padişahıyız ve devrimizi sürüyoruz. Nutuk irad etmekle devlet idare edilmez. İtaatli ordu, padişahının ardından nereye gittiğini bilmese de yürür. Bak işte yürüyecektir."⁸³⁷ Kendinden önce devir süren babası Bayezid Han'ın askerleri yönetme usulünü eleştirir. Yavuz Selim, nutuk çekerek askerin peşinden gelmesini değil, bağlılıkla hesapsız padişahın arkasından gelerek düşman üzere yürümesini ister.

Sultan Selim, kardeşleri ile mücadele ederken diğer sağ olmayan kardeşlerinin çocuklarını da bazı paşaların fesada alet ettiklerini öğrenir. Malkoçoğlu Ali Bey ile olan diyalogunda bundan duyduğu üzüntüyü dile getirir: "Çocukları aleyhimize kışkırtmaya başladılar. Bir noktaya kadar da muvaffak oldular. Canlarına kasıtları mı var bu adamların? 'Devlet içre fesat kalmaya' diyerekten yeğenlerimizi öldürmemiz gerektiğini biliyorlar. Allah şahidimizdir ki, hiçbirinin kılma dokunmayı düşünmüyorduk. Her birini kendi öz oğlumuz gibi severken nasıl öldürebilirdik onları? Fakat ah! Göz açıklık

⁸³⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 83

⁸³⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 88

ettiklerini sanan ahmak bazı paşalar onları bize karşı kullanmaya çalışıyorlar.”⁸³⁸ Yavuz Selim, her ne kadar oğullarını ve yeğenlerini çok sevse de onun devlete olan sevgisinin önüne geçemez. Devletin geleceğini tehdit eden her kim ise onu ortadan kaldırmayı devletine borç bilir.

Şahsına işlenen suçları affeder fakat devlete karşı olan suçları affetmez, cezasını hemen keser. Malkoçoğlu, şehzadeliği sırasında kendisine karşı suikast düzenleyenleri affetmesine karşı yeğenlerini öldürmek zorunda olmasını sorgulayınca Sultan Selim, olaylara bakışını şu şekilde anlatır. “Malkoçoğlu, o zaman bir sancak beyi idik; binaenaleyh suç şahsımıza karşı işlenmişti. Oysa şimdi padişahız. Devletin başı, devletin ta kendisiyiz. Bize çevrilmiş hançer devlete çevrilmiş sayılır. Yine şahsımız bahis konusu değildir. Anlatabildik mi?”⁸³⁹

Sultan Selim, Veziriazam Mustafa Paşa’nın hainliğini belgeleyen mektuplara ulaşınca divan toplayarak infaz kararı verir. Veziriazam’ın huzuruna çağırdığında korkup, ürperdiğini görünce hainlerin korkak olduğunu söyleyerek geçmişi hatırlatır: “Hatırlar mısın paşa, saltanatımızın ilk günlerine rastlayan bir akşam vakti, Hasbahçe’de seni ikaz etmiştik. ‘Geleceğin bundan sonraki davranışlarına bağlı olacak’ demiştik. Bu sözlerimizi, rastgele söylenmiş sözlerden mi belledin sen? Çok yazık! Sultan Selim’in boş konuşmayacağını bilmen lazımdı.”⁸⁴⁰ Yavuz Selim, tahta oturduğunda Mustafa Paşa’nın geçmişinde yaptıklarına bakmadan yeni sayfa açar fakat bunu iyi değerlendiremeyen Veziriazam’a dersini verir. Sultan Selim, yine devletin bekası için tehlike unsuru gördüğü sadrazamını öldürterek yerine Hersekzade Ahmet Paşa’yı getirir. Önüne çıkan bu engeli de aştıktan sonra Şehzade Korkud’un üzerine yürür. Saruhan’a gelen Sultan kardeşinin kaçtığını görünce sevinir. Çünkü kardeşiyle karşı karşıya gelip onun ölümüne şahit olmak istemez. Bunun için de Sinan Paşa’yı görevlendirir: “Karındaşımızı severiz, hatta nefsimizden çok severiz, lakin devletimizi daha çok severiz. Civar sancaklara elçiler çıkar, bütün yollara gözcüler koy. Korkud’un yakalandığından dahi haberimiz olmasın istiyoruz. Lakin her halükârda mutlaka şehzade muamelesi görsün. Aksi bir şikâyet varit olursa karışmam. Hizmetkârı Piyale Bey de

⁸³⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 93

⁸³⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 94

⁸⁴⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 115

mükafatlandırılınsın, bütün dilekleri yerine getirilsin.”⁸⁴¹ Sultan Selim’in Sinan Paşa ile olan bu diyalogu, onun ne kadar merhametli ve iyi niyetli olusunu yansitr. Kardeşi devleti uğruna öldürülecektir fakat bunun son derece yumuşak başlılık ve zorlama olmadan geręekleřmesini ister. Yazar, Sultan’ın bu yaklaşımı ile Osmanlı padişahlarının kendilerine karşı tehlike arz edenleri keyfi ve gaddarca öldürmediklerini, istemeseler de devletin istikbali için yapmaları gerektiğini, bunu yaparken de öldürülecek olan kişiye saygıyla muamele edildiğini göstermiş olur.

Sultan Selim kardeşi şehzade Ahmed’e kendisine bağlı kalmasını ve isyan üzere olmamasını bildirmek için elçi, gönderir. şehzade Ahmed elçilerden ikisini esir alır. Bunun üzerine esirlerin bırakılması için mektup yazar. şehzade Ahmed, ağır sözlerle meydan okur. Yanında bulunanlar şehzadenin bu hareketine Sultan’ın öfkelenip üzerine gideceklerini sanırlar fakat Sultan Selim tam tersini yapar. “Gazap gerekirken mülayyemet göstermemizi belki de padişahlık şanımıza yakıştıramıyordur. Fakat hakları yok buna. Dersimizi Hazret-i Ali Efendimizden alırız. Bilir misin, o büyük sahabe, yüzüne tükürük atan zelili affetmişti.”⁸⁴² Sultan Selim, veziri Hersekzade Ahmed Paşa ile aralarında geçen bu diyalog onun daha önce söylediği gibi şahsi meseleleri devlet meselelerine karıştırmamasını gösterir. Yazar, Sultan Selim’in bu ince düşünüşünü Hz. Ali’nin düşmanına karşı yaptığı davranışı hatırlatarak okuyucuya daha iyi tanıtılmasını sağlar.

Sultan Selim, kardeşinin bu hareketine karşı nefsi duygularını katmasa da şehzade Ahmed, yerinde durmaz, Bursa üzerine hareket eder. Bunun üzerine Sultan Selim, devleti zora sokacağını bildiğinden üzerine yürür ve şehzade Ahmed’i yener. Diğer bir engeli de aşan Sultan Selim, yönünü Safevilere çevirir. Ulema, ordunun iaşe durumunun gözden geçirilmesi gerektiğini dile getirir. Kendisine karşı gelindiğini düşünen Sultan Selim’e hocası Zenbili Ali Efendi, ulemanın fetva makamında karar verdiğini söylemesi üzerine fetvaya bağlılığını fakat şeriata uymayan fetvayı da yırtıp atacağını söyler. Zenbili Ali Efendi de “Öyle bir fetva talep ettiğinde daha önce davranıp mührü biz yüzüne fırlatırız.”⁸⁴³ Herkesin bu sözlerle Sultan’ın kızacağını düşünse o sevinir. “bunu yapmakta tereddüt etmeyeceğinizi bildiğimiz için verdiğiniz

⁸⁴¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 123

⁸⁴² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 140

⁸⁴³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 151

fetvalar mucibince gönül rahatlığıyla hareket ederiz. Yarın ruz-ı mahşerde hareketlerimizin şeriata uygunluğunu bu fetvalar sayesinde ispat edeceğiz. Şeriattan kıl kadar saparsanız töhmet sizindir.”⁸⁴⁴ Sultan Selim bu sözleriyle hem şeriata bağlı kalıp çıkarılan fetvaya uyacağını hem de fetva makamı olan Şeyhülislam’a bütün sorumluluğun üzerinde olduğunu hatırlatarak ona gözdağı verir. Böylece Sultan hem alınan kararları daha rahat uygular hem de Allah’a olan hesabından endişe duymaz.

Alınan karar doğrultusunda ordunun iâşe ihtiyacı karşılanır ve Şah İsmail üstüne gidilir. Sultan’ın yakın dostu Hemdem Paşa yeniçerilerin geri dön çağrısına kulak verir ve Sultan’a teklifi iletir. Bunun üzerine en yakın dostunu fesada alet olmasından ötürü öldürmek zorunda kalacağını düşünerek sultanlığın vermiş olduğu iç çatışmayı yaşar. “Saltanat, bir ateşten gömlekti gerçekten. Yaktıkça yakıyor, acıttıkça acıtıyordu. İran seferinin zaferle neticelenmesi halinde acaba saltanattan oğlu lehine feragat etse nasıl olurdu? Bir köşeye çekilir, kendini ilme, dine verirdi. Tenha bir mağara... Tabiatın içinde bir sır... Allah’ın yarattığı en temiz varlıklarla baş başa... Vahşi hayvanlar, kuşlar, böcekler... Gök, dağ, tepe, orman... Devlerin iyi idare edildiğini bilmenin huzuru... Allah’a yakın olmanın süruru... Başka ne isteyebilirdi insan?”⁸⁴⁵ Yavuz Selim’in bu monoloğu onun taht ihtirası içinde olmadığını, kendisini Allah’a ve onun yarattığı doğaya bırakma isteğini yansıtır.

Bu iç çatışma içinde olan Sultan Selim, yeniçeriler arasında huzursuzluk ve savaşa karşı isteksizlik olduğunu anlayınca onları kendilerine getirecek bir konuşma yapar: “Ehlü iyal kaydünde olanlara desturdur, gerü, karılarının yanına dönsünler. Bize gelince, buraya eli boş dönmek için gelmedük. Rahat isteyen bu yola yaraşmaz. Bana bakasüz. Aranızdaki herhangi bir yeniçeriden, herhangi bir sipahiden farklı yanımla varsa söyleyesüz. Kader naçiz omuzlarımıza saltanat yükü yükledi, siz bu yükü ağırlaştırmak mı istersüz?”⁸⁴⁶ Sultan Selim, askerleri ile olan bu diyalogunda kendisinin nasıl bir sultan olduğunu ve tahta nasıl oturduğunu daha açık yansıtmış olur. Duygu ve düşüncelerini askerlerine net bir şekilde aktaran Sultan Selim Çaldıran’da Şah İsmail ile karşı karşıya gelir ve savaşı kazanır.

⁸⁴⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 152

⁸⁴⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 180- 181

⁸⁴⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 186

Romancı, Yavuz Sultan Selim'in hem diyalogları hem de monologları ile başkarakter olarak olay örgüsünün temelini oluşturarak olaylar arası bağlantıları ve kişiler arası ilişkileri okuyucuya daha şeffaf aktarılmasını sağlar.

2.5.3.1.5. İlişkiler Ağı

Sultan Selim'in olay örgüsü içinde diğer kişilerle kurduğu ilişkiler ağı romanın protagonisti olmasının etkisiyle çok geniştir. Serinin birincisi olan *Şehzade Selim* romanında, babası Bayezid Han'ın sultanlığı, kendisinin de şehzadeligi döneminde baş düşmanları Şah İsmail'e karşı Bayezid Han'ın sert bir duruş sergilememesi üzerine yeniçerilerin isteği, Şehzade Selim'in baskıları ile tahtı oğluna vermek zorunda kalır. Aralarındaki sultan şehzade ilişkisi, serinin devamı olan *Şirpençe* romanında baba oğul ilişkisine dönüşür. Her ne kadar babasını tahttan indirmiş olsa da saygıda ve hürmette kusur etmez, onun rahatı için elinden geleni yapar. Bayezid Han, Sultan olan oğlu Selim'e doğduğu şehre Dimetoka'ya gidip orada inzivaya çekilmek istediğini iletir. Sultan Selim'in bu istek karşısındaki düşünceleri baba oğul ilişkisini gözler önüne serer: “Pederimizi rahatlatamadık galiba! Eski saray ona sıkıcı gelmiş olabilir... belki de kendini mahkûm sanıyordur; kim bilir? Padişah babası olmak, padişah olmaktan az şerefli değil ki... Kaç Osmanlı padişahı sağlığında oğlunun tahta çıktığını görebilmiştir yahut görebilecektir? Neyse... Madem gitmek istiyor, elbet gider. Pederimizdir, tecrübelerinden istifade etmek için yakınımızda bulunsun diye düşünmüştük. Gönüllü Dimetoka'da. Eh, öyleyse, hareket gününü bize bildirsin de hazırlıklarımızı ona göre yapalım. Kendilerini uğurlamak vazifemizdir.”⁸⁴⁷

Yavuz Selim'in şehzadelikten bu yana her zaman yanında olan, onu tamamlayıp güçlendiren en yakın dostları Malkoçoğlu ve Orhan Bey'dir. Yazar, onların arasındaki ilişkiyi şu şekilde aktarır: “Padişah olunca, hiçbiri ne makam, ne rütbe, ne mansıp istemişti; ‘Yanıbaşında bulunmak bizim için dünya nimetlerinin en büyüğü’ demişlerdi. ‘Dünyanın yarısını mı istersiniz, yoksa yanımda alelade bir kılıç eri olarak kalmayı mı?’ diye sorsa, ‘Yanımda kalmayı’ cevabını verecekleri muhakkaktı. Yavuz, bunu çok iyi biliyordu. Bildiği için de her birini dünyaya bedel sayıyordu.”⁸⁴⁸

⁸⁴⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 12- 13

⁸⁴⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 26- 27

Sultan Selim'in hizmetinde bulunan, önemli haberler getirip götüren, savaş öncesi yer analizi yapmaları için öncü kuvvet olan Hüseyin Ağa, Celal ve Sarioğlan da ilişkiler ağı içerisinde önemli bir yere sahiptirler. Aynı zamanda bu düşmanların içerisindeki durumu bu üç arkadaş aracılığıyla Sultan'a bildiren Tebrizli Hasan Can da haberci olarak ilişkiler ağına dahil olur.

Sultan'ın en değer verdiği kişilerden biri olan hocası Şeyhülislam Zenbili Ali Efendi ile olan ilişkisi de olayların işlenişi bakımından son derece önem arz etmektedir. Şeriattan sapmadan kişilere göre değil devletin ve İslam aleminin çıkarlarına göre hareket edip Sultan'ın alacak olduğu kararlarda ona yardımcı olur.

Şehzadeliği döneminden itibaren devletin sınırlarını korumak ve İslam'ı yüceltmek için önünde engel olarak gördüğü ve roman boyunca mücadele içerisinde bulunduğu Şah İsmail ile olan ilişkisi romanın çekirdek vakasını oluşturur.

Şah İsmail ile olan mücadelesine engel olan, yer yer Şah İsmail ile iş birliği içerisine giren, payitahta söz sahibi olmak isteyen kardeşleri Şehzade Ahmed ve Şehzade Korkud ile olan ilişkisi de iç kargaşalıkların önünü kesip kardeş kavgalarına son vermek üzere kuruludur. Aynı zamanda bu iç karışıklıklara sebep olan, içerde ve dışarda devletin geleceğini tehdit edenleri destekleyen, Sultan'ın en yakınında bulunan Veziriazam Mustafa Paşa da ilişkiler ağına dâhil olur. Onun hainliğini öğrenen Sultan Selim, sadrazamlık makamına Hersekzade Ahmet Paşa'yı getirir. Onunla olan ilişkisi babası Bayezid Han'ın sultanlığı döneminden itibaren dostane bir şekilde ilerler. Kendisinin sultanlığında da yanında tutarak ilminden, tecrübesinden yararlanır.

Romanın diğer kahramanları ile ana vaka ve çevresinde gelişen olaylarda bazen yolları kesişir bazen de teğet geçer.

2.5.3.2.ORHAN BEY

2.5.3.2.1. Tanıtma

Orhan Bey, serinin birincisi olan *Şehzade Selim*'den itibaren Yavuz Selim'in şehzadeliğinden sultan oluşuna kadar her zaman yanında yer alan; serinin ikincisi olan *Şirpençe*'de de aynı şekilde Selim'in sultanlığı boyunca Şah İsmail ile olan mücadelesinde en yakın dostu olarak hizmet etmeye devam eden norm karakterlerden biridir.

Şehzade Selim romanında sevdiği kız Fatma ile nişanlanır fakat Orhan'ın Selim'in Şah İsmail ile ve payitaht ile olan mücadelesinde yalnız bırakmamasından ötürü evlilik tarihleri hep aksar. Bundan ötürü umudunu kaybeden Fatma, yüzük atar. Şehzade Selim'in arabuluculuğuyla tekrar barışırlar.

Şirpençe romanının birinci bölümünde fiili olarak yer almaz. Selim'in sultan olması ile Trabzon'a nikâh için gittiğini öğreniriz. Yazar, Selim'in Ferhad Bey ile olan konuşmasında geçmişe yönelik hatırlatma yaparak Orhan Bey'i okuyucuya tanıtır: "Trabzon'da bulunan nişanlısıyla evlenecekti, değil mi?" "Evet, sultanım." (...) "Yavuz Selim, eski günleri hatırladı. Zavallı Orhan Bey'in nişanı bozulmuşken kendisi bizzat arabuluculuk yaparak işi düzeltmişti. 'Güzel günlerimiz de olmuş' diye mırıldandı."⁸⁴⁹

Romanın üçüncü bölümünde Sarioğlu'nın başından geçenleri kendisine anlatmasıyla olay örgüsüne dahil olur. Trabzon'da nikâhını yapıp karısını da alarak tekrar Dersaadet'e döndüğünü görürüz. Yazar, Sarioğlu ile olan diyalogunun arasında okuyucuyu bilgilendirerek onu tanıtmaya devam eder: "Orhan Bey, Trabzon'dan yeni dönmüştü. Uzun süreden beri nişanlı bulunduğu kızla evlenmiş, alıp Dersaadet'e getirmişti. Yüzünde saadetin aydınlığı vardı."⁸⁵⁰

Sarioğlu'la olan muhabbetinin ardından Dimitri'yi görürler ve peşine düşerler. Dimitri'nin bir meyhaneye girmesiyle onlarda girmek zorunda kalırlar. Oranın haracını yiyen Yako adında bir Rum ile kavgaya tutuşur. Cesur bir yiğit olduğunu göstererek onu derdest eder. Dersaadet'e döndüğünde Malkoçoğlu'yla olan diyalogu kendisini tanıtıcı niteliktedir: "Hey, sizler sağ mısınız yahu?" (...) "Sağ ve sağlamız hamdolsun" (...) "Ölümünden perva etmeyecek kadar da cesuruz."⁸⁵¹

Bu cesurluğunu savaş meydanlarında da göstermek niyetinde olan Orhan Bey, Sultan'ın sefer olacağını bildirmesi ve kendisini yanında istemesi onu daha da heyecanlandırır: "Seferde yanımızda bulunmanı isteriz. Eski günlerde olduğu gibi yine sefer yolunda birlik olacağız. Gelin hanımın rızasını al ki, ardımızdan hayır duası etsin." (...) "İçin için sevinerek sultanı etekledi." (...) "Allah razı olsun şevketlüm, ihya ettiniz."⁸⁵² Sultan Selim'e canı gönülden bağlılığını Sultan'ın kardeşi Şehzade Ahmed

⁸⁴⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 13

⁸⁵⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 68

⁸⁵¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 79

⁸⁵² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 82

ile olan mücadelesinde net bir şekilde gösterir. Şehzade Süleyman'a on bin yeniçeri göndermesini içeren mektubu iletmesi için görevlendirilir. Durumun aciliyetini anlayan Orhan, önceliği devletin bekasına vererek karısını bile görmeden görevi yerine getirmek için yola düşer. Bu davranış onun hem sultana ve devlete bağlılığını hem de görev bilincinin ne kadar üst seviyede olduğunu gösterir.

Şah İsmail üzerine sefere çıkmadan önce Orhan Bey'in bir oğlu olur. Sultan Selim, iyi dileklerde bulunarak kendi ismini vermek ister: "Allah bağışlasın. Babası gibi bir yiğit olur inşallah." (...) "Vaktiyle Orhan'ın haremine yüzüğümüzü vermiştik; şimdi de oğluna ismimizi vermek isteriz. Münasip olur mu dersiniz?"⁸⁵³ Tüm bu yönleriyle Orhan Bey; Sultan Selim'in her daim yanında yer alması, onu desteklemesi, zor anlarında ona yetişmesi, eksikliklerini tamamlayarak onun gücüne güç katması ile roman boyunca kendisini gösteren önemli bir karakterdir.

2.5.3.2.2. Fonksiyonu

Orhan Bey, *Şehzade Selim* romanından itibaren süregelen fonksiyonu *Şirpençe* romanı ile daha da güçlenir. Romandaki gücünü artıran unsur Sultan Selim'e olan bağlılığı ve payitahtı yiğitçe savunmasıdır.

Nişanlı olduğu Fatma ile Trabzon'da evlendikten sonra onu da alarak Dersaadet'e döner ve hizmete devam eder. Sultan Selim, Şah İsmail üzerine yürüyecektir. Yakın dostu Orhan'ı da yanında görmek ister. Orhan Bey de ona bağlılığını dile getirerek bütün görevleri yerine getirmeye çalışır.

Orhan Bey'in ana vaka üzerindeki en önemli işlevi Sultan Selim'in önemli ve hızla çözülmesi gereken işlerin kendisine verilmesi, bunu da rahatlıkla yerine getirmesidir. Sultan Selim, Şah İsmail üzerine gitmeden önce Şehzade Ahmed engelini ortadan kaldırmak ister. Kardeşi ile girdiği mücadelede destek kuvvete ihtiyaç duyar ve Orhan Bey'i destek çağırması için görevlendirir: "Naibimiz ve oğlumuz Süleyman'a bir name götüreceksin. Yemek için bile vaktin olmayacak. Yolda hiç eğleşmeyeceksin."⁸⁵⁴ Onun fonksiyonu Sultan'ın ardını kollaması ve ona gereken desteğin sağlanmasına öncülük etmesidir.

⁸⁵³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 148

⁸⁵⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 142

Bu görevini yerine getirdikten sonra yeni bir görev onu bekler. Şah İsmail ile yapılacak savaşın nerede yapılmasının uygun olduğunu öğrenmeleri için arkadaşı Malkoçoğlu ile keşfe gönderir: “Gidiniz, o yerleri inceleyiniz. Cengi nerede kabullenmek daha münasip olur, tetkik ediniz ve neticeyi en kısa zamanda bildiriniz.”⁸⁵⁵ Şah İsmail’e doğru yaklaşıncı Orhan Bey’i keşif için tekrar görevlendirir: “Düşman nerededir, ne durumdadır, araştırınız. Biz dahi buna göre hareketimizi ayarlayalım.”⁸⁵⁶ Görevi layıkıyla yerine getiren Orhan Bey, düşmanın Çaldıran mevkiinde olduğunu ve yüz bin civarında askeri olduğu bilgisini vererek savaşa bir adım önde başlamasını sağlar. Bununla beraber savaş alanına gelindiğinde tutulması gereken tepelerin de düşmandan arındırılmasını sağlayarak Şah İsmail’e karşı önemli bir koz elde edilir. Orhan Bey, Sultan Selim’e olan gönülden bağlılığı ile hiç tereddüt etmeden kendisine verilen tüm bu görevleri yerine getirerek devletin bekası ve İslam’ın yücelmesi önündeki engellerin ortadan kalkmasında önemli bir fonksiyona sahiptir.

2.5.3.2.3. İşlenişi

Orhan Bey, kendisini Sultan’ına ve devletine hizmet etmeye adanmış, kendisine düşen sorumlulukları yerine getirmekten perva etmeyen, cesurca ve yiğitçe düşmana karşı Sultan’ının yanında yer alan, emirlerini itaatle yerine getiren, Şah İsmail’e karşı önemli başarılar elde etmesine vesile olan, Sultan Selim’in en yakın dostu olan bir karakter olarak işlenir.

Romanın ilk bölümünde Sultan Selim’in Ferhad Bey ile olan konuşmasında Orhan Bey’i sormasıyla romana dâhil olur. Fakat fiili olarak yer almaz, ismen anılır. Nişanlandığı kız ile evlenmek için Trabzon’a gittiği görülür.

Romanın ikinci bölümünde Sultan’ın Tebrizli dostu Hasan Can’dan Şah İsmail ve kardeşleri hakkında malumat bildiren mektubu Sultan’a götürmek üzere görevli olan Hüseyin Ağa, Sarıoğlu, Celal ve Rasim’in başından geçenler anlatılır. Bu kısımda yolda Şehzade Ahmed’e çalışan, Veziriazam Mustafa Paşa’dan şehzadeye mektup götürmekle görevli olan Dimitri ve Yorgacis adında iki Rum casus ile karşılaşılır. Bu ikisiyle olan mücadelede Dimitri ağır yaralanır ve o halde bırakılır. Yorgacis ise mektupla kaçarken kayalıklardan yuvarlanıp ölür, mektup kurtarılır. Tüm bu

⁸⁵⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 149

⁸⁵⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 188

başlarından geçen olayları Sarioğlan, üçüncü bölümün başında Orhan Bey'e anlatır. Nikahını yapıp Trabzon'dan yeni dönen Orhan Bey fiili olarak bu bölümde yer alır. Sarioğlan, yaralı olarak bıraktıkları Dimitri'yi görür ve Orhan Bey'le peşine düşerler. Dimitri'nin Kör Agop'un meyhanesine girdiğini görürler. Onlar da istemeseler de içeri girip bir masaya otururlar. Oranın haracını yiyen Rum balıkçı Yako' nun sert tavırlarından ötürü Orhan Bey'le aralarında kavga çıkar. Şimdiye kadar karşısına dişli bir rakip çıkmayan Yako, kendisini yerde bulunca şaşırır: “Dirseğine dayanarak yarı yarıya doğruldu. İlk defa karşısındakinin çetin ceviz olduğunu düşündü. Oysa gücünü hiç belli etmiyordu. Kim derdi ki, kendi kollarının kalınlığı kadar belli olmayan şu tüysüz, bir tokatta Yako'yu sersemletebilir diye?”⁸⁵⁷ Orhan Bey, Yako'ya göre çelimsizdir fakat kuvveti ondan fazladır. “Senelerdir civarı haraca kesen insan azmanı koca Yako, şu döşemenin üstünde yatıyordu ha! Çelimsiz bir Türk'ten dayak yemişti hem de. Öyle ya, Yako'nun yanında bu delikanlıya, ancak çelimsiz denebilirdi. Böyleyken amma dövmüştü.”⁸⁵⁸ Orhan Bey, Dimitri'yi elde edemez fakat Yako gibi yıllardır haraç yiyen bir adamı alt ederek ona ders verir.

Sarioğlan ile birlikte Dersaadet'e dönerler. Divan'ın yeni dağıldığı zamana denk gelirler. Divan'dan Şehzade Ahmed üzerine sefer kararı çıkmıştır. Sultan Selim, Orhan Bey'i seferde yanında olmasını ister. Sefere çıkılacak olması Orhan Bey'i sevindirir fakat seferin kardeş üstüne olmasından ötürü sultan çok da sevinmemesini söyler. “Korkunç bir şeydi bu. Ama gerekliydi. Devletin bütünlüğünü sarsacak, düşmanın harekâtına destek olacak her faaliyeti dağıtmak lazımdı. İç birlik sağlanmadan girişilecek dış sefer, telafisi zor yaralar açardı.”⁸⁵⁹

Şehzade Ahmed üzerine sefere çıkılır ve savaş başlar. Yavuz Selim'in hediyesi olan piştovu kullanarak düşmanı başından savar. Aynı zamanda büyük çeviklikle arkasından gelen düşman hamlesini de boşa çıkararak onu yere serer. Orhan Bey, savaşta hem bilek gücünü hem de silahın gücünü iyi kullanır. Burada gösterdiği çabalar ile Şehzade Ahmed geri çekilir. Sultan Selim ve ordusu üzerine gider. Şehzade Ahmed'in cenkten kaçıp durması, savaşın uzaması ve neticesinde askerlerin bıkip usanmasından dolayı takviyeye ihtiyaç duyar. Orhan Bey'i, naibi olarak bıraktığı oğlu

⁸⁵⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 75

⁸⁵⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 77

⁸⁵⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 82

Şehzade Süleyman'a destek kuvvet göndermesi için yazdığı mektubu iletmesi için görevlendirir. "Al ve hemen yola düş. Allah selamet versin. Gidişin kadar gelişin de hızlı olur inşallah." (...) "Orhan Bey, padişahı etekledi. Karısını görmeye izin olmadığını anlamıştı. Zaten evine uğramayı aklına getirmiyordu."⁸⁶⁰ Orhan Bey, görevi yerine getirmek için Dersaadet'e gider. Bir müddet Sultan Selim'e karşı mücadele eden Şehzade Ahmed, savaş alanını terk ederek gizlice Sultansız kalan payitahta yürüyerek tahtı ele geçirmek ister. Fakat yol üzerinde Şehzade Süleyman'ın takviyesi ile karşılaşan Şehzade Ahmed büyük vurgun yer. Orhan Bey'in Sultan'ın verdiği görevi başarıyla yerine getirmesi ve takviye gücün yola çıkması sayesinde Şehzade Ahmed engeli ortadan kalkmış olur.

Sıra önlerinde büyük engel kalan Şah İsmail üzerine yürümek gelir. Orhan Bey, Şah İsmail ile olan mücadelede de önemli görevler üstlenmeye ve başarıyla yerine getirmeye devam eder. Sarioğlu ile birlikte düşman hakkında malumat toplaması için keşfe gider. Düşmanın Çaldıran Ovası'nda olduğunu bildirerek Sultan Selim'in savaşa daha hazır olmasını sağlar. Ayı zamanda savaş alanına gelindiğinde Sultan'ın emri ile hâkim tepeleri düşmanlardan arındırır. Böylece Şah İsmail'e karşı avantaj sağlanmış olur.

Orhan Bey'in bu denli sabır ve sadakat ile emirleri yerine getirmesi Sultan Selim tarafından övgüyle karşılık bulur: "Görürsünüz, dine bağlılık, padişaha sadakat nice işler eder. Bir avuç çarhacı. Rum kadar Şii'nin elindeki tepeleri fetheyledi. İlla biz sabah vakti bütün Safevi ordusunu perişan etmeliyiz."⁸⁶¹ Sultan Selim'in dediği olur, Şah İsmail'i Çaldıran Ovası'nda yener.

2.5.3.2.4. İç ve Dış Diyaloglar

Şirpençe romanında Orhan Bey'in tüm diyalogları karşılıklı konuşma halindedir. İç konuşmalarına -monologlarına- rastlamayız. Onun en çok diyalog kurduğu kişiler Sultan Selim ve arkadaşı Sarioğlu'dır. Diğer roman karakterleri ile olan diyalogları yok denecek kadar azdır. Onun diyaloglarında kendini beğenmişlik, hasetlik gibi kötü konuşmaları yoktur. Son derece dinine ve devletine gönülden bağlılıkla, sabır ve içtenlikle karşısındaki kişilerle diyalog halindedir.

⁸⁶⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 142

⁸⁶¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 195

Roman boyunca yer aldığı sahnelerde hep icraat üzeredir. Onun vaka üzerindeki en belirgin işlevi Sultan Selim'in yanında yer alarak onun verdiği görevleri yerine getirmektir. Ona yüklenen sorumlulukları yerine getirmekle meşgul olduğu için kişiler arası konuşmaları azdır.

Birinci ve ikinci bölümlerde yer almayan Orhan Bey, üçüncü bölümde Sarioğlu ile diyalog halinde oluşuyla yer alır. Sarioğlu, Veziriazam Mustafa Paşa ve Şehzade Ahmed'e çalışan Rum casus Dimitri ile olan mücadelesini anlatır. Veziriazamın hainliğini belgeleyem mektubu ele geçirmiş olmalarına karşın Sultan'ın hala bir hamle yapmamasından yakınır. Orhan Bey ise son derece sakin ve Sultan'ının iş bilirliliğine güven içinde ona cevap verir: "Eseflenme" (...) "Padişahımız, bir şans daha tanıyor olmalı. Yola gelir ve kendisine sadık kalırsa, tecrübesinden istifade edebileceğini hesaplıyor."⁸⁶² Orhan Bey bu cevabıyla Sultan Selim'in ne düşüncede olduğunu okuyucuya bildirmiş olur. Orhan Bey'in bilgilendirmesi bu diyalog halinde devam eder. Sultan Selim'in bazı paşalar ağzından Şehzade Korkud'a tahtı isteyip istemediğine dair mektup yazdığını söyler. Korkud'un tahta gözü olmadığını düşünen Sarioğlu'na gerçekleri anlatır: "Yanıldın! Hem öyle bir gözü var ki, mektupları alır almaz hazırlıklara başlamış. Ordu toplayarak Dersaadet'e yürüyecekmiş."⁸⁶³

Orhan Bey, bu duruma şaşırarak Sarioğlu'na verdiği cevapla tarihi bir gerçekliği de anlatarak okuyucunun sebep – sonuç ilişkisi kurmasına yardımcı olur: "Gayet basit. Şehzadeler daha bebekliklerinden itibaren padişahlığa hazırlanırlar. Buna o kadar alışırlar ki, zamanla tahtın tek varisi ve tek layığı olarak kendilerini görmeye başlarlar. Elde edemeyince de hakkı gasp edilmiş gibi öfkeye kapılırlar. Gerçi kuvvet karşısında vazgeçmiş görünürler, ama aslında padişah olmak şuuraltına yerleşmiş olduğundan hiçbir zaman bütünüyle vazgeçemezler."⁸⁶⁴

Bu bilgilendirmeleri yaptıktan sonra Sarioğlu'nın yaralı halde bıraktıkları Dimitri'yi görmesi ile onu takibe koyulurlar. Bir meyhaneye Dimitri'nin peşinden girerler. Bir masaya oturan Orhan Bey ve Sarioğlu'na haraç yiyen Rum balıkçı Yako çatar ve aralarında atışma başlar. "Dindar olduğun belli Yako, tevekkeli değil, yüzünde haç taşıyorsun. Bahse girerim, benim gibi kızdırmaya çalıştığın bir Türk'ün

⁸⁶² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 67

⁸⁶³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 68

⁸⁶⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 59

yadigarıdır!”⁸⁶⁵ Orhan Bey, sevdiklerine karşı ne kadar nazik ve güleryüzle muhabbet etse de düşmanına karşı sert ve kışkırtıcı muhabbetle karşılık verir. Bu sözlerin ardından kavgaya tutuşurlar ve Orhan Bey Yako’yu yere serer. Ona Türk’ün gücünü tekrar hatırlatır.

Meyhaneden ayrılan Orhan Bey ve Sarioğlan Dersaadet’e varırlar. Sultan Selim, kardeşleri üzerine sefer hazırlığı içindedir. Orhan Bey’in de bu sefere katılmasını ister. “Seferde yanımızda bulunmanı isteriz. Eski günlerde olduğu gibi yine sefer yolunda birlik olacağız.” Sefere çıkılacağını duyan Orhan sevinçle ve duayla kabul eder. “Allah razı olsun şevketlüm, ihya ettiniz.”⁸⁶⁶ Orhan Bey’in Sultan’la olan bu diyalogu ve bundan sonraki olan diyaloglarının çoğu düşmana karşı atılacak adımlarla ilgili olur. Orhan Bey, Sultan’ın verdiği görevleri onayladığını bildirir ve layıkıyla yerine getirmeye çalışır.

Sultan Selim, Şehzade Ahmed üzerine seferdeyken oğlu Süleyman’a yazdığı takviye birlik gönderilmesi ile ilgili mektubu iletmesi için Orhan Bey’i Dersaadet’e göndermek ister. Orhan Bey tereddütsüz görevi kabul eder. “Emrederseniz ölüme dahi giderim, şevketlüm” (...) “Devletimizin, dinimizin canımıza ihtiyacı olduğunda o işi biz de yaparız Orhan. Şimdi yaşamamız lazım.”⁸⁶⁷ Aynı zamanda aralarında geçen bu diyalog ölmek ile yaşamanın hangi koşullarda daha önemli olduğunu da vurgulamış olur.

Sultan Selim’in kardeş tehlikesini ortadan kaldırdıktan sonra Şah İsmail’in üzerine yürüme kararı alır. Yapılacak cengin nerede daha uygun olacağını öğrenmek için tetkik amaçlı Orhan Bey ve arkadaşı Malkoçoğlu’nu Şah İsmail’in gezindiği yerlere göndermek ister. İkisi de buyruğu kabul eder. “Ferman sultanımızdır!”⁸⁶⁸

Sultan Selim, hazırlıkları tamamladıktan sonra Safevi Sultan’ının üzerine sefere çıkar. Yaklaşıldığı sırada Sultan, tekrar Orhan Bey’e görev verir. Düşmanın nerede olduğunu öğrenmesi için teftişe gönderir. Orhan Bey, görevi kabul eder. “Ferman padişahımın.”⁸⁶⁹

⁸⁶⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 74

⁸⁶⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 82

⁸⁶⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 142

⁸⁶⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 149

⁸⁶⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 188

Savaş başladığında hâkim tepeleri düşmandan arındırılmasını isteyen Sultan Selim, Orhan Bey'in de içinde bulunduğu akıncı beylerini görevlendirir ve hepsinden helallik ister. Onlar da helal ederler: “Helal ettik!” (...) “Helal olsun padişahım”⁸⁷⁰ Orhan Bey ve akıncı birlikler tepeleri düşmanlardan temizler ve görevi başarıyla yerine getirirler.

Roman boyunca Sultan Selim ile olan bu diyalogları Orhan Bey'in Sultan'a olan bağlılığını, görev bilincini ve Allah yolunda cenk etmenin bahtiyarlığını yansıtır.

Romanın son sahnesinde yazarın anlatımıyla Orhan Bey'in monoloğuna da yer verilir. Savaşta Şah İsmail'i esir aldığını zannedip onun kılığına giren Atçeken Hızır'ı esir aldığını anlar. Sultan Selim de bu esire dilediğini yapma özgürlüğü verir. Yazar Orhan Bey'in düşüncelerini aktarır: “Orhan Bey şöyle bir düşündü. Şahı uğruna hayatını fedadan çekinmeyen biri vardı karşısında. Eziyete değil, hürmete layıktı.”⁸⁷¹ Orhan Bey'in bu düşünceleri düşmanlarının aksine bir esire olan iyi niyetli bakışını yansıtır. Esir aldığı Hızır ile diyalog halindedir. Aynı milletten – Türkmenlerden – olduğunu öğrenince üzüntüsünü dile getirir: “Çok yazık. Kader, aynı ırkı Çaldıran Sahrası'nda karşı karşıya getirmiş. Bir kısmı şah demiş vurmuş, bir kısmı Allah deyip vurmuş...”⁸⁷²

2.5.3.2.5. İlişkiler Ağı

Orhan Bey'in ana vaka üzerinde gelişen ilişkiler ağının merkezinde Sultan Selim vardır. Serinin ilk romanı olan *Şehzade Selim*'den itibaren ona sadakat ve hürmetle bağlıdır. Şehzadeliğinden itibaren Safevi Şahı'na karşı birlikte mücadele etmişler, zaman zaman onu bozguna uğratmışlardır. *Şirpençe* romanında da bu mücadeleye Şehzade Korkud ve Şehzade Ahmed tehlikesi de dahil olmuştur. Sultan'ın adım adım Mısır'a ilerlemesinde verilen görevleri sabırla ve hakkıyla yerine getirmesinde büyük önemi vardır. Aralarındaki ilişki Selim'in şehzadeliğinden gelen dostluk ve sırdaşlık üzerine gelişir. Sultan olduktan sonra aralarına bir resmiyet girse de onlar yine de birbirlerine muhabbetle bağlıdırlar. Sultan Selim, kardeşleri üzerine çıkacağı seferde Orhan Bey'i yanında görmek istediğini söyleyerek bu bağlılığı vurgular: “Seferde yanımızda bulunmanı isteriz. Eski günlerde olduğu gibi yine sefer yolunda birlik

⁸⁷⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 192

⁸⁷¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 207

⁸⁷² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 207

olacağız.”⁸⁷³ Sultan Selim’le olan ilişkisi roman boyunca emre itaat üzerinedir. Sultan Selim’den gelen bütün görevlere isyan etmeden kabul edip layığıyla yerine getirir. Orhan Bey için kendisinden ve karısı Fatma’dan önce Sultan Selim gelir. Sultan’ın Şehzade Ahmed üzerine sefere çıktığı sırada destek ekip sağlanması için Şehzade Süleyman’a yazdığı mektubu Dersaadet’e acil iletmesi için Orhan Bey’i görevlendirir. Durumun aciliyetini anlayan Orhan, devletin bekası için kendi şahsi isteklerini görmezden gelerek görev bilinciyle hareket eder: “Orhan Bey, padişahı etkiledi. Karısını görmeye izin olmadığını anlamıştı. Zaten evine uğramayı aklına bile getirmiyordu.”⁸⁷⁴ Kardeşler tehlikesinin atlatılmasında ve Çaldıran Savaşı ile Şah İsmail tehdidinin ortadan kalkmasında Orhan Bey’in bağlılıkla görevleri yerine getirmesinin önemli bir payı vardır. Şah İsmail’den sonra hedef Mısır’dır. Serinin üçüncüsü olan *Mısır’a Doğru* romanında da yine Sultan Selim’ledir. Mısır’ın Osmanlı topraklarına bağlanmasında önemli görevlerde bulunmaya devam eden Orhan Bey, Sultan Selim’in hastalanıp yataklara düştüğü sırada yine yanında yer alır. Sultan’ın son nefesine kadar onu destekler, tamamlar.

Orhan Bey’in ilişkiler ağında yer alan diğer roman karakterleri Sarıoğlu ve Malkoçoğlu’dur. Çocukluktan beri süregelen dostlukları devam eder. Sultan Selim’in verdiği görevlerde beraber mücadele ederler. Birbirlerinin arkasını kollayarak kendilerine destek olurlar. Kurulan ilişkiler Sultan Selim’in verdiği görevler doğrultusunda devletin bekasını tehlikeden kurtarmak üzeredir. Bu nedenle Orhan Bey’in ilişkiler ağı çok yönlü değil, tek yönlü ve yalındır. Roman boyunca etrafında bulunan şahıslar Sultan Selim, Sarıoğlu ve Malkoçoğlu Ali Bey’dir. Diğer fon şahıslar da bu ağın çevresinde dolaşır. Dimitri’yi yakalamak için girilen takipte Yako ile kavgaya tutuşup ona dersini vermesi ve Çaldıran’da Şah İsmail’in kılığına giren Atçeken Hızır’la olan muhabbeti de bu ilişkiler ağına dahil olur.

2.5.3.3.MALKOÇOĞLU ALİ BEY

2.5.3.3.1. Tanıtma

Malkoçoğlu Ali Bey; Sultan Selim’in şehzadeliginden bu yana yanında yer alan, Orhan Bey gibi sultanın emirlerine sevgi ve muhabbetle itaat eden, Sultan olduktan

⁸⁷³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 82

⁸⁷⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 142

sonra da devletin önünde duran, engellerin ortadan kaldırılmasında önemli katkıları olan, heybetli cüssesiyle onu tamamlayan ve güçlendiren bir norm karakterdir.

Serinin ilk romanı olan *Şehzade Selim*'de yazar Malkoçoğlu'nu tanıtır. “Malkoçoğlu Ali Bey, Sofya Sancak Beyi idi. Gözüpek, akıllı ve Şehzade Selim için canını vermekten çekinmeyecek kadar sadık bir yiğitti. Hemen hemen aynı yaştıtlar. Bir sene evvel Trabzon'a, Selim'i ziyarete gelmiş ve bir daha sancağına dönmemişti. Kapalı kapılar ardında uzun zaman duramıyordu. Şimdiye kadar kaç savaşa katıldığını, kaç kafir kellesi vurduğunu kendisi de bilmezdi. On altı yaşında iken savaş erliğine girmiş, o günden sonra kılıcını kınına sokmamıştı.”⁸⁷⁵ Yavuz Bahadıroğlu, romanlarında kahramanları tanıtırken çeşitli yöntemlere başvurur. Kimi zaman kahramanları olayın akışı içerisinde, kimi zaman diyaloglarla, kimi zaman diğer kahramanların gözünden, kimi zaman da romana giriş kısmında kendisi okuyucuya tanıtır. İşte bu romanda da Malkoçoğlu'nu kendi anlatımıyla okuyucuya tanıttığı görülür.

Şirpençe romanında ise gerek olaylar içinde gerek diyaloglarla gerekse kahramanların gözünden tanıtmaya devam eder. Romanın ilk sahnelerinde iken Selim, sultan olduktan sonra da yine Dersaadet'te olan babası Bayezid Han Dimetoka'ya uzlete çekilmek ister. Sultan Selim de babası için uğurlama töreni düzenler. Törende Sultan Selim'e suikast girişiminde bulunulur. Bu girişimi engelleyemediğini düşünen Malkoçoğlu üzülmeye Sultan'dan af diler. Sultan ise hayatta olduğunu, kendisini asıl üzenin suikastı kardeşlerinden birinin düzenlemesi olduğunu söyler. Malkoçoğlu'na karşı olan hissiyatı o huzurundan ayrılırken yazarın anlatımıyla aktarılır: “Padişah, uzun zaman arkadaşının arkasından baktı. Gerçek kardeşten daha yakındı kendisine; kat'iyetle biliyordu bunu. Canını dişine takarak, gerektiğinde ölümün kucağına atılarak kendisine saltanat yollarını açan güçlü kılıçların, güçlü beyinlerin arasında, belki en başında geliyordu Malkoçoğlu Ali Bey.”⁸⁷⁶ Tüm bu özellikleri ile roman boyunca gelişen olaylar içerisinde tanıtılma devam eder.

⁸⁷⁵ Yavuz Bahadıroğlu, *Şehzade Selim*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 9

⁸⁷⁶ Yavuz Bahadıroğlu, *Şirpençe*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 26

2.5.3.3.2. Fonksiyonu

Malkoçoğlu Ali Bey, romanın en merkezi şahsı olan Sultan Selim'in yanında yer alarak devletin önünde tehlike arz eden durumlara karşı önlem alma, devleti ve sultanı uğruna canını dişine takıp görev ve sorumlulukları yerine getirme fonksiyonu vardır. Onun bu romandaki işlevi en yakın dostu Orhan Bey ile daha da güçlenir. İkisi birlikte Sultan'ın verdiği görevleri yerine getirmekle mükelleftirler. Şehzade Ahmed'in isyan içerisinde olduğunu ve Amasya'ya doğru hareket ettiğinin haberini alan Sultan Selim, Malkoçoğlu'nu kardeşinin üzerine gönderir: "Yanına on bin kişi al, gerekirse birkaç da top götür. Nasıl istersen öyle davran. Ama mutlaka Ahmed fesadını yok et. Kardeş kavgasıyla öldürecek vaktimiz yoktur. Gün geçtikçe İsmail habisi daha da tehlikeli olmaya başlıyor."⁸⁷⁷ Malkoçoğlu Ali Bey'e, Sultan'a baş kaldıran kardeşi Ahmed'i ortadan kaldıran görevi gibi önemli bir fonksiyon yüklenir. Malkoçoğlu, Amasya'ya henüz ulaşmamış olan Şehzade Ahmed'in yoluna çıkar ve vuruşurlar. Şehzade Ahmed, yenileceğini anlayarak Malatya canibine doğru çekilir. Malkoçoğlu, amacına ulaşamaz fakat Şehzade Ahmed'in önünü kesmiş olur. Kısaç içinde olan Şehzade Ahmed'in Veziriazam Mustafa Paşa'dan aman dilemesine ve fitnenin ayyuka çıkmasına vesile olmuştur. Veziriazam, Amasya Valisi'ne padişah buyruğuymuş gibi mektup yazarak Şehzade Ahmed'in Amasya'ya yerleşmesine yardım eder. Bunu öğrenen Sultan Selim de Veziriazam'dan kurtularak yönünü kardeşi Ahmed'e çevirir. Malkoçoğlu da Sultan'a yetişerek Şehzade Ahmed fesadını ortadan kaldırırlar.

Sultan Selim, kardeşler tehlikesini atlattıktan sonra yönünü Şah İsmail'e çevirir. Şah İsmail ile savaşmadan önce vuruşmayı nerede kabullenmeleri için önden tetkik etmeleri için Malkoçoğlu ve yoldaşı Orhan Bey'i görevlendirir. Sultan Selim hazırlıkları yaparak sefere çıkar. Sakallu köyüne ordugahı kurduğu sırada askerler içinde kargaşa çıkar. Kimi askerlerin isteksiz ve şikâyetçi oluşuna aldırmandan tek başına düşman üstüne gideceğini söyler. Bu kısımda Malkoçoğlu'nun fevranı ile ordu harekete geçer: "Şevketlü billahi yek başına cenge gider, ne durursunuz? Sizde hiç din gayreti, padişah sevgisi kalmadı mı?"⁸⁷⁸ Malkoçoğlu'nun romanın kırılma noktasındaki bu fonksiyonu Sultan'ın ve ordunun en sıkıntılı anında tekrar ayaklanmasını, güçlenmesini sağlar.

⁸⁷⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 95

⁸⁷⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 186

2.5.3.3. İşlenişi

Malkoçoğlu Ali Bey, Sultan Selim'in Trabzon Sancak Beyliği yaptığı dönemden itibaren yanında yer alan ve halen hizmetinde bulunmaya devam eden, onun eksiklerini tamamlayan bir karakter olarak roman boyunca işlenir. Romanın birinci bölümünde Sultan'a suikast girişiminin olduğu sahnede yer alır. Suikastı düzenleyene kendisinin mâni olamamasının duyduğu üzüntü görülür. Sultan onun üzüntüsünü gidermek ister: "Anladım, o hadise üzmüş seni. Aldırma, işte dipdiri karşıdayız. Bizi asıl üzen fiilden çok faildir."⁸⁷⁹ Suikast düzenleyen kişiyi, Mahmut'u, Sultan'ın huzuruna getirir, cezalandırıldıktan sonra huzurdan çıkarır. Malkoçoğlu'nu romanın üçüncü bölümünde tekrar görürüz. Sultan Selim kardeşi Şehzade Ahmed ile ilgili divan toplar. Divanın dağıldığı sırada Malkoçoğlu, Orhan Bey ile karşılaşır. Kardeşlerin isyan üzere olduğunu ve yakında sefere çıkılacağı bilgisini verir. Romanın dördüncü bölümünde Sultan Selim, yanına on bin kişi alıp Şehzade Ahmed'in üzerine gidip yok etmesini ister. Malkoçoğlu Ali Bey, sultanın emri üzerine yola koyulup Amasya'ya doğru hareket eden Şehzade Ahmed'in önünü keser. Onu yok edemese de geri çekilmesini sağlamıştır. Şehzade Ahmed, Malkoçoğlu'nun kendisini zorladığını düşünerek düşmanını yüceltir. "Çekilirken mütemadiyen, 'kaçanın anası ağlamaz' diye söyleniyordu. Fakat bu söze inanmaz gibiydi. Bazen kaçanın da anası pekâlâ ağlıyordu işte. Hele ardında yahut önüne Malkoçoğlu Ali Bey gibisi bulununca..."⁸⁸⁰ Malkoçoğlu, ağabeyi Bali Bey ile olay örgüsüne işlenmeye devam eder. Zamanında kim padişah olursa olsun onun hizmetine girileceği üzerine sözleşirler. Bu sözlerini Sultan Selim kardeşi Ahmed'e saldırmadan önce yerine getirerek Selim'in tarafını tutan Malkoçoğlu Ali Bey'in yanına ağabeyi de gelerek Sultan'ın hizmetine dahil olmuş olur. Kardeşlerin bu şekilde sözleşmesi ve bu sözleşmeye uyması onların riyakârlıktan, sahte sözlerden ve menfaat ilişkilerinden uzak olduklarının en net göstergesidir. Kendilerinden önce devletin geleceğini düşünür ve devletin başına geçen sultanın emirlerini kararlılıkla, muhabbetle yerine getirirler. Fakat Sultan'ın Malkoçoğlu Ali Bey'e verdiği Şehzade Ahmed'i yok etme görevi başarıya ulaşamaz. Sultan Şehzade Ahmed'in üzerine bizzat yürür. Savaşta desteğe ihtiyaç duyan Sultan, Malkoçoğlu'nu eleştirir: "Malkoçoğlu mutlaka yetişmeli, biz onu Ahmed'in takibi memur eylemiştik. Gözünden ırak

⁸⁷⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 26

⁸⁸⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 101

edecektiye, böyle mühim bir vazifeye neden talip oldu?”⁸⁸¹ Malkoçoğlu, savaş sırasına yetişemese de Şehzade Ahmed’in savaş meydanından çekilmesine yetişir. Sultan, düşündüklerini bu sefer yüzüne karşı söyleyerek zamanında gelemediği için dem vurur.

Şehzade Ahmed tehlikesi sona erdikten sonra Şah İsmail üzerine yürünür. Sultan’ın Malkoçoğlu’na söylediği “Bin kişi ile Şeyhoğlu İsmail’in ardını tut. Göreyim seni, sebat vaktidir.”⁸⁸² sözünden sonra kardeşi Tur Ali Bey’i de yanına alarak Sultan Selim için canları pahasına kılıç sallarlar. İki kardeşin de ömrü Çaldıran’da nihayet bulur. Malkoçoğlu Ali Bey, Şehzade Ahmed’e karşı tam galibiyet alamaması ve sultanın yanına vaktinde yetişememesi durumunu, Çaldıran’da canını ortaya koyarak telafi eder.

2.5.3.3.4. İç ve Dış Diyaloglar

Malkoçoğlu Ali Bey, serinin ilk romanı olan *Şehzade Selim*’de ilk sahneden itibaren Selim’in yanında yer aldığı görülür. Bu romanda Şehzade Selim’le olan dostlukları daha taze, muhabbetleri daha boldur. Aralarında geçen diyaloglar *Şirpençe* romanına göre daha yoğundur. Aynı zamanda kahramanalar arasında en çok diyalog halinde olduğu kişi Sultan Selim’dir.

İlk diyalogları Malkoçoğlu’nu tanıtıcı niteliktedir. Şehzade Selim, Malkoçoğlu’nu huzuruna çağırır: “Seni rahatından ettik Malkoçoğlu.” (...) “Rahat ne kelime Şehzadem, biz rahatı da, huzuru da cenk meydanlarında arayanlardan değil miyiz? Her zaman, gece ve gündüz Şanlı Şehzademizin emrinde olalım diye sancağımızı bırakıp gelmedik mi?”⁸⁸³ Malkoçoğlu, Sultan’la aralarında geçen bu diyalog ile okuyucuya kendisini tanıtır. Gençlik kanının kaynadığı, muzip tavırları ile bol olan diyalogların yerini *Şirpençe* romanında daha olgunlaşmış, durulmuş, sade ve öz konuşmalar yerini alır. *Şehzade Selim*’e göre bu romanda kurduğu diyaloglar azalır. Sultan Selim’le girdiği konuşmalarda genelde dinleyici konumda olup kısa cümlelerle onu tasdikler. “Affını dilerim sultanım.”, “Emrin başım üstüne şevketlüm.”, “Emir sultanımın.”, “Allah kılıcınızı keskin etsin padişahım.”, “Allah saklasın sultanım”, “Padişahım çok yaşa” gibi sözlerle konuşma kısa kesilir. Konuşmaktan çok icraat ile kendisini gösterir. Sultan’ın emirlerini layıkıyla yerine getirmeye çalışır. Romanın

⁸⁸¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 143

⁸⁸² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 202

⁸⁸³ Yavuz Bahadıroğlu, *Şehzade Selim*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 9

dördüncü bölümünde uzun sohbet halinde oldukları da görülür. Sultan Selim, kardeşlerinin ihanet içerisinde oluşundan ve yeğenlerini de bu ihanete ortak edişlerinden duyduğu üzüntüyü Malkoçoğlu ile paylaşır. Bazı paşaların yeğenlerini de kışkırtarak ihanet üze olmalarına sebep olduklarını, bu yüzden onları da devletin içinde fesat kalmasın diye öldürebileceğini söyler. Malkoçoğlu, zamanında sultanın kendisine suikast düzenleyenleri affettiğini hatırlatarak kafasındaki soru işaretlerini yok etmek ister. “Şimdi, ‘Şehzade yeğenlerimi bana karşı kışkırtıyorlar’ diyorsunuz ve öldürmek zorunda bırakılacağınızı söylüyorsunuz şevketlüm; oysa Trabzon’da şahsımıza müteveccüh suçları affediyorsunuz.”⁸⁸⁴ Sultan’ın verdiği cevapla Malkoçoğlu’nun nezdinde tüm okuyuculara da yaşanan tarihi olaydaki bakış net bir şekilde aktarılır: “Malkoçoğlu, o zaman bir sancak beyi idik; binaenaleyh suç şahsımıza karşı işlenmişti. Oysa şimdi padişahız. Devletin başı, devletin ta kendisiyiz. Bize çevrilmiş sayılır. Yine şahsımız bahis konusu değildir. Anlatılabildik mi?”⁸⁸⁵ Bu diyalog roman boyunca yapılacak olan mücadele ve savaşların sebebini açıklar niteliktedir. Şahsi meseleler değil, devletin bekası üstün tutulur.

Romanda diyalog kurduğu diğer kişilerden biri de en yakın dostu, kılıç arkadaşı Orhan Bey’dir. *Şehzade Selim* romanına göre çok fazla diyalogları yoktur fakat beraber yaptıkları iş çoktur.

Malkoçoğlu Ali’nin içten içe hesaplaşması, iç diyalogları ise yoktur. Yazar, birkaç yerde onun ne düşündüğünü aktarır: “Padişahı çok iyi tanıyan Malkoçoğlu, ızdırabının samimiyetinden zerre kadar tereddüt etmiyordu. Hem Yavuz Selim gibi birinin buna ihtiyacı yoktu. Ömründe riya nedir bilmemiş, gösterişe tenezzül etmemesi bir insanda samimiyetsizlik aramak zaten abesti.”⁸⁸⁶ Padişah ile kendisini öldürmeye gelen casus Kılıç’ın dövüş sahnesini izleyen Malkoçoğlu’nun yine yazar tarafından düşünüldükleri aktarılır. “Bu sahne fazla uzayamazdı. Yavuz Selim gibi her türlü dövüşün en iyi tekniğini kendisi kurmuş, kendisi geliştirmiş bir adam için hasmını birkaç ataktan sonra yaralamak yahut öldürmek işten değildi. Kendini göstermeden dövüşü seyreden Malkoçoğlu Ali Bey, böyle düşünüyordu.”⁸⁸⁷

⁸⁸⁴ Yavuz Bahadıroğlu, *Şirpençe*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 94

⁸⁸⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 95

⁸⁸⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 94

⁸⁸⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 183

2.5.3.3.5. İlişkiler Ağı

Romanın ana vakası, Sultan Selim'in hem kardeşleriyle hem de Şah İsmail'le olan mücadelesidir. Malkoçoğlu, bu ana vakanın merkezinde bulunan Sultan Selim'in başyardımcısı konumundadır. Bu sebeple onun ilişkiler ağının merkezinde Sultan Selim vardır. Daima onun yanında yer alarak verdiği görev ve sorumlulukları içtenlikle ve sabırla yerine getirmeye çalışır. Şehzadeliğinden bu yana yanında yer alan en yakın dostlarından biridir. Sultanla aralarında gönülden bağlılık vardır. Sultan Selim, devletin içindeki fesadı konuşmak için Malkoçoğlu'nu huzuruna çağırdığı sırada aralarında geçen diyalog onların ilişkisini net bir şekilde yansıtır: “Gel bakalım yiğitler serdari” (...) “şöyle yanımıza geç.” (...) “Gel dedik, tarih kadar eski dostumuz, kadim dostumuz, gel!”⁸⁸⁸ Sultan içinde bulunduğu vahim durumu, üzüntüsünü dile getirir. Malkoçoğlu ise koşulsuz sevgisini, bağlılığını dile getirir. “Sizi üzenin ben olduğumu bilsem... Ve bilsem ki, ölümle üzüntünüzü dağıtabileceğim; tereddütsüz, belimdeki hançeri göğsümün isyanlı çırpınışlarına aldırmandan yüreğime saplardım.”⁸⁸⁹

İlişkiler ağın diğer uçlarında ise kardeşi Tur Ali Bey ve yakın dostu Orhan Bey vardır. Yakın dostu Orhan ile kendilerini Sultan Selim'in yoluna adarlar. Bütün zorluklara beraber göğüs gerdikleri için birbirlerinden ayrılmazlar. Sultan Selim bu durumlarını “yapışık kardeşler”⁸⁹⁰ tabiriyle daha iyi açıklar.

Kardeşi Tur Ali Bey, zamanında Şehzade Ahmed'in hizmetinde bulunmuş daha sonra Selim sultan olunca onun hizmetine girmiştir. Belli bir zaman farklı şehzadelerin hizmetinde yer alsalar da aralarındaki kardeşlik ilişkisi zarar görmemiş, sultan kim olursa ona biat edileceği yönündeki sözlerini tutmuşlardır. Çaldıran Savaşı'nda son nefeslerine kadar kardeşçe düşmana karşı durmuşlardır.

Malkoçoğlu Ali Bey, Şehzade Ahmed ile de yolları kesişir. Sultan Selim, bizzat onu yok etmesi için görevlendirir. Birbirlerini karşı düşman olarak görürler ve savaşırlar.

Romanın diğer karakterleri ise kurduğu ilişkiler ağının uzağında yer alır.

⁸⁸⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 92

⁸⁸⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 93

⁸⁹⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 148

2.5.3.4.SARIOĞLAN

2.5.3.4.1. Tanıtma

Sarioğlan, *Şehzade Selim* romanından itibaren romana dahil olmuş, babası Hüseyin Ağa ile birlikte Şehzade Selim'in hizmetine girmiş norm karakterlerden biridir. Şah İsmail'in yanında bulunan Selim'in casusu Hasan Can'ın Selim'e göndereceği havadisleri Hüseyin Ağa, Rasim ve Celal ile iletir. *Şehzade Selim* romanında daha çocukluktan yeni çıkmış, toy bir delikanlı olarak sahne alır. Çok fazla fonksiyonu yoktur. *Şirpençe* romanında ise toyluktan uzaklaşmış, olgunlaşmış, atılgan ve tehlikelere karşı çözüm odaklı bir karakter olarak yer alır.

Selim, sultan olduktan sonra da önemli haberler getirme, casusları yakalama, sultana hizmet etmeye devam eder. *Şehzade Selim* romanında yazar, okuyucuya tanıtır: "Celal ile Rasim'i Hüseyin Ağa kendisi bulmuştu. Sarioğlan ise özbeöz oğluydu." (...) "Sarioğlan annesiz büyümüşü. Zavallı kadını gözü dönmüş bir Safevi paralamıştı. Yüzünü, şeklini Sarioğlan unutmuştu bile. Yalnız sevgisini ince bir sızı şeklinde muhafaza ediyordu."⁸⁹¹ *Şirpençe* romanında da yazar okuyucuya tekrar tanıtır: "Sarioğlan, Hüseyin Ağa'nın oğluydu. Doğumundan bu yana isim verecek kadar boş vakti hiç olmadığını söyler, bu yüzden oğlunu 'Sarioğlan' diye çağırırdı. Sarışınılığından gelen bu lakap çoktan isminin yerini almıştı. Yirmi – yirmi iki yaşlarında, uzun boylu, asil çehreli bir gençti. Kılıç kullanmakta babasıyla yarıştığı, bazen de onu geçtiği olurdu. Gençliğinden gelen aşırı bir ataklıkla zaman zaman taşkınca hareketlere girerdi ama girdiği gibi de çıkardı. Bu yüzden çok ümitsiz dövüşleri kazanmışlardı."⁸⁹² Yazar, Sarioğlan'a babasının vakti olmamasından ötürü isim koyamadığı bilgisini verse de *Mısır'a Doğru* romanında Sultan Selim'e haber iletmekle görevli olduğu zamanda karşılaştığı Derviş Talip'e asıl ismini söyler: "Adım" (...) "Server. Dostlarım, sarışınılığımdan dolayı Sarioğlan diye çağırır."⁸⁹³

2.5.3.4.2. Fonksiyonu

Sarioğlan, *Şehzade Selim* romanında Selim'in hizmetine girmiştir, fakat daha toydur. Fonksiyonu yeterince güçlü değildir. Selim'in sultan olduğu *Şirpençe* romanında ise bu toyluktan eser kalmaz. Cesur, bileği kuvvetli, kılıcı sağlam kullanan

⁸⁹¹ Yavuz Bahadıroğlu, *Şehzade Selim*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 59

⁸⁹² Yavuz Bahadıroğlu, *Şirpençe*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 37

⁸⁹³ Yavuz Bahadıroğlu, *Mısır'a Doğru*, Nesil Yayınları, Ankara, 2019, s. 9

bir delikanlıya dönüşür. Önemli görevlerde yer alarak düşmana karşı bir adım önde olmalarını sağlar. Sarioğlu'nın en güçlü fonksiyonu haberci oluşudur. Sultan'ın yakın dostu Hasan Can'dan Şah İsmail ile ilgili malumatları Sultan'a iletmekle görevlidir. Görev sırasında karşılaştığı Dimitri ve Yorgacis casusunun Sadrazam Mustafa Paşa aracılığıyla Şehzade Ahmed'e çalıştıklarını öğrenerek ihanetin deşifre edilmesini sağlar.

Şehzade Ahmed'le girişilen savaşta peşinden gidip onu yakalaması ve fesada son vermede aracı olması gibi önemli bir işlevi daha vardır. Aynı zamanda Sinan Paşa aracılığıyla Sultan Selim'in atacağı adımları önceden bilen bir casus çetesinin varlığı tespit edilir. Bu "ihanet teşkilatı mensupları"⁸⁹⁴nın kim olduklarının tespit edilmesi görevi Sarioğlu'na verilir. Verilen bu görevi de başarıyla yerine getirerek ihanet teşkilatını çökertir.

2.5.3.4.3. İşlenişi

Sarioğlu, babası ve diğer iki arkadaşı ile birlikte Sultan Selim'in hizmetine girmiş ve önemli görevlerde bulunmuş cesur, gözüpek, bileği ve imanı kuvvetli bir delikanlı olarak işlenir. Romanın ikinci bölümünde Sarioğlu ve üç arkadaşı, Tebrizli Hasan Can'ın Sultan'a yazdığı mektubu iletmek için yola düşüşleri ile sahne alırlar. Yolculuk sırasında karşılaştıkları Veziriazam Mustafa Paşa'nın casusları Dimitri ve Yorgacis'in Şehzade Ahmed'e mektup götürüyor olduklarını öğrenirler. Sarioğlu saklandığı yerden çıkarak mektubu ister. Yazar, Dimitri'nin Sarioğlu'na olan ilk izlenimini aktarır: "Dimitri neden sonra, toparlanabildi. Delikanlının gücünü ölçmek ister gibi bir süre baktı. Hayli rahatlardı bu bakışlardan sonra. Öyle iki kişiye karşı durabilecek silahşor görüntüsü hiç yoktu. Kabadayılığa meraklı bir tüysüzden başka bir şey değildi mutlaka."⁸⁹⁵ Sarioğlu, görünüşte korkulacak bir heybete sahip olmayan yüzünde tüy bitmemiş bir delikanlı olarak görünse de rakiplerine karşı kılıç kullanmada mahirdir. Görünüşüne aldanıp rakibini hafife almamayı öğrenen "Dimitri'yi berbat etmişti. Adam ölmemişti, ama ayakta duracak hali de kalmamıştı."⁸⁹⁶ Rasim ise korkusundan mektupla birlikte kaçan Yorgacis'in peşinden giderek mektuba ulaşır, Yorgacis kaçır. Ağır yaralı halde olan Dimitri'yi orada bırakarak yol üzerinde bir handa dinlenirler. Mektubu bırakıp Rasim'den kaçan Yorgacis geri dönerek Dimtiri'yi alır,

⁸⁹⁴ Yavuz Bahadıroğlu, *Şirpençe*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 162

⁸⁹⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 42

⁸⁹⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 45

Sarioğlan ve arkadaşlarının konakladığı hana götürür. Burada kendilerini fark ettirmeden Dimitri tedavi edilmeye çalışılır. Arkadaşı Yorgacis ise kendilerinden aldıkları mektubu herkes uyurken odalarına girip mektubu alır ve handan ayrılır. Durumu uyanınca fark ederler. Sarioğlan ve Rasim peşine düşüp mektuba ulaşırlar. Mektupla birlikte Dersaadet'e gidip Sultan Selim'e iletir. Orhan Bey'le buluşup başından geçenleri anlatırken Dimitri'yi tekrar görürler. Yine bir casusluk peşinde olduğunu anlayan Sarioğlan, Orhan Bey'le birlikte peşinden gider. Dimitri'nin bir meyhaneye girdiğini gören Sarioğlan, istemeye istemeye de olsa girer: "Sarioğlan'ın memnuniyetsizliği yüzüne aksetmişti. Orhan Bey'in peşinden gidiyordu, ama suratı iki karıştı. Kaşları da alabildiğine çatılmıştı."⁸⁹⁷ Sarioğlan, alkolden ve içenlerden öğrenen, alkolün bulunduğu mekanlardan uzak duran, mecburiyet halinde bile kulağı ezanda olan bir karakter olarak işlenir. Yazarın asıl amacı Sarioğlan aracılığıyla okuyucuya bir Müslümanın alkole ve alkol mekânlarına karşı takınması gereken tavrı işlemektir. Sarioğlan ve Orhan Bey, Dimitri'yi yakalayamadan ordan ayrılıp Dersaadet'e giderler.

Romanın beşinci bölümünde Şehzade Ahmed'e uslu durması, isyan etmemesi ile ilgili mektubu iletmeleri için Sarioğlan ve üç arkadaşıyla birlikte elçi olarak giderler. Şehzade Ahmed, kardeşine ve elçilere sinirlenince onları tutsak etmek ister. Sarioğlan ve Rasim kaçmayı başarır fakat Hüseyin Ağa ve Celal yakalanarak zindana atılır. Sarioğlan ve Rasim oradan kurtulup Sultan Selim'e olanları anlatır. Haberi alan Sultan sefer hazırlığına başlar. Şehzade Ahmed'e karşı sefere çıkılır. "Sarioğlan, gözlerini bir an olsun Şehzade Ahmed'in üstünden ayırmış değildi. Savaş boyunca hep onu gözlemiş, sanki kaçacağı anı kollamıştı. Beklediği olunca peşine düştü."⁸⁹⁸ Şehzade Ahmed, kaçarken atının ayağının sürçmesi ile yere kapaklanır, Sarioğlan yakalar. Şehzade olduğunu unutmayıp hürmet gösterir. Kapıcı Sinan Paşa'ya teslim eder.

Şehzade Ahmed tehlikesi ortadan kalktıktan sonra Şah İsmail üzerine yön çevrilir. Sarioğlan, Şah İsmail ile savaşmayı, Sultan'ın yanında olmayı çok ister. Fakat Sultan'ın emriyle Sinan Paşa tarafından kurulan teşkilat ile casusluk üzere faaliyet gösterenleri açığa çıkarma görevi verilir. Sinan Paşa da casusları bulması şartıyla Sarioğlan'ı istediği yere göndereceğini söyler. "Zor işti bu. Fakat Sarioğlan, İran seferine çıkmayı öyle arzu ediyordu ki, bu yolu yalçın kayalar tıkasa ateşiyile eritebilirdi.

⁸⁹⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 72

⁸⁹⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 145

Sefer aşkının ateşiyle...”⁸⁹⁹ Sarioğlu bu görevi de başarıyla yerine getirerek Şah İsmail’in casusunu yakalar ve Sultan’a teslim eder. Sarioğlu, Şah İsmail ile olan savaş katılır. Şah İsmail tarafına geçip ona hizmet eden Diyarbakır Valisi olan Ustacluğlu Mehmet Han’ı vurarak atından düşürür. Bunu fırsat bilen Sarioğlu, Safevi askerlerine kumandanlarının vurulduğunu ve şahın da kaçmakta olduğu yaygarasını çıkararak asker içine ümitsizliği aşılar. Sinan Paşa, Sarioğlu’ı tebrik ederek onu alnından öper: “Varol Sarioğlu, büyük hizmet başardın.”⁹⁰⁰

2.5.3.4.4. İç ve Dış Diyaloglar

Sarioğlu, romanın birçok kahramanları ile diyalog halindedir. Romanın ikinci bölümünden itibaren ana vakaya dâhil olur. Sultan’ın casusu Tebrizli Hasan Can’dan aldıkları mektubu Sultan’a iletmekle görevli dört arkadaş yola koyulurlar. Yolda iken duydukları yaklaşan nal seslerinden sonra aralarında geçen diyalog romanın ana vakasını oluşturan sorunları özetler niteliktedir. “‘Nal sesleri baba...’ (...) “‘Evet’ dedi Rasim, ‘ben de duyuyorum. Selamlaşır geçeriz. Nasıl olsa Osmanlı topraklarındayız, buralarda bizim için tehlike yok.’ (...) “‘Sen öyle zannet’ diye sözünü kesti Celal. ‘Şehzade Ahmed’i hesaba katmadığın besbelli. Tabii, Şehzade Korkud da var. Başka?..’ (...) “‘Şah İsmail’in çapulcuları da olabilir’ diyerek konuşmayı tamamladı Sarioğlu.”⁹⁰¹ Gelenlerin Şehzade Ahmed’e çalışan casus Dimitri ve arkadaşı Yorgacis olduklarını ve Vezir Mustafa Paşa’dan Şehzade Ahmed’e mektup götürdüklerini öğrenirler. Sarioğlu ve arkadaşları mektubu onlardan almayı başarır. Çeşitli badireler atlattıktan sonra mektubu Sultan’a ulaştırırlar. Sarioğlu, Sultan’ın bu durum karşısında daha harekete geçmeyişi, Orhan Bey’e yakınlık. “‘Neye yaradı ele geçirdik de? Şevketlü sultan, hala sadrazama karşı bir harekette bulunmaz. Oysa ihanetin vesikasını getirdik.’ (...) “‘Eseflenme’ dedi Orhan Bey. ‘Padişahımız, bir şans daha tanıyor olmalı. Yola gelir ve kendisine sadık kalırsa, tecrübesinden istifade edebileceğini hesaplıyor.’”⁹⁰²

Bu diyalog ile Sarioğlu’nun silahşor bir zihniyet ve duruş ile hareket edip suçluların anında cezasını bulmalarını isteyen, Sultan Selim’in ise olaylara siyasi bakış ile devletin lehine çözüm arayan bir karakter olduğu görülür.

⁸⁹⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 163

⁹⁰⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 201

⁹⁰¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 39

⁹⁰² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 67

Orhan Bey’le olan diyalog Şehzade Ahmed’in tahtı isteyip istemediği konusuyla devam eder. Kendi iç konuşmasında Şehzade Korkut’un ilim üzre olduğunu düşünür. Daha sonra bu düşüncelerini ikili konuşmada paylaşır: “Sultan Korkud’un padişahlıkta gözü yok derim.” Orhan Bey, aksine hazırlıklara bile başlamış olduğunu söyler.

Aynı zamanda Şehzade Ahmed’in de isyan üzre olduğunu ve bunun için sefere çıkılacağını öğrenir. Yaşanılan bu durum karşısındaki serzenişi Sarioğlu’nın monoloğuna yansır: “Sanki ne olurdu, dış tehlikenin kapıya dayandığı, hatta eşiği bile geçtiği dönemde şehzadeler taht ihtirasıyla gaile çıkarmasalar! Ne olurdu, Allah’ın padişahlık ihsan ettiği kardeşleri Yavuz’a biat ederek etrafına kenetlenseler ve tek bir yumruk gibi Safevi Sultanının başına inseler!”⁹⁰³ Sarioğlu, bu iç konuşmanın ardından ikili konuşmada bu düşüncelerini aktarır: “Anlamıyorum bir türlü ağalar; anlamıyorum, ne iştir bu? Niçin rahat durmazlar? Gaile çıkarmanın zamanı mıdır? Şurada kardeş kanı akıtmanın alemi var mı? Efendimizi buna neden mecbur ederler? Şehzade Korkud hele, mert derlerdi onun için; ahdini neden bozar? Yavuz Selim’e biat ettiği halde sözünü niçin unuttur?”⁹⁰⁴ Sarioğlu, kendi içindeki konuşmanın ardından ikili konuşmaya dahil olarak düşündüklerini paylaşmaktan çekinmez. Onun içi nasılsa dışı da öyledir. Düşündükleri ile söyledikleri birbirini destekler, tutarlı konuşur. Yer yer monologları olmakla birlikte daha çok ikili konuşmalar ile olayların içerisinde yer alır.

2.5.3.4.5. İlişkiler Ağı

Sarioğlu, Selim’in şehzadeliliğinden itibaren yanında yer aldığı gibi sultan olmasından sonra kardeşleri ve Şah İsmail ile olan mücadelesinde de yer alarak önemli görevler üstlenir. Bu ana vaka üzerinde kurulan ilişkiler ağının merkezinde Sultan Selim vardır. Sultan Selim’in verdiği görevleri yerine getirmede yanında yer alan babası Hüseyin Ağa, Rasim ve Celal ile bu ilişkiler ağı genişler. Yazar bu ilişkiler ağını şu şekilde aktarır: “Korkusuz yiğitlerdi. Uzun süredir Sultan Selim’in hizmetinde canlarını dişlerine takarak çalışıyorlardı. Mal, mülk, mansıp değildi bekledikleri. Bir ideal etrafında kenetlenmiş, tek vücut olmuşlardı. Nice tehlikelerden geçmiş, nice ölümlü çatışmalara girmiş, nice sarp kayaları aşarak İstanbul – Tebriz arasında haber getirip götürmüşlerdi.”⁹⁰⁵ Bu ilişkiler ağının diğer tarafında Sultan’ın yakın dostları olan Orhan

⁹⁰³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 80

⁹⁰⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 80

⁹⁰⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 37

Bey ile Malkoçoğlu Ali Bey de vardır. Malkoçoğlu ile birebirde münasebetleri olmasa da Orhan Bey ile diyalog halinde olup düşman tehlikelerine karşı birlikte mücadele ederler.

Şehzade Ahmed, casusları Dimitri ile Yorgacis ve Şah İsmail ile casusu Kılıç da bu ilişkiler ağında düşman safındaki yerini alır. Dimitri ve Yorgacis'i alt ederek Şehzade Ahmed'e götürecek oldukları ihanet mektubunu ele geçirerek Sultan'ın gerçekleri görmesini sağlar. Şehzade Ahmed üzerine çıkılan seferde kaçmakta olan şehzadeyi yakalayıp kardeş tehlikesinin ortadan kalkmasına da yardımcı olur. Aynı zamanda Şah İsmail adına çalışan bir diğer casus Kılıç'ı da yakalayıp Sultan'ın Şah ile mücadelesini kolaylaştırır.

2.5.3.5.ŞEHZADE AHMED

2.5.3.5.1. Tanıtma

Şehzade Ahmed, romanın başkahramanı Sultan Selim'in karşısında yer alan, onu öldürme teşebbüsünde bulunarak sultanlığını elinden almak isteyen, çeşitli entrikalarla devletin geleceğini tehlikeye sokan antagonist şahıslardan biridir.

Sultan'ı şehzadelikten bu yana kendisine rakip olarak görüp tahtın sahibi olma yönünde adımlar atar. Babaları Bayezid Han'ın Şehzade Ahmed'i daha çok sevmesinden ve yanındaki ulemanın istemesinden dolayı daha babası tahtta iken veliaht ilan edilir. Fakat Selim'in uzun uğraşları neticesinde veliahtlık iptal edilir. Selim'in veliaht olması yönünde adımlar atan Bayezid Han'ı hiçe sayarak Anadolu içlerinde kargaşa çıkarır. “Şehzade Ahmed, Maltepe'deki öfkelerini aynen sürdürüyor, Anadolu içlerini kasıp kavuruyordu. Bir anda Şehzadelikten çıkmış, alelade bir çapulcu oluvermişti.”⁹⁰⁶ Selim ise yeniçerilerin yoğun isteği ile babasından tahtı devralır.

Şirpençe romanında Sultan Selim'in, babası Bayezid Han'ın isteği üzerine Dimetoka'ya göndermek için tören düzenler. Şehzade Ahmed, Sultan Selim'i öldürmesi için suikastçı tutar. Yazar, suikast girişimini anlatırken Şehzade Ahmed'i de okuyucuya tanıtmış olur. “Mahmut, Konya'dan gelmişti. Orada padişahlığını ilan eden, fakat bir padişah gibi değil, bir haydut gibi davranmaya, etrafı kasıp kavurmaya, yakıp yıkmaya başlayan Sultan Selim'in ağabeyi Şehzade Ahmed hesabına çalışıyordu.”⁹⁰⁷ Şehzade

⁹⁰⁶ Yavuz Bahadıroğlu, *Şehzade Selim*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 206

⁹⁰⁷ Yavuz Bahadıroğlu, *Şirpençe*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 16

Ahmed, kardeşiyle girdiği saltanatlık mücadelesini kaybedince sıradan bir çapulcuya ve hayduta dönüşür. Hatta Sultan Selim'in elçi olarak gönderdiği Sarioğlan ve arkadaşlarına saldırarak onları zorla alıkoymak ister. Sarioğlan'ın kendi içindeki konuşmasında Şehzade Ahmed'in çapulcudan daha kötü konumda olduğunu ifade eder: "Her şeyden çok, bir şehzadenin kallesçe davranmasına üzülyordu. Çapulcuların bile elçiye hürmetleri vardı da, şehzade Ahmed'in yoktu."⁹⁰⁸ Veziriazam Mustafa Paşa ile ihanet mektuplaşması içinde bulunan, tahta gözü olan ve tahtın sahibi olmak için bütün hileli yollara başvuran fakat neticesinde başarıya ulaşamayan bir karakter olarak ana vaka üzerindeki yerini alır.

2.5.3.5.2. Fonksiyonu

Şehzade Ahmed'in fonksiyonu kardeşi Selim ile girdiği saltanatlık mücadelesinde karşı kişi olması, kıskanması ve onu engelleyip tahta geçmek istemesidir. *Şehzade Selim* romanından itibaren tahtın sahibi olmaya çalışmış fakat kardeşi Selim karşısında bir sonuç alamamıştır.

Şirpençe romanında da Sultan Selim'in sultanlığını tanımayıp Anadolu'nun belirli yerlerinde zorbalıkla ve şiddetle padişahlığını ilan etmiştir. Sultan Selim'in Safevi Sultanı Şah İsmail'in üzerine yürümesini geciktirmiş, hatta yeğenlerini de bu ihanete alet edip canlarına kıyılmasına neden olmuştur.

Romanın protagonistine karşı düşmanca yaklaşım onu yok etmek isteği, Sultan Selim'in dışa sefer düzenlemeden iç sorunların çözülmesi gerektiğini öğretmiş olur. Veziriazam ile olan münasebetinde olduğu gibi Şehzade Ahmed ile olan ihanetin ortaya çıkmasıyla Sultan'ın emrindeki kişileri seçmede ve bir sonraki atacağı adımlarda daha temkinli olmasını sağlar.

2.5.3.5.3. İşlenişi

Şehzade Ahmed, kardeşi Selim'in sultan olmasının ardından onu tahttan etmek için elinden geleni yapan, onu öldürmeye çalışan kardeş değil de düşman olarak kendisini ön plana çıkaran bir karakter olarak işlenir. Devlet içinde fesada karışmadan, otoriteyi bozmadan Sultan'a karşı bağlılıkla hizmet etmesi gerekirken kardeş kavgası ile devleti zayıflatmak ve asıl düşmanların ekmeğine yağ sürmek gibi hataya düşer.

⁹⁰⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.137

Selim, sultan olduktan sonra babası Bayezid Han bir süre Dersaadet'te kaldıktan sonra Dimetoka'ya gidip uzlete çekilmek ister. Sultan Selim de babası için uğurlama töreni düzenler. Şehzade Ahmed de törenin kalabalıklığından istifa ederek Selim'i öldürmesi için adam tutar ama başarılı olamaz. Sultan Selim, suikastı düzenleyenin kardeşlerinden biri olma ihtimaline üzüldür: "Bizi asıl üzen fiilden çok faildir. İşin ardında kardeşlerimizden biri varsa..." (...) "İşte o zaman üzüldürüz. 'Bu nasıl kardeşlik?' deriz. Orduda çarpışmayı anlarız; ama arkadan hançerlemeyi aklımıza sığdıramayız."⁹⁰⁹ Şehzade Ahmed, bir şehzadeye yakışan hareketle değil, düşmanın bile yapmayacağı bir hareketle arkadan vurur. Şehzade Ahmed amacından vazgeçmez, Sultan'a karşı devletin düşmanı ile hareket eder. Selim'in Şah İsmail yanında bulunan casusu Tebrizli Hasan, sultana olan mektubunda anlatır: "Karındaşın Şehzade Ahmed, oğullarından ikisini Şah İsmail nezdinde elçi gönderip zat-ı devletlerinize karşı yardım talep eder."⁹¹⁰

Şehzade Ahmed aynı zamanda Sultan'ın baş veziri olan Mustafa Paşa'yı da kendi hizmetine kullanır. İhanet içerisinde olan Mustafa Paşa sayesinde önemli olaylardan haberdar olur, müşkül duruma düştüğünde de düştüğü yerden kaldırır.

Şehzade Ahmed'in oğlu Alaaddin'in Bursa'yı işgal edip babası adına hutbe okutması üzerine Sultan, baba ve oğlun üstüne sefere çıkar. Hezimete uğrayan Şehzade Ahmed, Malatya'ya doğru çekilme kararı alır. Sultan ise onu takip edip yok etmesi için peşinden gönderir: "Şehzade Ahmed, gerektiği kadar süratli davranamamış, çoğunluğu Şiilerden meydana gelen, çapulcuları da bünyesinde toplayan devşirme ordusunun işi hafife alması yüzünden planladığı vakitte Amasya'ya ulaşmamıştı. Dört konaklık yerde Malkoçoğlu'nun süvarileri tarafından durduruldu."⁹¹¹ Şehzade Ahmed'in ordusunun toplama askerlerden oluşması yüzünden emir komuta edememesi ve askeri hakimiyetinin zayıf olduğu işlenir. Onun kaybedişlerinin altında yatan ama etken de bu durumdur. Birlik içinde olmadan bir çapulcu gibi yağmayı düşünen ordunun Sultan Selim gibi düzenli ve yek vücut olmuş ordusu karşısında şansı yoktur. Bu gibi sıkıştığı durumlarda hileye başvurur. Malkoçoğlu'nun süvarileri ile çarpışan Şehzade Ahmed, bu güç karşısında dayanamaz, Malatya'ya doğru çekilir. Fakat bu sırada casusu Veziriazam

⁹⁰⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 26

⁹¹⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 36

⁹¹¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 96

Mustafa Paşa'ya mektup yollayarak Amasya'nın kendisine verilmesi için gerekeni yapmasını ister. Veziriazam'ın padişah mühürlü mektubu Amasya Valisi'ne ileterek Şehzade Ahmed'in Amasya'ya yerleşmesini sağlar. Bunu duyan Sultan ona gerekli ikazda bulunması, hatasından dönmesi için elçi gönderir. Fakat o, elçilere zulümle karşılık vererek zindana atar. Bunun üzerine Sultan Selim, ordusunu da önüne katıp Şehzade Ahmed'in üzerine yürür. Savaşta çareyi kaçmakta bulan Şehzade Ahmed, Sarioğlan tarafından yakalanarak infazı gerçekleştirilir.

2.5.3.5.4. İç ve Dış Diyaloglar

Şehzade Ahmed, romanın ilk bölümünden itibaren Sultan'a düzenlediği suikast ile romandaki yerini alır. Fakat fiili olarak yer alışı dördüncü bölümde olur. Bu bölümde oğlu Alaaddin ile olan diyalogları yoğundur. Roman boyunca az da olsa monoloğu vardır. Romanın başkahramanı Sultan Selim'le taht mücadelesi içindedir. Şehzade Ahmed kaçan, Sultan Selim kovalayan konumda olduğu için karşılıklı konuşmaları yoktur. Yüz yüze gelip diyalog kurmaları mümkün değildir.

Sultan Selim'e düzenlediği suikast girişiminden sonra oğlu Alaaddin de Bursa'yı işgal edip Şehzade Ahmed adına hutbe okutur. Alaaddin'in bu girişiminden sonra Sultan Selim ordusu ile birlikte Bursa'ya yürür. Veziriazamın haberi ile amcasının üzerine doğru gelmekte olduğunu öğrenince korkup babası Şehzade Ahmed'in yanına çekilir. Aralarında geçen diyaloglar kendilerini ve içinde bulundukları ahvali net bir şekilde tanıtır niteliktedir. "Bu ne hal sultan peder? (...) "Konya'da ölüm sessizliği hüküm sürer. Rastladığım askerlerin yarısından çoğu kırmızı sarıklı; belli ki Şiiler şehri istila etmiş."⁹¹² diyen oğlu Alaüddin'e Şiileri Sultan Selim'e karşı güçlü olmak için topladığını ama çok da başarılı olamadığını dile getirir: "Şiileri evet... Ama nerede gönülleri iman aşkıyla tutuşmuş, 'Allah, Allah' naralarıyla düşmana saldıran yeniçeri kartalları, nerede 'Şah, Şah' diye zoraki çığlıklar atarak gönülsüzce vuran Şii askerleri... Bir yeniçeri bunlardan onuna, belki yüzüne bedel! Bundandır ki, kuvvetimin kalabalıklığına bakmadan Şah İsmail Safevi'den ve Kansu Gavri'den yeni yardımlar istedim; lakin geciktiler... Şah İsmail'e gönderdiğim iki kardeşinin sesleri çıkmaz; eğlenceye dalıp buradaki ahvali mi unuttular, yoksa ben babalarına mı ihanet ettiler?"⁹¹³ Şehzade Ahmed, Sultan Selim'e karşı kurduğu ordunun yeniçeriler karşısında yetersiz

⁹¹² Bahadıroğlu, a.g.e., s. 89

⁹¹³ Bahadıroğlu, a.g.e., s. 90

olduğunun farkındadır. Aynı zamanda bu diyalog ile iki oğlunun daha olduğu ve onları Şah İsmail'e yardım çağırımları için gönderdiği bilgisi verilir. Şehzade Ahmed ile oğlu Alaaddin'in devam eden diyalogunda Şehzade'nin artık kardeşi Selim'e karşı girdiği taht mücadelesinde çaresiz kalışı ve ümidini yitirışı görülür: "Sen sıkışınca babanın yanına kaçtın, ya ben oğul, kimin yanına kaçayım?" (...) "Ahval bu derece ümide kapalı mı sultan peder?" (...) "Sen de kaçıp geldikten sonra, artık evet diyorum. Ben sanmıştım ki, şehri kanın pahasına müdafaa edeceksin. Yanıldığımı görüyorum. Yüzüme son ümit kapısını da sen kapadın oğul."⁹¹⁴ Şehzade Ahmed, oğlunun kaçıp yanına gelmesinden dolayı kırgınlığını dile getirdikten sonra Alaaddin, amcası Selim'den çok korktuğunu ve doğru yolda olmadıklarını söyler. Bu sözlerden sonra Şehzade Ahmed'in kendi içinde yaptığı hesaplaşma görülür: "Şehzade Ahmed birden daldı... Kaprislerine kapılıp büyük bir hata işlemişti. Şimdi, hareketinin yanlışlığını tereddütsüz idrak ediyor, ne varki gururu geri dönmesini engelliyordu. 'Sultan oğlu Ahmed korktu' dedirtmeyecekti. Dedirtmektense öldürdü daha iyi."⁹¹⁵ Şehzade Ahmed, hatasının farkına varır fakat gururuna yediremez, Sultan Selim'le olan mücadelesini devam ettirir.

Sultan'ın üzerine yürüdüğü haberini alarak Amasya'ya doğru çekilme kararı alır. Sultan Selim, ağabeyinin peşine Malkoçoğlu Ali Bey'i gönderir. Şehzade Ahmed, Amasya'ya ulaşmadan önünü keser. Oğlu Alaaddin, düzensiz ve bitkin bir orduyla çıkmamasını söylese de Şehzade Ahmed, askerlerine karşı küçük düşeceğini düşünür: "Anlamıyorsun Alaaddin, bu çemberi mutlaka kırmak zorundayım. Boyun eğersem, askerime nasıl hâkim olabilirim? Düşman önünden kaçmak mertlik midir deyü beni kınarlar. Babanı küçük düşmüş görmek ister misin?"⁹¹⁶ Alaaddin ise geçmişteki yaşanan bir olayı anlatarak olayın daha net anlaşılmasını ister. Zamanında Şeytankulu'nu yenip yeniçerinin ilgisini çekmek istese de savaş sırasında kendi tarafında olan Hadim Ali Paşa'yı bırakıp Amasya'ya çekildiğini ve bu yüzden yeniçerilerin tercihlerini Selim'den yana kullandıklarını hatırlatır. Emrindeki derme çatma olan bu ordunun padişah ordusuna karşı koyamayacağını, sözünü bile dinlemeyeceğini söyleyerek babasını sinirlendirir: "Bu zehirli sözleri bir evlattan

⁹¹⁴ Bahadıroğlu, a.g.e., s. 90

⁹¹⁵ Bahadıroğlu, a.g.e., s. 91

⁹¹⁶ Bahadıroğlu, a.g.e., s. 97

duyacağıma, Selim’e yakalanıp kulaklarımdan aşağı erimiş kurşun akıtmasını tercih ederdim. Alaaddin, Alaaddin! Sen beni alelade bir kumandan mı bellersin? Ben Bayezid’in oğlu Ahmed değil miyim? (...) “Ne mutlu” (...) “Siz babanızla övünebiliyorsunuz, ama ben... hiçbir zaman babamla övünemeyeceğim.”⁹¹⁷ Şehzade Ahmed’in roman boyunca uzun soluklu ve okuyucuyu bilgilendirici diyalog oğlu Alaaddin ile olan konuşmasıdır. Bu diyalog, onların kaybedeceklerini bile bile ölüme doğru gideceklerini gösterir. Nitekim de öyle olur. Malkoçoğlu’na karşı galibiyet alamayıp çekilmek zorunda kalan Şehzade Ahmed, kardeşi Selim’in ordusuna mağlup olur.

2.5.3.5.5. İlişkiler Ağı

Romanın ana vakası Sultan Selim’in Şah İsmail üzerine sefere çıkmadan önce iç tehdit unsuru olan kardeşleri Ahmed ve Korkud’u etkisiz hale getirerek Şah İsmail ile mücadele etmesidir. Bu minvalde Şehzade Ahmed’in ana vaka içindeki ilişkiler ağının merkezinde Sultan Selim vardır. Osmanlı tahtında oturan kardeşi Selim’i değil kendisini görmek isteyen Şehzade Ahmed ile aralarında kardeşliğin yerini düşman ilişkisi almıştır. Kardeşini öldürmeyi bile göze alan Şehzade Ahmed, Mahmut adında bir suikastçıyı görevlendirir ama başarılı olamaz. Sultan Selim’in Tebriz’deki casusu Hasan Can’ın sultana yazdığı mektupta Şehzade Ahmed’in taht uğruna devletin istikbalini tehdit eden kişilerle ilişki kurduğu görülür: “Karındaşın Şehzade Ahmed, oğullarından ikisini Şah İsmail nezdinde elçi gönderip zat-ı devletlerinize karşı yardım talep eder. Vaktiyle yardımlarda bulunduğunuz Dulkadir Hükümdarı Alaüddevle’nin de bu kumpasa katıldığı yolunda bazı söylentiler kulağımıza erişir.”⁹¹⁸ Aynı zamanda Sultan Selim’in hizmetinde bulunan Veziriazam Mustafa Paşa’yı da kendi hizmetine çalıştırır. Aralarında ihanet ilişkisi vardır. Dersaadet’te olup bitenleri mektuplar göndererek bir bir Şehzade Ahmed’e anlatır.

Bu ilişkiler ağı içinde Şehzade Ahmed’in oğlu Alaaddin de yer alır. Bursa’yı işgal ederek babası adına hutbe okutunca Sultan Selim’in gazabını üzerine çeker. Amcası Selim’den kaçarak babası Şehzade Ahmed’in yanına gider. Şehzade Ahmed’in ordusunun derme çatma olduğunu görünce padişah ordusunun karşısına çıkılamayacağını ve yaptıkları işin yanlış olduğunu düşünür. Bu düşüncesinden dolayı

⁹¹⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 97- 98

⁹¹⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 36- 37

baba- oğul ilişkisi bozulur. Sultan'ın peşinden gönderdiği Malkoçoğlu Ali Bey'in süvarileri ile çarpışır. Üç gün öncesinde ise Şehzade Ahmed'in hizmetinde bulunan Malkoçoğlu'nun kardeşi Bali Bey yıllar önce kardeşiyle verdikleri "...şehzadelerden hangisi padişah olursa biz de ayrıcalık gütmeyi bırakacak, padişaha biat edecektik."⁹¹⁹ sözünü hatırlatarak Şehzade Ahmed ile olan hizmet ilişkisini bitirir. Sultan Selim'in hizmetine girer.

Şehzade Ahmed, roman boyunca Sultan Selim'e karşı taht mücadelesi verir. Roman kahramanları ile olan ilişki ağı ihanet ve ihtiras üzerine kuruludur. Yanında bulunan kişiler bu ihtirasından dolayı onu yalnız bırakır fakat o gururunu ayaklar altına alamaz.

2.5.3.6.ŞEHZADE KORKUD

2.5.3.6.1. Tanıtma

Sultan Selim'in diğer kardeşlerinden biri olan Şehzade Korkud, Saruhan Sancakbeyliğinde sultanlık yarışında olmayan, kendisini ilme adayıp tasavvuf üzerine yaşayan, musikiyi ve şiiri seven bir şahzadedir. Fakat bir zaman sonra ilmi ve musikiyi bir kenara bırakarak çeşitli entrikalar sonucu yoldan çıkan ve taht mücadelesine giren bir antagonist karakter olur. Serinin ilk romanı olan *Şehzade Selim*'de Malkoçoğlu Ali Bey, kardeşi Selim ile karşılaştırarak Korkud ile ilgili ilk tanıtım yapılır: "Ağanız Korkud, tekke adamıdır Beyim. Alimdir, fazıldır, velakin kılıç eri değildir. İlminiz, faziletiniz yanında sizin bir de maharetli kılıcınız, yıkılmaz iaredeniz var, bu yüzden padişah olmanızı dilerim."⁹²⁰ *Şirpençe* romanında ise romanın ilk bölümünde Sultan Selim'e düzenlenen suikast girişiminin arkasında kim olduğu düşünülürken kardeşler hatıra gelir ve Şehzade Korkud'un tanıtımı yapılır: "Şehzade Korkud'la bir anlaşma yapmıştı gerçi. Buna göre Korkud, Manisa sancağında dilediği hayatı yaşayacak; ilimle, musikiyle meşgul olacaktı. Bölücü heveslere kendini kaptırmaması şartıyla, bütün masraflarını Sultan Selim üstüne alıyordu. Aksi halde durum 'başkaca' olurdu."⁹²¹ Romanın üçüncü bölümünde Sultan Selim, bazı paşaların ağzından mektup yazarak tahta gözü olup olmadığını öğrenmek ister. Orhan Bey ile Sarıoğlu bu konuyu konuşurlar. Sarıoğlu'nun düşüncelerinde Şehzade Korkud tanıtılır: "...Duyduğu

⁹¹⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 102

⁹²⁰ Yavuz Bahadıroğlu, *Şehzade Selim*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 14

⁹²¹ Yavuz Bahadıroğlu, *Şirpençe*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 24- 25

kadarıyla Şehzade Korkud divan sahibi bir şairdi. İslam hukukuna aşinalığı vardı. İlmi çalışmaları severdi. Üstelik Sultan Selim’le bir anlaşmaları mevcuttu. Taht için mücadeleye atılmayacak, padişah da ona müdahale etmeyecekti. Manisa Sancağı’nda dilediği hayatı sürecekti.”⁹²² Anlaşmaya uymayan Şehzade Korkud’un yazdığı mektupları okuyan Malkoçoğlu’nun gözünden de okuyucuya tanıtmaya devam edilir: “Bazı devlet büyüklerine hitaben yazılmış. Kuvvet topladığını, kendisine yardım edilirse Selim’i alaşağı etmek için hazırlandığını söylüyor. Oysa padişah ne mülayemetle davranmıştı ona. Kellesi avucunda iken kıyamamış, dilediği sancakları vermekte tereddüt etmemişti. Üstelik bütün masraflarını hazine-i hümayundan karşılamaya söz vermişti. Yoo, ağalar, hayır yiğitler, kim ne derse desin, Şehzade Korkud elde ettiği ile yetinmeyerek hep daha çoğunu, daha büyüğünü isteyen...” (...) “Muhteristir diyeceğim, ama bir türlü dilim varmıyor. Ne kadar dindar olduğunu biliyorum. Peki, ama ne diyeyim?”⁹²³

Şehzade Korkud, roman boyunca gerek yazar gerekse diğer karakterler ağzından okuyucuya net bir şekilde tanıtılmıştır.

2.5.3.6.2. Fonksiyonu

Şehzade Korkud’un ana vaka üzerindeki fonksiyonu Sultan Selim’le birlikte önem kazanır. Her ne kadar tahta gözü olmayacağını, kendisini ilme adayacağını bildirse de şehzadelikten bu yana padişah olma hissiyle yetiştirilmesi ve bazı devlet adamlarının onu desteklemesi sonucunda Şehzade Ahmed ile birlikte o da taht yarışına dahil olur. Romandaki işlevi, sultan olan kardeşi Selim’e biat etmek yerine dış tehlike unsuru olan Şah İsmail üzerine sefere çıkılmadan önce taht kavgasına girerek Sultan Selim’in önünü kesmesidir. Onun bu fonksiyonu ile Sultan Selim, devletin dışardaki tehlikeden çok içerdeki tehlikeden kurtarılması gerektiğini düşünerek Şehzade Korkud’u ortadan kaldırır ve taht kavgasına son verir.

2.5.3.6.3. İşlenişi

Şehzade Korkud, *Şehzade Selim* romanında diğer kardeşleri gibi o da taht mücadelesine girip Dersaadet’e yakın olmak maksatlı Manisa’yı işgal eder. Selim sultan oluncaya kadar da bu taht ihtirası devam eder. Kardeşi Selim’in Sultan olmasından

⁹²² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 68

⁹²³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 80

sonra taht mücadelesine girmeden kendi sancağında ilimle hemhal olacağına dair söz verir. Fakat yine bazı devlet adamlarının onu destekleyecek olması ihtimali onun içindeki taht hevesini ortaya çıkarır. Orhan Bey, Sarioğlan ile olan diyalogunda Şehzade Korkud'un mektuplarında bahseder. Kardeşinin tahtta gözü olup olmadığını öğrenmek isteyen Sultan Selim'in bazı paşaların ağzından mektuplar yazdığı bilgisini verir. Şehzade Korkud'un tahtta gözü olmadığını düşünen Sarioğlan'a, Orhan Bey yanıldığını söyler: "Yanıldın! Hem öyle bir gözü var ki, mektupları alır almaz hazırlıklara başlamış. Ordu toplayarak Dersaadet'e yürüyecekmiş."⁹²⁴ Yazar, Şehzade Korkud'u tüm perspektifiyle açıklıkla Orhan Bey'in ağzından işlemeye devam eder.

Sarioğlan'ın böyle bir şeyi yapabileceğine şaşırması üzerine Şehzade Korkud'un ana vakada yer alacağı konumu oluşturmaya çalışır. "Gayet basit. Şehzadeler daha bebekliklerinden itibaren padişahlığa hazırlanırlar. Buna o kadar alışırlar ki, zamanla tahtın tek varisi ve tek layığı olarak kendilerini görmeye başlarlar. Elde edemeyince de hakkı gasp edilmiş gibi öfkeye kapılırlar. Gerçi kuvvet karşısında vazgeçmiş görünürler, ama aslında padişah olmak şuuraltına yerleşmiş olduğundan hiçbir zaman bütünüyle vazgeçemezler. Kaldı ki, Şehzade Korkud bir ara babası gelinceye kadar vekaleten tahta çıkmıştı. Bu hal birkaç gün sürmesine rağmen tadını almış olmalıdır."⁹²⁵ Orhan Bey'in şehzadelikle ilgili temel bilgileri vermesi Şehzade Korkud'un bundan sonraki yapacağı fiillerin daha sağlam zemine oturmasını sağlar.

Sultan Selim, Şah İsmail üzerine gitmeden önce kardeşlerinin taht ihtirasına son vermeleri için uğraşır. Şehzade Korkud da Şehzade Ahmed gibi tahtın sahibi olmak ister. Sultan Selim, ilk önce tahtı arzulayan mektuplara cevap veren Şehzade Korkud'dan başlar. Reha Çamuroğlu, Sultan Selim'in Şehzade Korkud'a bazı paşalar ağzından mektup yollamasını tuzak olarak değerlendirir: "Zaten tedirginlik ve ölüm korkusuyla yaşayan Şehzade Korkut'un bu tuzığa düşmesi kaçınılmazdır. Ama o avcı değil avdır. Nitekim Yavuz Selim, Hoca Sadeddin'in anlatısına göre, ava çıkar gibi yaparak onu Manisa sarayında kuşatır. Fakat Korkut yakın adamı ve sırdaşı Piyale ile birlikte Manisa'dan kaçmayı başarır ve Antalya'ya kaçar."⁹²⁶

⁹²⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 68

⁹²⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 69

⁹²⁶ Reha Bilge, *1514 Yavuz Selim ve Şah İsmail*, Giza Yayınları, İstanbul, 2010, s. 115

Şehzade Ahmed'e hizmet eden Sadrazam Mustafa Paşa'yı ve ihtirasa kapılan beş şehzadeyi de idam ettikten sonra üzerine doğru gelmekte olduğunu öğrenen Korkud Bey, ümitsizliğe düşer. Habercinin kaçma teklifine dalarak sonunun amcası Cem gibi olacağını düşünür. En başından bunu düşünmesinin sebebi himayesinde kılıç sallayacak erlerin yerinde eli kalem tutan kişilerin olmasından kaynaklıdır. Sultanlık yarışına girmiştir fakat sonunu düşünmemiştir. Yaptıkları hata Şehzade Korkud'un hizmetinde bulunan Piyale Bey dile getirir: "Ne diyeceğimi bilemiyorum devletlüm. Bir yandan saltanat davası güttük, bir yandan ne kadar molla varsa Saruhan Sancağı'na topladık. Şimdi kılıç erine nasıl muhtaç olduğumuz meydana çıktı."⁹²⁷ Bu vaziyette Sultan'ın karşısına çıkmanın kesin ölüm getireceğini düşünerek kaçma teklifine kulak verir. Piyale Bey ile kaçış başlar. "Şehzade Korkud, bütün yolların tutulacağını hesaplayarak önce izini kaybettirmesi gerektiğini düşünmüştü. Dağda bir mağaraya yerleşti. Piyale Bey'le birlikte, tam yirmi gününü dünyadan tecrit olmuş vaziyette orada geçirdi."⁹²⁸ Yirmi günün sonunda iyice canı sıkılan Şehzade Korkud, Sultan Selim'in onu unutmuş olma ihtimalini düşünür. Fakat yine ümidini kaybeder sonunun amcası Cem gibi olacağını düşünür, kendisini kadere bırakır. Şehzade Korkud, duygu değişimi çabuk olan, asıl gerçekleri göremeyen, bazen tahtı arzulayan bazen de teslimiyetçi davranan bir karakter olarak işlenir. Teke bölgesine geldiklerinde yine bir mağarada konaklarlar. Piyale Bey, mağaranın çevresinde sürüsünü otlatan bir çoban görür ve ondan yazdıkları mektubu Dizdaroğlu'na iletmesini ister. Türkmen çoban kabul edince Piyale Bey sevinçle Şehzade Korkud'un yanına gider. "Şehzade Korkud, bir koyunun pöstekisinin üstünde oturmuştu. Elinde tespih, mırıldanıyordu. Piyale Bey, en kritik anlarda bile zikrini unutmayan bu gönül adamı için padişahlığın gerekli olup olmadığını ilk defa düşündü. Huzurunu bozmak korkusuyla sesini çıkarmadı. Gitti, taşlara dayandı. Düşüncelere daldı."⁹²⁹ Piyale Bey, Şehzade Korkud'u saltanatın değil ilmin peşinden koşması gereken biri olarak görür. Fakat sevinçle yanına gelen Piyale Bey'in sultanlık için izin çıktığını sanar. Şehzade Korkud'un taht hevesi, o ilim adamı oluşunu gölgede bırakır. İhtiras gözünü kör eder ve gerçekleri görmesini engeller. En sonunda Sultan'ın askerlerinin mağarayı basıp onu yakalaması sonucunda gerçeğe yüzleşir. Hevesin, ihanetin bedelini canı ile öder.

⁹²⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 119

⁹²⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 123

⁹²⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 127

2.5.3.6.4. İç ve Dış Diyaloglar

Şehzade Korkud, romanın ilk bölümünden itibaren ana vakaya dahil edilir fakat fiili olarak yer alışı beşinci bölümden itibaren olur. İkili konuşmaları ve monologları bu bölümde yoğunlaşır. Diyalogları ve monologları ile okuyucuya şeffaf bir şekilde tanıtılır. Romanın protagonisti Sultan Selim ile karşılıklı konuşmaları yoktur. Onun en fazla diyalog halinde olduğu kişi hizmetinde bulunan sadık nedimi Piyale Bey'dir. Sultan Selim'in üzerlerine doğru gelmekte olduğu haberini alınca Piyale Bey ile birlikte kaçış planı yaparlar. Şehzade Korkud, bu ahvalde amcası Cem'i hatırlayarak kaderinin amcası gibi olacağını düşünür: “‘Kaçmak’ diye mırıldandı. ‘Amcamız Cem gibi kaçıp, belki de Frenklere sığınmak; oralarda zehirlenerek ölmek... Büyük ihtimalle kader çizgim amcamınkiyle birleşiyor. Takdir Allah'ın.’”⁹³⁰ Şehzade Korkud, Piyale Bey ile devam eden diyalogunda “kaçmak” fiili üzerine konuşur: “Fakat Piyale, kaderden kaçılmayacağını da bilirim. Alın yazım nasıl yazıldıysa, iman ediyorum ki, öyle tecelli edecektir. Yine de sebebe tevessül edelim bakalım. Hazırlıkları yap, gece yarısı yola düşeceğiz.”⁹³¹ Şehzade Korkud, ölümün peşinde olduğunu bilerek kadere kendini teslim etse de kaçıktan vazgeçmez. Yaşadığı bu zor durum onu iç hesaplaşmaya götürür: “‘Şu kalın taş duvarlar bir korkağa emniyet telkin edemiyor, acayip. Yavuz denince niçin tüylerim diken diken kabarıyor? O daha bir yıl öncesine kadar hasretle bağrıma bastığım küçük kardeşim değil mi benim? O tombul kolundan tutup havuz başında yürüme öğrettiğim can yoldaşım değil mi benim? Peki ama ben ilimle iştigal etmeye söz verdiğim halde gelir gelmez isyan hazırlamaya neden koyuldum? Hangi habis düşünce ruhumu kirletti, beni padişaha asi kıldı? Acı olan şey ölmek değildir, hayır! Asıl acı, kardeşimin karşısına bir düşman olarak çıkmaktır. Ne o, ne de ben dayanabiliriz buna. Eminim, yüzümüzü görse, sesimizi duysa, mazi gözlerini perdeler; kendisini devirmeye heveslenen ağabeyine kollarını açar, affeder. Lakin layık olmadığım bir merhametin kollarına nasıl atılabilirim? Haklısın Piyale, en iyisi kaçmaktır. Ölümünden değil, Yavuz Selim'le karşılaşmaktan kaçmak! Git dostum, git azizim; hazırlıklarını yap.’”⁹³² Şehzade Korkud yaptığı hatayı anlar, pişmanlık duyar fakat kardeşi Selim'in karşısına bu yüzle çıkmaktan kaçır. Bir mağarada yirmi gün kaldıktan sonra Piyale Bey'in önerisiyle Teke bölgesine gidip bir gemi ile Frenk diyarına gitme kararı alırlar. Şehzade Korkud'un

⁹³⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 117

⁹³¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 120

⁹³² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 120 – 121

aklına yine düşündüğü son gelir: “Tıpkı amcamız Cem gibi olacak desene, kader!” Teke bölgesine geldiklerinde yine bir mağarada konaklarlar. Piyale Bey, bir Türkmen çobanla karşılaşır ve Dizdaroğlu Süleyman Bey’e yazacakları yardım mektubunu iletmesi için anlaşırlar. Yazılacak olan mektubun içeriği konuşulur: “Bir gemi temin etmesini yazınız. Frenk diyarına iltica etmekliğimiz iktiza eder.” “Frenk diyarına... Amcamız Cem gibi!” (...) “Yazmalı doğru, Dizdaroğlu Süleyman Bey’e bir name yazmalı. Demeli ki, Ben İklim-i Rum Padişahı Bayezid Han’ın büyük oğlu Korkud’um. Milletimi, devletimi terk ederek Frenk diyarına ilticayı düşünürüm. Açıkçası kaçarım! Bir gemi tedarik edile...”⁹³³ Her seferinde, kendi sonunun da amcası Cem gibi olacağını düşünen Şehzade Korkud, Bayezid Han’ın oğlu olarak kaçmakta oluşunun aciziyetini yaşar.

Piyale Bey, yazılan mektubu Dizdaroğlu’na iletmesi için çobana verir. Şehrin girişinde hal ve hareketlerinden şüphelenen kolcular çobanı durdurur ve çobanın ağzından istemeyerek Şehzade Korkud’un yerini öğrenirler. Askerler mağaraya gelerek Şehzadeyi alırlar. Kapıcıbaşı Sinan Ağa teslim alır. Aralarında geçen diyalog ile Şehzade Korkud’un ölmeden önce kendisini hesaba çekerek hatalarının farkına vardığı ve kadere teslim olduğu görülür: “Siz alim, fazıl bir kişisiniz. Padişah olsaydınız ve bir başka karındaşınız yaptığınızı yapsaydı hakkındaki hükmünüz ne olurdu? (...) “Nizam – ı âlem için ol failin vücudunu dar -ı cihana irsal eylerdim.” (...) “Benden sonra yerime padişah olacak bir erkek evladım olmadığı halde bu işe heveslendim. Kader yolumu tıkadı. Kim bilir, belki de Osmanoğulları’nın başına açacağım felaketlerin böylece önüne geçmiş oldu.”⁹³⁴ Şehzade Korkud, yolun sonuna geldiğini fark eder. Yaptığı hataların bedelini ödemeye hazır olduğu, teslimiyetçi yaklaşımı ile gösterilir.

2.5.3.6.6. İlişkiler Ağı

Şehzade Korkud, Sultan Selim’in Şah İsmail üzere gideceği sırada baş kaldırarak kardeşi Selim’den tahtı alma peşine düşer. Bu ana vaka üzerinde kurulan ilişkiler ağının başında Sultan Selim vardır. Aralarındaki o kardeşlik ilişkisinin yerini düşmanlığa bırakır. Sultan Selim’in üzerine doğru geldiğini öğrenince kardeşi ile ilgili düşüncelerini paylaşır: “...O daha bir yıl öncesine kadar hasretle bağrıma bastığım küçük kardeşim değil mi benim? O tombul kolundan tutup havuz başında yürüme öğrettiğim can

⁹³³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 128

⁹³⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 132- 133

yoldaşım değil mi benim?”⁹³⁵ Korkud, Selim’i o eski çocukluk yıllarının özlemiyle hatırlar ve yaptığı işten dolayı kardeşinin karşısına çıkmaya cesaret edemez. Ölümünden değil, Selim ile karşılaşmaktan kaçır. Birbirlerini halen çok sevmektedirler. Fakat taht kavgası onları ayrı düşürmüştür. Sultan Selim, Şehzade Korkud’u Manisa’da bulamamasına sevinir. Bu sevinmenin nedenini Kapıcıbaşı Sinan’a anlatır: “Birlikte oynadığın, birlikte üzüldüğün bir karındaşın olmuş mudur Sinan, bilmiyorum. Böyle bir karındaşın yoksa bizi hiç anlayamazsın.” (...) “Ve biz onu kollarımıza almak için değil, cezalandırmak için geldik. Kaçtığına o yüzden seviniriz. Hiç değilse yüz yüze gelmekten kurtuldu. Kaç gündür beynimizi kemiren o acı anı yaşayacağımızı düşününce kaçtığına seviniriz.”⁹³⁶ Şehzade Korkud ve Sultan Selim’in birbirlerine olan kardeş sevgisi aralarında yaşanan taht mücadelesine rağmen devam eder.

İlişkiler ağının bir diğer köşesinde yer alan kişi onun sadık hizmetkarı Piyale Bey’dir. Sultan Selim’in üzerlerine doğru gelmekte olduğu haberini alır almaz Şehzade Korkud’u kaçmaya ikna eder. Kaçış boyunca onu sakinleştirmeye, güç vermeye çalışır. Aralarındaki ilişkiyi yazar en net biçimde aktarır: “Şehzade Korkud’a öldükten sonra bile hizmet etmeye yeminli idi ve onu bir şehzade gibi değil, müridin şeyhini sevdiği gibi seviyordu.”⁹³⁷

2.5.3.7.ŞAH İSMAİL

2.5.3.7.1.Tanıtma

Şah İsmail, serinin ilk romanı olan *Şehzade Selim*’den itibaren Osmanlı Devleti için tehlike arz eden fakat dönemin padişahı Bayezid Han’ın kendisine yumuşak başlı davranması neticesinde giderek azıtan ve serinin ikinci romanı olan *Şirpençe*’de ise Selim, sultan olduktan sonra da Anadolu’yu şileştirmeye çalışıp Osmanlı sınırlarını tehdide devam eden bir Safevi Sultanı’dır.

Yazar, *Şehzade Selim* romanında Selim’in düşüncelerinde olan Şah İsmail’i anlatarak okuyucuya tanıtır: “Giderek azıtıyordu. Osmanlı Sultanı İkinci Bayezid’i okşarken, bir taraftan da ülke sınırlarını soyuyor; kızlarını, kadınlarını kaçıyordu. Şimdiye kadar Şah İsmail’e, Şehzade Selim, defalarca haber göndermişti. Kendisine bir çeki düzen vermesini, haddini bilmesini ve devletin başında kalmak istiyorsa, hudutları

⁹³⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 120

⁹³⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 123

⁹³⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 121

ihmal etmemesini söylemişti. Fakat Şah İsmail, Şehzade Selim'e ehemmiyet vermiyordu.”⁹³⁸ Şehzade Selim, babasının ve kardeşlerinin Şah İsmail ile mücadeleye yanaşmaması üzerine o tek başına emrinde bulunan askerler ile Şah İsmail üzerine seferler düzenleyerek dersini vermeye çalışır. Olay örüsü içinde Şah İsmail tanıtılmaya devam eder: “...Babası Haydar isimli Şii lideriydi. Fakat bir süre sonra bununla yetinmez oldu. Etrafında topladığı kişileri silahlandırdı. Beyinleri yıkanmış insanlardan büyük bir çete kurup etrafa dehşet salmaya başladı. Yakıyor, yıkıyor, öldürüyordu.”⁹³⁹ Babası öldürüldükten sonra yerine geçen Şah İsmail, babasını aratmaz bir kişi olur: “Babasının yolunda yürüyordu. Ama ondan daha ihtiraslı, daha zalimdi. Tepeden tırnağa silahlandığı müritlerini ‘Şah... Şah... Şah!’ diye bağırta bağırta köylere, şehirlere, kalelere saldırtıyor, altını üstüne getiriyordu.”⁹⁴⁰

Şah İsmail, İran'da kendisine bağlı olan Şiileri bir araya getirerek Safevi devletini kurar. Anadolu toprakları içinde bulunan Şiileri de içine alarak sınırlarını genişletmek isteyen fakat Şehzade Selim tarafından engellenmeye çalışılan antagonist karakter olarak *Şirpençe* romanında da yerini alır. Romanın ikinci bölümünde Sultan Selim'in Tebriz'deki casusu Hasan Can'ın yazdığı mektup aracılığıyla Şah İsmail okuyucuya hatırlatılır: “...Şah İsmail'in Anadolu'yu Şiileştirmek için akla havale sığmaz yollara başvurduğunu, kese kese altın dağıttığını, mâni olunmazsa Anadolu'da pek yakın tarihte isyanlar başlayacağını ...”⁹⁴¹ bildirir. Şah İsmail, Selim sultan olduktan sonra da emellerinden vazgeçmez. En sonunda ihtiras dolu bu hareketleri ile Safevi devletini yıkılışa sürükler. “Eğer Şah İsmail, Çaldıran'da yenilmeseydi yine de İran'ı Şiileştirme ihtiyacı duyar mıydı? Tarihin akışına bakacak olursak bu soruya kolayca evet diyemeyiz. Ne İran Şiileşirdi ne de Anadolu bugünkü gibi bir din anlayışının geliştiği bir İslam beldesi olurdu. Belki daha farklı; Sünniliğin daha tasavvufi ve Ehlibeyt vurgularıyla daha içli dışlı bir versiyonu hâkim olabilirdi. İkinci hususta net öngörülerde bulunmak zor ise de İran'ın Şiileşmemiş olacağına kesin gözüyle bakabiliriz.”⁹⁴²

⁹³⁸ Yavuz Bahadıroğlu, *Şehzade Selim*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 8

⁹³⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s.52

⁹⁴⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 53

⁹⁴¹ Yavuz Bahadıroğlu, *Şirpençe* Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 36

⁹⁴² Yusuf Turan Günaydın, *Yavuz Yenilseydi Şah İsmail Yenseydi*, Yörünge Dergisi, S. 8, s. 124

2.5.3.7.2. Fonksiyonu

Şah İsmail, kendisine bağlı Şiiilerle Anadolu'yu şiiileştirip Osmanlı payitahtını ele geçirerek Safevi devletinin sınırlarını genişletmeyi amaç edinir. Bu amaç doğrultusunda Sultan Selim'le savaş halindedir. Bu nedenle onun fonksiyonu Sultan Selim'le güçlenir. Selim'i Yavuz yapan özelliklerinin ortaya çıkmasında karşı güç olması etkilidir. *Şehzade Selim* romanında Safevi Devletini kurduktan sonraki emelleri anlatılır: “Bir anda Kirman'ı Diyarbekir'i, Bağdat'ı, Bakü'yü, Horasan'ı işgal ederek halkını kazıklara vurdurdu. Safevi Devletinin sınırlarını genişletti. Yeterince büyüdüğünde gözlerini Anadolu'ya çevirdi. Artık en büyük emeli Anadolu topraklarını ülkesine katmak, oradan İstanbul'a uzanmaktı. Bunun için uzun süredir çalışıyordu.”⁹⁴³ Bu emelini Çaldıran'da Sultan Selim'e karşı giriştiği savaşta askerlerine söyleyerek onları motive etmeye çalışır: “Osmanlı topraklarını oklarımızla susturamazsak mertlik davası gütmek gayri haram olsun. Selim'in tahtını başına çalmak boynumuza borçtur. Bu harp bize Anadolu'nun kapılarını açacağı gibi Osmanlı payitahtına da bir köprü uzatacaktır. Şiiilik altın yılına giriyor.”⁹⁴⁴

2.5.3.7.3. İşlenişi

Şah İsmail, *Şehzade Selim* romanından itibaren Osmanlı Devleti'nin sınırlarını tehdit etmiş, Selim tarafından yer yer bozguna uğratılmış fakat bundan ders almayıp Selim sultan olduktan sonra da aynı tehditkarlığa devam etmiştir. Bu hareketleriyle Sultan Selim'in gazabını üzerine çekmiştir.

Romanın ikinci bölümünde Şah İsmail'in hizmetinde yer alan Sultan Selim'in casusu Hasan Can tarafından yazılan mektupta Şah İsmail'in Şii propagandalarına devam ettiği ve yakın zamanda Anadolu'yu istila edeceği yazar. Bu mektup Hüseyin Ağa ve üç arkadaşı aracılığıyla Sultan Selim'e ulaştırılır. Fakat Sultan Selim, kardeşlerinin ihanetleri ile mücadele edip iç tehlikeyi bitirdikten sonra Şah İsmail üzerine yürüme kararı alır. Şah İsmail, romanın son bölümü olan yedinci bölüme kadar fiili olarak yer almaz. Altıncı bölüm itibarıyla Sultan Selim, kardeşleri ile olan mücadelesini bitirdikten sonra Şah İsmail'in akıbetinin konuşulması için divanı toplar: “Efendiler” (...) “Şah İsmail Safevi, biz sustukça cüretini daha da artırır. Üstelik karındaşıımız Ahmed'in oğlu Murad'ı yanında tutar ve aleyhimize kullanır.

⁹⁴³ Yavuz Bahadıroğlu, *Şehzade Selim*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 53- 54

⁹⁴⁴ Yavuz Bahadıroğlu, *Şirpençe* Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 198

Hudutlarımızı ihlal eder, harim-i ismetimize el atar... Gerisini saymaya hacet yok; bütün melanetleri, bizim olduğu kadar sizin de malumunuzdur. Hamdolsun, iç gargaşayı def eyledik; sıra dıştaki fesada geldi. Safevi üzerine bir sefer, mukadder olsa gerektir. Bilmem, siz ne düşünürsünüz?”⁹⁴⁵ Bazı divan üyeleri ile fikir alışverişi yapıldıktan sonra Şah İsmail üzerine sefer kararı çıkar. Sefere çıkılır fakat Şah İsmail savaşa yanaşmaz. İran’a kadar çekilerek cengi kabul etmez. Sultan Selim, keşif amaçlı gönderdiği Orhan Bey ve Sarıoğlu’nın getirdiği haberle Şah İsmail’in Çaldıran Ovası’nda konuşlandığı öğrenilir. “Ordu mevcudunu yüz bin civarında tahmin ediyorlardı. Zırhlı birliklerle süvari kıtaları çoğunluğu teşkil ediyorlardı. Bunlar, Şah İsmail Safevi’nin en müessir vurucu güçleri idi. Çok güveniyor, Yavuz’un yanında getirdiğini duyduğu topraklarla alay ederek keyifleniyordu.”⁹⁴⁶ Şah İsmail, Sultan Selim’in kullanacağı topları küçümseyerek onu hafife alır ve cengi kabul eder. Sultan Selim, Çaldıran mevkiine doğru hareket ettiği sırada güneş tutulur. Hocasıyla aralarında geçen diyalogla güneşin tutulması Şah İsmail’in sonunun geldiğine yorulur. “Beli devletlüm. Güneş, İran semalarındaki parlaklığını gizliyor. Şah İsmail’in pek yakında istikbali karacak, güneşi sönecek demektir. Onun güneşinin söndüğü yerde bizim güneşimiz doğacaktır.”⁹⁴⁷ Öyle de olur. Şah İsmail, yenileceğini anlayınca sadık kumandanı Hızır’ın teklifi ile cenk meydanından kaçmayı kabul eder: “Hızır’la Şah İsmail bakışıyorlardı. Şah, son bir tereddüt geçirdi. Hareketinin nelere mal olabileceğini düşündü. Şüphesiz, ileri gönderdiği şu kumandanlardan, şu askerlerden hiçbirisi sağ dönmeyecekti. Fakat ne çare! Hızır’ın dediği gibi, milletin kendisine ihtiyacı vardı.”⁹⁴⁸ Şah İsmail, Sultan Selim’e karşı mağlubiyeti kabullenir ve cenk meydanını terk eder. Böylece Şah İsmail tehdidi ortadan kalkarak ikinci hedefe de ulaşılmış olur.

2.5.3.7.4. İç ve Dış Diyaloglar

Şah İsmail’in karşı güç olarak gördüğü Sultan Selim ile yüz yüze diyalog halinde değildir. Birbirlerine gönderilen elçiler ve mektuplar aracılığıyla görüşlerini bildirirler. Sultan Selim çeşitli nameler göndererek cenkten kaçan Şah İsmail’i tahrik etmeye çalışır. Şah İsmail ise hakaret dolu sözlerle yazdığı mektupta savaşmak istemediğini söyler: “Muharebe arzusunu anlayamıyorum, ben barış taraftarıyım, ille de

⁹⁴⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 150- 151

⁹⁴⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 189

⁹⁴⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 190

⁹⁴⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 205

isterseniz harbe hazırım.”⁹⁴⁹ Sultan Selim ise karşılık verir: “Gönderdiğin namede mertlik davası güdersin, lakin asıl mertlik meydanına elde kılıç çıkmaya cesaret gösteremezsin. Fitnenle dünyayı helaka saldın. Üstüne geldikçe kaçtın. Bu ne günah iştir?” (...) “...erlük adı sana haramdır. Name bile gönderdiğün çarşaf ve hatun libasın giyesün. Ve illa karşıma çıkmazsan erlik davası gütmeyesün.”⁹⁵⁰ Bu mektuplaşmanın devamında Şah İsmail’in manzum şeklinde yazdığı cevaba Sultan Selim de manzum olarak karşılık verir:

“Bizi ateş bilsün ol kendini mum.”

(...)

“Bu ateş ki, üstüne gelen düşmanını yakmaz,

Ancak kendi milletini helak eder;

O ateşi dumanıyla boğmak vacip olmuştur.”⁹⁵¹

Şah İsmail, kendisini ateşe Sultan Selim’i de muma benzeterek üstün olduğunu göstermek ister. Sultan Selim ise o ateşin yalnızca kendi milletine zarar vereceğini dile getirir. Aralarında geçen bu manzum diyalog iki karakterin de edebi yönünün kuvvetli olduğunu gösterir.

Şah İsmail, Sultan Selim’in kendisine doğru gelirken yanında getirdiği topları küçümseyen bakışlarla Tebrizli Hasan Can’a anlatır: “Topların hareket kabiliyeti yoktur. Kale muhasarasında iyi iş becerirler, ama meydan savaşında bunu kullanmaya kalkmak deveye hendek atlatmaya benzer. Uğraşır didinirsin de netice alamazsın, çektiğin kar kalır. Selim’e böyle olsa gerektir. Biz on iki padişaha diz çöktürmüş hükümdarız, savaş tecrübemiz Selim’inkinden katbekat üstündür. Zavallı toplarına güveniyor; toyluktan işte, hep toyluktan.”⁹⁵² Savaş düzeni alındıktan sonra da Sultan Selim’in planladığı ordu düzenini de acemice bularak küçümser bakışlarını Diyarbakır Valisi Ustacluğlu Mehmet Han’la paylaşır: “Yavuz dediğin meğer ki, harp sanatında cüce imiş. Akıncı süvarilerinin önde tutacak yerde azepleri öne geçirdi. Şimdiye kadar hiçbir kumandanın düşmediği azim bir askeri hatadır bu. Böylesine aciz bir kumandanla

⁹⁴⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 176

⁹⁵⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 177

⁹⁵¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 178

⁹⁵² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 189

dövüşü zül telakki ediyorum.”⁹⁵³ Şah İsmail, savaş hazırlığı içinde olan ordusunun başına geçerek askerlere motive konuşması yapar: “Osmanlı topraklarını oklarımızla susturamazsak mertlik davası gütmek gayri haram olsun. Selim’in tahtını başına çalmak boynumuza borçtur. Bu harp bize Anadolu’nun kapılarını açacağı gibi Osmanlı payitahtına da bir köprü uzatacaktır. Şiilik altın yılına giriyor.”⁹⁵⁴ Şah İsmail, askerlerine karşı olan bu diyalogu ile asıl maksadını net bir şekilde ifade eder.

Şah İsmail’in roman boyunca kendi iç hesaplaşma yaptığı monoloğu görülmez. Diyalogları ile ana vaka üzerindeki yerini alarak hangi kişilik özelliklere ve bakış açılara sahip olduğu yansıtılır.

2.5.3.7.5. İlişkiler Ağı

Şah İsmail, *Şehzade Selim* romanında dönemin padişahı Bayezid Han’la ilişkiler ağı başlar. Anadolu’yu Şiileştirme emeline olan Şah İsmail, Osmanlı sınırlarını tehdit etmeye başlar. “Muhterem babamız”⁹⁵⁵ diye hitap ettiği Bayezid Han’ın yumuşak başlı olmasından yararlanarak onun öfkesini çekmemeye çalışır. Bayezid Han da Şah İsmail’in onca tehlikeli tavırlarına rağmen gerekli tepkiyi göstermez. Aralarında kendi oğullarından öte olan bir ilişki vardır. “Her nedense oğullarından esirgediği sevgiyi, muhabbeti, Şah İsmail’e gösteriyordu.”⁹⁵⁶ Sultanın bu tepkisiz kalışına dayanamayan Şehzade Selim, kendi sancağındaki askerleri ile Şah İsmail’e dersini vermek ister. Böylece romanın başlarında Bayezid Han’la olan ilişkisi ilk önce Şehzade Selim’le devam eder.

Aralarındaki mücadele *Şehzade Selim* romanında daha yoğunken Selim’in sultan oluşu ile başlayan *Şirpençe* romanında bu yoğunluk görünmez. Çünkü Selim’in ilk işi kardeş kavgasına bir son verip iç isyanı bastırmaktır. Bu nedenle romanın ilk beş bölümünde kardeşleri ile olan mücadelesi ağırlıktadır. Son iki bölümde Şah İsmail ile olan mücadeleye geçilir. Sultan Selim, her ne kadar mektuplarla onu savaşa razı etmeye çalışsa da Şah İsmail, geri çekilir. Aralarında kaçan – kovalayan ilişkisi hakimdir.

Şah İsmail, romanın başından beri başkahramanın karşısında durarak onun aleyhinde işler çevirdiği için kendisinin kurduğu ilişki ağı da Sultan Selim’in zararına

⁹⁵³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 196- 197

⁹⁵⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 198

⁹⁵⁵ Yavuz Bahadıroğlu, *Şehzade Selim*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 8

⁹⁵⁶ Yavuz Bahadıroğlu, *Şehzade Selim*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s.17

işler yapacak olan kişilerle doludur. Şehzade Ahmed'in hizmetinde bulunan Dimitri, o öldükten sonra da Şah İsmail'in yanında yer alan Şehzade Ahmed'in oğlu Murad'ın hizmetine girerek Şah İsmail'e bağlanmış olur. Dersaadet'te olup bitenlerin haberini veren Kılıç ile de casusluk üzerine kurulu bir ağı vardır. Zamanında Sultan Selim'in Şah İsmail'in gazabından koruduğu Diyarbakır Valisi Ustacluğlu Mehmet Han da celladının hizmetine girer. Sultan Selim'le olacak olan savaşta Şah İsmail'in yanında yer alır. Savaşta yaralanıp mağlup olacağını anladığı sırada sadık seyisi Hızır Atçeken, Şah kılığına girerek onun cenk meydanından kaçmasını sağlar.

2.5.4. Diğer Şahıslar

Ana vakanın gelişimine katkıda bulunan diğer roman karakterlerinin bazıları da şöyledir: Bayezid Han, Vezir Mustafa Paşa, Ferhad Bey, Şeyhülislam Zenbili Ali Efendi, Hersekzade Ahmed Paşa, Hüseyin Ağa, Tebrizli Hasan Can, Dimitri, Yorgacis, Solakzade Hasan, Sinan Paşa, Alaaddin, Piyale Bey, Kılıç, Hemdem Paşa.

Bayezid Han: Sultan Selim'in babasıdır. *Şehzade Selim* romanında kendi sultanlığı döneminde dış tehlike unsuru olan Şah İsmail'e çok taviz verir. Bayezid Han'ın bu yumuşak tavırları nedeniyle bazı devlet adamları ve yeniçeriler devletin başında Selim'i görmek ister. Bayezid Han, Şehzade Selim'in ve devlet adamlarının yoğun baskısı neticesinde tahtı oğluna devreder. Yaşarken oğlunun sultan olduğunu gören nadir insanlardandır. *Şirpençe* romanında Selim sultan olduktan sonra da Dersaadet'te bir müddet kaldığı görülür. Artık altmış dört buçuk yaşına varmış, yorgun ve hastadır. Kalan ömrünü doğduğu yer olan Dimetoka'da geçirmek ister. Sultan Selim babasının isteğini yerine getirerek ona uğurlama töreni düzenler. Bayezid Han yola çıkmadan önce oğluna öğüt verir. Geçmişte yaptığı hatalarından dolayı pişmanlığını dile getirerek oğlunun da aynı hatalara düşmesini istemez. "Oğlum" (...) "Doğru bildiğin yolda yürü. Hadiselere kalbinle değil, beyninle bak. Ben kalbi bakmanın çok zararını gördüm. Tarihi iyi oku, iyi değerlendir. Geçmişte vaki oluş hataları tekrarlamamak için bu elzem. Hadi, Allah'a emanet ol oğul."⁹⁵⁷ Bu sözlerin ardından Dersaadet'ten ayrılan Bayezid Han, Dimetoka'ya varamadan Uğraş Deresi yakınlarında vefat eder.

Veziriazam Mustafa Paşa: Bayezid Han'ın sultanlığı döneminde vezirisanı makamında bulunmuş, sultanlık yarışında Şehzade Ahmed'den yana olmuş ve Şehzade

⁹⁵⁷ Yavuz Bahadıroğlu, *Şirpençe* Nesil Yayınları, Ankara, 2018 s. 22

Selim'in aleyhine işler çevirmiş kart karakterdir. Selim, sultan olduktan sonra Mustafa Paşa'yı geçmişte yaptığı hatalardan dolayı affedip onu kendisine hizmet etmesi için sadrazamlık makamına getirerek ona şans verir. "Sen babamızdan kalmasın. Devlet idaresindeki maharetin dillere destandır. Şehzadeliğimizde bazı kırgınlıklar aramıza girmişse de biz onları çoktan içimizden çıkardık artık. (...) Devlet- i Al-i Osman'ın tecrübeli kafalara, güçlü ellere ihtiyacı vardır. Şahıs davası güdecek ahmaklardan olmadığımızı bilesin. İndimizde herkesin kıymeti hizmetiyle ölçülecektir. Şimdiden bil ki, davranışların buna göre olsun."⁹⁵⁸ Sadrazam Mustafa Paşa, Sultan Selim'in affedip ona güvenmesine rağmen kendisine verilen ikinci şansı değerlendiremez, Sultan'ın güvenini boşa çıkarır. Sultan Selim'in emrinde bulunmasına rağmen gizliden gizliye Şehzade Ahmed'e hizmet eder. Onun casusluğunu yaparak Sultan Selim'in aleyhine işler yapar. Dersaadet'teki havadisleri Şehzade Ahmed'e uçurur. Amasya Valisi Mustafa Bey'e mektup yazarak Şehzade Ahmed'in Amasya'ya yerleşmesini sağlar. Bu son yaptığı ihanetin neticesinde Sultan Selim, infazını gerçekleştirir. Veziriazam Mustafa Paşa, Selim'in şehzadeliğinden bu yana ona düşman olup Şehzade Ahmed'e tabi olması, Selim sultan olduktan sonra da devam eder. Sultan Selim'in ona merhamet gösterip hizmetine kabul etmesi bile onun bu hain düşüncesini yok etmez, davranışlarını değiştirmez.

Ferhat Bey: Selim'in Trabzon sancakbeyliğinden beri yanında yer alan, onun sultan olmasını isteyen ve sultan olduktan sonra da onun haremine dahi rahatlıkla girebilen, güvenilir bir karakterdir. Romanın ilk bölümünde Bayezid Han'ın Dimetoka'ya gitme isteğini Sultan'a iletir. Dördüncü bölümde Veziriazam Mustafa Paşa'nın ihanetini öğrenerek Sinan Paşa'nın yanına gider. Sadrazamın hainliğinin apaçık ortada olmasına rağmen Sultan Selim'in harekette bulunmamasına sitem eder. Sinan Paşa ise onu sakinleştirmeye çalışır: "Genç ve heyecanlısın. Gençliğinden gelen ataklığını, açık sözlülüğünü bir noktaya kadar hoş görürler. Sen sen ol, bu noktayı tecavüz etmemeye bak. Ve emin ol, yapılmasını düşündüğün her şey yapılacaktır."⁹⁵⁹ Ferhad Bey, devletin istikbaline yönelik olan tehditlere hemen karşılık verilmesini diler. Fakat her şeyin yeri ve zamanı olduğunu fark edemeyecek kadar da sabırsızdır.

⁹⁵⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 10

⁹⁵⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 109

Şeyhülislam Zenbîlî Ali Efendi: Sultan Selim’in hocası, Osmanlı Devleti’nin şeyhülislamıdır. Devletin istikbalini belirleyen önemli durumlarda onun görüşüne başvurularak fetvası alınır. Sultan Selim’in çok sevdiği, ona hürmette kusur etmediği insanlardandır. Şeyhülislam’ın uyarıcı eline ihtiyacı vardır: “Hatalara giden bütün yolların üstünde aşılmaz bir kale gibi dikilecek yolumuzu iradenizle kesiniz hocam. İnanınız ki, bu hareketiniz bizi ziyadesiyle memnun edecektir. (...) Ne tuhaf! (...) Vaktiyle pederiniz hemen hemen aynı şekilde konuşmuştu. Sonra sözlerimiz acı gelmeye başladı. Bazı gerçeklerin dobra dobra ifadesi insanları rahatsız eder sultanım. Fakat inanınız, devlet ve din menfaatlerini haleldar edecek teşebbüslerinizin karşısına bir kale gibi değil belki, ama dünya nimetlerine iltifat etmemiş bir Zenbîlî gibi dikileceğim. Müsterih olunuz.”⁹⁶⁰ Şeyhülislam, gerçekleri söylemekten çekinmeyen, Sultan’a yaranmak gibi bir gayesi olmayan, inandığı yolda şeriatla bağlı olarak hayatını devam ettirip kararları bu yönde veren bir islam alimidir. Şah İsmail üzerine sefere gidilmesi için toplanılan divanda askerin iâşe durumunun da gözden geçirilmesi gerektiği söylenince hiddetlenir. Zenbîlî Efendi araya girer: “Şevketlüm, hayat yolunda hakikat bastonuna dayananlar için dünyevi ve uhrevi korku yoktur. Ulema sana bu hakikat bastonunu fetva suretinde verdi. Ümeredan ne istersin? (...) Efendi hazretleri, fetva önünde biz zelil kuluz. Lakin şeriatla uymayan fetvayı yırtar, mühürleyenlerin yüzüne çarparım. (...) Öyle bir fetva talep ettiğinde daha önce davranıp mührü biz yüzüne fırlatırız.”⁹⁶¹ Sultan Selim’in sözlerine kendisini hiç geri çekmeden şeriat yolundan ayrılmadan sert cevap verir.

Hersekzade Ahmed Paşa: Sadrazam Mustafa Paşa’nın idamından sonra “daha önce üç defa sadaret makamına oturmuş” biri olarak tekrar o makama layık görülür. Osmanlı devletinin önemli devlet adamlarından biridir. Romanda, Sultan Selim’in alacak olduğu kararlarda düşüncelerini net söylemez. “Şevketlü Sultanım takdir sizindir.” gibi ifadelerle kendisine sorulan sorulardan kaçır. Özellikle Veziriazam Mustafa Paşa’nın ihanetle ilgili akıbetinin konuşulduğu divanda düşüncelerini söylemekten çekinir: “Bu bir ceza çizgisi ki, mehabetlü hünkarım, mahpusluktan idama kadar uzanır. Hangisi münasip görülürse...”⁹⁶² Hersekzade, kendi ağzıyla başka birinin

⁹⁶⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 28

⁹⁶¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 151

⁹⁶² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 112

hayatı üzerinde etkisinin olmasını istemez, ucu açık bir cevapla takdiri Sultan'a bırakır. Roman boyunca ana vaka üzerinde gerçekleşen olaylarda Sultan'ın yanında yer alarak Şah İsmail ile olan mücadelede orduyu komuta eder.

Hüseyin Ağa: Şah İsmail'in hizmetinde bulunan Sultan Selim'in casusu Hasan Can'dan gelen mektupları üç yol arkadaşı ile Dersaadet'e iletmekle görevli kişidir. Dört kişilik ekibin başkanı, Sarıoğlu'nın babasıdır. "Elli yaşlarında, uzun boylu, geniş omuzlu, güçlü kuvvetli bir görünüşe sahipti. Taşı sıkça suyunu çıkarırdı. Gerçi onun böyle bir iddiası yoktu, ama kendisinden bahsedenler hep böyle tarif ederlerdi."⁹⁶³ Sultan Selim'in hizmetine hayatını adayan, dünyanın beşeriyatına kanmayıp inandığı yolda yürüyen, çeşitli badireler atlatarak üstlendiği haber götürme görevlerini başarıyla yerine getiren bir kişidir. Şah İsmail ile olan meydan savaşında da yanında yer alarak Sultan'a bağlılığını sürdürür.

Tebrizli Hasan Can: Sultan Selim'in Safevi Sultanı Şah İsmail'in hizmetinde yer alıp bütün havadisleri Sultan Selim'e ileten sadık casusudur. Hüseyin Ağa ve ekibiyle haberleri iletir. Çaldıran Savaşı'nda Şah İsmail'in savaş planını ve ordu yapısını haber uçurarak Sultan Selim'in Çaldıran Ovası'nın her yerine hâkim olur. Onun sayesinde bir adım öndedir.

Dimitri: Vezir Mustafa Paşa'nın Sultan Selim aleyhine hizmet eden, Dersaadet'teki haberleri Şehzade Ahmed'e iletmesini sağlayan Rum casusudur. Yorgacis adında yol arkadaşı ile birlikte haber götürür. Yolda Hüseyin Ağa ve arkadaşlarına denk gelerek ihanet içinde olduklarını açık ederler. Ulaştırmakta oldukları mektubu Sarıoğlu ve Rasim ellerinden alır. Yorgacis ölür, Dimitri casusluğa devam eder. Şehzade Ahmed'in infazından sonra Şah İsmail'in kulu olan Kılıç aracılığıyla Şehzade Ahmed'in oğlu Murad'a hizmet etmeye başlar.

Yorgacis: Dimitri'nin yakın arkadaşı olan Rum casustur. Birlikte Şehzade Ahmed'e haber götürmek üzere görevlidir. Sarıoğlu ve arkadaşları mektubu ele geçirmek isteyince onlardan kaçır fakat bir süre sonra yakalanmamak için mektuptan vazgeçip onu yere atar. Dimitri ise Sarıoğlu tarafından ayağa kalkamaz hale gelinceye kadar dövmüştür. Yaralı halde bırakılan Dimitri'yi geri dönüp onu iyileştirmek için Solakzade Han'a götürür. Sarıoğlu ve arkadaşlarının da orada olduğunu öğrenince

⁹⁶³ Yavuz Bahadıroğlu, *Şehzade Selim*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 59

gece yarısı odalarına girerek kaptırdığı mektubu çalıp handan uzaklaşır. Peşinden giden Sarioğlan ve Rasim onu köşeye sıkıştırır. Yorgacıs uçurumdan yuvarlanarak ölür.

Solakzade Hasan: Solakzade Han'ın sahibi, Sünni görünmesine rağmen Sünnilere derin bir kin besleyen gizli bir Şii'dir.⁹⁶⁴ Kendi çıkarları uğruna herkese yaranmaya çalışır. Elde ettiği bilgileri para karşılığında satar. Dimitri ve Yorgacıs'e de para karşılığında Sarioğlan ve arkadaşları ile ilgili bilgiler verir.

Kambur: Solakzade Hasan'ın yanında çalışan cüce ve kambur olan bir kişidir. Han'ın işlerini yapıp, gelen misafirlerle ilgilenir. Solakzade Hasan tarafından hor görülür.

Sinan Paşa: Bayezid Han'ın hizmetinde bulunmuş, kardeşler arasındaki taht yarışında Şehzade Selim'i taraf tutmuş ve Selim sultan olduktan sonra da hizmetini devam ettirmiştir. Devlete ve Şehzade Selim'e gönülden bağlı olan, paraya teamül etmeyen, sadece hizmet aşkıyla verilen görevleri yerine getirmeye çalışan fon karakterlerden biridir. Dersaadet'in içinde örülmüş casusluk ağını kendisine bağlı kurduğu teşkilat ile ortaya çıkarmayı başarmıştır. Aynı zamanda serinin üçüncü romanı *Mısır'a Doğru*'da, Sinan Paşa Dulkadiroğlu Alaüdevle'yle olan Turnadağ Savaşı'nı kazanarak Dulkadir Devleti'nin yıkılışını başlatmıştır.

Alaaddin: Bursa'yı işgal edip babası Şehzade Ahmed adına hutbe okutan karşıt güçtür. Sultan Selim'in üzerine doğru gelmekte olduğunu öğrenince karşı koyamayacağını anlar, babası Şehzade Ahmed'in yanına kaçar. "Vakit varken çekip gitmek evladr. Biz padişah ordusuna karşı durabilecek güçte değiliz. Milleti kırdırmanın manası yok."⁹⁶⁵ Babasının ordusunun derme çatma olduğunu görünce Sultan Selim'in karşısına bu orduyla çıkılamayacağını söyler. Babasını bu işten vazgeçirmeye çalışır fakat başaramaz.

Piyale Bey: Şehzade Korkud'un hizmetinde bulunan, "onu bir şehzade gibi değil, müridin şeyhini sevdiği gibi seven"⁹⁶⁶ gönülden itaat eden hizmetkarıdır. Sultan Selim'in üzerlerine doğru geldiğini öğrenince çareyi kaçmakta bulurlar. Şehzade Korkud ile birlikte Saruhan'dan ayrılarak yirmi gün boyunca bir mağarada yaşarlar.

⁹⁶⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 46

⁹⁶⁵ Yavuz Bahadıroğlu, *Şirpençe*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 89

⁹⁶⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 121

Daha sonra Teke yöresine giderek Dizdaroğlu Süleyman'dan yardım istemeyi düşünürler. Fakat haber götürmesi için görüştüğü Türkmen çobanın mektubu iletmede başarısız olması sonucu yerleri saptanır ve teslim olurlar.

Kılıç: Dersaadet'te olup bitenleri Şah İsmail'e ileten ve Osmanlı içerisinde kaos ortamı oluşturmaya çalışan sivri külahlı casustur. Vezir Mustafa Paşa öldükten sonra yalnız kalan Dimitri'yi, Şah İsmail'in yanında yer alan Şehzade Ahmed'in oğlu Murad'a hizmet etmeyi sürdürme teklifi sunar. Teklifi kabul eden Dimitri'yi Sultan Selim'in yapacağı sefer hakkında malumat toplamasını ister. Kendisi de Dimitri'den ve çarşı esnafından aldığı haberleri Şah İsmail'e iletmekle mükelleftir. Fakat casusluk ağının peşinde olan Sarıoğlu, Kılıç'ı suçüstü yakalar ve Sultan Selim'e teslim eder. Elçileri öldürmekle ün yapmış olan Şah İsmail'i savaşa davet etmesi için Kılıç'ı elçi olarak gönderir. Bir zaman sonra Sultan Selim'e suikast düzenlemek için geri döner fakat başarısız olur. Sultan onu öldürmez, kadiya teslim eder.

Hemdem Paşa: Sultan Selim'in hizmetinde bulunan en yakın dostlarından biridir. Fakat Şah İsmail üzere seferde iken yeniçerilerin galeyanına gelip geri çekilme teklifinde bulununca Sultan Selim'in gazabını üzerine çeker. Sultan Selim, en yakınından vazgeçer, infaz emrini verir. "İyi dosttu (...) Çok iyi dosttu, ama aklını cebine koyup otağıma geldi. Bir fesada öncülük edecek bula bula onu buldular. Kıymayacağımızı umdular. Biz kendimiz için mi kıyarız canlara? Canımızdan yakın canlara? Kendimiz için mi yaşarız?"⁹⁶⁷

2.5.5. Sosyal Çevre

Şirpençe romanı, Sultan Selim'in devletin iç tehdit unsuru kardeşleriyle ve dış tehdit unsuru Şah İsmail ile olan mücadelesini konu alır. Bu mücadelede başkahraman Sultan Selim ile karşıt güç konumunda yer alan Şehzade Ahmed, Şehzade Korkud ve Şah İsmail'in etrafındaki şahıslar ile romanın sosyal çevresi kurulur. Roman, ana vakanın gelişimine katkı sağlayan yakın ve uzak fon şahıslar yönünden de zengindir.

Sosyal çevresi en geniş olan kişi romanın protagonisti Sultan Selim'dir. Onun yakınında ve uzağında bulunan şahıslarla birlikte ana vaka gelişerek tamama erer. Sultan Selim hem ihanet ve düşmanlığa hem de sadakate ve birlikteliğe dayalı bir sosyal ağın içerisinde. En yakınında tuttuğu Veziriazam Mustafa Paşa'nın ihaneti,

⁹⁶⁷ Bahadıroğlu, a.g.e., s. 181

Kardeşleri Şehzade Ahmed ve Şehzade Korkud'un isyanı, Şah İsmail'in gazabından koruduğu Dulkadiroğlu'nun taraf değiştirmesi, Hemdem Paşa'nın yeniçerilere uyup fesada alet olması ve Şah İsmail'in Osmanlı topraklarını tehdit etmesi ihanet ve düşmanlığa dayalı sosyal çevreyi oluşturur.

Sultan'ın haremde bulunup ona yakın olan Ferhad Bey, Şah İsmail'in yanına sızıp Sultan Selim'e haber gönderen Tebrizli Hasan Can, bu haberleri layıkıyla getirip götüreren Hüseyin Ağa, Sarıoğlu, Rasim ve Celal; Sultan'ın en yakın dostları olan Orhan Bey ve Malkoçoğlu Ali Bey, hocası Zenbili Ali Efendi, "istikbalin Kanuni Süleyman'ı"⁹⁶⁸ olan oğlu Şehzade Süleyman, hizmet aşkıyla Sultan'ın yanında bulunan Sinan Paşa ise sadakate ve birlikteliğe dayalı sosyal çevreyi oluşturur.

Şehzade Ahmed'in ve Şehzade Korkud'un sosyal çevresi zayıftır. İkisi de Sultan'a başkaldırır, hizmetinde bulunanlar da onun bu asiliğini destekler. Şehzade Ahmed'in en büyük destekçisi Veziriazam Mustafa Paşa'dır. Ondan aldığı haberler doğrultusunda yolunu çizer. Oğlu Alaaddin de babasının adına hutbe okutarak onun ihanetine ortak olur. Şehzade Korkud'un en büyük destekçisi ise dert ortağı, sadık sohbet arkadaşı Piyale Bey'dir. Sultan'ın karşısına çıkmaya cüret edemez, onunla kaçış halinde olur. İki kardeşin içinde bulunduğu çevre kin ve ihtiras üzerine kuruludur.

Şah İsmail'in yer aldığı sosyal çevre de casusluk ve ihanet üzerinedir. Şiileri bir araya toplayarak Anadolu topraklarına kadar girip Osmanlı'nın sınırlarını tehdit eder. Amacı Anadolu'ya Şiiliği yayarak Dersaadet'e kadar gitmektir. Bu amaç doğrultusunda casusluk ağı kurar. En önemli casuslarından birisi de Kılıç'tır. Sultan Selim'in attığı adımları bir bir ulaştırır. Şehzade Ahmed'in oğlu Murad da Şah İsmail'in yanında yer alır. Vezir Mustafa Paşa'nın hesabına çalışan Dimitri de Şehzade Murad'a bağlanarak dolaylı olarak Şah İsmail'in hizmetine girer. Dulkadiroğlu Alaüddeve de Sultan Selim'in iyi niyet göstergesine rağmen o da Şah İsmail'in safını tutar. Tüm bunlara rağmen Sultan Selim hepsinin hakkından gelerek Çaldıran Ovası'nı Safevi'ye mezar eder. Böylece tüm casusluk ve ihanet ağı çökmüş olur.

⁹⁶⁸ Bahadıroğlu, a.g.e., s. 84

2.5.6. Mekân

Şirpençe romanında ana vakanın geliştiği mekanlar oldukça fazladır. Kimi mekanlar olayların gelişmesinde önemli bir güce sahipken kimileri de ya ismen anılır ya da olaylar üzerinden teğet geçer.

Ana vakanın merkezi mekanlarından biri olan İstanbul, “*mutluluk kapısı*” anlamına gelen Dersaadet ismiyle anılır. Bu mekân romanın başkahramanı Sultan Selim’in taht şehridir. Devletin idari ve siyasi yönetim merkezi olan Dersaadet, düşmana korku salan bir gücün timsalidir. Olayların birçoğu Dersaadet’in bazı önemli yerlerinde gerçekleşir. Topkapı Sarayı, devletin idare merkezi ve aynı zamanda Sultan Selim’in mekanıdır. Yazar, sarayın mekânsal tasviri ile romana giriş yapar. “Parlak ilkbahar güneşi Dersaadet’i (İstanbul) bütün gün sıcak kollarının arasında tutmuştu. Şimdi yavaş yavaş batmakta idi. Günün sıcaklığı hayli azalmış, Topkapı Sarayının önünden geçmekte olan bir kalyonun yelkenlerini okşayan tatlı bir rüzgâr çıkmıştı. (...) Topkapı Sarayının Hasbahçesinde iki gölge geziniyordu. Mermer döşeli patika yolu izleyerek Boğaza nazır parmaklıklara ulaştılar. Burası ağaçlıklı kısımdan çok daha aydınlıktı ve güneşin solan son ışıkları, öndeki gölgenin yüzünü iyice aydınlatıyordu.”⁹⁶⁹ Sarayın en önemli bölümlerden birisi de Sultan Selim’in kütüphanesidir. Yalnız kalmak istediği zamanlarda kitaplara sarılarak ruhunu ve zihnini beslediği, rahatlattığı yerdir. “Duvarlardaki raflarda kalın ciltli el yazmaları intizamlı bir şekilde dizilmişti. Ciltlerdeki altın yaldızlar, pencereden giren ölgün güneş ışığında göz kırpyorlardı. Ortada bir masa vardı. *Tarih-i Vassaf*, masanın üstünde duruyordu. Sultan Selim’in en çok okuduğu bir kitaptı bu ve sabahleyin bıraktığı gibiydi. 326. Sayfası açıktı. (...) Kütüphaneye girdiğinde kitaplardan çıkan kekremsi bir koku burnuna çarptı. Derin derin soludu. Bu kokuyu seviyordu. İlmin kokusuydu Sultan Selim’in burnuna çarpan. Gülümsedi. Yavaşça kapıyı çekti. Doğruca masanın başına geçip oturdu. Sabahleyin bıraktığı yerden okumaya koyuldu.”⁹⁷⁰ Romanda geçen Dersaadet’in bazı mekanları ayrıntıya girilmeden anılır. Topkapı Sarayı’nın Babussadesi, Bayezid Han’ın öldükten sonra gömülmek istediği yer olan Eyüp, Orhan Bey ve Sarıoğlan’ın şadırvanında oturup sohbet ettikleri Ayasofya Camii, Sarıoğlan’ın Dimitri’nin peşinden

⁹⁶⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 7

⁹⁷⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 23

giderken geçtikleri Divanyolu, Kumkapı, gibi mekanlar geçerken uğranılan ya da üstünde durulmadan teğet geçilen mekanlardır.

Dersaadet dışında kalan olayların geliştiği diğer mekânlar arasında şehzadelerin sancakbeyliği yaptığı şehirler de vardır. Sultan Selim'in şehzade iken sancakbeyliğini yaptığı Trabzon, yerini Dersaadet'e (İstanbul) bırakır. Romanda Trabzon, Orhan Bey'in nişanlısı ile evlenmek için gittiği, aynı zamanda Sultan'ın Şah İsmail üzerine sefere çıktığı sırada gemilerle erzak yığdırdığı mekân olarak işlenir.

Bursa, Şehzade Ahmed'in oğlu Alaaddin'in işgal edip babası adına hutbe okuttuğu yerdir. Haberi alan Sultan Selim ise Bursa'ya gelerek şehri geri alır. Kardeşleri ile olan mücadelesinde kışı burada geçirir. Alaaddin, amcası Sultan Selim'den kaçarak babası Şehzade Ahmed'in sancakbeyliği yaptığı Konya'ya gelir. Geldiğinde gördüğü Konya'nın halini babasına anlatır: "Konya'da ölüm sessizliği hüküm sürer. Rastladığım askerlerin yarısından çoğu kırmızı sarıklı; belli ki Şiiler şehri istila etmiş."⁹⁷¹ Şehzade Ahmed'in idaresinde bulunan Konya, onun içinde bulunduğu durumu yansıtır niteliktedir. Konya, aynı zamanda Sultan Selim'in Şah İsmail üzerine yürürken Mevlâna Türbesi başta olmak üzere tüm alimlerin türbelerini ziyaret edip himmet dilediği yerdir.

Şehzade Korkud'un sancakbeyliği yaptığı yer Saruhan (Manisa)'dır. Zamanında Sultan Selim'e taht kavgasına girişmeyeceğine dair söz verip ilimle hasbihal olacağını dile getirdiği mekandır. Fakat giriştiği taht mücadelesi yüzünden Saruhan'ı terk eder. Bir süre mağaralarda konaklayarak Teke bölgesine ulaşmayı hedefler. Şehzade Korkud'un bulunduğu mekanların özelliği kaçışa aracı olmasıdır. Şehzade Ahmed'in de Sultan Selim'in üzerine doğru geldiğini öğrendikten sonra geri çekildiği Amasya'da kaçışı kolaylaştırıcı ve güvenli bölge imkânı sağlayan mekân olarak işlenir.

Dimitri'nin sivri külahlı adamı takip edip sonunda ulaştığı mavi panjurlu evin Dimitri'nin gözünden mekânsal tasviri yapılır: "Kararını verince merdiven basamaklarına atıldı. İkişer ikişer tırmandı. Tahta basamaklar, ayaklarının altında inler gibi sesler çıkarıyorlardı. 'Ölümüne ağıt mı yakıyorlar?' diye düşündü. Bu fikrini de çabucak kovdu kafasından. Ölümüne ağıt yakmak da neyin nesi oluyordu şimdi?

⁹⁷¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 89

İstikbalini avuçlamıştı işte. Tahtalar, parlak geleceğine serenat düzüyor olacaklardı!”⁹⁷²
Yazar, kişinin duygu ve düşüncelerine göre değişen bir mekân kişileştirmesi yapar.

Sultan Selim’in Şah İsmail üzerine yürürken ordusu ile birlikte geçtiği mekânlar ayrıntıya girilmeden fonksiyonel özelliği ile yer alır. Dersaadet’ten ayrılan ordu-yu hümayun İzmit’e varır. Çevre sancak beylerin orduya katıldığı yer olması özelliğiyle ön plan çıkar. Daha sonra Konya’ya gelinir. Burada Mevlâna Türbesi ve diğer ilim adamlarının türbelerini ziyaret eder, himmet diler. Konya, savaş öncesi manevi gücün alındığı dini bir mekân olarak işlenir. Konya’dan çıkan ordu Sivas’a gelir. Burada ordu yoklaması yapılır ve mevcudun yüz kırk bine çıktığı görülür. Sultan kırk bin orduyu Sivas ile Kayseri arasına göndererek ordunun güvenliği ve iâşe durumuyla ilgilenir. Devam eden sefer yolculuğunda Erzincan muhafızı orduya iâşe yardımında bulunması ve Akkoyunlu Pulur Beyi orduya katılması Sultan’ın ve askerlerin morallerinin ve maneviyatının yükselmesini sağlar.

Erzincan ile Sivas arasında bulunan Yassıçemen ise Şah İsmail’in gönderdiği elçinin kabul edildiği yerdir. Ordu bir süre burada konakladıktan sonra Ağrı Dağı yakınlarındaki Karapınar’a varır. Bayezid Kalesi ahalisi orduya erzak yardımında bulunur. Düşmanın Çaldıran Ovası’nda konuşlandığı haberi gelince ordu Çaldıran’a yol alır. Yavuz Bahadıroğlu, *Muhteşem Yavuz Sultan Selim Han*⁹⁷³ adlı eserinde savaşın yapıldığı Çaldıran’ın bugünkü Van’a bağlı Muradiye’nin Çaldıran Köyü değil, Tebriz’in batısında, İran hudutları içinde kalan bir yer olduğunu söyler.

Çaldıran sahrası, Sultan Selim’in Şah İsmail’i yenip Safevi Devleti’ne son verdiği yerdir. “‘Allahuekber’ sesleri her yana yayılmıştı. Gülbanklar daha zorlu çıkıyor, mehteran daha neşeyle vuruyordu. Çaldıran, taşıyla topağıyla coşmuş, on iki saat süren kana kan, dişe diş bir mücadeleden sonra Osmanlıların zaferiyle nihayet bulmuştu savaş.”⁹⁷⁴

2.5.7. Zaman

Şehzade Selim romanının sonunda Bayezid Han 24 Nisan 1512 tarihinde oğlu Selim’e tahtı devreder. Selim sultan olur. *Şirpençe* romanının başında ise tarih 23 Mayıs 1512’yi gösterir. Bayezid Han’ın Dimetoka’ya gidişi ve Sultan Selim’in tahta çıkışının

⁹⁷² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 158

⁹⁷³ Yavuz Bahadıroğlu, *Muhteşem Yavuz Sultan Selim Han*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2021, s. 117

⁹⁷⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 208

töreni yapılır. Roman 23 Mayıs 1512’de Sultan Selim’in tahta çıkışı ile başlar, 22 Ağustos 1514’te Safevi Sultanı Şah İsmail ile olan Çaldıran Savaşı’yla biter. Ana vaka yaklaşık iki senelik bir zaman zarfını kapsar.

Yazar, kurmaca yapının içinde var olan tarihi zamanlara da yer verir. Geçmişte yaşanmış olan tarihi olayların zamanlarını o dönemde kullanılan hicri takvim ile ifade eder. Hicri takvimin yanında günümüz Miladi takvime uyarlanmış tarihe de yer verir. Bayezid Han’ın Dimetoka’ya gidişi ve Sultan Selim’in tahta çıkışını net bir tarih vererek anlatır.

Romanda geçen tarihi zamanlar şu şekildedir: “Rebiülevvelin yedisi Pazar günü (23 Mayıs 1512)”⁹⁷⁵ Sultan Selim’in tahta çıkışı ve babası Bayezid Han’ın Dimetoka’ya gidişi, “15 Cemaziyülevvel Perşembe (29 Temmuz 1512)”⁹⁷⁶ Sultan’ın, Şehzade Ahmed’in oğlu Alaaddin’in babası adına hutbe okutması üzerine sefere çıkışı, 1513 yılına girerken kardeşleri ile olan mücadelesinin bitip “27 Safer 920 Pazar günü (23 Nisan 1514)”⁹⁷⁷ Şah İsmail üzerine gidecek olduğu Maltepe’deki ordusunun başına geçişi, “11 Rebiülevvel Cumartesi (16 Mayıs 1514)” günü ordunun Yenişehir Ovası’na, “7 Rebiülahir Perşembe günü (1 Haziran)” Konya’ya, “2 Temmuz’da”⁹⁷⁸ Sivas’a varışı, “22 Cemedal -ahir Pazartesi günü (14 Ağustos 1514)”⁹⁷⁹ ordunun Sakallu Köyü’ne çadır kurup ordu içinde nifak çıkışı, “1 Recep Salı akşamı (22 Ağustos)”⁹⁸⁰ Çaldıran Ovası’na ordunun varışı. Yazar, bu olay akışı içerisinde önemli zaman dilimlerini gerçek tarihine uygun olarak romanın kurmacasına işler.

Ana tarihlerin dışında kalan diğer zaman dilimleri güneşin doğuşu ve batışına ya da sabah, öğle, ikindi, akşam, yatsı namaz vakitlerine göre belirlenir. Kimi yerlerde de zamansal tasvir yer alır. Romanın ilk sahnesine zamansal ve mekânsal tasvirle giriş yapılır: “Parlak ilkbahar güneşi Dersaadet’i (İstanbul) bütün gün sıcak kollarının arasında tutmuştu.”⁹⁸¹ Sultan’ın Mustafa Paşa ile olan diyalogunun gerçekleştiği zaman dilimi tasvir edilir. “Son ışıklarıyla Boğazı bir kere daha yaldızladıktan sonra güneş, can çekişmekte olan bir silahşorun intizamsız kıpırtılarıyla tepelerin ardında büsbütün

⁹⁷⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 14

⁹⁷⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 87

⁹⁷⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 154

⁹⁷⁸ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 174

⁹⁷⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 184

⁹⁸⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 191

⁹⁸¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 7

kayboldu.”⁹⁸² Şah İsmail ile Çaldıran’da sabahın erken saatlerinde başlayacak olan savaşın zamansal betimlemesi yapılır. “Güneş kanlı bir kılıç gibi kırmızı izler bırakarak doğuyor, ilk ışıklar azim dolu alınların secde yerlerini parlatıyordu.”⁹⁸³ Şah İsmail ile iki saat süren Çaldıran Savaşı’yla roman sona erer.

2.5.8. Teknik Özellikler

Şirpençe romanı, Selim’in sultan olduktan sonra kardeşleri ve Şah İsmail ile olan mücadelesini konu alır. Bayezid Han, tahtı oğlu Selim’e verir. Selim’in Sultan oluşu kardeşlerinin hoşuna gitmez. Taht yarışına kendilerini de dahil eder. Sultan Selim ise Safevi Şahı İsmail habisini yok edip Anadolu’nun doğusunu emniyet altına almak ister. Fakat kardeşleri isyan üzere oldukları için evvela mücadelesini içerde sürdürür. Kardeş tehlikesini ortadan kaldırdıktan sonra Şah İsmail üzerine yürür. Çaldıran Savaşı ile Şah İsmail’i yenerek Safevi Devleti’nin yıkılış sürecini başlatır.

Yazar, tüm bu yaşanan olayları hâkim bakış açısı ile okuyucu uya sunar. Romanda yer verdiği kahramanların içini, dışını, geçmişini, geleceğini, her yönüyle bilir. Yazar, kendi gözünden tarihi bir dönemi ele alarak romanın kurmacasını oluşturur. İslami bir bakış ve yorum ile ana vaka işlenir. Yazarın kendi dünya görüşü ve eleştirileri gerek anlatıcı ağzıyla gerek kahramanların ağzıyla dile getirilir. Sultan Selim, asıl düşmanları ile mücadele edilmesi gerekirken kardeşlerin fesat çıkarmalarına olan eleştirisini dile getirir: “Biz gözlerimizi ileriye diktik. Bakışlarımız bütün şarkı tanıyor. İdealimiz, hiç düşümlenmeden Hind ellerine kadar uzanıyor. Yürümek istiyoruz. Ne görelim? Önümüze karındaşlarımızdan Ahmed dikiliyor, ‘Tahtı bana ver’ diyor. Tepeleyip geçeceğiz, bu sefer de karındaşımız Korkud dikilecek, ‘Tahtı bana ver’ diyecek. Behey tahtın ne kerameti var ki? Keramet, kişinin kendisindedir. Biz, Allah’ın izniyle, şehzade iken de Safevi İsmail’e haddini bildirdik; yine bildireceğiz!”⁹⁸⁴ Yazar, tarihte birlik olamamanın devlet üzere isyan çıkarmanın düşmanlarının ekmeğine yağ sürdüklerini hatırlatarak geçmişten ders alınmasını ve aynı hataya düşülmemesi gerektiğini okuyucuya mesaj olarak verir.

Ana vakaya dahil olan kahramanların tanıtımı da bazen anlatıcı, bazen kahramanın diyalogları, bazen de diğer kahramanların ağzı ile yapılır. Anlatıcının

⁹⁸² Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 8

⁹⁸³ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 199

⁹⁸⁴ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 82- 83

ağzından Sultan Selim, okuyucuya tanıtılır: “Kılığı gösterişten fersah fersah uzaktı. Sarayda bir kapı ağasının bile üstünde görülebilecek alelade kumaştan yeşil bir cübbe giymişti. Tek ziyneti, cübbenin kemerine takılmış gümüş bir düğme idi. (...) Orta boylu, hafif tıknazı. Palabıyıkları ile vücut yapısı cihan pehlivanlarını akla getiriyordu.”⁹⁸⁵ Sultan Selim’in hizmetinde bulunan Malkoçoğlu Ali Bey’in ağzından Sultan’ın kardeşi Şehzade Korkud’un tanıtımı yapılır: “Bazı devlet büyüklerine hitaben yazılmış. Kuvvet topladığını, kendisine yardım edilirse Selim’i alaşağı etmek için hazırlandığını söylüyor. Oysa padişah ne mülayemetle davranmıştı ona. Kellesi avucunda iken kıymamış, dilediği sancakları vermekte tereddüt etmemişti. Yoo, ağalar, hayır yiğitler, kim ne derse desin, Şehzade Korkud elde ettiği ile yetinmeyerek hep daha çoğunu, daha büyüğünü isteyen... (...) Muhteristir diyeceğim, ama bir türlü dilim varmıyor. Ne kadar dindar olduğunu biliyorum.”⁹⁸⁶ Roman karakterleri yapmış oldukları diyaloglarında da kendi özelliklerinden bahsederek okuyucuya tanıtmış olur. Malkoçoğlu Bali Bey, hizmetinde bulunduğu Şehzade Ahmed ile olan diyalogu kendisini tanıtır niteliktedir. “Devletlü (...) Kader ben kemteri hizmetinize verdi, kardeşim Ali Bey’i ise Sultan Selim Han’ın hizmetine... Sancak beyliğinizden beri yanınızdayım. İyiliğinizi gördüm, sağolun. Ancak kardeşime verilmiş bir sözüm var, onu yerine getirmeme izin vermenizi dilerim. (...) Kardeşim Selim’i tasvip ediyor, onun hizmetinde bulunuyordu. Fakat sözleşmiştik; şehzadelerden hangisi padişah olursa biz de ayrıcalık gütmeyi bırakacaktık, padişaha biat edecektik.” Bu sözleriyle kendisinin sözünün eri bir karakter olduğunu gösterir.

Romanda en ayrıntılı anlatılan, tanıtımı yapılan şahıs olayların başkahramanı Sultan Selim’dir. Tarihte önemli bir yere sahip plan fakat ana vaka içerisinde üzerinde çok durulmayan, ayrıntılı tanıtımı yapılmadan düz geçilen kişi Şehzade Süleyman’dır. Yazar, “İstikbalin Kanuni Süleyman’ı” olarak parantez içinde kısaca tanıtımını yaparak okuyucuyu bilgilendirir.

Romanda, elliye yakın mekândan bahsedilir. Ana vakaya en çok yön veren mekanlar şu şekildedir. Dersaadet (İstanbul) Sultan Selim, Amasya Şehzade Ahmed, Saruhan (Manisa) Şehzade Korkud ve Çaldıran Şah İsmail’in aktif rol oynadığı mekanların başlıcalarıdır.

⁹⁸⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 8

⁹⁸⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 80

Sultan Selim'in sarayda bulunan kütüphanesi de romanda ayrıntılı işlenen mekanlardan birisidir. Sultan yalnız kalmak istediğinde ya da düşünmek istediğinde kendisini kütüphaneye kapatır. Her yalnız kalışında *Tarih-i Vassaf*⁹⁸⁷ adlı kitabı okur. Bazı devletlerin tarihi ile ilgili önemli bilgilere sahip olan bu tarih kitabını okuması Sultan Selim'in geçmişine hâkim ve bilinçli bir hükümdar olmak isteğini gösterir. Önemli mekânlardan bir diğeri de Safevi Şahı ile savaştığı yer olan Çaldıran Ovası'dır. "Çaldıran, taşıyla toprağıyla coşmuş, on iki saat süren kana kan, dişe diş bir mücadeleden sonra Osmanlıların zaferiyle nihayet bulmuştu savaş."⁹⁸⁸

Bu mekânların dışında romanda aynı mekân olmasına rağmen farklı mekân adı kullanıldığı görülür. Dimitri'nin takip ettiği sivri külahlı adamın girdiği ev "mavi panjurlu ev"dir. Başka bir zaman diliminde bu kez Sarıoğlu'nun takip ettiği Dimitri aynı eve girer. Fakat başta "mavi panjurlu" olan ev bu sahnede "yeşil panjurlu" ev olur. *Şirpençe* romanından önce yazdığı *Selahaddin Eyyübi* romanında sıkça kullanılan "yeşil panjurlu ev" yazarı ileriye ket vurmaya neden olur. Yazar, evlerin renklerini değiştirdiğini fark etmeden biçimsel bir hata yapar.

Diğer mekânlar ise ana olayların gerçekleşmesine aracı olan, bazen yol üstü geçip gidilen yerler olarak olay örgüsü içinde yer alırlar.

Yazar, olayların geçtiği zaman çizelgesini namaz vakitlerine ya da güneşin konumuna göre oluşturur. Olaylar gerçekleşirken namaz vakitlerinde vaktin namazını kılmaya özen gösterirler, kaçırarak istemezler. Kahramanların bu denli sıkıntılı ve uğraş

⁹⁸⁷ Vassafın en önemli eseri *Târih-i Vassâf* olarak da bilinen *Tecziyetu'l-emsâr ve tezciyetu'l-a'sâr* (Ülkelerin taksiman ve asırların getirdikleri)'dir. Müellif eserini İlhanlı bürokrati Cuveyni tarafından kaleme alınan *Târih-i Cihân-guşâ* isimli esere zeyl olarak hazırlamıştır. Dolayısıyla eser, Cuveyni'nin bıraktığı yerden 656/1258 yılı hadiseleri ile başlamakta ve Harezmsâhlar, Moğollar ve İsmâ'ililer ile ilgili yer yer Cihân-guşâ'dan yapılan önemli ölçüde aktarmaları içermektedir. Toplam beş ciltten oluşan eserin birinci cildi; Mengü Kağan'ın ölümü, Kubilay ve Timur Kağan'ın Çin'deki faaliyetleri, Hülâgü'nün Bağdad'ı ele geçirmesi, Abâkâ ve Ahmed Teküdar'ın hükümdarlıkları; ikinci cildi, Salgurlu Atabegleri, Argün Han'ın hükümdarlığı, Yûsufşah ve Afrasyâb'ın atabeglikleri; üçüncü cildi, Geyhâtû ve Bâydû'nun hükümdarlıkları, Kirman ve Dehli'nin hâkimleri ve Gâzân Han'ın 700/1300-1301 yılı sonuna kadar olan hükümdarlığı; dördüncü cildi, Gâzân Han'ın hükümdarlığının son yılları, Sultan Olcaytil'nun tahta çıkışı, Timur Kağan'ın halefleri, Harezmsâhlar ve İsmâ'ililer; beşinci ve son cildi ise Sultan Olcâyâtû'nun hakimiyetinin sonu, Ebû Sacid Han ve 'Ala'll'd-din Halaci ile haleflerinin tarihini ihtiva etmektedir. Eser, 728/1328 yılı hadiseleri ile son bulmaktadır. *Târih-i Vassâf*, İlhanlılar ve büyük hanların yanı sıra, Fârs, Şebankare, Kirmân ve Luristân gibi bölgelerin mahalli tarihi ile Hint, Mısır ve Şam gibi ülkelerin tarihi için de oldukça önemlidir. Bkz. Özgüdenli, O. G. (2006). *İlhanlı Tarihine Ait Yeni Bir Kaynak: Târih-i Vassâf'ın Müellif Nüshası*, Belleten, 70 (258), 501-522. DOI: 10.37879/belleten.2006.501

⁹⁸⁸ Bahadıroğlu, a.g.e., s. 208

içerisinde oldukları bir zaman diliminde bile namazlarına dikkat ettiklerinin ayrıntısını veren yazar, okuyucuya gerekli mesajı vermektedir.

208 sayfalık bir roman olan *Şirpençe*, yedi bölümden oluşur. Birinci bölümde, Sultan Selim'in Şehzade Ahmed tarafından suikasta uğraması ve babası Bayezid Han'ın vefatı konu alınır. İkinci bölümde, Sultan Selim'in Tebriz'deki casusu Hasan Can'ın Şah İsmail ile ilgili havadisleri yazdığı mektubu iletmek için görevlendirilen Hüseyin Ağa, Sarioğlan, Celal ve Rasim'in yolculuk sırasında karşılaştıkları Vezir Mustafa Paşa'ya çalışan Dimitri ve Yorgacis ile başından geçenler anlatılır. Üçüncü bölümde, Sarioğlan'ın Orhan Bey ile Dimitri'yi takip etmesi ve Sultan Selim'in kardeşi Şehzade Ahmed'in oğlu Alaaddin'in üzerine sefere çıkılacağına haberi konu alınır. Dördüncü bölümde, Bursa'nın Alaaddin'den alınması, Şehzade Ahmed'in Amasya'ya çekilişi, Vezir Mustafa Paşa ile olan ihanetin netleşmesi ve Sultan'ın Mustafa Paşa'yı infaz edip yerine Hersekzade Ahmed Paşa'yı geçirmesi anlatılır. Beşinci bölümde, Şehzade Korkud ve Şehzade Ahmed'in öldürülmesi ile iç tehdidin ortadan kalkması, ardından Sultan Selim'in yönünü Şah İsmail'e çevirmesi konu alınır. 43 sayfa ile en uzun tutulan altıncı bölümde, Sultan Selim'in Şah İsmail üzerine sefer hazırlığı içinde olması, var olan ihanet teşkilatının çökertilmesi, ordunun uzun ve yorucu yolculuktan sonra Çaldıran'a yaklaşması anlatılır. 17 sayfa ile en kısa tutulan ve aynı zamanda romanın son bölümü olan yedinci bölümde ise Çaldıran Ovası'nda Şah İsmail ile savaşılmaması, Malkoçoğlu Ali Bey'in ve kardeşinin şehit edilişi, Şah İsmail'in meydanı terk edişi ve savaşın zaferle noktalanişi anlatılır. Romanın iki yerinde kırılma noktaları vardır. Beşinci bölümde, Şehzade Ahmed'in savaş meydanını terk edip Dersaadet'e yürümesi fakat Şehzade Süleyman'ın da takviyeye gelip yolda karşılaşmaları romanın birinci kırılma noktası olur. Bu kısımda Şehzade Süleyman zamanında takviye ordusu hazırlayıp çıkmasaydı savaş farklı sonuçlanabilirdi. Altıncı bölümde ise Şah İsmail üzerine giden ordunun uzun yolculuktan yorulması ve düşmanının kaçmasından ötürü isyan baş göstermesi orduda isteksizliğe, pişmanlığa yol açar. Bu durumu gören Sultan Selim, askerlerine yaptığı konuşma ile ordusunu tekrar heyecana getirir: "Ehl-ü iyal kaydünde olanlara desturdur, gerü, karılarının yanına dönsünler. Bize gelince, buraya eli boş dönmek için gelmedik. (...) Düşmanla çarpışacak mertler benimle bile gelsün. Eğer

içinüzde er yok ise, vallahi yalnız da giderüm!”⁹⁸⁹ Sultan’ın askerlerine olan bu hitabı ümitsizlik içinde olan orduyu tekrar canlandırması romanın kırılma noktalarından bir diğeridir.

Yazarın kullandığı diğer tekniklerden biri de *cezalandırıcı yapı*’dır. Sultan Selim, kendisine karşı işlenen suçlarda affedici yaklaşır fakat devlete karşı işlenen suçlarda merhamet göstermez. Şehzade Ahmed ve Şehzade Korkud devlete baş kaldırıp isyan üzere oldukları için devletin bekası için kardeşlerini öldürür. Aynı zamanda Şah İsmail’e gönderilen elçilerin öldürülmesi üzerine Şah İsmail’den gelen bir elçiyi kısasın yerine gelmesi için öldürtür. İhanet içinde olan Vezir Mustafa Paşa’yı ve yeniçerilerin galeyanına gelip fesada alet olan Hemdem Paşa’yı da infaz eder.

Fakat kendisini öldürmek isteyen Kılıç’ı ise infaz etmez, kadıya teslim eder. Başkahramanının önünde engel oluşturan her bir kişi eninde sonunda cezasını bulur.

Yazar, benzetme ve karşılaştırmalardan da sıkça yararlanır. Özellikle romanın protagonisti Sultan Selim üzerinden yaptığı benzetmeler oldukça fazladır. “Bu alevli, bu akıcı bakış” , “ateşin bakışlar”, Kartal pençesini andıran eller”, “Gök gürlemesine benzeyen sesi”, “bakışları fırtınalı denizlerin dalgaları gibi kabardı” ifadeleriyle Sultan Selim’in içinde bulunduğu durumunu daha açık bir şekilde aktarmak için benzetmelerden yararlanılmıştır. Karşılaştırmaya başvurduğu yerler Sultan Selim ve kardeşlerinin, özellikle Şah ordusu ile yeniçeri ordusunun karşılaştırması sıkça yapılır. Şehzade Ahmed’in oğlu Alaaddin’le olan diyalogunda askerlerin karşılaştırmasını yaparak kendi ordusunu değerlendirir: “Şiileri, evet... Ama nerde gönülleri iman aşkıyla tutuşmuş, ‘Allah, Allah’ naralarıyla düşmana saldıran yeniçeri kartalları, nerede ‘Şah, Şah’ diye zoraki çılgınlık atarak gönülsüzce vuran Şii askerleri...”⁹⁹⁰ Malkoçoğlu ile giriştiği mücadelede ordu yazarın anlatımıyla karşılaştırılır: “Askerler gönülsüzce ardından gittiler. Aralarında ‘Allah’ diyenler de vardı, ama çoğunluk Şii adetlerine göre ‘Şah, Şah’ diye bağıryorlardı. Yeniçerilerin top gürlemesini andıran haykırıışları yanında bu sesler gerçekten sönük, gerçekten zavallı ve çaresizliğin timsali idiler.”⁹⁹¹ Yazarın iki orduyu karşılaştırması aynı zamanda onun yorumcu bir romancı gözüyle

⁹⁸⁹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 186

⁹⁹⁰ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 90

⁹⁹¹ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 100

olay örgüsünü kaleme aldığı görülür. Kendi duygu ve düşüncelerini olayların genel işleyişine yansıtarak taraflı bir duruş sergiler, okuyucuya yorum hakkı tanımaz.

Romanda Sultan Selim'in küpesi önemli nesnelerden birisidir. Olay örgüsü içerisinde yer yer küpe detayı verilir. “Nesneler ve eşyalar roman ve kişilerin dünyalarını belirleyen göstergebilimsel işaretler, ikonalar, belirtiler, simgelerdir. Nesneler devirleri, tarihleri, dünya görüşlerini belirleyen işaretlerdir. Yine nesneler inançları, zevkleri, arzuları gösteren belirtilerdir.”⁹⁹² *Şehzade Selim* romanında neden küpe taktığını, hikmetinin ne olduğunu Sarıoğlu'na anlatır: “Kulağımızdaki küpeyi merak ettiysen söyleyeyim: yeniçeri ocağının kurucusu Hacı Bektaş-ı Veli bu ocağa intisap edenlerin tek kulağına küpe takmasını şart koşmuştu. O gün bugün Veli'nin şartı unutuldu gitti. Biz bu ocağa duyduğumuz bağlılığı ifade için bu ananeyi tekrar ihya ettik. Aynı zamanda bu işaret, Cenab-ı Mevla karşısındaki acziyetimizin bir ifadesidir.”⁹⁹³ *Şehzade Selim* romanında Selim'in yeniçerilerin desteğini alarak Sultan olması, *Şirpençe* romanında ise Sultan olduktan sonra emrine bağlanan yeniçeriler ile kardeşleri ve Şah İsmail ile olan mücadeleleri başarıyla tamamlaması taktığı küpenin manevi değerini öne çıkarır. *Şirpençe* romanında Selim'in küpesi sinirli ve düşünceli olduğu zamanlarda kendisini gösterir. “Hızla döndü, kulağındaki küpe yanağına çarptı. ‘Anladın mı lala?’ diye gürledi.”⁹⁹⁴ “Sultan Selim yaklaştı. Kıyafeti her zamanki gibi sade idi. Bir eli kulağındaki tek küpede duruyordu.”⁹⁹⁵ “Bir süre sustu. Kulağındaki küpeyle oynadı.”⁹⁹⁶ Yavuz elini kulağındaki küpeye atmış, çekiştiriyordu.”⁹⁹⁷ Küpe, Sultan Selim'i yansıtan, onu tamamlayan bir eşya olarak işlenmiştir. Diğer dikkat çeken nesne ise “piştov”dur. Roman boyunca verilen mücadelelerde savaşlar fiziksel temasa ya da kılıç sallamaya dayalı gerçekleşmiştir. Fakat romanın iki yerinde Osmanlılarda bir dönem kullanılan barutlu silah olan piştov kullanılır. Kör Agop'un meyhanesinde Orhan Bey ile Yako dövüşürken Yako'nun tarafını tutan birisinin saldırıya geçeceğini anlayan Sarıoğlu, piştovunu çeker, adama doğrultur. Diğer kullanılan yer ise Şehzade Ahmed'in üzerine gönderilen Malkoçoğlu'nun yanında bulunan Orhan Bey'in savaştığı kumandanlardan birinin kaçmakta olduğunu görünce piştovuna sarılır ve onu vurarak

⁹⁹² Himmet Uç, *Ansiklopedik Roman Eleştiri Terimleri*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2006, s. 404

⁹⁹³ Yavuz Bahadıroğlu, *Şehzade Selim*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 66

⁹⁹⁴ Yavuz Bahadıroğlu, *Şirpençe*, Nesil Yayınları, Ankara, 2018, s. 10

⁹⁹⁵ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 80

⁹⁹⁶ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 142

⁹⁹⁷ Bahadıroğlu, *a.g.e.*, s. 172

yere yıkar. İki yerde de düşmanı durdurma işine yaramıştır. Yazar, olay örgüsü içinde bu nesneyi de kullanarak Osmanlı'nın kullandığı silah çeşidini de okuyucuya sunmuş olur.

Romanda leitmotif (anlamalı tekrar) olarak yer alan “kader” kelimesi bir manayı vurgulamak için sıkça kullanılır. Özellikle Şehzade Korkud ile özdeşleşen bu kelime onun içinde bulunduğu durumu çok iyi ifade eder. Sultan Selim'in üzerine doğru geldiğini öğrenince Piyale Bey kaçmayı teklifinde bulunur. Şehzade Korkud kendisini kadere teslim eder. “Tıpkı amcamız Cem gibi olacak desene, kader!”⁹⁹⁸ Saklandıkları mağarada yakalanmaları üzerine yine teslimiyetçi yaklaşımla cevap verir. “Kader!”⁹⁹⁹ İnfazın gerçekleşmesi için Kapıcı Sinan Paşa'ya teslim edildiğinde aralarında geçen diyalogta pişmanlığını dile getirir. “Kader yolumu tıkadı. Kim bilir, belki de Osmanlıların'nın başına açacağım felaketlerin böylece önüne geçmiş oldu.”¹⁰⁰⁰

Üç seriden oluşan bu romanların isminin en uyumsuz olanı *Şirpençe*'dir. Birinci roman olan *Şehzade Selim*'de Selim'in sultan olmadan önceki Trabzon sancakbeyi olarak şehzadeliğini sürdürür. Dolayısıyla romanın ismi ile içeriği birbiriyle uyumludur. Serinin ikincisi olan *Şirpençe*'de ise Selim'in sultan olduktan sonra kardeşleri ve Şah İsmail ile olan mücadelesi anlatılır. Fakat romanda şirpençeye dair bir ifade bile geçmezken kitabın ismine verilir. *Şirpençe*, serinin üçüncü romanı olan *Mısır'a Doğru*'da Mısır'ın fethinden sonra ölmesine neden olduğu hastalıktır. Bu nedenle *Şirpençe* isminin ikinci kitaba verilmesi içerikle uyumlu değildir.

⁹⁹⁸ Bahadıroğlu, a.g.e., s. 124

⁹⁹⁹ Bahadıroğlu, a.g.e., s. 130

¹⁰⁰⁰ Bahadıroğlu, a.g.e., s. 133

SONUÇ

Yavuz Bahadıroğlu'nun Beş Tarihi Romanı adlı tezimizde incelediğimiz beş tarihi romanda toplam 300'ün üzerinde şahıs yer almaktadır. *Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı* romanında Sultan Alpaslan, *Buhara Yanıyor*'da Sultan Alaüddin, *Elveda Buhara*'da Celaleddin, *Selahaddin Eyyubi*'de Sultan Selahaddin, *Şirpençe*'de Yavuz Sultan Selim protagonist şahıs olarak yer alır. Sultan Alaüddin hariç diğer protagonist karakterler süsten, şatafattan ve debdebeden uzak, sarayında değil askerleri ile çadırlarda konaklayıp ülkesi ve dini için düşmanla göğüs göğüse çarpışan karakterlerdir. *Buhara Yanıyor* romanının başkahramanı Sultan Alaüddin ise tahta oturduğu ilk yılların aksine yaşlanmış, yorulmuş ve sarayında durmayı tercih eden fakat halkın ve askerlerinin gözünde güçten düştüğünü göstermemek için sefer arayışı içerisinde olan, bu yüzden de bilinçsiz bir şekilde Cengiz Han'ı kendisine düşman edininip ülkesinin sonunu getiren bir karakter olarak yer alır.

Protagonistlerden sonra vaka akışı içerisinde çeşitli görevlerde bulunan ve başkahramanı tamamlayıp güçlendiren norm karakter de romanlarda önemli bir yer tutar. Bahadıroğlu'nun kimi romanlarında başkahramanlar üzerinden dönemin siyasal ve sosyal eleştirisi yapılırken kimi romanlarında ise norm karakterler aracılığıyla yapılır. Özellikle *Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı* romanının norm karakteri Abdurrahman Gazi ile *Buhara Yanıyor* ve *Elveda Buhara* romanlarının norm karakteri Temür Melik yazarın sözcüsü niteliğindedir. Yazar, vermek istediği tüm mesajları, eleştirdiği ve düzeltilmesi gereken tüm konuları bu kişiler aracılığıyla okuyucuya sunar.

Buhara Yanıyor ve *Elveda Buhara* romanlarında, ihtişamlı ve zengin Harzemşahlar devletinin Sultan Alaüddin döneminde Türkmen ve Kıpçakların ırk çatışmaları içerisinde birlik olunmadan Cengiz Han'a karşı mücadeleden kaçıp mamur şehirleri Moğol istilasına terk etmesi ve oğlu Celaleddin'in ise yakılmış, yıkılmış, dağılmış Harzem ülkesini tekrar ayağa kaldırmak ve birliği sağlamak için mücadele etmesi; *Selahaddin Eyyubi* romanında, Haşhaşiler ile mücadele içindeyken Kudüs Kralı Budin'in saldırılarına karşılık vermesi ve Kudüs'ün fethi yolunda yeni Kudüs Kralı Gui dö Lusignan, Kont Şatiyö ve Kral Rişar ile savaşıması sonucunda Kudüs'ü fethetmesi; *Şirpençe* romanında; Şehzadelikten sultanlığa gelen Yavuz Selim'in devletin bekası için kardeşleri Şehzade Korkud, Şehzade Ahmet ve ülkenin sınırlarını tehdit eden Şah İsmail

ile olan mücadelesi, *Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı* romanında; Abdurrahman Gazi'nin oğlu Tekin'i arayışı içinde Sultan Alparslan'ın Romen Diyojen'le savaşıması sonucunda Malazgirt'i fethetmesi anlatılır.

“Tarihi Sevdiren Adam” unvanına sahip olan yazar, bu romanlarda ele aldığı dönemi ve o dönemde yaşamış şahısları daha iyi anlaşılmasını sağlayarak biz okuyucuların tüm bu anlatılanlardan ders çıkarmamızı hedeflemiştir. Bu yönüyle ele aldığı ana vaka üzerinden okuyucuya her fırsatta mesaj vermeyi ihmal etmemiştir. Yazarın romandaki eleştirisi hem tarihi şahıslara hem de tarihten ders almayanlardır. İslam düşmanlığı ve kendi içinde birlik olamama yazarın iki temel eleştirisi unsurudur. Bu hususiyetle seçmiş olduğu tarihi dönemler tüm bunlara müsaittir. Seçilen konular, olaylar romanın kurmacasına ustaca işlenir. Roman kahramanlarının seçimi de oldukça yerindedir. Her bir karakter, ayrı ayrı kendilerine yüklenen fonksiyona göre işlenir.

Yazarın ele aldığı olaylar ve bu olaylarda yer alan kahramanlar tarihten alındığı için romanda anlatılan zaman gerçek zamandır. Yazar bunu kendi kurmacasına göre geliştirir. Romanda geçen vakitleri o dönemin zaman algısına göre şekillendirir. Olaylar geniş bir coğrafyada yaşandığı için yazar birçok mekânı romanın kurgusuna dâhil ederek onlara ayrı ayrı işlev yüklemiştir. Olaylar çoğunlukla mücadele ve savaş ile devam ettirildiği için savaş meydanları kullanılan mekânlar dekor olarak kullanılır. Yazarın kullandığı dil ise sade ve anlaşılırdır. Yer yer o dönemin yapısını hissettirecek kavramlar kullansa da metnin bağlamından hareketle anlamlarına ulaşılmaktadır.

Yavuz Bahadıroğlu yazmış olduğu tarihi romanlar ile geçmişimizde önemli bir yer tutan olayların perde arkasında yaşananları gün yüzüne çıkarmış ve tarihi daha iyi anlamamız ve içselleştirmemiz için çalışmıştır. Yazarın biz okuyucularından beklentisi, tarihimizi sevmek ve tarihimizden ders alarak gelecek yarınları inşa etmektir. Bu beklentiler doğrultusunda kaleme aldığı tarihi romanlar, roman terimleri ve teknikleri yönünden incelenmiştir. Dileriz ki bu çalışmamız Yavuz Bahadıroğlu'nun ve onun tarihi romanlarını daha iyi anlamamızı sağlayarak roman eleştirisi yönünde yapılacak çalışmalara da ışık tutar.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ş.,1991, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları.
- Alican, M.,2017, *Malazgirt Kıyametin İlk Günü 1071*, Kronik Yayınları.
- Alican, M.,2017, *Tarihin Kara Yazısı Moğollar*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Atıcı Arayancan, A.,2020, *Haşhaşiler: Efsaneler ve Gerçekler*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Bahadıroğlu Y., 2008 (yavuzbahadiroglu.blogspot.com)
- Bahadıroğlu Y., 2019, *Elveda Buhara*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bahadıroğlu Y., 2020, *Biz Osmanlıyız*, Nesil Yayınları.
- Bahadıroğlu Y., 2021, *Buhara Yanıyor*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bahadıroğlu Y., 2019, *Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı*, Nesil yayınları, İstanbul.
- Bahadıroğlu Y., 2019, *Mısır'a Doğru*, Nesil Yayıncılık, Ankara.
- Bahadıroğlu Y., 2021, *Muhteşem Yavuz Sultan Selim Han*, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Bahadıroğlu Y., 2021, *Selahaddin Eyyübi*, Nesil Yayınları, İstanbul, s. 5
- Bahadıroğlu Y., 2018, *Şehzade Selim*, Nesil Yayınları, Ankara.
- Bahadıroğlu Y., 2018, *Şirpençe*, Nesil Yayınları, Ankara.
- Bahadıroğlu Y., 2020, *Tarihin Arka Sokakları*, Panama Yayınları, Ankara.
- Bilge R.,2010, *1514 Yavuz Selim ve Şah İsmail*, Giza Yayınları, İstanbul.
- Cahen, C., & Kerman, Ç., (1972). *İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı. Türkiyat Mecmuası*, 17, 77-100.
- Ceylan, İ.F., 2000, *Romancının Romanı*. İstanbul, Nesil Yayıncılık.
- Çamuroğlu R., 2000, *İsmail*, Doğan Kitap, İstanbul.
- Çelik, Y., 2003, Tarih ve *Tarihî Roman Arasındaki İlişki Tarihî Romanda Kişiler*, Bilig, (24), 49- 67
- Emecen, Feridun M.,2019, *Yavuz Sultan Selim*, Kapı Yayınları, İstanbul.

- Emek, Ü., 2011, *Türkmen – Özbek Ortak Edebî muhtı olarak Harezim – Köhne Ürgenç*. Türk Dünyası Araştırmaları. Cilt: 98, S.195.
- Güler, T.,2020, *Roman Karakteri Olarak Sultan Alpaslan*, Tarihten Romana Malazgirt Bilgi Şöleni.
- Günaydın, Yusuf T., *Yavuz Yenilseydi Şah İsmail Yenseydi*, Yörünge Dergisi, S. 8, s. 124
- Halm, H., 2020, *Haşhaşiler: Gizli Bir Örgütün Tarihi*, Runik Kitap.
- Kafesoğlu, İ.,1984, *Harzemşahlar Devleti Tarihi*, Türk Tarık Kurumu Basımevi, Ankara.
- Kafesoğlu, İ., 1972, *Selçuklu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Karaçam, F., 2009, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 36. Cilt, s. 555
- Keleş, E., 2019, *Doğu Anadolu’da Cemaleddin Harzemşah’ın Faaliyetleri ve Harzemşah Mirası*. Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi, 2019, 4 (2) , 122-146.
- Minhac-i Sirac el-Cüzcani.,2020, *Tabakat-ı Nasıri Gazneliler, Selçuklular, Atabeglikler ve Harezmsahlar*, çev. Erkan Göksu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kemal N., 2020, *Cemaleddin Harzemşah*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Öcal, O.,2020, *Cemaleddin Harzemşah*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2020.
- Özgüdenli, O. G., (2006). *İlhanlı Tarihine Ait Yeni Bir Kaynak: Târih-i Vassâf’ın Müellif Nüshası*. Belleten, 70(258), 501-522.
- Öztuna, Y.,2005, *Devletler ve Hanedanlar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 3. Baskı, Ankara.
- Pala, İ.,2000, *Şah ve Sultan*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Sağlam, M. H., (2017). *Batılı Tarihî Romanlarda Muteber Ve Müslüman Bir Türk Karakter: Selahaddin Eyyubi*. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (62)
- Sevim, A., 19.01.2019, *Malazgirt Meydan Savaşı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Sevim, A., 2023, "**Malazgirt Muharebesi**", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/malazgirt-muharebesi>.
- Stevick, Philip., **Roman Teorisi**, Çev. Sevim Kantarcıoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Şengül, A., 2016, **Celeddin Harzemşah**, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Şeşen, R., 2009, "**Selâhaddîn-i Eyyûbî**", TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 38.
- Taktak, N., 2015, **Anılarımdaki Türkiye Yavuz Bahadıröğlu**, İstanbul, 2015
- Taneri, A., **Celeddin Harzemşah**, TDV İslâm Ansiklopedisi, 7. Cilt
- Taneri, A., 1993, **Harzemşahlar**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Tekin, M., 2019, **Roman Sanatı**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 17. Basım.
- Tomar, C., 2012, **Turan Şah**, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 41. Cilt, s. 412
- Törenek, M., 2006, **Zaman Uzam Birlikteliği yaklaşımıyla Sultan Hamid Düşerken Romanı**, Türk Dili.
- Tülbentçi, Feridun F., 2015, **Şah İsmail**, İnkılap Kitapevi, İstanbul.
- Uç, H., 2006, **Ansiklopedik Roman Eleştiri Terimleri**, Büro Basımevi, Ankara, 2006,
- Uzunkaya, F., 2017, **İsmail Gaspıralı Anlatılarında Şahıs Kadrosu**, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, 2017, 36 (36), 104-118. DOI: 10.17498/kdeniz.363208
- Yavuz, H., 1997, **Tarihî Roman Ancak Belli Bir Tasarımdan Yola Çıkılarak Yazılabilir**, Hürriyet Gösteri, Sayı: 197-198, 1997, Nisan- Mayıs,
- Yinanç, Mükrimin H., 1944, **Türkiye Tarihi Selçuklular Devri**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.